ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
MARDI
1er OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.635
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNÉE — No 17.635

ԵՐԲ ԳԻՒՂԸ ՔԱՂԱՔ ԿՈՒԳԱՅ...

ՏՊԱՒՈՐԻՉ ՑՈՅՑ ՄԸ

Ալֆոնս Ալէն է որ կ'ուզէր գիւղը քաղաք բերել, ոչ անշուշտ այն ձեւով, որ այդ կատարուեցաւ Կիրակի, Սեպտ. 29-ին, բայց խորապէս տպաւորիչ, զանգուածային ցոյց մըն է, որ ըրին Ֆրանսայի գիւղացիները Նասիոնի հրապարակը: Նախատեսուած միջադէպերը չպատահեցան: Հողագործները իրենք արդէն 15 հազար հոգի զօրակոչի ենթարկած էին կարգուկանոնը ապահովելու համար. յաւելեալ ապահովութեան ուժերը - 10.000 - բայց, առաւելաբար հողագործներու գիտակցութիւնն է որ հանդարտ եւ տպաւորիչ ըրաւ ցոյցի մը, որ ըստ կազմակերպիչներուն աւելի քան 200 հազար հոգի համախմբած էր եւ կէսը, ըստ ոստիկանութեան: Կը մնայ միջինը առնել:

Առաւօտեան, նախքան ցոյց, խրախճանքի գաւառէ եկողները Փարիզցիներուն հրամցուցին իրենց շրջանի յատուկ ապրանքները: Ժամը 13-ի շուրջ է որ կը սկսէր ցոյցը, որու ծրագրած էին մասնակցիլ Շիրաք, Ժիսքար եւ Լը Փէն, առաջին երկուքը ջանք թափելով որ, յանկարծ, երրորդին քով չգտնուին: Արդէն բացի Լը Փէնէ, առաջին երկուքը կարճ երեւումէ մը ետք, մեկնեցան: Ցոյցին ընդհանուր նշանախօսքն էր՝ «Սալաքարին տակ՝ հողը», բայց, բազմաթիւ պաստառներ հիմնական, քաղաքական եւ այլ լոզունգներ կը ներկայացնէին: Այսպէս՝ «Մեր հողը անապատ մըն է», «Ապրիլ կամ մեռնիլ, քաղաքացիներ, ձեր արմատներն ենք», «Ֆրանսա ծառ մըն է, որուն արմատներն ենք» եւայլն, եւայլն, շատեր ֆրանսերէն բառախաղեր են, անթարգմանելի:

Ի՞նչ կ'ուզեն գիւղացիները: Պարզապէս, որ Ֆրանսայի կառավարութիւնը պաշտպանէ իրենց շահերը Պրիւսէլի բանակցութիւններու ընթացքին, որովհետեւ այս փնացքով իրենց արհեստը մահամերձ է:

Ցոյցին կը մասնակցէին ընդդիմադիր բոլոր հոսանքները, ընկերվարականները, պարզ է, բացակայ էին, բացի Շրջապատի նախարարէն:

Նոյն օրը, Հողագործութեան նախարարը՝ Լուի Մեռմազ զանազան յայտարարութիւններ ըրաւ, դէմ չէր ցոյցին, որ թոյլ կուտար իրեն աւելի վճռական ըլլալ Պրիւսէլ: Զծածկեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ լուծում չունի: Կացութեան քննութիւնը դիւրին է, դարմանները՝ դժուար:

**

Ի՞վրիի մէջ, ուր բացումը կը կատարէր «Մարդուն եւ քաղաքացիին իրաւունքներու» հրապարակին, Նախագահ Միթերան, անուղղակի պատասխանեց Ժիսքար տ'Էսթէնի «արշաւանքին», չեշտելով թէ պէտք է խուսափիլ վիրաւորիչ բառամբերքէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ որոշումը «պատմական» կ'որակուի եւ մեծ քայլ մը Խորհրդային Միութեան նկատմամբ, թէեւ այս վերջինը «մտածելու» ժամանակ ուզեց: Միացեալ-Նահանգներու նախագահը յայտարարեց թէ կը քաշէ հիւլէական ռազմավարական զէնքերը, այլ խօսքով հիւլէական մասնակի ապազինում մըն է: Եւրոպացիները գոհ են:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ, կացութիւնը շատ պղտոր է, թէեւ հանքագործները հեռացած են Պուքրէշէն: Հրաժարեալ նախա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶՈՀԵՐ, ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԻՇՏ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

Միշտ պատանդ կը մնան Կապան - Երեւան ճեպընթացի 14 ճամբորդները: Բանակցութիւններ կը տարուին, Շաբաթ օրուընէ ի վեր: Հայկական պատուիրակութեան մաս կը կազմեն վարչապետի Ա. տեղակալ՝ Գ. Վարդանեան, Ներքին նախարարութեան տեղակալ՝ Բօջարեան եւ ՊԱԿ-ի Մկրտչեան, Մեղրիի շրջանը:

Շաբաթէն Կիրակի (Սեպտեմբեր 28/29) լուսնալիք գիշերը յարձակում գործուած է Գորիսի շրջանը անասնապահութեան համար եւ 3 Հայեր սպաննուած են:

- Ցարդ ոչ մէկ պատանդ վերադարձուած է եւ անպաշտօն տուեալներու համաձայն, զորս կը փոխանցէ «ԱրմԷնփրէս» 250-է աւելի պատանդ կայ այսօր, Ատրպէջանի ձեռքը: Բաքու 15 հոգիի ցուցակ հրապարակած է, որոնք դատարան պիտի քաշուին ի մօտոյ:

- Հոկտեմբեր 3-ին Ալմա - Աթա (Ղազախըստան) կը հաւաքուին այն Հանրապետութեանց ղեկավարները, որոնք շահագրգռուած են տնտեսական Միութեան մը հաստատումով: Այս առընչութեամբ Հոկտեմբեր 1-ին Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Ղազախստանի մայրաքաղաքը:

- Արցախէն հասած լուրերու համաձայն, Ազատամ սպաննուած է հոն պահուած պատանդ մը:

- Փարիզեան թերթերն ալ կը հաղորդէին թէ 15 մեռեալ կայ Արցախ, համաձայնագրին ստորագրութենէն ետք (Սեպտ. 23):

բարապետը՝ Փեթրէ Ռոման, որ պահ մը «անհետացած էր», կրկին հրապարակ ելած է եւ վճռած է պայքարիլ ազգային փրկութեան ճակատին գլուխը, յառաջիկայ ընտրութիւններուն համար: «Լիպեբասիոն»ի թղթակիցը հարցազրոյց մը ունեցած է հետը եւ Փեթրէ Ռոման չի վարանիր վառութեամբ ամբաստանելէ նախագահ Իլիէսքուն, որ սպառնալիքի տակ բանակցութիւն վարած է: Իրեն համար նոր - համայնավար փուչ մը կայ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, արտակարգ վիճակը վերցուեցաւ, վերջին ընդդիմադիրի մը ձերբակալութենէն ետք: «Փրկութեան իսլամական ճակատ»ի բանբերը՝ Հաշանի ամբաստանուած է որպէս քաղաքականութիւն քարոզող մզկիթի մը մէջ: Տինարն ալ 22% արժեզրկուեցաւ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ, կացութիւնը միշտ լարուած է եւ Գամսախուրդիա ընդհատեց խօսակցութիւնները ընդդիմադիրներուն հետ, առարկելով թէ անոնք զէնքերը վար չեն դրած: Թիֆլիսի հեռատեսիլի կեդրոնատեղին, որ ընդդիմադիրներու ձեռքն է, ռումբ մը պայթած է, 3 վիրաւոր կայ: Գամսախուրդիայի կողմնակիցներուն եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ բախումները կը շարունակուին:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ շարժուան մը խախուտ հրադադարը կը թուի վերջ գտած ըլլալ, Սեպտեմբեր 29-ին: Նոյն օրուան կռիւներէն 24 հոգի մեռած է եւ դաշնակցային բանակին 400 զրահապատ կառքերը դէպի Խրուաթիա կ'ուղղուին:

25 ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐՄԱՆՈՒՀԻ մը հայրը եւ քոյրը սպաննած է ու գրացիին գացած և յայտնած է թէ ինք Աստուած է ու պարտի սպաննել վնասակար անձերը:

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷՔԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅ ԷՆ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՒ ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ. - («Յառաջ»). -Սեփական Թղթակցութիւն.-

Սեպտեմբեր 29-ի Կիրակի օրը, Էջմիածնի մէջ, քաղաքական դէպքերու բերումով յետաձգուած աւանդական Միւռոնօրհնէքը քաղաքական այլապէս բարեբախտ պայմաններու շնորհիւ ստացաւ բացառիկ նշանակութիւն: Անկախութեան հանրաքուէէն անմիջապէս վերջ կատարուող այս արարողութիւնը անկասկած դէպք մըն է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նորագոյն պատմութեան մէջ, որուն շուքին ու փայլին իր իր նպաստը բերաւ Հայաստանի Պետութիւնը: Ասոր նշանն էր պատուոյ tribune-ին մէջ ներկայութիւնը Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի, վարչապետի պաշտօնակատար՝ Հ. Բագրատեանին և Հայաստանի ամբողջ ղեկավարութեան:

Էջմիածնի վանքին մէջ հաւաքուած խուռներամ բազմութիւն մը, իր ծափերով կ'ողջունէր մուտքը նախագահական չքախումբին: Զանգերու ղօղանջներով կը դիմաւորուէր ապա եկեղեցական թափօրը որ Վեհարանէն կ'ուղղուէր Մայր տաճարի բակը: Միւռոնօրհնէքը բացառապէս կը կատարուէր բացօթեայ եւ կը սփռուէր Երեւանի հեռատեսիլէն:

1991-ի միւռոնօրհնէքը առիթ եղաւ որ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին իր բոլոր նուիրապետական կարգերով, խմբուի Մայր Աթոռին շուրջ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շրջապատած էին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարքները, համայն աշխարհի հայկական թեմերու եկեղեցական հայրերը: Երբեք այսքան զօրաւոր կերպով չէր արտայայտուած Հայ Եկեղեցւոյ Միութեան ու միասնականութեան ցանկութիւնը: Իր հակիրճ քարոզին մէջ Գարեգին Բ. որ Կիլիկիոյ «տարագիր Աթոռէն» սրբազան հեղուկի սրուակ մը կը թափէր միւռոնին մէջ, շեշտը դրաւ «միասիրտ ու միակամ» ըլլալու փաստին վրայ, վասն անսասանութեան Հայաստանեան աշխարհին:

Միւռոնօրհնէքի տպաւորիչ ու շքեղ արարողութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ վեհագոյն այն պահուն՝ երբ Վազգէն Ա.՝ անուշաբոյր բալասանը, 60 տարբեր ծաղիկներու հիւթն ու հին միւռոնը խառնեց անարատ իւղին, օրհնելով սրբազան հեղուկը Գրիգոր Լուսաւորչի աջով: Ապա՝ իր քարոզին մէջ Վազգէն Հայրապետը տօնին խորհուրդը առընչեց այժմէականութեան, տալով միութեան, ուրախութեան ու սիրոյ իր պատգամը: Ան յիշեց, որ «քրիստոնէութեամբ հայ ազգը դարձաւ համաշխարհային երեւոյթ» եւ որ հայ եկեղեցին քաղաքական աննպաստ պայմաններու մէջ «պահել, պահպանել է անկախութեան գաղափարը», որով ան կրնայ նկատուիլ «Նախակարապետը մեր օրեայ անկախութեան»:

Վազգէն Ա. նշեց որ քրիստոնեայ մեծ եկեղեցիներ յաճախ ձգտած են ճնշելու «հայ եկեղեցւոյ եւ հոգու, խղճի վրայ» եւ փորձած խափանել անոր անկախութիւնը: Այսօր, ըստ Կաթողիկոսը, հայ եկեղեցին սիրալիր յարաբերութիւններ կը մշակէ ուրիշ եկեղեցիներու հետ, հայ - եկեղեցական շարժումի ծիրին մէջ, սակայն ան երբե՛ք պիտի չենթարկուի անոնց եւ չթողու որ ուրիշներ գրաւեն «մարդորսութեամբ» մեր ժողովուրդին մէջ: Վեհափառը բացառիկ յստակութեամբ ընդգծեց, որ «հոգեւոր անկախութիւնը օտար կեդրոններից» անհրաժեշտ է: Աւելին՝ իր քարոզին քաղաքական եզրը բացայայտելով Վազգէն Ա. հաստատեց, որ «մեր եկեղեցական անկախութիւնը պետական անկախութեան հիմերէն մէկն է»: Իր խօսքի աւարտին՝ Վազգէն Հայրապետը ըսաւ որ «մենք դաւանում ենք հաւատամքին, մէկ անկախ ազգութեան, մէկ անկախ պետութեան եւ մէկ անկախ եկեղեցւոյ»: Վազգէն Ա.-ի վերջին խօսքը եղաւ. «Կեցցէ՛ Հայոց ազատ ազգը եւ Հայոց անկախ Պետութիւնը»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԱՇՃԵԱՆ

Խոր ցաւով կը հաղորդենք սիրելի ընկերոջ մը՝ Կարապետ Թաշճեանի յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փարիզ, Սեպտեմբեր 29-ի վաղ առաւօտեան, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով:

Ծնած էր Հալէպ, 1926, Սեպտեմբեր 3ին եւ յաճախած տեղւոյն Հայկազեան Վարժարանը, ապա անցած Պէյրութ, հուսկ՝ Լիոն, ուր պիտի կատարէր իր համալսարանական ուսումը, քիմիագիտութեան ճիւղին մէջ, Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին: Հալէպ վերադառնալէ ետք, գործի բերմամբ կ'անցնէր Պաղտատ, ուր տարիներ կ'աշխատէր որպէս քիմիագէտ, ներկի գործատան մը մէջ: Կրկին վերադարձ Հալէպ, յետոյ կը հաստատուէր Պէյրութ, ուր կարեւոր պաշտօն կը վարէր Հէօքսթ ընկերութեան մէջ եւ այդ առընչութեամբ յաճախ ալ կը ճամբորդէր Գերմանիա թէ Ֆրանսա:

Աւելի քան տասը տարի տոկալէ ետք լիբանանեան դժոխքին, արեւմտեան - Պէյրութ, 1986-ին վերջնապէս կը փոխադրուէր Մոնրէալ, իր քրոջը հետ:

Կարօ Թաշճեան ամուր նկարագրի տէր, գաղափարապաշտ, կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, ուր պիտի վարէր նաեւ պատասխանատու պաշտօններ, գլխաւորաբար Հալէպ, ուր տարիներով եղած է Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի (Հովիտ) անդամ: Պէյրութ հաստատուելէ ետք, կուսակցական գործունէութեան կողքին, եղած է Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան անդամ:

Վերջին տարիներուն «հանգստեան կոչուած էր» ինչպէս կ'ըսուի եւ կը ջանար վերստեղծել Գանատայի մէջ, ընկերական այն ջերմ շրջապատը, զոր ունեցած էր Պէյրութ, Լիոն թէ Փարիզ: Առաջին անգամն է, որ այսքան երկար բացակայած էր Փարիզէն - աւելի քան հինգ տարի - եւ ուրախութեամբ է որ նախանցեալ շաբթու կը հեռաձայնէր, յայտնելով թէ դէպի Պէյրութ իր ճամբուն վրայ Փարիզ կը հասնէր Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 21-ին, ու կ'աւելցնէր՝ «ըստ սովորականին, Երկուշաբթի իրիկունն ալ, ժամը 6-ին խմբագրատունն եմ»:

Առաջին անգամ ըլլալով, իր ժամադրութիւնը չյարգեց: Նախախնամութիւնը այլ կարգադրութեան ըրած էր եւ Կարօ Թաշճեան, ժամանման յաջորդ առաւօտն իսկ, Կիրակի, ուղեղային անակնկալ արիւնահոսութիւն մը կ'ունենար եւ անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրուէր: Շաբթուան մը ազգու խնամքները պիտի չփրկէին զինքը եւ Սեպտեմբեր 29-ին, Փարիզի մէջ, կը կնքէր իր մահկանացուն:

Նախքան գալը ուրախ, բայց նաեւ՝ տխուր զգացումներով լեցուած էր: Ուրախ որ Փարիզի կարօտը պիտի առնէր, տխուր՝ որ քիչ մը աւելի պարպուած պիտի գտնէր խմբագրատունը, մեկնումով հին ընկերներու, որոնք կանխած էին զինքը այդ անողոք ճամբուն վրայ:

**

Կարօ Թաշճեանի մարմինը կը փոխադրուի Մոնրէալ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր քրոջ՝ Թագուհիին:

«ՀԱՅԿՈՄԿՈՒՍԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑ»

Ժամանակակից պատմութեան անըմբռնելի արձանագրութիւններէն մէկն ալ ան, - «Պատմական դրամայի վերջին արարը - Հայկոմկուսը լուծարուեց»: Տուեալ խորագիրը եւ ենթախորագիրը կը կարդանք «Հասարակական - քաղաքական անկախ օրաթերթ» դարձած ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ի մէջ, որ դեռ մինչեւ Օգոստոս 26, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի պաշտօնաթերթը կը մնար (այլ վերագրումներ արդէն խսկ ջնջուած էին): Խօսքը կը վերաբերի Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան վերջին՝ 29-րդ Համագումարի չորրորդ փուլին, այս Սեպտեմբեր 7-ին տրուած ինքնալուծարքի որոշումին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: (Սեպտեմբեր 10-ին «Յառաջ» արդէն կը հաղորդէր լուրը):

Պատմական դառնալու սահմանուած մանրամասնութիւններու չրջանակին մէջ գիտել տանք, թէ Համագումարին պաշտօնական բացումը կը կատարուի 1990 Սեպտեմբեր 25-ին, Երեւան, Կեդրոնական Կոմիտէի նիստերու դահլիճին մէջ: Պատգամաւորներու թիւ՝ 479: Բացումը կը կատարէ Վ. Մովսիսեան, որուան առաջին քարտուղարը Հայաստանի Կոմկուսի Կեդրոնական Կոմիտէի, միաժամանակ անդամ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քաղաքական բիւրոյի: Համագումարին ներկայ կը գտնուի Մոսկուայէն Օ. Շենին, Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար (աւելորդ է ըսել, թէ այս վերջինը Կեդրոնի աչքը եւ ականջը կը ներկայացնէ):

Համագումարի չորրորդ փուլին, այսինքն այս Սեպտեմբեր 7-ին, կը մասնակցի միայն 169 հոգի՝ 479-ի վրայ: Որովհետեւ աւելի քան տարի մը առաջ ընտրուած պատգամաւորներէն 63-ը մինչ այս կը հրաժարի կուսակցութենէ, 82-ը պաշտօնապէս կը մերժէ մասնակցիլ Համագումարին: Բնականաբար, ասոնց լիազօրագիրները ո՛չ ի զօրու կը նկատուին: Մնացեալ 334 պատգամաւորներէն 165-ն ալ մէջտեղը կը գտնէ ներկայ չգտնուելու:

Կուսակցութեան գաղափարախօսական եւ վարչա - կառոյցի ներքին տագնապը արդէն բացայայտ կը դառնայ 1990 Օգոստոսին, երբ կուսակցութիւնը փաստօրէն կը կորսնցնէ իշխանութիւնը: Սեպտեմբերին բացուած կուսակցութեան Համագումարին (զանց կ՚առնենք յաջորդական փուլերը) Լ. Խուրշուդեան, Երեւանի Պետական Համալսարանի Հայ ժողովուրդի պատմութեան ամպիոնի վարիչ, մեկին ու յստակ կը յայտարարէ, - ԽՄԿԿ-ն (այսինքն՝ Խորհրդային Միութեան Կոմկուսը) իր գործունէութեան ընթացքում մշտապէս վարել է ՀԱԿԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (ընդգծումը իմն է): Համագումարում շատ է խօսւում ԽՄԿԿ-ի հակահայկական քաղաքականութիւնը բացայայտող առանձին փաստերի մասին: Ես կարծում եմ, որ դրա անհրաժեշտութիւնը չկայ: Այդ փաստերը յայտնի են, դրանց մասին շատ է գրուել, դրանք անվիճելի փաստեր են: ԽՄԿԿ-ն 1920 թ. մինչեւ մեր օրերը հետեւողականօրէն վարում է հակահայկական քաղաքականութիւն: Մի շարք ընկերների փորձերը ԽՄԿԿ-ի հակահայկական քաղաքականութիւնը կապելու Ստալինի եւ անհատի պաշտամունքի շրջանի հետ, անհիմն են, որովհետեւ այսօր եւս ԽՄԿԿ-ն Գորբաչովի ղեկավարութեամբ ազգային հարցի բնագաւառում դեռեւս շարունակում է կենսագործել ստալինեան հակահայկական քաղաքականութիւնը: Ահա թէ ինչու մենք Հայ կոմունիստին, Հայ բանուորին եւ Հայ գիւղացուն առելիք չունենք: Կարո՞ղ է արդեօք այս դահլիճում գտնուողներից ոեւէ մէկը վեր կենալ, հերքել իմ ասածները եւ ապացուցանել, որ ԽՄԿԿ-ն հակահայկական քաղաքականութիւն չի վարել ... եւայլն:

Միաժամանակ ասոնց ձանոյաբար քննութեան կ՚առնուին Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան նոր մշակուած ծրագրին հիմնադրոյթները, կանոնադրութիւնը, ինչպէս նաեւ ոմանց կողմէ առաջադրուած Հայաստանի Կոմունիստական (անկախ) կուսակցութեան պլատֆորմը: (Երկուքն ալ նախապէս սահմանուած կը հրապարակուին մամուլով, իրենց ամէնին):

Բանավէճերու չարք, յաճախ բուռն: Ցամենայն դէպս, անցեալ Նոյեմբերին, երբ կուսակցութիւնը կ՚ընտրէ իր նոր ղեկավարութիւնը եւ կ՚որոշէ դառնալ ինքնուրոյն ծրագիր - կանոնագիրով, կը ձգտի վարել Հայաստանի շահերուն համապատասխանող քաղաքականութիւն մը, ի հարկին մերժելով ենթարկուիլ Կեդրոնի այս կամ այն ցուցմունքներուն, հրահանգներուն, «որոնք դէմ էին կամ դէմ կարող էին լինել մեր ժողովրդի շահերին» (Կեդրոնական Կոմիտէի վերջին Ա. քարտուղար Արամ Սարգսեանի յայտարարութիւն): Այսպէս է, որ այս տարեսկիզբին գրեթէ կազմալուծուած կուսակցութիւնը, Մայիս - Յունիսին կը յաջողի, - ըսենք՝ որոշ ատեն, - վերահաստատել քաղաքական կուսակցութեան մը դիմագիծը: Բայց կ՚արձանագրուի Մոսկուայի պետական յեղաշրջումը: Ի՞նչ դիրք կը բռնէ: Համաձայն միշտ Արամ Սարգսեանի՝ «այդ դիրքի էութիւնը եղել է Հայաստանի օրինական իշխանութիւնների պաշտպանութիւնը»:

Ինքնալուծարքի որոշումէն անմիջապէս ետք, ի յայտ կու գան երկու խմբակցութիւններ: Մեծ մասը Արամ Սարգսեանի առաջնորդութեամբ կ՚առաջադրէ ըստեղծել ժողովրդավարական նոր կուսակցութիւն մը: Փոքրամասնութիւն մըն ալ Սերգէյ Բադալեանի առաջնորդութեամբ կը միտի հիմնել Հայաստանի նոր Համայնավար կուսակցութիւն: (*)

⁂

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ: Պատմական էջերու չրջագիծին մէջ նկատել տանք, թէ Համայնավարները մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ անկէ ալ ետք բաւական երկար ժամանակ գանցառելի թիւ կը ներկայացնեն Հայ իրականութեան մէջ, աննշան եւ աննկատելի դառնալու ատենան:

Այսպէս, 1919 Սեպտեմբերին, երբ Երեւանի մէջ կը գումարուի Հայաստանի համայնավար կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու անդրանիկ խորհրդակցական ժողովը, որու ընթացքին հիմը կը դրուի միասնական կուսակցութեան՝ իբրեւ ՌԿ(բ)Կ (Ռուսաստանի Համայնավար կուսակցութիւն) մէկ ճիւղը, եւ կը ստեղծուի ղեկավար մարմինը՝ ծանօթ Արմենկոմ անունով, Հայաստանի Համայնավարներու թիւ ցոյց կը տրուի 700:

1920 Յունուար 18 - 19-ին, Երեւանի մէջ կը գումարուի Հայաստանի Համայնավարներու կազմակերպութեանց առաջին խորհրդաժողովը: Անդամներու թիւ կը ներկայացուի 1200: (Մեր համոզումով փոյթ թիւերն ալ կը մնան վիճելի: Կը նկատենք ուռուցիկ: Յայսօր գաղտնի պահուած թղթածրարները կը ճչեն):

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան առաջին Համագումարը տեղի կ՚ունենայ 1922 Յունուար 26 - 29: ՀԿ(բ)Կ Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ կ՚ընտրուի Ալ. Մեասնիկեան, Ս. Լուկաշին (Սարգիս Սրապիոնեան) (**), Ս. Համբարձումեան, Աշ. Յովհաննիսեան, Ա. Մռաւեան, Շ. Ամիրխանեան, Գ. Հանեսօղլեան, Ս. Եվոյեան եւ ուրիշներ, թիւով 17 հոգի:

Հիմնադրութեան թուակա՞ն: Ընդունելի կը մնայ 1920 Յունուարը: Ինչո՞ւ ոչ նաեւ անդրանիկ Համագումարին թըւականը՝ 1922 Յունուար:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. -

(*) Ի դէպ, Համագումարի 4-րդ փուլին մասնակից ժողովականներէն մէկը, էջմիածինի կուսակցական շրջանէն, բաջաբար կը յայտարարէ, - Կոմունիստ եղել եմ, կոմունիստ էլ մնալու եմ: Եթէ խորհրդային Միութիւնում Կոմկուս չլինի էլ՝ տարին մէկ անդամավճարս Ֆրանսիայի Կոմկուսին եմ ուղարկելու ... Կ՚ենթադրենք, թէ ժորժ Մարշէ իմանալով ան պիտի ըսէ, -

ça me fait de belles jambes:

(**) Լուկաշին - Սրապիոնեանի մասին Ս. Վրացեան կը գրէ ի մէջ այլոց հետեւեալը իր *Կեանքի Ուղիներով*-ի Գ. հատորին մէջ. - Մէկ անգամ էլ - վերջին անգամ - Սարգսի հետ մենք տեսնուեցինք տարիներ վերջ: Այս անգամ նա Հայրենիքի տէր, իշխանաւոր, օրուայ մարդ էր, ես հայրենազուրկ, տարագիր, նախկին մարդ էի: ... - Սարգիս, ի՞նչ է պատահել քեզ, հարցրի ես յուզումով: Դու փոխուել ես: - Ոչինչ, կը խօսենք, կ՚իմանաս ... Եւ մենք խօսեցինք: Ամբողջ գիշեր, մինչեւ լոյս: Ա՜հ, եթէ ես կարողանայի հրապարակել մեր այդ գիշերուայ խօսակցութիւնը ... եթէ կարողանայի եւ եթէ իմն հաւատային ... Մեր վերջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Սարգսի նախաձեռնութեամբ խորհրդային Միութեան սահմաններից դուրս: Ներկայ պայմաններում անկարելի է այդ մասին խօսել: Ես գրի եմ առել այդ տեսակցութիւնը «պատմութեան համար»:

Ժ. Մ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՍԵԴԱ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ - ՏԱՏՈՅԵԱՆ, «Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացին *ի տաճկայ իմաստասիրացը* եւ իմաստասիրական արձակը» (*Պէյրութ*, 1991, 230 էջ). -

Հալէպ ծնած ու տասնամեակէ մը ի վեր Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ դասախօսի պաշտօն ունեցող հեղինակը լուսարձակը կը սեւեռէ ԺԳ. դարու հայ - արաբ մշակութային առընչութիւններուն վրայ, այսպիսով՝ բանալով պատուհան մը յարաբերաբար անմշակ մնացած դաշտի ուղղութեամբ: Հոս, ներկայացուած են Երզնկացիի անձն ու իմաստասիրական գրականութիւնը, անոր նմոյշներ տըրուած են անոր արձակէն ու ինչ որ ամէնէն հիմնականն է՝ բաղդատութիւնը կատարուած է Երզնկացիի քաղեալ գործին (*Ի Տաճկայ Իմաստասիրաց*) եւ անոր աղբիւրը հանդիսացող արաբական թուղթերուն:

Սեդա Պարսումեան - Տատոյեանի մասնագիտական այս աշխատանքը կու գայ աւելնալու նոյն հեղինակին «Լիբանանահայ նկարչութիւնը» (1984) եւ «Էջեր արեւմտահայ մտածումէն» (1987) հատորներուն վրայ:

⁂

ՅԱԿՈԲ Յ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, «Ո՞ւր վաիրամ» (1990, *Միացեալ - Նահանգներ*). - 88-ամեայ գրագէտին պատմուածքներու այս ժողովածուն վկայութիւնն է ժամանակաշրջանի մը, երբ հայ գաղթականութիւնը կու գար հաստատուիլ ովկիանոսներէ անդին ցանցնուած տարածութիւններու վրայ: Ապաւինած իր յիշողութեան, Յակոբ Ասատուրեան կը վկայակոչէ անցեալը, մեր ազգային պատմութեան մաս կազմող տխուր ու դժբախտ էջեր դեղարուեստականօրէն մէկտեղելով կողքի մը տակ: Պատմուածքներուն հիմնական միջավայրը Ամերիկան է անշուշտ, գունաղեղ ու խայտաբղէտ գիծերով, խրապաշտ վրձինով պատկերուած, ուր չեն պակսիր երբեք հայկական ներկայութիւնը, մեր տոհմիկ բարքերն ու երազները:

⁂

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ, «Ողջոյն յաւերժական Լիբանան» (*Գալիֆորնիա*, 1991, 117 էջ). - Արձակ գրութիւններու մէկտեղում մը եղող սոյն հատորով, հեղինակը ընթերցողին կը փոխանցէ Լիբանանէն բերած իր վերջին տպաւորութիւններուն «խուրձը»: Մայրիներու երկրին 16-ամեայ պատերազմի աւարտին, Պ. Գուբելեան վերաքննութեան կ՚ենթարկէ Հայ Լիբանանը ու անոր տուած իր այցելութեան իբրեւ արդիւնք՝ ականատեսի իր տպաւորութիւնները կ՚արձանագրէ հայկական թաղերուն, Էշրէֆիէի, Պուրճ - Համուտի կամ Այնճարի մասին, անկեղծօրէն արտայայտելով իր զգացումները՝ իր ծննդավայրին նկատմամբ: Հեղինակին տողերուն մէջ ցաւ կայ՝ ի տես աւերուած Պէյրութին, բայց նաեւ՝ խորին յարգանք լիբանանահայու անկոտրում հաւատքին եւ հայկական կազմակերպութեանց ըստանձնած դժուարին առաքելութեան հանդէպ:

⁂

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ, «Ապրող Մարդեր» (*Պէյրութ*, 1991, 200 էջ). - Դիմաստուերներու չարք մըն է այս մէկը, ուր կու գան մէկտեղուիլ լիբանանահայ կեանքի անցեալ թէ ներկայ թատերաբեմին համակ նուիրեալ երկվեցեակ երախտաւորներ: Հոն են աշխարհէն ընդմիշտ մեկնածներէն՝ խմբագիրներ Մանուկ Ասլանեան, Գերսամ Ահարոնեան, Յովհաննէս Ագպաշեան, բանաստեղծ դոկտ. Յակոբ Թօփճեան, Մուշեղ Իշխան: Ապրողներէն՝ երգիծանկարիչ Տիրան Աճէմեան, մանկագէտ Ժիրայր Դանիէլեան, գրագատ Գրիգոր Շահինեան, բանաստեղծներ՝ Վահէ - Վահեան, Պէպօ Սիմոնեան, Լեւոն Վարդան, հայագէտ՝ Հ. Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան: Բոլորն ալ՝ «Ապրող Մարդեր»:

Հեղինակին համար «անթափանց մթութեամբ մը վարչամակուած» այս երախտաւորներուն կեանքը ուղենիշ մըն է նորագոյն սերունդներուն:

Լ. Շ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ Ե՞ՐԲ ԷՐ...

Վերջին անգամ ե՞րբ էր, որ շնչեցի դպրոցի մը մթնոլորտը: Երկար տարիներէ ի վեր դպրոցէ մը ներս չեմ մտած, մանաւանդ վերամուտի օրով: Ամէն տարի ես ինծի կ՚ըսեմ, որ այս անգամ վերամուտին ես ալ դպրոցէն անցնիմ, տեսնեմ տղոց դպրոց գալը, լսեմ այն տարօրինակ աղմուկը, որ ամէն տարի կը ստեղծուի տղոց ճռուողիւններէն եւ ուսուցիչներու ու ծնողներու սաստերէն: Կը յիշեմ, թէ տեսարժան շատ բան կը պատահի դպրոցի մը մէջ վերամուտի օրով: Վերամուտի օրով տարօրինակ ու խորհրդաւոր ինչե՜ր ու ինչեր կը խլրտին երախաներու, ուսուցիչներու, վերջապէս ծնողներու հոգիին մէջ: Տխուր մտածումնե՜ր, դպրոցի հետ առընչուած մտահոգութիւննե՜ր, երախաներէն ոմանց լաց ու կոծը, ուրիշներուն ուրախ բացագանչութիւնները, եւ տակաւին ինչե՜ր: Բայց այս բոլորէն աւելի, մանկապարտէզներու, այդ առաջին, երկրորդ, երրորդ դասարաններու երախաներուն դէմքի հիանալի ու անմեղ արտայայտութիւնները, անոնց դէմքերէն յայտնուող միստոծ պայծառութիւնը...: Այս բոլորը, վերամուտի առաջին օրով կը ստեղծեն մթնոլորտ մը, որուն խորհուրդէն թափանցելու համար կ՚արժէ անկիւն մը կանգնիլ եւ պարզապէս դիտել: Անցեալին այդպէս էր: Այսօր ալ այդպէս ըլլալու է:

Տարիներէ ի վեր դպրոցէ մը չեմ անցած, դպրոցի մը վերամուտը չեմ տեսած, բայց ամէն տարի յստակ զգայնութեամբ կը դիտեմ, թէ փողոցները յանկարծ ինչպէ՜ս կ՚ալեկոծին վերամուտի առաջին օրով: Թաղին բոլոր երախաները կերպարանափոխուած են այդ առտու, իրենց դպրոցական տարազներուն մէջ փողոց իջած են: Ոմանք հետիոտն ու առանձին կ՚երթան դէպի թաղին մերձակայ դպրոցը, ոմանք իրենց տուներուն դրան առջեւ կը սպասեն այն մինիպիւսին, որ զիրենք դպրոց պիտի տանի, ոմանք ալ իրենց ծնողներուն հետ միասին իրենց անձնական կառքը կը նստին ու կ՚երթան: Բոլորին ալ դէմքին վրայ չես գիտեր ինչ մը կայ, որ երէկ չկար, երբ անոնք կը խաղային փողոցը: Անոնք յանկարծ օրուան մարդը դարձած են, յարգելիութիւն մը ստացած են: Իրենք ալ կը զգան ատիկա եւ որոշ հպարտութիւն մը կը ցոլացնեն իրենց դէմքէն: Կ՚անդրադառնան որ ամէն մարդ պատուհաններէն իրենց կը նայի, իրենցմով կը հետաքրքրուի: Անտարակոյս շատ լաւ կը զգան, թէ այդ օր քիչ մը աւելի շատ կը սիրուին ծանօթին, անծանօթին կողմէ: Մէկ բան չեն հասկնար թերեւս: Թէ բոլոր այն երէցները, որոնք պատու-

հաններէն իրենց կը նային, կը յիշեն նաեւ իրենց դպրոցական շրջանը, կը յիշեն իրենց վերամուտի օրերը: Երախաները այնքան փորձառու չեն տակաւին, որպէսզի գիտնան, թէ պատուհաններէն նայող երեցները անոնց մէջ իրենց սեփական երախայութիւնը կը ճանչնան, իրենց սեփական երախայութիւնը կը վերապրին քանի մը վայրկեան:

Պատուհանէն երբ կը նայիս, կը տեսնես որ կ'անցնին նաեւ միջնակարգի, լիսէի աշակերտներ, պատանիներ, չափահասներ, որոնք նմանապէս կ'ուղղուին դէպի դպրոց: Անոնք դպրոցական յատուկ կամ ուշագրաւ տարազներ չունին, բայց ունին իրենց պայուսակները, կամ քանի մը գիրք՝ իրենց թեւին տակ: Կ'անցնին աղմկալից խօսակցութիւններով: Բայց անոնք շատ չեն յուզեր մեզ: Անոնք չունին այն յատկանշական շնորհը, անդիմադրելի այն մաղնիսականութիւնը, որով երախաները օժտուած են անպայման, մանաւանդ երբ կը հագուին դպրոցական տարազը: Թէեւ վերամուտը վերամուտ է բոլորին համար, մանկապարտէզի աշակերտէն մինչեւ լիսէի վերջին դասարանի աշակերտ, նոյնիսկ համալսարանի ուսանող, բայց երբ վերամուտ կ'ըսուի, մենք անպայման մեր աչքերուն առջեւ կը վերակենդանացնենք եօթը, ութ, ինը տարեկան հրաշալի այն էակները, որոնք մեր սրտին մէջ լար մը կը թրթռացնեն անպայման:

Վերամուտը տարուան մէջ մէ՞կ օրուան պրում մըն է: Դպրոցին երկրորդ օրը արդէն ամէն ինչ սովորական չի՞ դառնար: Վերամուտէն երկու օր, երեք օր վերջ նոյն զգացումները կ'ապրի՞նք երախաներուն դպրոց մեկնումը տեսնելով:

Այո՛, կը կարծեմ որ վերամուտը մէկ օրուան այն բացառիկ ապրումներէն է, որոնց նմանները իրերայաջորդ կերպով կ'ապրուին իւրաքանչիւր մարդու կեանքին մէջ:

Տասնամեակներ առաջ, համալսարանը աւարտելէ վերջ, երբ գիշեր մը ուշ ատեն ղեկավարք նստայ դէպի զինուորական ծառայութիւն մեկնելու համար, ինծի այնպէս թուեցաւ որ դպրոցական վերամուտ մը կ'ապրէի դարձեալ: Դպրոցական վերամուտը ինծի համար նոյնացած էր պարտադիր ծառայութեան մը, պարտադիր աշխատանքի մը առաջին քայլին հետ: Այդ զգայնութիւնը կեանքիս մէջ ապրեցայ ամէն անգամ որ տունէս, ընտանեկան բոյնէս կը բաժնուէի գլուխ հանելու համար սա կամ նա առաքելութիւնը, ինչպէս օրինակի համար՝ զինուորական արձակուրդէ մը վերջ դարձեալ զօրանոց վերադառնալ, առաջին անգամ գործի երթալ, գործի ճամբորդութեան մը համար գիշերը տունէն բաժնուիլ: Ամէն անգամուն սրտի սեղմում մը կ'ունենայի, եւ ինծի հարց կուտայի թէ ինչո՞ւ կը պարտաւորուէի տունէս հեռանալ, սիրածներէս բաժնուիլ, եւ յետոյ այդ բաժանումին մէջ ես զիս կը տեսնէի որպէս առաջին անգամ դպրոց գացող ճարահատ մանուկ մը:

Դպրոցական ամէն վերամուտով աշա-

ւասիկ զինուորագրութեան մը առաջին սերմերը կը նետուին մատղաշ հոգիներէ ներս, կարգապահական սեղմումներու եւ կաշկանդումներու առաջին լեղի ապրումները կը սրսկուին մատղաշ մարմնէ մը ներս, եւ ինչպէս որ ապագայ բոլոր զինուորագրութիւնները պիտի ունենան իրենց սրբազան արդարացումներն ու անառարկելի պատճառաբանութիւնները, դպրոցական վերամուտն ալ օծուած պիտի ըլլայ սրբութեան միւռոնով մը, որմէ դանդատիլը սրբապղծութիւն պիտի նըկատուի ամէնէն չափահասէն մինչեւ ամէնէն փոքրիկ երախային համար:

Ռ. Հ.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՇՈՒԿԱՆ

Անողոքէնի հսկայ վաճառատուն մը, այնքան պարապ որքան խորհրդային խանութները կրնան ըլլալ. եւ քովը հանրախանութ մը որուն առջեւ հարիւրաւորներ հերթի մտած են առաւօտեան կանուխ ժամերէն ի վեր. կ'ենթադրուի որ կօշիկներ պիտի վաճառուին: Այս երկուքին միջեւ կրպակի մը չափերով փոքր խանութ մը եւս կայ որուն բազմաթիւ նմանները սունկերու նման կը բուսնին Մոսկուայի ամէն անկիւնը: Հոն ամէն բան կարելի է գտնել, պայմանաւ որ մարդ տոլարակներով ուրբլի ունենայ:

Փոշոտ ցուցափեղկին ետին Ալի պապայի քարայր մը տեղ գրաւած է: Ծինգ ապխտաներ, կօշիկներ, կաշիէ բաճկոններ, մանրալիք փուռեր, սթերէօ գործիքներ, ճափոնական համակարգիչներ, ամերիկեան ծխիկներ, ֆրանսական քոնեակ...: Գիները խելքի պառյա կը պատճառեն երբ կը համեմատուին տեղացիներու ամսականներուն հետ: Հոս հերթ չկայ. մարդիկ կը գիտեն, կը փորձեն, կը հառաչեն ու կը վնեն յաճախ, մրթմըրթալով միեւնոյն առեն «այն խօզերուն որոնք կը չահագործեն ապրանքներու բացակայութիւնը»:

Շահագործում չէ՞, երբ այդ խանութներէն մէկուն տէրը կը խոստովանի թէ սուղ է ապրանքը, սակայն 15 օրէն աւելի երկար ոչինչ կը մնայ հոն: Շաբաթ մը առաջ տասը տարուան կօշիկի պահեստ մը գտած ու զոյգը 10 ռուբլիի գնած է անպետական խանութէ մը. բերած ու 90 ռուբլիի ծախու հանած է: Մէկ շաբաթէն ոչ իսկ զոյգ մը մնացած է իրեն: Կը խոստովանի թէ այսօր ամէն տեսակ ապրանք հայթայթելի պէս կը վաճառուի որեւէ գինով, սակայն գիտակից է նաեւ թէ պէտք է արագ շարժիլ, որովհետեւ երկար չի տեւեր այս կացութիւնը:

Մոսկուայի մէջ մարդ կրնայ ամէնէն արագ ընթացքով հարստանալ. մէկ օրուան մէջ չարժավար մը ճարտարագէտի մը ամսական չափ կ'ապահովէ: Իսկ եթէ այդ ճարտարագէտը Փարիզէն կամ Վարշաւայէն համակարգիչ մը բերած է, կրնայ շահիլ այնքան որքան չի շահիր իր գործով ամբողջ տարին: Այդ խանութին օրական շահը 11 - 70 հազար ռուբլի է. անոր տէրը մէկուկէս տարուան մէջ երեք խանութ բացած է Մոսկուա: 16 պաշտօնեաներ ունի. չորսը կ'աշխատին միայն ապրանք ճարելու համար:

Ասիական շուկայի մասնագէտ է Անդրէ. ամիսը երեք անգամ Սինկափուր կ'երթայ կուգայ: Երեք անգամ ալ Փեքին: Ամէն անգամուն 40 քիլօկրամ բեռ կը բերէ, երեք - չորս հազար տոլար արժողութեամբ: Մեծ մասը պղեստեղէն է, նաեւ ելեկտրոնիկ գործիքներ: Այս երթեւեկը այնքան ընթացիկ երեւոյթ է որ մօտ օրէն Սինկափուրի շուկային բոլոր վաճառորդները կրնան ռուսերէն խօսիլ...:

Այս խանութպաններ տարին միայն 200 տոլարի համարժէք դրամ փոխանակելու իրաւունք ունին, սակայն դրամին միջնորդութեամբ կարելի է ամէն բան կարգադրել: Տարադրամն ալ սեւ սակարանէն կը ճարեն: Ամէնէն դժուար գըտնուածը ապրանքն է: Անոր գրեթէ կէսը կը հայթայթուի պետական խանութներէ որոնք կը նախընտրեն սեփական վաճառորդներու ծախել, քան թէ այն բազմութեան որ օրուան կանուխ ժամերէն հերթի կը կենայ զոյգ մը կօշիկ կամ որեւէ բան գնելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԱԶԳՕԳՈՒՏ ՕՐԱԹԵՐԹԻ

Հաճոյքով եւ խոր յուզումով կարդացի Պր. Սարգիս Պօղոսեանի վերջին գրութիւնը «Պոմոնի հին վարժարանին ու եկեղեցիին» նուիրուած:

Հոն կը խօսուի Յարութիւն Ժամկոչեանի տան՝ եկեղեցի եւ որպէս դպրոց ծառայելու մասին. հարկ կը նկատեմ յիշեցնել թէ Յարութիւն Ժամկոչեան իմ հօրեղբայրս է, որ Պոլսէն Մարսէյլ գաղթած է 1923 թուականին:

1964-ին երբ Ֆրանսա գալով Մարսէյլ հասայ, երեք ամիս հօրեղբօրս վերոյիշեալ տունը ես ալ բնակած եմ, ուր իր այրին (այժմ հանգուցեալ) Տիկին Անժէլ Ժամկոչեան հպարտութեամբ ցոյց կուտար Պր. Սարգիս Պօղոսեանի յիշած վէմ քարը, հոգելոյս Պալաքեան Սրբազանի ձեռամբ օծուած:

Եկեղեցասէր հօրեղբօրս յիշատակին ոգեկոչման առիթով 300 ֆրանք կը նուիրեմ իր սիրելի «Յառաջ»ին:

Տ. ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՊՈԼԻՍ ժամանած է, Սեպտեմբեր 18-ին, Հայաստանի Կրօնական Գործերու Նախարարը՝ Լուտվիկ Խաչատրեան, մասնակցելու համար իսլամ եւ քրիստոնեայ կրօնքներու երկխօսութեան նուիրուած համաժողովի մը: Օդակայանին մէջ, Նախարարն ու փոխանորդը՝ Սերկէյ Վարդանեան դիմաւորուած են Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի կողմէ: Յաջորդ օրն իսկ, Գարեգին Պատրիարքի ու Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեանի ուղեկցութեամբ հիւրերը մեկնած են Անգարա եւ ընդունուած՝ Կրօնից Տեսուչ՝ Մուսթաֆա Սաիտ Եազըճօղլուի կողմէ: Աւելի ուշ՝ այցելութիւն մը տրուած է Աթաթիւրքի յուշադամբանը, ուր Գարեգին Արքեպիսկոպոս ծաղկեպսակ մը զետեղելով ստորագրած է պատուոյ տոմարին մէջ: Երեկոյեան, հիւրերը հանդիպում մը ունեցած են Խորհրդային Միութեան դեսպան՝ Ալպէրտ Չեռնիշեվի հետ, հուսկ վերադարձած Պոլիս:

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէէն ներկայացնող պատուիրակութիւն մը, ընկերակցութեամբ պետական երեսփոխան մէթր Շահէ Պարսումեանի, Սեպտեմբեր 14-ին այցելութիւն մը տուած է Ընկերվարական Յառաջդիմական Կուսակցութեան կեդրոնը եւ տեսակցութիւն մը ունեցած՝ կուսակցապետ եւ նախարար Վալիտ Ճումպլաթի հետ: Խօսակցութիւնները կեդրոնացած են Լիբանանի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային հարցերուն ու Միջին - Արեւելքի խաղաղութեան ծրագրին վրայ: Ճումպլաթ հետաքրքրուած է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի այժմու կացութեամբ ու նաեւ չէզոքած՝ բարեկամական այն կապը, որ գոյութիւն ունի իր եւ հայութեան միջեւ: Ան գրուատած է նաեւ հայութեան դերը՝ լիբանանեան հայրենիքի պաշտպանման մէջ: Հանդիպումէն ետք, պատուիրակները ճաշի հիւր եղած են Պետական Նախարարին:

**

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, հայ ազգային կեանքը վերսկսած է եւ յաջորդաբար տօնուած է Մայիս 28-ը (Մայիս 30-ին), ապա՝ Հայ Երիտասարդաց Միութեան փարչութեան հրաւէրով Առաջնորդ Աւագ Եպիսկ. դասախօսութիւն մը տուած է Հայաստան կատարած իր այցելութեան մասին: Յուլիս 28-ին, Միութիւնը տօնած է իր 65-ամեակը, հուսկ՝ Օգոստոս 18-ին Շաքէ Արծիւեան դասախօսութիւն մը ըրած է նուիրուած հայ կնոջ եւ մօր դերին այսօր:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ԶՕՆԿՈՒԼՏԱՔ

Ցամաքի ճամբով մէկ օր, իսկ ծովով՝ Էրէյլիէն երեք ժամ հեռու, ածխահանքոտ մարզի մը մէջ, ծովեզերեայ նորաշէն քաղաք եւ նաւահանգիստ: 1880-ական թուականներուն, Հայ հանքատէրներ (Պարամեան, Հալաճեան և Ասլանեան) երբ շահագործել սկսան տեղւոյն ածխահանքերը, Հայ պաշտօնեաներ ալ բերուեցան եւ հետզհետէ կազմուեցաւ հոն Հայ գաղութ մը որ սկիզբները 12 տուն էր, եւ 100՝ պատերազմի տարին, իսկ հիմա 250, Կեսարիոյ, Պոլսոյ, Տէվրէքի, Պարթընի, մաս մըն ալ դերջանցի տարագիրներու յաւելմամբ: Մատուռը՝ Ս. Աստուածածին: Բնիկ երիտասարդ մը՝ Ղազարոս Փափազեան կախաղան բարձրացած է Զօնկուլտաք, որպէս դասալիք զինուոր: Ռուս նաւատորմը 1914 Նոյեմբեր 23-ին կը սկսի քաղաքիս ռմբակոծութեան՝ որուն կը յաջորդէ 1915 Փետրուար 15-ինը, փըճացնելով բնակարաններու եւ հաստատութեանց մեծ մասը: Այդ երկուքը կ'ունենան իրենց յաջորդներն ալ, որով ժողովուրդը կը ստիպուի հանքերու մէջ ապաստանիլ առ ահի: Առաջին ռմբակոծման ատեն, առիթը պատեհ նկատելով, դայմագամը զէնքը կը բաժնէ Լազերուն՝ ջարդելու համար քրիստոնեաներն անխտիր: Ծրագիրը կը վիժի եւ հեղինակը պաշտօնանկ կ'ըլլայ: Տեղը կուգայ Իպրահիմ (ապա Գասթէմօնիի կուսակալ), որուն օրով Հայերը զերծ կը մնան տեղահանութենէ, գործակցութեամբ Սէվգը Գօմանտանի Գոնիայի Խայրիի, եւ բարեխօսութեամբ տեղւոյն Հայոց հովիւը հովիւին: Այդ երջանիկ Հայութեան երջանիկ երէցը կը հանդիսանայ ահա

Տաճատ Քահանայ Պապազեան. - Ծնած 1873-ին Օվաճըզ (Իզմիթ): Նախակրթութիւնը հոն ստանալով՝ երկու տարի օգնական ուսուցիչ կը կարգուի, 1890-էն սկսեալ հայերէն եւ թրքերէն դասեր կ'աւանդէ դաւառները. միջոց մըն ալ խօյս տալով Համիտեան հալածանքներէն՝ գըրաքննութեամբ կը զբաղի Էրէյլի - Զօնկուլտաքի ածխահանքերը: Վերջնոյս Հայոց բաղձանօք՝ 1904 Սեպտեմբեր 19-ին Արմաշ քահանայ ձեռնադրուած Եղիշէ Եպիսկոպոս Դուրեանէ: Պոլիս դարձին՝ Օրմանեան Պատրիարքէ վէմ - քար, սըրբանօթ եւ եկեղեցական սպասներ ստանալով կը դառնայ Զօնկուլտաք: Քաղաքին յաջորդական ռմբակոծութիւններուն առթած վախէն՝ երիցուհին կը մեռնի: Տ. Տաճատ կ'ուխտէ կուսակրօնութիւն եւ 1918-ին, Զինադադարին սկիզբը վարդապետական վեղար կը ստանայ իր հոգեւոր հօրմէն: Այժմ առաջնորդական փոխանորդ Գասթէմօնիի: 1926-ի վերջերը Պոլսոյ ճամբով մեկնած Էջմիածին եպիսկոպոսանալու Գէորգ Ե. Կաթողիկոսէ:

1919-ին, քաղաքիս հովուութիւնը վարած են Ստեփան քահանայ Կճաաեան կամ Փափազեան (Էրէյլի - Սեւ Ծով) եւ բազմաչարչար Եղիշէ Քահանայ Տէր - Պարսամեան (Մուշի շրջանէն վերապրող միակ եկեղեցականը), մինչեւ ժամանումը Երեմիա Քահանայ Մէրճանեանի (Տիգճէ):

ՊԱՐԹԸՆ

Ծովու ճամբով՝ Զօնկուլտաքէն երեք ժամ, իսկ ցամաքէն՝ մէկ օր հեռու: Հայ բնակչութիւն - շրջակայ մադագործ Հայ - բուչաներով - 70 տուն, որ սկամայ խըլամանալով ամբողջովին՝ զերծ կը մնայ տարագրութենէ եւ Զինադադարէն վերջ կը դառնայ Մայրենի Եկեղեցւոյ գիրկը: Տեղացի հինգ երիտասարդ Հայեր եւ երկու Յոյն կը տարուին, Պոլս, չգործած յանցանքին կախաղանի վրայ քաւելու:

Եկեղեցին Ս. Աստուածածին (Ունճեան Աբիկի արդեամբ կառուցուած), ուր կը պաշտօնավարէր

Կիւրեղ Քահանայ Սագայեան. - Ծնած 1872 Յուլիս 5-ին Կէվէի Էջմէ գիւղը, քահանայ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեանէ 1901 Նոյեմբեր 4-ին:

Ընդհանուր զօրակոչէն քանի մը շաբաթ առաջ, Պարթընէն իր ծննդավայրը կը մեկնի, ընտանիքն առնել տանելու համար. սակայն Հայոց մասին երթեւեկի բացարձակ արգելքի հետեւանօք չի կրնար վերադառնալ պաշտօնատեղին, եւ Էջմէցիներուն հետ տարագրուելով՝ կը կորսուի անհետ:

Տ. Կիւրեղէն առաջ, Պարթընի, Զօնկուլտաքի եւ Գօզլուի ազգայնոց 22 տարուան հովիւն էր

Յուսիկ Քահանայ Սօնեան. - Ծնած 1856 Նոյեմբեր 28-ին Պոլս, աշխարհական անուամբ Անդրանիկ, 1890 Օգոստոս 19-ին ձեռնադրուած Բերայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցէ Պարթընի Եկեղեցւոյն վրայ: Աղէտէն առաջ փոխադրուած ըլլալով Իզմիրի Թեմերէն Գընըզ, զերծ կը կացուցի տարագրութենէ:

(Շար. 297)

Պր. Մարտիկ Տակառեան,
Պր. Վարդգէս Տակառեան,
Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան - Տակառեան,
Փաթրիք եւ Քաթրին,
Այրի Տիկին Թագուհի Տէօլէեան,
Շիրինեան, Տակառեան, Տակառեան (Մարսէյլ), Մանուկեան (Սէն-Թ'էթիէն), Պեքթաշեան (Սելանիկ), Շանկայեան (Աթէնք), Գիլճեան (Մարսէյլ), Ֆիրէնկիւլեան, Մուրատեան, Խարբութլեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Կոստանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 26ին, 94 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Քոմբինալ գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Նախընտրաբար նուէրներ բարեսիրական հաստատութեանց:

Մահազդս չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

60e ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE

APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

manifestation œcuménique
placée sous la présidence d'honneur
du Cardinal Archevêque de Marseille
Monseigneur ROBERT-JOSEPH COFFY
et de
Monseigneur Hagop VARTANIAN
Vicaire général des arméniens du Midi de la France

Dimanche 6 Octobre à 16 h 30
339, av. du Prado, 13008 Marseille

avec la participation
du Pasteur Raymond DODRE
Président du Consistoire de Marseille
et du Révérend-père CYRILLE
Eglise Grecque Orthodoxe
La chorale Sahak-Mesrop sera dirigée par
M. Khatchik YILMAZIAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ, Պր. Վահրիճ Ճէրէճեան (Պէյրութէն) 500 փրանք:

Հայաստանի անկախութեան հռչակման առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 փրանք:

Ոմն՝ «Յառաջ»ի տարեդարձին առթիւ՝ 1000 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անահիտ Զամչիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի Մարի Նուպար հաստատութեան կը նուիրեն Գարթան ընտանիք 600 Ֆր. եւ Գեսոանեան ընտանիք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւնը (ԻՄԱՖ) շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Հայաստանի իր մարդասիրական գործունէութեան 1500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր - Յակոբեանէ Տոքթ. Փաթրիք Խուպէսէրեանի յիշատակին:

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է Յակոբ Դաւիթեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 500 Ֆր., Պր. Գէորգ Պօղոսեան 250, Տիկին Սէմէրճեան եւ Պ. Տրնի Քէչէճեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ճէպէճեան 100 Ֆր., Պ. Սերժ Գարապաչեան 500 Ֆր.:

Մանասէ Հայքայեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ալթընթեփէ 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մինասօղլու 200 Ֆր.:

Ստեփան Ճէպէճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 300 Ֆր., Տիկին Լինտա Արեւեան 100, Տիկին Ազատուհի Պարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեան 100, Տէր եւ եւ Տիկին Գրիգորեան 50, Տէր եւ Տիկին Մինաս Փարկամլիօղլու 300 Ֆր.:

– Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ –

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Մխիթարեան Երկօրեայ Վարժարանը սկսած է իր հայերէնի դասընթացքները, որոնք տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, ժամը՝ 9.30-էն 16:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել դպրոց

Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
tél. 45 34 68 28.

GRENOBLE

La Croix Bleue de Grenoble / Saint Martin d'Hères section «Ani» informe tous les parents que son école sera ouverte aux enfants de 6 à 14 ans le samedi 5 octobre à partir de 14 h dans la salle du H.O.M. 40 av.. A. Croizat à St. Martin d'Hères.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն օրը:

1991 - 1992 կրթական տարեշրջանին Չորեքշաբթի օրերէն զատ, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ալ տեղի կ'ունենան հայերէնի դասաւանդութիւններ:

Պաքալորէայի աշակերտները մասնաւոր դասընթացքներու կրնան հետեւիլ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները:

Հայերէն լեզուի առնթեր փոքրիկներու համար տեղի կ'ունենան երաժշտութիւն, հոգեւոր երաժշտութիւն եւ այլ ձեռնարկներ:

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել Եկեղեցի կամ Սուրբ Մեսրոպ կրթարան:

Հեռաձայն..

43 – 78 – 92 – 91
43 – 96 – 18 – 13

ՍԷՆ - ԺԷՌՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ Ս. ՍԱՀԱԿ - Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Երկօրեայ Մեսրոպեան Հայ վարժարանի
1991 - 1992 Ուսումնական Տարեշրջան

Սէն - Ժէռոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ երկօրեայ Մեսրոպեան հայկ. վարժարանը կը վերարացուի Հոկտեմբեր 2, Չորեքշաբթի օր, առաւ. ժամը 9-ին եւ դասերը կը սկսին նոյն ժամուն եւ կը տեւեն մինչեւ 12:

Դասատու է՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան:

Հոկտեմբեր 5, Շաբաթ օրը մեծ աշակերտներուն դասերը կը սկսին կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 4:

Դասատու է՝ Պր. Խաչիկ Եըլմազեան:

Հոկտեմբեր 2, Չորեքշաբթի օրը առաւ. ժամը 8.45-ին դպրոցին օթօքարը անցեալ տարուան նոյն վայրէն՝ Ֆրէ Վալոնէն աշակերտները կը փոխադրէ դպրոց, եւ կէսօրին կը վերադարձնէ նոյն վայրը:

Դասագիրքերը եւ տետրակները նուէր կը տրուին աշակերտներուն՝ Թաղականութեան կողմէն:

Ուրեմն կը խնդրենք աշակերտներուն ծնողներէն, որ իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդեն Հոկտեմբեր 2, Չորեքշաբթի օր, առաւ. ժամը 9-ին:

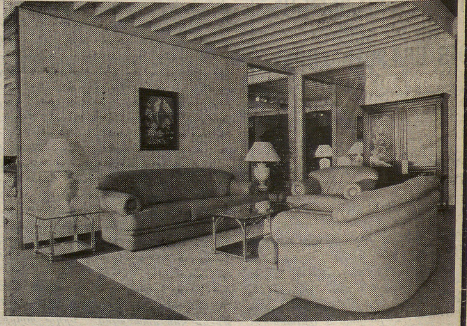
Հոկտեմբեր 5, Շաբաթ օրը կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին մեծ աշակերտներու ծնողները, առաջնորդեն իրենց զաւակները դպրոց:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ
ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ
ՀՕՄ-Ի 80-ԱՄԵԱԿԸ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5, ԺԱՄԸ 19.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Dans les Salons de l'HOTEL MERIDIEN - PARIS ETOILE
81, Bd. Gouvion Saint Cyr — 75017 Paris
Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՏԻԿԻՆ ԺՈՐԺԻՆԱ ՏԻՖՈՒԱ-Ի
նախագահուհի Ֆրանսական Կարմիր Խաչի
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝
- ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԵՐԳԻՉ ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-Ի
- ՎԱԼԱՆՍԻ ՆԱՅԻՐԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ-Ի
- ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԵՐԳԻԾՈՂ Փ. ԼԵԺԻԹԻՄԻՍ-Ի
Տոմսեր ապահովելու համար դիմել Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն կամ հեռաձայնել Շրջանային Վարչութեան առաւօտեան 48 24 46 57 եւ երեկոյեան 39 85 93 40 թիւերուն:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6, ԺԱՄԸ 13ին
Au Restaurant VARTAN
52. Boulevard Saint-Germain, 75005 Paris
Participation : 300 francs
Réservation : Madame Davidian (1) 39 58 46 23

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE
présente à la Foire Internationale de Marseille
du 27 septembre au 7 octobre Parc Chanot Hall 3
UN PAVILLON ARMENIEN
avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE
Industrie — Artisanat — Arts populaires — Histoire — Culture
4 octobre
JOURNEE DE L'ARMENIE
accueil au pavillon des personnalités, invités et visiteurs
à 17 heures Conférence - débat
l'ARMENIE :
réalités et perspectives politiques, économiques, culturelles
avec
Gaguik ASATRIAN (Directeur d'Uniservice, Arménie),
Jean KEHAYAN (Ecrivain, journaliste),
Robert DER MERGUERIAN (Professeur de la chaire d'Arménien à la Faculté des Lettres d'Aix en Provence).
Conférence - débat présenté et animé par Garo HOVSEPIAN.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
MERCREDI
2 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.636 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.636

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎՐԷԺԸ

ՆՄԲ. - Ժան տ'Օրմէսոն դիպուկ վերլուծումը կ'ընէր («Ֆիկառօ - մակազին») Յուկոսլաւիոյ պարզած պատկերին բուն դրդապատճառներուն:

**

Յուկոսլաւիան պատմութեան վրէժխնդրութեան ողբերգական այլ ցայտուն մէկ օրինակը կը հանդիսանայ: Այսօր շատ մարդ չանդրադառնար որ ներկայի անցուդարձը իր արմատները կը գտնէ անցեալի պատահարներուն մէջ: Խնդրին էութիւնը այն է որ Յուկոսլաւիա նոր երկիր մըն է, կազմուած դիւանագիտական հաշիւներով ու քաղաքական յետին մտայնութիւններով: Անոր ստեղծումը հետեւանք էր Ա. աշխարհամարտէն ետք ստեղծուած կացութեան. ու այդ կացութեան մէջ ոչ ոք կրցաւ նկատի առնել իրավիճակին բարդ ամբողջութիւնը:

Յուկոսլաւիոյ կորիզը Սերպիան է. հին ու փառահեղ ազգ մը որ կուգայ Ը. դարէն. ան յաճախ դժուարին յարաբերութիւններ ունեցած է Բիւզանդական կայսրութեան հետ, պայքարած է Պուլկարներու եւ յատկապէս Թուրքերու դէմ: Ամբողջ ԺԹ. դարուն ընթացքին, հակառակ երկու գերդաստաններու բախումին, Պելկրատի իշխանութիւնը կը զօրանայ Սերպերու վրայ եւ անկախութիւնը օրակարգի նիւթ կը դառնայ: Աւստրեւհունգարիան որուն ենթակայ են Սլովենիան, Խրուաթիան եւ Պոսնիա - Հերձեկովինան բարի աչքով չի դիտեր այդ զարգացումները: Ցետոյ, Սարայեւոյի մէջ 1914 Յունիս 28-ին երբ սերպ ազգայնականի մը կողմէ կը սպաննուի գահաժառանգ Ֆրանսուա - Ֆերտինանտ, կը ծագի Ա. աշխարհամարտը:

Կեդրոնական կայսրութիւններու՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրեւհունգարիոյ, ապա նաեւ Օսմանեան կայսրութեան անկումով, գաղափարը ծագեցաւ Սլաւներու միակ պետութեան մը մէջ խմբելու անկախ Սերպիան ու 1914-էն առաջ Աւստրեւհունգարիոյ ու Օսմանեան կայսրութեան մաս կազմող տարածքները. Սլովենիան, Պոսնիա - Հերձեկովինան, Մոնթէնէկրօն, Մակեդոնիան: Այսպէս Հապսպուրկեան ու Թրքական կայսրութիւններու անկումը ծնունդ կուտայ Յուկոսլաւիոյ - հարաւային Սլաւներու երկրին -: 1934-ին Մարսէյլի մէջ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Լուի Պարթուի քով Յուկոսլաւիոյ Աղեքսանդր թագաւորին ալ սպանութիւնը խրուաթ ազգայնականի մը կողմէ, աւելցուց Յուկոսլաւիոյ պառակտումն ու ամբողջատիրական ու ազգայնական գաղափարականը որուն կեդրոնը Պեռլին էր ուր Հիթլեր իշխանութեան գլուխ անցաւ:

Բ. աշխարհամարտին ընթացքին երկիրը վայրագ արշաւանքի ենթարկուեցաւ, կորսնցուց բնակչութեան մէկ տասներորդը, բայց յաջողեցաւ անչէզոքացնել գերմանական 15 զօրաբաժիններ: Պատերազմէն ետք խրուաթ համայնավար մը՝ Թիթօ արիւնալի ու անողոք մենատիրութեան մը գնով մերժեց ենթարկուիլ Կոմինֆորմի հրահանգներուն ու պահպանեց Յուկոսլաւիոյ միութիւնն ու անկախութիւնը: Մոսկուայէն հեռանալով եւ Ամերիկայի մօտենալով որմէ նիւթական ու տնտեսական օժանդակութիւն կը ստանայ, Թիթօ երկիրը կը վերածէ ինքնավար համայնավարութեան տիպարին: Թիթոյի մահէն ետք երկիրը խառնակեցաւ, իսկ համայնավարութեան անկումով հասաւ քայքայման եզրին:

Համայնավարութեան ու բռնատիրութեան աւարտը ազգայնականութեան անխուսափելի պոռթկումի մը պատճառ եղաւ: Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ մէջ ազգայնականութիւնը Պետութիւնը միաւորելու ընթացք ունեցաւ, մինչ Յուկոսլաւիոյ մէջ ուր ամէնէն տարբեր ազգութիւնները, ցեղերը, լեզուները եւ կրօնքները իրարու քով բերուած են - Սերպերը օրթոտոքս են, Խրուաթներն ու Սլովէնները՝ կաթոլիկ, Պոսնիա-Հերձեկովինան, Մակեդոնիան, Մոնթէնէկրօն տիրապետուած են մահմետականութենէն - ազգայնականութիւնը կ'ընթանայ անմիաբանութեան ու ցրուումի ճամբով:

Սերպիա աւանդաբար Ֆրանսայի հաւատարիմ դաշնակիցն է. Սլովենիա եւ Խրուաթիա հակամէտ են դիւրութեամբ իյնալու գերմանական ոլորտին մէջ: Սակայն այսօր տեղի ունեցածը դաշնակցային բանակի մը կողմէ կատարուած զինուորական պետական հարուած մըն է. բանակ մը որ ոչ ոքի կը հպատակի ու դուրս կը մնայ ամէն օրինականութենէ: Հաւանական է որ եուկոսլաւ դաշնակցային բանակը այսուհետեւ սերպական ազգայնականութեան մը արտայայտիչն է. ազգայնականութիւն մը որ չի կրնար ձերբազատիլ մահամերձ համայնավարութեան մը ճիրաններէն ու բանակը կ'ուզէ իր օրէնքը պարտադրել: Ինչո՞ւ չտեսնել որ միւս ազգայնականութիւններն ալ երկար քունէ մը ետք պիտի չլքեն կուսակցութիւնը: Ապացոյն աչարեկչական կեռիլլայինն է որ Պալքանեան շրջանը ուշ կամ կանուխ պիտի վերածէ իր աւանդական պատկերին. Եւրոպայի վառօդի մթերանոցին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

RENAISSANCE D'UNE NATION

Այս խորագրին տակ, Ժաք Ժիւլիար շաբաթական իր քրոնիկը նուիրած էր Հայաստանի: Ինք մաս կը կազմէր լրագրողներու այն խումբին, որ Երեւան գտնուեցաւ հանրաքուէի շաբաթը:

Կը գրէ ի մէջ այլոց. - «Ղեկավարութեան տակ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, որ հաւանաբար Հանրապետութեան նախագահ ընտրուի Հոկ. 16-ին, Հայաստան հանդարտօրէն եւ չափաւորութեամբ մուտք գործեց անկախութեան մէջ: Կ'ուզէ, կ'ըսեն իր ղեկավարները, իրապաշտութեան փաստը տալ եւ ջանալ խաղաղօրէն ապրիլ իր չորս վախազդու դրացիներուն՝ Իրան, Թուրքիա, Ազրպէյճան եւ Վրաստանի հետ»:

Լրագրողը գովեստով կ'արտայայտուի քաղաքագէտ՝ Համբարձում Գալստեանի մասին, որ՝ «չվարանեցաւ ըսելու մեզի որ եթէ 1915-ի Թուրքերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը չի կրնար ուրացուիլ ոեւէ մէկուն կողմէ, Հայերը պէտք է քաջութիւնն ունենան ճակատէն քննելու այն դերը զոր ունեցան այն ատեն եւ իրենց անկարողութիւնը հաւասար կշիռքը բռնելու Թուրքերու եւ անոնց թշնամի Ռուսերու միջեւ...»: «Հոյակապ քաջութիւն» կ'որակէ Ժիւլիար նման արտայայտութիւն մը, աւելցնելով՝ «որմէ Թուրքերը պէտք է ներշնչուին: Ե՞րբ խօսքը ծունկի պիտի գայ ներողութիւն խնդրելու համար Հայերէն, ինչպէս Վիլի Պրանտ ըրաւ Հրեաներէն»:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԶՈՅԳ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐԸ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ն ու անոնց ընկերացող բարձրաստիճան հոգեւորականներու պատուիրակութիւնը: Վազգէն Ա. շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահին՝ նախորդ օրուան Միտինկէքլին իր մասնակցութեան համար ու շնորհաւորեց զինք՝ Հայաստանի անկախութեան հռչակման առթիւ: Իր կարգին, Գարեգին Բ. իր յարգանքն ու հաւատարմութիւնը արտայայտեց Հայրենի պետականութեան եւ իշխանութեան հանդէպ եւ ընդգծեց, թէ արտասահմանի հայութիւնը այլեւս Հայաստանը կը դիտէ իբրեւ պետականութիւն ունեցող բնօրրան ու ջանք պիտի չխնայէ անոր վերելքին նպաստելու համար:

Իր պատասխան խօսքին մէջ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան նշեց, որ Անկախ Հայաստանը բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ պիտի պահէ թէ՛ Կեդրոնին եւ թէ՛ միւս Հանրապետութեանց հետ, ինքնիշխանութեան իրաւունքին հանդէպ յարգանքի սկզբունքի հիման վրայ: Նախագահը բացատրութիւններ տուաւ նաեւ Արցախի իրադարձութիւններուն մասին ու վեր առաւ Հայ Եկեղեցւոյ դերը մեր հաւաքական գոյամարտին մէջ:

**

ՀՐԱՉԻԿ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 27-ին, իր աշխատանքները աւարտած է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակ. Կապի Կոմիտէի համաժողովը ու վերընտրած իր նախագահը, յանձին Հրաչիկ Սիմոնեանի: Առաջին անգամ ըլլալով, վարչութեան կազմին մէջ առնուած են Եւրոպայի, Միջին Արեւելքի, Ամերիկայի եւ Աւստրալիոյ գաղութներու ներկայացուցիչներ:

**

ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրին ստորագրութենէն ետք իսկ, կացութիւնը լարուած կը մնայ Շահումեանի շրջանին մէջ: Նոր յարձակումներ գործուած են Ղարաչինարի, Բուզլուխի, Էրքէջի եւ Մանաշիթի վրայ, զոհեր կան: Սեպտեմբեր 30-ի գիշերը գնդակոծուած են Ստեփանակերտի ծայրամասերը, որու հետեւանքով ծանրօրէն վիրաւորուած են երեք բնակիչներ: Միւս կողմէ, խորհրդային Ներքին Նախարարութեան ենթակայ զօրամասեր խախտելով Ժելեզնովոդսկի համաձայնագիրը, Սեպտեմբեր 29-ին զրահամեքենաներով ներխուժած են Մարտակերտի շրջանի Հին Թաղլար գիւղը եւ անձնագրային ստուգման պատրուակով՝ առեւանգած են քանի մը Հայեր:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցներէն Մուսամմէր Էլվէրէն Թերթին Սեպտեմբեր 28, Շաբաթ օրուան թիւէն սկսած է տալ Ղարաբաղ իր մուտքին պատմութիւնն ու տպաւորութիւնները:

Շաբքին սկիզբի մասէն հետեւեալ տողերը կը բաւեն մնացեալին մասին ամբող-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, կացութիւնը միշտ շատ լարուած կը մնայ եւ մէկ ժամէն միւսը արիւնալի բախումներու վախ կար, Հոկ. 1-ին: Գամսախուրդիա կ'ամրացնէ ընդդիմութիւնը, որպէս հեղինակը հետատեսիլի շէնքին դէմ գործուած ոճրափորձին: Ըստ իրեն, այդ ռումբով, իր պարտութեան փաստը կու տար: Ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Սիկուա, նախկին նախարարապետ, կը մերժէ շէնքերը ետ տալ, այդ պահանջը անընդունելի կը գտնէ: Ընդդիմադիրները կը շարունակեն Խորհրդարանի արտակարգ նիստ պահանջել, ներում՝ քաղաքական բանտարկեալներուն: Սաստկացման վախը ծագում առած էր նաեւ համալսարանական վերամուտին պատճառով, քանի ուսանողները ընդդիմադիրներու կողքին են: Բախումներ կան Հարաւային Օսեթիա, անջատողականներու եւ Վրացիներու միջեւ եւ բաւական վիրաւորներ ու վնասուած կամ քանդուած տուներ: Հոկ. մէկի առաւօտ ալ հրացանաձգութիւն կար Թիֆլիսի մէջ, ըստ հասած լուրերու, բայց մանրամասնութիւններ չկային:

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ, այլեւս քաղաքացիական պատերազմի մէջ է եւ դաշնակցային բանակը Խրուաթիոյ դուռն էր: Բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Վուքովար: Ոչ ոք այլեւս հրադադարը կը յիշէ եւ Եւրոպան ալ համակերպած է իր անկարողութեան:

ՀԱՅԻԹԻԻ մէջ, զինուորական պետական հարուած մը տեղի ունեցաւ Սեպ. 30-ի գիշերը եւ զինուորները նախ առեւանգեցին նախագահ՝ Հայր Արիսթիտը, ապա թոյլ տուին որ մեկնի եւ Հոկ. 1-ի առաւօտը Վենեզուելայէն անցնելով Փարիզ կու գար: Փուչը, սակայն, 26 հոգիի մահուան պատճառ եղաւ եւ ընդհ. շփոթութիւն կը տիրէր: Հայր Արիսթիտ նախագահ ընտրուած էր 1990 Դեկտեմբերին եւ կը կարծուէր, որ այս ձեւով ժողովրդավար վարչակարգ մը կը հաստատուի:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ կրկին սպառնաց հրաժարիլ, եթէ առաջքը չառնուի Միութեան պառակտումին: Կ'ուզէ որ ժամ առաջ գոյանայ Միութեան համաձայնութիւնը, որ կը վերաբերի Հանրապետութեանց միջեւ յարաբերութեանց:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12 Պետութիւնները, դիւանագիտներու ցոյցին վաղորդայնին, որոշեցին որ Լեհաստանէն, Չեխոսլովաքիայէն եւ Հունգարիայէն իրենց գնած միսերը պիտի փոխանցեն Խորհ. Միութեան...:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ արտաքին տեղեկատուութեան սպասարկութեան գլուխը նշանակուեցաւ Եւգենի Պրիմակով Գորբաչովի հրովարտակով:

ԴԻԶԱԿ՝ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐԲԵՄՆԻ ՈՍՏԱՆԸ

ԽՄԲ. - Ղարաբաղի արիւնալի դէպքերուն սկիզբէն իսկ (1988), ժամանակին կողմէ փոխանցուած տեղեկատուութեանց մէջ յաճախ յիշատակուեցաւ Տող գիւղը, պատմական Դիզակ գաւառի երբեմնի կեդրոնը, որ այժմ ենթակայ է Արցախի Հադրութի շրջանին:

Հայաստանի «Մանկավարժ» ամսագրին մէջ ստորագրուած յօդուածով մը, պատմական գիտութիւններու թեկնածու Վ. Սեւեան շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Տողի ու շրջակայքի անցեալին մասին, զոր կուտանք քաղուածաբար եւ յապաւումներով: խորագիրը՝ մեր կողմէ:

ԺԶ. դարու վերջերը, Արցախի մէջ կազմաւորուեցան երկու մելիքութիւններ՝ Վարանդայի եւ Դիզակի: Վարանդայի գաւառին տէր դարձան Մելիք - Շահնազարեան իշխանական տոհմի ներկայացուցիչները, նստավայր ունենալով Ե. դարէն յիշատակուող նշանաւոր Աւետարանոց (Ջանախչի) բերդաւանը: Մինչ, Դիզակ գաւառը, ուր կ'իշխէին Առանշահիկ նախարարական տոհմի շառաւիղները, կեդրոն ընտրեց Դող (Տող) բերդամրոցը:

Դիզակ գաւառը իր անունը ստացած է Դիզափայտ լեռնէն: Հաւանական կը նկատուի, որ Դիզափայտը յառաջացած ըլլայ «դէզ» եւ «փայտ» բառերէն, այսինքն՝ դէզի կեդրոնը կանգնեցուած փայտ, որ դէզը միաձոյլ կը պահէ: Թէեւ, ժողովուրդը տարբեր բացատրութիւն մը կուտայ. - գաւառին մերձակայ լերան գագաթին, Կատարօ վանքին մօտ, 330-ական թուականներուն նահատակուած են Աղուանքի Սանեսան Թագաւորին երեք որդիները, 3870 Աղուաններու հետ միասին, որոնք քրիստոնեայ դարձած էին Արցախ - Ուտիք հայաշխարհի առաջին Եպիսկոպոս Գրիգորիսի ձեռամբ (Գրիգոր Լուսաւորիչի Թոռը): Կ'ըսուի, թէ Սանեսանի զինուորները այս նահատակները դիզած են փայտերու նման ու վառած: Հոնկէ՝ Դիզափայտ անուանումը: Սանեսանի հրամանով զոհուած է նաեւ Գրիգորիս Եպիսկոպոս, որուն դին կը հանգչի Ամարասի վանքին ստորերկրեայ դամբարան - մատրան մէջ: Նշենք, որ Հայ Եկեղեցին Դիզափայտի նահատակներուն նուիրուած պատարագի յատուկ օր մը ունի:

Դիզակի պատմութիւնը հարուստ է հերոսական բազմաթիւ իրադարձութիւններով:

Պատմութեան յայտնի է Եսայի Առանշահիկ իշխանի (արաբական աղբիւրներու մէջ ծանօթ՝ Իսա Ապու - Մուսէ անունով) հերոսական ճակատամարտերը արաբ զօրավար Բուղա Տարաքիի բանակին դէմ: Արդարեւ, քաջ իշխանը ամրանալով Տողասարի գագաթը գտնուող Գտիչ բերդին մէջ՝ աւելի քան մէկ տարի կուրծք տըւաւ Արցախը ողողող Բուղայի զօրքերուն (853 թ.): Արաբական արշաւանքները նկարագրող Թովմա Արծրունին իր «Պատմութիւն տանն Արծրունեաց» աշխատութեան մէջ հիացումով կը խօսի Գտիչ բերդի հերոսներուն ու զանոնք գլխաւորող Եսայի Առանշահիկ իշխանին մասին:

Դիզակի Դող կամ Տող իշխանանիստ բերդամրոցը իր շրջակայքով հարուստ է հնագիտական եւ ճարտարապետական բազմաթիւ յուշարձաններով: Այդ բոլորը մեր նախնիներուն կերտած պատմութեան քարակերտ տարեգրութիւնն են: Բերդաւանին անունը (Դող), որ յառաջ եկած է շրջանին երկրաշարժային գօտի մը ըլլալու իրողութենէն, Ղարաբաղի բարբառով կը հնչուի Տող: Գրաւոր աղբիւրներու մէջ Տողը կը յիշատակուի արաբական տիրապետութեան ժամանակներէն (7-րդ դար):

Տողի, եւ հետեւաբար՝ Դիզակի մասին հարուստ նիւթ կը պարունակէ Գտիչ վանքի վանահայր Առաքել Վարդապետ Կոստանեանցի (ԺԹ. դար) երկու հատորնոց ձեռագիր աշխատութիւնը, որ պահուած է Երեւանի Մատենադարանին մէջ: Վարդապետը կը վկայէ, որ Տող բերդաքաղաքը բաղկացած էր 1500 տունէ: Ունեցած է կանոնաւոր մշտական բանակ: Տողը եղած է նաեւ առեւտրական ճանապարհներու տարանցիկ կեդրոն մը, ուր բարգաւաճ է մետաքսագործութիւնը, գինեգործութիւնն ու փայտամշակումը: Յայտնի եղած է իր խանութներով ու շուկայով: Այդտեղ վաճառքի դրուած են ոչ միայն գաւառին, այլեւ յարակից ու հեռաւոր շրջաններէ առաքուած զանազան ապրանքներ:

Շրջանը ունեցած է նաեւ իր աւանդական անխախտ սովորութիւնը, որուն համաձայն՝ բանակ մեկնող իւրաքանչիւր երիտասարդի պատուին տնկուած է թթենի մը: Դարեր շարունակ պահպանուած այդ սովորութեան շնորհիւ, երկրամասը վերածուած է թթենիի այգեստանի մը:

Դիզակի կարեւոր ու նշանաւոր յուշարձաններուն մէջ կ'առանձնանայ Գտիչ վանքը, որ կը յիշատակուի Ե. դարուն իսկ: Ը. դարուն այս վանքը համանուն բերդին հետ միասին կը գտնուէր Առանշահիկ իշխանական տոհմի հովանաւորութեան տակ, Իններորդ դարուն, անոր տէրն ու տիրականը մեզի ծանօթ Եսայի իշխանն էր: Իսկ Ժ. դարուն՝ անիկա նըստավայրն էր շրջանին մէջ Բագրատունիներու կողմէ հաստատուած թագաւորութեան: Այս իշխանութեան յիշատակելի միակ դէմքը եղաւ Գագիկ Թագաւորը (Եսայի իշխանին Թոռը), որուն գերեզմանը կը գտնուի Դիզակի Տումի գիւղին մօտ, բլուրի մը վրայ:

Դիզակի Թագաւորութիւնը թէեւ կարճ տեւեց, բայց այդուհանդերձ Գագիկին յաջորդած իշխանազունները, անոնցմէ սերած մելիքները, մնացին միշտ իբրեւ Դիզակի տէրեր՝ անառիկ պահելով իրենց տէրութիւնները:

ԺԶ. դարուն, շրջանին մէջ ի յայտ եկաւ գաւառական - վարչական միաւորումներու նոր կարգավիճակ մը, որ պատմութեան մէջ ծանօթ է Խամսայի Մելիքութիւններ անունով: Այդ հինգ մելիքութիւններն էին Գիւլիստանը, Խաչէնը, Ջրաբերդը, Վարանդան ու Դիզակը: Հայկական ինքնավար երկիր մըն էր անիկա, որուն սահմանները կ'ընդգրկէին Գանձակի (այժմ՝ Կիրովապատ) հարաւային շրջաններէն մինչեւ Արաքս գետը երկարող տարածութիւնները, դարձեալ իբրեւ կեդրոն ունենալով Տող բերդաւանը: Շրջանը իրաւական վաւերացում ստացած էր Շահ - Աբբասի հրովարտակով (1603):

Տողի մէջ, մինչեւ այսօր պահպանուած է շրջանը իշխած հայ մելիքներու տոհմական տապանատունը:

Վ. ՍԵՒԵԱՆ

ԳԱՌԶՈՒԻ ՆԿԱՐԱԶԱՐԴԵԱԾ ՄԱՏՐԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՄԱՆՈՍՔ

Փրովանսը արուեստագէտներ հիւրընկալող հող մըն է իր նկարիչներու հոյլով, իր փառատօներով, իր ցուցահանդէսներով, իր հիմնարկներով՝ Սեզանը, Քոքթօ, Մէկթ, Փրասինոս, Վազարելլի, Ժիոնօ ... եւ Սեպտեմբեր 20-էն ի վեր Ժան Գառզու:

Հազիւ քանի մը քայլ Մանոսքի հին, միջնադարեան քաղաքամասի մուտքի կամարաձեւ դռներէն, Ընծայումի հինաւուրց վանքի մատրան մէջ, Ժան Գառզու կը բացմի, կը յաղթանակէ կնքելով պատմութեամբ հարուստ պատերուն վրայ իր «ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ», իր աշխարհահայեացքը, իր փիլիսոփայութիւնը որպէս լաւագոյն արտայայտութիւնը իր մաքին, հանճարին, տաղանդին, որպէս պատգամող կտակ մը:

Ալփ Տր Հօթ Փրովանսի կապոյտ լոյսին մէջ, վարպետը յղացաւ եւ ստեղծագործեց բացառիկ եւ անօրինակ երկ մը որ պիտի մնայ ընդմիշտ իր անունը կրող հիմնարկի պատերուն վրայ: Հոյակապ գործ մը: 1440-էն ի վեր ոչ մէկ նկարիչ իրագործած է լրիւ «Apocalypse» մը: Գառզուինը կը պատկանի արդիական ժամանակներուն: Նախայայտնութեան փուլին մէջ՝ մեռադային եւ ռազմական, միջին հանգրուանին մէջ՝ ճառագայթող եւ բոլոր բռնութիւնները, բռնակալները, աղէտներն ու կարասիները խարանող եւ վերջին փուլին մէջ՝ անխռով եւ դարձած դէպի խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն: Գառզու կ'ըսէ՝ «Երկրային այս պատահարներէն եւ փորձանքներէն յետոյ մարդկութիւնը կը վերագտնէ իր անդորրութիւնը: Մարդկութեան այս ամբողջ յեղաշրջումին մէջ երկինքը կը մնայ միշտ պայծառ, խաղաղ եւ անսասան: Այս ընդհանուր խռովքը մարդկային ատինանին է եւ գուցէ ըլլայ միայն մղձաւանջ մը եւ գէշ երազ մը»:

**

Մանոսք ապրեցաւ բացառիկ օր մը, Սեպտեմբեր 20-ին: Իր սահմանները ընդլայնուեցան եւ քիչ մը աւելի դարձաւ մշակութային քաղաք: Թէպէտ հոն չկար Մշակոյթի Նախարարը (բացակաները միշտ յանցաւոր են) կային սակայն մշակոյթը եւ արուեստը սիրող, գնահատող անձեր եկած բոլոր հորիզոններէն: Տեղացի բնակիչներ, անձնաւորութիւններ, արուեստագէտներ, Հայեր ժամանած Մարսէյլէն, շրջակայ քաղաքներէն, Փարիզէն ինչպէս նաեւ հեռաւոր երկիրներէ՝ Միացեալ - Նահանգներ, Իտալիա, Զուիցերիա, Սուրիա եւ մինչեւ իսկ Հայաստանէն՝ Շահէն Խաչատրեան Հայաստանի արուեստի սրահներու ընդհանուր տնօրէնը:

Ժամը 15.30-ին, ժամուլը հրաւիրուած էր ասուլիսի մը: Ֆրանսայի հայկական մամուլէն ներկայ էր միայն «Յառաջ»՝ Արփիկ Միսաքեան, եւ Սփիւռքի մամուլէն «Պայքար»ը՝ Գրիգոր Բէօզէեան: Ասուլիսը վարեց «Գառզու Հիմնարկ»ի նախագահը՝ Անտրէ Նիէլ: Վերյիշեց ձեռնարկին իրագործման պարագաները եւ իր ու Գառզուի միջեւ եղած փոխանակութիւնները: Ժան Գլօտ Կօտէն՝ Փըրովանս Ալփ Քոթ տ'Ազիւր Շրջանի նախագահը յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւ Շրջանի յարումը նման մեծ վարկ ունեցող կառոյցի մը ստեղծման: Այս վայրին կարգաւորումը երկու նպատակ ունի. նախ Ընծայումի հին վանքին վերանորոգումը, որուն պատմական արժէքը ճանչցուած է Մշակութային Հարցերու Նախարարութեան կողմէ եւ ընդունիլ Գառզուի գործը հիմնարկի մը ձեւին տակ եւ բացուած հասարակութեան: Ապա, Ժան Գլօտ Կօտէն ողջունեց Գառզուն որպէս դարու մեծ վարպետներէն մին, բնորոշեց անոր խորհրդանշական աշխարհը, հեռու բոլոր ազդեցութիւններէն, հակումներէն: Շրջանային խորհուրդը չէր կրնար նեւթապէս չմասնակցիլ նման ձեռնարկի մը, բաւ ան ու շարունակեց՝ «Պատիւ մըն է Շրջանային խորհուրդին համար որ ընտրած էք այս քաղաքը, այս նահանգը եւ այս շրջանը ներկայացնելու համար ձեր գործին էական մէկ տարրը»: Ապա, Գառզու պատասխանեց հարցումներուն գըլխաւորաբար բացատրելով իր աշխատանքը:

Ժամը 18-ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ, Ժան Գառզու կտրեց եռագոյն ժապաւէնը եւ բացուեցաւ Մատրան Մայր դուռը ու ժողովուրդը մուտք գործեց զմայլած, հիացած իրեն առջեւ պարզուած տեսարանէն:

Անտրէ Նիէլ արտասանեց հանդիսութեան առաջին խօսքը ըսելով թէ այս օրը իրեն համար մեծ օր մըն է, փառքի օր մըն է: Ապա, օրինակներով ցոյց տուաւ թէ արուեստը եւ արուեստագէտը կը գիտնան հոն ուր մահկանացուները, վարչակարգերը, տիրողները կուգան ու կ'անցնին ժամանակին հետ: Անտրէ Նիէլ ըսաւ՝ «Ժան Գառզու իրագործեց ինքնատիպ գործ մը որպէս յղացող, որպէս գըծագրող, որպէս ճարտարապետ, որպէս նկարիչ, ինչ որ հանճարի մը արտայայտութիւնն է, յաւերժական ստեղծագործում մը ոչ ենթակայ նորոյթներուն ու բոնէ անցողական են»: Յետոյ, խօսք առաւ Մանոսքի փոխ-քաղաքապետը՝ Լայնֆելտեն - Էշթըրտինկըն-ի քաղաքապետի ներկայացուցիչին որ յայտնեց իր մեծ ուրախութիւնը այս կարեւոր դէպքին համար աւելցնելով թէ կը բաժնէ պատիւը եւ հաճոյքը Մանոսքի բնակիչներուն որոնք կը ժառանգեն հոյակապ գործ մը: Շնորհիւ Անտրէ Նիէլի, Գառզու պիտի ցուցադրէ, ըսաւ, նաեւ Գերմանիա եւ մեր քաղաքը ինչ որ հպարտութեան եւ երախտագիտութեան առիթ է:

Մանոսքի քաղաքապետը Լուի Ռաֆալլի իր խօսքը սկսաւ յայտարարելով՝ «միշտ հաճելի է քաղաքապետի մը համար բացում մը կատարել եւ գոհունակութիւնը ունենալ դժուար թղթածրար մը իր լըրումին հասցնել»: Յետոյ, վերյիշեց թէ ինչպէս 1983-էն ցայսօր ընթացան աշխատանքները եւ ծրագիրը կիրարկուեցաւ ու շնորհակալութեան խօսք ուղղեց բոլոր անոնց որոնք նպաստեցին: Քաղաքապետ մը, ըսաւ, Լուի Ռաֆալլի պէտք է մատակարէ ներկան, պատրաստէ ապագան, բայց նաեւ պահպանէ անցեալը, որովհետեւ մարդը կարիքն ունի կռուաններու, նշանակէտերու: Եւ նման ձեռնարկներ քաղաքի մը կուտան՝ սիրտ, ոգի եւ նկարագիր: «Apocalypse» ըստ Գառզուի կը ցոլացնէ արդի աշխարհի մթնոլորտը: Մարդուն հանճարը կը ծառայէ քանդելու, կործանելու, աւերներ գործելու: Տեսական անձկութիւն մը որ սակայն կը վերջանայ յոյսի ճառագայթներով: Քաղաքապետը վերյիշեց Գառզուի մէկ նախադասութիւնը «երբ կը նստիմ, կ'առնեմ նկարակալը, կը լքեմ իրականութիւնները աշխարհի. անտեսանելի ձեռք մը կ'ուղղէ զիս եւ կը մտնեմ տարբեր տիեզերքի մը մէջ»: Գառզուի գործին մէջ, աւելցուց Լուի Ռաֆալլի, հաղորդակցութիւն մը կայ նկարիչին եւ դիտողին միջեւ, պատգամ մը կայ եւ աւելցուց՝ «պատգամ մը ժամանակակիցներուն եւ ապագայ սերունդներուն, ահա թէ ինչու յանուն Մանոսք քաղաքին կը յայտնենք մեր ջերմ շնորհակալութիւնները»:

Յաջորդ խօսողը եղաւ Ժան Քայան՝ Ալփ Տր Հօթ Փրովանս Նահանգի ընդհանուր խորհուրդի ներկայացուցիչը որ խոստովանեցաւ թէ Նահանգը դեռ իր օժանդակութիւնը չէ բերած այս սքանչելի ձեռնարկին, սակայն ուսումնասիրութեան մէջ է թղթածրարը, մանր հաշիւներ նաեւ մաքրեց կառավարական իշխանութիւններուն հետ, որոնց վրայէն կը սահինք, ըսելու համար միայն թէ ինք տարի մը առաջ որպէս քաղաքապետ՝ մտած էր կէս փլատակ այս մատուռին մէջ ու այսօր շնորհիւ Մանոսքի քաղաքապետութեան վկան էր հոյակապ իրագործումի մը: Ընդգծեց Անտրէ Նիէլի դերը եւ յայտնեց իր հիացումը Գառզուին ըսելով՝ «ձեր գործին մէջ կը տեսնեմ պայծառատեսութիւն եւ քաջութիւն: Արդարեւ, մատնանշել դարու ցեղասպանութիւնները՝ հայկական, հրէական, համայնավար քաջութիւն հարկ է, մանաւանդ այն պահուն երբ ըրիք»:

Վերջին խօսողը եղաւ Ալփ Տր Հօթ Փրովանսի Նահանգապետը՝ Մոնշալէ: Ժան Գառզուի գործը եւ ինքնատիպ ոճը որակեց, Անտրէ Մալրոյի խօսքերով, «ստեղծագործ արարք մը որ կը պատկերացնէ մարդուն անխոնջ նուաճումը, միշտ անյարտ դէպի իր ինքնութեան փնտռտուքին

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՓՈԽ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԼԱՒ ԲԱՆ ՉՈՒՆԻ ԸՍԵԼԻՔ

«Հայք»ի Սեպտեմբեր 18-ի թիւին մէջ Լարիսա Յովհաննիսեան հարցազրոյց մը կատարած է փոխ նախարար՝ Գրիգոր Պօղպատեանի հետ: Հաղորդակցութեան մարզը կը հետաքրքրէ ոչ միայն Հայաստանի բնակչութիւնը, այլ նաեւ Սփիւռքի Հայը որ պարտաւոր է իր ջիղերու կծիկին հետ պայքար մղելու, ամէն անգամ որ պէտք ունենայ հեռաձայնով խօսելու, նամակ ղրկելու կամ նամակի սպասելու Հայաստանէն: Հեռաձայնային գիծերը միշտ գերյագեցած են կանչերով, միշտ զբաղած, իսկ նամակները կը հասնին երբ որ ուզեն, երբ որ կարենան...:

«Ինչո՞ւ»ներու ծրարը կը բացուի տեղական կացութեան մատնանշումով որ ամէնի մխիթարական չէ: Փոխ-նախարարը երկու գլխաւոր պատճառ կը ներկայացնէ. գոհացուցիչ չէ թէ՛ մարզումը եւ թէ կայաններու վիճակը: «Փորձիր որեւէ հեռախօսավարուհու նկատողութիւն անել, անմիջապէս ազատման դիմում է գրում՝ աշխատավարձը ցածր է, պայմանները՝ վատ, աշխատանքը՝ ծանր, աշխատել ցանկացողները՝ քիչ»: Կը մնայ գտնուածով բաւարարուելու պարտաւորութիւնը: Երկրորդ, «սարքաւորումները հնացած են. կայաններ կան, որ 50-ական, 60-ական թուականների սարքաւորումներով են աշխատում»: Է՛հ, երբ այս է իրականութիւնը, «ի՞նչ լաւ աշխատանքի մասին կարող է խօսք լինել»: Դարմա՞նը: Անշուշտ կարելի է ... եթէ գտնուի 750 - 800 միլիոն, ըստ փոխ - նախարարին:

Հարցազրոյցին միակ լաւ լուրը բարւոքման հեռանկարի մը մասին է որ արդէն պէտք է իրագործուած ըլլայ. փոխ - նախարարը կ'ըսէ թէ շնորհիւ Ամերիկայի հետ հաստատելի տիեզերական կապին, Սեպտեմբեր 20-էն Հայաստան անմիջապէս պիտի կրնար կապուիլ Ամերիկայի, Ֆրանսայի ու այլ երկիրներու հետ: Այս կարգադրութիւնը հնարաւոր պիտի դարձնէ աւելի արագ հաղորդակցութիւն, տրամադրելով հեռաձայնային 180 - 200 յաւելեալ գիծեր: Այս կապը տարեկան շուրջ կէս միլիոն տոլարի եկամուտ մըն ալ պիտի ապահովէ անոր սպասարկութենէն օգտուելու նպատակով բաժանորդագրուելիք հիմնարկներէ ու անձերէ: Փոխ նախարարը կը ծրագրէ այդ գումարին մէկ մասը յատկացնել սարքաւորումներու նորոգումին:

Զրուցավարը ապա կ'անցնի «ներքին» ճակատի խնդիրի մը. ինչո՞ւ, հարց կուտայ, տարեվերջին քաղաքացիները երբեմն կը ստանան հաշուեցոյցեր, խօսակցութիւններու համար զորս չեն կատարած: Փոխ - նախարարը կը փորձէ յանցանքը բեռցնել «ատոմատ սարքեր»ու: Հետաքրքրական է լրագրողին հակադարձութիւնը. «երբեք չէի կարծի որ այդ սարքերն այդքան «խելացի են» որ միշտ միտումնաւոր սխալ ցուցմունքներ են գրանցում ի օգուտ կապի նախարարութեան...»:

Հաղորդակցութեան վիճակը բնականաբար գոհացուցիչ չէ նաեւ աղէտի գօտիին համար: Երկրաշարժէն երեք տարի ետք երբ բնակչութեան ամբողջութիւնը տակաւին տուն, տանիք չունի, ո՞վ կը մտածէ հեռաձայնի կապերու մասին: Նոյնն է պարագան Արցախի համար ուր դիմող գիծերը Լաչինէն կ'անցնին ու հասկնալի պատճառներով Հայաստանի մասնագէտները չեն կրնար սպասարկել այդ հատուածին ու մշտական կապը ապահովել անկարելի կ'ըլլայ:

Գ. Պօղպատեան կը բացատրէ նաեւ թղթատարական ուշացումներու պատճառները. Ամերիկա, Գանատա ուղղուած առաքումները աւելի արագ պիտի ըլլան այսուհետեւ, ձեւակերպութիւնները պարզացած ըլլալով: Իսկ յատուկ պայմանագրի մը շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ Ամերիկայէն Հայաստան ղրկել հագուստ, սննդամթերք, դեղօրայք, ելեկտրոնային զանազան ապրանքներ:

Հոս Լարիսա Յովհաննիսեան կը միջամտէ, կրկին ներքին խնդիր մը յիշեցնելով. - «Մարդիկ չեն վստահում փոստային աշխատողներին, որոնք հանոյքով կիսում են քաղաքացիներին պատկանող ծանրոցների պարունակութիւնը, կամ եթէ շատ է դուր գալիս, վերցնում են ամբողջութեամբ»: Փոխ - նախարարը կը շարունակէ. - «նման եւ այլ արատաւոր երեւոյթների համար աշխատանքից հեռացուել է փոստատան պետը»:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի նախարարութեան ապագային, շուկայական յարաբերութիւններու պայմաններուն մէջ: Փոխ - նախարարը հաւանական կը նկատէ որ՝ «կապի շատ օղակներ վաճառուեն գործարար մարդկանց», սակայն անոնց աշխատանքը անպայման կը գտնուի նախարարութեան հսկողութեան տակ:

մէջ»: Պատասխանեց կառավարութեան եղած մեղադրանքներուն եւ հուսկ վերջացուց շնորհաւորութեան խօսքերով վարպետին եւ բոլոր անոնց որոնք մասնակցեցան գործի մը որ պատիւ կը բերէ արուեստին ճառագայթելով քաղաքին եւ նահանգին վրայ:

Պաշտօնական այս բացումը վերջ գտաւ շքեղ ընդունելութեամբ մը: Ներկայ եղան բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Ֆրանսահայ գաղութի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչները՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան պատուեցին այս հանդիսութիւնը իրենց ներկայութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՄԵՐԺԵԼ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳԸ

Սեպտեմբեր 19-ին Եուկոսլաւիոյ մէջ, Զագրէպէն 80 քիլոմեթր հեռու, ականուած ճամբէ մը անցնելով սպաննուած էր ֆրանսացի լրագրող Փիէռ Պլանշէ. «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթին արտասահմանեան բաժնի այս թղթակիցին վերջին յօդուածներէն մէկը լոյս տեսած էր թերթին Սեպտեմբեր 12 - 18-ի թիւին մէջ. ան խորագրուած է՝ «Վաղուան պատերազմները» ու կը խօսի Խորհրդային Միութեան հաւանական պայթումներուն մասին:

Փիէռ Պլանշէ հարց կուտայ թէ արդեօք օր մը աշխարհ պիտի զղջա՞յ համայնավարութեան անարդար կարգերու խախտումին համար: Այսօր, 1917-ին հիմնուած օրինավիճակը վերջ գտած է. Եւրոպայի ու Ասիոյ քարտէսին մէկ մասը վերաձեւումի կը կարօտի: Որոշ պարագաներու մէջ սրբագրութիւնը դժուար չէ. ոչ ոք կասկած ունէր օրինակ, թէ Պալթեան երկիրները արժանի էին անկախութեան. այս երկիրներուն համար հարց մը կրնայ ծագիլ իրենց փոքրամասնութիւններէն. թէեւ Ռիգա կամ Տալին ապրող Ռուսերու մեծ մասը կը նախընտրէ տեղւոյն վրայ մնալ, քան թէ վերադառնալ Ռուսաստան:

Նոյնը չէ պարագան մնացեալ խնդրայարոյց շրջաններուն. Եուկոսլաւիա քաղաքացիական պատերազմի դաշտ է արդէն, որովհետեւ նախագահը չկրցաւ Խրուաթիոյ սերպ փոքրամասնութեան ապահովութիւն ներշնչել: Եւրոպական Հասարակապետութեան ջանքերը արդիւնք չտուին ու այդ ճակատին վրայ տարակարծութիւններ կը նշմարուին. Գերմանիա ու Աւստրիա աւելի հակամէտ են Խրուաթներու եւ Սլովէններու անկախութիւնը ճանչնալու, քան՝ Ֆրանսա: Վաղը հաւանաբար պառակտելու կարգը պիտի հասնի Պոսնա - Հերցեկովինի ու Քոսովոյի Ալպանացիները Թիրանայի հովանաւորութիւնը ունենալ պիտի ուզեն: Իսկ Մակեդոնացիները իրենց ակնարկը յառած են Աթէնքի:

Համայնավարութեան լուծէն ազատած ժողովուրդները որպէս առատութեան երկիր, Եւրոպա կ'երազեն: Սակայն քանի որ առատութիւնը կ'ուշանայ, այսօր անոնց ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ազգայնականութեան վրայ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Տրանսիլվանիոյ հունգար փոքրամասնութեան վիճակը, կամ Մոլտովան: Ռումանացիները կը պահանջեն որ այդ շրջանը իրենց հանրապետութեան կցուի: Սակայն ոչ մէկ ապահովութիւն ունին թէ Ռուսերն ու Ուկրանացիները կ'ընդունին նման կարգադրութիւն մը: Անուրանալի է որ սահմաններու սրբագրութիւն մը պէտք է, սակայն ինչո՞ւ մէկ մասը եւ ոչ միւսները եւս:

Խորհրդային Միութեան ժողովուրդները հասկցած ըլլալ կը թուին որ միասնական ապրելակերպ մը գտնելու եւ նոր Միութիւն մը ստեղծելու պարտաւոր են. սակայն եթէ Նոր Միութիւնը չտոկայ տնտեսական ու ընկերային տագնապին, կրկին օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ սահմաններու սրբագրութեան հարցը: Այսպէս, կրկին ջուրին երեսը պիտի բարձրանան Ղրիմի, Միջին Ասիոյ սահմանային վիճայարոյց խնդիրները:

Յետոյ վիճելի է թէ Սիպերիոյ տարածքին ցրուած ինքնավար հանրապետութիւնները պիտի ընդունին ռուսական նոր իշխանութիւնը: Հայաստան ու Ազրպէյճան անկախանալու նոյն իրաւունքին տէր են, սակայն խաղաղութիւնը անկարելի բան մըն է այս երկու երկիրներուն միջեւ, մինչեւ որ չհարթուի Ղարաբաղի հարցը: Իսկ այս մարզը որ վարչականօրէն մաս կը կազմէր Ազրպէյճանի, վերջերս անկախութիւն հռչակեց: Կովկասեան բախում մը անկարելի չէ. վտանգաւոր բախում մը պիտի ըլլայ անիկա Իրանի ու Թուրքիոյ սահմանին վրայ: Վերջապէս, դիւրին պիտի չըլլայ նախկին Խորհրդային Միութեան ղեկավարներուն համար խուսափիլ սերպ - խրուաթական ախտանիշէն:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԽԱՉԻԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

Սեպտեմբեր 18-ի «Գրական Թերթ»էն կը տեղեկանանք թէ մահացած է գրականագէտ, թատերագիր ու թարգմանիչ Խաչիկ Պօղոսեան: Ծնած էր 1912-ին Աշտարակի Ոսկեվազ գիւղը: Աւարտած է Երեւանի մանկավարժական հիմնարկը ու Մոսկուայի գրական բարձրագոյն դասընթացքները: Մինչեւ Բ. աշխարհամարտը ուսուցչութեան պաշտօն վարած է Ստեփանաւանի ու Աշտարակի մէջ. գրական աշխատող ու դերասան եղած է Թիֆլիսի հայկական թատրոնին մէջ, խմբագրած է վրացական ձայնասփիւռին հայկական հաղորդումները: Պատերազմէն ետք աշխատած է «Սովետական արուեստ», «Սովետական գրականութիւն» ամսաթերթերուն, «Գրական Թերթ»ի եւ «Սովետական Հայաստան»ի խմբագրութիւններուն մէջ: Երկար տարիներ աւագ խմբագիր եղած է «Սովետական գրող» հրատարակչութեան: Հեղինակ է երկու հատորներու եւ երկու թարգմանչական գիրքերու:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՏԷՎՐԻԿ

Զօնկուլտաքէն 9 ժամ հեռու, այլ անուամբ Համիտիէ: Բնակչութեան 100 տունը միայն Հայոց, որոնք յաճախամայս [illegible] տեղերնին կը մնան: Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Տիմոթէոս Քահանայ Պաղտասարեան. - Ծնած Պարտիզակ 1872 Սեպտեմբեր 13-ին, աշխարհական անուամբ Միքայէլ, ձեռնադրուած Ստեփանոս Արք. Յովակիմեանէ 1908 Մարտ 9-ին՝ ծննդավայրին եկեղեցւոյն վրայ, ուր պաշտօնակիցներու թիւը սատար ըլլալուն՝ կը մեկնի Տէվրէք, իբր հովիւ տեղւոյն Հայութեան: Աշխարհականութեանը՝ վարած ուսուցչական պաշտօններ Պարտիզակ եւ Տէվրէք. հմուտ եկեղեցական երաժշտութեան:

1915 Յունիս 13-ին, միջագիւղի (Կէյվէ) դասալիք - զինուոր Հայու մը խեղդամահ դիակը կը գտնուի Տէվրէքէն կէս ժամ հեռու առուի մը մէջ: Երեւակայե՛լ Թուրք մայրութեան աստիճանաչափը, երբ այդ հայասպան ոճիրին իբր մեղսակից կը ձերբակալուին Տ. Տիմոթէոս եւ տեղացի հինգ երեւելիներ, որոնք մէկ ամիս բանտ մնալէ յետոյ՝ կը փոխադրուին Պոլսոյ Պատերազմական Ատեանը որ - ինչպէս տեսանք - լեցուած էր նոր ժամանակի Կայիափաներով, տարապարտուց կեղեքելու հարիւրաւոր Հայորեարներ: Բանտային տառապանք, գէճ եւ անարեւ մթնոլորտ, աղքատ սննդեղէն. այս ամէնքը չեն ուշանար իրենց աւերիչ դերը խաղալու Տէր Հօր ֆիզիքականին վրայ: Բժշկական քննութեամբ՝ իր հիւանդութեան անբուժելի ըլլալը հաստատելէ, այսինքն բանը բանէն անցնելէ ետք ազատ կը թողուի եւ Տէվրէք փոխադրուելուն վրայ հազիւ երկու օր անցած՝ կը վախճանի հոն 1915 Սեպտեմբեր 2-ին: Օծում եւ թաղում՝ Տաճատ Քահանայ Պասմաճեանի ձեռամբ: Երիցուհին մահմետական կրօնը բռնի ընդունելով երբ կը մեռնի Զօնկուլտաք, իբր խալամուհի կը թաղուի տեղւոյն Թուրք կոռելին մէջ: Իր երեք զաւակները վերապրող:

ԶԱՑ ՃՈՒՄԱ

Պարթընէն եւ Զօնկուլտաքէն մէյմէկ ժամ հեռու՝ միւտիրիյէթ: Բնակչութեան 15 տունը միայն Հայոց, որոնք Պոլուի, Պարթընի եւ Տէվրէքի Հայոց օրինակին հետեւելով՝ ճանչցան տեղահանութեան արհաւիրքները: Անժամ եւ անհովիւ:

Պոլու ուրոյն սանճագին կը պատկանին նաեւ Աք Շէհիր, Մուտուրնու, Կէօյնիւք (Թօրպալը) եւ Ամասրա, բոլորն ալ զուրկ Հայ բնակչութենէ:

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ԱՅՏԸՆ Վիլայէթին հինգ սանճագներուն պատկանող երեսունէ աւելի քաղաքաց Հայ բնակչութիւնն իր հոգեւորականներով զերծ կը մնայ տարագրութենէ, բացի կուսակալութեան կեդրոն Զմիւռնիայէն (ԻԶՄԻՐ), որուն բազմամարդ Հայութենէն երկերիւր երկսեռ անձինք միայն կը վտարուէին՝ իբր յեղափոխական եւ անոնց պարագաները: 1915 տարւոյ Ապրիլին Զմիւռնիոյ բանտը կը լեցուին բազմաթիւ կուսակցականներ, ատենօք ուժանակ պահած ըլլալու ամբաստանութեամբ, ենթարկուելով կերպ - կերպ չարչարանքներու: Ոստիկանութեան տնօրէն Հիլմի վառ դեր կը խաղայ Հայոց կեղեքման գործին մէջ: Նոյն տարւոյն վերջերը, Թալէաթի վարչութիւնը տապալելու եւ Թուրք տարրը սթափեցնելու մօտ ֆրանսական «մանիֆէսթ» մը կը փակցուի գիշերանց՝ փողոցի պատերուն վրայ: Կուսակալ Րահմի կը սկսի հետապնդման եւ կը սպառնայ առաջնորդ Մաքթէոս Եպիսկոպոս Ինճէեանի (*) վտարել ամբողջ ժողովուրդը, եթէ իսկոյն երեւան չհանուէր անոր հեղինակը: Կը գումարուի ժողով - ժողովի վրայ, մինչեւ ձերբակալումը մանկավարժ Ստեփան Նալպանտեանի, որ բանտային տառապանքներ կրելէ վերջ՝ կ'աքսորուի անվերադարձ:

(Շար. 298)

(*) Զինադադարէն յետոյ, երբ գաւառի աղէտակոծ Հայութեան օգնութիւն հասցնելու հարկը կը ստանայ աւագ կարեւորութիւն, Ինճէեան սրբազան քաղաքին հարուստներէն հաւաքած գումարները Պատրիարքարան ուղարկելէ վերջ՝ կ'անցնի Գոնիա, գլուխ հանելով իր բարենպատակ առաքելութիւնը: 1919-ի վերջերը կը կարգուի առաջնորդ Ճանիկի վիճակին եւ կը մեկնի Սամսոն: Յաջորդ կը նշանակուի աքսորադարձ Յովհան Ծ. Վրդ. Տէր - Կարապետեան՝ իբր տեղապահ, որմէ յետոյ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեան կ'ընտրուի առաջնորդ Զմիւռնիոյ՝ ուր կը պաշտօնավարէ ցարդ:

(Շար.ը Ա. էջէն)

Ջախջախ պատկեր մը տալու. «Ղարաբաղի մեծագոյն ազերի քաղաքը Շուշին է. Շրջանի միւս կարեւոր քաղաքներուն գլխաւորն է մայրաքաղաքը՝ Ստեփանակերտ, որ նախապէս «Հան Քէնթի» կը կոչուէր։ Միւս մեծ ոստաններն են Մարտունին, Ասկերանը, Մարտակերտն ու Հադրութը, որոնց մէջ մեծամասնութիւն են Հայերը։ Իրականութեան մէջ, անցեալին Ղարաբաղի տիրակալ տարրը Ազերիներն էին։ Սակայն թէ՛ Ստալինի, թէ յետագայ շրջաններու նենգամիտ քաղաքականութեան շնորհիւ Հայերը քաղաքներու մէջ մեծամասնութիւն դարձան»։

Թղթակցութիւններու շարքին շարունակութիւնը նոյնիսկ հետաքրքրական չէ. հոն կը խօսուի ռուս զինուորներու անկարգութեան, շրջանին ապահովութեան կացութեան, անընդհատ կրակոցներու, հայ զինեալներու վայրագութեան - մարդասպանութիւն, հրդեհ, յարձակում, - ու Ազերիներու բարի դրացնութեան ծիծաղելի յանկերգներուն մասին. անոնցմէ մէկը կ'ըսէ. - «մենք Հայերու հետ լաւ կ'ապրէինք, իրար լաւ կը հասկնայինք, միայն նաքար ինչ դժուարութիւններ դիմագրաւեցինք։ Մեր զաւակները միասին մեծցան։ Սակայն դուրսէն մոլորեցուցին զիրենք (Հայերը), դուրսէն զէնք ու մարտիկներ ղրկեցին, անոնք ալ նախ վախով, ապա հաւատալով «Լեռնային Ղարաբաղ Հայերունն է» խօսքերուն, սկսան օգնել այդ մարտիկներուն»։

Թուրք լրագրողը կը հանդիպի Շուշիի ու շրջանի ռուս հրամանատարներուն. անոնք կ'ըսեն թէ որպէսզի խաղաղի լարուած իրավիճակը, Ղարաբաղ պէտք է կապուի Ռուսաստանի դաշնակցութեան։ Լրագրողին զարմանքին վրայ կը սրբագրեն. - «Ռուսաստանի պէտք է կապուի գոնէ առժամապէս»։

Նոյն զինուորականները կ'ըսեն տակաւին թէ իրենց պաշտօնավարութեան շրջանին ականատես չեն եղած դէպքի մը, ուր Ազերիի մը վրայ զէնք գտնուի. Լեռնային Ղարաբաղի ազերի ժողովուրդը զէնք չունի։ Ռուս հրամանատարը կը շարունակէ. «Հայ հրոսակները ամէն տեսակ զէնք ունին. միայն հրասայլ չունին։ Իրենց զէնքերուն մեծ մասը արտասահմանէն ներածուած է։ Դժբախտաբար, նըշդուեցաւ թէ կարգ մը անգիտակից խորհրդային զինուորներէ ալ զէնք առած են։ Մաս մըն ալ իրենք կը պատրաստեն»։

Մարտակերտի շրջանին մերձակայքը ազերի գիւղի մը մէջ գիւղացիներ կ'ըսեն Թուրք թղթակիցին. «հոս ռուս զինուորները մեզի օգնական են, սակայն վարի գիւղերուն կացութիւնը սարսափելի է։ Հոս ռուս զինուորներ կան. լաւագոյն պիտի ըլլար անոնց ղեկավարութիւնը Ադրբէջանի կառավարութեան յանձնել»։ *Այս անցեալի երկկողմանի լաւ յարաբերութիւններու կարօտը կրկնելէ ետք, նոյն գիւղացիները կը շարունակեն.* - «Կ'ուզենք առաջուան պէս ապրիլ. թող քաշուին անոնք որոնք դուրսէն եկան ու մեզ իրարու թշնամացուցին։ Անոնք մեր հողին վրայ մեր հացով 70 տարի մեր միջեւ ապրեցան։ Հողը ոչ անոնց, ոչ ալ մեզի կը պատկանի, այլ Ադրբէջանի պետութեան»։

Լեռնային Ղարաբաղէն տրուած թղթակցութեան վերջին մասին մէջ կը խօսուի պատանդներու մասին. Շուշիի բանտի տնօրէնը կ'ըսէ թէ 75 հայ կայ իրենց ձեռքը։ Անոնք հրոսակներ են կամ ապօրինի գործերու հեղինակներ։ Հակառակ որ Հայաստանի իշխանութիւնը անոնց ազատարձակումը կը պահանջէ, անոնք չեն վերադարձուիր, «որովհետեւ Հայ ըլլալով հանդերձ Ադրբէջանի քաղաքացիներ են. յետոյ, եթէ վերադարձուին, ազատ պիտի արձակուին ու նոյն արարքները գործեն»։

Մ. Էլվէրէն հանդիպում կ'ունենայ նաեւ Հայերու կողմէ առեւանգուած Ազերիներու հետ. առաջինը շինութեան գործաւոր մըն է որ ազատ արձակուած է, երբ Մոսկուայի պետական հարուածը վախ պատճառած է իրենց։ Ուրիշ երկու առեւանգուածներ ալ կը պատմեն թէ հայ հրոսակներու ձեռքը ինկած են Ստեփանակերտի մերձակայքը ու 50 հազար ռուբլի փրկագին վճարելով ազատ արձակուած են։

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցը մարզէն կը բաժնուի Ելցինի այցելութեան նախօրեակին. Ռուսաստանի նախագահին երկու օրուան յապաղումը կը բացատրէ ապահովութեան անբաւարար միջոցառումներով, առանց նոյնիսկ ակնարկելու Բաքուի իշխանութեան յարուցած դժուարութիւններուն։

Տիկին Աշոտ Պետիկեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Պետիկեան,
Աղանի Պետիկեան (Փօ),
Խաչմանեան ընտանիքները (Փարիզ եւ Նիւ - Եորք),
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ զարմիկին՝

ԱՇՈՏ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 29-ին, 77 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան։

Դիակիզումը կը կատարուի Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 3-ին, ժամը 8.30-ին, Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատան Բոլոմպարիոմը։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Աղանի Պետիկեանի։

ՔԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԽՕՍԱԿԻՑ ԿԸ ՓՆՏՐԷ

«Իէնիպինէ Տօղրու» *շաբաթաթերթը Սեպտեմբեր 15-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է, քիւրտ զինեալ ուժերու (ՓՔՔ) ղեկավար Ա. Էօճալանի հետ։ Ան խօսելով Թուրք իշխանութիւններու վարած քրտական քաղաքականութեան մասին, կ'ըսէ թէ եթէ Թուրքիա ժողովրդավար ուղղութեամբ մը չկարենայ վերանորոգուիլ, քաոսային վիճակ մը պիտի ստեղծուի, ուր Քիւրտիստան աշխարհի յեղափոխական կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը պիտի ըլլայ։*

Քիւրտ պարագլուխը կը շարունակէ թէ իրենք արիւնահեղութենէ չեն ախորժիր, սակայն Թրքական քաղքենիութիւնը պատրաստ չէ քաղաքական լուծումներու եւ կը յամառի բանի ուժ գործադրել քաղաքականութեան վրայ որուն հետեւանքով օրը 5 - 10 երիտասարդ կը կորսնցնէ, վաղը այդ թիւը 50 - 100-ի կը բարձրանայ։

Վերջերս առեւանգուած ութ Թուրք զինուորներու հարցին մասին Էօճալան կ'ըսէ թէ ՓՔՔ տրամադիր է զանոնք վերադարձնելու, սակայն Պետութիւնը տէր չի կանգնիր անոնց։ Կը թելադրէ որ առեւանգուածներու ընտանիքները Կարմիր Խաչին դիմեն։ «ՓՔՔ-ն պատրաստ է բանակցելու, սակայն խօսակից չունինք մեր դիմացը» *կը կրկնէ ան։*

Ա. Էօճալան ապա կ'արտայայտուի յառաջիկայ ծրագիրներու մասին, որոնք բաւական կը մօտենան Ընկերվարական կուսակցութեան գիծին։ Էօճալանի համաձայն, անպայման անջատ քիւրտ Պետութեան մը հիմնումին վրայ պիտի չյամառին անոնք. պիտի ծանրանան նաեւ միութեան մը հեռանկարին վրայ եթէ ժողովուրդը այս ուղղութեամբ փափաք յայտնէ հաւասար, ազատ պայմաններու տակ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6, ԺԱՄԸ 13ին

Au Restaurant VARTAN

52. Boulevard Saint-Germain, 75005 Paris

Participation : 300 francs
Réservation : Madame Davidian (1) 39 58 46 23

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հիմնարկութեան 89-րդ եւ Օծման 87-րդ տարեդարձներուն առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի ընթացքին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեանի *եւ Մայր Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն համար։*

Նոյն առթիւ՝ Արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք *կ'ըլլան Մայր Եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն համար։*

Պատարագի աւարտին՝ Մատաղ կ'օրհնուի եւ ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանին մէջ՝ ի յարգանս բարերարներուն։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ պատարագին եւ մասնակցիլ յիշատակի եւ յարգանքի այս աղօթքներուն։

Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
Բարերարներն են.-

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակոնայեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակոնայեան, Հայկ Աղապէկեան, Հրանդ Աղապէկեան, Վերթհայմ Աղապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան - Փիէռ Անուանեան, Լէոնըլին Անուանեան, Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Յովհաննէս Բարսեղեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւունեան, Մայրանոյշ Գործունեան, Արմենակ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Սրբուհի Զատիկեան, Նշան եւ Հայկանոյշ Զէյվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանասինէ Էդնայեան, Օննիկ Էթմէքճեան, Իրեն Էնկէլ - Գույումճեան, Յովհաննէս Ըշըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Աստրա Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Յարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալայեան, Վահագն Իչգալայեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Խրայըրշահ, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիրվարդ Խուկանեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակաղեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլըեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գաբրիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Աննիճա Ճիհանեան, Սարգիս - Մինաս Ճիհանեան, Յովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամէզ, Եսթեր Մամէզ - Գարամանեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք - Գալէնտէրեան, Միհրանոյշ Մեսրոպեան, Եփրեմ Միհրան - Եփրեմեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր եւ Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յովնանեան, Վանուհի Յովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Մարկրիտ Շմաւոնեան, Յարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Յոլինէ Ջիլինկիրեան, Ռոզա Պաղըրճեան, Գաբրիէլ Պալապանեան, Արա Պարթեւեան, Եղուարդ Պալեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Թամար Պարպիրօթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վեհանոյշ Ջրբաշեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Յարութիւն Սետիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թադէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոնն Տակառեան, Օհան Տակառեան, Բարսեղ եւ Ագնիւ Տամլամեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարդուհի Տէմիրճեան, Մարի Ա. Տէտէյեան, Արաքսի Տէր - Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր - Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Տէր - Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փէրուզ Տէր - Մեսրոպեան, Յակոբ Տէր - Յակոբեան, Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, Բաբգէն Տէր - Սարգիսեան, Զաւէն Տէր - Սարգիսեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աւլէն Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Ստեփան Քաչարեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյշ Ա. Ֆրէնկեան, Մօրիս

60e ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

manifestation œcuménique
placée sous la présidence d'honneur
du Cardinal Archevêque de Marseille
Monseigneur ROBERT-JOSEPH COFFY
et de
Monseigneur Hagop VARTANIAN
Vicaire général des arméniens du Midi de la France

Dimanche 6 Octobre à 16 h 30
339, av. du Prado, 13008 Marseille

avec la participation
du Pasteur Raymond DODRE
Président du Consistoire de Marseille
et du Révérend-père CYRILLE
Eglise Grecque Orthodoxe
La chorale Sahak-Mesrop sera dirigée par
M. Khatchik YILMAZIAN

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նորիկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անկէնի
Salle des Fêtes
մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝

ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ։

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝
48 - 41 - 49 - 37
կամ՝
34 - 17 - 29 - 26

ANTENNE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 9.30-ին, հեռատեսիլի Բ. կայանէն հայկական յայտագիր..

Պելժիոյ հայ գաղութը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կայսրի Խաչի Տէսինի Արշակ Զամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - «Օր. Նոյեմի Առաքելեանի *մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Լը Ֆէվր* 400 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տը Փերուա* 500 *ֆրանք։ Մասնաճիւղս իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ։*

Օղէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Արամ Մարտիրոսեան, Անդրէ Յարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Յովսէփեան, Արա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակառեան։

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. -

Անանուն բարերար մը, Նուրհան Ֆրէնկեան, Աննիճա Ալեքսանեան, Անուանեան ընտանիք, Մարիամ Գաւունեան, Մարի Ժամկոչեան, Միշէլ Ժամկոչեան, Նշան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խոտիկեան, Պատրիկ Կէնճեան, Սոնիա Կէնճեան, Արեգնազ Հիւրէ, Յովհաննէս եւ Լուսիա Միխիլեան, Արշալոյս Միթէվէլեան, Յարութիւն Միթէվէլեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Յարութիւնեան, Յաբեթ Յարութիւնեան, Վահէ Ջիլինկիրեան, Գէորգ Պաղըրճեան, Անահիտ Ռաֆայէլ Պէտոյեան, Գարօլ - Անոյշ Պետոյեան, Մանուէլ - Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ - Սէսիլ Պետոյեան, Միշէլ Պետոյեան - Քրէթէյէն, Սարգիս Պետոյեան, Սիրարփի Սանթուրճեան - Հալէպլեան, Վարդգէս Տակառեան, Մարտին Տակառեան, Խաժակ Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, Լիւսի Աշճեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

JEUDI
3 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.637

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNEE — No 17.637

ԱԼՄԱ-ԱԹԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

ՉՈՐՍ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԱՌԵԱԼ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

Ալմա-Աթա (Ղազախստանի մայրաքաղաք) հաւաքուած 12 Հանրապետութիւններու պատուիրակութիւններէն (Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեան) ութ Հանրապետութիւններ յայտարարեցին թէ պատրաստ են ստորագրելու տնտեսական Միութեան համաձայնագիրը: Հայաստան, Ազրպէյճան, Վրաստան եւ Մոլդովա վերապահութեամբ տուած են իրենց պատասխանը, իսկ պալթեան երեք Հանրապետութիւններէն միակը -Լատվիա- որ մասնակցեցաւ (12 + 1), յայտնած է որ չի փափաքիր ստորագրել համաձայնագիրը, որամադիր ըլլալով հանդերձ տնտեսական կապեր պահելու խորհրդային Հանրապետութեանց հետ:

Այս համաձայնագիրը կենսական կը նկատուի խորհրդային տնտեսական վերականգնումին, նկատի առնելով Հանրապետութեանց մէկը միւսէն կախում ունենալու շատ դգալի պարագան:

Ըստ Կոալանքի փոխ-նախագահին, Խորհ. Միութեան ազգային եկամուտը եւ արտադրութիւնը 13% անկում արձանագրած են տարւոյս առաջին ութ ամիսներու ընթացքին 1990-ի նոյն ժամանակաշրջանին բաղդատմամբ: Մինչ աշխատավարձքերը 45% յաւելում կը կրէին, արտադրութիւնը կը նուազէր, հետեւանքն այն էր որ ներկայիս դրամահոսութիւնը չարաթական 3%ի հասած է:

Հոկ. 1-ի մամուլին խորագրերը որոշ շփոթութիւն կրնան ստեղծել, քանի Ֆիկարօ օրինակ կը խորագրէ. -

«Huit Républiques pour une union, seules l'Arménie, l'Azerbaïdjan, la Géorgie et la Moldavie ont réservé leur réponse»,

Մինչ Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը «12 soviet Républics sign economic Pact» ինչ որ բաւական հակասական տպաւորութիւն կրնայ թողուլ: Իրողութիւնն այն է որ առայժմ ոչինչ ստորագրուած է: Ութ Հանրապետութիւններ պատրաստ են ստորագրելու Հոկ. 15-ին, չորսերը՝ թերեւս: Ինչ որ կատարուած է Ալմա-Աթա փարաֆ է միայն, այսինքն կանխաստորագրութեան պէս բան մը, որու տակ չորս

(Շար.ը Դ. էջ)

COMMUNIQUÉ

M. Robert Pandraud et M. Eric Raoult ont reçu ce jour M. Stepanian, Ministre du commerce extérieur de la République d'Arménie. Ils l'ont félicité pour l'indépendance retrouvée de l'Arménie et son choix démocratique.

Ils l'ont assuré que le R.P.R. et les collectivités qu'ils dirigent étaient tout disposés à contribuer au renforcement des relations politiques et économiques entre nos deux pays.

26 Sept.

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԸ Կ'ԱՋԱԿՑԻ ՕՄՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Շահումեանի շրջանին մէջ, Խորհրդային 4-րդ բանակին ենթակայ յատուկ ստորաբաժանումներ զաղտնաբար գիրքաւորուած են ազրպէյճանական ՕՄՈՆ-ականներու թիկունքը եւ հարկաւոր աջակցութիւն սկսած են տալ անոնց՝ Հայկական Բուզլուխ, Մանաշիթ եւ Ղարաչինար գիւղերուն վրայ կատարուած յարձակումներու ընթացքին: Զօրքերը Ազրպէյճանցիներուն յանձնած են զրահամեքենաներ, ականներ եւ զինամթերք: Հոկտեմբեր 1-ի առաւօտուն «Ալազան» հրթիռներով ծանրօրէն գնդակոծուած է Ղարաչինար գիւղը: Պաշտպանները դժուար թէ կարենան երկար դիմանալ, նկատի առած՝ յարձակողներու գերակշիռ ուժերը:

⁂

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՀՈԳ

Հայաստանի Ներքին Նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր կը նշուի, որ Սեպտեմբեր 22-30 Լեռնային Ղարաբաղի եւ Շահումեանի շրջանին մէջ կրկին «աշխուժացած» են ազրպէյճանական կողմէ ռազմական գործողութիւնները: Դէպքերու այս ընթացքը ցոյց կու տայ, թէ Ազրպէյճան կը միտի ձախողեցնել Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի միջնորդութեամբ ստորագրուած համաձայնագիրը: Հայաստանի Ներքին Նախարարութիւնը առանձնապէս մտահոգ է այն պատճառով, որ յիշեալ ռազմական գործողութեանց իրենց մասնակցութիւնը բերած են նաեւ Խորհրդային Ներքին եւ պաշտպանութեան Նախարարութիւններու ենթակայ ջոկատներ:

⁂

ՎՐԴՈՎԼԵՑՈՒՑԻՉ ԴԷՊՔԵՐ

Մարտակերտի Կիչան գիւղին մերձակայքը լարուած կացութիւն մը կը տիրէ Սեպտեմբեր 25-էն ի վեր: Խորհրդային Ներքին նախարարութեան ենթակայ զօրամասեր քանիցս մուտք գործած են հայկական տուներէ ներս, ձերբակալութիւններ կատարած ու ձերբակալուածները յանձնած՝ Ազրպէյճանցիներու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 1-ին, Փարիզի Ռեֆորմէ Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ խնկապէս խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր լսելու համար Հայաստանէն նոր վերադարձած լրագրողները: Երեկոյթը վարեց Ալէն Տիւհամէլ, խօսք առին եւ իրենց տպաւորութիւնները պարզեցին. - Ժորժ Պորթոլի, Նոէլ Քոփէն, Տոմինիք Պրոմպէրժէ, Գլօտ Քիէժման, Ժան Գաւէ, Ֆլորանս Տաւիտ, Ժաք Ժիւլլիար:

Մանրամասն թղթակցութիւնը կու տանք յետագային, բայց, եթէ այսօր իսկ ուզեցինք անդրադառնալ այս երեկոյթին, պատճառն այն մխիթարական երեւոյթն է, զոր հաստատեցինք ներկաներու անսպասելի թիւով: Արդարեւ, փաստ մըն էր, թերեւս, որ գաղութը ոչ այնքան թմրած է, ոչ ալ կարծուածին չափ անտարբեր. կը բաւէ, հաւանաբար որ կազմակերպուած ձեռնարկները հետաքրքրական եւ որակաւոր ըլլան, մանաւանդ՝ ընթացիկէն տարբեր:

Մ. ԽՈՐԵՆԱՑԻԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ» 1500 ԱՄԵԱԿԸ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ («ՅԱՌԱՋ», ՀՈԿ. 2).-

Այսօր Հոկ. 1, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մեծ դահլիճին մէջ սկսաւ շարքը հանդիսութեանց, նուիրուած Մ. Խորենացիի «Հայոց Պատմութիւն» երկի ստեղծման 1500ամեակին: Փարիզի Յունուարին կազմակերպըւած գիտաժողովէն վերջ՝ այս ձեռնարկը սահմանուած է ըլլալու ո՛չ թէ սոսկապէս ոգեկոչում մը, այլ մանաւանդ մշակութային ու հոգեւոր դէպք մը:

Բացման խօսքին մէջ Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան շեշտը դրաւ Խորենացիի երկին եզակիութեան վրայ, ընդգծելով անոր բացառիկ կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդի մտաւոր կեանքի եւ ինքնագիտակցութեան կալուածին մէջ: Վ. Համբարձումեան հանգիտութեան եզրեր դրաւ «պատմութեան» բովանդակած գաղափարախօսութեան եւ մերօրեայ անկախութիւնը ոտքի հանող ձգտումին միջեւ, զօրաւոր այժմէականութեան գոյն տալով այս գիտաժողովին:

Բացման հանդիսաւոր նիստին ներկայ էին Հայաստանի տարբեր ակադեմական ու կրթական հիմնարկներէն եկող գիտնականներ, ինչպէս նաեւ արտասահմանեան աւելի քան քսան երկիրներէ Երեւան ժամանած բանասէրներ, պատմաբաններ ու մատենագրութեան հայ ու օտար մասնագէտներ: Երթեւեկի եւ արտաքին աշխարհի հետ հաղորդակցութեան դժուարութիւնները անկասկած կը բացատրեն արտասահմանեան համեմատաբար սահմանափակ ներկայութիւն մը: Այսուամենայնիւ՝ գիտաժողովին նախատեսուած են աւելի քան 60 զեկուցումներ, Խորենացիի երկին ամենատարբեր կողմերու քննութեան յատկացուած:

Գիտաժողովը, որ կազմակերպուած է Գիտութիւններու Ակադեմիային, Երեւանի Պետական Համալսարանին եւ Մատենադարանին կողմէ, կը սկսէր լիակատար նիստով մը, որուն ընթացքին զեկուցումներ կարդացին Ս. Արեւշատեան, Միշէլ Վան Էսպրէօք, Գ. Սարգսեան եւ Ի. Ստոն: Այս լիակատար նիստը կը բաժնուէր յետոյ երկու անջատ եւ մասնայատուկ նիստերու՝ առաջինը կը խմբէր պատմութեան և աղբիւրագիտութեան մասին զեկուցումներ եւ երկրորդը՝ բնագրագիտութեան, գրականագիտութեան եւ լեզուաբանութեան մասին զեկուցումներ:

Գիտաժողովի առաջին օրուան աւարտին՝ կը ցուցադրուէր 40 վայրկեաննոց փաստագրական ժապաւէն մը Մ. Խորենացիի երկին մասին եւ անոր շուրջ: Հեղինակն է Վաղիմ Մելիքսեթեան:

Գիտաժողովը կը տեւէ մինչեւ Հոկտեմբեր 4: Մասնաճիւղային նիստերէն վերջ մասնակիցները պիտի հաւաքուին կլոր սեղանի մը շուրջ Մատենադարանին մէջ: Նոյն օրը՝ նախատեսուած է նաեւ հանրապետական հանդիսաւոր յոբելենական նիստ մը եւ համերգ մը Ալ. Սպենդիարեան Օփերայի սրահին մէջ՝ նախագահութեամբ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի:

Գիտաժողովին առընթեր՝ Հայաստանի պատմական թանգարանին մէջ կը բացուի ցուցահանդէս մը «Մ. Խորենացին եւ անոր դարաշրջանը» թեմայով:

Հայաստանի երեք պետական հիմնարկներու այս ձեռնարկը ունի մասնաւոր նշանակութիւն մը անկասկած: Արդարեւ՝ քաղաքական դէպքերու բերած անկայունութիւնը, հոգեկան բեկումները, տնտեսական անստուգութիւնը, ինչպէս բոլոր վայրիվերումներու ընթացքին, ստեղծած են շատ որոշ յուսալքում եւ մտային ամլութիւն: Խորենացիի «Պատմութեան» շուրջ կազմուող խանդավառութիւնը թերեւս ըլլայ խթանն ու մեկնակէտը մշակութային նոր սկիզբի մը, որուն անհրաժեշտութիւնը զգալի է այստեղ ամէնուրեք:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՐՕՏԸ

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթի թղթակիցը Մ. Էվվէրէն Ղարաբաղէն Բաքու անցնելով, անկէ գացած է Նախիջեւան: Հոն հանդիպում ունեցած է հանրապետութեան նորընտիր նախագահ՝ Հայտար Ալիեւի հետ որ դէմ արտայայտուած է Ազրպէյճանի նախագահ Ա. Մութալիպովին: Ալիեւի համաձայն Նախիջեւանի ժողովուրդը շատ ժողովրդավար է ու միայն 20% համեմատութեամբ դրական պատասխան տուած է Միութեան մէջ մնալու հանրաքուէին: Այս արդիւնքը զայրացուցած է ազերի նախագահը ու յարաբերութիւնները ձգտուած են: Ալիեւ կը սպասէ որ անկախ հանրապետութիւններ ձեւաւորուին, ապա Նախիջեւանը յարաբերութիւն հաստատէ իր փափաքած երկրին հետ: Ալիեւ խստիւ քննադատած է նաեւ պետական հարուածի վաղորդայնին Մութալիպովի կեցուածքը. աւելցուցած է թէ Ազրպէյճանի Խորհրդարանը ոչինչ ընելու կարող է եւ թէ անոր նախագահը թրքերէն իսկ չի գիտեր:

Գալով Հայաստանի, Հայտար Ալիեւի առաջին բաղձը այն է թէ իր ընտրութեան առաջին շնորհաւորութիւնը եկած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանէ: Սակայն յետոյ Նախիջեւանցի երկու հովիւներու հայ հրոսակներու կողմէ սպանութիւնը ու շոգեկառքէ մը առնուած հայ պատանդներու պարագան լարած է կացութիւնը:

Մ. Էվվէրէն յատկապէս կը շեշտէ Նախիջեւանի ժողովուրդին մեծ կարօտը Թուրքիոյ հանդէպ: Արաքսի վրայ կառուցումը սկսած է կամուրջի մը որ Նախիջեւանը պիտի կապէ Թուրքիոյ: Կ'ակնկալուի որ այս կամուրջը մինչեւ Փետր. գործածութեան բացուի:

Նախիջեւանի Խորհրդարանը որոշած է կիւրեղեան այբուբենը ձգել ու գործածել լատինականը. Թուրք լրագրողին տեսակցութիւններու էջը զարդարուած է նաեւ լուսանկարներով. անոնք կը ներկայացնեն Նախիջեւանի նախագահը, փարչապետը ու լատինական այբուբենով ցուցատախտակներ որոնք իրականութեան մէջ զարմանալի խառնուրդ մըն են կիւրեղեանի ու լատինականի...:

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ «ՀԱՅՔ»Ի ՎԵՐՋԻՆ ԷՋԷՆ

Անկախութեան հանրաքուէն իր սպասումին հետքով, ապա փառաւոր արդիւնքով անցեալ է արդէն. մամուլի թիւերը որոնք կը հասնին Հայաստանէն, արդէն ժամանակավրէպ են «այո» քուէարկելու իրենց ղօղանջոյն կոչերով: Հանրաքուէէն ի վեր հասած թերթերուն մէջ գլխաւորը էջ մըն է որ ինքնատիպ պարունակութեամբ մը աւելին կ'ըսէ քան նախահանրաքուէ եւ յետ-հանրաքուէ շատ մը յօդուածներ:

Սեպտեմբեր 25-ի «Հայք»ը առաջին էջին վրայ պաշտօնական տուեալներով կ'արձագանգէ հանրաքուէին արդիւնքին, կը պատմէ խանդավառութիւնը, կը փոխանցէ հայ ու օտար դիտորդներու տպաւորութիւններ. ապա վերջին էջին մէջ տեղ կուտայ հանրաքուէի փոքրիկ պատմութիւններու: Անոնք խմբուած են երեք խորագիրներու տակ. առաջինին՝ «Թոյլ տուէք «այո» քուէարկել» բաժինին մէջ տրուած են քուէարկողներու վկայութիւններ. Արշակեան կը պատմէ.- «երբ ժամը 11-ի մօտ գնացի իմ ընտրատարածքի տեղամասերից մէկը՝ ուրախութեամբ ու զարմանքով իմացայ որ ընտրողներից միայն չորսը չէին մասնակցել, իսկ մասնակիցները 100 տոկոսով "այո" էին ասել: Զարմացայ թէ որտեղից են յայտնի այդ տուեալները: Չէ՞ որ քուէատուփը դեռ բացուած չէ: Նրանք պատասխանեցին որ ոչ ոք գաղտնի չի քուէարկել, ստիպում էինք, որ անպայման քուէախուց մտնեն չէին մտնում: Օրինակ, երբ Աբգար հայրիկին նոյն խնդրանքով դիմել էին, պատասխանել էր. «ինչի՞, որ եթէ գիւղում մի սրիկայ գտնուի որը ոչ ասած լինի՝ ասէք Աբգար հայրի՞կն էր»...:

Ուրիշ քուէատուփի մը կը մօտենան Բաքուէն փախստական մայր ու որդի մը. առաջինը 90-ը անց, երկրորդը յիսունոց: Մայրը մեծ ոգեւորութեամբ, արցունքն աչքերին ընչեց ոչը: Տղան ջղային շարժումով ընչեց այոն: Յետոյ միասին հեռացան, երկուքն ալ դէմքի նոյն արտայայտութեամբ...:

Քուէարկած են նաեւ արտագաղթելու թեկնածուներ. «նրանք դեռ ամերիկեան անձնագրեր չէին ստացել, բայց արդէն այստեղի քաղաքացիներ էլ չէին: Բոլորի ներկայութեան ուրախութեամբ, երգ ու պարով «այո» ասացին այն անկախութեան հանրապետութեանը որը պատրաստւում էին լքել» կը պատմէ Մ. Ղահրամանեան:

Վահան Փափազեան ականատես եղած է ուրիշ արտագաղթողի մը քուէարկելուն. ան «ընտրական տեղամասում բոլորի աչքի առաջ ջնջել է այոն, ասելով, թէ՝ ես Ամերիկա եմ գնում, շա՛տ պէտք ս է»...: Իսկ դիտորդներէն մէկը կ'ըսէ թէ ինք իր կառավարութենէն կը խնդրէ որ քուէատուփեր տրամադրեն Հայաստանի, քանի որ տեսածները ծուտիկ - մուտիկ, փնթի - փնթի էին...:

«Հայք»ի երկրորդ խորագիրն է. «Հանրաքուէամերձ պատմութիւններ», ուրկէ են հետեւեալները. - «Մարդը ի վերջոյ կեանքում ամենաշատը մի երեք անգամ է անկախանում. մէկ՝ մօրից, մէկ՝ կնոջից, մէկ էլ խորհրդային Միութիւնից»:

- Մեր շարասիւնը վերադարձաւ ... մենք ձեզ բերել ենք Ջերմուկի «բարի լոյս»ը, Վայքի «այո՛»ն, Սիսիանի «ի հարկէ»ն, Գորիսի «բա ո՛նց»ն ու Կապանի «անպայմա՛ն»ը:

«Հայք»ի էջին երրորդ բաժինին խորագիրը «Կարծիքներ» է. հոս եւս հերոսը քուէատուփն է: Անոր մօտ հարցնողներ եղած են. «հիմա ո՞ւմ ենք ընտրում, ԱՅՈ-ին, թէ՝ ՈՉ-ին. չէ՞ք ասի, դրանցից ով ո՞վ ա»:

Երախաներու զրոյցէն.

- Անկախութիւն որ ասում են, սա՞ է:

- Չե՞ս հասկանում, որ սրանք մարդիկ են իսկ անկախութիւնը տուփի մէջ է:

- Մա՛մ, ես էլ եմ թերթիկ ուզում:
- Բալիկ ջան, քեզ չի կարելի:
- Բա ասում էիք՝ անկախութիւնը էս երեխէքի համար ա՞...»:

- Որ փոքր ենք, մենք մարդ չե՞նք, ուրեմն դուք՝ մեծերդ, անկախ լինէք, մենք՝ ո՞չ:

Սա վերջին պատառիկին հերոսին ալ պէտք է անվարան տալ հաստատամիտ քաղաքացիի մետալը. ընդունելի առարկութիւն չէ որ նման մետալ սահմանուած չէ. ի վերջոյ ամէն բանի յարմար առիթը պէտք չէ փախցնել...:

«Հանրաքուէի թերթիկում ԱՅՈ-ն ջնջած քաղաքացին չբաւարարուելով անկախութեանը ՈՉ ասելով, նաեւ գրել էր. "Ձեր անկախ Հայաստանում ո՞նց պիտի ապրէք"»:

Պատասխանելով նրան եւ նրա հետ այն մնացած 10 հազարին, որոնք սարկութիւնը գերադասում են ազատութիւնից, մեր հերթին հարցնում ենք. «մեր անկախ Հայաստանում դուք եւ ձեր նմանները ո՞նց պիտի ապրէք»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ՀԱՍԵԼ ԵՆՔ ԱՐԴԷՆ ԿՈՄՈՒՆԻԶՄԻ ՀԶՕՐ ՇԵՄԻՆ

Վաղ մանկութիւնից սկսած անթիւ - անհամար երգեր եմ լսել ու ոչ մի կերպ չեմ մոռանում: Սա ասում եմ, որ հասկանալի լինի՝ անխմաստ, արտառոց երգերից զարմացող մէկը չեմ: Օրինակ, տատիս հարեւանը յետոյ իմացայ, նախկինում էջմիածնի «անաստուած» կոլխոզի կոմերիտական ակտիվիստ, մեզ՝ երեխաներիս համար երգում էր չքնաղ մի երգ.

Թը՛ռ, թը՛ռ օդաչու,
Օդանաւը մի թռչուն,
Կատարելով մի շրջան
Իջաւ բակը, ջա՛ն, ջա՛ն:

Երբ օդաչուն դուրս նայեց,
Ասաւ՝ բարեւ, բալիկներ,
Կումունայի զաւակներ՝
Օդանաւս ձեզ նուէր:

Աւելի ուշ ժամանակ լսածս երգերն էլ վատը չեն՝

Ջան Ստալին, ջան Ստալին,
Պողպատից ամուր, Ստալին:

Կամ՝

Մատ եղունգս մաշեցի,
Խալի գործել սովեցի,
Հայր Ստալինի նկարը
Խալուս վրայ քաշեցի:

Ձեր վերաբերմունքը թերեւս զաւեշտական - հեգնական լինի, ես փիլիսոփայօրէն եմ նայում այս ամէնին՝ որտեղի՞ց ենք գալիս, ինչեր ենք տեսել ու լսել:

Քշեցինք մութ ամպերը,
Մեզ են նայում Իլյիչի վառ լամպերը,
Խնդութիւնից լոյսերի
Տղայ բերեց մինչեւ անգամ չբերը:

Համալսարանի Բլղան գետի ափին գտնուող ճամբարում իր ջահելութեան օրերից մտապահած այս երգն էր մեր խնդրանքով երգում համալսարանի այն տարիների անտեսվար Մայիս քեռին:

Զգխեմ որեւէ մէկի համար հետաքրքրութիւն ներկայացնո՞ւմ է այս պատմական ակնարկը, բայց դրա շարժառիթը պէտք է որ հետաքրքրի, քանի որ վերաբերում է այսօրուան, երաժշտական դաստիարակութեանը, որ հանրակրթական դպրոցում ստանում են մեր երեխաները: Խոստովանիմ, խիղճս տանջում է, նախ որ Գ. - Դ. դասարանների երաժշտութեան դասագրքի գոյութեանն անդրադարձայ, երբ այն արդէն հարկաւոր չէր դառերս, երկու տարի անգիր էր արել, հիմա էլ յանձնելու էր դպրոցին, որպէսզի գալիք տարում ուրիշ մի խեղճ երեխայ սովորի այդ գրքով: Եւ յետոյ, որ այսպիսի դասագրքեր կան, չնայած հասկնալի բան է, ինքս կապ չունեմ այդ գրքի հետ:

Մեր ուսումնառութեան տարիներին դպրոցում երաժշտութեան դասագիրք չկար (գրեցի ու զգացի, որ ծերացող մարդու դըշէի տակից դուրս եկած դատական նախադասութիւն ստացուեց): Այնուամենայնիւ, փաստը մնում է փաստ: Եւ, սակայն, երգերից շատերը որ մենք սովորում էինք առանց դասագրքի՝ ուսուցչից, որպէս հին ծանօթ սփռուած են «Լոյս» հրատարակչութեան 1986 թուականին տպագրուած Գ. - Դ. դասարանների երաժշտութեան դասագրքում (9-րդ հրատարակութիւն, հեղինակներ Կ. Զաքարեան, Հ. Օհանեան):

Լինենք կարգապահ, կոկ ու մաքրասէր,
Լինենք ճշդապահ ու աշխատասէր,

(«Երգ հոկտեմբերիկների», խօսք՝ Վ. Վարդանեանի, երաժշտութիւնը՝ Կ. Զըրբաշեանի):

Ինչպէ՞ս առարկել այս ազնիւ մղումներին, թէկուզ տասնամեակներ անցնեն:

Ուրիշ ի՞նչ են երգո՛ւմ մեր երեխաները այն տարիքում, երբ բարու եւ գեղեցիկի սերմերը ամէնից աւելի խորն են ծլար - ձակում. նոյն դեկլարատիվ յայտարարութիւնը, ի նչ որ ժամանակին մենք.

Մանկութիւն մեր, ինչ ուրախ ես,
Վառ գալիքն է մեզ ժպտում,
Երջանիկ, անմար աստղի տակ
Մենք ծաղկում ենք մայր երկրում:

(«Մեր երկիրը», խօսք՝ Պրիշելեցի, երաժըշտութիւնը՝ Կապալեւսկու):

Եւս մի հին, հնամենի ծանօթ՝ չգիտես ուրախանա՞ս, թէ տխրես,

Ում ծիծաղն է բերկրանքով լի,
Ում աչերն են վառվռում,
Այդ ռեզերվն է կոմսոմոլի
Մեր ջոկատն է յաղթ քայլում:

Այս երգը մի հրաշալի կրկներգ ունի՝

Հետախոյզ ենք մենք բոլորս,
Ամէն սար ու դաշտ անցնում,
Ուր գնում ենք, ուր հասնում ենք
Հանքաքար ենք միշտ գտնում...

(Խօսք՝ Լ. Օշանինի, երաժշտութիւնը՝ Ֆրադկինի):

Ի՞նչ կարող ես անել: Նայում ես չուրջդ գոնէ մի կտոր այդ հանքաքարից գտնելու եւ գլխիդ տալու համար: Ի՞նչ կապ ունեն ռուսերէնից թարգմանուած այս բոլոր երգերը հայ մանուկին երաժշտութիւն ուսուցանող գրքում: Չնայած այս գլուխգործոցների կողքին մեր սեփական երգահանների, մեր սեփական բանաստեղծների խօսքերով գրուած երգերն էլ չահեկանօրէն չեն տարբերւում: Նոյն կաղապարներն են, յար եւ նման միմեանց:

Հայրենիքին խօսք ենք տալիս
Միշտ սովորել գերազանց,
Ուսման բերդը նուաճելիս՝
Լինել զինուոր փառապանծ:

(«Ողջո՛յն դպրոց», խօսք՝ Սարմէնի, երաժշտութիւն՝ Եր. Սարգսեանի):

Ահա այստեղից սկսում ենք նուաճել եւ նուաճում ենք ամբողջ կեանքում: Ուրիշ երկիրներում նորմալ ապրում են, մենք զբաղուած ենք նուաճելով:

Սովորել ենք մենք ողջ տարին սիրով,
Ու փայլել ուսման մեծ ճանապարհով,
Մեր ուսման տարին վառ ու
հռանդուն,
Մեզ տուեց անչափ լոյս ու
գիտութիւն:

(«Դպրոցական», խօսք՝ Վ. Մխիթարեանի, երաժշտութիւն՝ Կ. Զաքարեանի):

Քայլե՞լ ճանապարհով, թէ փայլել: Ասենք դա ինչ կարեւոր է, եթէ ուսման տարին վառ է ու եռանդուն:

Ընդհանրապէս գրքում մէկիկ - մէկիկ նշւում է, թէ ինչ է տուել երկիրը և ապա՝ դպրոցականների հաւաստիացումները:

Երկիրը մեզ խինդ է տուել,
Երգեր ուրախ ու զուարթ,
Սովորելու ճիրք է տուել,
Աշխատելու ուժ, եռանդ:

(«Դպրոցական զանգ», խօսք՝ Հր. Օհանեանի, երաժշտ. Ա. Այվազեանի):

Կամ՝

Մենք ծնուել ենք պայքարի մէջ,
Մեր աչքերում խոյանք ու տենչ,
Մեր սլացքին երկիրն է մեր
Տուել երկինք, տուել թեւեր:

(«Կոմերիտական քայլերգ», Մ. Մազմանեան):

Իսկ այդքան լաւ կեանք չէր լինի, եթէ չլինէր՝ Ա) առաջնորդը՝

Բայց երբեք նրա ջերմ յուշը
Չի սառչի ամրան ցրտում,
Բոցավառ վարդի նման միշտ
Կ'ապրի յուշն այդ մեր սրտում:

(«Երգ Լենինի մասին», խօսք՝ Ս. Սպենդիարեանի, երաժշտ.՝ Զ. Լեւինայի):

Եւ Բ) Հոկտեմբերը՝

Մենք կը պաշտպանենք
Քեզ, ջան Հոկտեմբեր,
Քո գովքը կ'անենք,
Քեզ, ջան Հոկտեմբեր:

Յետո՞յ, կը հարցնէք: Յետոյ այն, որ ի հարկէ, երեխայի համակողմանի դաստիարակութեան համար անհրաժեշտ են նաեւ պարտիզանական երգերը, թող որ անխմաստ ու գեղարուեստի նշոյլներից զուրկ:

Ներկուեցին նրանց դրօշները
Վէրքերի դումաշ գոյնով,
Արշաւում էր էսկադրոնը
Պարտիզան կտրիճներով:

(«Պարտիզանական», խօսք՝ Ս. Ալիմովի, երաժշտութիւն՝ Ազարովի):

Եւ այստեղ ես ուզում եմ հարցնել հարգարժան լուսաւորութեան մինիստրութեանը՝ ինչո՞ւ էք փճացնում երեխայի «ղումաշ» ճաշակը, այդ ո՞ր իրաւունքով: Ինչո՞ւ էք ընթացնում երեխային, զրկում ոչ միայն երգը զգալու եւ վայելելու հաճոյքից, այլեւ ստիպում, որ չերգի: Ինչո՞ւ էք կաղապարն հրամցնում, լինի տիպիկ ռուսական, թէ դրա ազդեցութեամբ գրուած հայ հեղինակի գործ: Ի՞նչ է զգալու երեխան, որն ստիպուած է երգել՝

Ժողովուրդներին մեր եղբայրական,
Ողջո՛յն ենք յղում մարիսեան տօնին՝
Մեր զնգուն ձայնով պիոներական
Եւ փառք ենք տալիս անմահ Լենինին:

(«Մայիսեան երգ», խօսք՝ Վ. Վարդանեանի, երաժշտ.՝ Կ. Զաքարեան):

Հապա սահմանապահի մասին ե՞րգը: Իբր քիչ է, որ հայերէն թարգմանուած երգեն, գրքում գրուած է՝ «իսկ հիմա երգենք ռուսերէն», եւ տպագրուած է նաեւ ռուսերէն լրիւ բնագիրը:

Աչքաթող չի արուած նաեւ տիեզերքի թեման՝ լուսնի վրայ խարոյկ վառելու ջերմ ցանկութիւն արտայայտող («Դէպի լուսին», խօսք եւ երաժշտութիւն՝ Հր. Օհանեանի):

Ներողութիւն եմ խնդրում ընթերցողի համբերութիւնը չարաշահելու համար: Բայց չեմ դիմանում այս քառեակն էլ մէջբերելու գայթակղութեանը, որը զգօնութեան կոչ է անում մեր երեխաներին, բացատրում, որ կեանքը կեանք, խաղաղու-

ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԵՐԵՔ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼԱՏՎԻԱ

Անցեալին Լատվիա Եւրոպայի ամէնէն հարուստ երկիրներէն էր: Անոր մայրաքաղաքը՝ Ռիգա, Էստոնիոյ մայրաքաղաք Տալինի պէս միջնադարեան ճարտարապետութեամբ կը պսպղայ, իսկ գարունը հազարաւոր տեսակի ծաղիկներով կը զարդարէ զայն: Միջնադարու Հանսական դաշնակցութեան մեծագոյն քաղաքներէն մէկը ըլլալով, Ռիգայի ծովեզերեայ հին թաղամասերը օժտուած են իրարու մօտ շինուած բազմաթիւ եկեղեցիներով, որոնց սրածայր երկնասլաց զմբէթները հէքիաթային վայրի մը տպաւորութիւնը կու տան: Լատվիացիք այսօր անհամբեր կը սպասեն, որ իրենց մայրաքաղաքը վերստին դառնայ պալթեան Փարիզը: Անոնք ամէն ճիգ կը թափեն առաւելագոյնը օգտուելու իրենց առջեւ բացուող տնտեսական բարգաւաճումի, թէ քաղաքական ազատութեան առիթներէն:

Ռուսերը Լատվիոյ մէջ եւս մեծ թիւ կը կազմեն: Անոնք ռազմաքաղաքական պատճառներով եկած են մեծ թիւերով: Կ'ըսուի, թէ ան որ իր հակակշիռին տակը կը պահէ Ռիգան, իր կեդրոնական դիրքով, հակակշիռի տակ կ'ունենայ պալթեան բոլոր պետութիւնները: Լատվիոյ մէջ կը պահուին խորհրդային աւելի քան 200 հազար զինուորներ: Տեղական մշակոյթը ճնշումներու տակ առնուած է, եւ անոր ցարդ գոյատեւած հերոսները ցաւ ունին իրենց ձայնին մէջ:

«Կրցած եմ դիմադրել, սակայն, տեսած եմ որ իմ բարեկամներէս շատերը տառապած են ոգելից խմիչքներէ, թմրեցուցիչներու գործածութենէ եւ մելամաղձոտութենէ ... Լատվիա յատուկ նկարագիր եւ փիլիսոփայութիւն ունի, որոնք կ'արտայայտուին մեր ժողովրդային երգերուն մէջ. զանոնք կարելի չէ թարգմանել: Եւ որովհետեւ բոլորս իրարու չենք նմանիր, Լատվիոյ իւրաքանչիւր ոք ունի եւ պարտէզը իր սեփական նկարագիրը, հետեւաբար, իր սեփական փիլիսոփայութիւնը ունի: Մեր բնակչութեան մեծ մասը բռնի համայնականացումով դուրս բերուած է մեր հին բնակարաններէն եւ արտերէն (մեր բնական միջավայրը): Մշակներու փոխարէն աշխատաւորներ դարձած ենք», կ'ըսէ գրագէտ Իմանց Ջիեառնիս:

Կորսուելու խոր վախցումը փարատելու համար, այս գրագէտը կազմած է 14 հոգիէ բաղկացած խումբ մը, որուն անդամները կենսաբաններ, արուեստագէտներ եւ քաղաքագէտներ են: Անոնք իրենց շաբաթավերջերը կ'անցընեն գիւղական շրջաններու մէջ, ուր մուրճերով, մանգաղներով եւ քաղոցներով կը կարեն ծառերուն ճիւղերը, որոնք տեսարաններ կը փակեն, կ'աւլեն գետինը տարածուած չորցած տերեւները, կը վերանորոգեն հին քարերով շինուած պատերը: Լատվիոյ մէջ, ո՛չ թէ վայրի բնութիւնը սրբազան է, այլ՝ մարդուն հոգատարութեան ենթակայ բնութիւնը, որ հին Լատվիան կը վերարտադրէ: Ջիեառնիս նման վայրեր «սրբազան» կը կոչէ:

ԼԻՏՈՒԱՆԻԱ

Լիտուանացիք խորապէս կրօնական ժողովուրդ մըն են, հռոմէական կաթողիկէ աւանդութիւններով յատկանշուած: Անոնք Եւրոպայի մէջ քրիստոնէութիւնը ընդունած վերջին ազգն են: 1386-ին, երբ Լիտուանիոյ Ժակիելլօ դուքսը պսակուեցաւ Լեհաստանի 13 տարեկան Ժատվիկա թագուհիին հետ, Լիտուանիան քրիստոնէացաւ: Այսուհանդերձ, մինչեւ ԺԶ. դար բազմաթիւ գիւղացիներ տակաւին հեթանոս էին: Լիտուանիա 16-րդ դարէն ի վեր մշակութային ամուր կապեր ունի Լեհաստանի հետ եւ հակամէտ է իր քաղաքակրթութիւնը վիպականացնելու: Միւս կողմէ, Էստոնիա եւ Լատվիա դարեր շարունակ մշակութային առումով ազդուած են Գերմանացիներէն, ընդունած են լուտերականութիւնը եւ հակամէտ են աւելի գործնապաշտ քաղաքականութիւն վարելու: Պալթեան այս երեք երկիրներուն տարածքին՝ կրօնքը մարքսական գաղափարաբանութեան դիմադրելու ամէնէն բնական միջոցը եղած է:

«Երբ համայնավարները իշխանութեան եկան, կրօնքը այն շաղախն էր, որ մեզ միասին կը պահէր: Անոնք ճնշեցին մեզ, բանտարկեցին, հալածեցին, մեր վրայ պոռացին եւ պախարակեցին: Այս բոլորը ըրին, բայց մենք հոս միասին դիմադրեցինք անոնց: Լատվիոյ եւ Էստոնիոյ մէջ լուտերականները ոչինչ ունէին ընելիք՝ երբ անոնց քահանաները վախճանեցան եւ պատարագները դադրեցան: Հոս մենք շարունակեցինք մեր ծէսերը եւ արարողութիւնները, թափօրները. կանթեղները եւ խունկը մնացին», կ'ըսէ Քափուչին վարդապետ մը, որուն համաձայն, այն լիտուանացին, որ անաստուած է, ինքնաբերաբար դաւաճան կը համարուի:

Լիտուանացիներուն ջերմեռանդութեան ապացոյցը խաչերու բլուր կոչուած վայրն է, որ կը պսպղայ տարիներ շարունակ իրենց մեռելները յարգող հաւատացեալներու զետեղած խաչերով: Որքան կրօնական, նոյնքան հայրենասիրական սրբավայր մըն է խաչերու այս բլուրը, որ խորհրդային զինուորներու կողմէ արհամարհանքի միայն թիրախ եղած է: 1961-ին եւ 1975-ին, խորհրդային բանակը արմատախիլ ըրած է զայն, սակայն ... հաւատացեալներ գիշերուան մութէն օգտուելով, խաչերը զգուշաւոր կերպով վերստին դրած են...:

Պալթեան երկիրներու անկախացումի ճամբուն վրայ ամէնէն տագնապալից կեդրոնը եղաւ Լիտուանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիուսը, ուր փողոցի պատերը ծածկուեցան հակախորհրդային լոզունգներ արտայայտող որմազդներով եւ մարդիկ հացադուլի դիմեցին տեղւոյն մայր տաճարին առջեւ, իբրեւ բողոք խորհրդային իշխանութեան:

Խորհրդային Միութենէն անջատուելու պայքարին մէջ, Էստոնիա քաջ եւ հպարտ ընթացք որդեգրեց, Լատվիա երկմտանքով եւ վախով հակազդեց, իսկ Լիտուանիա ինքնավստահ մնաց:

ԷՍՏՈՆԻԱ

Պալթեան երկիրներու մէջ կ'ըսուի, թէ Լատվիա լաւագոյն քաղաքագէտները ունի, Լիտուանիա՝ լաւագոյն մարգարէները, իսկ Էստոնիա՝ լաւագոյն տնտեսագէտները: Չորս տարի առաջ, երբ խորհրդային երկիրները տնտեսական որոշ ազատութիւններ ստացան, Էստոնիա պալթեան երկիրները առաջնորդեց Արեւմուտքի հետ միացեալ 150 ձեռնարկներ գոյացնելու, սկսելով Տալինի մէջ համպըրկըրի խանութէ մը մինչեւ ուտեստեղէն արտադրող քանի մը միլիոն տոլար արժող կեդրոնի մը հաստատում մը: Պալթեան ժողովուրդներու հայեացքը ուղղուած է օտար դրամանիշի ձեռքբերման: «Շուտով ռուբլին պատերը ծածկող թուղթի տեղ պիտի գործածենք», կ'ըսէ վաճառական մը:

Սակայն, Էստոնիան իր վէրքերը դարմանելու համար երկար ժամանակի կը կարօտի: Երկիրին կեդրոնական հիւսիսային մասը, 37 հազար հեքթար տարածութեամբ շրջան մը, որ անցեալին Էստոնական Զուիցերիան կը կոչուէր իր գեղեցկութեան համար, մեռած տափաստանի վերածուած է զինուորական եւ ռումբի փորձերու հետեւանքով: Օդանաւեր իջնելէ առաջ, իրենց քարիւղը կը պարպեն հոն...:

Գործարաններէն արձակուած զանազան նիւթերը մեծ վնաս հասցուցած են Էստոնիոյ կենսոլորտին եւ ցարդ չլսուած հիւանդութիւններու դուռ բացած: Քունտա շրջանին մէջ «մոխրագոյն ձիւնը» պեթոնի պէս կը քարանայ գիւղական բնակարաններու տանիքներուն վրայ:

Էստոնիոյ հիւսիս - արեւելեան անկիւնը ռուսացումի եւ ապականացումի ըսպառնալիքները իրենց գագաթնակէտին հասած են: Հոն բնակող Ռուսերը որոնք կ'աշխատին գործարաններու եւ ճարտարարուեստի մարզերու մէջ, մինչեւ վերջերս կը խօսէին Էստոնիայէն անջատ ինքնավար շրջան մը հաստատելու մասին, դժգոհելով իրենց դէմ ի գործ դրուած վատ վերաբերմունքէն եւ խտրականութենէն: Սակաւաթիւ Էստոնացիներ կը բնակին այս շրջանին մէջ, որովհետեւ անկէ կը ծփայ քարիւղի արտադրութեան գործարաններէ արձակուած վնասակար ծուխերու մէջ: Հոն ծովեզերեայ ջուրերու ձուկերը մորթի կեղեր (իւղէր) ունին, եւ գետերը փրփուրի վերածուած են սպանդանոցներէ հոսած աղբով եւ դեղերով: Քարիւղի թունաւոր մնացորդներու արուեստական բլուրներ կը շարունակեն այրիլ եւ անոնց թթուները (ասիտ) կը խառնուին հողին, կը հոսին ստորերկրեայ ջուրերու մէջ եւ կը հասնին Պալթեան ծով: Կարգ մը հորեր այնքան ապականուած են, որ անոնցմէ դուրս բերուած ջուրը ... կարելի է վառել...:

Այս բոլորով հանդերձ, Էստոնացիք պահած են իրենց կենսունակութենէն կարեւոր մաս մը: Ամէն ամառ Տալինի մէջ տեղի կ'ունենայ պարերու փառատօն մը: Անցեալ ամառ 9 հազար պարողներ աւելի քան 500 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան պարեր ցուցադրեցին Քալեւ մարզադաշտին վրայ...:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ

թիւնը խաղաղութիւն, բայց կան պատերազմի հրճիգներ:

Հրճիգները թող գազազեն,
Ջուր սպառնան թող մոլեգին,
Մենք հասել ենք վաղուց արդէն
Կոմունիզմի հզօր շեմին:

(«Երգ խաղաղութեան»):

Կոմունիզմի հզօր շեմին ամուր կանգնած՝ ես ուզում եմ հարցնել՝ կը տպագրուի՞ երաժշտութեան նոր դասագիրք, երբ: Եւ որպէսզի այն տպաւորութիւնը չստացուի, թէ գրքում բոլոր երգերն են, որ սրտին ու մտքին ոչինչ չեն տալիս, ասեմ՝ այնտեղ կան նաեւ Միքայէլ Միրզոյեանի, Սուսաննա Գալիկեանի, Ազատ Մանուկեանի, Դանիէլ Ղազարեանի հին ու բարի ժամանակների մանկական երգերը, հայկական ժողովրդական «Լորիկ», «Ալուէս», «Կոտ ու կէս» երգերը, ֆրանսիական «Եղնիկը», լիտուական «Աքաղաղը», որոնք իսկապէս մեղեդային են, իսկապէս երեխաների համար են եւ դիմացել են ժամանակի քննութեանը: Ուրեմն, խօսքը օտար, կեղծ, կաղապարուած երգերի փոխարէն՝ ժողովրդական, ազգագրական, նաեւ ժամանակակից երգերի լաւագոյն նմուշներով գիրքը հարստացնելու մասին է:

ՖԵՆԻՔՍ ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՈՂԱԿԱԹ
ԿՐՕՆԱԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
Բ. Շրջան
Ա. տարի Թիւ 1 - 3, 1991
Հրատարակութիւն՝ Պոլսոյ Պատրիարքութեան:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՏԵՏՐ Բ.

Առով չի՛ վերջանար խնդիրը. կառավարութիւնը չուշանար - միշտ Հիլմի մեքենայութիւններով - չկօթակել նոյն գերդաստանին պատկանող անդամներ, նաեւ նախօրօք բանտարկեալ կուսակցականները: Այդ անհետացողներուն շարքին են Տոքթոր Յակոբ Յովհաննէսեան (Լօռէմպէչի, մեռած Իսլահիէ), ուսուցիչներ Արտ. Տ. Ստեփանեան (գրրդ-պանեցի) եւ Վարդան Միքիրեան (դիմացի, Տէր Զօրի կողմերը գնդակահար), առեւտրական Առաքել Ալբոեան (Գարահիսարցի, ինկած Մարտինի ճամբուն վրայ), անգլիահպատակ Պալի Դանիէլ եւ որդիք (մեռած Իսլահիէ եւ Եար Պաշի), Մելքի Խանզէտեան (մեռած Քէլէպէք), Սուրէն Յարութիւնեան, Կ. Սիվրիսարեան, զինուոր Մարտիկ եւայլն: Առոնցմէ վերապրող մըն է փաստաբան Լ. Երկանեան (Թաշ Տուրմազ «բուանթէօր»): Իսկ Գ. Կիւլպէնկեան՝ ազարակի տնօրէն Քեւորք Կիւլպէնկեան ամէնքէն առաջ՝ 1914 Հոկտեմբերին նահատակուած են: Աքսորուողներու շարքին է դարձեալ

Պատուելի Սամուէլ Յ. Քէնտիրճեան. - Ծնած 1862 Մայիս 2-ին Արաբկիր: Նախնական ուսումը հոն եւ Եփրատ Գոլէճ ստանալէ ետք՝ Այնթապ կը մեկնի եւ 1886-ին կը վկայուի Կեդրոնական Թուրքիոյ Գոլէճէն: Ծննդավայր դարձին՝ տարի մը ուսուցչութեամբ կը պարապի, այնուհետեւ յաջորդաբար կը պաշտօնավարէ Ռոտոսթօ եւ Տարսոնէլ (վերջինոյն մէջ քարոզիչ եւ անգլիական հիւպատոսարանի թարգման 8 տարի): Մեկնելով Զմիւռնիա, ուսուցչութեան կը կոչուի տեղւոյն Ամերիկեան Գոլէճին մէջ, պաշտօն՝ զոր կը վարէ 18 տարի անխափան: Պատուելի Սամուէլ ի բացակայութեան վերապատուելի Անտոն Տաղազեանի, կը քարոզէր նաեւ Զմիւռնիոյ Աւետարանական Հայոց:

Հակառակ անոր որ կեանքին մէջ քչուած չէր կուսակցական որեւէ հոսանքէ, մատնութեան մը հետեւանօք կը ձերբակալուի 1916 Փետրուար 2-ին եւ եռամսեայ բանտարկութիւնը լրացնելով՝ կ'աքսորուի դէպի Տէր Զօր: Կողոպուտ եւ կեղեքում՝ ճանապարհի անվրէպ պատահարները կ'ըլլան, մինչեւ ժամանումը Գոնիա, որուն բանտին մէջ անսուաղ՝ ուր ուրեմն հոգին կ'աւանդէ Յուլիս 3-ին:

Զմիւռնիոյ հոգեւորական զոհերէն երկրորդն է, ժամանակագրական կարգաւ.

Յակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոս Փափազեան. - Ծնած է 1847-ին Սամաթիա (Պոլիս), աշխարհական անունը Սամուէլ - Աշոտ, Տ. Մեսրոպի որդի, ուսած ծննդավայրին Ս. Սահակեան վարժարանը, աւագ սարկաւագ՝ Գաղատիոյ վանահայր - առաջնորդ Արիստակէս Արքեպիսկոպոս Երձակեանի, 1867 - 1872, եւ նոյն տարւոյ Օգոստոս 15-ին յիշեալէն վարդապետ ձեռնադրուած Եոզղատի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին՝ Պոլսոյ Պատրիարք Խրիմեան Հայրիկի հրամանաւ. 1875-ին ծայրագունութեան աստիճան ստացած Ներսէս Պատրիարքէ՝ Օրթաքէօյ: 1874-էն սկսեալ մինչեւ պետական հարուածով դադարեալ Ազգային Ժողովի երեսփոխան, անդամ կրօնական ժողովի, յանձնաժողովներու եւ խորհրդոց, 1874 - 1896 քարոզիչ Օրթաքէօյի, Հասքէօյի եւ Պէշիկթաշի, միաժամանակ աւանդելով կրօնի եւ եկեղեցւոյ պատմութեան դասեր՝ մայրաքաղաքիս ազգային եւ անհատական կրթարաններուն մէջ, յաճախ անձնուիրաբար: 1897 - 1900 առաջնորդական տեղապահ Եգիպտոսի: 1898 տարւոյ Գիւտ Խաչի տօնին կ'եպիսկոպոսանայ Էջմիածին՝ Խրիմեան Հայրիկէն: 1900-ին հիւանդանալով՝ Իզմիր կը մեկնի եղբօրը մօտ եւ պահ մը օգնական կը կարգուի Մելքիսեդեկ Արքեպիսկոպոս Մուրատեանցի: 1902 Յունուար 1-ին Ճանիկի առաջնորդ ընտրուելով՝ կը փութայ պաշտօնատեղին: Այդ շրջանին է որ նախաձեռնարկ կ'ըլլայ Սամսոնի քայքայեալ եկեղեցւոյն վերաշինութեան՝ զոր յամրող կ'ածէ, արժանանալով Պատրիարք Հօր եւ Կեդրոնական Վարչութեան գնահատումին: 1908 Յունիսի վերջ հիւանդութիւնը կրկնելով՝ պաշտօնէն կը հրաժարի եւ Իզմիր կը դառնայ: 1908 Հոկտեմբեր 4-ին Թեմին առաջնորդ Եղիշէ Եպիսկոպոս Դուրեան երբ կը կոչուի յԱթոռ Պատրիարքութեան, առժամեայ տեղապահութիւնը կը յանձնէ իրեն: Պատգամաւոր կաթողիկոսական ընտրութեան, ուր ի բուռն աշխատած՝ ի նպաստ Իզմիրլեան Սրբազանի: 1909 Փետրուար 28-ին Պատրիարքարանի կողմէ հաշուեքննիչ կը կարգուի Երուսաղէմի խնդրոյն: Քիչ յետոյ Ատանայի Եղեռնի առթիւ կը ստանձնէ Կիլիկիոյ պատուիրակութիւնը, Յունիս 13-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 19 շրջելով աղէտակոծ քաղաքները, պատրաստելու համար Տեղեկագիր մը որ 9 տարի վերջ՝ իր եղերական մահը պիտի փութացնէր: 1910 Մայիս 31-ին կը կոչուի առաջնորդական տեղապահի պաշտօնին՝ ուր քիչ կը մնայ:

(Շար. 299)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

Հանրապետութիւններ -ներառեալ Հայաստան- իրենց վերապահութիւնը յայտնած են:

Խորհ. տնտեսագէտ՝ Եաւլինսկի յայտարարած է այս առթիւ՝ «ինչ որ պատահեցաւ այսօր հոյակապ դէպք մըն է»: Հիւրընկալողն ալ՝ Նազարբայեւ չեշտած է որ տնտեսական միութիւնը կոչուած է «կասեցնելու սնանկացնող տագնապ մը»:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Կ՚ԸՍԷ

Լիպերասիոն թղթակիցը՝ Պերնար Գոհէն տեղւոյն վրայ է, ուրեմն դրոյց ալ ունեցած է ներկաներուն հետ: Ցայտնելէ ետք թէ ամէնէն յատկանշական բացակայութիւնը՝ Գորբաչովի բացակայութիւնն է, ան կու տայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի բացատրութիւնը. -

«Մենք, Հանրապետութիւններս, կ՚ուզենք "մեր մէջ" հաւաքուիլ սկսելու համար ուղղակի խորհրդակցութիւն մը եւ խզել մոսկովեան կեդրոնացման հետ: Դեռ շատ երկար ճամբայ կայ ընելիք այդ ուղղութեամբ, բայց կը խորհիմ թէ վերջնական բնագիրը "տնտեսական միութեան համաձայնագրին" մասին կը ստորագրուի Հոկ. 9-ին»: Լրագրողը հարց կու տայ. - «Մոսկուա՞», ու Լ. Տէր-Պետրոսեան ժպտելով կը պատասխանէ՝ «կամ Ալմա – Աթա»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ աշնան իր նստաշրջանը կը բանար Հոկտեմբեր 2-ին: Օրակարգի գլխաւոր նիւթերն էին պիւտճէն, զինուորական ծառայութիւնը եւ հրատապ բազմաթիւ հարցեր: Այս տարի, վերամուտի թուականը – Հոկտեմբեր 2 – Չորեքշաբթի էր, ինչ որ աւելի կը դժուարացնէր կառավարութեան եւ մանաւանդ՝ Լիոնէլ Ժոսպէնի (?) գործը, քանի որ Չորեքշաբթի օրերը՝ բերանացի հարցումներու օրն է: Զինուորական ծառայութեան մասին պատրաստուած օրինագիծը կը նախատեսէ, ի մէջ այլոց, 12-էն 10 ամսուան իջեցնել ծառայութեան շրջանը: Շիրաքի կուսակցութիւնը կ՚ուզէ պարզապէս ջնջել ծառայութիւնը և միայն արհեստաւոր բանակ մը ունենալ: Ամէն պարագայի մէջ, որքան ալ հարցախոյզերը յարաբերական ըլլան, Ե. Հանրապետութեան պատմութեան մէջ, չէ պատահած որ նախարարապետ մը միայն անկում արձանագրէ, քան մը բլրած կամ ... չբլրած ատենը:

ԽՈՐՀ. ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ն ալէտալի կայութին կը նախատեսէ եւ ուսումնասիրութեան բաժնի պետն է՝ գնդապետ Ռուբանով, որ փաստաթուղթ մը պատրաստած է խորագրուած՝ «Սպառնալիքներ ապահովութեան համար եւ հաւաքական գործունէութեան մը անհրաժեշտութիւն»: Բաժնուած ութ Հանրապետութիւններու 90 երեսփոխաններու, փաստաթուղթին մէջ կ՚ըսուի թէ երկիրը հոկայաքայլ Եուկոսլաւիոյ ճամբան բռնած է, աւելցնելով թէ Խորհրդային Միութեան մէջ դեռ կայ տնտեսական եւ մանաւանդ ահնդեղէնի վիճակը, որ նըւազ նպաստաւոր է, քան՝ Եուկոսլաւիոյ մէջ:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ վերաբերող Թէ - Վ.Ա. - Ա.-ն (արժէքին վրայ աւելցուած տուրք) որ 18,60%-ի պէտք է բարձրանար Հոկտեմբեր 1-ին (օրէնքը քուէարկուած էր Յուլիսին) գործադրութեան չդրուեցաւ եւ հաւանական կը թուի որ փոփոխութիւն կրէ: Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է, որ կառավարութիւնը կը նահանջէ եւ թերեւս օրէնքը բարեփոխուի, օրինակ չվերաբերի ողջ արուեստագէտներու: Այս յետաձգումը հետեւանք է բազմաթիւ միջամտութիւններու, որոնք «շատ վերէն» եկած են, այլ խօսքով՝ Էլիզէէն: Ճ. Լանկ եւ արուեստագէտներու բազմաթիւ միութիւններ ալ ձայն բարձրացուցած էին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՄԱՐ. - Հայաստանի անկախութեան ուրախ առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Ասլանեան 500 Ֆր.:

ԻՍԻ. - Փիէր Դանիէլեան 200 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. - Ա. Տարօնեան 200 Ֆր.:

ԼԻՈՆ. - Տիկին Աճէմեան 200 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան 200 Ֆր.:

60e ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE

APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

manifestation œcuménique
placée sous la présidence d'honneur
du Cardinal Archevêque de Marseille
Monseigneur ROBERT-JOSEPH COFFY
et de
Monseigneur Hagop VARTANIAN
Vicaire général des arméniens du Midi de la France

Dimanche 6 Octobre à 16 h 30
339, av. du Prado, 13008 Marseille

avec la participation
du Pasteur Raymond DODRE
Président du Consistoire de Marseille
et du Révérend-père CYRILLE
Eglise Grecque Orthodoxe
La chorale Sahak-Mesrop sera dirigée par
M. Khatchik YILMAZIAN

ANTENNE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 9.30-ին, հեռատեսիլի Բ. կայանէն հայկական յայտագիր.

Պելժիոյ հայ գաղութը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. Մեսճեան ընտանիք իրենց ծնողներու յիշատակին 500 Ֆր., Տայիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ Այրի Տիկին Տայիկեանէ 100 Ֆր., Սվազլեանի թաղման առթիւ Պերճ Կարապետեան եւ Քրիսթէլ - Ֆլէօր 100-ական Ֆր., Քաջունեանի հոգեհանգստեան առթիւ Թէճիրեան 50 Ֆր., Կարօ Կորկոտեանի թաղման առթիւ՝ Անթուան Սվազլեան 50 Ֆր.:

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ամրան շրջանին. - Պր. Եուսէֆ Սամէր Ալքաս 200 Ֆր., Պր. Ժորժ Պետեան, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 100-ական Ֆր., Տիկին Արաքսի Ասլանեան, Տիկին Իշխեան 500-ական ֆրանք, Պր. Շիրինեան 200 Ֆր., Տիկին Սոնա Փանոսեան 100 Ֆր., Պր. Նշան Հայթայեան 200 Ֆր., Արնուվիլ Կրօնական Ընկերակցութիւն 1000 Ֆր., Իսիի Կրօնական Ընկերակցութիւն 500 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կարապետ Թաշճեանի թաղման յիշատակին, Տիկին Մարիամ Հարէլեան (Տէսին) 300 Ֆր. կը նուիրէ իր շատ սիրելի «Յառաջ»ին:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Մխիթարեան Երկօրեայ Վարժարանը սկսած է իր հայերէնի դասընթացքները, որոնք տեղի կ՚ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, ժամը՝ 9.30-էն 16:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել դպրոց
Collège Arménien Samuel Moorat
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
tél. 45 34 68 28.

GRENOBLE

La Croix Bleue de Grenoble / Saint Martin d'Hères section «Ani» informe tous les parents que son école sera ouverte aux enfants de 6 à 14 ans le samedi 5 octobre à partir de 14 h dans la salle du H.O.M. 40 av. A. Croizat à St. Martin d'Hères.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հիմնարկութեան 89-րդ եւ Օծման 87-րդ տարեդարձերուն առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի ընթացքին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մայր Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն համար:

Նոյն առեն՝ Արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ՚ըլլան Մայր Եկեղեցւոյս կենդանի եղող բոլոր բարերարներուն համար:

Պատարագի աւարտին՝ Մատաղ կ՚օրհնուի եւ ընդունելութիւն տեղի կ՚ունենայ Առաջնորդարանին մէջ՝ ի յարգանս բարերարներուն:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ պատարագին եւ մասնակցիլ յիշատակի եւ յարգանքի այս աղօթքներուն:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE

présente à la Foire Internationale de Marseille
du 27 septembre au 7 octobre Parc Chanot Hall 3

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE

Industrie — Artisanat — Arts populaires — Histoire — Culture

4 octobre
JOURNEE DE L'ARMENIE
accueil au pavillon des personnalités, invités et visiteurs

à 17 heures Conférence - débat
L'ARMENIE :
réalités et perspectives politiques, économiques, culturelles
avec

Gaguik ASATRIAN (Directeur d'Uniservice, Arménie),
Jean KEHAYAN (Ecrivain, journaliste),
Robert DER MERGUERIAN (Professeur de la chaire d'Arménien à la Faculté des Lettres d'Aix en Provence).

Conférence - débat présenté et animé par Garo HOVSEPIAN.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6, ԺԱՄԸ 13ին

Au Restaurant VARTAN
52, Boulevard Saint-Germain, 75005 Paris

Participation : 300 francs
Réservation : Madame Davidian (1) 39 58 46 23

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ՀՕՄ-Ի 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5, ԺԱՄԸ 19.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Dans les Salons de l'HOTEL MERIDIEN - PARIS ETOILE
81, Bd. Gouvion Saint Cyr — 75017 Paris

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՏԻԿԻՆ ԺՈՐԺԻՆԱ ՏԻՒՖՈՒԱ-ի
նախագահուհի Ֆրանսական Կարմիր Խաչի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝

- ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԵՐԳԻՉ ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
- ՎԱԼԱՆՍԻ ՆԱՅԻՐԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ-ի
- ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԵՐԳԻԾՈՂ Փ. ԼԵԺԻԹԻՄԻՒՍ-ի

Տոմսեր ապահովելու համար դիմել Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն կամ հեռաձայնել Շրջանային Վարչութեան առաւօտեան 48 24 46 57 եւ երեկոյեան 39 85 93 40 թիւերուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

VENDREDI
4 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (սովորական առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.638 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — № 17.638

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՐԴԸ՝ ՆԱԶԱՐԲԱՅԵՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ՀԻՆԳ ԵՆ

Ալմա - Աթայի տնտեսական համաձայնագիրը բաւական երկդիմի է, ինչպէս կը նշէր նաեւ Լը Մոնտ (Հոկ. 3) իր քրոնիկին խորագրով իսկ: Սկզբունքի համաձայնութիւն մըն է որ գոյացած է, առայժմ, ճշդելու համար արդիօրէն տնտեսական հասարակաց տարածքի մը սահմանումը: Ծրագիրը անորոշ կը մընայ, բայց եւ այնպէս հաւանական է որ «բան մը» ստորագրուի Հոկտեմբերի կիսուն եւ գործադրութեան դրուի Յունուար 1-էն:

Արմէնփրէս կը հաղորդէր Հոկ. 2-ին, (աղբիւր տալով Ռուսաստանի Վեստի լրատուական յայտագիրը), որ Հայաստանի եւ Վրաստանի պատուիրակութիւնները ժամանակ խնդրած են խորհրդակցելու համար, նախքան համաձայնիլը:

Այս հանդիպումին առթիւ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Ռուսաստանի լրատուական գործակալութեան թղթակիցին յայտարարած է որ ցայսօր Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի ներկայացուցիչներու պատուիրակութիւնը չէ հասած տեղւոյն վրայ, մինչ կ'ակնկալուէր որ Հոկ. 1-էն իսկ գործի անցնի Ստեփանակերտ: Կացութիւնը շատ լարուած է:

**

Պատուիրակութիւնները Հոկ. 2-ին մեկնած են Բայկոնուր ականատես ըլլալու համար աստղանաւ-խորհրդային հրթիռի մը արձակման: Լիպերասիոնի թղթակիցը կը նկարագրէ թէ ի՛նչ չքեղ եւ ճոխ պայմաններու մէջ կ'ընդունուին պատուիրակութիւնները եւ մանաւանդ Ատրպէյճան վարչապետը՝ Վրանիցքի: Անջրպետ կը մեկնէր նաեւ առաջին ղազախ այերանաւորդը (երկու ուրիշներու հետ): Այս ամբողջը ալ աւելի կը նուիրագործէ վարկը մարդու մը որ վերջերս շատ վճռական դեր կը խաղայ Ելցինի կողքին եւ անկասկած «երրորդ մարդն է» Խորհ. Միութեան: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ալ կ'ըսէ Լիպերասիոնի թղթակիցին՝ «Երեք թեկնածու կայ Միութեան համար՝ Գորպաչով, Ելցին, Նազարբայեւ եւ այս վերջինը, անառարկելիօրէն, օրէ օր աւելի կարեւորութիւն կը ստանայ»: Թղթակիցը կ'աւելցնէ որ Նազարբայեւ իր քաղաքական շահերը չի մոռնար, գլխաւորաբար ղազախ ազգայնականութեան վերածընունդը:

**

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտրական կեդրոնական յանձնախումբը Հանրապետութեան նախագահի վեց թեկնածութիւններ վաւերացուցած է.-

Պարոյր Հայրիկեան
Ռաֆայէլ Ղազարեան
Վազգէն Մանուկեան
Աշոտ Նաւասարդեան
Սօս Սարգսեան
Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Յանձնախումբը քննելէ ետք Վազգէն Մանուկեանի դիմումը, իր թեկնածութիւնը քաշելու վերաբերեալ, ընդառած է եւ ընդունած հրաժարականը:

Կը մնան ուրեմն հինգ թեկնածուներ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԿՈՎԿԱՍԻ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻՈՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Կասկած չկայ թէ Թուրքիա յատուկ ուշադրութեամբ կը հետեւի Կովկասի ու Միջին Ասիոյ քաղաքական խմորումներուն: Այս մասին անստորագիր յօդուած մը «Իէնիպիռէ Տօղրու» շաբաթաթերթին Սեպտեմբեր 22-ի թիւին մէջ մանրամասն անդրադառնալէ ետք Թուրքիոյ դիրքորոշման, դայն կը մեղադրէ Ամերիկայի ենթարկուող կեցուածք մը ցուցաբերելով: Այսպէս, հոն կը նշուի թէ Թուրք կառավարութիւնը Պալթեան հանրապետութիւններու անկախութիւնը ճանչցաւ Ամերիկայէն երեք ժամ ետք, ինչ որ մահմետական հակումով թերթի մը գրել կուտայ. «կառավարութիւնը Ազրբէջանի անկախութիւնը ճանչնալու համար կը սպասէ Ամերիկային»:

Յօդուածին վերջին մէկ երրորդ մասը կը վերաբերի Հայաստանի. հոն տեղ տրուած է ընկերվար ժողովրդավար հայ մատուռականի մը (?) խօսքերուն. ան կ'ըսէ թէ Թուրքերը կը սիրէ, չի փափաքիր Թուրքիայէն բաժնուիլ, սակայն Հայաստանի մէջ իր հարազատ հայրենիքին մէջ գտնուելու ազդումը կ'ունենայ:

Կը խօսի յատկապէս համայնավարութեան եօթը տասնամեակին ու ՀՅԴ-ի գործունէութեան մասին. կ'ըսէ թէ այս կուսակցութիւնը վերջին շրջանին մանաւանդ երկրաշարժին առիթով հետաքրքրուեցաւ Հայաստանով. դրամական կարեւոր օժանդակութիւն կատարեց, արդանեակով հաղորդակցութիւն հաստատեց Ամերիկայի հետ, եւայլն: Այդ «հայ մատուռական»ը կը ծանրանայ Դաշնակցութեան ազդեցութեան դօտիին վրայ որ ապահովուած է մանաւանդ հայաստանեան իրենց մամուլով:

Ինչ որ ամէնէն հետաքրքրական մասն է գրութեան, կը վերաբերի Երեւանի մէջ վերջերս կատարուած գործի մարդոց ժողովին: Անոր մասին ծանօթ տեղեկութիւններ հաղորդելէ ետք յօդուածը կանգ կ'առնէ կարեւոր մանրամասնութեան մը վրայ. կարեւոր, ամէնէն աւելի հայաստանեան այն շրջանակներուն համար որոնք մօտէն չճանչնալով սփիւռքեան դէմքեր ու իրականութիւններ, գլխու կրնան չփոթել թացն ու չորը, ստուերելով երբեմն դրական ձեռնարկներ: Թրքական շաբաթաթերթին գրուածքին հայ մատուռականին ազբիւրով բռուածը հետեւեալն է որ կը մղէ այս անդրադարձներուն:

«Երեւանի ժողովին մասնակցած է նաեւ Թուրքիայէն խումբ մը հայ մը: Ան յաջողած է որպէս Թրքահայութեան ներկայացուցիչ հոն գտնուիլ ու «գործի մարդ»ու պիտակով ժողովակից ըլլալ: Այս անձը նոյն ատեն կ'աշխատի Թուրքիոյ գաղտնի սպասարկութեան համար: Մէկն է որ կը մատնէ Թուրքիոյ հայերէն ոմանք: Հաւատ չըլլալով հանդերձ, վերոյիշեալ ժողովին ընթացքին ուշադրութիւն գրաւած է առաջարկներ բաշխելով: Ան Հայաստանի հետաաեսլէն ալ թրքամէտ արտայայտութիւններ ունեցած է, թելադրելով այն գաղափարը թէ Հայաստանի համար միակ կամուրջը Թուրքիան է, արեւմուտքին հասնելու միակ ճամբան. պէտք է անպայման յարաբերութիւն հաստատել Թուրքիոյ հետ եւայլն: Իր արտայայտութիւնը բուռն հակազդեցութիւն արթնցուցած է անկողիր շրջանակին մէջ»:

Թրքահայ մատուռականը ապա մտավախութիւններ կը յայտնէ ազգայնական հոսանքներու պոռթկումի հաւանականութեան մը դէմ. անկարելի կը նկատէ Վրաստանի, Ադրբէջանի, Հայաստանի մասնակցութեամբ Կովկասեան դաշնակցութիւն մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ պատերազմը կը տարածուի եւ կռիւները շատ բուռն են: Վուքովար գրեթէ ամբողջութեամբ գրաւուած է եւ դաշնակցային զօրքերը յարձակումները սաստկացուցած են Խրուաթիոյ բազմաթիւ քաղաքներու վրայ եւ Հոկտեմբեր 3-ին ճակատամարտը կը տարուէր Տուպրովնիքի համար, Ադրիականի վրայ: Խրուաթիոյ նախագահը, որ Հռոմ է, օգնութեան կը կանչէ Պուշը, որպէսզի զինուորական միջազգային պատուիրակութիւն մը անմիջապէս ղրկուի (Խրուաթիա քարուղ կա՞յ...): Զոհերը օրէ օր կը բազմանան եւ դաշնակցային բանակին մէջ դասալքումներ կան զինուորներու կողմէ, որոնք չեն ուզեր կռուիլ իրենց հայրենակիցներուն վրայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ անգամ մը եւս իր նախարարապետին օգնութեան փութաց, բայց շատը՝ շատ է եւ եթէ Էտիթ Քրէսոն այդքան պէտք ունի պաշտպան փաստաբանի, կը նշանակէ թէ տեղ մը բան մը կայ որ չի քալեր եւ պաշտպանողականները ոչինչ կրնան փրկել: Նախարարաց հերթական Խորհուրդին ատեն, Միթերան կոչ ըրաւ նախարարներուն, որ շարքերը խտացնեն Էտիթ Քրէսոնի շուրջ՝ «անարդարօրէն յարձակման ենթակայ»: Եթէ ճիշդ է որ Ֆրանսայի այսօրուան դժուարութիւններուն պատասխանատուն չէ կին մը, որ չորս ամիս է միայն պաշտօնի գլուխ է, բայց՞ եւ այնպէս ինք չէ որ պիտի կարենայ կացութիւնը բարելաւել, ըստ երեւոյթին եւ հարցը ա՛յդ է:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ, առաջին ընթերցումով իսկ քուէարկեց օրինագիծը որ 12-էն 10 ամսուան կ'իջեցնէ զինուորական ծառայութիւնը: Ընդդիմութիւնը ձեռնպահ մընաց:

ԻՐԱՆԻ, պարսկական օդային գիծերու Օրլիի ապահովութեան պետը ձերբակալուեցաւ Պախթիարի սպանութեան կապակցութեամբ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ արտակարգ խանդավառութեամբ չէ որ կը տօնէ իր վերամիացման առաջին տարեդարձը: Ինչպէս նկատել կը տրուի երկու երկիրները չեն, որոնք միացան, այլ երկիր մը (Արեւմտեան Գերմանիա) կլլեց ուրիշ մը եւ հոս ալ «արեւմըտեանի» եւ «արեւելեանի» հարց կը ծագի: Արեւելեան Գերմանիան է անշուշտ, որ շատ խանդավառ չէ, ժողովուրդին ա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1)

ՄԱՀ՝ ԲԱԴԱԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի նախկին վարչապետ Բադալ Մուրատեան: Ծնած էր 1915-ին, Ջիրուխչի (Հոկտեմբերեանի շրջան): Համայնավար կուսակցութեան անդամակցած էր 1951ին: Մասնագիտութեամբ քիմիագէտ՝ Հայաստանի վարչապետի պաշտօնը վարած էր 1966 - 1972: Ապա, հինգ տարի եղած էր գլխաւոր տնօրէնը «Նայիրիտ» գործատան:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Երեւանի մէջ բացուած Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանը ընդունեցաւ իր առաջին 90 ուսանողները: Գալիֆորնիոյ մէջ մշակուած հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը կ'ընդգրկէր քաղաքաշինութեան, ճարտարապետութեան, ճարտարագիտութեան եւ այլ մասնագիտութիւններու բաժանմունքներ, ուր կըրնան ընդունիլ արդէն իսկ իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած հայաստանցի թէ օտար ուսանողներ: Դասաւանդութիւնը կը կատարուի անգլերէն: Համալսարանը կը հովանաւորուի Հայաստանի Բարձրագոյն Կրթութեան Նախարարութեան կողմէ ու նիւթականը կ'ապահովէ Հ. Բ. Ը. Մ.-ը:

**

ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՍՐԱՅԷԼ...

Թուրքիոյ հրեայ համայնքը կը պատրաստուի ոգեկոչել Սպանիոյ հաւատաքննական սարսափներէն Օսմանեան կայսրութիւն ապաստանելուն 500-ամեակը: Այս նպատակով 1989-ին հիմնուած է վաքըֆ մըն ալ որ աշխարհին պիտի ծանօթացնէ «Թուրք պետութեան ու ընկերութեան մարդասիրական բարձր կոչումը»: Այս վաքըֆին հիմնադիրներուն մաս կը կազմեն դեսպաններ, փրոֆէսէօրներ, նախկին ու ներկայի նախարարներ, հանդըստեան կոչուած զօրավարներ, լրագըրողներ:

«Իէնիպիռէ Տօղրու»ի Սեպտեմբեր 22-ի թիւին մէջ, Թուրքիա - Իսրայէլ յարաբերութիւններու սերտացման մասին ընդարձակ յօդուած մը տեղ կուտայ նաեւ այս նշումին պատրաստութեան: Թուրք ղեկավարութեան ու իսրայէլեան գաղտնի գործակալութեան յարաբերութիւններուն մասին խօսելէ ետք, յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ վերոյիշեալ վաքըֆին որուն վարչութեան ատենապետն է Ժագ Քամհի: Ան Թուրքիոյ հրեայ լոպիին մէջ ծանօթ է որպէս միջազգային յարաբերութիւնները հաստատող անձնաւորութիւն: Ուղեղը կը նկատուի Միացեալ-Նահանգներ - Թուրքիա - Իսրայէլ եռանկիւնին: Յօդուածագիրներուն համաձայն «Անավաթան» կուսակցութեան պարագլուխներէն մէկը ըսած է թէ Քամհի Էօզալի հետ խօսելէ ետք Ամերիկա կ'երթայ ու տեղւոյն հրեայ լոպիին նեցուկով կը գործէ: Ան կը նկատուի նաեւ անձը որ կրցած է ապահովել հայկական բանաձեւին ձախողութիւնը ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ: Կ'աւելցուի տակաւին թէ Էօզալի ղեկավարութիւնը Հայերու եւ Յոյներու դէմ շարունակ գործածած է Հրեաները:

Յօդուածագիրները նոյն գործակցութեամբ կը բացատրեն նաեւ ԱՍԱԼԱ-ի ղեկավար՝ Յակոբ Յակոբեանի սպանութիւնը Աթէնքի մէջ, ըսելով թէ մահափորձը պատրաստուած էր Մոսատի եւ ՄԻԹ-ի կողմէ:

ԵՂԵՐԵՐԳ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԻՆ

Գրեց՝ ԱՐԱ ՊԱԼԻՈԶԵԱՆ

(Թարգմանեց՝ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ)

«Ձեմ գիտեր ինչպէս բացատրել հիմակուան մտային վիճակս, բայց այն խորութիւնէն որ կը զգամ թէ հոգեբանական խոչընդոտի մը զոհն եմ», կը խօսէր ինծի Երիտասարդ հայ գրող մը, Միջին - Արեւելքէն այս կողմերը հաստատուած, եւ կը շարունակէր. - «Երբ փոքր էինք՝ լաւ աշխատանք տարին մեր վրայ, մեր ուղեղները լուացին ազգայնական հռետորութեամբ, եւ համոզեցին թէ ճակատագրուած էինք ըլլալու ազգին փրկարարները. մենք՝ գրողներ, բանաստեղծներ, մտաւորականներ: Հեքեաթի պէս կը հոսեցնէին անվերջանալի ճառեր Հայաստանի մասին, Հայոց պատմութեան, գրականութեան, մշակոյթի, հայ ոգիի, հայ լեզուի - մանաւանդ՛ր հայ լեզուի, որ ենթադրաբար բանալին էր մնացեալ բոլորին. հիանալի խմբակներ էինք հրահրուած գեղեցիկ երազներով, վսեմ գաղափարներով - ծառայել ազգին ամէն գնով, ի պահանջել հարկին՝ հետեւիլ մեր անհամար հերոսներու եւ մարտիրոսներու հետքերուն, նոյնիսկ եթէ այդ մէկը նշանակէր բացայայտ աղքատութիւն եւ սովամահութիւն: Բայց հետզհետէ միւս բոլորը տեսան լոյսը եւ տարբեր ասպարէզներ ընդգրկեցին, օրինակ՝ երկրաչափութիւն, դրամատային պաշտօն, ապահովագրութիւն, առեւտուր, բժշկութիւն կամ գիտութիւն: Բոլորը՝ բացի ինծմէ: Բոլոր նախկին գաղափարակիցներս հիմա յաջող վարիչներ են, արուարձանի իրենց բնակարաններուն մէջ, իրենց ընտանիքներուն հետ, հանգստաւէտ: Ի՞նչ եմ ես: Առանց պաշտօնի եւ անգործածելի արարած մը, որ երկու ծայրը մէկտեղ չի կրնար բերել: Կարծեմ ես միակ դիւրախաբ յիմարն էի, բայց տակաւին կը հաւատամ այդ անհեթեթութեան: Եւ յարատեւեցի: Շատ լուրջ աշխատեցայ: Գրեցի, հրատարակեցի յօդուածներ, բանաստեղծութիւններ, գիրքեր: Եւ հիմա կ'ըսուի ինծի թէ աւելի՛ կարեւոր բաներ կան, եւ թէ՝ հայ գրականութիւնը այլեւս նախընտրութիւն մը չէ: Ղարաբաղի հարցը կայ որ պէտք է լուծուի, եւ անշուշտ՝ Հայրենիքի վերաշինութիւնը: Անցած օր, հին բարեկամ մը, մեր կուսակցութիւններէն մէկուն նշանաւոր ներկայացուցիչը կ'ըսէր ինծի թէ այլեւս Սփիւռքի վրայէն գիծ քաշած են, այսինքն՝ իրենց լրիւ ուժը պիտի կեդրոնացնեն Հայրենիքը փրկելու: Իսկ մեր հայրենի քոյր - եղբայրները եօթանասուն տարի մաս կազմած ըլլալնուն համար համայնավար փտահոտ փորձառութեան, պէտք եղածէն աւելի ունեցած են պաշտօնական խեղաթիւրումներ եւ կեղծ խոստումներ: Հիմա որ այդ կառավարութիւնը ինկած է, խեղճերը աւելի՛ խաբերայութեան եւ կեղծ խոստումներու կ'ենթարկուին:

Ա՛լ յոգնած է համբերութեան իրենց բաժակը Սուրբ Հայրենիքի նկատմամբ: Եւ ո՞վ կրնայ այպանել զիրենք. ո՞վ կրնայ մեղադրել երբ անոնք կ'ըսեն հիմա. - «Գետնին տա՛կը անցնին ձեր Մեսրոպ Մաշտոցը, Նարեկացին, Մատենադարանը, Նահատակ հերոսները եւ զոհերու համար կանգնած ձեր յուշարձանները»: Պերեստրոյկայի փոխան՝ ատոնք կա՛թ կ'ուզեն իրենց երախաներուն համար: Գործ մը, բնակարան մը կ'ուզեն քարոզներուն փոխարէն Ամենայն Հայոց Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին, որ մինչեւ վերջերս կը կրկնէր մեզի թէ Հայրենիքը ապահով ձեռքերու մէջ է, եւ թէ՝ աւելի լաւ չէ եղած երբեք: Հիմա իրականութիւնը այն է որ մեր հայրենի քոյր - եղբայրներն ալ նշմարած են պատի վրայի գրութիւնը, եւ կ'ըսեն՝ ալ հերի՛ք է: Անոնք դուրս գալ կ'ուզեն, եւ բոլորն արագ կերպով: Խեղճերը կը կոթնին Սփիւռքին, այսինքն ճիշդ այն վայրին որ մեր ղեկավարութիւնը իր ծրագիրներէն ջնջած վերցուցած է: Եւ ի՞նչ կը պատահի երբ հոս հասնին: Գիտե՞նք թէ ինչ կը պատահի:

Անցած օր, մեր համայնքի այսպէս կոչուած առաջնորդներէն մէկը շատ - շատ զարմացած էր որ ես ապրող, հայերէն գրող ամերիկահայ գրող մըն եմ: Ըսաւ թէ չէր գիտեր թէ այսպիսի գրողներ կան Ամերիկայի մէջ - Հայաստան կամ Միջին - Արեւելք՝ այո՛, սակայն Ամերիկա՞: Ուրեմն խնդրեց որ դասախօսութիւն մը պատրաստեմ ժամանակակից հայ գրողներու մասին, անշուշտ դասախօսութիւնը անգլերէնով պէտք է մատուցուի, եւ անտարակոյս՝ հարցումները զորս պիտի ընեն անկէ ետք՝ Ղարաբաղի մասին պիտի ըլլան: Եօթանասուն տարի է բայց քանի մը սփիւռքահայ գրողներէ՝ ոչ ոք լրջօրէն նշեց Ղարաբաղը, եւ հիմա ամէն ոք կ'ուզէ այդ նիւթին մասնագէտը նկատուիլ:

Գալով հայ գրականութեան եւ ժամանակակից հայ գրողներու՝ կրնանք նաեւ թաղուած վերջացած ըլլալ. ճիշդ այսպէս կը զգամ - ստուեր մը, ուրուական մը որ կը քալէ ողջ մեռելներու մէջ: Մենք վտանգուած ցեղ մը չենք, ո՛չ, աւելի գէշ է մեր իրավիճակը: Մենք կարծես անհետացած ենք: Վեց դար մեր լեզուն եւ գրականութիւնը գոյատեւեցին Օսմանեան Կայսրութեան, սուլթաններու եաթաղանին տակ, իսկ հոս՝ կաթի եւ մեղրի երկրին մէջ՝ ոչ իսկ վեց տասնամեակ: Եւ ո՞վ է մեղադրելին. ժողովո՞ւրդը: Ոչ, երբեք չեմ այպաներ ժողովուրդը. անոնք ոչխարներու նման պէտք ունին ուղղութեան, առաջնորդութեան. ըսել չեմ ուզեր՝ գեղեցիկ եկեղեցիներու, դպրոցներու եւ ակումբներու որոնք արդէն հաւաքավայրեր եղած են փիլաւի, չիչ քէպապի եւ թաւլուի. երբեմն ալ բեմ՝ Հայաստանէն հասած գրողի մը, որ կը թափէ նոյն հին բարբաջանքը: Մեր ողբերգութիւնը, Միջին - Արեւելքի իմ սերունդիս ողբերգութիւնը այն է որ հաւատացինք այս բարբաջանքին, քանի որ դեռատի էինք, անմեղ եւ անպաշտպան: Մեր ղեկավարները մեր մէջ տեսան իսկական զոհեր: Կը կրկնեմ այս, անոնք մեզ զոհի վերածեցին ճիշդ այնպէս ինչպէս իրե՛նք զոհի վերածուած էին Թուրքերուն կողմէ. մէկ տարբերութեամբ սակայն - անոնք գիտէին թէ Թուրքը իրենց թշնամին է. մինչդեռ մենք չէի՛նք գիտեր մեր թշնամին: Հետեւաբար մենք երբեք չմտածեցինք հարցաքննել ուղղամտութիւնը եւ բոլորանուիրումը մեր առաջնորդներուն, ուսուցիչներուն եւ քաղաքական գործիչներուն:

Թերեւս քու օրինակիդ պէտք է հետեւիմ, գրեմ անգլերէն լեզուով եւ մոռնամ մայրենի լեզուս: Բայց ատիկա ինծի համար դաւաճանութեան համազօր պիտի ըլլայ, եւ անկէ ալ աւելին՝ սրբապղծութիւն: Ինչպէ՞ս կրնամ լքել լեզուն մեր նահատակներուն — Վարուժանին, Սիամանթոյին, Զօհրապին, Սեւակին եւ ընդունիլ թէ այս է վերջին վայրը մոռացումէ առաջ, թէ հո՛ս կը վերջանայ մեր գրականութեան պատմութեան ճամբան: Ինչպէ՞ս կրնամ առանց պայմանի անձնատուր ըլլալ այն ուժերուն որոնք այնքա՜ն կը նմանին Սուլթան Ապտուլ Համիտի եւ Թալէաթի: Ձեմ կրնար այդպէս ընել. պարզապէս չեմ կրնար: Կրնաս կոչել զիս ուղեղալուացուած յիմար կամ զգացապաշտ համակերպող. բայց ես դեռ կը հաւատամ այդ «անիմաստ բան»ին: Տակաւին ունիմ այն ներքին համոզո՛ւմը որ ինծի վստահուած է ահեղ պատասխանատուութիւն մը, եւ եթէ հրաժարիմ այդ պատասխանատուութենէն՝ կը կործանի աշխարհ - մեր նախահայրերուն աշխարհը, արնաթաթախ մեր պատմութեան էջերը, տառապահար զոհաբերումը, եւ կեանքի ու մահուան իմաստը մեր միլիոնաւոր նախահայրերուն»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՐԷՆՔԸ

ԽՄԲ. - Սեպտեմբեր 27-ի եւ 28 / 29-ի մեր թիւերով ներկայացուցինք Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի վերաբերող օրէնքը: Այս անգամ՝ ընտրութիւններու վերաբերեալ օրէնքը.-

**

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՅԹՆԵՐ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների հիմունքները:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնները իրականացւում են Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների կողմից ընդհանուր, հաւասար եւ ուղղակի ընտրական իրաւունքի հիման վրայ, գաղտնի քուէարկութեամբ:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահն ընտրւում է հինգ տարի ժամկէտով:

Միեւնոյն անձը չի կարող աւելի քան երկու անգամ անընդմէջ ընտրուել Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնում: Մէկ անգամից աւելի Նախագահ չի կարող ընտրուել այն անձը, որը ընտրութիւններին նախորդող ժամանակաշրջանում առնուազն երկու եւ կէս տարի զբաղեցրել է Նախագահի պաշտօնը:

ՅՕԴՈՒԱԾ 2. - Քաղաքացիների ընտրական իրաւունքը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ եւ փոխ - Նախագահ ընտրելու իրաւունք ունեն 18 տարեկան դարձած Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները, իսկ ընտրուելու իրաւունք ունեն 35 տարին լրացած Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները, որոնք ընտրութիւններին նախորդող 10 տարում մշտապէս կամ առաւելապէս բնակուել են Հայաստանի Հանրապետութիւնում:

Ընտրութիւնները Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների կողմից իրականացւում են անմիջականօրէն: Իւրաքանչիւր ընտրող ունի մէկ ձայն, ընտրողներն ընտրութիւններին մասնակցում են հաւասար հիմունքներով:

Ընտրութիւններին չեն մասնակցում դատարանի կողմից անգործունակ ճանաչուած հոգեկան հիւանդ քաղաքացիները, դատարանի օրինական ուժի մէջ մտած դատավճռով ազատազրկման վայրերում պահուող անձինք:

Արգելւում է Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների ընտրական իրաւունքի որեւէ սահմանափակում, բացի սոյն յօդուածով նախատեսուած դէպքերից: Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների ընտրական իրաւունքի ամէն մի սահմանափակում պատժւում է օրէնքով:

ՅՕԴՈՒԱԾ 3. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների անցկացումը ընտրական յանձնաժողովների կողմից:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնների անցկացումը ապահովում են ընտրական յանձնաժողովները, որոնք կազմւում են սոյն օրէնքով նախատեսուած կարգով:

ՅՕԴՈՒԱԾ 4. - Հանրապետութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները նախապատրաստելիս եւ անցկացնելիս:

Պետական եւ հասարակական մարմինները, որոնք մասնակցում են Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնների նախապատրաստմանը եւ անցկացմանը, իրենց գործունէութիւնն իրականացնում են բացէ ի բաց եւ հրապարակայնօրէն:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը երաշխաւորում է հասարակական - քաղաքական եւ հասարակական կազմակերպութիւններին, աշխատաւորական կոլեկտիւներին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի եւ փոխ - Նախագահի ցանկացած թեկնածուին կողմ կամ դէմ ազատօրէն քարոզչութիւն անելու իրաւունք:

Քուէարկութեան օրը քարոզչութիւնը արգելւում է:

Ընտրական յանձնաժողովները քաղաքացիներին տեղեկացնում են իրենց աշխատանքի, տեղամասեր կազմելու, ընտրական յանձնաժողովների կազմի, գտնուելու վայրի ու աշխատաժամերի եւ քուէարկողների ցուցակների մասին: Ընտրական յանձնաժողովները քաղաքացիներին իրազեկ են պահում Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածուների առաջադրման եւ գրանցման արդիւնքների, նրանց նախընտրական ծրագրերի հիմնադրոյթների, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի եւ փոխ - Նախագահի գրանցուած թեկնածուների կենսագրական տուեալների, ըստ իւրաքանչիւր թեկնածուի քուէարկութեան եւ ընտրութիւնների արդիւնքների ամփոփման մասին:

Ընտրական յանձնաժողովների նիստերին, այդ թւում՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի եւ փոխ - Նախագահի թեկնածուներին գրանցելիս, ընտրական տեղամասերում քուէատուփերը կնքելիս, բացելիս եւ ձայները հաշուելիս, քուէարկութեան արդիւնքները որոշելիս, ինչպէս նաեւ քուէարկութեան ամբողջ ընթացքում, իրաւունք ունեն ներկայ լինելու թեկնածուներին առաջադրող հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւնների, քաղաքացիների նախաձեռնող խմբերի, ինչպէս նաեւ զանգուածային լրատուութեան միջոցների ներկայացուցիչները՝ համապատասխան լիազօրագրերով, թեկնածուների վստահուած անձինք: Ընտրական յանձնաժողովները հաւասար պայմաններ են ստեղծում ներկայացուցիչների ներկայութեան համար:

Զանգուածային լրատուութեան միջոցները կարող են լուսաբանել ընտրութիւնների նախապատրաստման եւ անցկացման ընթացքը: Նրանց ներկայացուցիչների համար երաշխաւորւում է անարգել ներկայ լինել ընտրութիւնների հետ կապուած բոլոր ժողովներին եւ նիստերին:

Ընտրական յանձնաժողովները, պետական եւ հասարակական մարմինները, աշխատաւորական կոլեկտիւները զանգուածային լրատուութեան միջոցներին տրամադրում են ընտրութիւնների նախապատրաստման եւ անցկացման հետ կապուած տեղեկութիւններ:

ՅՕԴՈՒԱԾ 5. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածու առաջադրելու իրաւունքը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածու առաջադրելու իրաւունքը պատկանում է Հայաստանի Հանրապետութիւնում գրանցուած հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւններին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներին՝ սոյն օրէնքով նախատեսուած կարգով:

ՅՕԴՈՒԱԾ 6. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների նիւթական ապահովումը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնների նախապատրաստման եւ անցկացման հետ կապուած ծախսերը կատարւում են պետութեան հաշուին:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութիւնների նախապատրաստման եւ անցկացման հետ կապուած պետական միջոցների ծախսումները կատարում են ընտրական յանձնաժողովները՝ իւրաքանչիւր թեկնածուի համար հաւասար չափով:

Ձեռնարկութիւնները, հիմնարկները եւ կազմակերպութիւնները, պետական եւ հասարակական մարմիններն ընտրական յանձնաժողովներին տրամադրում են ընտրութիւնների նախապատրաստման եւ անցկացման համար անհրաժեշտ շէնքեր եւ կահաւորանք:

ՅՕԴՈՒԱԾ 7. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների վերաբերեալ օրէնսդրութեան խախտման համար պատասխանատուութիւնը:

Այն անձինք, ովքեր բռնութեամբ, խաբէութեամբ, սպառնալիքով կամ այլ ճանապարհով խոչընդոտում են Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ ընտրելու կամ ընտրուելու, նախընտրական քարոզչութիւն անելու՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացու իրաւունքի ազատ իրականացմանը, ինչպէս նաեւ ընտրական յանձնաժողովների այն անդամները, պետական եւ հասարակական մարմինների պաշտօնատար անձինք, քաղաքացիների նախաձեռնող խմբերի անդամները, ստորագրութիւններ հաւաքող անձինք, ովքեր խոչընդոտում են Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի

թեկնածուների առաջադրման իրաւունքի ազատ իրականացմանը, անհիմն կերպով մերժում թեկնածուների գրանցումը, կատարում են ընտրական փաստաթղթերի կեղծում, ձայների ակնյայտ սխալ հաշուում, քուէարկութեան գաղտնիութեան խախտում, կամ թոյլ են տալիս սոյն օրէնքի այլ խախտումներ, կրում են օրէնքով սահմանուած պատասխանատուութիւն: Պատասխանատուութեան են ենթարկւում նաեւ այն անձինք, ովքեր Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի կամ փոխ - նախագահի թեկնածուների մասին հրապարակել կամ այլ եղանակով տարածել են սուտ տեղեկութիւններ:

Ընտրութիւնների նախապատրաստման ընթացքում կամ ընտրութիւններից յետոյ ընտրական յանձնաժողովներում, պետական եւ հասարակական մարմիններում ընտրութիւնների մասին օրէնսդրութեան խախտումների վերաբերեալ բարձրացուած դիմումները պէտք է քննարկուեն հնգօրեայ ժամկէտում, իսկ թեկնածուների գրանցման օրը կամ քուէարկութեան օրը կամ դրանց նախօրեակին բարձրացուածները՝ անյապաղ:

Քննարկման արդիւնքների մասին որոշման պատճէնը տրւում է դիմողին անյապաղ:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆՑԿԱՑՈՒՄԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 8. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների ժամկէտը:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները անց են կացւում հինգ տարին մէկ անգամ, Հոկտեմբեր ամսուայ երրորդ Չորեքշաբթի օրը, որի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարում է ընտրութիւնների օրուանից առնուազն երեք ամիս առաջ:

ՅՕԴՈՒԱԾ 9. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուների առաջադրումը եւ գրանցումը:

Հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւնները Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածու առաջադրելու նախաձեռնութեան իրաւունքը իրականացնում են իրենց բարձրագոյն կամ մշտապէս գործող բարձրագոյն մարմինների միջոցով, իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները՝ քաղաքացիական նախաձեռնութեան կարգով՝ ընտրական իրաւունք ունեցող առնուազն հինգ հարիւր քաղաքացիների ստորագրութիւններ հաւաքելու միջոցով:

Քաղաքացիական նախաձեռնութեան կարգով նախագահի թեկնածու առաջադրելու համար ընտրողների ստորագրութիւններ հաւաքելը կազմակերպում է քաղաքացիների նախաձեռնող խումբը: Ստորագրութիւնները գրւում են Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիների կողմից քաղաքացիական նախաձեռնութեան կարգով Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի առաջադրման բլանկի վրայ:

Իւրաքանչիւր հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւն եւ քաղաքացիների նախաձեռնող խումբ իրաւունք ունի առաջադրելու Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի միայն մէկ թեկնածու:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուների առաջադրումը բացւում է քուէարկութեան օրուանից 60 օր առաջ եւ աւարտւում 30 օր առաջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի առաջադրման մասին հասարակական - քաղաքական կազմակերպութեան համապատասխան մարմնի որոշումը կամ քաղաքացիական նախաձեռնութեան կարգով Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի առաջադրման բլանկը առնուազն հինգ հարիւր քաղաքացիների ստորագրութեամբ ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողով ներկայացնելուց յետոյ երեք օրուայ ընթացքում նրանց տրւում են իրենց առաջադրած թեկնածուի պաշտպանութեան համար ստորագրութիւններ հաւաքելու յատուկ բլանկներ:

Ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի կողմից՝ գրանցւում են Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի այն թեկնածուները, որոնց թեկնածութիւնը պաշտպանուել է Հայաստանի Հանրապետութեան ընտրական իրաւունք ունեցող առնուազն 15 հազար քաղաքացիների ստորագրութեամբ: Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի իւրաքանչիւր առաջադրուած թեկնածու մինչեւ ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի կողմից գրանցուելը որոշում է Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ նախագահի պաշտօնում իր կողմից առաջարկուող թեկնածուին:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի եւ փոխ նախագահի թեկնածուների գրանցումը սկսւում է քուէարկութեան օրուանից 25 օր առաջ եւ աւարտւում 20 օր առաջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի եւ փոխ նախագահի թեկնածուների գրանցման մասին ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը ընդունում է որոշում, եթէ քուէարկութեան օրուանից ոչ ուշ, քան 29 օր առաջ ներկայացուել են հետեւեալ փաստաթղթերը.

1) Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածու առաջադրելու մասին փաստաթղթերը.

2) Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածութեան պաշտպանութեան մասին ստորագրութիւններով բլանկները:

3) Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի առաջադրուած թեկնածուի գրաւոր համաձայնութիւնը քուէարկուելու մասին:

4) Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ նախագահի պաշտօնում առաջարկուող թեկնածուի մասին յայտարարութիւնը:

5) Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ նախագահի թեկնածուի գրաւոր համաձայնութիւնը քուէարկուելու մասին:

6) Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի եւ փոխ նախագահի թեկնածուների ինքնակենսագրութիւնները, անձնագրերը:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի կամ փոխ նախագահի թեկնածուները կարող են հանել իրենց թեկնածութիւնները ոչ ուշ, քան քուէարկութեան օրուանից 5 օր առաջ՝ այդ մասին դիմում ներկայացնելով ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովին: Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ նախագահի թեկնածուի կողմից իր թեկնածութիւնը հանելու դէպքում Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուն ոչ ուշ, քան քուէարկութեան օրուանից 4 օր առաջ փոխ նախագահի պաշտօնի համար առաջարկում է նոր թեկնածու: Միաժամանակ ներկայացւում են սոյն յօդուածում նշուած Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ նախագահի թեկնածուի գրանցման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը:

ՅՕԴՈՒԱԾ 10. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի գործունէութեան երաշխիքները, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի վստահուած անձինք:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուները ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի կողմից գրանցուելուց յետոյ մասնակցում են նախընտրական արշաւին հաւասար հիմունքներով, հաւասար իրաւունք ունեն օգտագործելու զանգուածային լրատուութեան պետական միջոցների հնարաւորութիւնները, այդ թւում՝ հեռուստատեսութիւնը եւ ռադիօն:

Գրանցումից յետոյ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի եւ փոխ նախագահի թեկնածուները կարող են ազատուել արտադրական կամ ծառայողական պարտականութիւնների կատարումից՝ ընտրութիւնների անցկացման համար յատկացուող միջոցների հաշուին՝ միջին աշխատավարձի պահպանմամբ:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուների ընտրարշաւը ապահովւում է իւրաքանչիւր թեկնածուի համար հաւասար նիւթատեխնիկական եւ ֆինանսական հնարաւորութիւններով:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի և փոխ նախագահի թեկնածուները չեն կարող քրէական պատասխանատուութեան կանչուել, կալանուել կամ ենթարկուել դատական կարգով նշանակուող վարչական տոյժի միջոցների՝ առանց Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի համաձայնութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուն կարող է ունենալ մինչեւ յիսուն վստահուած անձինք:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուն, ինչպէս նաեւ նրա վստահուած անձինք օգտւում են այն բոլոր իրաւունքներից, որոնք սահմանուած են «Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի 37-42 յօդուածներով:

Ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի եւ փոխ նախագահի թեկնածուներին գրանցելուց յետոյ երկու օրուայ ընթացքում նրանց տալիս է համապատասխան վկայական:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի գրանցումը մերժելու մասին ընտրութիւնների կենտրոնական յանձնաժողովի որոշումը կարող է գանգատարկուել թեկնածու առաջադրողների կողմից Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն դատարան: Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն դատարանը գանգատը քննարկում է երեք օրուայ ընթացքում: Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն դատարանի որոշումը վերջնական է:

Ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի եւ փոխ նախագահի թեկնածուների գրանցման մասին որոշումը եւ թեկնածուների կենսագրական տեղեկութիւնները եռօրեայ ժամկէտում հրապարակում է մամուլում:

(Շար. 1)

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՊՈՒ ՏՀԱՊԻԻ ՄԷՋ

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԻՐԱՆԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԽԱՉԻԿ ԽԱՉԵՐԻ ՀԵՏ

Ապու Տհապիի Հայկ. Մշակ. Ընկերակցութիւնը իր դասախօսական շարքին դ. ձեռնարկը՝ նուիրեց իրանահայ գրական - մշակութային կեանքին, հրաւիրելով Թեհրանէն գրական շրջանակի հիմնադիր անդամներէն, բանաստեղծ, արձակագիր եւ թարգմանիչ Խաչիկ Խաչերը (Խ. Գալստեան): Ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Սեպ. 20, երեկոյեան ժամը 6-էն 9, քաղաքիս Մերիտիըն հիւրանոցի «Վէրսայլ» դահլիճին մէջ:

Յանուն կազմակերպիչ վարչութեան, դասախօսութեան բացումը կատարեց Վաչէ Գասէմճեան, ողջունելով ներկայութիւնը դասախօսին ու ներկաներուն: Ապա՝ հրաւիրեց Արամ Սեփեթճեանը որ ներկայացնէր դասախօսին գրականութիւնը: Հակիրճ եւ ամփոփ՝ Ա. Սեփեթճեան հանգամանօրէն բնութագրեց դասախօսին կենսագրական գիծերն ու բանաստեղծ - արձակագիր - թարգմանիչը՝ ըլլալը, իբրեւ խմբագիր ու հրատարակիչ (Գ. Խաննցի հետ միասնաբար) «Հանդիպում» գրական հանդէսի: Քերթուածներու ընթերցումով հանդէս եկաւ արտասանող Յակոբ Գասապեան:

Ապա, շուրջ ժամ մը, ելոյթ ունեցաւ Խաչիկ Խաչեր, տալով պատմական դէպքերու շարայարումը, գրական - մշակութային, մամուլի, եւ յարակից այլ շարժումներու խթան հանդիսացող դէմքերու եւ ընկերակցութիւններու անուններն ու անոնց գործունէութիւնը եւ իրանահայ կրթական յարկերու եւ մարզական շարժումներու մասին տեղեկութիւններ: Յետ դասախօսութեան, ան պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Իր փակման խօսքին մէջ, հանդիսավարը իր շնորհակալական զգացումները յայտնեց եւ օրուան դասախօսին, ծանոյց նաեւ բացումը քաղաքիս մէջ գործող միօրեայ զոյգ վարժարաններուն, կոչուած ջամբելու հայադրոշմ դաստիարակութիւն մեր մատղաշ սերունդին: Ապա, տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն ու զրոյցը շարունակուեցաւ անպաշտօն, այլ մտերմիկ շրջանակի մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ապու Տհապի, Սեպ. 21

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՏԻՎՐԻԿ

Տարի մը ետք կը հրաւիրուի Սիս, օժանդակելու ազգային ինչ - ինչ գործոց կարգադրութեան: Կեանքին վերջին տարիները կ'անցունէ Իզմիր եւ կը շրջի մերձակայ վայրեր, ձեռնադրելով բազմաթիւ քահանաներ, պահ մըն ալ քարոզիչ ի Կէօզթէփէ եւ յօժարաբար դասաւանդելով տեղւոյն դպրոցին տղոց:

Պարկեշտ եւ պարտաճանաչ եկեղեցականի համբաւ վայելող այս եօթանասնամեայ Սրբազանը - որ իր խոհեմ քաղաքականութեան ի վարձ՝ Մէճիտիէի Առաջին եւ Օսմանիէի Երկրորդ պատուանշանները ստացած էր նախորդ կառավարութենէն -, 1918 Մայիս 5 / 18-ին եղբօրը հետ ձերբակալուելով՝ կը նետուի զինուորական բանտը, խիստ հարցաքննութեան, եւ անոր պայմանադրականօրէն յաջորդ՝ չարչարանքի բովերէ անցնելով, Կիլիկիոյ 1909-ի Աղէտին մասին տեղեկագրի մը պատճէնը՝ թուղթերուն մէջէն երեւան հանուած ըլլալուն. իբր այն թէ Սրբազանը թշնամի տէրութեանց ցոյց տալու համար պահած էր զայն...:

Ապա արձակումին ի նպաստ կատարուած բոլոր դիմումներն ապարդիւն կը մնան: Թունաւորմամբ կը նահատակուի նոյն որջին մէջ, յետ 42 աւուրց տաժանելի բանտարկութեան: Կ'արտագրենք անմխիթար հարազատին՝ Արթաքիի՝ Զմիւռնիոյ առաջնորդական տեղապահ Յովհան Վարդապետի ուղղեալ 1920 Յունիս 5 թուակիր գրութենէն մէկ քանի հատուած. «Եղբայրս, Ատանայի ջարդին, Ազգային Վարչութեան կողմէ քննիչ կարգուած էր, տխրահռչակ Ճէմալ Պէյ ալ՝ կառավարութեան կողմէ. միասին գացին Ատանայ: Զէնքերու հաւաքման պատրուակին տակ՝ երբ Իզմիրի Հայոց տուները խուզարկեցին, իր պայուսակին մէջէն գտան այդ պաշտօնաթուղթերուն պատճէնը: Ուստի, իբրեւ ահաւոր յեղափոխականներ երկուքնիս մէկ ձերբակալուելով՝ բանտարկեցին առանձին խուցերու մէջ, արտաքին եւ ներքին յարաբերութիւններէ ի սպառ զրկելով զմեզ: Ամիս մը վերջ զիս Այտընի բանտը ղրկեցին, ուրկէ Ատալիոյ Պատերազմական Ատեան՝ ուր արգելափակ մնացի հինգ ամիս. իսկ հէք եղբայրս Իզմիրէն մեկնումէս 12 օր ետքը նո՛յն բանտին մէջ թունաւորուելով նահատակուեցաւ եւ իբր պանդուխտ քահանայ՝ անշուք թաղուեցաւ գերեզմանատան մէկ անկիւնը: Երկար տարիներ բարուք պաշտօնավարութիւններ բոլորող, հուսկ ուրեմն Ազգին սիրոյն մարտիրոսացած եկեղեցականի մը մարմինը վայե՛լ էր որ ամփոփուէր ժամին բակը, Մելքիսեդեկներու եւ այլոց շարքը...»:

Ահաւասիկ վերջարանը երանելւոյն Յակոբայ Եպիսկոպոսի ինքնակենսագրութեան, իր եղերական վախճանէն տարի մը առաջ գրուած. «Առաւել քան զքառասնամեայ պաշտօնավարութեամբս ի Պոլիս եւ ի գաւառս՝ չեմ դադրեցուած երբեք եկեղեցական կամ ազգային պաշտօններէ: Այժմ, յառաջացեալ տարիքիս եւ վատառողջ վիճակիս բերմամբ՝ քաշուած եմ վարչական գործօն պաշտօնավարութիւններէ, մնալով Ազգիս բարօրութեան միշտ աղօթող»:

**

Թրքահայ հոգեւորականութեան ահաւոր խաչակրութենէն զերծ մնացող Զմիւռնահայ քահանայից դասը կը կազմեն հետեւեալք, որոնցմէ երկուքը միայն կ'ունենան իրենց Գողգոթայի բաժինը՝ Զինադադարէն վերջ, Նազիլլիի եւ Տէնիզլիի երէցներն՝ իրենց հօտերուն հետ միասին: Այտընի եւ Գուշ Ատայի հայ բնակիչներն ալ վիճակակից եղած են վերոյիշեալներուն:

(Շար. 300)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

աւելի քան 12%-ը անգործութեան մէջ է եւ շատեր դառնութեամբ կ'անդրադառնան որ անկեալուած դրախտը չկայ:

ՀԱՅՐ ԱՐԻՍԹԻՍ Վենեցուելայէն Ուաշինկթըն անցաւ, ուր մասնակցեցաւ ամերիկեան Պետութեանց կազմակերպութեան ատեանական նիստին եւ կոչ ըրաւ որ վերջ տրուի Հայիթիի զինուորական պետական հարուածին: Նիւ-Եորքի Ազգային ժողովին առջեւ ալ նոյն կոչը պիտի ընէր յաջորդ օրը, բայց անդին վրայ, զօր. Սետրաս չատ կարեւորութիւն չի տար միջազգային ճնշումներուն եւ յայտարարեց որ կարելիութիւն չկայ որ Հայր Արիսթիտ վերադառնայ: Իր մեղադրանքն այն է, որ Հայր Արիսթիտ բռնաբարած է երկրին հիմնարկները:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Ճ. Պէյքըրի Միջին-Արեւելեան հարցերու կցորդը՝ Խուրրա Ճէրէճեան, հանդիպում մը ունեցած է քիւրտ ղեկավար Թալապանիի եւ իրաքեան ընդդիմադիր խմբաւորումները ներկայացնող պատուիրակութեան մը հետ (Սեպտեմբեր 30): Ճէրէճեան չեշտած է, թէ Պուշի վարչակարգը պիտի շարունակէ ամէր կանգնիլ Իրաքի ժողովուրդին մարդկային իրաւունքներուն (...) ու ջանայ կեանքի կոչել «ժողովրդավար կառավարութիւն մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը կարենան բերել կրօնական եւ ցեղային բոլոր խմբաւորումները»: Տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած է նաեւ Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան գօտիին մէջ ահաբեկչութեան Դաշնակցային Ուժերու հարցը ու Ճէրէճեան իր գոհունակութիւնը յայտնած է Թալապանիի գլխաւորած «Քիւրտիստանի Ճակատ»ին այն յայտարարութեան համար, որով կ'երաշխաւորուէր Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը ու կը դատապարտուէր ՓՔՔ-ի «ահաբեկչական գործունէութիւնը»...:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ աշխատաւորներու կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) յայտարարած է թէ պատրաստ է, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան ներքեւ, եօթը թուրք զինուորականներ գերի կը պահէ, փոխանակելու 500 քիւրտերու հետ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Ֆորպըս» թերթը որ գործի աշխարհի լուրջ մէկ հրատարակութիւնը կը նկատուի, լոյս ընծայած է գործի ներդրումներու համար ամէնէն վտանգաւոր երկիրներու ցանկին: Այդ ցանկին մէջ Փերուէ, Էլ Սալվատորէ, Հնդկաստանէ ետք չորրորդ տեղը կը գրաւէ Թուրքիա:

ՊՈՆՆԻ մէջ Սեպ. 27-28ին, Սաքսի նահանգապետին հովանաւորութեամբ տեղի ունեցած է քրտական համագումար մը ուր ծանր ամբաստանութիւններ կատարուած են Թուրքիոյ հասցէին: Թուրք մամուլը երեւոյթը գերման իշխանութեան կողմէ պաշտպանութիւն կը նկատէ քրտական հարցին. ուշադրութիւն կը հրաւիրուի նաեւ այն կէտին որ Պոննի համագումարի օրերուն կը շրջագայէր «Ամերիկայի Ձայն» ռատիոկայանէն քրտական հաղորդումներուն սկիզբը:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ ընդդիմութիւնը տեղի տուաւ եւ պարպեց իր գրաւած բերդը, որ հեռատեսիլի շէնքն էր եւ վար դրած է զէնքերը:

ANTENNE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 9.30-ին, հեռատեսիլի Բ. կայանէն հայկական յայտագիր.

Պելժիոյ հայ գաղութը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Արշալոյս Պալեանէ իր ամուսնոյն մահուան 28-րդ տարելիցին առթիւ, ի յիշատակ իր բոլոր սիրելիներուն:

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը Սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պր. Գրակ Ղազարեան 2000 Ֆր., Պր. Պարսամեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան 500 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. - Շիրինեան - Տակառեան ընտանիքը 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պանչեօ - Բաչանի մասնաճիւղին (տանել «Յառաջ»էն).-

Տէր եւ Տիկին Ժաք Մուրատեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Խաչատուրեան 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Իրենց պաշտելի հայրենակցուհի Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, անոր յարատեւման համար:

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն. -

Պր. Գեղամ Տէվէճեան 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գէւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

60e ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE

APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

manifestation œcuménique
placée sous la présidence d'honneur
du Cardinal Archevêque de Marseille
Monseigneur ROBERT-JOSEPH COFFY
et de
Monseigneur Hagop VARTANIAN
Vicaire général des arméniens du Midi de la France

Dimanche 6 Octobre à 16 h 30
339, av. du Prado, 13008 Marseille

avec la participation
du Pasteur Raymond DODRE
Président du Consistoire de Marseille
et du Révérend-père CYRILLE
Eglise Grecque Orthodoxe
La chorale Sahak-Mesrop sera dirigée par M. Khatchik YILMAZIAN

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հիմնարկութեան 89-րդ եւ Օծման 87-րդ տարեդարձներուն առիթով հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի ընթացքին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մայր Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն համար:

Նոյն առեն՝ Արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան Մայր Եկեղեցւոյս ի կենդանի եղող բոլոր բարերարներուն համար:

Պատարագի աւարտին՝ Մատաղ կ'օրհնուի եւ ընդունելութիւն տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանին մէջ՝ ի յարգանս բարերարներուն:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ պատարագին եւ մասնակցիլ յիշատակի եւ յարգանքի այս աղօթքներուն:

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Կազմելու համար Փարիզի եւ Շրջակայի հայկական միութիւններու ցանկը, Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Դիւանը կը դիմէ բոլոր միութիւններուն՝ խնդրելով անոնցմէ Դիւան ուղարկել միութեան կամ ընկերակցութեան հասցէն, ինչպէս նաեւ հեռաձայնի եւ ֆաքսի թիւերը (եթէ ունին):

Մայր Եկեղեցւոյ հասցէնէ.-
Eglise arménienne St. Jean-Baptiste
15, rue Jean Goujon
75008 Paris

Հեռաձայն.- 43 - 59 - 67 - 03
Ֆաքս.- 42 - 56 - 46 - 08

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ՀՕՄ-Ի 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5, ԺԱՄԸ 19.30-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Dans les Salons de l'HOTEL MERIDIEN - PARIS ETOILE
81, Bd. Gouvion Saint Cyr — 75017 Paris

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ՏԻԿԻՆ ԺՈՐԺԻՆԱ ՏԻՖՈՒԱ-ի
նախագահուհի ֆրանսական Կարմիր Խաչի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝

- ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԵՐԳԻՉ ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-Ի
- ՎԱԼԱՆՍԻ ՆԱՅԻՐԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ-Ի
- ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԵՐԳԻԾՈՂ Փ. ԼԵԺԻԹԻՄԻՒՍ-Ի

Տոմսեր ապահովելու համար դիմել Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն կամ հեռաձայնել Շրջանային Վարչութեան առաւօտեան 48 24 46 57 եւ երեկոյեան 39 85 93 40 թիւերուն:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE
présente à la Foire Internationale de Marseille
du 27 septembre au 7 octobre Parc Chanot Hall 3

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE

Industrie — Artisanat — Arts populaires — Histoire — Culture

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի եղբօր՝ Կարապետ Թաշճեանի յիշատակին, Թագուհի Թաշճեան 150 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Programme
des Activités Permanentes 1991-1992

ECOLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
Cours de Piano
1er cycle : Lundi, Mardi, Samedi
2ème cycle : Mercredi
Cours d'Orgue Electronique
Lundi, Mardi, Samedi
Cours d'instruments traditionnels arméniens: doudoug, chevi, dehol, oud
Samedi

ATELIER DE PEINTURE
Lundi de 17h à 20h

MERCREDIS ARMENIENS
Pour les enfants de 5 à 13 ans
Après midi éducatifs de 14h à 17h :
Langue arménienne, éveil à la culture arménienne, loisirs.

KUNG FU et BOXE THAI
Mardi et Jeudi entre 19h et 21h
au Gymnase Zola de Décines.

BIBLIOTHEQUE DE PRETS
du Mardi au Samedi de 14h à 18h30

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
A LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը
Սեպտեմբեր Մէկէն

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ

«Հայ Մշակոյթի Օր»ը, Հոկտեմբեր 13, Կիրակի, ժամը 16.30-ին, Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Զօրաւորեան սրահը:

Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի եւ համանուն երգչախումբի կազմակերպած պարահանդէսը, Նոյեմբեր 16, Շաբաթ, ժամը 22-էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ, «Վօֆրէժ» սրահը, երգիչ՝ Եորկանց:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5

SAMEDI
5 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.639

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67e ANNÉE — No 17.639

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԵԱԶԸՄ ՔԱՐԱՊԷՔԻՐԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՊԱՏԱԿԸ

«Թէրճիւման» օրաթերթը սկսած է հրատարակել Քեազըմ Քարապէքիրի յուշերը որոնց Բ. մասը կը վերաբերի Հայկական, քրտական հարցերուն, անոնց յարաբերութիւններուն եւայլն։ Քեազըմ Քարապէքիր գրած է թէ այս յուշերը նպատակ ունին արթնցնելու պատմութեան դասալիքները որ սխալներով լեցուն էջեր կան, մինչդեռ ապագայ սերունդները պէտք է գիտնան իրականութիւնները։

Յուշերու Բ. մասին առաջին գլուխը կ'արծարծէ քրտական հարցին պարզած կացութեան. 1918-ին ուշադրութիւն հրաւիրելով այս խնդրին, ան կը թելադրէ խոհեմութեան. «եթէ հաշտութենէն ետք յարմար ծրագրով մը բարենորոգումներ չկատարուին քրտաբնակ շրջաններու մէջ, իրավիճակը աղէտալի կ'ըլլայ»։

Հակառակ այս թելադրութեան, Իթթիհատի կառավարութիւնը ոչ մէկ քայլ կ'առնէ. նոյնիսկ կողմնակից կը թուի քրտական անկախութեան։ Կառավարական դէմքի մը հետեւեալ արտայայտութիւնը զայրոյթ կը պատճառէ իրեն. «Արեւելեան նահանգները Հայաստան պիտի դառնան. եթէ Քիւրտերը եւս ապստամբին ու ինքնավարութիւն ուզեն, քրտաբնակ շրջանները թող ըլլան»։

Քեազըմ Քարապէքիր այս դաւաճան կեցուածքը չէզոքացնելու նպատակով գործի կը լծուի ու հետեւեալ գաղափարները կը պատուաստէ Քիւրտերուն. «Մեր թշնամիները կը ջանան մեծ Հայաստան մը կերտել։ Իսկ այդ շրջանին մէջ մեր Քիւրտ եղբայրները կը բնակին։ Քրտական անկախութեան անունով աշխատողները մեր թշնամիներն են։ Իրենց նպատակն է քրտական շրջանները մեզմէ անջատել ու Հայաստանի վերածել։ Քիւրտերը պիտի փճացնեն...։ Այս պատճառով, Թուրք եւ Քիւրտ եղբայրնե՛ր, այս աղէտին ընթացք պիտի չտանք»։

Հայերն ու Քիւրտերը եղբայր հռչակող հայկական պնդումներուն ալ պատասխանելով ան կը բացատրէ թէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ ոչ մէկ առնչութիւն կայ, թէ Քիւրտերը կը սիրեն նախկին Թուրքերէ եւ թէ Հայերու նպատակը Քիւրտերը խաբել ու շրջանը գրաւել ետք բոլորն ալ բնաջնջել է։ Ինք իր արեւելեան գործողութիւններուն մէջ կ'ընդգրկէ քիւրտ ցեղախումբերն ալ, որով հայեւքրտական բարեկամութեան հարց չի մնար։

Երբ հայկական հարցը կը փակուի, թափ կը տրուի քրտական անկախութեան աշխատանքին, յատկապէս հարաւային շրջանին մէջ։ 1921 Հոկտեմբեր 21-ին, քրտական յայտարարգրով մը անկախութեան հրաւէր կ'ուղղուի Քիւրտերուն։ Քեազըմ Քարապէքիր այս քայլը կը մեկնաբանէ սապէս. «Քրտական անկախութիւն կը նշանակէր քրտական հողերու վրայ Հայաստանի մը հիմնումը, Քիւրտերու բնաջնջումը եւ ասորիենական հայացումը. ատոր նպատակը մահմետական երկիրներու միջեւ քրիստոնեայ երկիր մը ստեղծել ու յետագայի տնտեսական քաղաքականութիւնը նախապէս ձեռք անցընել էր»։

Այս արժեւորումէն ետք Քեազըմ Քարապէքիր ազգային կառավարութեան կը բացատրէ թէ ի՛նչ քայլերու պէտք է ձեռնարկել թէ՛ արեւելքի եւ թէ Անատոլուի մէջ։ Կը պատճառաբանէ թէ Քիւրտերը կրնան արտաքին գրգռումներէ տարուելով վնաս պատճառել Թուրքիոյ։ Սակայն ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէ իր զգուշացումներուն ու իրեն ոչ մէկ պաշտօն կը յանձնուի այս մարզին մէջ։

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ ՀԱՅԱՐՆԱԿ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ԶՈՀԵՐ

Ուրբաթ (Հոկտեմբեր 4) առտու Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին թէ հակառակ գոյացած համաձայնութեան (Ալմա - Աթա) ռմբակոծումներն ու յարձակումները կը շարունակուին։ Այսպէս, ռմբակոծութեան ենթարկուած է Ղարաչինար գիւղը եւ չորս մեռեալ կայ։

Մարտունի ալ, երկու «մեքենակառքեր» մուտք գործած են եւ կրակոցներ բացած անցած առեն, ինքնապաշտպանութեան փոխադարձ կրակոցներէն կառքին մէջ գտնուող ռուս բարձրաստիճան սպայ մը սպաննուած է եւ այդ առթիւ պարզուած որ կառքին մէջ սպերի ՕՄՈՆականներ կան։ Քիչ ետք, կրակելով հասած է զրահամեքենայ մը, մէկ մեռեալ եւ 3 վիրաւոր կայ, ու առած տարած է ռուս սպային դիակը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՐՊԻԱ Թաղեց Եուկոսլաւիան եւ ինչպէս շատեր գիտել կուտան (յատկանշական էր, այս առնչութեամբ Ալէն Ֆինքըլքրաութի գրութիւնը «Մոնտ»ի մէջ - Հոկտեմբեր 4) քաղաքացիական պատերազմ չէ՝ այլ նուաճողական պատերազմ մըն է։ Սերպիա կ'ուզէ կլլել Խրուաթիան, ուր չի պայքարիր ուսթաշի փաշիզմի մը վերածնունդին դէմ, այլ Խրուաթներու անկախ ըլլալու որոշումին դէմ։ Հոկտեմբեր 3-ին Պետութեան նախագահութեան ծոցը որոշուեցաւ որ այդ նախագահութիւնը ձեռք կ'առնէ «Խորհրդարանին բոլոր իրաւունքները» հիմնուելով յօդուածի մը վրայ, որ նման բան կը նախատեսէ պատերազմի պարագային։ Նախագահութեան այս նիստին մասնակցած են Սերպիա, իր երկու գաւառները - Կոսովօ եւ Վոյվոտին - եւ Մոնթենեկրօ։ Բացակայ էին Խրուաթիա, Սլովենիա, Մակեդոնիա եւ Պոսնիա - Հերցեկովին։ Դաշնակցային մկրտուած բանակը կը շարունակէ յարձակումները, պատերազմական ծովուժը շրջափակումը խստացուցած է (եօթը խրուաթ նաւահանգիստներու)։ Շատ ծանր է ընդհանուր կացութիւնը եւ կարելի չէ, գրաքննութեան պատճառաւ, ճշգրիտ գաղափար մը ունենալ անցուդարձին մասին։ Զոհերու թիւը մեծ է։

ՊՈԼՍՈՅ ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ, սրտի տագնապի զոհ գնաց Դիմիտրիոս Ա. Տիեզերական Պատրիարքը, որ պատուոյ դերագահութիւնը ունի 200 միլիոն Օրթոտոքսի վրայ։ Դիմիտրիոս 1972-ին ընտրուեցաւ յաջորդելու համար հռչակաւոր անձի մը, որ Աթենակորաս էր եւ ինք, վերջինն էր Սինոդին մասնակցող 12 Եպիսկոպոսներու ցանկին։ Կրօնասէրն էր եւ ամէնէն անշուքը, քաղաքական փորձառութենէ զուրկ եւ յանկարծ կը դառնար Պոլսոյ 269րդ Արքեպիսկոպոսը եւ տիեզերական Պատրիարքը։ Որքան Աթենակորաս ջիղ եւ նկարագիր ունէր, այնքան ինք տժգոյն անձ մըն էր, միայն հոգեւոր առաքինութիւններու տէր։ Իր նախորդը՝ Աթենակորաս է որ վերջ դրած է ինը դարերու քէնի եւ անաթեմային, Օրթոտոքս - Կաթողիկէ հերձուածին, 1964 Յունուար 4-ին պատմական հաշտու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Միւռոնի օրհնութենէն ետք Ս. Էջմիածին, դէպի Անթիլիաս վերադարձի իր ճամբուն վրայ շնորհը կ'ընէ Փարիզէն անցնելու եւ կը քարոզէ այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ բարեբարներու յատկացուած պատարագին ընթացքին։

ԴԻՒԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1 – 2)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Վարդենիսի շրջանի Մեծ Մասրիկ գիւղին մէջ բացուած է առողջապահական նոր կեդրոն մը, ժամանակակից բուժսարքերով ու գործիքներով։ Կեդրոնը կառուցուած է Ֆրանսական եւ Հայաստանի Կարմիր Խաչի ընկերութեանց համատեղ ճիգերով։ Ֆրանսական կողմը կեդրոնին հայթայթած է նաեւ մեծ քանակութեամբ դեղօրայք։

Խորհուրդի արտահերթ նստաշրջանին, տեղւոյն Հայկական Ընկերութեան վարչութեան նախագահ Անուշաւան Դանիէլեան անդամ ընտրուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան, միեւնոյն ատեն նախագահ նշանակուելով նաեւ Խորհրդարանի «քաղաքականութեան եւ ազգամիջեան յարաբերութիւններու մշտական յանձնաժողով»ին։

*

ՕՀԱՆ ՏՈՒՐԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երեւանի Օփերային Թատրոնի դահլիճին մէջ, Սեպտեմբեր 28-ին ելոյթ ունեցած են Հայաստանի պետական ակադեմական երգչախումբը, Թատրոնի նուագախումբը մենակատարներ Յասմիկ Պապեան, Գայեանէ Ներսիսեան, Յովհ. Պապաճեան եւ Վալերի Յարութիւնեան, որոնք ներկայացուցած են Վերտիի «Ռեքուիէմ»ը։ 17 տարուան բացակայութենէ ետք՝ ներկաները ողջունած են երգահան Օհան Տուրեանը, որ կրկինստանձնած է (երեք տարուան համար) Օփերային Թատրոնի նուագախումբի ղեկավարի պաշտօնը։ Համերգը, նուիրուած՝ երկրաշարժի զոհերու յիշատակին, կրկնուած է Կումայրիի մէջ։

*

ՍՊԻՏԱԿԻ ՇՐՋԱՆԻ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

Սպիտակի շրջանը ծնած է այս տարուան 1000-րդ մանուկը։ Երկրաշարժի հետեւանքով որդեկորոյս դարձած մայրեր որոշած են կորսուած խրաքանչիւր երախայի անունով նոր ծնունդ ունենալ։ Վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան, որ երկրաշարժէն առաջուան տարիներուն համեմատութեամբ՝ շրջանին մէջ ծնունդներու թիւը գրեթէ եռապատկուած է։

*

ՊԱԿ-Ի ԱՐԽԻՒՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

Հայաստանի ՊԱԿ-ի (Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ) արխիւային եւ ընթացիկ բոլոր նիւթերը, որոնք 1990-ի ընկերները տարուած էին Սմոլենսկ, Խորհ. Միութեան քաղաքական վերջին փոփոխութիւններէն ետք դարձեալ վերադարձուեցան, ու ներկայիս կը գտնուին Հայաստան։

*

ՂՐԻՄԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԱՆԴԱՄԸ

Սիմֆերոպոլի մէջ գումարուած Ղրիմի Ինքնավար Հանրապետութեան Գերագոյն

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1989, Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակերը, հակառակ կրած յաջորդական յաւելումներուն -թուղթ, աշխատավարձ, ընկերային տուրք, առաքման սպասարկութիւն, թղթատար եւլն. եւլն..։ Դժբախտաբար կարելի չէ շարունակել նոյն պայմաններով եւ Նոյեմբեր 1-էն, պարտաւորուած ենք բարձրացնել բաժնեգիներու սակերը։

Մինչ այդ մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի անյապաղ փակել իրենց առկախ հաշիւները, օգտուելով ներկայ սակերէն։ Նոյեմբեր մէկէն ետք ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով։

Կը խնդրուի նաեւ այն բաժանորդներէն, որոնք Սեպտեմբերի ընթացքին հաշուեցոյցեր ստացան եւ ցարդ չեն պատասխանած չուշացնել իրենց վճարումները։ Հոկ. 15-էն, առաքումը կը դադրեցնենք, անխտիր բոլոր անոնց որոնք առկախ հաշիւներ ունին։ Հա՞րկ է յիշեցնել որ թերթերու բաժանորդագրութիւնները կանխիկ կը վճարուին եւ պէտք չէ չարաչար գործածել վարչութեան բարեացակամութիւնը։

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն բաժանորդներուն –բարեբախտաբար մեծամասնութիւն– որոնք իրենց կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

Ո՛Չ ՄՏՐՈՒԿՆԵՐՈՒ ՆՈՐՕՐԵԱՅ ՎԱՃԱՌՔԻՆ

Հայաստանի Խորհրդարանը Սեպտեմբեր 23-ին անկախութիւն հռչակեց, ընթացք տալով Հանրապետութեան բնակիչներուն բացարձակ մեծամասնութեան պահանջին:

Եւ այսպէս, եօթանասունեօթէկ տարուան ընդմիջումէ ետք, կը վերականգնի հայկ. պետականութիւնը՝ իր Խորհրդարանով, կառավարական - վարչական հաստատութիւններով, եւ ռամկավարութեան սկզբունքներու անշեղ գործադրութեամբ:

Ռամկավար - ժողովրդահիմ վարչաձեւ ունեցող երկիրներու առաւելութիւնները բոլորս գիտենք, մանաւանդ Ամերիկայի եւ Գանատայի մէջ:

Սակայն ծանօթ ենք նաեւ նման վարչաձեւերու արտօնած ազատութիւններուն չարաշահումին, որոնք թէեւ գոյութիւն ունեցող պետական դրութիւնը չեն վտանգեր, սակայն կը սպառնան քաղաքացիներու ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութեան, նկարագրին:

Կը խորհիմ որ Հայաստան եւս, ռամկավարական վարչաձեւի անցնելէ ետք, փորձառութիւնը պիտի ունենայ ազատութեան թէ՛ բարիքներուն եւ թէ անպատեհութիւններուն, չըսելու համար՝ չարիքներուն:

Բարիքներուն մասին ամէն ոք պիտի գրէ կամ ճառախօսէ:

Ես պիտի փափաքիմ մատնանշել այն դժուարութիւնները որոնք կրնան յառաջանալ:

Հայաստան, ամբողջ 7 տասնամեակ գտնուելով բռնատիրական վարչաձեւի մը տակ, Խորհրդային Միութեան մնացեալ հանրապետութիւններուն նման ականատես եղաւ բնակչութեան բարոյական խախտումին, մարդկային արժէքներու ոտնահարման, դարաւոր աւանդութիւններու անգոսնումին: Չարաշահութիւնը, խարէութիւնը, նիւթապաշտութիւնը հետզհետէ սկսան կրծել մեր ժողովուրդի մաքուր նկարագրին ոսկին: Այս բոլորին հետեւեցաւ ընտանեկան սրբութիւններու աստիճանական անհետացումը. երեւոյթ մը՝ որ կը սպառնար - եւ տակաւին կը սպառնայ - մեր ազգային արիւնին կեղտոտումին, մեր հաւաքական նկարագրի դիմայեղծման:

Քսաներորդ դարու վերջին տասնամեակին, մարդկային բարոյականութիւնը անկումէ անկում կը թաւալի, իբրեւ հետեւանք սանձարձակ անբարոյականութեան: Այնքան՝ որ բարոյական մարդը փոքրամասնութիւն կը ներկայացնէ եւ անտեղի - անյարմար ներկայութիւն մը կը նկատուի ընդհանուր պատկերին մէջ:

Ժողովրդավարական պետական դրութիւնները անխուսափելիօրէն մաս ունին այս կացութեան ստեղծման մէջ, որովհետեւ մարդկային իրաւունքներու յարգումը կ'ենթադրէ նաեւ ու մանաւանդ՝ յարգում բոլոր մարդկային ազատութիւններու, նոյնիսկ եթէ անոնք կրնան ժխտական անբաղձալի հետեւանքներ ունենալ: Գլխաւոր չափանիշն է՝ «Մարդը ազատ է իր փափաքածը ընելու, ըսելու»:

Եւ սակայն ազատութիւնը, ինչ պարունակի մէջ ալ առնուած ըլլայ եւ ի՛նչ ըմբռնմամբ ալ դիտուի, իր սահմանափակումները ունի. ազատութիւնը, իր բնութեամբ իսկ, այս սահմանափակումները կը դնէ: Ազատութեան եւ սանձարձակութեան, ազատութեան եւ օրէնքի, ազատութեան եւ բարոյականութեան սահմաններու ճշդումը պետական խորհրդարաններու պարտականութիւնն է: Ժողովուրդէն ընտրուած այդ մարմինն է որ կը գծէ բարոյականութեան եւ սանձազերծ ազատութեան սահմանները, որպէս հիմ ունենալով իրաւական եւ օրէնսդրական ի զօրու եղող կանոններ:

Հայաստանի կառավարութիւնը ծանր բայց անմիջական պարտականութիւնը ունի ազատ խօսքի եւ ազատ գործունէութեան սահմանագծումը կատարելու, եթէ կ'ուզէ խուսափիլ ազատութեան արդէն իսկ երեւցող ձեւազեղծումներէն:

Գրասեղանիս վրայ ունիմ ծանուցում մը, որ լոյս տեսած է Հայաստանի Խորհրդարանի պաշտօնաթերթ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ի Յուլիս 4-ի թիւով: Ծանուցումը զետեղած է «Ա. Գ. Ն. Ինթերնէյշըլ Բիզնես Ֆիրմա»ն: Այդ ընկերութեան նպատակը կը հասկցուի ծանուցումի առաջին իսկ տողէն.

«Ա. Գ. Ն. Ինթերնէյշըլ Բիզնես Ֆիրման զբաղւում է արտասահմանում աշխատանք գտնելու հարցով»: Ապա՝ «Ֆիրման բազմաթիւ երկրներում ունի իր ներկայացուցիչները եւ աշխատանքի բորսաներից տեղեկութիւններ, ինչը եւ պատրաստ է ներկայացնել ձեզ»:

Այս «Ֆիրմա»ն ոչ միայն կրնայ գործ հայթայթել արտասահմանի մէջ, այլ նաեւ՝ Հայաստանի բնակիչներուն արտագաղթը կազմակերպել, որովհետեւ ծանուցումը կը հարցնէ. «Դուք ցանկանո՞ւմ էք մեկնել (կը թուէ տասնեւչորս աւելի երկիրներ, ներառեալ Թուրքիան) կամ որեւէ այլ երկիր ՄՇՏԱԿԱՆ բնակութեան»: Ան նաեւ կը յայտնէ թէ կրնայ գործի զրկել «1-ից 5 տարի ժամկէտով»:

Յետոյ, մեծահոգաբար, կը խրախուսէ. «Իսկ եթէ չունէք որեւէ մասնագիտութիւն՝ ապա հոգ չէ. կարող էք կատարել ամենատարբեր աշխատանքներ (հաւաքարար, խոհարար, վարսաւիր, դռնապան, վարորդ, մատուցող, բուժքոյր, աւտոմեխանիկ, դայեակ, մանեկէն»):

Ապա, եթէ հայաստանցի աղջկայ մը սրտաբուխը տակաւին չէ համոզուած այս ամէնէն, ընկերութիւնը կը շողացնէ աւելի պղտոր խոստումը. «Համոզուած եղէք որ մէկ տարում կարող էք վաստակել՝ "համեստ" գումար՝ 20-ից 40 հազար տոլար»:

Եւ, ի վերջոյ, ամէնէն սահմռկեցուցիչը.

«ԼԱՍ - ՎԵԿԱՍԻ ԿԱԶԻՆՈՆԵՐՈՒՄ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԵԱՆ ՏՆԵՐՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՆ ՀՐԱՒԻՐՈՒՄ ԳԵՂԵՑԻԿ ՍԵՌԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ»:

Այս ծանուցումը դնողները իրենց անունները յայտնած չեն, այլ պահուըտած են հասցէով եւ հեռաձայնի թիւով: Որքա՛ն պիտի ուզէի գիտնալ անոնց ինքնութիւնը, մարդոց՝ որոնք ձեռնարկած են ստրկավաճառութեան, օգտուելով Հայաստանի տնտեսական դժուար պայմաններուն պատճառած անգործութենէն, դրամի պակասէն, մարդոց յուսահատութենէն:

Ծանուցումին տէրերը Հայը կ'ուզեն վերածել աստանդական գործաւորի՝ որ ո՛չ մէկ մասնագիտութիւն ունի բացի դռնապան ըլլալէ, ինքնաշարժի վարորդ, սպասաւոր - այսինքն գործեր՝ որոնք տասնամեակներով Ամերիկայի մէջ կամ Պարսից Ծոցի իշխանապետութիւններէն ներս կը կատարէին բաքիստանցի, քորէացի, եգիպտացի, պանկլատէշցի անգրագէտ գիւղացիներ, որպէս ճորտեր մեծահարուստներու:

Ծանուցումին տէրերը Հայը կ'ուզեն մղել ճորտութեան, նոյնիսկ առաջարկելով որ ծառայէ ... Թուրքիոյ մէջ. երկիր մը՝ որ իր միլիոնաւոր անգործ քաղաքացիները սփռած է Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ:

Եւ սակայն, նախ պէտք է գիտնալ թէ ինչ գործեր կ'առաջարկեն ծանուցումին տէրերը:

Ձեռային աշխատանքներու կողքին, կ'ուզուին «մանեկէն»ներ, այսինքն՝ հագուստի նորաձեւութեան ընկերութիւններու աշխատողներ, որոնք պիտի ցուցադրեն նոր զգեստներ: Իրապէ՞ս: Ո՞վ չի գիտեր թէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի նորաձեւութեան հաստատութիւնները որքա՛ն խստապահանջ են այս մարզին մէջ, եւ թէ որքան դժուար, եթէ ոչ անկարելի է ընդունիլ որպէս «մանեկէն»:

Ուրե՞մն:

Պատասխանը կարելի է գտնել միւս պարբերութեան մէջ. «Լաս - Վեկասի կազինոներում եւ Անգլիայի նորաձեւութեան տներում աշխատանքի են հրաւիրում գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներ»:

Կը նշանակէ որ երիտասարդ եւ գեղեցիկ աղջիկներու կոչ կ'ըլլայ Լաս - Վեկասի գազանանոցը մտնելու եւ իրենց մարմինները ծախելու. նոյնը՝ Անգլիոյ կամ ուրիշ երկիրներու պարագային: Անգլիա պէտք չունի Երեւանէն կամ Կումայրիէն կամ Ստեփանակերտէն գեղեցկուհիներու: Սակայն ան պէտք ունի՛ իրենց մարմինները քանի մը բաունտի կամ տոլարի վաճառողներու:

Ամիսներ առաջ շշուկներ կը լսէինք թէ երիտասարդուհիներ Սուրիա կը ճամբորդէին եւ կարճ ժամանակ մը հոն մնալէ ետք «հարստացած» եւ լեցուած պայուսակներով կը վերադառնային Հայաստան:

Իսկ հիմա, պաշտօնական ծանուցումներով ճորտացում կ'առաջարկուի, խաթարում մարդկային բարոյականի:

Եւ այս՝ Հայաստանի Խորհրդարանի պաշտօնաթերթին մէջ:

Քանի մը օր առաջ, ամերիկեան հեռատեսիլի մը թղթակիցը Հայաստանի անկախութեան քուէարկման առիթով հարցում կ'ուղղէր Լոս - Անճըլըս հաստատուած երեւանցի արտագաղթողի մը ընտանիքին: Տան հայրը ըսաւ. «Եթէ երկու տարի առաջ գիտնայի որ այս օրը պիտի իրականանար, կը մնայի, կը դիմանայի կնոջս եւ երկու փոքր զաւակներուս հետ: Ես արդէն կը մտածեմ Հայաստան վերադարձի մասին»:

Վստահ եմ որ բազմահազար Հայեր կան, ինչպէս եւ «ընկեր» արտասահմանցիներ, որոնք կը ծրագրեն վերադառնալ կամ հաստատուիլ Հայրենիք:

Մինչ ծանուցումին տէրերը արտագաղթ կը քարոզեն - կը քաջալերեն, շատերուն աչքին շլացնելով «քսանից քառասուն հազար տոլար»ի սուտ խոստումը, կամ Լաս - Վեկասի խարդախ ոսկին: Հայը ճորտ չէ, ձեռային ցած մակարդակի աշխատանքները իրը չեն, մանաւանդ՝ ՕՏԱՐԻ ծառայութեան մէջ: Նորազատ եւ անկախ Հայաստան այսօր պէտք ունի իր զաւակներէն իւրաքանչիւրին մասնակցութեան՝ նո՛ր Հայրենիքի կառուցումի հսկայ աշխատանքին մէջ:

Հայաստանի կառավարութեան պարտականութիւնն է արգիլել այսպիսի ծանուցումներու հրատարակումը, եւ արգիլել քաղաքացիներու վաճառքը:

ԱՐԱՑ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

«Պայքար»
Սեպտեմբեր 28

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՐԷՆՔԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 11. - Հայաստանի Հանրապետության նախագահի ընտրությունների կազմակերպումը:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնները կազմակերպւում են ըստ շրջանների եւ հանրապետական ենթակայութեան քաղաքների, Երեւան եւ Լենինական քաղաքների շրջանների:

Քուէարկութիւն անցկացնելու համար քուէարկութեան օրուանից ոչ ուշ, քան մէկ ամիս առաջ կազմակերպւում են ընտրական տեղամասեր «Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքին համապատասխան, բացառութեամբ ընտրական սկզբունքներին եւ ընտրական մասերին վերաբերող դրոյթների:

ՅՕԴՈՒԱԾ 12. - Հայաստանի Հանրապետության նախագահի ընտրությունների ընտրական յանձնաժողովները:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կազմակերպման եւ անցկացման համար կազմւում են ընտրական յանձնաժողովներ:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողով:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների շրջանային, քաղաքային ընտրական յանձնաժողովներ:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների տեղամասային ընտրական յանձնաժողովներ:

ՅՕԴՈՒԱԾ 13. - Հայաստանի Հանրապետության նախագահի ընտրությունների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի կազմումը եւ լիազորությունները:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը կազմւում է «Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի 19-րդ յօդուածին համապատասխան:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը. -

1) Վերահսկողութիւն է իրականացնում սոյն օրէնքի կատարման նկատմամբ եւ ապահովում դրա միատեսակ կիրառումը, անհրաժեշտութեան դէպքում՝ սոյն օրէնքի մեկնաբանման վերաբերեալ միջնորդութեամբ դիմում է Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդին:

2) Ուղղութիւն է տալիս շրջանային, քաղաքային եւ տեղամասային ընտրական յանձնաժողովների գործունէութեանը, միջնորդում է պատգամաւորների համապատասխան խորհրդին կամ նրա նախագահութեանը՝ ստորադաս ընտրական յանձնաժողովների կազմում փոփոխութիւններ կատարելու մասին:

3) Բաշխում է դրամական միջոցները ըստ ընտրական յանձնաժողովների, վերահսկում է ընտրական յանձնաժողովների ապահովումը շէնքերով, տրանսպորտով, կապով եւ քննարկում ընտրութիւնների նիւթատեխնիկական ապահովման այլ հարցեր:

4) Սահմանում է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների քուէաթերթիկների ձեւը եւ բովանդակութիւնը, կազմակերպում դրանց տպագրումը եւ բաշխումը շրջանային, քաղաքային յանձնաժողովներին, հաստատում ընտրողների ցուցակների եւ ընտրական յանձնաժողովների նիստերի արձանագրութիւնների, միւս ընտրական փաստաթղթերի ձեւերը, քուէատուփերի եւ ընտրական յանձնաժողովների կնիքների նմոյշները, ընտրական փաստաթղթերի պահպանման կարգը:

5) Լսում է ընտրական յանձնաժողովների, Հայաստանի Հանրապետութեան նախարարութիւնների, պետական կոմիտէների եւ գերատեսչութիւնների, պետական եւ հասարակական միւս մարմինների հաղորդումները ընտրութիւնների նախապատրաստման ու անցկացման հետ կապուած հարցերի վերաբերեալ:

6) Գրանցում է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի առաջադրուած թեկնածուներին, նրանց կողմից առաջարկուած Հայաստանի Հանրապետութեան փոխնախագահի թեկնածուներին եւ նրանց տալիս համապատասխան վկայականներ, ընտրողներին տեղեակ է պահում գրանցուած թեկնածուների մասին, ապահովում է թեկնածուների կենսագրական տեղեկութիւններով եւ նախընտրական ծրագրի հիմնական դրոյթներով պաստառների հրատարակումը:

7) Ապահովում է ընտրարշաւին Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուների մասնակցութեան հաւասար պայմաններ:

8) Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուների ներկայացմամբ գրանցում է նրանց վստահուած անձանց:

9) Ամփոփում եւ հրապարակում է ընտրութիւնների արդիւնքները:

10) Լուծում է քուէարկութեան երկրորդ փուլի եւ նոր ընտրութիւնների անցկացման հետ կապուած հարցերը:

11) Քննարկում է ընտրական յանձնաժողովների որոշումների ու գործողութիւնների առթիւ ստացուող դիմումներն ու գանգատներ եւ դրանց վերաբերեալ կայացնում վերջնական որոշումներ:

12) Իրականացնում է այլ լիազօրութիւններ՝ սոյն օրէնքին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միւս օրէնքներին համապատասխան:

ՅՕԴՈՒԱԾ 14. - Հայաստանի Հանրապետության նախագահի ընտրությունների շրջանային, քաղաքային յանձնաժողովների կազմումը եւ լիազորությունները:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների շրջանային, քաղաքային յանձնաժողովները կազմւում են «Հայաստանի Հանրապետութեան տեղական խորհուրդների պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի 19-րդ յօդուածին համապատասխան:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախա-

գահի ընտրութիւնների շրջանային, քաղաքային յանձնաժողովները․

1) Վերահսկողութիւն են իրականացնում համապատասխան շրջանների, քաղաքների տարածքներում սոյն օրէնքի կատարման նկատմամբ։

2) Ուղղութիւն են տալիս տեղամասային ընտրական յանձնաժողովների գործունէութեանը, սահմանում են շրջանների, քաղաքների ընտրական տեղամասերի միասնական համարակալումը։

3) Լսում են տեղամասային ընտրական յանձնաժողովների, պատգամաւորների տեղական խորհուրդների գործադիր կոմիտէների, ձեռնարկութիւնների, հիմնարկների ու կազմակերպութիւնների ղեկավարների հաղորդումները ընտրութիւնների նախապատրաստման ու անցկացման հետ կապուած հարցերի վերաբերեալ։

4) Հետեւում են ընտրողների ցուցակների կազմանը եւ համընդհանուր ծանօթացման համար դրանց ներկայացմանը։

5) Ապահովում են թեկնածուների վըստահուած անձանց անարգել ներկայութիւնը ընտրութիւնների նախապատրաստման ու անցկացման հետ կապուած բոլոր միջոցառումներին։

6) Հասարակական - քաղաքական եւ հանրական կազմակերպութիւնների, աշխատաւորական կոլեկտիւների, միջնակարգ մասնագիտական եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների կոլեկտիւների հետ համատեղ կազմակերպում են ընտրողների հետ թեկնածուների հանդիպումներ։

7) Քուէաթերթիկներ են տրամադրում տեղամասային ընտրական յանձնաժողովներին։

8) Քննութեան են առնում տեղամասային ընտրական յանձնաժողովների որոշումների ու գործողութիւնների առթիւ դիմումներն ու գանգատները եւ դրանց վերաբերեալ ընդունում որոշումներ։

9) Իրականացնում են այլ լիազօրութիւններ՝ սոյն օրէնքին համապատասխան։

ՅՕԴՈՒԱԾ 15․- Տեղամասային ընտրական յանձնաժողովների կազմումը եւ լիազօրութիւնները։

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների տեղամասային ընտրական յանձնաժողովները կազմւում են «Հայաստանի Հանրապետութեան Գեր․ Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի 23-րդ յօդուածին համապատասխան։

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների տեղամասային ընտրական յանձնաժողովները․

1) Կազմում են տեղամասի ընտրողների ցուցակները։

2) Ընտրողներին ծանօթացնում են ընտրողների ցուցակներին, ընդունում եւ քննութեան են առնում ցուցակների անճշտութիւնների վերաբերեալ դիմումները եւ լուծում նրանց մէջ համապատասխան փոփոխութիւններ կատարելու հարցը։

3) Ընտրողներին տալիս են քուէարկութեան իրաւունքի վկայականներ։

4) Ընտրողներին ծանօթացնում են տեղամասային ընտրական յանձնաժողովի գտնուելու վայրի եւ նրա աշխատաժամանակի, ինչպէս նաեւ ընտրութիւնների օրուայ եւ քուէարկութեան տեղի մասին։

5) Ապահովում են քուէարկութեան շէնքի, խցիկների եւ քուէատուփերի նախապատրաստումը։

6) Ընտրական տեղամասում ընտրութիւնների օրը կազմակերպում են քուէարկութիւնը։

7) Ընտրական տեղամասում ամփոփում են քուէարկութեան արդիւնքները։

8) Քննութեան են առնում ընտրութիւնների նախապատրաստման ու քուէարկութեան կազմակերպման հարցերի առթիւ դիմումներն ու գանգատները եւ դրանց վերաբերեալ ընդունում որոշումներ։

9) Իրականացնում են այլ լիազօրութիւններ՝ սոյն օրէնքին համապատասխան։

ՅՕԴՈՒԱԾ 16․- Ընտրական յանձնաժողովների աշխատանքի կազմակերպումը, դրանց կազմի համար ներկայացուցիչներ առաջարկելու եւ կազմում փոփոխութիւններ կատարելու կարգը։

Ընտրական յանձնաժողովների աշխատանքի կազմակերպման կարգը, ինչպէս նաեւ դրանց կազմի համար ներկայացուցիչներ առաջարկելու եւ դրանցում փոփոխութիւններ կատարելու կարգը սահմանւում է «Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» եւ «Հայաստանի Հանրապետութեան տեղական խորհուրդների պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքներով։

ՅՕԴՈՒԱԾ 17․- Ընտրողների ցուցակները։

Ընտրողների ցուցակները կազմելու, քաղաքացիներին ընտրողների ցուցակի մէջ մտցնելու, ընտրողների ցուցակներին քաղաքացիների ծանօթացման, ընտրողների ցուցակների անճշտութիւնները գանգատարկելու, քուէարկութեան իրաւունքի վկայական տալու, ինչպէս նաեւ ընտրողների լրացուցիչ ցուցակ կազմելու կարգը սահմանւում է «Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքին համապատասխան։

ՅՕԴՈՒԱԾ 18․- Քուէաթերթիկը։

Քուէաթերթիկի ձեւը եւ բովանդակութիւնը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը։

Քուէարկութեան թերթիկի մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուների անունները մտցւում են ըստ այբբենական կարգի, որտեղ նշւում են թեկնածուների մասին հետեւեալ տուեալները՝ ազգանունը, անունը, հայրանունը, ծննդեան թուականը, զբաղեցրած պաշտօնը (զբաղմունքը), աշխատանքի վայրը եւ առաջադրող հասարակական - քաղաքական կազմակերպութեան անուանումը։

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուի մասին տուեալներից յետոյ քուէաթերթիկի մէջ նշւում է նրա կողմից առաջարկուող փոխ նախագահի թեկնածուի ազգանունը, անունը, հայրանունը, ծննդեան թուականը, զբաղեցրած պաշտօնը (զբաղմունքը), աշխատանքի վայրը։

Քուէաթերթիկի մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի իւրաքանչիւր թեկնածուի մասին տուեալների դիմաց գրւում է «Համաձայն եմ» բառը։ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի մէկ թեկնածու քուէարկելու դէպքում քուէաթերթիկում նշւում են «Համաձայն եմ» եւ «Համաձայն չեմ» բառերը։

Քուէաթերթիկը տպագրւում է հայերէն լեզուով, իսկ անհրաժեշտութեան դէպքում նաեւ այլ լեզուով Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովի կողմից եւ նրա հսկողութեան տակ։

(Շար․ 2)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԲԱԺՆԵԼ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՊԱՐՏՔԸ

Խորհ․ Միութիւնը 70 միլիառ տոլարէն աւելի արտաքին պարտք ունի (420 միլիառ Ֆր․)։ Ի՞նչպէս այս գումարը պիտի բաժնուի գերիշխան 15 Հանրապետութիւններու միջեւ։ Դժուար պիտի ըլլայ այս հարցին կարգադրութիւնը, ինչպէս կ՚ըսէ Ազգ․ տնտեսութեան ակադեմիային խորհրդակցական կեդրոնին տնօրէնը։

Այս պարտքին փոխարէն, Միութիւնը այս տարի 22 միլիառ փոխանակելի ոսկիի համարժէք տարադրամ պիտի ունենայ․ սակայն տոոր կէսէն աւելին արտաքին պարտքին տոկոսները վճարելու պիտի յատկացուի։ Իսկ բնական է որ անկախութեան ճամբուն հետեւորդ Հանրապետութիւնները մասնակից ըլլան այս պարտքին։

Խորհրդակցական կեդրոնին տնօրէնը կը բացատրէ որ արտաքին այս պարտքին գլխաւոր պարտատէրերն են Գերմանիան, Իտալիան եւ Ճափոնը։ Ցետոյ կու գան ամէնէն ճարտարարուեստականացած եօթը երկիրները եւ Հայրալյին Քորէան։ Ու այս բոլոր պարտքերը գրեթէ անկարելի է տասնըհինգ գերիշխան Պետութիւններու միջեւ բաժնել, եթէ նկատի առնըւի դրամներու տարբերութիւնը, վճարումի ժամանակներուն զանազանութիւնը, տոկոսներու գումարները եւլն․։

Երկար բանակցութիւններէ ետք, Հանրապետութիւններու մասնագէտները ճշդած են չորս չափանիշներ։ Արտադրութեան արտածումին մէջ իւրաքանչիւր Հանրապետութեան բաժինը, ներածումի բաժինը, ազգային եկամուտը եւ ընդհանուր բնակչութեան հետ համեմատութիւնը։ Բարդ հաշիւներու այդ մեթոտը անխուսափելի եղած է, քանի որ առաջարկուած տարբեր ձեւերը չեն ընդունուած ամէնուն կողմէ։ Օրինակ, եթէ պարտքերը բաժնուէին բնակչութեան թիւին համեմատ, ամէնէն մեծ բաժինը պիտի իյնայ Կեդրոնական Ասիոյ Հանրապետութիւններուն որոնք սակայն տարադրամի մեծադոյն աղբիւրները չունին։ Իսկ եթէ ընդհ․ եկամուտին մասնակցութեան բաժինը նկատի առնուի, Ռուսաստանի ու պալթեան Հանրապետութիւններուն պիտի վիճակի պարտքին մեծագոյն բաժինին վճարումը։

Այսօր, Հանրապետութիւններու ներկայացուցիչները եթէ համաձայնած են խորքին վրայ, չեն որոշած տակաւին կիրարկութեան ձեւը։ Բանակցութիւնները այնքան երկարատեւ եղած են որ օրինակ Լատվիան, առանց սպասելու հասարակաց որոշումներու, ինք հաշուած է իր բաժինը ու յայտարարած թէ յանձնառու կ՚ըլլայ պարտքի ընդհանուր գումարին 2,5% վճարելու։

Հանրապետութիւններու մասնագէտներուն վարած բանակցութիւնները որոնց նպատակն է արտաքին պարտքը արդարօրէն բաշխել, յայտնապէս դեռ երկար պիտի տեւեն․ օրակարգին վրայինը փափուկ հարց մըն է։ Ցուսալի է որ միակ վարկած մը գոնէ բացառուած ըլլայ բոլորին կողմէ․ այն է պարտքին ստանձնումէն հրաժարելու պարագայ մը։

PUBLICATIONS REÇUES

TERRE DIMENTICATE
Diario di un viaggiature
Pietro Kuciukan

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՏԻՎՐԻԿ

Եղիշէ Քահանայ Փափազեան (այժմ Գանձի)․ - Ծնած 1844-ին Նիկոպոլիս, աշխարհական անունով Տիգրան, ուսած Ղալաթիա, դպրապետ, 1890 Օգոստոս 1-ին Մալաթիոյ առաջնորդ Իսահակ Եպիսկոպոս Իսահակեանէ Պուլանճագի վրայ ձեռնադրուած, քահանայագործած անդ, Օրտու, Եւդոկիա, հուսկ ուրեմն Իզմիր (*)։

Յարութիւն Ա․ Քահանայ Տէր - Սարգիսեան (Նիւ - Եորք է հիմա)։

Յովհաննէս Քահանայ Գօճապաշեան․ - Ծնած 1846 Յունիս 20-ին Պրուսա, աշխարհական անունով Եղեկիէլ, ուսած Ս․ Փրկիչ (Էշմէ Գուլէ), ուսուցիչ Պրուսա, Պոլիս, Զօք Մարզուան եւ Ատանա, կեցած Արմաշու Երուսաղիմայ եւ Սսոյ վանուց մէջ, 1878 Յուլիս 2-ին ձեռնադրուած Ստեփան Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Ատանայի եկեղեցւոյն վրայ, 15 տարի հոն քահանայագործելէ վերջ անցած Իզմիրի շրջակայ թեմերը, մանաւանդ Սէօքէ, ուրուն հայ բնակչութիւնը յունախօս ըլլալով՝ ալոցը սորվեցուցած է մայրենի լեզուն։ Աչալուրջ եւ անպաշտօն յիմիր։

Խաչատուր Քահանայ Տէր - Վարդանեան․ - Ծնած 1848-ին Ախալքալաք (Ռուսիա), աշխարհական անունով նոյն, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1870 Մարտ 17-ին ձեռնադրուած Սամահինի Վարդան Արքեպիսկոպոսէ՝ ծննդավայրին Խաստո գիւղին Ս․ Խաչ Եկեղեցւոյն վրայ, ուր քահանայագործելէ վերջ՝ գաղթած Իզմիր եւ մասնակցած վարչական եւ կրօնական ժողովոց։ Ունի տպեալ եւ անտիպ երկեր։

Մկրտիչ Քահանայ Ասլանեան․ - Ծնած 1848-ին բնիկ, աշխարհական անունով Պետրոս, ուսած ծննդավայրին Ս․ Մեսրոպեան դպրոցը, մարզուած հայկական ձայնագրութեան յէջմիածին, երաժիշտ - ուսուցիչ Իզմիր, Կարին, Վան, Տրապիզոն, Պոլիս, Թիֆլիս, Ալեքսանդրապոլ, 1893-ին ձեռնադրուած Երուսաղէմ Երեմիա Եպիսկոպոսէ, հովիւ Հայ բանտարկելոց։ Այժմ Գօրտէյիօ (**)․

Գաբրիէլ Քահանայ Խաչատուրեան․- Ծնած 1855 Փետրուար 7-ին Պրուսա, աշխարհական անունով Յակոբ Կոպալըկեան, ուսած ծննդավայրին Ս․ Գէորգեան դպրոցը, դպրապետ Պրուսա եւ Քիրմասթի, 1886 Մարտ 3-ին ձեռնադրուած Բարթողիմէոս Արքեպիսկոպոս Զամիչեանէ՝ Պրուսայի Եկեղեցւոյն վրայ, ուր 7 տարի քահանայագործելէ վերջ՝ անցած Աղեքսանդրիա իբր երէց եւ ուսուցիչ 1892 - 1893, իսկ 1894-էն ի վեր Իզմիր, առեւնապետ կրօնական ժողովի։

Ղեւոնդ Քահանայ Ծաղիկեան․ - Ծնած 1855 Դեկտեմբեր 23-ին Գահիրէ, աշխարհական անունով Իսքէնտէր, ուսած Երուսաղէմի ժառանգաւորաց Վարժարանը, լուսանկարիչ, 1890 Օգոստոս 18-ին ձեռնադրուած Մկրտիչ Եպիսկոպոս Վեհապետեանէ՝ Սելեւկիոյ եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ Իզմիր փոխադրուած։ Լուսարարապետ, նաեւ դաւառական եւ կրօնական ժողովոց անդամ։ 1922-ի Աղէտին ապաստանած Աթէնք, ուր թշուառ վիճակի մէջ վախճանած։

Մեսրոպ Քահանայ Տէր - Սարգիսեան․- Ծնած 1862 Հոկտեմբեր 17-ին Բաղէշ, աշխարհական անունով Մարտիրոս, քահանայորդի, ուսած անդ, 1897 Յուլիս 13-ին ձեռնադրուած Մեսրոպ Եպիսկոպոս Սուքիասեանէ՝ ծննդավայրին Հինգ Խորան Եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ Իզմիր փոխադրուած։ Վախճանած 1917 Յուլիս 26-ին։

Խորէն Քահանայ Պուչաքճեան․- Ծնած 1870 Մարտ 27-ին Եէնիքէօյ (Վոսփոր)․ աշխարհական անունով Գաբրիէլ, ուսած անդ, դպրապետ եւ լուսարար Սթէնիայի Ս․ Կարապետ Եկեղեցին, երաժիշտ եւ օգնական - ուսուցիչ Մաղնիսա եւ Գարաթաշ, 1904 Փետրուար 22ին ձեռնադրուած Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեանէ՝ Մաղնիսայի Եկեղեցւոյն վրայ, 1913ին փոխադրուած Իզմիր, անդամ գաւառական եւ կրօնական ժողովոց։ Հիմա Յունաստան։

Իզմիր՝ մեծ պատերազմէն վերջ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեանէ քահանայ ձեռնադրուած էին նաեւ երկու հոգի․- Համբիկ Պէրպէրեան (Ջուանչիր) եւ Տ․ Թաքուլ Շիրինեան (չիկամօրուս մը), ուսուցիչ երկուքն ալ։ Ջուանչիր 1922-ին սեմի մը քարին վրայ խողխողուած, իսկ միւսը՝ Տ․ Թաթուլ, սերաստացի, նախ Յունաստան ապաստանած, հոնկէ անցած Գահիրէ եւ ուր ուրեմն՝ Փարիզ։

ԳԱՐԱԹԱՇ

Արուարձան Իզմիրի, Եկեղեցին Սուրբ Կարապետ, երէցը՝

Անանիա Քահանայ Քիւչիւքեան․ - Ծնած 1874-ին Պոլու, աշխարհական անունով Յակոբ, ուսած անդ, օգնական ուսուցիչ - երաժիշտ Պոլու, Օրտու եւ Գարաթաշ՝ ուր 1907-ին ձեռնադրուած․ Յակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոսէ։ Այժմ Իզմիրի Ս․ Ստեփանոսէն 1922-ի աղէտին լեզուպատառ փախած առեն նահատակուած։

Իր աչուոր խաչակրութիւնն աւարտելով՝ Զինադադարէն վերջ հոս եկած է Արսէն Քահանայ Միքայէլեան (ընդարձակ կենսագրութիւնը տես ի ՊՈՒՐՏՈՒՐ)։

(*) Հեղինակին կողմէ լուսանցքին վրայ յետոյ աւելցուած․ Իզմիրի 1922-ի աղէտին վախճանած էր - Ա․ Գ․։

(**) Հեղինակին կողմէ ապա աւելցուած՝ հիմա Փարիզ - Ա․ Գ․։

(Շար․ 301)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

թիւն մը կնքելով, Երուսաղէմ Պօղոս Զ.ի հետ համախմբումի մը ընթացքին: Իր յաջորդին ընտրութիւնը բաւական փափուկ հարց մըն է, Թրքական իշխանութեանց յարուցանած դժուարութիւններուն պատճառով, (մանաւանդ՝ վերջերս):

ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻՆԵՐԸ կրկին ցոյց մը ըրին Փարիզի մէջ եւ ոմանք ալ նստացոյցի ձեռնարկեցին, դիմերը Առողջապահութեան Նախարարութեան առջեւ անցնելով: Շարժումը ընդհանրութեան համակրանքը կը վայելէ, քանի այսքան կենսական եւ ապերախտ արհեստ մը ամէնէն ցած աշխատավարձքերը ունի: Այս պատճառաւ, արդէն թիւն ալ կը պակսի եւ ապագայի համար մտահոգիչ է:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, կը թուի որ համաձայնութեան պէս բան մը գոյացած է Գամսախուրդիայի եւ ընդդիմադիրներու միջեւ եւ զինեալ ընդդիմադիր տարրերը հեռացած են մայրաքաղաքէն: Գամսախուրդիա խոստացած կ'ըլլայ Խորհրդարանի նիստ հրաւիրել, ինչպէս ընդդիմութիւնը կը պահանջէ: Հետաքրքրական է նկատել որ յանկարծ «ընդդիմադիրները» փարիզեան մամուլի մէջ դարձած են «ապստամբներ» եւ Գամսախուրդիա, որ մինչեւ հիմա մենատիրական ձգտումներ ունեցող անձ մը կը ներկայացուէր, դարձած է «ընդառաջող» մարդ մը (homme d'ouverture):

ՔՐՏԱԿԱՆ զինեալ կազմակերպութիւնը (ՓՔՔ) անջատողական քարոզչութենէն ետք գործնական քայլերու կը դիմէ: Կազմակերպութեան Քէօլնի գրասենեակը 100 դրօշակիրներու անցաթուղթ տուած է որպէսզի կարենան այցելել Անատոլուի Հարաւ-արեւելեան շրջանը որուն արդէն կը տրուի Քիւրտիստան անունը:

ՊԱՔՈՒԻ մէջ «Ժողովրդական Ճակատ»ի կողմնակիցները հաւաքուած են Խորհրդարանին առջեւ ու կը պահանջեն որ Գերագոյն Խորհուրդը գումարուի ու ինքնալուծարքի դիմէ: Ուսանողութիւնն ալ միացած է շարժումին:

ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒԹ ՁԱԽԱԿՆԵՐ, որոնք երեսփոխանական աթոռներ կը գրաւեն (աջ թէ ձախ) Սորպոն հաւաքուած են ՍՕՍ - Ռասիզմի հրաւէրով եւ բացատրած իրենց համարկումը: Ասոնց մէջ՝ Փաթրիք Տէվէճեան, որու (եօթներու հետ) նկարն ալ հրատարակուած է Լիպերասիոնի Հոկ. 4-ի թիւին մէջ, իր յայտարարութեան կողքին: Ան կ'ըսէ.- «Ծագումով Հայ եմ, հայրս Ֆրանսա եկած է 1919-ին, փախելով իր երկրէն, մայրս Ֆրանսացի է, բայց, հայրս երբեք չուզեց ֆրանսահպատակ ըլլալ: Ամբողջ կեանքը «հայ ապաստանեալ»ի անձնաթուղթը պահեց, կանոնաւոր կերպով կը նորոգէր եւ ատով ալ մեռաւ: Կը ջղայնանայի եւ ալ աւելի փափաք կ'ունենայի Ֆրանսացի ըլլալու: Հայրս, կարծեմ, շատ ազդուած էր իր երկու եղբայրներուն զինուորական տետրակէն: Անոնք լաւ կռուած էին Ֆրանսայի համար եւ տետրակին վրայ կարմիր կնիք մը կը ճչէր.- «այս տետրակը ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք չի տար ձեզի»: Ուրեմն, առաջին Ֆրանսացին եմ: Կարեւոր է ինծի համար, որովհետեւ խախուտ բան մըն է: Երբ, առաջին անգամ Ազգ. Ժողով մտայ, առաջին մտածումս հօրս համար եղաւ, որ հպարտ պիտի ըլլար: ... Տասը օր է, ցեղապաշտ նախատինքներու նամակներ կը ստանամ, ոչ մէկը իմ քաղաքէս կու գայ (Անթոնիի քաղաքապետ է): Դեռ այս առտու, 16-րդ Թաղամասէն բացիկ մը հասաւ.- «Եթէ վախ ունիք որ ձեր հոգին եւ ընտրութիւնները կը կորսնցնէք, ձեր տունը, Հայաստան գացէ՛ք: Կեցցէ՛ արեան հեղուկը» («Յառաջ».- ակնարկութիւն Ժիսքարի «արեան իրաւունք»ի յայտարարութեան): Փաթրիք Տէվէճեան 47 տարեկան է եւ Ֆոնթէնըպլօ ծնած է:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակին արժանացաւ Հարաւ-Ափրիկեցի (հրեայ ծնողքի զաւակ) Նատին Կորտիմէր, Ափարթհէյտի բուռն թշնամի մը, որու «Դիւցազներգական գործը աշխարհի ծառայութիւններ մատուցանած է մարդկութեան» յայտնեց Սթոքհոլմի շուէտական Ակադեմիան: Ծնած 1923ին, Հարաւ-Ափրիկէի հանքերու մէկ քաղաքը, հրատարակուած իր առաջին գործը մանկական հէքեաթ մը եղած է, 1937-ին: Համալսարանն է որ գիտակցութիւնն ունեցած է Սեւերու կեանքին եւ անկէ սկսած է գրագէտի իր կեանքի բարեփոխումը, ու իր առաջին վէպին նիւթ ընտրած է երիտասարդ Անգլիացիի մը եւ սեւ մտաւորականի մը անկարելի բարեկամութիւնը: Անկէ ետք ալ իր ամբողջ գրականութեան առանցքը կազմած է խտրականութիւնը եւ Սեւերու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԵԻՐ. - Համակիր մը 2000 Ֆր.:

⁂

ԼԻՈՆ. - Պր. Սերժ Առաքելեան 1000 ֆրանք:

le MARDI 8 OCTOBRE
à 20 h 45 précises

RECITAL EXCEPTIONNEL

du pianiste d'Arménie
Vardan MAMIKONIAN
(Grand prix 1990 du concours Yvonne Lefébure)

Au programme :
Bach, Beethoven, Debussy, Liszt, Babadjanian

Concert donné au profit de l'action humanitaire
« ESPOIR POUR L'ARMENIE»

Auditorium du Conservatoire
d'Issy-les-Moulineaux
11, rue Danton (Métro Mairie d'Issy)

Prix unique : 60 Frs.

Renseignements : Pasteur René LEONIAN
Tél. : 47. 36. 02. 50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար:

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Ներկիզեան 1500 ֆրանք, Պր. Եղիա Միխարեան 2000 Ֆր., Պր. Կարապետ Յարութիւնեան 700 Ֆր., Տիկին Թուրֆանտա Յակոբեան 200 Ֆր., Տիկին Վարդուհի - Ռօզ Գալուստեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Խժտահարեան 150 Ֆր., Պր. Արշակ Պալապանեան 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հրանդ - Օսու Աբրահամեան 500 Ֆր.:

Տիկին Մարկրիտ Ֆրանչէսքոնի Միրէյ Դաւիթեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր.:

Վարդուհի Պալթաեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պալթաեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փաթրիք եւ Նատին 1000 Ֆր.:

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (164) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

Քաղէիտոսքոփ
Արուեստասէրի մը օրագրէն — ԳԻ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Քերթուածներ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Քրոնիկոնք — ԳԻ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նարեկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անիէնի
Salle des Fêtes
մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ:

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝
48 - 41 - 49 - 37
կամ՝
34 - 17 - 29 - 26

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի Զ. Շանթ մասնաճիւղին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին հոգեհանգստի ու մատաղօրհնութեան առիթով. -

Սէն - Ժերմէի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պանոսեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Գամպէրեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆ. Խորասանեան, Տիկին Կօթէրպօմ Մեսճեան եւ Տէր եւ Տիկին Գինաճեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Այրի Տիկին Խորասանեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Հօթօթեան, Տիկին Ուզունեան եւ զաւակները, Տիկին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մարգարեան, Տիկին Արշամ Պապաեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Զօրապճեան, Տէր եւ Տիկին Ասարլըգեան, Պր. Մարգար Յակոբեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անթուան Սվազլեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Սվազլեան, Տիկին Ալիս Պիլկիրեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Թօքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Խոլեան, Թագուհի Զաթալեան, Յովսէփեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Իսքէնտէրեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Խաքիճեան, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Խաչատուրեան, Տիկին Ե. Տէր - Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Կուրկիկեան, Տիկին Հայկանոյշ Մէժեան, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տիկին Արաքսի Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր - Մինասեան, Այրի Տիկին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Ազգէհիրեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Զիլճեան, Այրի Տիկին Յովնէ Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մէրտինեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մասպեան, Այրի Տիկին Վր. Մելքոնեան, Օր. Քիւրտիճեան 50-ական Ֆր.:

-ՄԱՐՍԷՅԼ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 19.30ին հաւաքոյթ Հայաստանէն եկած պատուիրակութեան մը ներկայութեան:

⁂

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de Marseille, invite la communauté arménienne à fêter *la Déclaration de l'indépendance de la République d'Arménie*, en présence d'une délégation d'Arménie, le Mardi 8 Octobre à 19 h 30 dans les locaux de la MAJC
12-14, rue St. Bazile, 13001 Marseille

Cocktail — Entrée libre

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղի հայերէնի Միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 14-էն 17, ՀՕՄ-ի Տան մէջ:

Գաւութի բոլոր երախաները կրնան աշակերտել 6-էն 14 տարեկան:

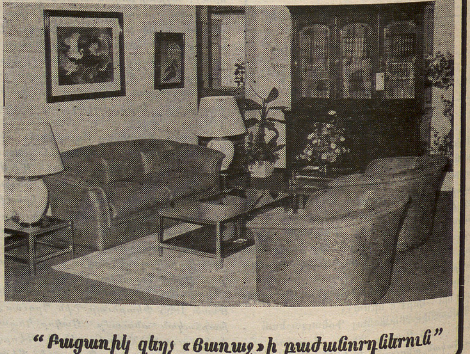
Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դասընթացքներու առթեր:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը Սեպտեմբեր Մէկէն

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6

DIMANCHE
6 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 164

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.640

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17.640

ԸՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

ՔՐՈՆԻԿՈՆԸ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Ո՛չ մանկութեան դրախտ էր, ոչ ալ ներդաշնակութեան տեղ: Քէնները, ատելութիւնները, կռիւը եւ նոյնիսկ ոճիրը չէին պակսեր Թաղին: Պատշգամը, որ Խաչատուրենց տղաքը տնկեր էին Փիլիպոսենց տան սանդուխին մօտիկ, տեւական վէճի նիւթ էր երկու պատկից դրացիներու: Սկիզբը, հողաբաշխման անարդարութիւն մը կար, որուն մանրամասնութիւնները մեզի մատչելի չէին այլեւս ամբողջութեամբ, բայց գիտէինք տարտամ կերպով, որ Ֆրանսական Հոգատարութեան շրջանի պետական պաշտօնեայ՝ Պզտիկենց Գատասատր Մկրտիչը, մերօրեայ իմաստով ճարտարապետի երրորդական օգնական մը, բլուրին հողերը բաժնած ատեն կատարած էր կամայական արարքներ, իր հայրենակից էրզրումցիներուն տուած լաւագոյն չերտերը, կամ նոյն կտորը յատկացուցած երկու ընտանիքի, յետոյ զայն կիսելու Թաքուն նպատակով եւ վերջապէս անտորդ սահմաններ դրած՝ երկու կալուածի միջեւ: Դրամ ունեցողն ու «կերցնողը», նպարավաճառի, մսագործի, ատաղձագործի ու շինարարներու դասակարգը ուզա՛ծը յաջողած էր ձեռք ձգել, իր պատը տաս - քսան սանթիմեթր դուրսին վեր հիւսել, աստ - անոր տանառաջքին մօտիկ ծառ տնկել ու հողաչերտը խուցնել, տկարները, աղքատները, միւսները այսինքն՝ մեծամասնութիւնը՝ աւաղկող, հնակարկատ ու բեռնակիր կամ արդուկիչ նետուեր էին Թաղի սահմաններուն, ժայռերուն վրայ կամ ձորերու զառիթափին: Տուները խայտաբղէտ կերպով բարձրացեր էին եւ ոխերը բազմացեր: Հիները կը յիշէին Թաղին այս խառն ի խուռն ու խուար, ծաղման պարագաներէն դէպքեր, զանոնք խոշորցնելով, յարմարցնելով այսօրուան պայմաններուն: Ասով կը բացատրէին կոմիտէի իշխանութեան, Թաղականութեան եւ դպրոցին պաշտօններուն գանգատ ու անվերադարձ գրաւումը էրզրումցիներէն, որ այդպէս արժեւորած էին իրենց գերազանց հայախօսութիւնն ալ: Հայերէնը դարձեր էր պաշտօնական միակ լեզուն: Գատասատր Մկրտիչ մեռեր էր շատոնց, ձգելով իր ետին չարաղէտ առասպելի մը ոստայնը, բայց սահմանայի՛ն վէճերը կը շարունակուէին տակաւին, մերթ ընդ մերթ կը յայտնուէին, երբ ամուսնութիւն ծրագրած երիտասարդ մը սենեակ մը կամ յարկ մը կ՚ուզէր աւելցնել իրենց տան: Մենք մեր տուներու շինութիւնը կը սկսինք յաճախ կիրակի առտուները, երբ ոստիկանները չեն ոլքտար փողոցներու անկիւնին, դրացիները մեկնած են գիւղաղնացութեան եւ կը կարծենք հսկող աչք չկայ մեր վրայ: Քանի մը ժամը բաւ է, որ մեզատկից երկու խնամի հիմ՝ դնենք, պատ բարձրացնենք, խափանենք դրկից դրացիին արեւը: Սկսուած գործը անքանդելի է: Բարեկամութիւնը, կաշառքը, բիրտ ուժը, երբեմն, կը նպաստեն վաւերականացման:

Վէճերը սակայն ունէին նաեւ նուազ հասկնալի պատճառներ: Որթատունկի բուն մը «լորուեր՝ ձգուեր է եղեր քիչ մը դրացի պատին կողմը, կամ փտուած լուացքի կտոր մը հովը Թռցուցեր ու տարեր՝ դրեր է եղեր Խաչատուրենց կողմը. տունք պատրուակներ էին որ կիները նախ՝ պատուհաններու ճաղերուն ետեւէն, տանիքներու վրայէն ապա՝ ուղղակի փողոցէն մըմըղային, մռթմռթային, ձգէին միջոցին մէջ իրենց խայտաբղէտ ձայները, տային, առնէին իրարու նիփ - նիհար ու Թաղին բոլոր կտրած ոտքերն ու ձեռքերը փակցնող, կպցող -կպկպող «ըմնկուճի» Տիկին Մարի կը բանար Ուրֆայէն հոս բերած հայհոյանքներու իր կծիկը եւ Փիլիպոսենց Հայկուհին կը համեմէր, կը պղպեղէր ինչպէս իր նշանաւոր ու կծու տոլմաները: Կը փայլէր աչքերուն կապոյտը, չար աչք կը Թուէր նետել, աջ ափը զարնելով ձախի բռունցքին վրայ, մինչ անէծքի տարափը կ՚անցնէր տոհմի բոլոր սերունդներուն: Ահաւոր եւ պատկառելի այդ հեղեղին Հայկուհի կը փորձէր դիմադարձել, յարձակման Թիրախ առնելով Տիկին Մարիի աղջկան Արմինէի կասկածելի կենցաղը, քաղաքի մայթերուն վրայ ոլքտալները, մարտական տղոց հետ ելլել - իջնելները, խուսափելով անշուշտ հիմնական մեղքը անուանել: Սեռային մեղքերը կամ համարձակութիւնները որքան համատարած այնքան ալ յուռ են հոս, ոչ անոր համար որ ամօթխած ենք կամ կը վախնանք անոնց աւերներէն, այլ որովհետեւ անսահման են: Թաղային օրէնքը անհատներուն կ՚արտօնէ որոշ ազատութիւններ, պայմանաւ որ գայթակղութիւնը չառնէ իր բովին ամբողջը որ ենք: Հայկուհի կը սպառէր շուտով իր նիւթը, կ՚ընկրկէր յաճախ ձայնին բարակութեան պատճառով, կը մտնէր քովի նպարեղէնի խանութը, մշտելու ի՛ր Փիլիպոսը, որ ելլէ, պաշտպանէ իրենց պատիւը: Արարկիրի տեղահանութենէն ի վեր միակաի էր ամուսինը որ, մանկամարդ կինը առնելու համար այնքա՛ն գացեր, եկեր, գացեր եկեր էր անոնց դուռը, միջնորդ ձգեր աղջկան մօր ետեւէն, քանի որ Հայկուհիէն գոնէ քսան մը տարու մեծ կ՚ըլլար: Մռթմռթալով, դանդաղելով, մօրը «գործիդ խառնուէ՛» մը յղելով (Մարիամ եթէ կարենար Թեւին տակ «կը խղդէր» կարճ հասակով ու երկար լեզուով հարսը, որ կուլի կը մտնէր Թաղեցի յաճախորդներուն հետ եւ կրնանք վստահ ըլլալ, որ առիթը պիտի չփախցնէր բռնելու Խաչատուրենց Մարին, իր Թթենիին տակ պիտի բերան մը «խոթէր», հարսը թամբաւէր, «մօրանցը ղրկելու» իր հին ծրագիրը պարզելով անոր). Փիլիպոս ուրեմն՝ դուրս կուգար խանութէն, «ի՞նչ եղեր է, նորէն» մը կ՚արձակէր դէպի Խաչատուրենց տունը, ուրկէ Մարի կը նետէր իր լուտանքներուն է՛ն զօրաւորները, է՛ն կախարդականները, որոնցմէ կը սարսափինք, քանի որ Մարի «ջո՛ւր կը կարդայ», բայց Փիլիպոսի ձայնէն դգաստացա՞ծ արդեօք, Թէ յոգնած, ներս կը մտնէր, պատուհանին ետեւէն կը շարունակէր Հայկուհիին ջիթիկութիւնը, անամօթութիւնը պախարակել: Վէճը կ՚երկարաձգուէր աւելի ցած, մինչեւ երեկոյ, երբ Խաչատուրենց տղաքը կը դառնային մէ՛կը գործէն, միւ՛սը ակումբէն, Արմինէ ընթրիքի սեղանը կը դնէր: Միջադէպը կը պատմուէր, կը լսէինք: Մեր Թաղին մէջ պատուհանները դուռ բաց են յաճախ նման պարագաներու, ճնշումի միջոց են, կը «լցնեն»:

Հարցը փակուած էր այդ օր, այդ ձեւով, քանի որ կուսակցութիւնը չէր սիրեր այս վէճերը. օրակարգի նիւթ եղած էին բազմիցս կոմիտէի նիստերուն,– այդ մարդիկը լըջութեամբ կը բոլորուէին պիլիարտոյի կանաչ սեղանին շուրջ, ամէն Չորեքշաբթի իրիկուն եւ կը քննէին Թաղին «քաղաքական» կացութիւնը, Հազրբվարդի հարսին բարոյականը, դպրոցին վիճակը - կը Թելադրուէր որ կնիկի խօսքին կարեւորութիւն չէր տար խնկա՛ն այր մարդը. Խաչատուրենց տղաքը եւ Փիլիպոսենք կուսակցական էին ի վերջոյ, Թաղի սահմաններուն մանր - մունր մարտեր մղած էին միասին վարի Թաղեցիներուն դէմ, արգիլած՝ որ մեր օրիորդներէն մին փորձուի սիրաբանել վարէն երիտասարդի մը հետ կամ արաբի հետ փախչի: Վարինները բորոտներ կը Թուէին մեզի համար, եւ մենք վախով կ՚անցնէինք անոնց փողոցներէն եւ կ՚անցնէինք միայն երբ ա՛յլ ընտրութիւն չունէինք: Վարինները էջմիածնական էին, մինչ մենք Կաթողիկոսական աթոռի պայքարին՝ քանի մը վարդապետ ու եպիսկոպոս տկլոցած ըլլալու փառքը կը վայելցնէինք եւ օղակայանի մեծ ծեծկտուքը կը պատմէինք՝ իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Խաչատուրենց տղաքը հողի, պարտէզի, ծառի վէճերուն չէին խառնուիր, անոնք յաջողած էին պարտադրել իրենց պատշգամը, որ շինած էին գիշերանց, յաջորդ օրը կաշառած էին փողոցի ծայրէն ներս մտնել ուզող «պելետիէի» ոստիկանը, որուն համար Արմինէ սուրճ պատրաստեր էր եւ աճապարանքով հագուեր՝ իր մեծ տէգոլթէով նարնջագոյն շրջազգեստը:

Տեւական բամբասանքի, նախանձներու եւ զայրոյթներու մէկ հոմանիշումն է Թաղային վէճը. անխուսափելի հեռաւորութիւններ կը պահպանէ Թաղեցիներուն միջեւ, քանի որ մենք օրն ի բուն իրարու մէջ կ՚ապրինք, իրարու սուրճ խմելու կ՚երթանք, իրարու մատաղը կ՚ուտենք եւ կը կազմենք տեսակ մը անհաւանական ընտանիք: Պէտք է կռուինք: Վէճը պիտի չարգիլէ որ յաջորդ Համբարձումին, դաշտը, Հայկուհի եւ Մարի դէմ դիմաց միճակ քաշեն, բախտ գուշակեն, Թապուլէ ուտեն, առանց որ մէկը միւսէն իր անէծքներուն համար ներողութիւն խնդրած ըլլայ: Թաղեցի միւս կիները կը միջամտեն, անակնկալ կերպով երկու հակառակորդ դրացիներ կը «հանդիպեցնեն» իրարու, անհամութիւնը կը վերնայ: Քանի մը շաբաթ, երկու պատկիցները իրարու հիւրութեան պիտի երթան - գան, շաքար ու մեղր ըլլան, Խաչատուրենց տղաքը Հայկուհիին հետ պատուհանէ պատուհան երկդիմի կատակներ պիտի ընեն, Մարիամ իր հարսը մօրանցը ղրկելու որոշումը պիտի յետաձգէ, ամօթ է, Թաղը ի՞նչ կ՚ըսէ: Հաշտութիւնները նոր սկիզբներ են, որոնք կը յանգին միշտ նոյն ու նախկին աւարտին, այնքան ատեն Խաչատուրենց պատշգամը իր տեղն է: Մենք վարժուած ենք վէճին որ կը կրկնուի գրեթէ զոյգ սորվուած ծէսի մը կանոնաւորութեամբ: Նորութիւնը պատրուակին մէջ է, որ կը ջնջուի հին հարցին առջեւ:

Սովորական կռիւն էր որ Կիրակի առաւօտ մը յարուցուեր էր նորէն, Հայկուհի իջեր էր փողոց, եւ աւելով կը սպառնար Մարիին, մինչ ժամէն հրաժարած Հաճագային Մարին եւ Կարպիսենց Հերմինէն տուներուն առջեւի իրենց պարտէզները մաքրելով զբաղած կը ձեւացնէին, հեռուէն հետեւելով միջադէպին, որ քանի մը օրուան բամբասանքի նիւթ կրնար հայթայթել կիներու նիստերուն. այնքան ալ դժգոհ չէին իրենք, քանի որ իրենց յարաբերութիւնները մէկէն կը տաքնային կռուողներուն հետ, առանձին առանձին:

Եւ պատահեցաւ անսպասելին:

Խաչատուրենց դուռը բացուեցաւ, յայտնուեցաւ Ճանիկը: Թաղին սկաուտներուն մեծն էր ան, Հալէպի ողիմպիական տօնակատարութիւններուն էն առջեւէն քալողներէն, միշտ կարճ կարուած մազերով, բայց բանակումի օրերէն՝ հակած կ՚ըլլար կարի մեքենային վրայ, պետական մարդոց շապիկները կարելով զբաղած: Ահա ան, լուռ, հաստատ քայլերով իջաւ տանառաջքի երեք սանդուխներէն, «ի՞նչ կ՚ուզես դուն, նորէն» բացագանչելով: Նըշմարելով որ Հայկուհի չէր ընկրկած տակաւին, մօտեցաւ անոր, շատ մօտ, ճիշդ դէմը կեցաւ, «գիտեմ ի՛նչ կ՚ուզես կոր դուն» գոչեց եւ երկու ձեռքերը պինդ ամփոփելով ազդրէջին, բացագանչեց. «ա՛ս է քու ուզածդ, ա՛ս»: Շփոթած՝ Հայկուհի ձգեց աւելը գետին, ամբողջովին մունջ՝ կեցաւ պահ մը, բարկութենէն՝ քարացած, բայց աներեւակայելի էր որ ապտակ մը տար, յետոյ մէկէն, քաշուեցաւ փողոցէն, տուն: Դրացի կիները կարծես լսած ու տեսած չէին պատահածը, քանի որ անհետացան: Կատարեալ լռութիւն մը փակեց վէճը վերջնականապէս:

Դէպքէն վերջ Թաղեցին, որ կը սիրէ ընդհանրապէս զայն մեկնաբանել, ծերուկները Անթիքային տան մէջ Թերթի ընթերցումի աւարտին եւ այրերը՝ Մարիճային մօտ օղի կոնծած ժամանակ, երբեք չանդրադարձաւ անոր: Կարծէք ոչինչ պատահած ըլլար: Ճանիկ իր հեծանիւով առտու իրիկուն անցաւ փողոցէն, բարեւեց Անթիքան, արհամարհեց ինչպէս միշտ Կարպիսենց Հերմինէն, որուն կը վերագրէր խմուած սուրճ մը երկրորդ անգամ խմցնելու «պժգալի» վարպետութիւնը, Կիրակիները սկաուտական կարմիր, կանաչ, քաքի տարազը հագած գրնաց ակումբ, գայլիկները հաւաքեց: Կոմիտէն չպատժեց զինք, չկախակայեց: Գայթակղութիւնը գոյութիւն ունեցած չէր: Սակայն Թաղին կնիկները, Երկուշաբթի, կէսօրէ ետքուան «չիրքէթի» (Թաղային դրամատան մէկ շրջուն տարբերակը) իրենց հանդիպումին գանձապահ Տիկին Ոսկիի գլխաւորութեամբ երբ բոլոր փոխ տրուած գումարներուն եւ առնուած տոկոսներուն հաշիւները ստուգեցին, անցան օրակարգի ներյայտ մասին, յօնքով, պռունքով, լռութեամբ՝ Թաքուն օրէնքի մը համաձայն վճռեցին աղջիկ չտալ Ճանիկին, «ո՞վ անոր կնիկ կը վստահի» ըսուեր է եղեր, կարծես ոչ Թէ ապտակ մը, այլ իր կինն իսկ բռնաբարելու կասկածը գոյութիւն ունեցած ըլլար: Վճիռը ձեւական էր: Մենք գիտէինք որ Խաչատուրենց տղան արդէն արծուիկ մը գտած էր քաղաքէն:

Վէճը եթէ ծէսն է, ոճիրը կը կազմէր այդ կրկնուող արարքին մէկ խոյլ, հեռուներէն սկիզբ առած գարտուղի ընթացքը, որ մէկէն կը խտանայ, կը պարզանայ: Մենք զայն գիտենք ընդհանրապէս միայն Թերթի շատ ցանցառ լուրերէն. մեր Թերթին բարոյականը կ՚արգիլէ յատակ ու լրագրական ոճով տրուած նկարագրութիւնները սպանութեան, երբ ասիկա կը վերաբերի «ազգին»: «Ազգային ոճրագործ մը» անբնականոն երեւոյթ մըն է, պոռնկութեան նման, Թէեւ Թուղթէն անդին սկսող առօրեան իր կիրքերը կը լարէ փողոցէ փողոց: Անոնք երբեք պիտի չհասնին արտայայտութեան այդ բարձր ու բացորոշ մակարդակին որ ոճիրն է եթէ չըլլայ գաղափարականին միջամտութիւնը, արդարացումը:

(Շար.ը Դ. էջ)

-ԲԱԼԷՏՈՍ-ԲՌՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւ - Եորք, 1991, Յունիս 13

190.- Հենրի Քլէյ Ֆրիք

Երկար է ցանկը հարուստ անձնական հաւաքածոներուն աշխարհի վրայ: Կա՞ն սակայն անոնց մէջ այնքան խոր հասկացողութեամբ մեկտեղուած բազմաթիւ ուրիշներ: Հազիւ հինգ թէ վեց: Հո՛ս, ներշնչեալ մտածողութիւն մը քեզ հետզհետէ իր կազմութեանը վկան կը դարձնէ: Անձնատուր՝ կը հետեւիս անոր բիւրեղացման:

Երբ Նիւ - Եորք հասնիմ, ուր պատրաստուած եմ զայն կրկին տեսնելու՝ կ'ուղղուիմ հինգերորդ պողոտային վրայ գտնուող դէպի այդ փոքր դղեակը:

Շուրջ հարիւր գլուխ գործոցներ, ժողվուած են հոս այս յատուկ զարդարուած շէնքին մէջ, կառուցուած դարուս սկիզբը՝ Հէնրի Քլէյ Ֆրիքի կողմէ:

Տեսնելէ ետք՝ դժուար է համեմատել կրած ազդեցութիւնդ, հարուստ թանգարանի մը առթած մտքի ղոհունակութեան: Որովհետեւ ոգիի մը յայտման կը հանդիպիս: Մարդու մը ճաշակին, ըմբռնումին, ապրելակերպին մօտ զգալով ինքզինքդ: Հզօրիչ ուժ մը պատած է հոգիդ: Նման կրնայ պատահիլ Լիզպոն, Լուկանօ թէ Ցիւրիխ՝ Կիւլպէնկեան, Ֆոն Թիսէն կամ Պիւոլէ հաւաքածոներուն ալ դիմաց. բայց հո՛ս, աւելի կեդրոնացած խոր ու նուրբ ճաշակի տէր է արուեստասէրը:

Նոյն ատեն բուն իր կրակը՝ լաւագոյնին տիրանալու գործառնութեան մէջ: Բոլոր գործերը նոյն բարձր մակարդակին վրայ կը գտնուին:

Ու երբ խանդավառ մտքով դուրս կ'ելլես հոյակապ Կիւլպէնկեան հիմնարկէն առանց անպայման վերադառնալու կամքով՝ հանդարտած կը բաժնուիս Ֆրիք հաւաքածոյէն, նոյն յուզումը կրկին ապրելու տենչով: Պէտք դաս վերատեսնելու Ռամպրանտի ինքնանկարը ու լէհ Ասպետը, Թէրնըրի երկու աղջամղջին ծովանկարները, Կոյայի թէ Վելասքէզի դիմանկարները: Ու երկարօրէն մնաս Վէրոնէզի, Ֆրանց Հալսի, Լաթուրի, Տավիտի, Վէրմէրի, Վան Տայքի կամ Գօրոյի զգայացունց գործերուն դիմաց՝ ներկայ իրենց տեսակարար յատկանիշներով: Բոլորը: Ու այս է հրաշալին:

Ուր կը գտնես զտիչ ուժը որ ապահոված է ընդհանուրին բարձրագոյն որակը: Նոյնատարր հիմքը: Ապահովելով հաւաքածոյին սրտաչարժ ոճը: Անբիծ գեղեցկութիւնը:

Նիւ - Եորք, Յունիս 14

191.- Շահան Արծրունի

Արդի երաժշտութեան սիրահար է: Բազմաթիւ գեղեցիկ երգապնակներ լեցուցած՝ լաւ դաշնակահար, յօրինող, բանախօս, ազգագրական երաժշտութեան մասնագէտ՝ Շահան Արծրունի Նիւ - Եորք կ'ապրի ներկայիս:

Հեռաձայնեցի: Ի՞նչ ունիս նոր երգացանկիդ վրայ՝ յաջորդ մեր երաժշտական եղանակին համար տրամադրելի:

Ալան Յովհաննէսի հովուերգութիւնը՝ Արամ Խաչատրեանի դաշնակի սոնաթը: Տեւողութիւնը քանի՞ վայրկեան: Քսան - չորս: Ժամադրուեցանք. Փարիզ, Նոյեմբեր 4-ի գիշերը Սալ Կավօ:

Հաղուադիւտ պատահար է երկու առաջին ունկնդրութիւններ ապահովել մէկ հեռաձայնի կանչով: Լրացնել յայտագրի մը կազմութիւնը որ օրեր ամբողջ յղնեցուցած է միտքդ:

Զուգադիպութիւնը կոյր չէ բոլորովին. ահա՛ երկու արժէքաւոր գործեր որոնք արդէն իսկ՝ պէտք էին տրուած ըլլալ Քաթրայի համերգներու շարքէն:

Նիւ - Եորք, Յունիս 18

192.- Անի Գավաֆեան

Անի, Արա Բաբաջանեան ու իր մէկ ընկերոջը հետ միասին ճաշեցինք այս ցերեկ: Անի չէր գիտեր թէ ներկայ էի իր նախորդ գիշերուան համերգին:

Չէի կրցած գինքը գտնել համերգի աւարտին Ալիս Թիւլլի Հոլի վերնայարկը, կորսուելով նրբանցքներուն մէջ:

Անթոնիօ Վիվալտիի մահուան երկուհարիւրյիսունամեակն է այս տարի ու գրեթէ բոլոր յայտագիրներուն խարիսխը կը կազմէ ան:

Անի Գավաֆեանի վստահուած էր ուրեմն անոր սի մինէօր ջութակի քոնչէրթօն: Վճիտ նախադասութիւն, հնչեղ ճպոտ: Հեզասահ, խորունկ ու թաւալուն նուագ մըն է Անիի նուագը: Ունի նաեւ ձայներու բացառիկ ճշգրտութիւն մը որ բնածին է իր մօտ, եւ նաեւ՝ մեկնաբանած գործին ներքին կազմութեանը համապատասխանող ոճ:

Բնորոշիչ այդ յատկութիւններով սպառազինուած, ան գրաւած է իր տեղը ամերիկեան երաժշտական աշխարհէն ներս: Կարելի չէ չսիրել իր հաղորդական ու սրտատրոփ նուագը:

Յայտագիրը կը պարունակէր թրոմփէթի ու թաւջութակի ալ քոնչէրթօները, ինչպէս նաեւ լոկ սենեկային նուագախումբի համար գրած սիրուն ռէ մինէօր քոնչէրթօն:

Ունենալով երեք հարիւրէ աւելի զանազան նուագարաններու համար գրուած քոնչէրթօներ, միշտ կրնաք հանդիպիլ ձեզի անծանօթ մնացածներուն: Նոր երանգաւորումներ նաեւ՝ մեկնաբանին ճաշակէն կախեալ:

Բաժանումի պահուն Արա Բաբաջանեան յանձնեց վիտէօ-երիզ մը՝ աւելցնելով, «Հայրենիքիս վերջին գործերն են, իր իսկ մեկնաբանութեամբ. Քաթրայի համար բերի»: Ցարմար առաջին առիթով ներկայացնել հանրութեան:

Նիւ - Եորք, Յունիս 20

193.- Փինկաս Ցուքերման

Ամերիկեան յայտնի ջութակի դպրոցին երեք թէ չորս վարպետներէն մին՝ մեծապէս օգտուած անուանի հայ ուսուցիչ Իվան Կալամեանի խորհուրդներէն՝ որ կ'արդարացնէ «ջութակովն է ծներ» ասացուածքը, այնքան հեշտ ու ծաւալուն բացառիկ դիւրութեամբ մըն է որ կը սահին նօթերը: Երբեմն այնքան արագ որ դժուարաւ կը հետեւիս, բայց միշտ զարմանահրաշ բարձր կատարողական ոճով::

Այս գիշեր ալ, համերգը կը կայանայ նոյն Ալիս Թիւլլի հոլին մէջ ու յայտագիրը յատկացուած տասներեքերորդ դարուն:

Այդ իսկ պատճառաւ, կէտ մը որուն վրայ կ'արժէ բայէ մը ծանրանալ: Պարօք երաժշտութիւնը երբ տրուի այս աստիճան փայլատեսիլ ձեւով, կարծես բան մը կը կորսնցնէ իր միջուկէն: Բայց այդ մեկնաբանութեան ու զգացմունքի հարց է ու կը տարբերի անձէ անձ: Նախընտրութիւնս գնաց Անի Գավաֆեանին մօտեցումին աւելի ներդաշնակ ու աւելի ներհըմուտ Վիվալտիի ոճին: Նոյն հեղինակէն երկու նմանօրինակ քոնչէրթօներ: Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն՝ հակառակ գրեթէ հաւասար կատարողական արուեստին:

Սոյն համերգով երեսունամեակը կը տօնուէր «Երիտասարդ Մենակատարներու» Միութեան:

Սովորական համերգ մըն էր լաւ որակով՝ ո՛չ աւելի, որ մէկէ աւելի պատճառներով երազել կրնար տալ հայ արուեստաւէրը, նաեւ հայ պատասխանատուն:

Լեցուն սրահ, համերգին առթիւ ժողվուած հարիւր հազար տոլար, ձրի տրամադրուած սրահ, ինչպէս նաեւ առանց նիւթական վարձատրութեան մասնակցող արուեստագէտներ: Կ'երեւի կան հաւաքականութիւններ որոնք աւելի լաւ ըմբռնած են արուեստին դերը ընկերութեան մէջ:

Փարիզ, Յունիս 10

194.- Ասատուր

Ասւօտ կանուխ ցուցասրահէն ներս մտաւ: Քիչ կը խօսի ընդհանրապէս: Ասատուր հարցումիդ պատասխանելով կը գոհանայ: Ներկայ - բացակայ հոգեվիճակ մը ունի յաճախ: Բացառաբար շատ լաւ տրամադրուած էր այսօր ու երկար շաղակրատեցինք արուեստի շուրջ:

Մինչեւ իսկ անկիւն մըն ալ քաշուելով աչքէ անցուցինք իր վերջին տարիներու զանազան գործերը: Նայուածքին մէջ նըշմարեցի լարուած հետաքրքրութիւն: Կարծես գործը այլեւս տարբեր յատկութիւններ ունենար իրեն համար: Յետոյ պատերուն աչք պտըտցուց: Հանդիպեցաւ հոն Ռոնէրի նոր պաստառներուն: Անոնցմէ մէկը իր մասնաւոր ուշադրութեան արժանացաւ: Ու բացատրեց թէ ինչո՞ւ այդ մէկը աւելի սիրեց:

Ցատկօրէն, գիտակցօրէն, վերաբուժի նշդրակին փափկութեամբ մօտեցաւ, իրմէ շատ հեռու արուեստագէտի մը տաղանդին:

Աւելորդ չէ կրկնել՝ Ասատուր կը պատկանի հոյլ մը նուիրեալներու խումբին, որոնք չեն կորսուիր լպրծուն գետիններու վրայ, ինչ ալ որ ըլլան օրուան խառնաշփոթ հոսանքները:

Իրենց բնածին յատկութիւնները, խմորը, կերպընկալ արուեստին ըմբռնումը, ոգեկան հարստութիւնը նաեւ ամուր պատրաստութիւնը, թոյլ չեն տար նորաձեւութեան խարկանքներէն տարուելու:

Մինակ կը գտնեն իրենց ուղին:

Ասատուր տարիներէ ի վեր կը շարունակէ անընդհատ աշխատիլ, նոր ուղիներով, եւ բազմաթիւ յղացումներով: Նամանաւանդ իբր փորագրիչ:

Ուշադրաւ իրենց խոր արտայայտչական խորութեամբ: Ազդեցիկ կողմերէն մին է Ասատուրի՝ ցոյց տալէ աւելի զգացնել տալ իր ներաշխարհը:

Ողջունելի է մեծ ուրախութեամբ իր ցուցահանդէսը որ տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբերին՝ ի Պոլսում: Գերմանացիք առաջինը պիտի ըլլան ուրեմն գինքը այս կարգի թանգարանային ցուցահանդէսով մը մեծարող:

Փարիզ, Յուլիս 17

195.- Քասնամեակ

Համամտութիւն չկար: Գտեր էի սակայն տասնեակ մը ընկերներ որոնք ունէին փոքր յոյսեր մշակութային գետնի վրայ: Շարժումով մը յառաջացնելու իրենց միտքը:

Ծանօթացնել ջանալ հայ արուեստագէտը այլազգին. նաեւ Հայը Հայուն իբրեւ իրաւ արժէք:

Կազմել արուեստի բջիջ մը: Ուժ որ կարենար զտել ու համադրել միանգամայն, փնտռելով ճշգրիտ տեղեկութիւնը:

Ոմանք ըսին՝ «դրամ չկայ, հանրութիւն չկայ, որո՞ւ համար. անկարելի է»: Աւարկողներ եղան՝ «հայ արուեստագէտը ուրիշ ուղիի պէտք չունի ինքզինքը ծանօթացնելու համար. իր տաղանդը բաւ է»: Եւ բոլորը միաբերան կրկնեցին. «շարժում զարգացնել առանց հիմնարկութեան, պարապ աշխատանք է»:

Բոլոր դիտողութիւնները իրաւացի էին: Ու այդպէս սկսաւ շուրջ քսան տարի առաջ Քաթրայի բախտախնդրութիւնը: Յաջողութեան նուազագոյն յոյսով: Ցոյց որ կ'ըսեմ երկու բաղկացուցիչ զօդանակ ունէր իր մէջ: Կարելիութիւններու հաւատութիւնը ու իր նպատակին կարեւորութեան հաստատ համոզումը: Առաջինը մտքով՝ երկրորդը՝ սրտով կը կըռուէր: Հարկ է խոստովանիլ թէ մտքով կշռուածը թեթեւ մնաց նժարին վրայ՝ մինչ միւսը հետզհետէ, տարիներու ընթացքին աւելի ծանր:

Ծանրացաւ ի մասնաւորի երաժշտական կալուածէն ներս իր յաջողութեամբ, մինչ գրականը, թատերականը հետխտան մնացին, բաղդատմամբ աւելի հաղորդական երաժշտականին:

Կար նաեւ որոշուած ուղին, հետեւողական աշխատանքը, սորվելու տենչը: Կ'արժէ՛ր փորձել:

Որովհետեւ մշակութային գետնի վրայ չէ կարելի բոլորովին հակադրել իրարու յաջողութիւնն ու ձախողութիւնը:

Արդիւնքը անշուշտ թէ կարեւոր է: Աշխատանքը նոյնքան: Անկարելի է որ հետքը կորսուի: Շունչ մ'իսկ ըլլայ ա՛ն:

Քսան տարի: Այնքան ալ երկար չի թուիր հիմա:

Քաթրա ունի կազմակերպած պակսյն հարիւրի շուրջ հանդիպումներ, քառասունէ աւելի առաջին ունկնդրութիւններով հայ թէ օտար երգահաններէ:

Մասնակցած են իր համերգներուն հարիւրէ աւելի մենակատարներ որոնցմէ շատերը դարձած են համաշխարհային չափանիշով արուեստագէտներ: Ահա՛ հոգեկան ուժը վառ պահող փրողութիւններ:

Երբ Միութիւնը փանոնք ներկայացուցած է իրենց առաջին քայլերուն մէջ երբեմն առ ի պարտականութիւն:

Երբեմն ալ տեսնելով թէ անոնք անծանօթ մնացած են, զուրկ հաղորդակցական միջոցներէ:

Եւ հիմա՛: Կամ՝ յետո՞յ:

Մշակութային շարժում մը կը ծնի՝ որուն ժամանակամիջոցի մը ընթացքին կ'ընդլայնէ իր ազդեցութեան շրջանակը, ու յետոյ՝ եթէ անհետին իր գոյութեան զըրդապատճառները, ինքն ա՛լ կ'անհետի ասոյլին արագութեամբ:

Զարմանալի պիտի ըլլա՞ր հայ արուեստի բջիջի մը կորուստը քսան տարուան կեանքէ մը ետք, եթէ չունի ան գոյութեան իրաւունք Սփիւռքի տարածքին: Ուրեմն կ'արժէ՞ր փորձել: Այո՛: Փորձառութիւնը կ'առաջնորդէ, կը հաղորդէ: Աւելի հարուստ ենք այսօր: Եւ ո՛չ միայն մենք: Երբ կը տեսնեմ հրճուանքը աչքերու մէջ, համերգէն ետք՝ կը զգամ թէ կ'արժէր փորձել:

Ժընեւ, Յուլիս 22

196.- Փօլ Քլէ

Դարուս նորանոր նկարիչներուն շարքին կը պատկանի ան անուրանալիօրէն: Ուշ տիրացաւ համբաւին՝ բայց իր տեղը անխախտելի է այլեւս, նման Լէժէի կամ Փիքասոյի:

Արդի արուեստին հիմնական երեւոյթներէն է՝ տեսնել տալ առանց ուղղակիօրէն ցոյց տալու:

Փօլ Քլէ լաւագոյնս ցոլացուցած է վարկածը: Ամէն մէկ իր գործը, անմիջական հաղորդականութեամբ կը սրսկէ կերպընկալ խորհուրդ մը:

Ժընեւի լաւագոյն նկարչական ցուցասրահը՝ Գրիւժիէ, իրմէ զարմանահրաշ ջրաներկեր կը ցուցադրէ աս օրերուն, որոնց առջեւ ամէն արուեստագէտ թէ արուեստասէր կրնայ երազել: Փոքրագոյնն իսկ անոնց պարունակելով խտացած թէքնիկական ուժ մը: Որ կը սպասէ մեր մեկնաբանութեան: Դիւրադարձ այս աննման գեղեցկութիւններուն կ'ընկերանան ծիծաղուկ քոմէթիի արձանիկները:

Նոյնքան խորհրդաւոր: Իսկական խընջոյք մը:

Ժընեւ, Յուլիս 23

197.- Ֆէլիքս Վալօթօն

Երկու հազարի մօտեցող իր գործերէն, հաւանաբար ամէնէն նշանակալից մասը, որ դիմանկարները կը կազմեն, նուազ ծանօթ է հանրութեան:

Կ'երեւի այդ պակասը լրացնելու մտքով

է որ Ժընեւի Աթէնէ թանգարանը ուզած է կազմակերպել այս ցուցահանդէսը։

Ֆէլիքս Վալոթօն զուիցերական նկարչական դպրոցին ամենակարկառուն դէմքերէն է, ապրած տասնըիններորդի վերջերը ու դարուս սկիզբը։

Երեք տարբեր կալուածներու մէջ կարելի է գտնել իր տուսար գործը։ Դիմանկար, նաթիւր մորթ, բնանկար։

Երեքն ալ ներկայ են հոս յաջող քանի մը նմոյշներով։ Բայց չես գիտեր ի՞նչու ընդհանուրէն յուսախաբ դուրս կ'ելլես։ Հապճեպ պատրաստուած ցուցահանդէսի մը կերպարանքը ունի։ Սրահն ալ յատուկ քաշողութիւն մը չունի իր թերի լոյսերու բաշխումով։

Երբ մտնես սակայն այդ բոլորը ու մոռնաս չորս թէ հինգ գլուխ գործոցներուն հոն ներկայ՝ անմիջապէս կը գնահատես ուժեղ տաղանդը Վալոթօնի։

Զմայլել յորդառատ գոյներու պրկումներ։

Երկրորդական կը մնայ գոյնը։ Բայց մակերեսներու, գիծերու, ծալքերու այնպիսի բաշխում մը կայ հոս որ քեզ կ'առաջնորդէ դէպի իր ներքին լոյսը։ Կատարեալ խօսուն։ Գեղեցիկ՝ առանց չափի։

Ժընեւ, Յուլիս 24

198.- Կոմիտաս

Պաշտելի վարդապետ՝ երբ պարզ գեղջուկ երգերուդ մէջ կրցիր գտնել ամբողջ երկրի մը թաքուն զօրութիւնը, արար հերկող մշակին մտածողութիւնը, վէրքը սրտիդ, տրտունջը մեր՝ օրօրը խռովեալ հոգիիդ՝ կրնա՞ս խորհիլ թէ կան Հայեր, մի սոփեստ ազնուութեամբ մօտեցող տասար աշխատանքիդ որ կ'ուզեն զայն օգտագործել արհեստաւորի ճարպիկութեամբ։

Լաւ է որ չտեսնես տաղանդը զրպարտող ու անունդ կրող այս ժապաւէնը։

Կանուխ մտանք պանդոկ որպէսզի դիտենք զայն։

Զուիցերական հեռատեսիլը պիտի տար Կոմիտաս կոչուած ֆիլմ մը։

Երկար, անկապակից, նեղացուցիչ՝ որ կ'ուզէ տալ Վարդապետին պրիսմակէն՝ Եղեռնէն ճողոպրած խելագարի մը վախճանը՝ որ կը ճեմէ անդադար աջ ու ձախ։ Փլուզումը իր ներաշխարհին։ Հանդիսատեսին կը ձգուի պատմութիւնը հետեւցնել։ Մշուշոտ վերացական պատկերներ կուգան լրացնել զայն։ Տալ ուզել. կարենալ տալ. համոզիչ ըլլալ։ Ոճը գտնել։

Տարբեր խրողութիւններ։

Շահագործումը նուիրական անունի մը, առանց հաղորդական ոչ մէկ պատկերի։ Երբեմն ծիծաղելի։

Մենք կրնանք տխրիլ, մեր բարեկամները կրնան զարմանալ։

Երաժշտութեան հետ ալ կապ չունի։ Գէթ Կոմիտասի։ Կարելի է՞ յուսախաբ չըլլալ լսելով հազիւ քանի մը վայրկեաններ միայն իր իսկ երաժշտութիւնը։

Մնացեալը խառնիճաղանճ։

Ունինք կ'երեւի մսխելիք ուժ, վատնելիք դրամ՝ քանի հայկական ծանօթ միութիւններ չեն վարանած իրենց օժանդակութիւնը այս անհեթեթ ֆիլմին նուիրագործման։

Բարեբախտաբար մերը չէ՛ ֆրանսական ասացուածքը. «ծիծաղելին կը մեռցնէ՛»։ Կրնանք շարունակել։

Լօզան, Յուլիս 27

199.- Փիէր Պոնար

Փիքասօ՝ դարուս անխնայ նորարար արուեստագէտներէն մին, ըսած ըլլայ՝ «ուր է՞ր, ես ալ անոր չափ նկարիչ ըլլայի»։ Փիքասօ չէր սիրեր Պոնարի նկարչութիւնը։ Ու եթէ իսկապէս արտայայտուած է այդպէս, «չափը արուեստի մէջ կերպընկալ ստեղծագործ միտքն է» ըսել ուզած է հաւանաբար։ Մնացեալը իր ըմբռնման կատակախօսութեան պէտք է վերագրել։

Հակադիր ձիրքերու տէր երկու հսկաներ որոնց տեսիլքը յաճախ կը տարբերին իրարմէ։ Ինչպէս [illegible]՝ Փիքասօյի «չեմ փնտռեր՝ կը գտնեմ» խօսքը, կարդալով՝ «հիմա՛ է որ հասկնալ սկսայ, ամէն ինչ վերսկսիլ» Պոնարի ասութեան, արտասանուած իր կեանքի վերջին օրերուն։

Կար սակայն նոյն այդ շրջանի մեծերէն՝ Մաթիս՝ որ խոր յարգանք ունէր Պոնարի հանճարեղ նկարչութեան։ Օրերս հրատարակուած ընտանեկան նամականիէն յայտնի կ'ըլլայ երկու մեծ նկարիչներուն զուգահեռ մտածողութիւնը նկարչութեան մասին։

Երկուստեք խոնարհ կեցուածք արուեստի գործին առջեւ։ Անսահման խանդավառութիւն ու անկեղծ ինքնաքննադատութիւն այդ տողերուն մէջ։

Կարծես կը մխիթարեն զիրար։

Յետահայեաց այս ցուցահանդէսը, Լօզանի Էրմիթաժ հիմնարկութեան կողմէ սարքուած գերիչ է։

Պոնարի լաւագոյն գործերուն մեծամասնութիւնը կարելի եղեր է մեկտեղել հոս, շուրջ հարիւր իւղանկարներով որ կուգան մասնաւորապէս ամերիկեան, ֆրանսական ու զուիցերական հաւաքածոներէն։

Պոնար, վարպետն է այն որ սկիզբէն մինչեւ վերջին օրը, իր ակօսն է փորած, յամառօրէն, անկախ իր շուրջի հոսանքներէն։

Առանց իր հունէն դուրս ելլելու, հաւատարիմ իր բնածին ձիրքերուն, գտած է իր լուսաւոր ուղին։

Ներկայ գործերը կը պատկանին բոլոր շրջաններուն։ Մոնմարթրի երիտասարդական տարիներէն սկսեալ, իր ամենավերջին հանգրուանը կազմող Գանէի տասար պաստառները։ Հոս են անոնք իրենց զմայլելի գործերու համադրութեամբ, խայտաճամուկ լոյսերով ու ձեւական տեսակարար կազմութեամբ։

Ժամանակի ընթացքին հետզհետէ յայտնի կ'ըլլայ Պոնարի յառաջադէմ կողմը, նկարչական հատու երեսակը, ուր նոյն ատեն գրեթէ ակամայ իր գագաթնակէտին է հասցուցած տպաւորապաշտներուն բացած արահետը։

Պոնար կը նկատէր նկարը շարք մը գունաւոր արատներու ամփոփումը որ առարկայի պիտի վերածուէր հետզհետէ, եւ ուր աչքը պիտի սեւեռէր առանց նուազագոյն պատռուածքի։

Որքա՜ն բանաստեղծական է սա իր տեսիլքը բնութեան։

«Զով լաւ օդով՝ կարմիր կայ նարնջագոյն շուքերուն մէջ»։

Ու զինքը սիրողին համար, ուխտագնացութեան բնոյթ ունի Էրմիթաժի վերըստուգիչ այս ցուցահանդէսը։

Լօզան, Օգոստոս 18

200.- Լոքառնօ՝ Փառատօնի քաղաք

Չորս հարիւրէ աւելի երաժշտական փառատօններ կարելի է հաշուել ամառնային եղանակին։

Վարակիչ վխտացող մանրէ մըն է փառատօնը զբօսաշրջիկ որսացող քաղաքներուն համար։

Լոքառնօ ալ ունի իրը խիստ հետաքրքրական՝ լրագրողները սակայն հազիւ քանի մը տող կը նուիրեն անոր։

Քաղաքը կը պարծի իր համբաւը ուրիշ փառատօնի մը, որն է՝ ի մասնաւորի երիտասարդ բեմադիրներու գործերուն յատկացուած իր ֆիլմի փառատօնը։

Բոլոր երկիրները կը տողանցեն ամէն տարի։ Կը փնտռեմ հայ արուեստագէտները։

Ռուսիան ու Գանատան ներկայացնող երկու հայ բեմադիրներ այս տարի։ Կարէն Գէորգեան ու Ատոմ Էգոյեան։

Առաջինը առած է իբր նիւթ փոքրաթիւ նիվխ ցեղին առօրեայ կեանքը ու բարոյական բարքերը։ Պարգեւատրուած այս տարի ի Մոսկուա, ֆիլմը տասը տարուայ մը ողբականն է։

Որսորդութիւնը իր ընտանիքին ապրուստը կ'ապահովէ։ Ու առաջին անգամ ըլլալով, Քրիսք ինք եւս պիտի մասնակցի իր հօր, հօրեղբօր ու մեծ-հօրը ընկերակցութեամբ, գրեթէ ծիսական դարձած փոկի որսորդութեան։

Զար բախտ՝ փոթորիկ, մրրիկ, մշուշ կորսնցնել կուտան նաւուն ուղղութիւնը եւ կը կորսուին։

Ծովն ու երկինքը կը խառնուին իրարու՝ հիանալի գոյներով՝ ուր սնունդի պաշարն ու ջուրն ալ ընթացքին կը նուազին։ Սպառումի մօտ՝ երէց սերունդի անդամները մի առ մի կը դիմեն վերջին զոհողութեան՝ անձնազոհութեան։ Որպէսզի ամենաերիտասարդը ընտանիքին ապրի՝ լսելի դարձնելու համար ցեղին ձայնը։

Հետեւորդ ունենայ փոքրաթիւ տոհմը։

Ուրախ ժապաւէն չէ Գէորգեանի «Խառնագոյն շնիկը ծովեզրին վրայ վազող»՝ ու երկու ժամերը այնքան ալ դիւրին չեն սահիր, սառուցեալ անդաստաններուն մէջ։

Բայց կան հոն լուռ յուզիչ վայրկեաններ, խորհրդաւոր ճնշիչ մթնոլորտ, յարմար խանդոտ երաժշտութիւն ու դերակատարներուն արտայայտիչ խաղարկութիւնը։

Գերագոյն պատգամն ալ միշտ ներկայ, ուր՝ մահն ու կեանքը գիրկընդխառն դիրքաւորում մը ունին, իրաւ կերպարանք կուտայ սրտատանջ հէքեաթին։

Այս բոլորը տրուած է ժուժկալ ոճով։ Աւելին՝ մեծարժէք վաւերաթուղթի մը հանգամանքը ունի կարծես։ Խորհեցնել կուտայ մեր վախճանին։ Աճապարանքը որ պէտք է տանինք գտնելու համար բնութեան մօտիկ ապրելակերպի տարբեր ձեւեր։

Հասարակաց յայտարարը փառատօնի ֆիլմերուն կը կազմէր ուժգնութիւնը, բռնութիւնը, սեռային խանդարումը, յոռի բնաւորութիւնները մարդուն՝ տալով միայն աշխարհի ժանտահարուած վիճակը։ Ուստի հակառակ տխուր իր նիւթին կազդուրիչ հով մը կար Կարէն Գէորգեանի ֆիլմին մէջ։

Չըլլար եթէ այս փառատօնը ինչպէս Լոքառնօ պիտի հաւաքէր իր կեդրոնական հրապարակին վրայ ամէն գիշեր ժամը ճիշդ իննուկէսին վեց-եօթը հազար շարժանկարի սիրահարներ, որոնցմէ շատերը օրուան ընթացքին ա՛լ, քաղաքին տարբեր սրահներուն մէջ տեսած են մէկ կամ երկու ֆիլմեր։

Այդ ինծի պատահեցաւ, երբ նոյն օրուան յայտագրին մաս կը կազմէր Ատոմ Էգոյեանի «Ապահովագրութեան Քննիչը»։ Երկրորդ երեւումն է իր այս բեմէն ուր շահած է որոշ վաւերականութիւն ու համակրանք։ Հետաքրքրական բնաբաններ գտած ու աշխատած է դարձեալ իր այս նոր ֆիլմին մէջ։

Ամոլի մը հոգեբանական պայքարներն են պատկերացուած զուգակողմ։

Նոա Ռէնոէր որ զբաղած էր ուրիշներով, վերահասու կը դառնայ իր իսկ ընտանեկան կեանքին քայքայման։ Ֆիլմը կ'աւարտի իրենց տան հրդեհով։

Կարելի է ենթադրել վերջին տեսարանին մէջ թէ կրնայ վերակազմուիլ տարբալուծուած ընտանեկան յարկը։

Արսինէ Խանջեան կը յաջողի մարմնացնել առեղծուածային Հերան՝ որ իր հաշւոյն կ'ընդօրինակէ արգիլեալ մասերը ֆիլմերու, իր աշխատատեղին՝ ուր համարակալ գրաքննիչ է միանգամայն։

Հոգեկան բարդոյթները կը տրուին չեչտակի սեւեռուն նայուածքներով, յաջող քամերային խաղերու միջոցաւ։

Հայերէն խօսակցութեան պատառիկներ կուգան համեմել մերթ ընդ մերթ ֆիլմին երաժշտութիւնը։ Ատոմ Էգոյեան ունի յափշտակուած անսպառ հետաքրքրութիւն դէպի իր ակերը ու գաղթականի ներաշխարհին տառապանքները։

Կան կրկնութիւններ. բռնազբօսիկ, խուսափող անբնական երեւոյթներ երբեմն, բայց ժապաւէնը կը մնայ հետաքրքրական մինչեւ վերջին վայրկեանը Էգոյեանի խիստ վառ երեւակայութեան շնորհիւ։

Ֆիլմը արուեցաւ մրցումէն դուրս՝ բայց դիւրաւ կրնար մրցիլ «Ոսկի ընձառիւծ»ին արժանացող ամերիկեան ժապաւէնին հետ։

Ամրան փառատօններուն լոյսերը մարեցան։ Տեսնուած բազմաթիւ ցուցահանդէսները, լսուած արդի երաժշտութիւնը, եւ ընդհանուր առմամբ արդի ժամանակակից արուեստը մտածել կուտայ։ Ո՞ւր է՞ բուն արուեստը։ Բառին իմաստն ու սահմանները նո՞յնն են մնացած։

Լոքառնօ, Օգոստոս 22

201.- Ո՞ւր է արուեստը

Ամէնուրեք։ Պողոտային վրայ, հրապարակին մէջտեղը կոտրած սինեմաչարերով։ Ծովեզրը գունաւոր սառած արձանիկներով։ Փողոցը պատերուն վրայ տարօրինակ աչքացաւ կարմիր մանիշակագոյն մարմնամով գծագրութիւններու մէջ։ Կամուրջի մը ստորոտը նայլոն կապոցներով։ Եւ կամ տակաւին թանգարաններուն՝ ուր կը զգուշացնեն ա՛լ քեզ պիտակով մը գլխագիր՝ «ա՛յս մէկը արուեստի գործ է. չդպչիլ»։

Նաեւ այլօրինակ հնչեղ ձայներով՝ երաժշտութեան ձգտող, բայց որ հում նիւթ մնալու դատապարտուած են։ Անարուեստ բրտութիւն մը կ'իջնէ նոյնպէս շարժանկարի պաստառին վրայ։

Հարկ է խոստովանիլ սակայն՝ արուեստը գրաւած է հորիզոնը։ Հաղորդիչ գերազանց միջոց է դարձած։

Արդեօ՞ք։ Քանի մտածողներ ա՛լ կան՝ գրող, գիտուն, արուեստաբան, հոգեբան, արուեստագէտ՝ «մահամերձ է արուեստը»։

Որոշիչ պաշտօնը ժամանակին կը պատկանի անշուշտ։ Բայց ի՞նչ կը խորհի արուեստասէրը այսօր, երբ մտնէ ցուցասրահ մը ու ապրող ամերիկացի նկարիչէ մը նմանօրինակ քանի պաստառներ տեսնէ, հատը երկու միլիոն տոլար արժէքով։

Ուրեմն կայ արուեստի շուկայ մը որ բիւրեղացուց իր շուրջ այս վերջին քսանամեակի ընթացքին ճարպիկ արհեստաւորներ, անժխտելի ծանուցումի արքաներ, որ նկատուեցան ժամանակակից արուեստին յառաջադէմ ստեղծագործ տաղանդները եւ գիտցան օգտագործել անհատին միամտութիւնը, հոգեկան խեղճութիւնը, անտարբերութիւնը, ապիկարութիւնը, շահամոլ ոգին, անձնատուր սպառումի ընկերութեան օրէնքներուն, երբեմն ալ ճիրաններուն։

Ինչո՞ւ սակայն արուեստագէտը չունենայ յանդգնութիւնն ու պարտականութիւնը ցոյց տալու ամենայստակ կերպով իր ապրած շրջանին տգեղութիւնները, անիրաւութիւնը, չարութիւնը։ Ունի անշուշտ։

Բայց իրաւ արուեստը կուտայ զանոնք վերացականութեամբ։ Ինքնուրոյն տեսիլքով։ Ինքնատիպ ոճով։

Ուղղակի, բրտօրէն ցոյց տրուածը՝ մնալով «մասը» արուեստ յառաջացնող ստորոգելիներէն մին միայն, որուն կը պակսի յղացման շունչը։ Կեանքը։

Ու ամենակարեւորը՝ վերացականութիւնը արուեստի գործին։

Զուրկ է «մասը» անոր թաքուն ուժէն։

Դատապարտուած է «առարկայ» մնալու։ Անկենդան։ Անարուեստ։ Անհրապոյր։

Իմաստ չէ փոխած եթէ արուեստ բառը, իրապէս ընդլայնած է անոր սահմանը։

Եթէ նկարը, արձանը, համանուագը պէտք էին ըլլալ համապատասխան կարգ մը տուեալներու ամփոփումը՝ «արուեստի գործ» յորջորջուելու համար, այսօ՛ր անջատուած իր ամբողջութենէն ամէն մէկ շարժումը արուեստագէտին՝ այդ ամբողջութեան տանող ճամբուն վրայ՝ կ'արժեւորուի, իբր արուեստի խորհուրդ։ Եւ լման գործ։

Խեղկատակը հոն պէտք է փնտռենք։

Ու արդէն թակարդին մէջ կը գտնուինք մեր ապրելակերպով։

Դարմա՞նը։ Զարգացնել ճաշակը։ Մշակել քննադատական ոգին։ Պրպտել, իմանալ, սորվի՛լ, հետաքրքրուիլ։ Ո՛չ միայն ժամանակակից արդի արուեստով, այլեւ հին շրջաններու կերպընկալ նորարար ձեւերով ու խորհուրդներով։

Մերժել արուեստի կալուածէն ներս յառաջդիմութեան գաղափարը։

Համեստ մնալ ու պաշտել արուեստը։ Ան որ չի սիրեր աղմուկը եւ յաճախ կը մնայ քօղաւոր, անտառի խոտերուն ետին պահուըտած մանիշակի տունկին նման։ Ա՛յդ մէկը՝ գտնել, փրցնել ու տուն տանիլ։ Վայրին իսկ գեղեցիկ է։

Գ. Հ.

Փարիզ
Սեպտեմբեր 14

ՔՐՈՆԻԿՈՆԸ

(Շար· Ա· էջէն)

Մարդ չէր դիտեր ե՞րբուընէ ի վեր Բէոր Մակարենց տղան հաներ էր համայնավարի համբաւ: Անոր համար բաւ էր արդէն որ Երեւանի ձայնին մտիկ ընէիր, գովէիր Հայաստանը, մինչ մենք դաշտային խնճոյքներու ատեն «սրիկայ Տէվէճեան» մը կ'անիծէինք, որ ներդաշնակ տնտեսական նոր ամբողջացուած ծրագրի մը ..., որ ներգաղթը կազմակերպողներէն ու Թաղը պարպողներէն մին եղած էր, կ'ըսէին: Գիտէինք Փիլիպոսենց Ջաւէին Սիպերիա աքսորին տարտամ պատմութիւնը, որ մեր ձմեռնային գիշերներու պատումները կը խոռվէր իր սառնամանիքով ու սառած մատներու խեղումներով· Հայաստանը կ'ատէինք: Ո՛չ ոք մեր պատանիներէն կապ ունէր Թաղին ամէնէն ծայրը, բլուրի եզերքին բնակող Ցարութիւնին հետ, որ բարակ, նիհար Հայու քանամեայ երիտասարդ մըն էր· քանի մը տարի կրկներ էր նախակրթարանի հինգերորդ դասարանը, տարօրինակ նայուածք մը ունէր էր նեաել քառասունենց Օրհորդ Պայծառի փարթամ կուրծքերուն - որ չկկներ էր-, յետոյ օր մըն ալ վերամուտին, գործի գացեր էր: Քիչ անգամ կը համարձակէր Թաղը կարել անցնիլ վերէն վար, դեղերիլ ակումբին մօտակայ փողոցները, կամ մօտենալ սափրիչի խանութին որ Թաղին երիտասարդութիւնը հանդերձ կոմիտէով իր նստատեղին վերածած էր· այնտեղ կը հանդրուանուէին ճանապարհները, քաղաքականութեան ոտնկանները եւ անոր առջեւէն անցած ատեն Տէր - Վահանն ստիպուած էր ինքզինք խակկան ու պատուաւոր քահանայի մը նմանցնել: Բէօր Մակարենց աղջիկները կը գգուշանային Թաղին չուկան Թափառելէն, եւ երբ խօսքի բռնուէին փոսպանին դուստրերէն մէկուն հետ, կարծէք կը խօսէին հեռաւոր հեռաւո՛ր երկիրներէ: Մենք որ կը սիրենք տեսնել, քննել, մեկնաբանել ամէն ինչ, անոնց մազերուն կարմիր ժապաւէնները կը նմանցնէինք վասկածելի դրօշներու, եւ գիտաւորեալ առընչութիւն մը կը նկատէինք տօնական մեր օրերուն հետ երբ կը յայտնուէին անոնք: Մակարենց աղջիկները փորձիչ չէին կրնար ըլլալ, քանի որ հրեղէն սահմանէ մը անդին կը մնային: Ցարութիւն ալ մեկուսացուած էր, եւ անոնց տունը կը Թուէր վարի Թաղին վտանգաւոր մէկ սահմանը, Թէեւ անկէ վար տակաւին մերինն էին տուները, մինչեւ սահմանագիծը՝ չողեկառքի երկաթուղին:

կը սառէր: Վարի ու վերի Թաղեցիներուն համար «մսագործ» մըն էր այդ Համբարձումը: Կոմիտէն հակակշիռ չունէր անոր որ նմաններուն վրայ, ոչ ալ պետութիւնը ի հարկէ: Վարինները համարձակեր էին անուն ու համբաւ չինած սառ հակը լոյս - ցերեկով «սառկցնել», կամուրջին մօտիկ, սրճարան - խաղարանէն ելած պահուն, վաճառականները չունչ էին քաշած, բայց մենք, մեր մարտականները այդ արարքը նկատեր էինք մեղի դէմ ուղղուած անընդունելի ոտնձգութիւն: Ատո՞նց մնացեր էր մէջտեղը մաքրել: Հապա եԹէ օր մը դառնային վեր, ձորէն ճամբան բաց էր, ճիշդ հոն ուր մահմետական նահապետական բնտանիք մը չէր դադրեր աճելէն, Մակարենց «հունոցին» կից: Վտանգուած էինք կամ կրկնային ըլլալ:

Ո՞ւր էր Ցարութիւն եւ ի՞նչու այդ առաւօտ առօք փառօք յայտնուեր էր ու կը բարձրանար Թաղին մայր փողոցն ի վեր, դէպի սափրիչին խանութը: Դէպքէն վերջ այդ քայլը անդադար մեկնաբանուեցաւ· կ'ըսուէր որ մինակը չէր, կ'ըսուէր որ եկեր էր լրտեսելու, կամ Թէ եկեր էր օր ցերեկով կոմիտէն մէկ հարուածով մաքրելու: Ցամենայն դէպս՝ տակաւին հարիւր քայլ ունէր սափրիչի խանութը հասնելու համար, երբ լսուեցաւ կրակոց մը: Երկու: Երրորդին Ցարութիւն գետինն էր արդէն: «Անծանօթները» որ չէին իսկ ծածկեր իրենց գլուխները, խուժեր էին երկաթուղիին ուղղութեամբ, ինչ որ պարզապէս խաղ մըն էր, անյայտացեր էին: Ո՛չ ոք մօտեցաւ դիակին, որ մնաց գետինը, արեան բարակ երակ մը գնաց քարոտ յատակին· մօտիկ դրացիներէն բողոքական Զարուհի, ականատես՝ ինչպէս «ուհճիներու» խմբակը որ կ'արհամարհէր միշտ երկրային հաճոյքները, մէ՛կ աչքը յառած դրախտին, մի՛ւս՝ Ամերիկային, սաւան մը նետեր էր վրան, մինչեւ որ Կարմիր Խաչի մարդիկը հասեր էին եւ մարմինը տարեր Գրիգորեանին հիւանդանոցը: Մեր եկեղեցին չԹաղեց Ցարութիւնը, որ Տէր - Վահանին դռկին էր գրեԹէ, այդ օր գրաղած էր, բացակայեցաւ Թաղէն: Բայց երբ դէպքերը վերջացան, «անծանօԹներ»ը կեղծ անցագիրներով յաջողեցան մեկնիլ հեռաւոր հարաւային Ամերիկա: Այն ատեն միայն, պետական պաշտօնեաներ, ոստիկաններ ու Երկրորդ դրասենեակի լրտեսներ եկան գացին սափրիչին խանութը, հարցաքննեցին ծեր ու չատախօս կնիկները, որ մունջ եղան յանկարծ, իսկ Ցարութիւնին մանկութեան ընկերներէն մի քանին պատանեկան աննչան դէպքեր պատմեցին: Տարաթապահները «կ'աղօԹէինք կոր» ըսին, գիտնալով որ նախագահ Շեհապի ոստիկանութեան խստութիւնը Աստուծոյ դատաստանին զօրութիւնը չունէր եւ գիւղբաւ կը կաշառուէր: Ինչ ալ ըլլան մեր անհատական հակումներն ու համոզումները, որքան կը մշակենք մեր ներքին վէճերը այնքան արար քրիստոնեային, Քրիստոսին ու ոստիկանութեան առջեւ կը լռենք, կը յօրինենք ուժի, քաջութեան, անպարտելիութեան արտաքին համբաւ մը: Կը ապաւորուին դուրսինները: Մեր ողոց մարտունակութիւնը տարածուած է բոլոր Թաղին վրայ, անդին ալ, եւ կը քօղարկէ Թոյլերու, դաղջերու, միայն աչխատիլ ուզողներու ամբոխ մը: Մենք հրաուած կասկածով ու արհամարհանքով կը դիտենք Կեսարացիներու, Ատանացիներու կամ ԱյնԹապցիներու Թաղին մէջ ցրուած հոյլերը, որոնց կուտանք «չէզոք» մակդիրը, այսինքն՝ զանոնք կը վերածենք ոչընչութեան: Անոնց Թրքախօսութիւնը արդէն անոնց չուրջ խրամատ մը կը բանայ եւ կ'արդիլէ որ ըլլեն, սերտացնեն Թաղային իշխանութեան շարքերը:

Եկեղեցական պայքարով սկսած լարումը յանկարծ սաստկացաւ քաղաքացիական առաջին պատերազմի դէպքերով: Բէօր Մակարենց կիները փակեցին դուռ ու պատուհան: Հրացանաձգութիւնները բուռն էին վերի ու վարի Թաղերուն միջեւ, կը սկսէին, կ'աւարտէին մեզի համար բոլորովին անհասկնալի օրէնքներու համաձայն: Երկաթուղիին գիծը եղած էր անանցանելի: Մարտական տղաքը գիշերները կը հսկէին անոր, ցերեկները իրենց գործին էին, միայն Թէ սափրիչին խանութը պարպուած կ'ըլլար, ակումբն էր Թաղին կեդրոնատեղին, ծուարած Ծատուրենց չէնքին վարի յարկը, որ կէս գետնայարկ մըն էր վերէն ու վարէն պատշգամով մը կը նայէր վարի Թաղին: Այնտեղէն կը մեկնէին Խաչատուրենց Աբրահամին բիրտ ցինուորականի հրամանները, հոն Աղբիւր Սերոբի, Մուրատի ու Փետայիներու պատկերներով զարդարուած բեմին ետին կը պահուէին զէնքերը: Ցարութիւն անյայտացած էր առաջին իսկ օրէն: Չէինք տեսեր զինք, մոռցուեր էր գրեԹէ, այն երիտասարդներուն պէս, որոնց մասին Թաղեցին միայն ակնարկութիւն կ'ընէր երբեմն, որոնք կային տեղ մը, քաղաքը այսինչ արար պոռնիկին հետ էին, կամ եղեր էին Թմրեցուցիչի զոհ: Ասոնք մարդիկ են որոնց գոյութիւնը տարտամօրէն գիտենք եւ որոնց անունները մէկ անգամէն կը մոռնանք: Ցարութի՞ւն ալ: Լսեր էինք սակայն, որ վարինները հանրակառքի գծին մօտերը - որ կը կազմէր վարի Թաղին միւս սահմանը - սպաններ էին հայ ոստահա՞կ Թէ պարզ «գայլ՞մ մը», որ իր խումբով, կ'ըսուէր, կը մտնէր խանութէ մը ներս, ստրճանակը մէջքին, 100 ոսկի կը պահանջէր խանութպանէն, եթէ ոչ ...

Ոճիրին չուրջ եղած քննութիւնները չէին կրնար արդիւնքի մը հասնիլ: Բէոր Մակար անգամ մը կանչուեցաւ քաղաք, մատ մը մօրուքը ածիլել տուաւ սափրիչին, որպէս զի ամբողջ Թաղը հաղորդ մնայ այս անակնկալ այցելութեան նպատակին, մոխրագոյն, հինցած բաճկոնը քաշեց վրան, «սէրվիս» նստաւ, իջաւ քաղաք, կոյր աչքը լաւ մը քԹԹեց, ներկայացաւ «միւտիրին», հարցուփորձուեցաւ: Սարէն ձորէն հարցումներ ըրաւ կարճահասակ մարդուկը, խոստացաւ ճշմարտութիւնը ի յայտ բերել, քանի որ նոր նախագահը որոշած էր վերջ տալ Թաղային հեղինակութիւններու: Մակար վերադարձաւ, կռնակը քիչ մը աւելի չիտակ բռնած: Հաւատա՞ց Թէ հաւատացած ըլլալու պատրանքը ստեղծեց: Դատը լայնեցին, երկարեցին, յետաձգեցին: Թաղեցիները կ'ըսէին, որ ամիսը երկու Բէոր Մակար կ'երԹար կեդրոնական արդարադատութեան քարտուղարը կը տեսնէր, ունեցած չունեցած դրամը «կը կերցնէր» անոր, որպէս զի «գտնար» ճշմարտութիւնը, որ մեր Թաղեցին գիտէր· Մակար ինք ալ գիտէր եւ որ սակայն չէր կրնար երբե՛ք ըսել:

Պատմութիւնը կ'աւարտի այստեղ, եԹէ ոճիրին հետքը արձանագրուած չըլլար տեղ մը, Թաղին անգիր գիւտններուն մէջ:

Վարդավառէն շաբաթ մը վերջ, ամէն տարի, երբ այլեւս խաղաղութիւնը հաստատուեր էր քաղաքին մէջ, միջԹաղային կռիւները դադրեր էին, Բէոր Մակարենց Աչխէնը, հաղիւ յիսունենոց կին այն ատեն, առաւօտ կանուխ կը բարձրանար Թաղին մայր փողոցն ի վեր, կը չտկուէր եկեղեցի եւ ժամկոչին «տղուս հոգեհանգիստը պիտի ընէք տօր» կը Թելադրէր, պարտադրելու պէս, խօսքը կարծես կ'ուղղուէր Թաղի վերին ու լուռ ու յանցաւոր մարմիններուն: Կը նստէր դասին վարը, աջ կողմը, մինտէրի մը վրայ, որ Տիկնանց Միութեան վեԹերան կնիկներէն մէկը կ'առաջարկէր իրեն: Անոնց նման գլուխը եւեւ պիտի երբեք չդարձնէր, եկեղեցի մտնող - ելլողները լրտեսելու տենդով: Պիտի ուշի ուշով հետեւէր պատարագին, յետոյ հոգեհանգստեան արարողութեան: Երբ Տէր - Վահագնին ձայնը կը հասնէր «Քրիստոս որդի Աստուծոյ, անոխակալ եւ բարեգուԹ, գԹա՛ քո արարչական սիրովդ ի հոգի ...» նախադասութեան, ուրկէ պիտի բխէր Ցարութիւնի անունը, իր ցաւին մէջ ամրափակ Տիկին Աչխէն արցունքի կաթիլ մը պիտի սրբէր, քիԹը քաշէր վեր, մնար կանգուն մինչեւ արձակում: Այն ատեն ծեր կնիկները կը մօտենային, կը խմբուէին անոր չուրջ, անոր տառապանքի համօքումին իրենց յետնեալ պարտքը հատուցանելու ուշացած փութկոտութեամբ, նոյն փութկոտութեամբ որով մերժած էին պետական հարցաքննիչ պաշտօնեաներուն տալ անունները երեք ոճրագործներուն: Մակարենց Աչխէնը կը Թօթուէր գլուխը, «կործ ունիմ» ըսելով կը սէր, կը հեռանար ժամուն դռնէն, կ'առնէր վեկ բարձի նոյն ճամբան, հանդիսաւոր քայլուածքով մը, իր սեւ լաչակին մէջ գլուխը փաթԹած, ձեռքը ճերմակ ու խոնաւ Թաչկինակը, կ'անցնէր սափրիչին խանութին առջեւէն որ այդ ժամուն լեցուն կ'ըլլար ձիարշաւի յաճախորդներով, կը տեսնար մսագործին մօտ, երկու բառ կը փոխանակէր անոր «էրկու էրես» կնիկին հետ, որ ազգական ըլլալու էր իրեն հեռուէն, յետոյ կը դառնար վար, կարծես սպաննուած տղուն անցած ուղին կը բռնէր, կէսօրուան ճաշով զբաղած, բայց իրենց խոհանոցներէն փողոցը հսկող մայրերուն ցուցադրելով այդպէս, համառ դիտադրելով իր յաւիտենական բողոքը ոճիրին դէմ:

ԳՐ· ՊԸԼՏԵԱՆ

ՄԵՂԵԴԻ ՏԽՐԱԺՊԻՏ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բառերու մշուշին մէջէն
կը ցոլայ յուշը յանկարծ...

Անյայտ վայրերէ, աչքը
կը վերստեղծէ պատրանքը
կորուսած օրերու,
որոնց անզօր բերագէին
կը բխի իրերու ձայնը:
Մուէճի - ծուէճ պատկերներ
անցած ու գացած պահերու՝
խոր հեռուներ ծուատած
կու գան խառնելու ներկային
անձնդառ
աշխարհի մը տժգոյն
ստուերայնանք:

Օրեր՝ հասած կիզակէտին,
որ դարձաւ ապա միապաղաղ
հարցականի ստուար գոյութիւն:
Իրեր, որոնք անձնաւ իրենց ներկայէն
կը ծուէին անցեալը՝
բեկնածու բաղձանք...

Անհուն օրագիծ մը
անորոշութեան ափունքին,
բառերու մշուշին մէջէն
կը ցոլայ յուշը յանկարծ...

Պուէնոս Այրէս, 1985 Սեպտեմբեր 5

ՄԵՂԵԴԻ ԾՆՆԴԵԱՆ

Let the river run,
Let all the dreamers wake the nation,
Draw the new Jerusalem

CARLY SIMON

Մութին մէջ
մեռաւ ու մեղր բրդոււն
մեղրերգ
որ ենէ կը պարուրէ -
կը խուժէ ձայնը
ենթիմամար անհուն վայրին
գետը անցեալի
առափնեայ հանդերոււն
անհետ զուգուող
շղթայագիծերէ ավարգեին

պայթուն
հողը նուաղնուն
միջինէ ծունր բացուած
գետը հոսանուն
ժայռադարձդ
նաբող էար

գետը հէշուն
անճառորը եի ու մուն
բիւր բիւրոց սերմ
բարձունքն ապրասանդ
մակինքն ու ձեւ
եկող մանուկ հրաշագան

ձայնը
մեռաւ ու մեղր բրդոււն
մուլի ջրամբարներէ հանդող

Պուէնոս Այրէս, 1990 Նոյեմբեր 3

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8

MARDI
8 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.641 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.641

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, չորեքշաբթիէն ի վեր, բարեկարգուեցաւ Ալմա - Աթա գոյացած Տնտեսական Միութեան Համաձայնագրին բնագիրը («Իզվեստիա»յի մէջ) : 12 գլուխներ 64 յօդուածներով կը կազմեն ամբողջութիւնը, զոր խոստացած են ստորագրել հինգ Պետութիւններ՝ Ռուսաստան, Ուկրանիա, Կիրգիզիա, Թիւրքմենիստան եւ Տաճիկիստան : Չորս ուրիշներ՝ Հայաստան, Ազրպէյճան, Մոլտովա եւ Վրաստան, որոնք բոլորն ալ սա կամ նա ձեւով ներքին հարցեր ունին, միայն սկզբունքով կապուած են : «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ թերեւս իրաւունք ունի լաւատեսական հաստատութեան մը տնօրէնը, երբ կ'ըսէ .- «Այս ամբողջը ընդարձակութիւն մըն է արեւմուտքի սահմանուած, բանալու անոր, աշխատելի՝ մարմին մը ունինք, որ Հանրապետութիւնները կը ներկայացնէ, տուէք ձեր փարկերը...» :

ԱԹԷՆՔԻ կեդրոնը, Հոկտեմբեր 7-ի առաւօտը, Թրքական դեսպանատան մամուլի կցորդը սպաննուած է, երբ իր բնակարանէն նոր ելած, իր կառքը կը նստէր : Մահափորձին երկու հեղինակները կրցած են խոյս տալ մոթօներով : Երկուշաբթի մինչեւ ցերեկ դեռ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին :

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ, իշխանութեան գլուխ գտնուող ընկերային - դեմոկրատները (պահպանողական աջ) փայլուն յաղթանակ մը տարին երեսփոխանական ընտրութիւններուն եւ վարչապետ Անիպալ Քավաքօ Սիլվա բացարձակ մեծամասնութիւն մը պահէ Խորհրդարանի : Վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին, Հոկտեմբեր 7-ի առաւօտը, բայց ինչ որ յայտնի էր ընկերային - դեմոկրատներու յաղթանակէն զատ, համայնավարներու դղալի նահանջն էր :

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են չորեքշաբթիէն ընդդիմադիրներու եւ Գամսախուրդիայի կողմնակիցներուն եւ ոստիկանութեան միջեւ : Երկու մեռեալ եւ 50 վիրաւոր կար բաց պաշտօնական հաշուեկշիռ մը : Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ տեղի ունենալ Շաբաթ իրիկուն (գոնփակ) որ չէր վերջացած կիրակի գիշեր : Կառավարական զօրքն է որ կրակել սկսած էր Շաբաթ (Հոկտեմբեր 5) առաւօտ, ուղղակի հարուածներ գիծելով ընդդիմադիրներուն դէմ, որոնք նոյն բաները կը պահանջեն (եւ յայտնած են Գերագոյն Խորհուրդի նիստին) . - քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակում, նախագահին ասհմանադրական առանձնաշնորհումներու նըդում, մամուլի ազատութիւն : Ամէն պարագայի մէջ, ժողովուրդին 87% ձայներով ընտրուած Գամսախուրդիան, որու հրաժարումն ալ կը պահանջուի, յայտարարեց թէ միտք չունի քաշուելու եւ եթէ քաշուի աւելի մեծ քաոս կ'ըլլայ :

ԽՐՈՒԱԹԻԱ մինչ իր անկախութիւնը կը հռչակէր Հոկտեմբեր 7-ին, կէս գիշերին, արիւնալի կռիւները կը շարունակէին եւ Եւրոպա, իր ապարդիւն միջնորդութիւնը արդարացնելու համար կը բանար առեւտրական շրջափակում մը, եթէ պատերազմիկները չդադրեցնէին կռիւները Հոկտեմբեր 7-ի իրիկուն : Սլովենիա ալ իր անկախութիւնը կը հռչակէր

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉԻ ԾԱՌԱՅԱԾ Է ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Բ. Քարալէքիր իր յուշերուն ը. մասին մէջ կը շարունակէ պատմել քրտական հարցին անցած փուլերը : Կը գրէ թէ 1924 Սեպ. 11-ին Ներքին նախարարութիւնը քրտական ապստամբութեան մասին հրահանգներ կու տայ Պոլսոյ կուսակալութեան : Պոլիս ապրող քիւրտ ղեկավարներու հետ շփումներով յայտնի կ'ըլլայ որ կարնոան քրտական ապստամբութիւն մը տեղի պիտի ունենայ . այս տեղեկութիւնը կը փոխանցուի Ներքին նախարարութեան : Ասկէ ետք անգլիախօս ոստիկան մը որպէս անգլիացի կը ներկայացուի քիւրտ ղեկավարներու որոնք կը մղէ ինքնավարութիւն պահանջելու, նոյնիսկ հաւատացնելով որ անգլիական կառավարութիւնը խոստացած է օգնել :

Բ. Քարալէքիր կ'ամբաստանէ կառավարութիւնը որ ոչ մէկ միջոցառումի դիմած է այս ապստամբութիւնը մեղմելու համար եւ նաեւ տեղեակ չէ պահած գինուորականութիւնը :

1925 Փետրուարին երբ Շէյխ Սաիտի գլխաւորութեամբ ապստամբութիւնը ծայր կու տայ, կառավարութիւնը պատահածին պատասխանատու կը նկատէ Քարաքէքիրի ղեկավարած «Յառաջդիմասէր Հանրապետութիւն» կուսակցութիւնը : Այս ամբաստանութիւնը միջոց կը ծառայէ յիշեալ կուսակցութեան փակումին, հակառակ անոր որ Քարալէքիր կը յայտարարէ թէ իրենք խնդրոյ առարկայ շրջաններուն մէջ մասնաճիւղ իսկ չունին :

Ապստամբութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ շրջանի վարչապետը անզօրութեամբ ամբաստանէ ներքին նախարարը . Քարալէքիր կը գրէ թէ իշխանութեան նպատակը նաեւ աճարեկչական մթնոլորտ մը ստեղծել էր, պատրուակելով քրտական շարժումը : Արդարեւ, անդորրութիւն ապահովելու օրէնքով մը կ'արգիլուին յետադիմական ու ապստամբական շարժումները, Ի. Ինէօնիւ գործի գլուխ կ'անցնի ու երկրին մէջ կը բացուին անկախութեան դատարանները, մահավճիռ արձակելու իրաւասութիւններ կը տրուին . կը գործադրուին «Յառաջդիմասէր» կուսակցութեան, ակումբներու փակումի որոշումները :

Այսպէս, կառավարութեան քրտական քաղաքականութիւնը կը ծառայէ ոչ միայն մոլորցնելու եւ ճնշելու քրտական շարժումը, այլեւ ձերբազատելու ներքին քաղաքականութեան անբաղձալի տարրերէն :

վերջնապէս թաղելով Նիկոլայեւիչ կոչուած Պետութիւն մը :

ԻՇԽԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ խանդավառ ընդունելութեան արժանացաւ Պելկրատ, ուր ժամանեց առջի օր : Սերպիոյ գահաժառանգը Լոնտոն ծնած է, թոռն է Մարսէյլ սպաննուած Ալեքսանդր Ա.ի : Յուզուած, համբուրելէ ետք հողը, յայտնեց թէ ինքզինքը կը դնէ իր հայրենիքի ծառայութեան :

ԳՈՐԲԱՉՈՎ դրական պատասխան տըւաւ Պուշի ապազինման որոշումին եւ աւելի հեռու ալ գնաց, յայտարարելով թէ ոչ միայն պիտի հրաժարին հիւլէական

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՆԹԻԼԻԱՍ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՔԱՐՈԶԵՑ ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Էջմիածինէն վերադարձի ճամբուն վրայ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Փարիզէն կ'անցնէր ու Հոկտեմբեր 6-ին քարոզեց Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր, այդ օրը, ինչպէս ամէն տարի, պատարագ եւ հոգեհանգիստ ու արեւշատութեան մաղթանք կը կատարուի եկեղեցւոյ բարերարներուն համար :

Պատարագը մատոյց Գիւտ Արք. Նագդաշեան : Նախքան քարոզը, Գիւտ Արք. մէկ առ մէկ կարդաց անունները Եկեղեցւոյ հանգուցեալ (թիւով՝ 120) եւ ի կենդանեաց (թիւով՝ 33) բարերարներուն : Ապա, ողջունելով ներկայութիւնը Կիլիկիոյ Գահակալին, հրաւիրեց զայն տալու իր պատգամը :

Հայրապետը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Գիւտ Արք.ին, ապա արտայայտեց իր ուրախութիւնը՝ որ անգամ մը եւս ընդհանրական կարգ մը մտածումներ ներկաներուն հետ բաժնելու պատեհութիւնը կ'ունենայ : Առաջին առթիւ, ան կանգ առաւ յիշատակին առջեւ անոնց՝ որոնք իրենց լուման բերին այս եկեղեցւոյ պայծառութեան գանձանակին : Ոգեկոչեց մասնաւորապէս եկեղեցաշէն բարերար Ալեքսանդր Մանթաշեանը ու այս առթիւ մէջբերեց Նարեկացիէն տող մը, որ կ'ըսէ՝ «Զեմ նայիր տրուածին, կը նայիմ տուողին» : Այս խօսքէն մեկնելով, Գարեգին Բ. անդրադարձաւ եկեղեցւոյ դերին ու յիշեց Ֆրանսացի մեծ գրողի մը խօսքը՝ Եկեղեցին կենդանի յիշողութիւն է, շեշտելու համար թէ ինչպէս, հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ ան կենդանի յիշողութիւն մըն է :

Գարեգին Բ. ոգեկոչեց Հռոմ իր մէկ այցելութիւնը, երբ կը դիտէր Միքել Անճելոյի՝ Մովսէսը ու կը յիշէր թէ արձանը նախ քար էր, միայն քար, ու աւանդապէսն է, որ իր մուրճի հարուածներով անոր կերպարանք կուտայ ու երբ Միքել Անճելօ վերջացուց իր գործը, զարնելով դարկաւ ու ըսաւ՝ «խօսէ՛ Մովսէս» : Հայ Եկեղեցին եւս, շեշտեց Կաթողիկոսը, քարէ կամ մարմարէ շէնքը չէ, այլ նոյնինքն՝ ժողովուրդը ու յատկապէս այն ոգին, որ կը միացնէ եւ կը միացնէ մեզ :

Եկեղեցւոյ դերը, շարունակեց Գարեգին Բ., կը յատկանշուի երկու յարաբերութիւններով : Մին ուղղահայեաց՝ Աստուած եւ մարդ յարաբերութեամբ, իսկ միւսը հորիզոնական՝ մարդ առ մարդ երկխօսութեամբ : «Այս Եկեղեցին պարտաւոր ենք պահպանել մեր աչքերու բիբին պէս, որովհետեւ անիկա մեր արժանապատուութեան ու հպարտութեան աւազանն է» . ընդգծեց ան :

Գարեգին Բ. ապա անդրադարձաւ Սեպտեմբեր 29-ին Մայր Աթոռի մէջ կատարուած միւռոնօրհնութեան ու դիտել տուաւ, թէ 550 տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս մը անձամբ կը մասնակցէր Էջմիածնայ միւռոնօրհնէքին, Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողքին, զոյգ պատրիարքներուն եւ Անկախ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին ներկայութեան : «Ես կը հաւատամ, որ այս տարիները Հայոց Հազարամեայ պատմութեան մէջ վճռորոշ տարիներ պիտի ըլլան» ըսաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը ու Խորհրդային Միութեան ընթացիկ վերիվայրումները բնութագրեց որպէս «յորձանքային շրջափոխութիւններ, որոնց վախճանակէտը ազգերու ինքնորոշման ճանապարհն է» : Այնուհետեւ, Գարեգին Բ. շեշտը դրաւ իւրաքանչիւր Հայու պարտաւորութեան վրայ՝ Հայրենիքի հզօրացման ու բարգաւաճման սրբազան գործին մէջ, չմոռնալով յիշեցնել խմաստութեան, լայնախոհութեան եւ ամբողջատեսական մօտեցումի անհրաժեշտութիւնը՝ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ : Պէտք է մէկ կողմ դնել տարակարծութիւնները, չծանրանալ դժուարութիւններուն վրայ, մոռնալ փորձել, անոնք ամպեր են, մենք պէտք է նայինք երկինքին :

Իր քարոզին վերջին բաժնով, Գարեգին Բ. մատնանշեց խոչընդոտները, զորս կը դիմագրաւէ Հայց. Եկեղեցին իր մայր հողին վրայ : Ակնարկեց այն քանդիչ գործունէութիւններուն, զորս կը տանին օտարամուտ աղանդներ Հայաստանի մէջ, շահագործելով քրիստոնէական ճշմարտութիւնները : Թելադրեց հաւատարիմ մնալ դարերու մեր հաւատքին ու մաղթեց, որ ազգային սրբութիւններու հանդէպ նախանձախնդրութիւնը՝ վերամկրտութեան առիթ մը ըլլայ մեր հայկականութեան ապրումին մէջ :

Խորապէս տպաւորիչ այս քարոզէն ետք, պատարագի աւարտին, կաթողիկոսին ներկայութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ բարերարներու յիշատակին, օրհնուեցաւ նաեւ տաճարին հիմնադրութեան առթիւ պատրաստուած մատաղը, որ արարողութենէն ետք, բաժնուեցաւ «Ն. Ֆրէնկեան» սրահը, ընդունելութեան ատեն :

**

Գարեգին Բ., Երկուշաբթի, Հոկ. 7-ին կը վերադառնար իր Աթոռը, հանդիպելէ ետք Մալթա եւ Կիպրոս :

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ

Սեպտեմբեր 29-ին, վերջ գտաւ այն տառապալից կեանքը — եթէ կարելի է կեանք որակել — զոր Կարպիս Գապատայեան կը քաշքշէր տարիներէ ի վեր Ալցհայմըրի հիւանդութիւնը ամէն ամիս աւեր գործեց ու այլեւս բուսական կեանք մը կը վարէր : Եւ այս պարագային՝ մահը ազատագրում կը դառնայ :

Անոնք որոնք զինք ճանչցած են անցեալին ու ծանօթ են իր անչափ ծառայասիրութեան, պէտք է դեռ յիշեն, երախտագիտութեամբ, թէ որքան օգտակար եղած է այս գաղութին եւ մանաւանդ հայրենաբարերներու, որոնք կուգային արտասահմանէ ու որեւէ ժամու իր դուռը կը բախէին, թուղթի, գործի կամ որեւէ այլ կարգադրութեան համար :

Կենսունակ, ջերմ խառնուածքի տէր ու այնքան ընկերական, Կարպիս Գապատայեան, հանրային կեանքի մէջ ալ կարեւոր դեր խաղաց : Հիմնադիրներէն է Եան'ց ակումբին եւ անոր կողքին ալ միշտ իր օժանդակութիւնը բերած է այլ կազմակերպութիւններու գործունէութեան :

Պիլէճիքցի, ծնած էր 1924-ին, բայց շատ կանխահասօրէն այս քանդիչ հիւանդութիւնը վերջ տուաւ իր բանական կեանքին : Այսօր ալ վերջ կը դնէ իր ֆիզիքական կեանքը, անոյշ յիշատակ մը թողլով բոլոր անոնց մօտ, որոնք ճանչցած են զինքը :

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Զ.

ԼՈՒՌ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Հայաստանի նախագահութեան թեկնածուներէն երկուքը - Մ. Յակոբեան եւ Մ. Յարութիւնեան - գրեթէ բոլորովին անծանօթներ էին Սփիւռքի հանրութեան. կարելի է ըսել թէ Հայաստանի ներկայով հետաքրքրուածներու համար ընդրութիւնը առիթ եղաւ այս անունները լսելու կամ անոնց մասին քանի մը տող կարդալու: Այս երեւոյթին բոլորովին հակառակ պարագայի մը հերոսն է ուրիշ թեկնածու մը՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան: Ան որ Ղարաբաղ Կոմիտէի երիցագոյն անդամն էր ու իր մասին կանոնաւոր կերպով լուրեր կը հասնէին Սփիւռք, նոյնիսկ խումբին արգելափակուած շրջանին, յաւելեան բաւական թանձր քօղով մը ծածկուած է այսօր, որպէս նախագահութեան թեկնածու: Ճիշդ է որ կարելի չէ ըսել թէ Սփիւռքի մէջ ամէնէն կանոնաւոր հետեւողն իսկ կրնայ ամէն բան կարդալ, կամ տեսնել. սակայն, այս ափերը հասած բազմաթիւ ու գունագեղ մամուլի էջերը կարծէք յամառօրէն անգիտացան այս թեկնածութիւնը. ո՛չ հարցազրոյց լոյս տեսաւ Ռաֆայէլ Ղազարեանի հետ, ոչ ալ որեւէ տեղ տող մը կարդացինք զարմանալի իր թեկնածութեան, կամ յառաջիկայի ծրագիրներուն, մտադրութիւններուն մասին:

Այս երեւոյթը կրնայ բացատրուիլ թերեւս անով որ Ռաֆայէլ Ղազարեան առաջադրուած է «քաղաքացիական նախաձեռնութեամբ» միայն, առանց իրեն թիկունք ունենալու քաղաքական կազմակերպութիւն մը, կամ մանաւանդ կուսակցութիւն մը: Նոյնպէս կարելի է մտածել թէ ինք այնքան ալ լուրջի առած չէ այս քայլը, այլ պարզապէս տեղի տուած է մօտիկ կամ անմերժելի շրջանակի մը պնդումներուն: Ինչ որ ալ ըլլայ իրականութիւնը, զարմանալի է հայաստանեան մամուլէն թեկնածու Ռաֆայէլ Ղազարեանի բացակայութիւնը, երբ միայն երկու շաբաթ մնացած է բախտորոշ թուականին:

Այս պարագան կը ստիպէ եղարձ մը, նորագոյն, թարմ տուեալներու բացակայութեան, հին էջերու անդրադարձումով մը սեւեռելու թեկնածու Ռաֆայէլ Ղազարեանի անձին: Իր եղարձը կը կեդրոնանայ «Յառաջ»ի 1990 Փետրուար 22 եւ 23-ի թիւերուն մէջ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցին վրայ: Այդ թուականները կը զուգադիպին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կազմին Ռաֆայէլ Ղազարեանի փոխ-նախագահ ընտրութեան:

Ռաֆայէլ Ղազարեան եւս Հայաստանէն դուրս, Թուրքիա ծնած թեկնածու մըն է. Հայաստանը հող ու քար, միս ու ոսկոր ըլլալէ շատ առաջ «խորհրդային երկիր» մը եղած է իրեն համար որ դայն ճանչցած է նախ գրականութենէն, ծնողներուն պատմածէն: Այդ պատումները՝ արհաւիրքով սնած էջեր, իրեն մէջ կ'արմատաւորեն հետեւեալ դիրքորոշումը. «պարտաւոր եմ ամբողջ հնարաւորութիւններս ծառայեցնել իմ ազգիս»:

Այս ծառայութիւնը կը սկսի 50-ական թուականներուն, երբ Մոսկուայի մէջ բարձրագոյն ուսման հիմնարկ մը աւարտելէ ետք կը լսէ թէ Հայաստանի մէջ Սփիւռքի համար ռատիոկայան մը կը բացուի. տարի մը կ'աշխատի հոն, կը կանչուի Մոսկուա, ուր աւարտաճառ մը պաշտպանելէ ետք, 1958-ին կը դառնայ Հայաստան. կը հիմնէ Երեւանի համալսարանի ռատիօ-ֆիզիքի եւ ելեկտրոնիկայի ամպիոնը ու 10 տարի կը ղեկավարէ. յատկանշական է իր հետեւեալ նշումը. «Ինձ յաջողուեց ստեղծել իմ ուսանողների հետ հայերէն լեզուով ռատիոֆէզնիկական առաջին գրականութիւնը»: Ռաֆայէլ Ղազարեան երեք հիմնադիրներէն մէկն է նաեւ ֆիզիքական գիտութիւններու հիմնարկի մը (1962 - 1963) ուր սկսած են զբաղիլ լազերային թեմատիկայով: Կը ղեկավարէ այդ հիմնարկին քուանթային ելեկտրոնիկայի բաժինը: Գիտական ակնառու դէմքի իր գործունէութիւնը չի սահմանափակուիր այսքանով: Տոքթորական աւարտաճառը եւս Մոսկուայի մէջ պաշտպանելէ ետք, Երեւանի Թէքնիք-համալսարանին մէջ կը հիմնէ կապի եւ ռատիօ թէքնիքական հիմունքներու ամպիոնը որ առաջինը կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ:

Այս քայլով գիտնականի գործին կ'աւելնայ նաեւ լեզուական պայքար մը. գայն կը մղէ յամառօրէն, որպէսզի նորաբաց ամպիոնը հայերէնով գործէ: Հոն եւս կը պատրաստէ գիտութեան երիտասարդ ուժեր ու քանի մը տարի ետք անոնց յանձնելով նոյն ամպիոնին ղեկավարութիւնը, ինք կը նուիրուի դասաւանդութեան:

Ղարաբաղեան շարժումին առաջին երկու տարուան շրջանը անշուշտ շատ բան գեղչած էր Ռաֆայէլ Ղազարեանի գիտնականի վաստակէն. ինչպէս կ'ըսէր, այդ ժամանակամիջոցին եթէ զբաղած էր գիտութեամբ, առիկա եղած էր միայն Մոսկուայի բանտը գտնուած ամիսներուն...:

Գալով քաղաքական գործունէութեան որ կը բնորոշուի Ղարաբաղեան շարժումով, ան կը բացատրուի իր ամբողջ հնարաւորութիւնները ազգին ծառայեցնելու Ռաֆայէլ Ղազարեանի հետամուտ որոշումով: Երբ առիթը կը ներկայանայ «գտնուելու պայքարի մէջ յանուն մեր պատմական կորուստների գոնէ մասնակի փոխհատուցման» անմիջապէս տեղը կ'առնէ ըստեղծուած յորձանքին մէջ: 1965 - 1966 թուականներուն Պարոյր Սեւակի, Սարգիս Մուրատեանի հետ է ղարաբաղեան հարցով բարձրացած ալիքին մէջ: Յետոյ այդ պայքարին նոր փուլին եւս ոչ մէկ երկմտութիւնք կ'ունենայ մասնակից դառնալու, ոչ իսկ անդրադառնալու թէ տարիքը 60-ը անց է արդէն...:

Միշտ իր նպատակը կ'ըլլայ «օգտակար լինել մեր արդարացի հարցի լուծման»: Երկրաշարժին յաջորդած, հալածանքն ալ որ գիրենք նետեց Բուտիրկայի բանտին մութ ու խոնաւ խուցերը, ոչինչով կ'ազդէ վրան: «Անձնական ոչինչ չեմ սպասում այս շարժումից, բացի անախորժութիւնից» կ'ըսէր վերոյիշեալ զրոյցին ընթացքին, նշելով որ անախորժութիւնը չէր ուշացած իրենց գլխուն թափուելու:

Ղարաբաղեան պայքարի մարտիկի դիրքէն մինչեւ Գերագոյն Խորհուրդի «Գիտութեան, լեզուի ու մշակոյթի հարցերու յանձնաժողով»ի նախագահութիւն անցքը ու անկէ հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածութիւնը Ռաֆայէլ Ղազարեանի համար եւս գիտութեան աշխարհը քաղաքականին հետ փոխանակելու ընթացիկ տրամադրութեամբ մը կարելի էր բացատրել. սակայն երկու ազդակ կը խոչընդոտեն այդ բացատրութիւնը: Անոնցմէ առաջինը - դոնէ հեռուէն դիտուած - Ռ. Ղազարեան քաղաքական դէմքին գրեթէ բացակայութիւնն է այդ բեմէն. այս մէկ տարուան մէջ այս առընչութեամբ ղեկուցում մը, ելոյթ մը կամ խօսք մը չարձագանգեց փրմէ: Ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչ կը մտածէ նախագահութեան թեկնածու Ռաֆայէլ Ղազարեան դոնէ Հայաստանի փոթորկալից առօրեային մասին. ի՞նչ մտահոգութիւններ, ի՞նչ առաջարկներ, ի՞նչ քննադատութիւններ ունի ան որ այսօր կը յաւակնի երկրին իշխանութեան բարձրագոյն աթոռին:

Անոր այս լռութիւնը զարմացնող է նախագահութեան թեկնածուի դիրքէն. այլապէս անյարիր ոչինչ կայ գիտնականին կեցուածքին մէջ որ օր մը իրեն համար եւս անակնկալօրէն, ընտրուած էր Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կազմին փոխ-նախագահ:

Այդ օրուան առաւօտուն արդարեւ, երբ իր տպաւորութիւնը հարցուցինք շրջանին Հայաստանի համար դեռ անսպասելի այդ պատահարին առթիւ, պատասխանեց. - «ոչ միայն շշմեցայ, այլ որոշ տագնապ զգացի. բացատրեմ թէ ինչու. երբ ես միացայ այս շարժմանը, հէնց սկզբից ինձ համար ոչ մի լաւ բան չէի սպասում. պարզապէս ինձ այնտեղ մղեց իմ ներքին, ազգասիրական զգացումը: Ես չէի ուզենայ որ այնպիսի կարծիք ստեղծուէր որ իմ վերջնական նպատակը պաշտօնասիրութիւնն էր...: Ես իմ բնոյթով, բնաւորութեամբ չեմ կարծում որ համապատասխանում եմ բարձր պաշտօն գրաւելու:

Եւ վերջապէս տարիքս առած մարդ եմ եւ կարծում եմ որ հիմա եռանդուն եւ ազգիս օգտակար լինելու համար տարիքս անցել է: Այդ պաշտօնի համար ես կը գերադասէի տեսնել ինձանից մի 15 - 20 տարի աւելի երիտասարդ, 40 - 45 տարեկան, անձնուէր, ազգասէր մարդ:

Սակայն ինձ մխիթարում է մի հանգամանք որ իմ պաշտօնս կը տեւի մինչեւ Մայիս 20, նոր ընտրութիւններ, որովհետեւ յուսով եմ որ այդ միջոցին մենք կը գտնենք աւելի յարմար, աւելի արժանի թեկնածութիւն, նման պաշտօնի համար»:

Գոնէ բացատրէր Ռաֆայէլ Ղազարեան որ ինչ ազդակներով այսօր այդ «աւելի արժանի»ն ու «աւելի յարմար»ը կը կեդրոնացնէ ի՛ր վրայ: Բացատրէր թէ ինչպիսի համեմատութեան մը յենած է թեկնածութեան որոշումը իրեն համար որ նոյն զրոյցը որպէս գիտութեան մարդ, կը փակէր հետեւեալ արտայայտութեամբ. «առաջին հերթին պէտք է անել այն, ինչ ազգին է պէտք եւ ոչ անձին»:

Անձն ու գիտութեան մարդը մէկդի դնելէ ետք, Ռաֆայէլ Ղազարեան պէտք ունի ժողովուրդին արժեւորումին. արդեօք ա՛ն ո՞ր պատուանդանին վրայ հրաւիրէ դինքը. համալսարանի՞ն թէ Գերագոյն Խորհուրդին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՐԷՆՔԸ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՈՒ ԱՄՓՈՓՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 19.- Քուէարկութեան ժամանակը եւ տեղը:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւններում քուէարկութիւնն անցկացւում է ընտրութիւնների նշանակուած օրը, տեղական ժամանակով ժամը 7-ից մինչեւ 22-ը: Քուէարկութեան ժամանակի ու տեղի մասին տեղամասային ընտրական յանձնաժողովն ընտրողներին տեղեկացնում է ընտրութիւններից ոչ ուշ, քան 10 օր առաջ:

ՅՕԴՈՒԱԾ 20.- Քուէարկութեան կազմակերպումը եւ անցկացումը:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւններում քուէարկութեան կազմակերպման եւ անցկացման կարգը սահմանւում է «Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքին համապատասխան:

Քուէարկողը քուէաթերթիկում ջնջում է այն թեկնածուների տուեալների դիմաց նշուած «Համաձայն եմ» բառը, որոնց ինքը դէմ է քուէարկում:

ՅՕԴՈՒԱԾ 21. - Ձայների հաշւումը ընտրական տեղամասերում:

Տեղամասային ընտրական յանձնաժողովն ըստ ընտրողների հիմնական եւ լրացուցիչ ցուցակների պարզում է տեղամասում ընտրողների ընդհանուր թիւը, ինչպէս նաեւ քուէաթերթիկներ ստացած ընտրողների թիւը:

Քուէատուփերը բացելուց առաջ տեղամասային ընտրական յանձնաժողովը հաշւում եւ մարում է բոլոր չօգտագործուած քուէաթերթիկները:

Քուէատուփերը բացւում է տեղամասային ընտրական յանձնաժողովի՝ քուէարկութիւնն աւարտելու մասին յանձնաժողովի նախագահի յայտարարութիւնից յետոյ: Մինչեւ քուէարկութեան աւարտը քուէատուփերը բացելն արգելւում է:

Քուէատուփերում եղած քուէաթերթիկների հիման վրայ յանձնաժողովը պարզում է քուէարկութեանը մասնակցած ընտրողների ընդհանուր թիւը, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի իւրաքանչիւր թեկնածուի օգտին տրուած ձայների եւ նրա դէմ տրուած ձայների թիւը, անվաւեր ճանաչուած քուէաթերթիկների թիւը: Ընտրողների կողմից քուէաթերթիկների մէջ լրացուցիչ մտցուած քաղաքացիների ազգանունների վերաբերեալ ձայները, ինչպէս նաեւ թեկնածուների տուեալների վրայ կատարուած գրառումները հաշուի չեն առնւում:

Անվաւեր են ճանաչւում այն քուէաթերթիկները, որոնցում քուէարկութեան ժամանակ թողնուել են մէկից աւելի «Համաձայն եմ» բառը, իսկ մէկ թեկնածուի դէպքում միաժամանակ ջնջուել են կամ չեն ջնջուել «Համաձայն եմ» եւ «Համաձայն չեմ» բառերը: Զսահմանուած նմուշի քուէաթերթիկները հաշուի չեն առնւում: Քուէաթերթիկի վաւերականութեան հարցում կասկածներ առաջանալու դէպքում հարցը լուծւում է տեղամասային ընտրական յանձնաժողովի՝ քուէարկութեան միջոցով:

Այն քուէաթերթիկները, որոնցում ջնջուած են բոլոր թեկնածուների դիմաց նշուած «Համաձայն եմ» բառերը, համարւում են վաւերական եւ հաշւում են որպէս թեկնածուներին դէմ տրուած ձայներ:

Ձայների հաշւման արդիւնքները քննարկւում են տեղամասային ընտրական յանձնաժողովի նիստում եւ գրանցւում ընտրական տեղամասում կազմուող արձանագրութեան մէջ: Արձանագրութիւնը ստորագրւում է յանձնաժողովի նախագահի, նախագահի տեղակալի, քարտուղարի ու անդամների կողմից եւ ուղարկւում համապատասխան շրջանային կամ քաղաքային ընտրական յանձնաժողովի կողմից սահմանուող կարգով:

ՅՕԴՈՒԱԾ 22. - Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների արդիւնքների ամփոփումը եւ հրապարակումը:

Տեղամասային ընտրական յանձնաժողովների արձանագրութիւնների հիման վրայ շրջանային եւ քաղաքային ընտրական յանձնաժողովները որոշում են համապատասխան շրջանի կամ քաղաքի ընտրողների ընդհանուր թիւը, քուէաթերթիկներ ստացած ընտրողների թիւը, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի իւրաքանչիւր թեկնածուի օգտին տրուած ձայների եւ դէմ տրուած ձայների թիւը, անվաւեր ճանաչուած քուէաթերթիկների թիւը:

Շրջանում, քաղաքում ընտրութիւնների արդիւնքները որոշւում են համապատասխան շրջանային կամ քաղաքային ընտրական յանձնաժողովի նիստում եւ գրանցւում արձանագրութեան մէջ: Արձանագրութիւնը ստորագրւում է յանձնաժողովի նախագահի, նախագահի տեղակալի, քարտուղարի ու անդամների կողմից եւ ուղարկւում ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողով՝ նրա կողմից սահմանուած կարգով:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը շրջանային, քաղաքային յանձնաժողովների արձանագրութիւնների հիման վրայ հնգօրեայ ժամկէտում ամփոփում է ընտրութիւնների արդիւնքները եւ որոշում ընտրողների ընդհանուր թիւը, քուէարկութեանը մասնակցած ընտրողների թիւը, իւրաքանչիւր թեկնածուի օգտին տրուած ձայների եւ դէմ տրուած ձայների թիւը, անվաւեր ճանաչուած քուէաթերթիկների թիւը:

Ընտրուած է համարւում Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի այն թեկնածուն, որը ստացել է առաւել շատ ձայներ եւ որին կողմ ստացած ձայների թիւը գերազանցում է դէմ ստացած ձայների թուին: Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի հետ միաժամանակ ընտրուած է համարւում նրա կողմից առաջարկուած եւ գրանցուած Հայաստանի Հանրապետութեան փոխ նախագահի թեկնածուն:

Ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը ընտրութիւններն ամբողջութեամբ կամ առանձին շրջանում, քաղաքում կամ առանձին տեղամասում անվաւեր է ճանաչում, եթէ ընտրութիւնների ընթացքում կամ ձայները հաշուելիս տեղ են գտել սոյն օրէնքի այնպիսի խախտումներ, որոնք էապէս ազդել են ընտրութիւնների արդիւնքների վրայ:

Ընտրութիւններն անվաւեր ճանաչելու մասին որոշումը կարող է գանգատարկը-

ւել Հայաստանի Հանրապետութեան դերագոյն դատարան:

Ընտրութիւնների արդիւնքների մասին հաղորդագրութիւնը ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը մամուլում հրապարակում է ոչ ուշ, քան տասնօրեայ ժամկէտում:

ՅՕԴՈՒԱԾ 23.- Երկրորդ փուլի քուէարկութիւնը:

Այն դէպքում, երբ քուէարկել են Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի երկուսից աւելի թեկնածուներ եւ ոչ մի թեկնածու չի ստացել ընտրողների անհրաժեշտ քանակի ձայներ, ապա առաջին փուլում առաւել շատ ձայներ ստացած եւ իրենց թեկնածութիւնները չհանած Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի երկու թեկնածուները քուէարկւում են երկրորդ փուլում, իսկ եթէ երկրորդ փուլում մնում է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի մէկ թեկնածու, բացառութեամբ «Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքի 5-րդ յօդուածում նախատեսուած դէպքերի, ապա նա քուէարկւում է միայնակ: Երկրորդ փուլի քուէարկութիւնը կայանում է առաջին քուէարկութիւնից յետոյ տասնչորրորդ օրը: Երկրորդ փուլի քուէարկութեան մասին յայտարարութիւնը հրապարակւում է առաջին փուլի քուէարկութիւնից յետոյ ոչ ուշ, քան վեցերորդ օրը: Երկրորդ փուլ դուրս եկած Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի թեկնածուն կարող է հանել իր թեկնածութիւնը քուէարկութեան օրուանից ոչ ուշ, քան հինգ օր առաջ՝ այդ մասին դիմում ներկայացնելով ընտրութիւնների կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովին:

Ընտրուած է համարւում Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի այն թեկնածուն, որը ստացել է առաւել շատ ձայներ եւ որի օգտին տրուած ձայների թիւը գերազանցում է դէմ տրուած ձայների թիւին:

ՅՕԴՈՒԱԾ 24.- Նոր ընտրութիւններ:

Եթէ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւններում քուէարկել են ոչ աւելի, քան երկու թեկնածուներ եւ նրանցից ոչ մէկը չի ընտրուել կամ Հայաստանի Հանրապետութիւնում ընտրութիւնները ճանաչուել են անվաւեր կամ երկրորդ փուլի քուէարկութիւնը հնարաւորութիւն չի տուել որոշելու Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, ընտրութիւնների կենտրոնական յանձնաժողովն անցկացնում է նոր ընտրութիւններ: Քուէարկութիւնն անցկացւում է նոյն ընտրական տեղամասերում եւ ընտրողների նոյն ցուցակներով:

Նոր ընտրութիւնները անցկացւում են նախորդ ընտրութիւնների աւարտից ոչ ուշ, քան 70 օր յետոյ: Նախագահի թեկնածուների գրանցումը եւ միւս միջոցառումներն անցկացւում են սոյն օրէնքով սահմանուած կարգով եւ ժամկէտներում:

Նոր ընտրութիւններ են անցկացւում նաեւ, եթէ մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնների առաջին փուլը նախագահի թեկնածուներից ոեւէ մէկը կամ ընտրութիւնների երկրորդ փուլ անցած երկու թեկնածուներից մէկը մահանում է կամ թեկնածուներից մէկի համար առաջացել են այնպիսի խոչընդոտներ, որոնք Հայաստանի Հանրապետութեան գերագոյն դատարանի կողմից գնահատւում են որպէս անյաղթահարելի:

Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն խորհրդի նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն խորհրդի քարտուղար՝
Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

2 Օգոստոս 1991 թուականի,
քաղաք Երեւան

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՁԱՅՆԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Սեպտեմբեր 29-ին, Կիրակի առաւօտ Շարվիլօյի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝ Վրթանէս Ա. Քահանայ Տէրտէրեանի պատարագ մատուցուեցաւ: Երգեցողութիւնը կատարուեցաւ հրաւիրեալ դպիրներու կողմէ:

Հայր Սուրբ պահուն, Վրթանէս Ա. Քահանայ քարոզեց եւ շեշտեց թէ Վարագայ Խաչի տօնը խորհրդաւոր է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ. անդրադարձաւ նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին օծման 36-րդ տարեդարձին ու արեւշատութիւն մաղթեց, յիշելով թէ նոյն օրը Էջմիածնի մէջ, կաթողիկոսներու, պատրիարքներու եւ բարձրաստիճան այլ հոգեւորականներու ներկայութեան կը կատարուէր Միւռոնի օրհնութիւնը:

Ըստ կարգի, յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Եկեղեցւոյ գլխաւոր բարերար Ճիւղրայէլ եւ Աստուածի Փահատուրեանի, անոնց ծնողաց՝ Նշանի եւ Ֆիլորի, ինչպէս նաեւ Փաթմագեան, Խարբութլեան, Յարութիւնեան եւ Թիւթիւնճեան ընտանիքներու ննջեցեալ հոգւոյն:

Հոգեւոր հովւին եւ Ազգային Միութեան կարգադրութեամբ ամէն տարի Վարագայ Խաչի տօնին օրը կը կատարուի հոգեհանգստեան նոյն պաշտօնը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ ԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Ժողովրդավար ուժերու պետական փուչին իջեցուցած հարուածը թիրախ չունեցաւ միայն կուսակցական նոմենկլատուրան, այլ նաեւ արձաններու Մոսկուայի քաղաքապետական սպասարկութիւնը: Ի՞նչպէս չըլլայ: Ձեռնարկութիւնը 150 բանուոր ունի. մէկ տարուան մէջ աւելի քան 3 միլիոն ռուբլիի «ապրանք» կ'արտադրէին. բոլ կը վճարուէին ու արհմիութենական առաւելութիւններ կը վայելէին: Արտադրութեան մէկ երրորդը կը բաղկանար աշխարհի ընկերվարական առաջին պետութեան հիմնադիրին արձաններէն ու կիսանդրիներէն: Լենին օրուան հարցն էր բանուորներէն մինչեւ տնօրէնին համար: Աշխատանոցներէն մէկը մեծ ու փոքր կիսանդրիներ կամ Լենինի հարիւրաւոր գլուխներ կը պատրաստէր: Շահաբեր գործ էր ու ապսպրանքը երբեք չէր պակսեր: Կը բաւէր որ կրանիթեայ առաջնորդը իր քաղաքին կամ վայրի հրապարակէ մը մատնացոյց ընէր հետեւելի ճիշդ ուղղութիւնը ու տեխա տարեկան տասնեակ հազարաւոր ռուբլիի եկամուտ կը նշանակէր: Վերջին շրջանի յանկարծակի փոփոխութիւնները անակնկալ շուարումի մատնեցին ձեռնարկութիւնը:

Տնօրէնը սաստիկ պայրացած է, հակառակ որ երկար ատենէ ի վեր յայտնի էր թէ պէտք չէ արտադրութիւնը՝ այլեւս կեդրոնացնել Լենինի արձաններուն վրայ:

Կրանիթէ, 3 մեթր բարձրութեամբ երկու արձաններ, որոնց արժէքը շուրջ հարիւր հազար ռուբլի է, կը սպասեն աշխատանոցին մէջ. գէշը այն է որ երկուքէն միայն մէկը վճարուած է, թէեւ երկու ապսպրանքներն ալ պաշտօնապէս ջնջուած չեն:

Կացութիւնը դժուար է ոչ միայն բանուորներուն, այլեւ 50-ի չափ քանդակագործներու համար որոնք կայուն եկամուտ մը ունէին այդ գործով:

Ձեռնարկութիւնը որ ամէնօրեայ հացէն զրկուած է այլեւս, կը ջանայ վերապրիլ գաղափարախօսական նոր պայմաններու մէջ: Արդէն արտադրութեան որոշ տոկոս մը կը ներգրաւէ այլ մարզեր. ուսուցողական զանազան դաշէ առարկաներ, պարտէզներու համար արձաններ, եւ տապանաքարեր կը շինուին: Քիչ - քիչ սկըսած են պատրաստուիլ նաեւ դիմաքանդակները, կիսանդրիները յայտնի գրողներու, արուեստագէտներու որոնք դեռ երէկ անարժան դպիրներ կը նկատուէին:

Ընկերվարական փարչաձեւին հիմնադիրին կիսանդրիները տակաւին ոչ նետուած են ոչ ալ Գուպա զրկուած: Խնամքով պահուած են անոնք պահեստանոցներուն մէջ, այն մտածումով որ կրնան օտարները հետաքրքրել ... կամ ո՞վ գիտէ, կրնայ իշխանութեան ետ դարձ մը տեղի ունենալ:

Ճիշդ չէ ըսել թէ խորհրդային ժողովուրդը Լենիններ կաղապարած է. իրականութիւնը հակառակն է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ
ՄԻԽՍ ԵՐԵՍԷՆ
(Յօդուած, խմբագրական, ուսումնասիրութիւն, ծանօթագրութիւն, գրախօսութիւն, թարգմանութիւն, ակնարկ)
Հեղինակ՝ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
- (Արթօ Ճիմպիւշեան) -
Պոլիս, 1991

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ գումարուող «Իսլամ - քրիստոնեայ քարեկամութեան եւ երկխօսութեան» նուիրուած համագումարի ընթացքին (Սեպտեմբեր 24) դեկուցում մը կատարած է Թուրքիոյ Հայոց Կրօնական Ժողովի ատենապետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, նիւթ ունենալով՝ «Թուրքիոյ քրիստոնեայ համայնքերն ու իսլամ - քրիստոնեայ փոխ - յարաբերութիւնները»: Մեսրոպ Եպիսկոպոս յանգած է հետեւեալ եզրակացութիւններուն. - Ա) Մերօրեայ Թուրքիոյ մէջ մահմետական մեծամասնութեան եւ քրիստոնեայ փոքր համայնքներուն միջեւ երկխօսութեան յանձնառութիւն կամ ջանք գոյութիւն չունի Բ) Երկխօսութիւն մը կարելի կըրնայ ըլլալ միայն այն ատեն՝ երբ համահաւասար պայմաններ վայելեն զոյգ կողմերը: Գ) Տարրական յարգանքի պակաս մը կայ քրիստոնեաներու հանդէպ՝ թէ՛ ուսումնական գիրքերուն եւ թէ՛ հեռատեսիլին, ձայնասփիւռին ու մամուլին մէջ: Մեսրոպ Եպիսկոպոսի ելոյթը, համագումարին կարդացուած միւս զեկուցումներու կողքին, ամբողջութեամբ կը հրատարակուի Համաշխարհային Կրօններու Հիմնարկին կողմէ:

**

ՍՈՖԻԱՅԻ թիւ 76 դպրոցին մէջ ուսումնական ընթացիկ տարեշրջանին բացուած է զուտ հայկական դասարան մը, ուր շաբաթական չորս ժամ հայերէն լեզու պիտի դասաւանդուի, պետական կրթական ծրագրին առընթեր: Հայերէնի ուսուցչուհին՝ Տիկին Փարիս Քապզամալեան յայտնած է, թէ հայկական դասարանը ներկայ ունի 23 աշակերտներ, որոնց գիրքերն ու տետրակները նուէր զրկուած են Պէյրութէն:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
Թ Է Ո Դ Ի Կ

ԿԵՕԶ ԹԷՓԷ

- Արուարձան Իզմիրի, Եկեղեցին Սուրբ Հոգեգալուստ, երէցը՝

Յարութիւն Քահանայ Ունեանս. - Ծնած 1860 Դեկտեմբեր 3-ին Մաղնիսա, աշխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, եւ զարկ տուած ծննդավայրին կրթական գործին, 1906 Նոյ. 26-ին ձեռնադրուած Եղիշէ Եպիսկոպոս Դուրեանէ՝ Մաղնիսայի Եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ Կէօզ Թէփէ փոխադրուած,

ԳՈՐՏԷԼԻՕ

- Արուարձան Իզմիրի, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցները՝

Ղեւոնդ Քահանայ Ճէրբահեան. - Ծնած 1869-ին Պօյաճըքէօյ (Վոսփոր), աշխարհական անուամբ Համբարձում, ուսած անդ եւ Սկիւտար, օգնական ուսուցիչ Բերա եւ Գորտէլիօ, 1904-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեանէ՝ Մէնէմէնի Եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ Գորտէլիօ փոխադրուած: Կը վախճանի 1914 Օգոստոս 29-ին:

Յակոբ Քահանայ Գօլեան. - Ծնած 1871 Նոյեմբեր 16-ին Մաղնիսա, աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած անդ եւ Երուսաղէմ, ուսուցիչ ծննդավայրին Սուրբ Լուսաւորչեան դպրոցը, 1902 Յունիս 2-ին ձեռնադրուած Մովսէս Եպիսկոպոս Կէօմիւրքեանէ՝ Գասապայի Եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Պերկամա, Մէնէմէն եւ Գորտէլիօ: Այժմ Իզմիր:

ՀԱՅ ԹԵՄՕՐԷՔ ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ

Մաղնիսա. - Եկեղեցին Սուրբ Սիոն, երէցը՝

Ներսէս Քահանայ Սինանեան. - Ծնած 1874-ին՝ Էվէրէկ, աշխարհական անուամբ Յակոբ, ուսած անդ, ուսուցիչ Նիյտէ եւ Պուլկար Մատէն, վերջինոյս եկեղեցւոյն վրայ 1900-ին ձեռնադրուած Սաւ Սահակ Կաթողիկոսէն, յետոյ Մաղնիսա փոխադրուած: Մաղնիսայէն կը փոխադրուի Նազըլլի եւ իր հօտին հետ Թուրք հրոսներու կողմէ վերջերս կ'աքսորուի յէկիրտիր:

Մաղնիսայի Վերի գիւղի Եկեղեցին էր Սուրբ Լուսաւորիչ, երէցը՝

Գրիգոր Քահանայ Փէհլիվանեան. - Ծընած 1886 Յունուար 14-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Գարեգին, ուսած անդ, ուսուցիչ քահանայութենէն առաջ եւ յետոյ, ձեռնադրուած 1909 Հոկտեմբեր 18ին Յակոբ - Աշատ Եպիսկոպոսէ:

Զմիւռնիոյ նոր առաջնորդ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեան 1921 Յունիս 21 թուով կը տեղեկացնէ մեզ թէ Մաղնիսայի Սուրբ Սիոն Եկեղեցին այժմ կը պաշտօնավարէ Աթանաս Քահանայ Այվազեան որ Էէնիճէի (Ինէկէօզ) վերապրող երէցն է թեմիս:

Աղէտի տարին՝ անպաշտօն Մաղնիսա կը գտնուէր

Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեան. - Ծնած 1850 Սեպտեմբեր 30-ին Թալաս, աշխարհական անուամբ նոյն, նախնական կրթութիւնը ստացած ծննդավայրին Վարդ - Պատրիկեան դպրոցը, 1863-ին ընտանեօք գաղթած Մաղնիսա: Նոյն տարին կը մանէ Իզմիրի Մեսրոպեան Վարժարանը, մասնաւորապէս ուժ տալով տոմարակալութեան եւ ուսողական գիտութեան: Դպրոցէն ելլելուն՝ կը կարգուի տնօրէնհամարակալ Մաղնիսայի Պալիօզեան եղբարց բամպակի գործարաններուն՝ 8 տարի անընդհատ: 1879-ին միարան կ'ընդունուի Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանուց եւ յաջորդ տարին, Մայիս 14-ին կը ձեռնադրուի աւագ սարկաւագ, իսկ 1881 Հոկտեմբեր 11-ին վարդապետ՝ Եսայի Պատրիարքէ: Գաւազանի իշխանութիւն կը ստանայ 1886 Փետրուար 19ին Մամբրէ Եպիսկոպոս Մարկոսեանէ: Իր գլխաւոր զբաղումները կ'ըլլան հոն հաշուակալութիւն եւ տպարանի ու գրադարանի տեսչութիւն: 1887-ին կ'ընտրուի առաջնորդ Կեսարիոյ, պաշտօն՝ զոր 23 տարի անխափան կը շարունակէ: Առաջին գործը կ'ըլլայ Գէորգ Եսայեանի օժանդակութեամբ բարեկարգել Ս. Կարապետ վանուց վարժարանը որ մինչեւ այդ թուականը «ժառանգաւորաց» կը կոչուէր՝ անթոշակ աշակերտութեամբ: Տրդատ Եպիսկոպոս կը բարձրացնէ ուսման մակարդակը՝ լաւագոյն ուսուցիչներ կոչելով պաշտօնի, եւ շուրջ քառորդ դարու տեւողութեան մը մէջ՝ նոյն ուսումնարանը կուտայ ազգին 120-է աւելի ընթացաւարտներ եւ սաուարաթիւ կիսաւարտներ: Առաջնորդութեանը երկրորդ տարին գարնան կ'ուղեւորի Էջմիածին ուր եպիսկոպոսանալով կը դառնայ պաշտօնատեղին, երկար ատեն արդիւնաւորապէս հովուելով իր թեմը: 1903-ին կ'ընտրուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոս, բայց ինչ - ինչ պատճառներով կը հրաժարի: 1910-ի սկիզբները կը լքէ Կեսարիոյ առաջնորդութիւնը, Մարտ ամսուն կարգուելով պատրիարքական փոխ - օգնական Երուսաղէմի, իսկ յաջորդ տարին ամէն պաշտօնէ հրաժարելով կը քաշուի Մաղնիսա՝ իր եղբօր ագարակը: Հոդ է որ կ'անցունէ մեկուսացեալ կեանք մը 11 տարիէ հետէ, առանց թողլք ընելու իր գրական պարապումները որոնք նշանակելի պիտի մնան յաչս Հայ Ազգագրութեան: Նոյն շարքէն ցարդ լոյս ընծայուածներն են Ցուցակ Թուրքիոյ Հայ Ձեռագրաց (2 պրակ), Հայ Վանօրայք (1 հատոր) եւ Հայ Աշուղներ (2 հատոր): Անտիպները միասին հաշուելով, այդ ուսումնասիրութիւնները 20-ի կը յանգին: Աշխատակից զանազան օրաթերթերու: Իր հեղինակութիւնն է դարձեալ Նկարագրութիւն Ս. Տեղեաց: 1923-ին Աթէնք վախճանած ազգաւոր:

(Շար. 302)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

ռազմագիտական զէնքերէն, այլեւ Կարմիր բանակը պիտի «թեթեւցնէ» 700 հազար զինուոր պակսեցնելով :

ՅՈՒՆԷՐԻ Դիմիտրիոս պատրիարքին յաջորդութեան հարցը լարուած կացութիւն մը ստեղծած է Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ : Յունական մամուլը որպէս ամէնէն փափաքելի թեկնածու կը ներկայացնէ Ամերիկայի առաջնորդ Եագովոս արքեպիսկոպոսը. Թուրք իշխանութեան համար անընդունելի է այս թեկնածութիւնը, քանի որ Եագովոս արք. հակաթուրք գործունէութեան պատճառաբանութեամբ 1955-ին արտաքսուած էր Թրքական քաղաքացիութենէն : Թուրք Արտաքին նախարարութեան մօտիկ շրջանակները գիտել կու տան թէ պատրիարքական թեկնածուն պէտք է Թրքահպատակ ըլլայ, ուրեմն ընդունելի պիտի չըլլայ Եագովոսի թեկնածութիւնը : Վախճանած պատրիարքին յուղարկաւորութեան (Հոկ. 8) ներկայ գտնուելու համար Պոլիս հասած են Յունաստանի պաշտօնական թաղումը կոմսանդին, վարչապետ Միցոթաքիս, ու արտաքին նախարարը :

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ, չարաթավերջին տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Հրեաներու ազատագրման 200ամեակը : Արդարեւ, 1791, Սեպ. 27-ին է որ Սահմանադրական ժողովը որոշեց թէ այլեւս .. «Հրեաները պիտի վայելեն գործօն քաղաքացիներու իրաւունքները» : Սթրազպուրկի ընտրութիւնը պատահական չէ, այլ պատճառն այն է որ այդ որոշումը կը վերաբերէր գլխաւորաբար Ալզասի Հրեաներուն, միւսները արդէն «ազատագրուած» էին : Այս առթիւ, Ֆր. Միթերան Սթրազպուրկ գնաց եւ իր ելոյթին մէջ չեշտեց թէ ամբողջ կեանքը պայքարած է հակահրէութեան դէմ եւ ապահովութիւն տուաւ Հրեաներուն, որ աչալուրջ պիտի մնան եւ վճռական, ամէն տեսակի ցեղապաշտութեան դէմ :

ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆ աչնան նստաշրջանի բացէն գործածեց Սահմանադրութեան 49-3-ը, չկարենալով մեծամասնութիւն ձեռք ձգել դերօրայքի գիներու վերաբերեալ օրինագիծին : Այլեւս որոշած է չատակարկել կեդրոնին հետ, նպաստաւոր կարծիք յայտնած է սակայն համայնավարներու նկատմամբ Նիէզաւխիմայա Կազետա թերթին տուած իր հարցազրոյցին ընթացքին : Կը խորհի որ համայնավար քուէն լաւագոյն ընկերութեան մը յոյսը արտայայտեց, բողոք մը անարդարութեանց դէմ եւ չատ մը ուրիշ զգացումներ, հաւասարապէս յարգելի : Ինչ կը վերաբերի քուէին, է. Քրէսոն կընայ կրաւունք ունենալ, բայց, ղեկավարները այդ յոյսին պատասխանը չեն :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ չատ բուռն ոճրափորձներ ծայր տուած են գաղթողներու դէմ եւ օտարատեացութիւնը խիստ մտահոգիչ համեմատութիւններ կ՚առնէ : Պոննի մօտ ալ, Գերմանիոյ վերածնունդին առաջնորդին Ատենաուրի գերեզմանը սրբապղծուած է եւ կեռ խաչերով ծածկուած :

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ նախագահ Նազարբայեւի Թուրքիա այցելութեան ընթացքին, Թուրքեւղազախ տնտեսական ու մշակութային գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրուած է : Նախատեսուած է կանոնաւոր ուղղակի թռիչքներու կապ մը հաստատել Պոլսոյ եւ Ալմա - Աթայի միջեւ :

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղի հայերէնի Միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 14-էն 17, ՀՕՄ -ի Տան մէջ :

Գաղութի բոլոր երախաները կրնան աշակերտել 6-էն 14 տարեկան :

Արձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան դասընթացքներու առընթեր :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԼՕ. - Տիկին Ռոզա Սթաթեան 1000 Ֆր. «Յառաջ»ի 66-րդ տարեդարձին առթիւ :

ԼԸ ՌԵՆՍԻ. - Պր. Մինասեան 200 Ֆր. :

ԿԱՌՏԱՆ. - Սեդա Սիմոնեան 150 Ֆր. :

60-ԱՄԵԱԿ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կազմակերպութեամբ՝

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, ժամը 16.30-ին Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրրաչեան սրահը :

Կը բանախօսէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

- հրապարակագիր -

Կ՚արտասանեն՝

Ալէն Մալեր

Յովհաննէս Վէզիրեան

Հիլտա Թուրաչ

Արբօ Պէքճեան

Անի Յովսէփեան

Կը նուագեն՝

Ռոպէր Ճամուգեան (Թրոմփէթ)

Քարին Զարիֆեան (Դաշնակ)

Ժիւլիէթ Երլմազեան (Դաշնակ)

Կ՚երգեն. -

Գարուն Մանկանց երգչախումբի Բ. խումբը, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի փոքր խումբը, ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Երլմազեանի

Մուտքը ազատ է :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները .-

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ Պր. Քրիստ Նէշէլեան 500 Ֆր., Օր. Հօրտավէրտեան եւ Մանուշակ Սամուէլեան 200 Ֆր., Պր. Արտիս Կարապետ 500 Ֆր., Տիկին Փիօլէթ Ճէճիրեան 200 Ֆր., Տիկին Ատրինէ Վարդանեան 500 Ֆր. Տիկին Մարիամ Գարաճեան իր ամուսնոյն Ժիրայր Գարաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Սօլաքեան Ժիրայր Գարաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 300 Ֆր., Այրի Տիկին Մարիամ Օհաննէսեան Ռիչար Տիգեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100, Տիկին Գինիկեան 1000 Ֆր., Տիկին Սերայեան 1000 Ֆր., Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան 100 Ֆր., Օր. Սալին Սարոյեան 200 Ֆր., Տիկին Քինարեան Պր. Քինարեանի մահուան առթիւ 1000 Ֆր., Գաճար ընտանիք Նուպիկ Ուստուլիքեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200, Պայրաքտարեան ընտանիք Նուպիկ Ուստուլիքեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր., Պր. Գրիգոր Մուրատ Նուպիկ Ուստուլիքեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր., Այրի Տիկին Մարկրիթ Ունճեան Պր. Նուպար Միքթաճեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էլիզ Մինթաճեան Պր. Ժիրայր Գարաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եագըճեան Արա Մութլուկիւնի մահուան առթիւ 200 Ֆր. :

-- ՄԱՐՍԷՅԼ --

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 19.30ին հաւաքոյթ Հայաստանէն եկած պատուիրակութեան մը ներկայութեան :

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de Marseille, invite la communauté arménienne à fêter *la Déclaration de l'indépendance de la République d'Arménie*, en présence d'une délégation d'Arménie, le Mardi 8 Octobre à 19 h 30 dans les locaux de la MAJC

12-14, rue St. Bazile, 13001 Marseille

Cocktail — Entrée libre

M.C.A. VILLEURBANNE

Dimanche 13 Octobre à 16 heures

GRAND CONCERT

à l'Espace Tonkin

Ave. Salvador Allende à Villeurbanne

Jean TER MERGUERIAN *au violon*, accompagné *au piano* par Serge PALOYAN

Hermine YERISSIAN, *chant*

Hasmig SURMELIAN, *piano*

dans des œuvres de compositeurs arméniens et occidentaux

Prix des locations : 75 Frs.

Pour tout renseignement :
MCAV : 78. 94. 37. 36 de 14h à 20h
tous les jours de la semaine.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէօ - Քաչանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանի, Մարտիկ եւ Վարդգէս Տակառեանի իրենց մօր՝ Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ եւ 500 Ֆր. կը նուիրէ Պանեէօյի Հայկ. դպրոցին,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Programme
des Activités Permanentes 1991-1992

ECOLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
Cours de Piano
1er cycle : Lundi, Mardi, Samedi
2ème cycle : Mercredi
Cours d'Orgue Electronique
Lundi, Mardi, Samedi
Cours d'instruments traditionnels arméniens: doudoug, chevi, dehol, oud
Samedi

ATELIER DE PEINTURE
Lundi de 17h à 20h

MERCREDIS ARMENIENS
Pour les enfants de 5 à 13 ans
Après midi éducatifs de 14h à 17h :
Langue arménienne, éveil à la culture arménienne, loisirs.

KUNG FU et BOXE THAI
Mardi et Jeudi entre 19h et 21h
au Gymnase Zola de Décines.

BIBLIOTHEQUE DE PRETS
du Mardi au Samedi de 14h à 18h30

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, Տիկին Էլիզ Տարօնեան եւ Արա Տարօնեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, Յովհ. Տօնէլեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Պանէօ - Քաչանի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նորեկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անկէնի
Salle des Fêtes
մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ :

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝
48 - 41 - 49 - 37
կամ՝
34 - 17 - 29 - 26

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Չամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Նոյեմի Առաքելեանի մահուան առթիւ Տիկին Քնար Պապուեան եւ զաւակներէն եւ թոռներէն 1000 Ֆր. :

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

CULTURE ET IDENTITE ARMENIENNE

la M.C.A. fait sa rentrée
— le Mercredi 02 Octobre 1991 —
et vous propose les activités suivantes

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Cours d'arménien
Préparation arménien baccalauréat
Conversation adultes

IDENTITE ET CULTURE
Eveil à l'identité et à la culture arménienne

EXPRESSIONS
Danse traditionnelle
Danse contemporaine arménienne
Gymnastique douce

MUSIQUE CLASSIQUE
Piano
Violon
Guitare

MUSIQUE TRADITIONNELLE
Dehol
Kanon
Oud

LECTURE
Bibliothèque
Diffusion livres et disques
Bulletin

ACCUEIL
Foyer

SOCIAL
Antenne sociale
(conjointe avec la Croix Bleue)

Renseignements : auprès de la Direction

9, rue de Madrid - 94140 Alfortville
Tél. : (1) 43. 76. 55. 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 9

MERCREDI
9 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.642

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNEE — No 17.642

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԹԵԹԵՒ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

ՄԻՇՏ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ

Հոկտեմբեր 6-ի վաղ առաւօտեան (ժամը 4.46 տեղւոյն ժամով) թեթեւ երկրաշարժ մը ցնցած է Հայաստանի հիւսիսային շրջանները: Կեդրոնը կը գտնուէր Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանագիծը, Ամասիայի շրջանը, Լենինականէն 40 քիլոմեթր հիւսիս-արեւմուտք: Ուժը աւելի քան 6 էր Մերքալլիի (12) կեդրոնը, 5՝ Գումայրի (Լենինական) եւ 4 Ստեփանաւան: Զոհ եւ վնաս չկայ:

. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտնած է թէ նախագահական իր ընտրարշաւքարը կը սահմանափակէ հեռատեսիլի մէկ ելոյթով:

. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Հոկտեմբեր 4-ին ընդունած է Վատիկանի պատուիրակութիւնը, կարդինալ Սիլվեսթրինիի գլխաւորութեամբ, որուն կ'ընկերանային գերապայծառներ՝ Օսքար Ռիզաթօն, Ճիովաննի Ֆուրթինոն, Գլաուտիօ Կուճերոթթի, «Գարիթաս»ի պատասխանատու՝ Ճուզէփէ Պազինի, Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան հայ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր առաջնորդ Հայր Ներսէս Տէր-Ներսէսեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: (Ի դէպ, «Արմէնփրէս»ն է որ կու տայ վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան նախկին առաջնորդին՝ բազմավաստակ Հայր Ներսէսի այս նոր պաշտօնի լուրը, քանի որ ցարդ ոչ մէկ հաղորդագրութիւն տրուած է այդ աշրնչութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, որքան ալ Աստուծոյ կամ այս պարագային՝ Վատիկանի ուղիները անթափանցելի ըլլան, կը խորհինք, խոնարհաբար, որ Հայր Ներսէս շատ աւելի կարեւոր եւ կենսական աշխատանք ունի տանելիք ի Սուրբ Ղազար, եւ կարելի էր ժողովրդապետութեան վարժ աւելի յարմար անձ մը գտնել քան նման նուտ վանական մը):

Պատուիրակութիւնը Հայաստան ժամանած էր իտալական նոր հիւանդանոցի բացման համար (Աշոտք):

. Ջօրի Բալայեան բողոք ներկայացուցած էր կեդրոնական ընտրական յանձնախումբի որոշումին դէմ (մերժուած էր իր թեկնածութիւնը արձանագրել): Հոկտեմբեր 7-ին, հիմք ընդունելով Գերագոյն Դատարանի Հոկտեմբեր 5-ի վճիռը, որ անվաւեր կը հռչակէ յանձնախումբին որոշումը, Ջօրի Բալայեանի թեկնածութիւնը արձանագրուած է:

. Ամէնէն ողբերգականը անշուշտ ընդհարումներու շարունակումն է, գլխաւորաբար Արցախ եւ շրջակայ. մեղադրանքն այն է որ կացութիւնը շատ աւելի լարուած է Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրէն ի վեր: Աշոտ Մանուչարեան Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններուն բացատրած է որ բոլորովին այդպէս չէ, այսինքն նոյն լարուածութիւնը կը տիրէ, ոչ՝ աւելի: Ըստ տուեալներու Սեպտեմբեր 23-էն Հոկտեմբեր 7, 20 Ազերի եւ 16 Հայ մեռեալ կայ: Դեռ հրադադարը հսկակշռող յանձնախումբը Ստեփանակերտ չէ ժամանած:

Հոկտեմբեր 5-ի արտաքական տարածուած օրաթերթը՝ «Ալ-Հայաթ» կը գրէ թէ Ազրպէյճան եւ Մոսկուա «մեծ աղմուկ» հանած է որովհետեւ հայ քաղաքագործերու կողքին ազերի ՕՄՌՆականներու դէմ կը կռուին Ֆրանսահայեր, Լիբանանահայեր եւ Սուրիահայեր...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Աթէնքի մէջ, Թուրքիոյ դեսպանատան համուլի կցորդին՝ Ջէթին Կէօրկիւի սպանութեան տէր եղաւ յունական «Նոյ. 17»

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3 / 7)

ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին, կայացած է Մուշեղ Իշխանի նուիրուած գրական-երաժշտական երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է բանաստեղծ Վահագն Դաւթեան: Իշխանի կեանքին ու գործին մասին բանախօսած է «Բագին» գրական ամսագրի խմբագիր Պօղոս Սնապեան (Պէյրութէն): Գեղարուեստական բաժնով, ելոյթ ունեցած են երգչուհի Արաքս Մանսուրեան եւ Մ. Իշխանի զարմիկները՝ ջութակահարներ Արմէն եւ Աշոտ Ճէնտէրէճեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳՐՈՂԻՆ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Մովսէս Պչաքճեան (Փարիզ) դարձաւ սփիւռքահայ առաջին գրողը, որուն ստեղծագործութիւնը Երեւան բեմ հանուեցաւ հեղինակի ողջութեան: Աւելին, «Անկարելի կարելին» թատերգութեան բեմադրութեան, զոր իրականացուց «Թատրոն-13» խումբը Արթիւր Էլբակեանի ղեկավարութեամբ, ներկայ էր նաեւ, դէպքերու բերմամբ Երեւան գտնուող հեղինակը: Զինքը, ինչպէս նաեւ ստեղծագործական կազմը շնորհաւորողներու շարքին էին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի քարտուղար Արա Սահակեան, արձակագիրներ Վարդգէս Պետրոսեան, Մերուժան Տէր-Գուլանեան, որուն կը պատկանի թատերգութեան արեւելահայերէն (*) տարբերակը: Իրենց կարծիքով այդ բեմադրութիւնը յաջողութիւն կը գտնէ Երեւանի թատերական կեանքին մէջ:

(*) «ՅԱՌԱՋ».- Թող թոյլ տրուի մեզի ըսել թէ անընդունելի կը գտնենք նման «թարգմանութիւններ»ու սկզբունքն իսկ, երբ ան կը վերաբերի արեւմտահայ հեղինակի մը գրական գործին: Բայց, խոստովանինք, որ պատասխանատուն եւ յանցաւորը, մեր արեւելահայ «զարմիկները» չեն, ինչպէս կ'ըսէր Շահնուր, այլ մենք, Արեւմտահայերս, որ նախանձախնդրութիւնն ալ չունինք մեր լեզուին, որուն փոսը կը փորուի օրէ օր, իր հոգերը քարձի թողի ըրած Սփիւռքի մը մէջ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ

Էջմիածնի Քաղաքային Խորհուրդին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, ի պատիւ միւռոնօրհնութեան մասնակից հոգեւոր եւ աշխարհական հիւրերուն: Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողքին, սոյն ընդունելութեան մասնակցած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ., Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքները, շուրջ 15 թեմերու առաջնորդները, Լիբանանի արդարութեան նախարար՝ Խաչիկ Պապիկեան եւայլք: Քաղաքային Խորհուրդի նախագահ Երուանդ Ազուանեան ներկայացուցած է Էջմիածին քաղաքի զարգացման հեռանկարները, խօսած է այդ մարզին մէջ սփիւռքահայ գործարար շրջանակներու կատարելիք դերին եւ հոգեւոր առաջնորդներու բերելիք նպաստին մասին: Իր կարգին, Վազգէն Ա. օրհնած է քաղաքապետարանը եւ Մայր Աթոռի աջակցութիւնը խոստացած է տեղական իշխանութիւններուն, Ս. Էջմիածնի կողմէ 500 հազար ռուբլի նուիրած է Քաղաքային Խորհուրդին, մշակութային եւ առողջապահական նպատակներու համար:

ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, յայտնելով թէ Թուրք դիւանագէտը մեղսակից եղած է եւ դեր խաղացած Կիպրոսի հարցին մէջ եւ կցցին «մաքրագործման»: 28 տարեկան, կցորդը բնակարանէն դեսպանատուն կ'երթար եւ մեքենային մէջ է որ սպաննուած է, հինգ գնդակով:

ՋԱՂՐԷԲԻ (Խրուաթիոյ մայրաքաղաք) վրայ բուռն ռմբակոծութիւններ կատարեց դաշնակցային օդուժը, թիրախ առնելով նախագահ Թուճմանի պալատը: Ժողովի նստած էր Եուկոսլաւիոյ նախագահ (Խրուաթ) Մէսիքի եւ դաշնակցային նախարարապետին հետ, ճիշդ այն սրահին մէջ, ուր պայթած է ռումբերէն մէկը: Նախարարապետը դիտելով որ հրաշքով ողջ մնացած է, կ'ամբաստանէ Պաշտպանութեան նախարարը որ փորձած է զինքը սպաննել: Մոսկուայի եւ Եւրոպայի 12 Պետութիւններու սպառնալիքը ոչ մէկ դեր խաղացած էր Հոկտեմբեր 7-ին: Հոկտեմբեր 8-ին, դաշնակցային կառավարութիւնը կ'առաջարկէր հրադադար մը, պայմանաւ որ Խրուաթներն ալ զէնքերը վար դնեն: Ինչ որ ամէնէն աւելի կը խրտովէ Խրուաթները Տուպրովնիքի վրայ եղած յարձակումն է «բարբարոսներու» կողմէ: Խրուաթ բերդաքաղաքը, 13-րդ դարու իր ամրոցներու եւ կը ջանայ դիմադրել, առանց զէնքի, ջուրի, սննդեղէնի:

ՎՐԱՍՏԱՆ քաղաքացիական պատերազմի դուռն է, ըստ դէտերու եւ Թիֆլիս գտնուող թղթակիցներու: Ֆիկառօ կ'արձագանգէր ընդդիմադիր երեսփոխանի մը՝ Զոկոլաշվիլիի յայտարարութեան: Գերագոյն Խորհուրդի դռնփակ նիստը ձախողութեան վրայ վերջ գտած է եւ յուետեսութիւնը ծաւալած: Ընդդիմադիր երեսփոխանները հարկ եղած ժամանակը չեն վայելած արտայայտուելու համար, մինչ Գամսախուրդիայի կողմնակիցները ստորագրութիւն կը ժողվէին պահանջելով նախագահական ուղղակի իշխանութիւն մը, Խորհրդարանի լուծումը եւ քաղաքական ընդդիմադիր կուսակցութեանց ապօրինի հռչակումը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան դանձապահն եւ Իւմանիթէի խմբագրապետը բացարձակապէս հերքեցին Մոսկուայի Ռոսիա թերթին տեղեկատուութիւնը, ըստ որուն Մոսկուա նպաստ տուած է կուսակցութեան: Թերթը կ'ըսէ թէ մինչեւ 1990, խորհ. համայնավար կուսակցութիւնը տարեկան 20 միլիոն տոլար բաշխած է, որուն 3 միլիոնը, 1987-ին, Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆՈՒՆԸ ՅՈՅՍ ԿԸ ՆԵՐՇՆՉԷ ՀԱՅԵՐՈՒՆ...

«Ճումհուրիյէթ»ի թղթակիցը՝ Ֆաքիհ Երլմազ Երեւան գացած է անկախութեան հռչակման վաղորդայնին եւ իր թերթին ղրկած «շահեկան» գրութիւն մը: Շահեկան, վասնզի երբ թուրք լրագրող մըն է որ կը «վերլուծէ» Հայաստանի քաղաքական, վասնզի թուրք լրագրող մըն է թիւնները Թուրքիոյ հանդէպ: Այս նիւթին մասին բաւական արտայայտուած ենք, որպէսզի աւելորդ նկատենք նոր խորհրդածութիւններ:

Կովկաս կ'եռեւեփի, Վրաստան դանակին հատու կողմին վրայ է, Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ Ղարաբաղի հարցը ամէն օր եւս առաւել կը հրահրուի: Այս բոլորէն վերջ Հայաստանի մէջ կը տիրէ զարմանալի հանդարտութիւն մը:

Թիֆլիսէն Երեւան ցամաքային ճամբան 4,5 ժամ կը տեւէ: Երբ Երեւան կը մտնենք, Ազրի լերան ձիւնածածկ միւս երեսը կը տեսնենք: Արարատեան ընդարձակ դաշտը իր ամբողջ չքեղութիւնը կը կորսնցնէ Աղրի լերան չքեղութեան քով:

Երեւանի մէջ կը տիրէ այնպիսի մթնոլորտ մը որ կարծես թէ քանի մը օր առաջ անկախութեան հանրաքուէ չէ կատարուեր, կարծես թէ այս քաղաքը չէ հիւրասիրեր Ելցինն ու Նազարբաեւը, Ղարաբաղեան հարցի առընչութեամբ:

Հայաստանի հողերուն հետ մեր երկրորդ ժամադրութիւնը սկսաւ աւելի լաւ պայմաններու մէջ: Ոչ ոք մեզի վիզա իսկ կը հարցնէ, մեր ձեռքերը շարժելով կ'երթանք հոն ուր կ'ուզենք: Բաղդատմամբ Ապրիլ ամսուան, խանութները աւելի լեցուն են: Փողոցը կարծես կը ժպտի:

Հոս քաղաքականութիւնը կեդրոնացած է երկու կէտերու վրայ: Առաջինը Ղարաբաղի հարցը, երկրորդը՝ Թուրքիա: Ղարաբաղը զայրոյթը կը խորհրդանշէ, իսկ Թուրքիա՝ յոյս: Մինչ Ղարաբաղի մասին անձկալից սպասում մը կը շարունակուի, Երեւան իր ականջը տուած է Թուրքիոյ:

Խորհրդարանի շէնքին առջեւ կրցանք տասը վայրկեանի տեսակցութիւն մը ունենալ Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ: Պետրոսեան, բաղդատմամբ մեր նախկին տեսակցութեան, աւելի յոգնած կ'երեւի: Կարծես վերջին վեց ամսուան ընթացքին աւելի ծերացեր է: Պետրոսեան ըսաւ որ Անգարայէն պատասխան կը սպասէ Թուրքիոյ ու Հայաստանի միջեւ բացուելիք սահմանային դրան ծրագրին մասին: Սահմանային այդ դրան ծրագիրը երկու կողմէն ալ վաւերացուած էր երբ Թուրքիոյ Աւագ դեսպան Վոլքան Վուրալ Հայաստան եկած էր 1991 Ապրիլին: Այս նիւթին շուրջ Անգարա թէքնիք իր պատրաստութիւնները կը շարունակէ եւ կը սպասուի որ կարճ ժամանակի մէջ պատրաստութիւնները վերջանան: Պետրոսեան ըսաւ որ անկախութիւնը հիմա ամրացած է ժողովրդական հանրաքուէով եւ այսուհետեւ շատ աւելի կարեւոր դարձած է Թուրքիոյ հետ սահմանային դրան հարցը: «Մեր տեսանկիւնէն որեւէ հարց

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Եթէ գրական բնորոշումներու ածականներուն ձգած ըլլայինք տակաւին իրենց իմաստները, առանց չափազանցելու կարելի պիտի ըլլար «բացառիկ» որակել Հոկտեմբեր 1-ի երեկոյթը: Արդարեւ, Հայաստանի ուրախ կամ տխուր տուեալներէն մեկնած հաւաքոյթներու շարքին մէջ շատ չէ թիւը անոնց որոնք յաջողութեան նոյն աստիճանին վրայ գտնուած են:

Այդ յաջողութեան կորիզը կազմակերպիչներու ըմբռնումին, աշխատանքին ու մասնակիցներու որակին մէջ պէտք է փնտռել: Առաջիններու գլխաւոր դէմքն էր Ֆրանքօ-հայկական բարեկամական զօրակցութեան նախագահ՝ վերապատուելի Ս. Սահակեան որ յաջողած էր Արմէն-փրէսի գործակցութեամբ Ֆրանսայի ամէնէն ծանօթ ինը լրագրողները խմբական այցելութեամբ մը առաջնորդել Հայաստան, երկրին բախտորոշ մէկ օրուան - Սեպտեմբեր 21 - առթիւ: Անոնցմէ եօթը բոլորուած էին Փարիզի Ռեֆորմէ Եկեղեցիին սրահի սեղանին շուրջ, փոխանցելու համար ականատեսի իրենց տպաւորութիւնները, վկայութիւնները Հայաստանի մասին: Տպաւորութիւններ, վկայութիւններ որոնցմով կը գծուէր Հայաստանի իրապաշտ պատկեր մը, զերծ՝ ադասիրական յուզումներէ, կանխակալ մոլորեցնող կարծիքներէ:

Պատուելի Ս. Սահակեանի բացման խօսքէն ետք որ շնորհակալութեան արտայայտութիւն մըն էր ծրագրին սատար կանգնողներու ուղղուած, բարի գալուստի հակիրճ խօսք ուղղեց նաեւ Ֆրանսայի բողոքական դաշնակցութեան նախագահը պատուելի Ժաք Սթիւարթ որուն հովանաւորութիւնը կը վայելէր երեկոյթը: Յետոյ լրագրողներ՝ Ժորժ Պորթոլի, Նոէլ Քոփէն, Տոմինիք Պրոմպէրժէ, Գլօտ Քէէժման, Ժան Գաւէ, Ֆլորանս Տաւիտ, Ժաք Ժիւլիար շրջապատեցին Այէն Տիւհամէլը. ան հրաւիրուած էր վարելու կլոր սեղանը:

Լրագրողներու խումբին մէջ կային անուններ որոնք առաջին անգամ գտնուած էին Հայաստան. ուրիշներ այդ առիթը ունեցած էին աւելի առաջ: Բոլորին համար դրեթէ հաւասարապէս, երկիրը ներկայացած էր որպէս երկուութիւններու, հակասութիւններու վայր մը: Ուրախութեան, խանդավառութեան քովնեան էին տխրութիւն, մտահոգութիւններ. լաւատես սպասումներու քով՝ յուսախաբութիւն ու վրդովում: Հակասութիւններու համատարած այս ներկայութեան հակակշիռը սակայն, կը յանդէր այն եզրակացութեան թէ Հայաստան ունէր անհրաժեշտը, ուշ կամ կանուխ ելք ճարելու այսօրուան նեղ անցքէն ու տագնապներէն:

Այդ անհրաժեշտը Ն. Քոփէնի համար երաշխաւորուած էր այն երիտասարդ զոյգով որ Երեւանի համեմատական հանգիստը ձգած, աղէտեալ գօտիի անտէր երախաները արհեստի մը տէր դարձնելու աշխատանքը կը տանէր. Ժ. Պորթոլի այդ երաշխիքը կը տեսնէր 70 տարուան փակագիծը փակելէ ետք «Հայկական Հայաստան» մը կերտելու հայ ժողովուրդին կամքին մէջ, կամ Տ. Պրոմպէրժէի համար նոյն երաշխիքը յայտնուած էր նոր ղեկավարութեան քաղաքական սթափ արժեւորումին մէջ: Ան նշեց այս առումով, Երեւանի քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալըստեանի հետեւեալ արտայայտութիւնը. «Մեր դրացիները Աստուած տուած է մեզի. մեզի կը մնայ մեր քաղաքականութիւնը վարել այս իրողութեան ընդգրկումով»:

Խումբի վրայ տպաւորութիւն գործած գլխաւոր հակասութիւնը ժողովուրդին խանդավառութեան քով «պետականութիւն», «անկախութիւն» գաղափարներուն արթնցուցած տարտամութիւնն էր. նաեւ, հանրաքուէէն արդիւնքով դիտարկուած վճռականութեան զուգահեռ, վարչապետին հրաժարականով սանձուած իրավիճակին դիւրաբեկ հանգամանքը: Անդրադարձած էին անապահովութեան զգացումի մը գոյութեան ալ որ հետեւանք էր շեշտակի փոփոխութիւններու եւ մանաւանդ զինեալ պայքարին:

Այդ պայքարին վրայ ծանրացաւ Ֆ. Տաւիտ. խումբէն միակն էր ան որ գացած էր մինչեւ բախումներու գօտին: Շեշտեց թէ Հայերը գրաւուած հող ետ առնելու պայքար կը մղէին ու Ազերիներու տիրակալութեան ենթարկուած հայկական գիւղերու վեցը արդէն ազատուած էր: Ան ըսաւ թէ հակառակ սարքուած համաձայնագրին, տեղւոյն վրայ կացութիւնը շատ տուեալ չունէր լաւատեսութիւն ներշնչելու: Ղարաբաղեան կնճիռը կրնար կարեւոր ազդեցութիւն ունենալ նախագահական ընտրութեան վրայ, Ֆ. Տաւիտի համաձայն:

Համառօտ այս խօսքերուն յաջորդեց հարցումներու թափին մը ուր եւս հետաքրքրականը եկաւ Ֆրանսացի լրագրողներէն. այս մասը մղեց, օրինակ, Ք. Քէէժմանը հարց տալու թէ ինչո՞ւ յուսացուածին չափ կազմակերպուած չէր հայկական Սփիւռքը: Իսկ Ժ. Պորթոլի պատասխանելով Հայաստանի անտեսութեան վերաբերող հարցումի մը, բացատրեց թէ ուժանիւթի, նախանիւթի հարստութիւն չունէր երկիրը, սակայն հարուստ էր մարդկային հանճարով:

Երեկոյթին առընչուած էր նաեւ մարդասիրական արարք մը. կազմակերպիչները խօսելով Գետաշէնի գաղթականներու այսօրուան բնակավայր Նորաբակ (Նախկին Աղիզլու) գիւղին դժնդակ պայմաններուն մասին, առաջարկեցին որ ներկայ բազմութիւնը աջակցի անոնց կացութիւնը բարելաւելու աշխատանքին: Մինչ նուիրահաւաքը կը կատարուէր, լուսապատկերներու շարքով մը Փաթրիք Տօնապետեան համառօտ տեղեկութիւններով ծանօթացուց Ղարաբաղի հնագոյն կոթողները, գիւղեր, Նորաբակի նոր բնակիչներէն տիպարներ, եւայլն:

Փակումի խօսք արտասանեց վերապատուելի Ս. Սահակեան, հրաւիրելով «Յառաջ»ի տնօրէնուհին որ իր խօսքը ուղղէ գործակիցներու խումբին: Ան անոնց անձերուն մէջ ողջունեց ֆրանսական մամուլը, շնորհակալութիւն յայտնեց անոր, որ Հայաստանի թէ՛ ուրախ եւ թէ տխուր օրերուն առաւելագոյն անկողմնակալութեամբ լաւագոյնս պատկերացուցած էր դէպքերը:

Երեկոյթին առիթով «Արմէնփրէս»ի կողմէ պատրաստուած մամուլի թղթածրար մը տրամադրուեցաւ ներկաներուն սրահէն ելքին:

Վերադառնալով երեկոյթը բացառիկ որակելու մեր ազդակներուն, կազմակերպիչներու ձեռնհասութեան ու մասնակիցներու որակին քով աչքառու էր բազմութիւնը. երբ այլեւս պարապ սրահներէ թելադրուած գանգատներն իսկ մաշած են, խանդավառող էր տեսնել աւելի քան 500 հոգիի բազմութիւնը որուն մէկ մասը յարակից սրահի մը մէջ հեռատեսիլի փոխանցումով հետեւեցաւ երեկոյթին. մաս մըն ալ ոտքի խռնուած մընաց սրահին մուտքին:

Գոհունակութիւն պատճառող պարագաներու գլխաւորը, անկասկած, ֆրանսական լրատուութիւններու այդպիսի ընտրանիի մը մօտ ձեւաւորուած Հայաստանի շօշափելի պատկերն էր. անիկա հաւանաբար այսուհետեւ Հայաստանի իրականութիւնը աւելի դժուար շրջանցելի նիւթ մը պիտի դարձնէր անոնց համար, այս մասին բաւական յայտնուած գանգատներէ որոշ տոկոս մըն ալ զեղչելով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՋՈՐՔ_ՄԱՐԶՊԱՆՑԻ ՀԱՅ ԳԻՐԻ ՈՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԷՄՔԵՐ

(Հեղինակ՝ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ)

Յիշատակներ զօրակոչող յուզում ու ջերմութիւն տարածող այս գիրքը թէեւ ձեռքս հասաւ, լոյս տեսնելէն չորս տարի ետք միայն, բայց ան կը պահէ տակաւին իր ամբողջական լոյսը, մանաւա՛նդ նարնջածաղիկներու հրապուրիչ բուրմունքը:

Հալէպի Ջորք - Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան առաջարկով, գործը իրականացուցած է Տոքթ. Թորոս Թորանեան, որուն կարելի չէ զլանալ երախտագիտական զգացում մը:

Թորոս Թորանեան այն հազուագիւտներէն է, որ դադար չունեցող եւ յոգնութիւն չգիտցող աշխուժութեամբ, Հալէպէն Պէյրութ, Ֆրանսայէն Ամերիկա ո՛չ միայն իր գրութիւններով թերթ կը մատակարարէ, այլեւ՝ հարիւրաւոր ինքնատիպ հրատարակութեամբ, գրականութիւն կը ճոխացնէ՝ մոռցնել տալով նօսրացող հրապարակն ու մատենադարանները կամ փոխարինելով օտար լեզուով միայն արտայայտուելու տաակ երիտասարդութիւնը:

Ժամանակին, գրական այս նոյն տենդի մէջ էին Վազգէն Շուշանեան, Շաւարշ Նարդունի եւ միւսները:

Կը մտածեմ թէ՝ ի՜նչ պիտի ըլլար գաղութներու վիճակը, եթէ զրկուած ըլլայինք Լիբանանի գրչի մարդոցմէ, եթէ չունենայինք Յակոբ Կարապենցը, Վահէ Օշականը, կամ Թորոս Թորանեանը եւ քանի մը ուրիշներ: Այս անուններու յիշատակումը աչքիս առջեւ կը բերէ նաեւ «Յառաջ»ը Ֆրանսերէնի վերածելու տըխուր առաջարկը, որ կը շշմեցնէ զիս: Հայերէն թերթը, ինքնութեան պահպանման եւ լեզուի զարգացման ազդա՞կ է թէ՝ առեւտրական գրասենեակ, որ պատշաճի ապսպրանքի կամ սնտուկի ճոխացման:

Բայց չմխրճուինք դառն մտածումներու մէջ եւ բանանք ««Ջորք - Մարզպանցի հայ գիրի ու մամուլի դէմքերը»:

Գիրքին մէջ տեղ գտած երեսունըմէկ գրագէտ ու հեղինակ քով քովի եկած, իրար կողքին սեղմուած, բանաստեղծութեան արձակի վարպետութեամբ կամ ուսումնասիրութեամբ կազմած են հայ գրականութեան փունջ մը: Թէեւ անոնց անհատական գծայութիւնները կը տարբերին իրարմէ, բայց նոյն բախտին ենթարկուած, մանաւանդ բոլորն ալ Ջորք - Մարզպանի զաւակ, գրեթէ համանման են անոնց կենսագրութիւնները:

Հեղինակը, առանց կանխակալ կարծիքի, իրարու քով զետեղած է դաշնակցականն ու ռամկավարը, հնչակեանն ու համայնավարը՝ գծելով նախապէս իւրաքանչիւրի դիմագիծն ու հաւատքը, ապա ուրիշ գլուխի մը մէջ՝ զետեղած անոնցմէ բանաստեղծութիւններ ու գրութիւններ, որ դանց կ'առնեմ խօսիլ անոնց արժէքին մասին:

Գուցէ քիչ մը զարմանալի թուի, թէ ինչպէս թրքական գիւղերու մէջ կղզի մը ներկայացնող այս փոքր հայ գիւղաքաղաքը կրցած է ա՛յդքան գրական մշակներու ծնունդ տալ: Սակայն պզտիկ ակնարկ մը դէպի ետ, զարմանքը կը դարձնէ բոլորովին բնական:

Հրեշտակի թեւերը Հայութեան վրայ տարածած Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ո՛չ միայն աղէտի յաջորդող տարիներուն որբերը փրկած է սովահարութենէ, այլեւ՝ Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, «Սիսուան»ն ու «Քէլէկեան»ը փոխադրելով Պէյրութ, գիրք ու մատիտ դրած մանուկներու ձեռքին մէջ, տուած ուսում ու կրթութիւն, բացած գիրի ու գրականութեան ճամբան: Թէեւ հազիւ միջնակարգ մակարդակ էր որբանոցը, բայց կեանքը պիտի ամբողջացնէր մնացած պարապը:

Յիշեալ գրագէտներէն ոմանք եղած են իմ դասընկերը. ուրիշներ՝ գացած Կիպրոսի Մելգոնեան եւ Ֆրանսա՝ Կոտինիէո եւ ստացած աւելի զօրաւոր զարգացում:

Ինքզինքս գտնելով այդ անուններու հաւաքածոյին մէջ, Տէօրթ-Եօլէն աչքերս կ'երթան դէպի Պէյրութ ու կը գտնեմ ինքզինքս «Քէլէկեան»ի գրասեղաններուն առջեւ, ուր մեծ խանդավառութեամբ կ'երգէինք խմբովին՝

Տէօրթ - Եօլէն բերել տուի
Անուշ - անուշ նարինջներ.
Որն անուշ էր, որն էր թթու
Որը ուզես, այն առ դու:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն Թորոս Թորանեանին, ինծի այս պահը պարգեւելուն համար:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԼԵԱՆ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի 4-րդ էջի սիւնակներուն մէջ քանիցս յայտարարուեցաւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան 1991 - 1992 տարեշրջանի առաջին վեցամսեակի գործունէութիւններու, ձեռնարկներու յայտագիրը: Դասախօսութիւն, պար, երգ, թատրոն, խրախճանք, երաժշտութիւն, եւայլն ... ահաւասիկ մտածուած, ծրագրուած, պատրաստուած եւ լուրջ աշխատանքի օրինակ մը: Վարչութիւնը արդարօրէն կը սպասէ որ ժողովուրդը հետաքրքրութիւն ցոյց տայ եւ օգտուի իրեն ընծայուած կարելիութիւններէն:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին Հայաստանի դէպքերու յաջորդական զարգացումները բնականաբար զբաղեցուցին Սփիւռքը, ուշադրութիւնը գրաւեցին բոլորին, ուժերը կեդրոնացան դէպի Հայրենիք, դէպի աղէտեալ վայրերը: Եւ Սփիւռքը մոռցաւ իր գոյապայքարը: Մոռցաւ որ դպրոցներ, մամուլ, մշակութային տուներ ունի որոնք պէտք է ապրին, շնչեն հայկականութեամբ, մշակութային արժէքներ, լեզու մը կայ որ կը կորսուի: Սփիւռքը իր ինքնութեան պաշտպանութեան զէնքերը վար առաւ: Ձեռնարկները գոյն եւ բնոյթ փոխեցին: Ասոր փոխարէն անշուշտ, Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները ստացան նոր թափ: Շատ - շատեր Հայաստանով նոր ասպարէզներու մէջ նետուեցան. դարձան դիւանագէտ, տնտեսագէտ, ամէն բան գիտցող: Իրատեսութիւնը, չափաւորութիւնը իմաստութիւնները ամէն բանի մէջ յաջողութեան առաջին պայմանն է:

Քիչ մը շեղեցանք մեր նիւթէն, բայց Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան օրինակը պէտք է դառնայ փարոս: Մեր գաղութէն ներս մշակութային կեանքը պէտք է վերագտնէ իր տեղը:

Հոկտեմբեր 13-ին, «Խաւա Թոնքէն»ի մէջ, Վիլէօրպան, Մշակոյթի Տունը կը ներկայացնէ երաժշտական բարձր մակարդակի յայտագիր մը: Սփիւռքի զանազան հորիզոններէ եկած վաւերական արուեստագէտներ. երգչուհի Հերմինէ Երիցեան, սոփրանօ, ծանօթ անուն մը որ գնահատուած է միջազգային բեմերէն. Յասմիկ Սիւրմէլեան, դաշնակահարուհի, միջազգային մրցանակներու թափնեկիր. Սերժ Փալոյեան՝ նուագախումբի ղեկավար, դաշնակահար որ երկար տարիներ եղաւ Լա Սխոլայի Երաժշտանոցի տնօրէն. եւ Ժան Տէր - Մերկերեան, համբաւաւոր ջութակահարը: Ժան Տէր - Մերկերեանի մասին ձգենք որ խօսի Շահէն Խաչատրեանը՝ Հայաստանի ազգային պատկերասրահի տնօրէնը՝ «20-րդ դարու հայ ժողովուրդի ծնած փայլուն տաղանդներէն մին է որ իր նուագով բարձրացաւ միջազգային մակարդակի: Եթէ անոր արուեստը ճիշդ գնահատող ըլլար եւ օգնէր (թէ Հայեր, թէ ոչ Հայեր) այսօր Ժան Տէր - Մերկերեանի մասին պիտի լըսէինք աշխարհի բոլոր անկիւններէն: Ան հաւասարապէս կը պահէ իր նուագին գեղեցկութիւնը եւ թեքնիքը, կը պահէ այն մակարդակը որ զինք բրաւ մեծ մրցանակներու թափնեկիր (Ժաք Թիպօ): Իսկ Հայաստանի մէջ, ամէն անգամ իր ելոյթը կ'արժանանայ համաժողովրդական գնահատանքի. եւ արուեստագէտը խորապէս գիտակցելով այդ, ամէն տարի կուգայ ուրախանալու եւ ուրախացնելու»:

Արդ, Հոկտեմբեր 13-ին, Վիլէօրպանի, Լիոնի եւ շրջակայքի հայութիւնը չի կըրնար անտարբեր մնալ նման յայտագիրի մը առջեւ: Պէտք է ներկայ ըլլայ խուռներամ: Հոն պիտի գտնէ գեղարուեստական վայելք մը եւ առիթ մը թիկունք ըլլալու Հայ Մշակոյթի Տան նախաձեռնութիւններուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԷՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԷՋ ՄԸ

«Մոսկովեան Լուրեր» շաբաթաթերթին Սեպ. 29-ի թիւին մէջ Վլ. Քոխէլով կ'անդրադառնայ Ելցինի ու Նազարբայեւի Ղարաբաղ այցելութեան, «Յոյսը վերջին մեռնողն է» խորագրով: Յատկապէս կը նկարագրուի Քարինտակ գիւղին վիճակը որ պայքարի գիծին վրայ կը գտնուի: Շուշիի բարձունքէն ազերի ՕՄՈՆականներ գիւրութեամբ ժայռաբեկորներ կը գլորեն այդ գիւղին վրայ կամ պայթուցիկով լեցուած հին անիւներ: Գիւղը գիւրին թիրախ է նաեւ գնդակոծումներու, որոնց հետեւանքով վերջերս մահացան Ենովք Յովսէփեան, Գրիգոր Բախչի, Գուրգէն Յովհաննիսեան, Գառնիկ Աղեան: Ազերիներու կողմէ պատանդ առնելու դէպքեր ալ յաճախակի են Քարինտակ գիւղին համար: Վերջին օրերուն 15 Հայ պատանդներ ազատ արձակուեցան 15 հազարական ռուբլի փրկագինով: Վերադարձողներուն մեծ մասը հաշմանդամ է. դարկած են անոնց երիկամներուն, մազերն ու ակռաները փետած, ոտքերը ծակծըկած: Կան առեւանգուած Հայեր ալ որոնց մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն ունին ընտանիքները: Այդպէս է պարագան Մարթէն Ամիրջանեանի ու Սերժիկ Թովմասեանի որ հայր է եօթը զաւակներու: Անոնց կիները կ'աղաչեն որ բոլոր երկու միջնորդ նախագահներուն որ եթէ տակաւին ողջ են իրենց ամուսինները, փոխադրուին ռուսական կամ ղազախական բանտ մը:

Քարինտակ գիւղին մէջ աւելի հաւկնալի կը դառնայ Ղարաբաղի ղեկավարներուն մտահոգութիւնը որ առնչուած էր Մութալիբովի այցելութեան. կը վախնային որ կացութեան հակակշիռը կը վրիպի իրենց կարողութենէն: Երբ երեք նախագահները սաւառնակէն կ'իջնեն, ազդարարով երիտասարդուհիներ հաց ու աղ կը մատուցանեն միայն Ելցինի ու Նազարբայեւի. ազերի նախագահը պարտաւոր կ'ըլլայ ռուս ղեկավարին նուիրուած հացէն կտոր մը փրցնելու...:

...Նախագահներուն հետ տեսակցութեան ընթացքին, Հայաստանի երեսփոխան Արկադի Մանուչարով կը պնդէ որ Ղարաբաղ հանուի Ազրբէջանի տիրակալութենէն ու ներգրաւուի վերանորոգուած համագաշնակցութեան մէջ. կամ ընդգըրկուի Ռուսաստանի կազմին մէջ, ինչպէս եղած է դարերէ ի վեր:

...Միութենական Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Հենրիկ Պօղոսեան թերահաւատ է որ երկու նախագահներու այցելութիւնը բարեյաջող ելք մը կրնայ առաջնորդել Ղարաբաղի կնճիռին: Կ'ըսէ թէ անոնց ձեռնարկին առաջին նպատակը իրենց վարկին բարձրացումն է. եթէ անոնց այցելութիւնը չարդարացնէ բանակցութիւններու ընթացքը ու չապահովէ սահմանադրական կարգ ու կանոնին վերահաստատումը Ղարաբաղի մէջ, ապարդիւն քայլ մը պիտի ըլլայ առնուածը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՎԱՌՆԱՅԻ Հայոց եկեղեցիին կողքին գտնուող հայկական դպրոցը, տարիներ շարունակ ակամայ փակուած մնալէ ետք, վերաբացած է իր դռները: Այս տարեշրջանին դպրոցը կ'ունենայ լոկ մէկ դասարան՝ 10 աշակերտներով, ենթակայ՝ պուլկարական դպրոցի մը տեսչութեան: Ուսուցչուհի նշանակուած է Տիկին Վարդուհի Գրիգորեան: Պետական կրթական ծրագրին կողքին՝ պիտի դասաւանդուին մայրենի լեզու, Հայոց պատմութիւն եւ կրօնք: Սեպտեմբեր 15-ին կատարուած է հայ կրթօճախին պաշտօնական բացումը, ուր խօսք առած են Սիոն Արք. Ադամեան, տեղւոյն հայ համայնքին անունով՝ Մանիս Հաճոյեան եւ Հայ Կանանց Միութեան կողմէ՝ Զապէլ Պէյլէրեան, որ ոգեկոչած է դպրոցին նախկին հայերէնաւանդ ուսուցիչները: Աշակերտներուն նուէր տրըւած է Հայաստանէն ստացուած մէկական պայուսակ, դասագիրքեր եւ գրենական պիտոյքներ: «Երեւան» թերթը կը գրէ, թէ Վառնայի թիւ 43 մանկապարտէզին կից՝ վերաբացուած է նաեւ հայկ. մանկապարտէզը:

**

ՎԱՌՆԱՅԻ «Երեւան» կազմակերպութեան հասցէով՝ ՀԲԸՄ-ի Ժընեւի դրամենեակը 5 թոն ոսպ եւ 2,5 թոն շոքոլա ուղարկած է տնտեսական տագնապ ապրող պուլկարահայութեան: Որոշուած է ոսպը բաշխել Վառնայի, Պուրկազի, Խասքովոյի, Սլիվէնի, Շումէնի, Սիլիստրէի եւ Քըրճալիի Հայութեան, տեղական եկեղեցական վարչութեանց միջոցով: Նախապէս գոյացած համաձայնութեամբ մը՝ ստացուած շոքոլան պիտի վաճառուի ու եկամուտը յատկացուի Սոֆիայի «Երեւան» շաբաթաթերթին, գաղութին այս միակ հրատարակութեան գոյատեւումը ապահովելու համար: Հ.

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին, գրական-գեղարուեստական հանդէսով մը ոգեկոչուած է խրաքահայ գաղութի երբեմնի ղեկավար դէմքերէն՝ բանաստեղծ եւ հրապարակագիր Լեւոն Գարմէնի (Ստեփանեան) յիշատակը, մահուան 25 ամեակին առիթով: Երեկոյթը կազմակերպող Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտ. Միութեան անունով՝ բացումը կատարած է Հայկուհի Սեւորեան: Առաջին բանախօսը՝ Անդրանիկ Ուրֆալեան ներկայացուցած է Լ. Գարմէնի կենսագրական գիծերը, վեր առնելով անոր հանրային նուիրումի ոգին եւ գաղափարապաշտ նկարագիրը: Երկրորդ բանախօսը՝ Տոքթ. Եղիկ Գոնեալեան առաւելաբար կանգ առած է Գարմէնի մարդկային արժանիքներուն վրայ: Հայկ Պոլթանեան (Պաղտասէն) յուշեր պատմած է Գարմէնի մասին, մինչ գործադրուած գեղարուեստական յայտագրով՝ արտասանութիւններ կատարուած են բանաստեղծին քերթողագիրքերէն:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի գրադարանի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 18-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Ֆրանսաբնակ բեմադիր Արբի Յովհաննիսեան, նիւթ ունենալով «Լեւոն Շանթը եւ թատերական մտածողութիւնը»: Բանախօսը, սահիկներու ընկերակցութեամբ ներկայացուցած է Շանթ դրագէտը, թատերագիրը, կրթական մշակն ու քաղաքական գործիչը, ընդգծելով յատկապէս անոր թատերգութիւններուն իւրայատուկ կառուցուածքն ու խորքը: Վերջաւորութեան, Ա. Յովհաննիսեան պատասխանած է հարցումներու:

**

ՁԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Աէշ քաղաքին մէջ Սեպտեմբեր 20 – 22-ին կայացած Ընկերվարական Երիտասարդութեան Միջազգային Միութեան 19-րդ ընդհ. ժողովին իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութենէն պատուիրակութիւն մը, 65 տարբեր ընկերվարական կուսակցութիւններու երիտ. շարժումներու ներկայացուցիչներու կողքին: Հայկական կողմը խորհրդակցական ձայնի իրաւունքով մասնակցած է ժողովի բոլոր օրակարգերուն, հանդիպումներ ունեցած է միւս պատուիրակութիւններուն հետ ու յաջողած՝ Հ. Յ. Դ. Երիտ. Միութիւնը ընդհ. ժողովին կողմէ արձանագրել տալ իբրեւ խորհրդակից անդամ - կազմակերպութիւն, յառաջիկային վերապահելով անոր ընդունուիլը՝ լրիւ անդամի հանգամանքով:

**

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ մէջ, Սեպտեմբեր 21-ին, ելոյթ ունեցած է Հայաստանի հեռատեսիլի եւ ռատիոհաղորդումներու պետական կոմիտէի «Արեւիկ» մանկա - պատանեկան համոյթը, ղեկավարութեամբ Վալտէր Յովհաննիսեանի: Ամերիկահայ Թատերա - երաժշտական Միութեան հրաւէրով Լոս - Անճըլըս ժամանած խումբը՝ հայրենասիրական եւ ժողովրդային երգերու կողքին, ներկաներուն հրամցուցած է նաեւ պարերու շարք մը: Հանդէսի աւարտին, Կլէնտէյլի Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ Լերի Զարեան պատուագիր մը յանձնած է «Արեւիկ»ի ղեկավարին:

**

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ տարբեր քաղաքներուն մէջ իր մասնաճիւղերը վերականգնելէ ետք՝ Հ. Մ. Ը. Մ. սկսած է ծաւալել աշխոյժ գործունէութիւն մը: Այսպէս, Փլովտիվի մէջ, Սեպտեմբերի կիսուն, յատուկ հանդիսութեամբ մը կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի պատանի սկաուտներուն եւ գայլիկներուն երդման արարողութիւնը: Ողջոյնի եւ դըրուատանքի խօսքեր արտասանած են Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ գոյգ Թեմերու Առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան, վեթերան Հ. Մ. Ը. Մ.-ական՝ Տիգրան Պարտիզպանեան, Նորայր Տիւլկէրեան, Կարօ Քափուլեան եւ Շաւարշ Տողանեան: Տիրայր Արք. օրհնած է միութեան դրօշը, որմէ ետք 55 համազգեստաւոր պատանիներ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ կատարած են իրենց երդումը, ապա երգած՝ հայրենասիրական երգեր:

**

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Ազգային Առաջնորդարան (Կիլիկեան Թեմ) այցելած է Ամերիկայի եւ Գանատայի մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան լիազօր ներկայացուցիչը՝ Ալեք Արզումանեան եւ հանդիպում մը ունեցած՝ Առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հետ (Սեպտեմբեր 11): Ալեք Արզումանեան ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացուցած է Ամերիկա իր առաքելութեան նպատակը եւ այդ ուղղութեամբ իր ունեցած ծրագիրները: Իր կարգին, Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս ուրախութիւն յայտնած է այս հանդիպումին համար եւ յանուն Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան Թեմին՝ գործակցութիւն խոստացած է Արզումանեանի առաքելութեան: Հանդիպման ընթացքին, խորհրդակցութեան նիւթ դարձած են Հայաստանի, Արցախի եւ ընդհանրապէս Խորհրդային Միութեան ներկայ վիճակը, որոնց մասին հայրենի ներկայացուցիչը տուած է լայն լուսաբանութիւններ:

DISQUES REÇUS

MESSE ARMENIENNE
DE KOMITAS
Sous la direction de
Levon Chabanian
Disque compact
Distribution exclusive :
Disques D O M

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

Թ Է Ո Դ Ի Կ

ՀԱՅ ԹԵՄՕՐԷՔ ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ

Գասապա. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Անտոն Քահանայ Ռափայէլեան. - Ծընած 1849-ին Օրթաքէօյ (Պոլիս), աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած անդ, դըպրապետ - դաստիարակ, 1898 Մարտ 22-ին ձեռնադրուած Գրիգորիս Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանէ՝ Սթէնիս, յետոյ Գասապա փոխադրուած:

Աք Հիսար. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Սիմոն Քահանայ Տէր - Յովհաննէսեան, մշեցի, ձեռնադրուած Ցունան գիւղի եկեղեցւոյն վրայ եւ բոլորած թափառաշրջիկ կեանք մը (կենսագրութիւնը տե՛ս «Մշոյ Դաշտ»):

Գըրգ Աղաճ. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Գալուստ Քահանայ Ստեփանեան. - Ծընած 1862-ին Քիլիս, աշխարհական անուամբ Գրիգոր, ուսած Երուսաղէմ, ուսուցիչ Յոպպէ եւ Տէնիզլի՝ որուն եկեղեցւոյն վրայ ձեռնադրուած 1901 Յունուար 21-ին՝ Յակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոսէ, յետոյ Գըրգ Աղաճ փոխադրուած: Այժմ Գօրտէլիօ:

Զմիւռնիոյ նոր առաջնորդ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեան 1921 Յունիս 21 թըւով կը տեղեկացնէ մեզ թէ Գըրգ Աղաճ այժմ կը պաշտօնավարէ Տ. Յովհաննէս Կէվիէրեան՝ որ Նիյտէի վերապրող երէցն է, Զինադադարէն վերջ Օսմանիէի մէջ ալ քահանայագործած:

Գըրըզ. - Եկեղեցին Ս. Աստուածածին, երէցը՝ Յուսիկ Քահանայ Սօնեան, պոլսեցի (կենսագրութիւնը տե՛ս ի «Պարթըն»):

Պէրկամա. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Հմայեակ Քահանայ Տէր - Գաբրիէլեան. - Ծնած 1872 Մայիս 20-ին Թալաս, աշխարհական անուամբ Հայրապետ Մուրատեան, քահանայորդի, ուսած կեսարիա, 1899 Մայիս 16-ին ձեռնադրուած ի Սիս՝ Կիրակոս Եպիսկոպոս Փէքմէզեանէ, Սելանիկի եկեղեցւոյն վրայ՝ ուրկէ 8 տարի վերջ փոխադրուած Պէրկամա:

Մէնէմէն. - Եկեղեցին Սուրբ Սարգիս, երէցները

Արիստակէս Քահանայ Երէցեան. - Ծնած 1850 Փետրուար 17-ին Մագնիսա, աշխարհական անուամբ Յակոբ, Տ. Արիստակէսի որդի, ուսած անդ, ուսուցիչ ի Թեմօրէս Զմիւռնիոյ, 1907 Ապրիլ 18-ին ձեռնադրուած Եղիշէ Եպիսկոպոս Դուրեանէ՝ Գըրգ Աղաճի եկեղեցւոյն վրայ, ուրկէ փոխադրուած Մէնէմէն: Այժմ Մագնիսա:

Սարգիս Քահանայ Բարունակեան. - Ծնած 1882 Մայիս 28-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած Իզմիր, դրաշար, 1914 Ապրիլ 20-ին ձեռնադրուած Մատթէոս Եպիսկոպոս Ինճէեանէ:

Խօտէմիշ. - Եկեղեցին Ս. Հռիփսիմէ:

Այտըն. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Գէորգ Քահանայ Նիզամեան. - Ծնած 1875-ին Հասքէօյ (Պոլիս), աշխարհական անուամբ Վրթանէս, ուսած Ազգային Որբանոց, ուսուցիչ Աղեքսանդրիա, Պուլկարիա, Պոլիս եւ Խօտէմիշ, որուն եկեղեցւոյն վրայ ձեռնադրուած 1912-ին՝ Յակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոսէ, յետոյ Այտըն փոխադրուած: Այժմ Խօտէմիշ:

Պատերազմի հետեւանօք՝ թշուառութեան գոհերէն յիշատակենք քաղաքիս Աւետարանական Հայոց աւեւոր հովիւը վերապատուելի Յարութիւն Յակոբեան. - Ծնած 1838-ին, բնիկ, Մարաշի հին ճեմարանին աշակերտներէն, դասընկեր Վեր. Ա. Կոստանեանի եւ Ա. Ճինիշեանի: Նախ իբր ուսուցիչ - քարոզիչ կը գործէ Այնթապ եւ Քիլիս, միսիոնար Շնայտըրէ երէց ձեռնադրուելէն վերջն ալ՝ 25 տարի Պուրտուր, եւ իր ջանքերովը կը կառուցուի տեղւոյն ժողովարանը: Քանի մը տարի Սպարթա վարելով հովուական պաշտօն, ընդհանուր Աղէտէն քիչ առաջ կ'անցնի Այտըն, եւ հակառակ իր յառաջացած տարիքին ու Բեմի պակասին՝ չի դադրիր աքնելէ Ս. Գիրքով սնած այս հեզահամբոյր քարոզիչը:

Միսիոնարներ քիչ չատ թէեւ օճան կը հանդիսանան իրեն, բայց ապրուստի սղութիւն եւ չքաւորութիւն կը փութացընեն իր մահը: Թաղումը կը կատարէ տեղւոյն Հայ քահանան:

Գուշ Ատա. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Մեսրոպ Քահանայ Տէր - Յովհաննէսեան. - Ծնած 1876-ին Պանտըրմա, աշխարհական անուամբ Յակոբ, ուսած անդ, օգնական ուսուցիչ եւ երաժիշտ Պանտըրմա, Պալըքէսիր, Հայ Գիւղ, Պիղա եւ Մագնիսա, 1907 Սեպտեմբեր 16-ին ձեռնադրուած Եղիշէ Եպիսկոպոս Դուրեանէ՝ Գասապայի Եկեղեցւոյն վրայ, ուրկէ փոխադրուած Գուշ Ատա: Այժմ Իզմիր:

(Շար. 303)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

գոյութիւն չունի» ըսաւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ աւելցուց. - «Մենք շատ կարեւորութիւն կուտանք Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւններուն, կ'ուզենք բարեկամութիւն հաստատել: Կը հաւատանք նաեւ որ այս բարեկամութիւնը պիտի հաստատուի»:

Գալով Թուրքիայէ հողային պահանջներու եւ ցեղասպանութեան հարցերուն, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ըսաւ որ հիմա այդ հարցերուն ժամանակը չէ, հիմա մենք տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատել կը ջանանք: Նմանօրինակ հարցեր օրակարգի վրայ չկան, մինչ ամբողջ աշխարհ կ'ուղղուի դէպի տնտեսական համագործակցութիւն, ոչ ոք բան մը կը շահի այսպիսի նիւթեր արծարծելով:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան աւելի առաջ ալ այս գաղափարները յայտնած էր մեզի: Ան ըսաւ որ իր երկիրը իր տեղը պիտի գրաւէ Խորհրդային Միութեան նոր կառոյցին մէջ եւ քիչ մը վարանեցաւ, երբ Ղարաբաղի հարցը բացուեցաւ: Ղարաբաղի մասին ան արագօրէն խօսելով ըսաւ հետեւեալը.-

«Բաւծ է ի որ կը հաւատամ որ այս խնդիրը պէտք է լուծուի Հայաստանի ու Ազրբէջանի միջեւ: Մենք կը հաւատանք որ Ղարաբաղի մէջ ոչ մէկ հարց պիտի կարգադրուի զէնքի ուժով: Հայաստանի կառավարութիւնը որեւէ կապ չունի այն հրոսախումբերուն հետ, որոնք Ղարաբաղի մէջ յարձակումներ կը գործեն: Ազրբէջանի հետ մենք համաձայնութիւն մը կնքեցինք Ղարաբաղի առընչութեամբ: Երկու երկիրներն ալ քաղաքական նոր դրութեան անդամները պիտի դառնան, ուստի այս հարցը իրենց միջեւ պիտի լուծեն: Ըստ մեզի, այդ յարձակումներուն ետին Մոսկուան կար: Հիմա քայլ մը առնուեցաւ, սկզբնաւորութիւն մը հաստատուեցաւ: Պէտք է որ ասիկա շարունակուի»:

Ղարաբաղի հարցը, որուն այնքան ըղձոյշ կը հպի Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, Երեւանի մէջ ամենադժուար նիւթն է: Ղարաբաղի հարցը, որ 1915-ի դէպքերէն եւ ցեղասպանութեան պնդումներէն աւելի հին է, շատ մօտէն կը շահագրգռէ Հայերը: Որքան ալ Պետրոսեան պնդէ թէ զինեալ հրոսախումբերու հետ կապ չունին, ակներեւ է որ Հայերը շատ մօտիկ շահագրգռութիւն ցոյց կուտան Ղարաբաղի: Երբ Ղարաբաղ անունը կ'արտասանէք, դիւրութեամբ կը տեսնէք թէ ամէնուն աչքը գայրոյթով կը փայլի:

Երբ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ մեր տեսակցութիւնը վերջացաւ, Պետութեան Նախագահութեան Աւագ Խորհրդական Շահան Գարամանուկեան մեզ առանձին չթողուց: Գարամանուկեանն ալ մօտաւորապէս նոյն գաղափարները արտայայտեց: Միայն թէ սա չահեկան գաղափարն ալ յառաջ քշեց.

«Հիմա նայեցէք, Հայաստանի մէջ կայ մեծ զանգուած մը որ մեծ գայրոյթի կը մատնուի երբ «Թուրք» անունը կուտաք: Եթէ այս մարդոց ըսէք թէ «1915-ի պատահածները մոռցէք», այն ատեն հոս մէկ ժամ իսկ չէք կրնար մնալ: Ասիկա գործընթացի հարց մըն է: Եթէ տնտեսական յարաբերութիւնները զարգանան, շատ մը հարցեր պատմութեան մէջ կը մնան: Այս տեսակ հարցերը երբեմն հրապարակ կը քշուին ներքին քաղաքականութեան մտահոգութիւններով: Այլապէս, Հայաստանի այսօրուան իշխանութեան համար այդ հարցերը առաջնահերթ տեղ չունին:

Դաշնակցութիւնը հետզհետէ չի՞ զօրանար եւ Պետրոսեանն ալ այդ կուսակցութեան աչք չի՞ քթթե՞ր արդեօք: Այս հարցումին պատասխանն ալ ժխտական է: Որքան ատեն որ Համազգային Շարժում կայ, ուրիշ ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրնայ իշխանութեան գլուխ գալ: Պետրոսեան խորապէս շատ ուժեղ է երկրին մէջ: Ան Համազգային Շարժումին նախկին ղեկավարն է եւ չի փափաքիր որ այդ շարժումը տկարանայ: Պէտք է ընդհանրացնել ներքին քաղաքականութեան կարգ մը շարժումները:

Երեւանի մէջ մեր կրած տպաւորութիւնը այն է, թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ամենամեծ մրցակիցը Դաշնակցութեան մէկ թեկնածուն չէ, այլ վարչապետ Վազգէն Մանուկեանն է: Այս նիւթին շուրջ իշխանութեան շրջանակները ընդհանրապէս կը լռեն: Պետրոսեանի եւ Մանուկեանի միջեւ մրցակցութիւն մը կայ որ ամէնուրեք նշմարելի է: Մանուկեան աւելի յեղաշրջական է եւ Պետրոսեանը կ'ամբաստանէ ազգայնապաշտներուն դիմաց զիջողութիւն ընելու յանցանքով: Երեւանի մէջ բազմաթիւ լրագրողներ հաստատեցին որ տարակարծութիւններ կան երկուքին միջեւ: Նովոստի լրատու գործակալութեան ներկայացուցիչը Աւետ Թեմուրեան ըսաւ որ այսպիսի մրցակցութիւն մը կայ, բայց Պետրոսեան աւելի խրապաշտ քայլեր կ'առնէ եւ սլաքը աւելի շատ իրեն ի նպաստ է:

(Շար. 1)

Pour NORAPAG

SOUSCRIPTION POUR AIDER
LE VILLAGE DE NORAPAG
EN ARMENIE

Le pasteur Samuel Sahagian remercie les généreux donateurs de la collecte de la soirée de témoignages des journalistes français sur l'Arménie, le 1er Octobre.

La collecte pour Norapag qui a accueilli des réfugiés de Kédachen a rapporté 30.000 Frs.

Nous voudrions réunir en tout une somme de 100.000 Frs. qui pourrait assurer la survie du village et sauver les habitants du froid et de la faim l'hiver prochain. (A titre d'exemple, une somme de 200 Frs. suffit à habiller convenablement un enfant pour l'hiver qui approche).

Envoyer les chèques à :
Solidarité Protestante France - Arménie
58, rue Madame, 75006 Paris
Tél. : 45. 48. 13. 50.

SAUVONS LE VILLAGE DE NORAPAG.
MERCI DE VOTRE AIDE

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ տարեկան աւանդական Մատաղօրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ Սրբոց Թարգմանչաց Տօնին յաջորդող Կիրակին՝ Հոկտեմբեր 13:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու եւ բարերարներու հոգիներուն համար:

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին.
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:
Մատաղի Օրհնութիւն՝ ժամը 11.30-ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ադամեան Արամայիս Յակոբի՝ *ծնած 1920 Թ. Ռուսաստանի Կրասնադար երկրամասի Տիխարեցի քաղաքը: Պատերազմի գացած է Հայաստանի Թալինի շրջանի Շղարշիկ (Սղաջի) գիւղէն 1941 Թուականի վերջերը:*

Կնոջը անունն է՝ Սանդուխտ:

Զաւակները՝ Ցեղիքս եւ Մելիքսէթ: Քրոջը՝ Գուլէ, հօրեղբայրները՝ Աստուր (Փօլաթ), Ալեքսան (Ալլի), Գրիգոր (Շուրա):

Զաւակները եւ կինը ներկայիս Երեւան կը բնակին.

Հասցէն է. -
Երեւան - 275033, Գայդարի փողոց 18 չէնք:

Նորա Ճիւմպիւշեան
Եւ
Այէն Համբարձումեան
Ամուսնացած
Փարիզ, 1991, Հոկտեմբեր 5
կնքահայրութեամբ
Տէր եւ Տիկին
Դանիէլ Համբարձումեանի

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը Սեպտեմբեր Մէկէն

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նարեկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անկէնի
Salle des Fêtes
մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝
ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ:

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝
48 - 41 - 49 - 37
կամ՝
34 - 17 - 29 - 26

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ՖԻՄԱՖ) տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 23-ին Փարիզի Մերիտիէն պանդոկի սրահը:

M.C.A. VILLEURBANNE

Dimanche 13 Octobre à 16 heures

GRAND CONCERT

à l'Espace Tonkin
Ave. Salvador Allende à Villeurbanne

Jean TER MERGUERIAN *au violon*, accompagné *au piano* par Serge PALOYAN

Hermine YERISSIAN, *chant*

Hasmig SURMELIAN, *piano*

dans des œuvres de compositeurs arméniens et occidentaux

Prix des locations : 75 Frs.

Pour tout renseignement :
MCAV : 78. 94. 37. 36 de 14h à 20h
tous les jours de la semaine.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան, Տօրումեան եւ Կիրակոսեան ընտանիքի հին եւ նոր ննջեցեալներու յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1989, Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակերը, հակառակ կրած յաջորդական յաւելումներուն -թուղթ, աշխատավարձ, ընկերային տուրք, առաքման սպասարկութիւն, թղթատար եւլն. եւլն..: Դժբախտաբար կարելի չէ շարունակել նոյն պայմաններով եւ Նոյեմբեր 1-էն, պարտաւորուած ենք բարձրացնել բաժնեգիներու սակերը:

Մինչ այդ մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի անյապաղ փակել իրենց առկախ հաշիւները, օգտուելով ներկայ սակերէն: Նոյեմբեր մէկէն ետք ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով:

Կը խնդրուի նաեւ այն բաժանորդներէն, որոնք Սեպտեմբերի ընթացքին հաշուեցոյցեր ստացան եւ ցարդ չեն պատասխանած՝ չուշացնել իրենց վճարումները: Հոկ. 15-ին, առաքումը կը դադրեցնենք, անխտիր բոլոր անոնց որոնք առկախ հաշիւներ ունին: Հա՞րկ է յիշեցնել որ թերթերու բաժանորդագրութիւնները կանխիկ կը վճարուին եւ պէտք չէ չարաչար գործածել վարչութեան բարեացակամութիւնը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն բաժանորդներուն --բարեբախտաբար մեծամասնութիւն-- որոնք իրենց կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէն Պուա - Գօլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Տէր եւ Տիկին Հիմինեանէ 200 Ֆր. Նախկին Կապոյտ Խաչուհի՝ Տիկին Նազիկ Կարապետեանի *մահուան առթիւ:*

60-ԱՄԵԱԿ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կազմակերպութեամբ՝
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, ժամը 16.30-ին Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Ջրբաշեան սրահը:

Կը բանախօսէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
- հրապարակագիր -

Կ'արտասանեն՝
Ալէն Մալեր
Յովհաննէս Վէզիրեան
Հիլտա Թուրաչ
Արթօ Պեքճեան
Անի Յովսէփեան

Կը նուագեն՝
Ռոպէր Ճամուզեան (*Թրոմփէթ*)
Քարին Զարիֆեան (*Դաշնակ*)
Ժիւլիէթ Երլմազեան (*Դաշնակ*)

Կ'երգեն. -
Գարուն Մանկանց երգչախումբի Բ. խումբը, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի փոքր խումբը, *ղեկավարութեամբ՝*
Խաչիկ Երլմազեանի

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10

JEUDI
10 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.643

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNEE — No 17.643

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7)

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԿՈՂՄԷ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Աշոցքի մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, բացումը կատարուեցաւ «Գարիթաս» կաթողիկէ բարեսիրական կազմակերպութեան եւ Վատիկանի ջանքերով կառուցուած արդիական հիւանդանոցի մը: Բացման արարողութեան ներկայ եղած է Վատիկանէն ժամանած պատուիրակութիւն մը, կարդինալ Աքիլլէ Սիլվեսթրինիի գլխաւորութեամբ: Նախ տեղի ունեցած է պատարագ, զոր մատուցած է Պապական կոնդակով Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան կաթողիկէ Հայերու հոգեւոր Առաջնորդ նշանակուած՝ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր - Ներսէսեան: Ապա, կարդինալ Սիլվեսթրինի կարդացած է Յովհաննէս - Պօղոս Բ.ի ուղերձը՝ ուղղուած Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա.ի եւ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի: Հայաստանի կառավարութեան եւ հայ ժողովուրդի անունով՝ Գագիկ Յարութիւնեան շնորհակալութիւն յայտնած է շինարարական աշխատանքներու մասնակիցներուն, որոնց բաժնուած է Վատիկանի կողմէ ուղարկուած յուշամետալներ: Հիւանդանոցի շէնքը, սարքաւորումներն ու գոյքերը կը գնահատուին 10 միլիոն տոլար:

Նոյն օրերուն, Երեւանի մէջ բացումը կատարուած է նաեւ դարձեալ «Գարիթաս»ի ջանքերով կառուցանուած շինարարական գործատան մը, որ նուէրն է իտալական կառավարութեան եւ ժողովուրդին:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ- ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Հոկտեմբեր 5-ին նամակներ ղրկած է խորհ. Պետական Խորհուրդին եւ ինքնիշխան Հանրապետութիւններու ղեկավարներուն, կոչ ընելով անոնց ճանչնալ Հայաստանի պետական անկախութիւնը: Այս առընչութեամբ, նախագահը իր դիմումին մէջ կ'առաջարկէ ստեղծել միացեալ յանձնախումբեր, Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան ու նաեւ՝ միւս Հանրապետութեանց միջեւ քաղաքական, տնտեսական եւ ռազմական յարաբերութիւնները կարգաւորելու նպատակով:

ՉՈՐՍ ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Գորիսի շրջանի Կոռնիձոր գիւղին մէջ Հոկտեմբեր 7-ին ձերբակալուած են Ադրբեջանի տարածքին տեղաբաշխուած խորհրդային 4-րդ բանակի չորս զինուորներ: Անոնք, Լաչինի շրջանի Ներքին Ջիլեմլի գիւղի պահակակէտին մէջ ծառայող վեց այլ զինուորներու հետ մտած են Կոռնիձոր եւ փորձած՝ առեւանգել դաշտին մէջ աշխատող Բողդան Կարապետեանը, զաւակն ու թոռը: Նոյն միջոցին դէպքին վայրը հասած ոստիկանները յաջողած են ձերբակալել անոնցմէ չորսը, միւն՝ տասնապետի աստիճանով: Մնացեալները կրցած են խոյս տալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՂՐԷՊԻ մէջ, հրապարակի համաձայնութիւն մը գոյացաւ Հոկ. 8-ին, գիշերը ուշ, ուր սակայն ճշգրիտ ոչինչ կայ անոր գործադրման համար: Ժողովներ տեղի պիտի ունենան ամէն իրիկուն, շարունակելու համար բանակցութիւնները:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ սկսած են երեսի վրայ ձգել հայր Արիսթիտը (Ուաշինկթըն քաղաքական հաւատարմութեան ախոյեանի համբաւ մը չունի...) եւ Հայիթի անոր վերադարձը անհրաժեշտ չըգտնել, ինչպէս կ'ըսէին փուշին սկիզբը: Ամերիկացիք փաստեր ալ գտած են Արիսթիտի վերաբերեալ, մանաւանդ ճառեր, ուր ան գովքը կը հիւսէ սպանութեանց եւ հապճեպ արդարադատութեան: Հարցն հոն է, որ այդ փաստերը նոր չըյայտնուեցան եւ մամուլն ալ դիտել կու տայ որ այս ուշադրութիւնը Արիսթիտի մեթոտներուն հանդէպ շատ նոր է, փուշին վաղորդայնին Պուշ իսկ իր անվերապահ աջակցութիւնը արտայայտած էր Հ. Արիսթիտի հանդէպ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան Նախագահը ակնարկելով Արեւելեան Անատոլուի մէջ քիւրտ զինեալներու վերջին օրերուն ձեռնարկած գործողութիւններուն, ըսած է սպառնական թերթի մը. «այնքան ատեն որ Իրաքցի Քիւրտերու յարձակումները շարունակուին, պիտի ռմբակոծենք իրենց բոյները թէ' Թրքական, եւ թէ Իրաքեան տարածքին վրայ»: Խօզալի համաձայն յարձակումներու հեղինակները ահաբեկիչներ են որոնց դէմ ինք զօրավիգ է քիւրտ ժողովուրդին ապատութեան եւ ինքնավարութեան: Վերոյիշեալ գործողութիւններուն ընթացքին Զուքուրճայի մէջ 11 զինուոր սպաննուած, Կարսի մէջ ալ սպայ մը ու տասնապետ մը գընդակահարուած էին:

ՓԱՐԻԶԻ Առողջապահութեան Նախարարութեան առջեւ հիւանդապահուհիներու նստացոյցը կը շարունակուի գիշերցերեկ: 6-րդ գիշերն է զոր կ'անցընեն: Թաղամասի բնակիչները կը կերակրեն ու կը զուարճացնեն ջերմօրէն, քանի գործադուլի միակ շարժումն է որ համակրութիւն կը վայելէ:

ՃԷՅՄՍ ՊԷՔԸՐ ութերորդ եւ վերջին շրջապտոյտին կը ձեռնարկէ շաբթուան վերջ գլուխ հանելու համար Մերձ-արեւելեան ժողովը մինչեւ ամսուս վերջ: Իսրայէլ կրկին յիշեցուց թէ բանակցութենէն կը քաշուի եթէ պաղեստինեան պատուիրակութիւնը ինքզինք որպէս ՊԱԿ ներկայացնէ: Իսրայէլի Նախարարաժողովը չի փոխուիր, մինչ պաղեստինեան կողմը կը պնդէ որ իր պատուիրակութեան կազմը իր գործն է: Իսրայէլի Նախարարապետը կ'ուզէ նաեւ ապահովութիւն տալ «Մեծն Իսրայէլ»ի կողմնակիցներուն, որ պիտի չլքէ գրաւեալ հողամասերը: Ամէն պարագայի մէջ, հակառակ Ճ. Պէյքըրի յարատեւ ջանքերուն, դեռ ոչինչ լաւատեսութեան կրնայ մղել:

ՃԱՓՈՆ, յանկարծ միտքը փոխեց եւ տրամադիր է նիւթական հսկայ օժանդակութիւն բերելու Խորհ. Միութեան: Կառավարութիւնը յայտնեց թէ իր օգնութիւնը կը հասնի 2,5 միլիառ տոլարի: Ծանօթ է որ նախապէս Ճափոն բաւական վերապահ էր եւ չէր ուզեր որ Խորհ. Միութեան օժանդակութիւնը մարդասիրական կամ թեքնիք մարզէն տարբեր ըլլայ:

ՍԼՈՎԵՆԻՈՅ Խորհրդարանը, որու անկախութիւնը իրողութիւն դարձաւ Հոկ. 7-ին, թղթադրամը որոշեց որպէս դրամանիշ: Առաջին քայլ մըն է դէպի անկախութեան գործնականացումը: Բայց, մինչեւ որ կարենայ դրամ տպել (դրամական միջազգային Հիմնարկին դեռ անդամ չէ) վճարագրութեր հրապարակ պիտի հանէ, որ սկզբնական շրջանի մը պիտի փոխարինէ տինարը:

ԻՐԱՔԻ հիւսիսը բուռն կռիւները կը շարունակուին Փէշմերկաներու (քիւրտ) եւ իրաքցի զինուորներու միջեւ, պատճառ դառնալով նոր գաղթի մը: 87.000

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆՈՒՆԸ ՅՈՅՍ ԿԸ ՆԵՐՇՆՉԷ ՀԱՅԵՐՈՒՆ...

Հայաստանի համար դէպի արեւմուտք բացուելու յոյսը կուգայ Թուրքիայէ, մինչ թէ Թուրք անունը Երեւանի մէջ շատ ալ դրական տպաւորութիւն չի գործեր: Բայց եւ այնպէս պէտք չէ խաբուիլ այս վերջին տպաւորութենէն: Թուրքիա Աղրը լերան (Արարատ) միւս կողմէն շատ պատկառելի երեւոյթ մը կը պարզէ:

Տեսնելու համար պէտք է նայիլ գիտնալ: Երբ խնդրոյ առարկայ կը դառնան ցեղասպանութեան կամ հողային պահանջքի նման նիւթեր, այս պարագային մտածումը իր ճամբան կը շեղի, անկարելի կը դառնայ տեսնել իրական համայնապատկերը:

Երեւան հրապարակի գետի ափին, դէմքը դէպի Աղրը դարձուցած կը ջանայ ձերբակալել ամենավերջին զարգացումները: Հայաստանի կառավարութիւնը այսօր կը պայքարի սովորական մարդուն մտածողական յորձանքէն դուրս գալու համար: Սովորական Հայը, Թուրք անուան դէմ ունեցած իր գայրոյթով եւ ցեղասպանութեան պնդումներով կարծես դարանակալ կը սպասէ:

Հայերու համար սա պահուն, Թուրք անունը կը յիշեցնէ Ազերիները: Ղարաբաղեան բախումներու մասին խօսելով, ամէն Հայ սա օրերուն կը գործածէ «Թուրքը սկսաւ» նախադասութիւնը: Ազերիներուն մասին Թուրք բառին այս գործածութիւնը մասամբ կը ցոլացնէ այն գայրոյթը, զոր Հայերը կը զգան դէպի Աղրը լերան միւս կողմը գտնուողներուն նկատմամբ:

Փողոցը սովորական մարդուն դրախտն է:

Տնտեսական այն փոթորիկը, որ կը տիրէ Խորհրդային Միութեան մէջ, իր ազդեցութեան տակ առած ըլլալ կը թուի նաեւ Երեւանը: Ահաւասիկ թերեւս այս փոթորիկին շնորհիւ է, որ կառավարութիւնը պիտի կարենայ կարգի բերել փողոցի սովորական մարդը: Աւելի շատ դրամ շահիլ, մրցակցիլ, լաւ կեանք մը ապրիլ, ահաւասիկ այս տեսակ մտածումներ հակասական զգացումներ կը ստեղծեն սովորական մարդուն մօտ: Երեւանի փողոցները այս զգացումները կը ցոլացնեն ընդհանրապէս: Հայաստանի սովորական մարդը, իր աւանդական մտածումներուն եւ նորաստեղծ մտածումներու միջեւ կը տատանի: Ոմանք կը մտածեն, թէ Թուրքիոյ նկատմամբ իրենց գայրոյթը երբեք պիտի չմեղմանայ, ոմանք կը հաւատան, որ Սփիւռքը պիտի փրկէ Հայաստանը, ոմանք ալ կը հաւատան Թուրքիոյ հետ պէտք է հաստատել լաւ յարաբերութիւններ:

Խաչիկ Աւետիսեան բանուոր մըն է: Կ'անդամակցի Հայկական Համազգային Շարժումի, որ իշխանութեան գլուխը կը գտնուի: Ան նեցուկ կը կանգնի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի: Իսկ երբ խօսքը կուգայ Թուրքիոյ մասին, ան իր ակնարկը կը դարձնէ դէպի Աղրը եւ կ'ըսէ. - «Իմ հայրս Վանեցի էր: Ցեղասպանութեան ընթացքին յաջողեր է այս կողմ փախչիլ: Հայաստանի մէջ գրեթէ ամէն մարդ կապ մը ունի Անատոլուի հետ: Մենք անցեալը չենք կրնար մոռնալ: Ասիկա չեն կրնար մեզի մոռցնել տալ: Իրականութեան մէջ, եթէ Թուրքիա ցեղասպանութիւնը ընդունի, հարց չի մնար: Միւս կողմէ, կը սպասենք որ, Թուրքիոյ հետ սահմանային դռները բացուին: Տարօրինակ զգացում մըն է ասիկա: Երբ դուռը բացուի, պիտի երթամ ու պիտի տեսնեմ այն հողերը, որոնց վրայ հայրս ապրած էր: Ես կը հաւատամ, որ այս օրերուն ո'չ մէկ հարց կը լուծուի զէնքի ուժով: Անոնք որ զէնքի ուժի կը հաւատան, դատապարտուած են կորսնցնելու»:

Կովկասի մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներու նման Հայերն ալ, կը հաւատան, որ միայն իրենք իրենց բարեկամն են: Այս պատճառաւ ալ հետզհետէ աւելի մեծ թիւով մարդիկ իրենց յոյսերը կը կապեն արտասահմանի Հայութեան: Միւս կողմէ սակայն շատեր ալ կը պնդեն, թէ Սփիւռքը մեծ բան չի կրնար ընել Հայաստանի համար:

Դաւիթ Տայեան մէկն է անոնցմէ, որոնք կը հաւատան թէ Սփիւռքը պիտի վերականգնէ Հայաստանը եւ դրամ պիտի տեղացնէ Հայաստանին: «Ահաւասիկ այն ատեն պիտի զօրանանք ու պիտի կարենանք ցեղասպանութեան հաշիւը հարցընել: Ցեղասպանութեան հաշիւը հարցընելու համար պէտք է որ զօրաւոր ըլլանք եւ առոր միջոցն ալ տնտեսական վերականգնումն է: Եթէ Սփիւռքը մեզի օգնէ, այս գործին մէջ կը յաջողինք»:

Լեւոն Մուշեղեանն ալ կը մտածէ, թէ Սփիւռքը որեւէ օգուտ չի կրնար ունենալ Հայաստանի: «Սփիւռքի Հայերը սերտ յարաբերութիւններ ունին իրենց ապրած երկիրներուն տնտեսութեան հետ: Անոնք մեր մօտ չեն կրնար ներդրում ընել: Արժեգինը շատ բարձր կուգայ իրենց: Սփիւռքի հետ մեր յարաբերութիւնները մեր ակնկալածէն շատ հեռու կը մնան»:

Այս բոլորէն վերջ դիտելի է, որ փողոցի սովորական մարդը հակամէտ է ատելութեան: Ցեղասպանութեան զոհերուն համար Երեւանի մէջ բացուած յուշարձանը հայկական այս աւանդական մտայնութեան մէկ մեհեանն է: Բայց այնպէս կը թուի, թէ Թուրքիոյ սահմանին վրայ բացուելիք դուռը պիտի սպաննէ այս աւանդական մտայնութիւնը: Թուրքիա շատ աւելի կը մեծնայ երբ կը դիտուի Երեւանէն:

ՎՐԻՊԱԿ. - Մեր նախորդ թիւին խմբագրական ծանօթութեան մէջ տող մը կըրկնուած է թերի սրբագրութեան մը հետեւանքով եւ ուրիշ մը՝ չՙանցած: 5-րդ տողէն պէտք է ըլլայ. - «(Շահէ)կան, վասնզի Թուրք լրագրող մըն է որ կը «վերլուծէ» Հայաստանի քաղաքական կեանքը ու Երեւանի տրամադրութիւնները Թուրքիոյ հանդէպ: Այս նիւթին եւայլն»:

Քիւրտեր փախուստի ճամբան բռնած են, դէպի պարսկական սահման:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը Է. Հրաուի պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Ֆրանսա Հոկ. 21-ին եւ 22-ին:

ՆԱԹԱԼԻԱ ԿԻՆՑՊՈՒՐԿ, ծագումով Հրեայ, իտալացի գրագիտուհին մեռաւ 75 տարեկանին, Հռոմ: Աչքառու դէմքերէն էր իտալական գրականութեան, հեղինակ բազմաթիւ վէպերու, թատերգութիւններու, կենսագրութիւններու: Առաջին գիրքը. - «Ճամբան, որ քաղաք կը տանի» հրատարակուած է 1942-ին, ծածկանունով մը, քանի Մուսոլինիի ցեղապաշտ օրէնքները թոյլ չէին տար հրեայ գրագէտներու գործերու հրատարակութեանը: Ամուսնացած էր Լէոնէ Կինցպուրկի հետ, որ հիմնադիրներէն է Էնաուտի հրատարակչատան: Կարեւոր դէմք իտալական դիմադրութեան Ֆաշիզմի դէմ, սպաննուած է 1942-ին փոխադարձութեան գործողութեան մը ընթացքին:

ՀԱԿԻՐՃ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ – ՈՒՂԵԳԻԾԵՐ: 1898 Մարտին, «Պայքարի Միութիւններ»ու Պետերբուրգի, Մոսկուայի, Կիեւի, Եկատերինոսլաւի, ինչպէս նաեւ Բունդի (1) իրը ներկայացուցիչներ, ի բացակայութեան Լենինի, որ Սիպերիա աքսորուած էր, Մինսկ հաւաքուելով կեանքի կը կոչեն Ռուսաստանի Սոցիալ-Դեմոկրատական Բանուորական Պարտիայի (ՌՍԴԲՊ) անդրանիկ Համագումարը: Կը հրապարակեն համանուն կուսակցութեան կազմութիւնը եւ անոր նպատակները հաղորդող մանիֆեստը: Լենին կը յարի գրելով, – Մենք մեզ համարում ենք այդ կուսակցութեան անդամներ···:

1903 Յուլիս 17 (30) բացումը կը կատարուի ՌՍԴԲՊ-ի Երկրորդ Համագումարին: Նիստերը նախ Պրիւսէլ, ապա՝ Լոնտոն: Այս Համագումարին է, որ լուրջ ընդդիմութիւններու եւ չեշտուած տարակարծութիւններու ճամբով (2) կ'ընդունուի կուսակցութեան անդրանիկ ծրագիրը, որ կը բաղկանայ երկու մասէ՝ մաքսիմում և մինիմում: Առաջինին միտք բանին ընկերային ճամբով յեղափոխութիւն է՝ տապալել դրամատիրական իշխանութիւնը եւ հաստատել պրոլետարիատի դիկտատուրա: Երկրորդը՝ առաւել մօտաւոր կէտեր:

Լենինի բովանդակ ճիգը կը կեդրոնանայ հիմնական մէկ կէտի վրայ: «Պրոլետարիատը հաստատում է իր տիրապետութիւնը՝ բռնի տապալելով բուրժուազիային», ինչպէս բռուած էր՝ «Կոմունիստական մանիֆեստ»ին մէջ: Իսկ այդ բռնի տապալումը կրնար իրականութիւն դառնալ «ամենավճռողական» յեղափոխականներէ կազմուած Համայնավար կուսակցութեան մը կողմէ՝ բառին իրական իմաստով կեդրոնացեալ վերին մարմինի մը ղեկավարութեամբ: «Լենինն անհրաժեշտ էր համարում կենտրոնական կոմիտէի մէջ անցկացնել կայուն եւ հետեւողական ռեւոլուցիոներներ» կը կարդանք Համամիութենական Կոմունիստական - Բոլշեւիկներ - Պարտիայի պատմութիւն գիրքին մէջ: Այսպէս, արդէն իսկ կուսակցութիւնը կ'առաջնորդուի «ժողովրդավար կեդրոնացեալ» դրութեամբ. ասիկա գործնականին մէջ կը նշանակէր, - այդպէս ալ եղաւ արդէն, - վերադասին մարմինին տուած որոշումները պարտադրել ստորքերուն: Աւելորդ է ըսել, թէ վերին մարմինին մէջ առաջնորդ - ղեկավարի դերը կը ստանձնէ առաջին քարտուղարը: Հակէ անհատի մը տիրապետութեան երեւոյթը, բացայայտ իրողութիւն Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան բովանդակ պատմութեան մէջ:

- Ի դէպ, Լենին կը մերժէ ընդունիլ, թէ ժողովրդավարութիւն կը նշանակէ պարզօրէն ժողովուրդի իշխանութիւն, որով մեծամասնութիւնը պարտի յարգել փոքրամասնութեան ձայնը:

Շուտով կ'ըմբռնէ նաեւ թէ իշխանութեան գլուխ անցնելու համար անհրաժեշտ է Ռուսիոյ մէջ ստեղծել համազգային - համապետական տագնապ: Ասկէ՝ պատերազմի ժամանակ ռուսական բանակը՝ ընդդէմ Գերմանիոյ, կազմալոյծ դարձնելու միտումը (առոր քաջալեր կը հանդիսանայ Գերմանիա): Լենին կը յայտարարէ անվարան, – Պատերազմի հանդէպ մեր վերաբերմունքի մէջ, պատերազմ, որը Ռուսաստանի կողմից եւ Լվովի (3) եւ ընկ. նոր կառավարութեան օրօք Ռուսաստանի կողմից անկասկած մնում է իբրեւ կողոպտչական իմպերիալիստական՝ այդ կառավարութեան կապիտալիստական բնոյթի պատճառով, անթոյլատրելի են անգամ ամենաչնչին զիջումները «յեղափոխական պաշտպանողականութեան»:

Այս տրամաբանական դիրքորոշումը նոյնիսկ զայրոյթը կը գրգռէ Գ. Պլեխանովի, Ռուսիոյ մէջ Մարքսականութեան անուանի տեսաբան, Լենինի հետ ԻՍԿՐԱ թերթի հիմնադիր, երկար տարիներու գործակից. կը գրէ, - Տեսնո՞ւմ էք, պատերազմը կողոպտչական իմպերիալիստական է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ, իսկ ի՞նչպիսին է ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԿՈՂՄԻՑ: Այս մասին Լենինը ոչինչ չի ասում···: (4)

Լենին լաւ կը հասկնայ նոյնպէս, թէ ո՛չ օրինական ճամբով ձեռք ձգուած իշխանութիւն մը (իմա՝ 1917 Հոկտեմբեր 26-ի պետական յեղաշրջումը) կարելի է պահել - պահպանել միայն բռնի ուժով (վկայ՝ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան պատմութիւնը):

ԵՐԿՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐԸ: Կուսակցութեան 8-րդ Համագումարը տեղի կ'ունենայ 1919 Մարտին: 301 պատգամաւոր վճռական ձայնով կը ներկայացնէ 313·766 անդամ: Նաեւ 102 խորհրդակցական ձայն: Հոն մշակուած ծրագիրը կը բնորոշէ դրամատիրութեան եւ անոր բարձրագոյն աստիճանին՝ աշխարհակալութեան (իմպերիալիզմի) բնոյթը: Մէկ կողմ՝ քաղքենի ժողովրդավար (բուրժուա - դեմոկրատական) եւ միւս կողմէ «սովետական սիստեմը»:

ԵՐՐՈՐԴ ԾՐԱԳԻՐԸ: Խրուշչովի նախաձեռնութեամբ 1961 Հոկտեմբեր 17 - 31-ին Մոսկուա տեղի կ'ունենայ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 22-րդ Համագումարը, որու ընթացքին, ըստ ընկալեալ կարգին՝ ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ «կ'ընդունուի» կուսակցութեան նոր ծրագիր - կանոնագիրը:

Երկու հիմնական հաստատումներ: Նըպատակներու իրագործումի ճամբով:

- 1961 - 1970 Սովետական Միութիւնը, ստեղծելով կոմունիզմի նիւթատեխնիկական բազան,- իմա՝ պայը,- բնակչութեան մէկ շնչին ընկնող արտադրանքի արտադրութեամբ կը գերազանցի կապիտալիզմի առաւել հզօր եւ հարուստ երկրին՝ ԱՄՆ-ին, այսինքն՝ Միացեալ - Նահանգներուն:

- Առոր յաջորդող երկրորդ տասնամեակին՝ 1971-էն 1980 «ՍՍՌՄ-ում (իմա՝ Խորհրդային Միութիւն) հիմնականում կը կառուցուի կոմունիստական հասարակակարգ···: Ծրագիրը յստակ կը սահմանէ, – պարտիայի բարձրագոյն նպատակն է՝ կառուցել կոմունիստական հասարակակարգ, որի դրօշի վրայ գրուած է՝ «Իւրաքանչիւրին՝ ըստ ընդունակութիւնների, իւրաքանչիւրին՝ ըստ պահանջների»:

Շուտով պարզ կը դառնայ, թէ այս ծրագիրին գլխաւոր կէտերը անիրագործելի կը մնան: Ինչո՞ւ չըսել՝ ցնորական···

Արդէն, Լ. Բրեժնեւ, Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 26-րդ Համագումարին, 1981, անուղղակի կերպով նկատել կուտայ, թէ կուսակցութիւնը չի կրնար իրագործել առաջադրուած ծրագիրները: Յայտարարելէ ետք թէ կուսակցութեան 1961-ի առաջադրութիւնները ընդհանուր առումով ճշգիւ կ'արտացոլեն ընկերային հոլովոյթները, այսուհանդերձ, քանի տարիներու, այսինքն՝ 1961-էն 1981-ի շըրջադարձերը անհրաժեշտ կը դարձնեն սըրբագրութիւնները: Կ'առաջարկէ նոր ծրագիրի մը մշակում (հասկնալ՝ իրապաշտ):

Մտածումը կը մնայ խօսքի սահմաններուն մէջ:

Տարիներ ետք՝ Կոստանդին Ուստինովիչ Չեռնենկօ, Ա. քարտուղար, 1984 Մարտին կը խօսի ծրագիրին մասին ըսելով, - Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէն հէնց այս տեսանկիւնից է այսօր իրականացնում ՍՄԿԿ-ի (իմա՝ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութիւն) ծրագրի խմբագրոյթի նախապատրաստման կարեւոր աշխատանքը:

Այդ տեսանկիւննե՞րը: Չեռնենկօ առանց մանրամասնելու կ'ընդգծէ, - աւելի պարզ տեսնել իր ողջ բարդութեան, հակասութեան եւ բազմազանութեան մէջ» կուսակցութեան առաջադրութիւնները:

Կ'աւելցնէ, թէ դրանք, - խօսքը նոր ծրագիրի մշակումներու մասին կը մնայ, - նպաստում են խզումների գործնական վերացմանը, որ երբեմն թոյլ են տրուել խօսքի եւ գործի միջեւ, իրականութեան ռեալ հնարաւորութիւնների եւ չհիմնաւորուած կանխատեսումների միջեւ···:

Այսպէս եւ վերջ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. -

(1) Բունդ: Հրէական ընդհ. բանուորական միութիւն, հիմնուած 1897, Վիլնոյի Համագումարին. կը մասնակցի իբրեւ «ատոնոմ կազմակերպութիւն, որը ինքնուրոյն է միայն յատկապէս Հրեայ պրոլետարիատին վերաբերող հարցերում»:

(2) Այս Համագումարին է, որ տարակարծութիւններու հետեւանքով կը ստեղծուին Մեծամասնական (Բոլշեւիկ) եւ Փոքրամասնական (Մենշեւիկ) հատուածները: Առաջինին գլուխը՝ Լենին: Երկրորդին՝ Մարտով: Տարակարծութիւնը հիմնականին մէջ կը կեդրոնանայ Լենինի մեկնաբանած պրոլետարիատի դիկտատուրայի ըմբռնումին վրայ: Լենին մեծամասնութիւնը կ'ապահովէ, երբ առ ի բողոք Համագումարէն կը հեռանան տարակարծիք ժողովականներ:

(3) Լվով: Գէորգի Եւգենեւիչ (1861 - 1925) 1917-ի Փետրուարեան Յեղափոխութենէն ետք մինչեւ նոյն տարուան Յուլիսը կը դառնայ ժամանակաւոր կառավարութեան երկու իրերայաջորդ դահլիճներու նախարարապետ: Կը մեռնի Փարիզ:

(4) Աղէտալի յատկապէս մեզի համար: Ս. Վրացեան կը գրէ, - Հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ խաղաղութեան գործը ստացաւ նոր ընթացք. բոլշեւիկները դիմեցին անջատ հաշտութեան՝ յայտարարելով «եղբայրացման» սկզբունքը ռազմաճակատի հակառակորդ զինուորների հետ եւ պատերազմող կողմերին առաջարկելով անցնել անմիջական բանակցութիւնների ··· սկսուեց համատարած քայքայումը ռազմաճակատում ··· այս զանգուածային դասալքութիւնը առանձնապէս հիւանդագին անդրադարձում ունեցաւ կովկասեան ճակատում···:

Ժ. Մ.

Օրուան Հարցեր

ՕՏԱՐԱՏԵԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՒ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԷՋ Է

Ամերիկա հետզհետէ աւելի դժուարութեամբ կը հետեւի Եւրոպայի փոփոխութիւններուն. անկախութեան իրերայաջորդ հռչակումներ, համայնավարութեան փլուզում, քաղաքացիական պատերազմներ, պետական վիճակած հարուածներ, մանր ու զարմացնող երկիրներու յայտնութիւն, սահմաններու շփոթ, այս բոլորը Եւրոպան վերածած են եռուն կաթսայի մը որ կը դժուարացնէ անոր անդրատլանտեան բարեկամներուն գործը:

Այս իրավիճակը «Լոս Անճըլըս Թայմզ»ի մայր ընկերութիւնը մղած է ծաւալուն հարցախոյզի մը, որ մեծագոյնն է Եւրոպայի մասին մինչեւ այսօր կատարուածներուն: Աւելի քան 13 հազար տեսակցութիւն կատարուած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Սպանիոյ, Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ, Ուկրանիոյ, Ռուսաստանի եւ Լիթուանիոյ մէջ:

Եզրակացութիւններու հիմնական գիծը այն է որ ամէն երկրի մէջ փոքրամասնութիւնները ժխտական հակազդեցութիւններու թիրախ են: Կացութիւնը չի տարբերիր խորհրդային սահմաններէն ներս, կամ Արեւելեան Եւրոպայի պարագային: Ատելութեան զգացումը կենդանի է նաեւ սահմանակից դրացիներու դէմ. Գերմանացին չի սիրեր Լեհերը, Թուրքերը, ոչ ալ Ֆրանսացին՝ Մաղրէպցիները:

Զսպուած փոքրամասնութիւններու ցայտուն օրինակներ են Ցիկանները որոնք Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ ամէնէն մերժուած տարրը կը կազմեն, հակառակ անոր որ նոր եկուորներ չեն ու այդ երկիրներուն մէջ հաստատուած ամէնէն հիներէն են: Նոյնն է պարագան Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Մարսիլյացի երիտասարդ փաստաբան մը կ'ըսէ. «անոնց միջեւ կան լաւ տարրեր, սակայն անկեղծօրէն, անոնք բոլորն ալ գող են. ասիկա իրենց արիւնին մէջ կայ»: Ուրիշ շարժավար մը Ամիէնի մէջ կը գանգատի Արաբներէն. «Արաբները, Արաբները··· մեզի շատ սուղի ապրանք կ'ըլլան անոնք. հոս կու գան իրենց բազմաթիւ կիներուն ու զաւակներուն հետ: Անոնք կը զարգացնեն ոճրապարտութիւնը ու կը խանգարեն մեր կարգ ու կանոնը: Ֆրանսայի մէջ մահմետականութիւնը պարտադրել կ'ուզեն»:

Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները իրենց փոքրամասնութիւններու հարցէն զատ, կը սարսափին ապաստանեալներու յորձանքէն որ կրնայ արտադաղթել Խորհրդային Միութենէն:

Կայ նաեւ սահմաններու անլուծուած թաքուն խնդիրներ. Միջին ու Արեւելեան Եւրոպայի շատ մը երկիրներ այն համոզումին տէր են որ իրենց իսկական սահմանները այսօրուանէն աւելի լայնածիր տարածքներ կ'ընդգրկեն: Այդպէս է Լեհերու, Գերմանացիներու, Հունգարացիներու եւ Լիթուանացիներու պարագան:

Այս լարուած կացութեան անուղղակի դրդապատճառներէն են տնտեսական փոփոխութիւնները որոնք ծառայեցին ազգային կնճիռները չեշտելու:

Ընդհանուր այս խճանկարէն բացակայ չէ նաեւ հակասեմականութիւնը, յատկապէս Գերմանիոյ մէջ ուր տեղացիներու հինգէն մէկը կ'ընդունի թէ հակասեմական է. համեմատութիւնը երեքէն մէկ է Լեհաստանի մէջ: Սլովաքներն ալ դէշ տրամադրուած են Հրեաներու հանդէպ:

Այս բոլորին վրայ եթէ աւելցնենք քաղաքացիական պատերազմի մը վախը որ չեշտուած է մանաւանդ Ռուսերու եւ Ուկրանացիներու մօտ, բաւական մռայլ Եւրոպայի մը պատկերը կ'ունենանք:

Հասարակաց տան մը կառուցումի ջանքին մէջ ծերուկ հողամասին մեծամեծները պէտք է նկատի ունենան նաեւ այս տուեալները, չյանդգնելու համար այդ տան փոխարէն վառօդի տակառ մը տեսնելու յուսախաբութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳԻ ՏՕՆԸ ՍԷՆ ԼՈՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).-

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28-ին, «Սրբոյն Գէորգայ քաջամարտիկ զօրավարին» տօնն էր ըստ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ տօնացոյցին:

Մարսէյլ քաղաքի արեւելեան շրջանը գտնուող Սէն Լուի հայամիտ արուարձանին Հայոց Եկեղեցին կը կրէ վերոյիշեալ Սուրբին անունը: Եւ ամէն տարի, յաջորդող օրը, Կիրակին, այս անգամ Սեպտեմբեր 29-ին, կը տօնախմբուի անուանակոչութեան այս տօնը յատուկ հանդիսութեամբ:

Հակառակ շարունակական տեղատարափ անձրեւին, ինչ որ անսովոր է Մարսէյլի համար, եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր:

Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու ներկայացուցչական ժողովը եւ Շրջանային Խորհուրդը, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին, Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցին, Սէնթ Մարկրիթի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, բազմաթիւ միութիւններ, Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկա-

ժականը ունէին իրենց ներկայացուցիչները: Օտար անձնաւորութիւններու կարգին՝ Ռընէ Օլմէթա՝ կցորդ Մարսէյլի քաղաքապետին, Ժ.-Փ. Պէրպէրեան՝ Շրջանային Խորհուրդի անդամ եւ ներկայացուցիչն նախագահ՝ Կօտէնի եւ այլ խորհրդականներ: Յատուկ ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան առարկայ եղաւ ներկայութիւնը Հայաստանէն ժամանած՝ Գոհար Ենոքեանի՝ երեսփոխան Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի եւ ընդհանուր տնօրէնուհի «Գարուն» հայրենասիրական ընկերութեան, Գագիկ Ասատրեանի՝ Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրա-արդիւնաբերական Պալատի «Ինիսերվիս» ընկերութեան տնօրէն եւ «Հայ Գորգ» ընկերութեան տնօրէն՝ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի:

Այս հանդիսաւոր առիթով հրաւիրուած էր պատարագելու՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան: Քարոզէն առաջ, Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Աւագ Քհնյ. Տէլէեան հակիրճ խօսքերով շեշտը դրաւ օրուան բացառիկ երեւոյթին վրայ, ողջունեց Եպիսկ.ը եւ աւելցուց՝ «Մեր հրաւէրը, ձեր այսօրուան պատարագը մեր եկեղեցւոյ կողմէ ընդունեցէք որպէս մեծարանքի, գնահատանքի արտայայտութիւն մը ձեր աւելի քան քսանհինգ տարիներու ծառայութեան Հարաւային Ֆրանսայի շրջանին մէջ, քանի ի մօտոյ պիտի ստանձնէք փոխ պատրիարքութեան պաշտօնը Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռին»:

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան շնորհակալութեան խօսքերով պատասխանեց Տէր Հօր, ըսելով՝ «Ըրի ինչ որ կրցայ, ինչ չափով որ ուժերս թոյլատրեցին եւ ժամանակ ինչ չափով որ շրջանի պայմանները հնարաւոր եղան, կարելիութիւններ տուին»: Ապա, Եպիսկոպոսը անցաւ օրուան հանդիսութեան, շեշտեց կարեւորութիւնը կառչած մնալու Հայու հաւատքէն բխող բոլոր աւանդութիւններուն: «Սեպտեմբեր 29-ը Սուրբ Գէորգի տօնէն անդին, մանաւանդ Վարագայ Ս. Խաչ է, զուտ հայկական բնոյթ կրող տօն մը, հաւատքի զօրութեան վրայ յենուած» աւելցուց Եպիսկոպոսը, եւ այս օրն է որ կը կատարուի Ս. Էջմիածնի մէջ միւռոնօրհնութիւնը Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի օծման 36-րդ տարեդարձին առթիւ: Յետոյ, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան Ս. Գէորգի կեանքը նկարագրեց պատմականօրէն: Ան շատ մը պետութիւններու պաշտպան Սուրբն է, ի մասնաւորի ԺԲ. դարէն Անգլիոյ մեծագոյն պաշտպան եւ նահատակ Սուրբը: Ան, զաւակ պաղեստինցի ծնողքի, ծնած է Կապադովկիա: Ընդգրկած է զինուորական ասպարէզ եւ հասած է բարձրագոյն զօրավարի եւ ասպետի աստիճանին: Ս. Գէորգ ճանչցուած է որպէս վիշապասպան, որովհետեւ պայքարած է չարի ուժերուն դէմ: Իր ծնողքը բնակած է Լիտա (Պաղեստին) եւ այդ հօրենական տունը սեփականութիւնն է Հայոց վանքին որ կը կոչուի Ղէմըլէի վանք:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ մատաղօրհնութեան արարողութիւնը: Երէցկին Եղիսաբէթ Տէլէեան ղեկավարեց դպրաց դասը:

Յաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ եկեղեցւոյ կից սրահը, ուր Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը պատրաստած էր ընդունելութիւն մը:

Եկեղեցւոյ վարչութեան անունով, Կարօ Յովսէփեան ողջունեց ներկաները, աւանդութեանց եւ երէցներու հանդէպ հաւատարմութեան արտայայտութեան առարկայ որակեց եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնախմբութիւնը ամէն տարի եւ առաւել շուքով: Անդրադարձաւ եկեղեցւոյ դերին ազգային կեանքէն ներս, եւ նոյն օրը Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցող պատմական միւռոնօրհնութեան, Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան մէջ: 1991 Սեպտեմբեր 21-ը շարունակութիւնն է ըստ 1918 Մայիս 28-ին, 70 տարիներու երկար փակագիծէ մը յետոյ. Թուական մը, որ կուգայ դափնեպսակ մը զետեղելու եւ փառքն հիւսելու բոլոր անոնց որոնք հաւատացին, պայքարեցան, նահատակուեցան յանուն ազգային իտէալներու, յանուն Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի կերտումին:

Տիկին Գոհար Ենոքեան խօսք առնելով ըսաւ՝ «Հայ ժողովուրդը 70 տարի ապրեցաւ անկախութեան կարօտով, երազով. մեր հայրերէն ու մայրերէն շատեր չարժանացան այս օրուան, սակայն իրենց զաւակները ու թոռները հասան իրենց նպատակին: Սակայն, դժուարութեամբ ձեռք բերուած այս անկախութիւնը կը պահանջէ նաեւ տնտեսական յեղաշրջում որպէսզի յաղթանակը ըլլայ ամբողջական»: Ապա, երեսփոխանը շեշտեց թէ այսօրուան կացութեան մէջ շատ ծանր է տնտեսութեան վիճակը Հայաստանին եւ յառաջիկայ ձմեռը կրնայ ըլլալ դաժան վառելանիւթի, կազի, ելեկտրականութեան պակասի պատճառով եւ աւելցուց՝ «Մեր ժողովուրդը իր հազարամեայ պատմութեան ընթացքին աւելի ծանր կացութիւններ դիմագրաւած է առանց անկախ ըլլալու, հիմա անկախութեան պարագային անպայման պիտի յաղթահարէ բոլոր դժուարութիւնները եւ լիովին վայելէ անկախութիւնը»: Գոհար Ենոքեան իր խօսքը աւարտեց յայտարարելով՝ «համախմբուած եւ միացեալ ուժերով, մեր ղեկավարութիւնը եւ իշխանութիւնները յարգելով, եւ ընդհանուր եւ ոչ թէ հատուածական շահեր հետապնդելով է որ Հայաստանը քայլ առ քայլ պիտի վերականգնի եւ ներկայանայ ամբողջ աշխարհին որպէս իր դարաւոր պատմութեան արժանի եւ հաւատարիմ»: Գագիկ Ասատրեան Հայաստանի պատուիրակութեան կողմէ նուիրեց եկեղեցւոյ տուֆէ խաչքար մը:

Ռընէ Օլմէթա՝ քաղաքապետին կցորդը ողջունեց Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութիւնը, փափաք յայտնեց որ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ յարաբերութիւններ ստեղծուին բոլոր մարզերու եւ մակարդակներու վրայ, ամրապնդելու համար ֆրանքօ-հայկական երկար բարեկամութիւնը: Սէն Լուի հայ գաղութի իրենց անդամներէն, գուցէ երիցագոյնը՝ Յարութիւն Ալեքսանեան որ դերակատար եւ վկան է շրջանի մը շուրջ 70 տարիներու ազգային, մշակութային եւ ընկերային կեանքին, խոր ապրումով արտասանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին Հայկական» քերթուածը:

Յետոյ, ներկաները հիւրասիրուեցան եկեղեցւոյ շուրջ բոլորուած անձնուէր եւ ժրաջան տիկիններու կողմէ պատրաստուած քօքթէյլով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի աւանդական ձեռնարկը

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տիրուհի Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը, քանի մը տարիէ ի վեր, սովորութիւն ըրած է ճաշով մը պատուել շրջանի հայ տարեցները, քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած Պիէվրի դղեակը:

Այս տարի եւս, Սեպտեմբեր 28-ին, բոլորը ժամադրուած էին այնտեղ: Խաչուհի տիկիններն ու օրիորդները ջանք չէին խնայած՝ հաճելի պահ մը ստեղծելու համար: Սեղանին շուրջ, գեղարուեստական յայտագիր մըն ալ պատրաստուած էր, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Անահիտ Սվաճեան, Շաքէ Պենկեան, Մարալ Վարդանեան, Ժագի Գըլըճեան, նոյնիսկ Յարութիւն Շիրվանեան արտասանեց:

Երբ կ'անդրադառնանք տարեկան այս ձեռնարկին, ակամայ կը յիշենք 30-ական թուականներու Իսիի հայ գաղութը, ուր կ'եռեւեփէին զանազան հայրենակցական Միութիւններ: Կ'ուզենք յիշատակել մանաւանդ՝ Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը, որ սաներ ալ կը պահէր Սեւրի մէջ: Այդ շրջանին, Իսին ունէր նաեւ իր ազգային կազմակերպութիւնները, բոլորն ալ տարիներու ընթացքին չքացած, ի բաց առեալ անշուշտ՝ Կապոյտ Խաչէն, որ այսօր տէրն է Հայ Մշակոյթի Տան: Տասնեակ տարիներ առաջ էր, որ շրջանի «Զաւարեան» Կոմիտէն ու Կապոյտ Խաչը միասնաբար կ'ապահովէին մշակոյթի այդ սրահը (45, ռիւ Տը Լա Տէֆանս), օգտագործելու համար զայն ժողովներու, ձեռնարկներու եւ միօրեայ դպրոցի կարիքներուն համար:

Վարձքերնիդ կատար, Հայ նուիրեալներ:

ԽԱՉԻԿ ՔԻՕՇԿԷՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՅԱԿՈԲ ԿՈՇԿԱՐԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲ»

... Սեպտեմբեր 28, Շաբաթ օրը, Ռ.Ա.Կ.-ի Եւրոպայի շրջանակին համար եղաւ յիշատակելի օր մը...

Ռ.Ա.Կ.-ի Ֆրանսայի եւ Պելժիքայի Շրջ. Վարչութեան հրահանգով եւ տնօրինութեամբ, նաեւ Մարսէյլի ընկերներուն փափաքով, Ռ.Ա.Կ.-ի Եւրոպայի Շրջանային խորհրդական՝ Անդրանիկ Քէշիշեանի աշխատանքով եւ հետապնդումով, Սեպտեմբեր 28, Շաբաթ գիշերը, Մարսէյլի «Արծրունի Զրբաշեան» սրահը, ճաշ-հանդիսութեան մը շուրջ, կուսակցական ընկեր-ընկերուհիներուն եւ բարեկամներու ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած էր:

Կուսակցութեան պատուիրակութիւնները, Փարիզէն, Լիոնէն, Վիէնէն եւ Վալանսէն, կը գլխաւորէր, Ռ.Ա.Կ. Շրջանային վարչութեան նախագահը՝ ընկ. Յակոբ Գասպարճեան:

Հանդիսութեան ընթացքին, խօսք առաւ ընկ. Յակոբ Գասպարճեան եւ լայնօրէն անդրադարձաւ Ռ.Ա.Կ.-ի ազգաշէն գործունէութեան Սփիւռքի մէջ եւ յատկապէս ի Հայաստան:

Ապա, ան, Մարսէյլի հայ գաղութին կարեւորութիւնը շեշտելով, կուսակցութեան վերին մարմիններուն որոշումը յայտնելով, Մարսէյլի կուսակցական նորաստեղծ ակումբը, «Ռ.Ա.Կ. Յակոբ Կոշկարեան Ակումբ» յայտարարեց ... Մեծ էին եւ՛ յուզումը, եւ՛ ուրախութիւնը ներկաներուն ... որովհետեւ, նորոգ հանգուցեալ, նուիրեալ եւ տիպար Յակոբ Կոշկարեանի հարազատները, Տիկին Մարին եւ զաւակները, Տօքթոր եւ Տիկին Յովհաննէսը եւ Տօքթոր եւ Տիկին Հրաչը ներկայ էին հանդիսութեան եւ կը գնահատէին կուսակցութեան յարգանքը իրենց հօր հանդէպ...

Մարսէյլի ղեկավարներէն խօսք առաւ նաեւ ընկ. Կարապետ Սայապալեան: Ազգ. եկեղեցական վարիչներէն Ալեքսանդր Պապայեան եւ Արթաքի Յակոբեան խօսք առին եւ Ռ.Ա.Կ.-ի շինարար գործունէութիւնը գովաբանեցին, յաջողութեան մաղթանքներով:

Յ. Գասպարճեանի, կուսակցական հիմնադրամի մը ստեղծման կոչին պատասխանելով, ներկաները, կարճ ժամանակին մէջ նուիրեցին շուրջ 80.000 ֆրանք: Հոս պէտք է նշել որ՝ ընկ. Յակոբ Կոշկարեանի հարազատները, Տիկին Մարին, Յովհաննէսը եւ Հրաչը, 50.000 ֆրանքի նուիրատուութեամբ մասնակցեցան հանգանակութեան:

Ուշ գիշերին, խանդավառ եւ ոգեւորիչ մթնոլորտի մէջ, վերջ գտաւ հանդիսութիւնը:

Ա. Ք.

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՀԱՅ ԹԵՄՕՐԷՔ ԶՄԻՌՆԻՈՅ

Սէօքէ. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Գրիգոր Քահանայ Կամսարական. - Ծնած 1879-ին Մոկս (Աղթամար), աշխարհական անունով Գրիգոր, Տ. Յակոբի որդի, ուսած անդ եւ Վան, 1900 Սեպտեմբեր 12-ին ձեռնադրուած Մոկսի Դաշտ Թաղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյն վրայ՝ Յովսէփ Եպիսկոպոս Խոստեղեանէ, յետոյ անցած Սէօքէ՝ ուր նաեւ ուսուցիչ:

Իրմէ վերջ քահանայագործած է հոն Յարութիւն Քահանայ Յարութիւնեան. - Ծնած 1844-ին Բաղէշի Պօռ գիւղը, աշխարհական անունով Եղիա, ուսած անդ, 1871-ին ձեռնադրուած ծննդավայրին Ս. Անանիա Եկեղեցւոյն վրայ՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Թօփուզեանէ, պաշտօնավարած անդ, Պուլկարիա, Իզմիր եւ Սէօքէ: Կը վախճանի 1920 Նոյեմբեր 24-ին:

Պայընտըր. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Յովհաննէս Քահանայ Ֆէրհատեան. - Ծնած 1870-ին Թալաս, աշխարհական անունով Կարապետ, ուսած անդ, Կեսարիոյ դէպքէն առաջ վեց ամիս բանտարկեալ քաղաքական յանցանօք, 1898 Օգոստոս 10-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Սանտալճեանէ՝ Զանկըրի Եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Գալէճիք, Զարշամպա, Սալիհլի եւ Պայընտըր:

Նազիլլի. - Եկեղեցին Սուրբ Հռիփսիմէ, երէցը

Կարապետ Քահանայ Խպէեան. - Ծնած 1870-ին Մուշ, աշխարհական անունով Միքայէլ, 1908 Սեպտեմբեր 3-ին ձեռնադրուած Էջմիածին՝ Լուսարարապետ Ղեւոնդ Եպիսկոպոսէ, Պուրկազի (Պուլկարիա) Ս. Խաչ Եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ փոխադրուած Նազիլլի:

Իրմէ վերջ պաշտօնավարած է անդ մաղնիսացի Տ. Ներսէս Սինանեանը (որուն տխուր ճակատագիրը տե՛ս ի Մաղնիսա):

Տէնիզլի. - Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին, երէցը

Բաքգէն Քահանայ Յովհաննէսեան. - Ծնած 1873 Յունուար 5-ին Գըրդ Աղաճ, աշխարհական անունով Գէորգ Մահտեսի Սահակեան, ուսած անդ, ուսուցիչ ի Թեմօրէս Զմիւռնիոյ, 1913 Օգոստոս 18-ին ձեռնադրուած Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանէ՝ Տէնիզլիի Եկեղեցւոյն վրայ:

Զմիւռնիոյ շրջանի երկրորդ դժբախտ երէցն է այս որ բախտակից կ'ըլլայ Նազիլլիի վերջին երէց Տ. Ներսէս Սինանեանի, ժողովուրդին հետ վերջերս աքսորուելով յեկիրտիր՝ Թուրք հրոսներու կողմէ:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Սեւ Ծովու եզերք տարածուող կուսակալութիւնն արեւմտակողմն է Գասթէմոնիի, եւ մաս կը կազմէ Պոնտոսի: Հարաւէն՝ Սեբաստիոյ եւ Կարնոյ սահմանակից, իսկ արեւելքէն՝ Կովկասի: Իր արեւելք դին կը բարձրանան Քիմպէթ, Քօլաթ եւ Պալխար լերինք: Ամբողջ Տրապիզոնի մէկ միլիոնի մօտ բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն Թուրքեր, Լազեր եւ Քիւրտեր, դարաւոր թշնամի՝ Հայութեան: Կը բաժնուի չորս սանճաքներու, Տրապիզոն, Ճանիկ, Կիւմիւշխանէ եւ Լազիստան՝ որոնցմէ վերջինը (Րիզէ, Աթինա, Օֆ) զանց կ'առնենք իր կարգին յիշատակել, շատ աննշան թիւով Հայ պարունակելուն: Լազիստանի Համշէնի շրջանի բնակչութեան մեծ մասը ծագումով Հայ է. այս պարագան կը հաստատեն ինչ-ինչ ուշագրաւ սովորոյթներ եւ լեզուական նշաններ:

Առաջին սանճաքին ծովեզերեայ շահաստանն է համանուն քաղաքը՝ որուն Հայութիւնը Զուլումի տարին 1000 տուն էր (4800 հոգին Լուսաւորչական, 700-ը Կաթոլիկ եւ 100-ը Բողոքական), 1895-ի Համիտեան կոտորածին ալ տուած էր զոհեր: Զանազան ատեններ, մանաւանդ յիշեալ Ջարդէն վերջ, Ռուսիա գաղթող Հայոց թիւը կը հասնի մինչեւ 70.000-ի:

Տրապիզոնի պատուհասը եղաւ կուսակալ Ճէմալ Ազմի, նշանաւոր հանդիսանալով հայաջինջ քաղաքականութեան գործադրիչներուն շարքին: Ի՛նք էր որ ծովամոյն ընել տուաւ շատ մը երեւելի Հայեր, եւ տեղահանութեան օրերուն՝ սաստկացուց իր հրէշութիւնները: Գեղանի մանկամարդուհիներ պահ մը հարեմները զարդարեցին, ապա նետելու համար Սեւ Ծովու ալեաց մէջ: Թշնամին՝ քաղաքս գրաւելէն վերջն ալ հոն մնաց Ազմի, յետոյ պաշտօնանկ՝ փախաւ Պերլին, իր դիզած արեան գին ոսկիներով կրեսոսեան կեանք մը վարելու:

(Շար. 304)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշան Միքայէլեան իրենց սիրելի քարեկամին մօր՝ Այրի Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - Կապոյտ Խաչի կայանին, Կարմիր Խաչի Կայանին, Դըպրոցասէր Վարժարանին եւ Ռատիօ ԱՅԲ-ին 200-ական Ֆր. (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Pour NORAPAG

SOUSCRIPTION POUR AIDER LE VILLAGE DE NORAPAG EN ARMENIE

Nous voudrions réunir une somme de 100.000 Frs. qui pourrait assurer la survie du village et sauver les habitants du froid et de la faim l'hiver prochain. (A titre d'exemple, une somme de 200 Frs. suffit à habiller convenablement un enfant pour l'hiver qui approche).

Envoyer les chèques à :
Solidarité Protestante France - Arménie
58, rue Madame, 75006 Paris
Tél. : 45. 48. 13. 50.

SAUVONS LE VILLAGE DE NORAPAG.
MERCI DE VOTRE AIDE

Dimanche 20 Octobre à 16 heures
Salle Cortot
78, rue Cardinet, M° Malesherbes
RECITAL DE CHANT

LYNE DOURIAN

au piano
PASCAL GAILLARD

Berlioz — Fauré
Duparc — Mélikian

Prix des places: 120 F. — Etudiant: 60 F.

LE CENTRE ARMENIEN DE GENEVE
organise une

TABLE RONDE

«LA CREATION LITTERAIRE RUSSE ET ARMENIENNE EN U.R.S.S.»

avec
Vahé Godel, écrivain, Genève
Shimon Markish, chargé d'enseignement à l'Université de Genève
Alexandre Toptchian, écrivain, Erevan (Arménie).
Modérateur:
Armand Gaspard, journaliste, Genève.

le Mardi 15 Octobre à 20 heures
au *Centre Arménien de Genève*
64, route de Troinex, Troinex

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նարեկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անկէնի
Salle des Fêtes
մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝

ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ։

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝
48 - 41 - 49 - 37
կամ՝
34 - 17 - 29 - 26

Paris : du référendum à l'élection présidentielle

Le Comité de Paris de *l'U.G.A.B.*, avec le concours d'*Armenfax*, organise *une soirée le mardi 15 Octobre à 20h30*:

«L'Arménie : du référendum à l'élection présidentielle»,

au Centre Culturel de l'U.G.A.B, 118, rue de Courcelles, Paris 17e.

— *Soirée vidéo* : — Les journalistes français en Arménie.

— Le référendum, la visite de Boris Eltsine, les accords sur le Karabagh, et les interviews exclusives de Levon Ter-Petrossian et Parouïr Haïrikian.

— *Table ronde* : — *M. René Rouquet*, député PS et président du groupe d'études sur la question arménienne à l'Assemblée Nationale.

— Les observateurs français du référendum : MM. Richard Cazenave, député RPR de l'Isère, et François Rochebloine, député centriste de la Loire.

— Confirmation par téléphone :
45 - 20 - 03 - 18.

Paris fête l'élection présidentielle

L'U.G.A.B — A.D.L — S.F.A.
vous invitent à célébrer
«L'indépendance de l'Arménie et la première élection présidentielle libre»
le Vendredi 18 Octobre à partir de 20h.
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Ընկերուհի Մարի Թորանեանէ 500 Ֆր. իր ամուսնոյն Օննիկ Թորանեանի մահուան տարելիցին առթիւ, նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեան եւ զաւակները 500 Ֆր., եւ նաեւ Համազգայինի դպրոցին 500 ֆրանք, Պր. Ճէպէճեանի մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ
60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թեմական Առաջնորդ՝
ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ
Յետ պատարագի ճաշ կը տրուի ի պատիւ Առաջնորդին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ տարեկան աւանդական Մատաղօրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ Սրբոց Թարգմանչաց Տօնին յաջորդող Կիրակին՝ Հոկտեմբեր 13։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու եւ բարերարներու հոգիներուն համար։

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին։
Մատաղի Օրհնութիւն՝ ժամը 11.30-ին։

M.C.A. VILLEURBANNE

Dimanche 13 Octobre à 16 heures

GRAND CONCERT

à l'Espace Tonkin
Ave. Salvador Allende à Villeurbanne

Jean TER MERGUERIAN *au violon*, accompagné *au piano* par Serge PALOYAN
Hermine YERISSIAN, *chant*
Hasmig SURMELIAN, *piano*

dans des œuvres de compositeurs arméniens et occidentaux

Prix des locations : 75 Frs.

Pour tout renseignement :
MCAV : 78. 94. 37. 36 de 14h à 20h tous les jours de la semaine.

60-ԱՄԵԱԿ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կազմակերպութեամբ՝
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, ժամը 16.30-ին Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահը։

Կը բանախօսէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
- հրապարակագիր -

Կ'արտասանեն՝
Ալէն Մալեր
Յովհաննէս Վէզիրեան
Հիլտա Թուրաչ
Արթօ Պեճնեան
Անի Յովսէփեան

Կը նուագեն՝
Ռոպէր Ճամուզեան (Թրոմփէթ)
Քարին Զարիֆեան (Դաշնակ)
Ժիւլիէթ Երլմազեան (Դաշնակ)

Կ'երգեն. -
Գարուն Մանկանց երգչախումբի Բ. խումբը, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի փոքր խումբը, ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Երլմազեանի

Մուտքը ազատ է։

– ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ –

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Թալար, Սուրբ Գրիգոր Կիրակի, Հոկտեմբեր 20։

Այս առթիւ կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Յետ պատարագի՝ ճաշ, ժամը 13-ին, Թալարի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։
Երթեւեկի եւ ճաշի մասնակցութեան սակ 150 Ֆր.։

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել Պօմոնի շրջանի Կապոյտ Խաչուհիներու կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերու. -
91 - 87 - 13 - 48
91 - 70 - 63 - 03

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Programme
des Activités Permanentes 1991-1992

ECOLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
Cours de Piano
1er cycle : Lundi, Mardi, Samedi
2ème cycle : Mercredi
Cours d'Orgue Electronique
Lundi, Mardi, Samedi
Cours d'instruments traditionnels arméniens: doudoug, chevi, dehol, oud
Samedi

ATELIER DE PEINTURE
Lundi de 17h à 20h

MERCREDIS ARMENIENS
Pour les enfants de 5 à 13 ans
Après midi éducatifs de 14h à 17h :
Langue arménienne, éveil à la culture arménienne, loisirs.

KUNG FU et BOXE THAI
Mardi et Jeudi entre 19h et 21h
au Gymnase Zola de Décines.

BIBLIOTHEQUE DE PRETS
du Mardi au Samedi de 14h à 18h30

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS A LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE BAROQUE

Samedi 19 Octobre à 20h30

Anne-Marie LACHAPELE — Aïda MOURADIAN
Hasmig SURMELIAN — Ani PETROSSIAN — Raffi PETROSSIAN
J .S. BACH — Concertos pour 1, 2, 3, 4 pianos

Orchestre Jeune Philharmonie — Direction Stephan WERNER
Radu BLIDAR — Devy ERLIH
Annie JODRY — Jean-Marc PHILIPS
A. VIVALDI — Concertos pour 1, 2, 3, 4 violons

Location : QUATRA 3, rue des Saints-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11

VENDREDI
11 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.644

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17.644

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ՝ ԿԻՐԱՆՑԻ ՎՐԱՅ

Հոկտեմբեր 7-ին, Ատրպէյճանի Ղազախի շրջանի Խէյրիմլու գիւղէն կրակ բացուած է Հայաստանի հողատարածքին ուղղութեամբ: Պատասխան կրակոցներ եղած են Կիրանց գիւղէն (Իջեւանի շրջան, Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան կողմը): Համաձայն հետեւանքով՝ սպաննուած են երկու Ազերիներ, վիրաւորուած են վեց Հայեր, երկու ուրիշներ ալ անյայտացած (հաւանաբար՝ սպաննուած):

Հոկտեմբեր 9-ի միջօրէին, Կովկասի տարածքին տեղաբաշխուած խորհրդային 4-րդ բանակին ենթակայ ջոկատներ, զրահամեքենաներով եւ Ատրպէյճանի ժողովրդային ճակատին հրոսախումբերուն օգնութեամբ յարձակում մը սկսած են Կիրանցի վրայ: Հայկական գիւղը պաշտպանելու գործը վիճակուած է Հայաստանի Ներքին նախարարութեան ենթակայ ուժերուն:

«Արմէնփրէս»ի Հոկտեմբեր 9-ին տուած այս լուրին աւելցնենք թէ աւելի ուշ ստացուած մեր լուրերու համաձայն, անդրբեռնական աղբիւրներ 15 կը ներկայացնեն զոհերու թիւը: Յարձակումները կը շարունակուէին հրասայլերով Իջեւան-Նոյեմբերեանի այս շրջանը: Միւս կողմէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան տեղակալը Շոլկով ձեռնարկած է կազմելու այն յանձնախումբը, որ պէտք է Ղարաբաղ ղրկուի, ըստ Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրին:

Հայաստանի մէջ, նախագահական ընտրապայքարը կը շարունակուի: Հոկտեմբեր 7-էն ի վեր հեռատեսիլէն, ամէն օր, մէկ թեկնածու ելոյթ կ'ունենայ եւ Երկուշաբթիէն ի վեր յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են. - Պարոյր Հայրիկեան, Ռաֆայէլ Ղազարեան, Աշոտ Նաւասարդեան: Հոկտեմբեր 10-ին, կարգը եկած էր Սօս Սարգսեանի, Հոկտեմբեր 11-ին՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Հոկտեմբեր 12-ին՝ Զօրի Բալայեան:

**

Հոկտեմբեր 10-ի «Ֆայնանշիըլ Թայմզ»ը համադրական խորհրդային միացեալ բանակի մը հարցին ու կը գրէ թէ զօրավար Մանիլով Պաշտպանութեան Նախարարութեան բանբեր մը, յայտարարած է թէ Ռուսաստան, Բելօռուսիա եւ Կեդրոնական Ասիոյ հինգ Հանրապետութիւններ առանց նախապայմանի համաձայնած են միացեալ բանակի մը ծրագրին շուրջ: Ատրպէյճան ընդունած է մէկ պայմանով որ այդ բանակը յարգէ եւ պաշտպանէ Ատրպէյճանի սահմանները եւ գերիշխանութիւնը, բայց, Հայաստան ըսած է թէ շատ կանուխ է միացեալ բանակի մը մասին խօսելու համար, ցորչափ քաղաքական նոր Միութեան մանրամասնութիւնները ճշդուած չեն: Վրաստան վերջնական պատասխան չէ տուած:

«Ֆիկառօ»ի մէջ ալ յօդուած մը կար, նոյն օրը, այս հարցին մասին, ուր կ'ըսուի թէ Ուկրանիա յայտարարած է թէ մինչեւ երկու տարի 450 հազարնոց բանակ մը կը կազմուի: Սպայից Միութեան պետը՝ Վիլէն Մարտիրոսեան ըսած է, սակայն, թէ ուկրանական ազգային զինեալ ուժերու կառոյցին վերջնական որոշումը դեռ չէ ճշդուած: Թէեւ ուկրանական բանակի մը գաղափարը նոր չէ, բայց եւ այնպէս մտահոգիչ է:

Հոկտեմբեր 10-ին, ամբողջ օրը: Առաւօտը հիւանդանոցներու պաշտօնէութիւնն էր, որ Մոնփառնասէն ճամբայ կ'ելլէր դէպի Առողջապահութեան Նախարարութիւն, ուր արդէն 60 հիւանդապահուհի հերթապահութեամբ կը գիշերէին 7 օր է: Ընկերային օժանդակներն ալ ուրիշ ցոյց մը կ'ընէին նոյն առաւօտը, Տանֆէր-Ռոշըրոյէն դէպի Վարչապետարան: Կէսօրէ վերջ ալ, ժամը 14-ին, Էնվալիտէն դէպի Փալէ-Ռուայալ կ'ուղղուէր դերասաններու ցոյցը: Անոնք ալ կը բողոքեն որ խնդրոյ առարկայ դարձած է գործազրկութեան ապահովագրութեան իրենց դրութիւնը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ արաբական թաղամասը ծանր միջադէպեր պատահած են, մինչ կը հաղորդուէր Ճէյմս Պէյքըրի ժամանումը: Թալմուտական դպրոցի մը քանի մը տասնեակ աշակերտներ, զօրավիգ ունենալով զինեալ գաղութարարներ, գիշերով, յարձակում գործած են արաբական թաղի տուներու վրայ: «Գողերու պէս եկան, մութին մէջ» կ'ըսէ դրացի մը: Ոստիկանութեան միջամտութեան շնորհիւ, այս բոլոր զրաւեալ ուժերը քշուած են կարգ մը տեղերէ, բայց, ծայրայեղ-աջի չորս երեսփոխաններու եւ քանի մը նախարարներու համախոհութեան պատճառաւ Ճամիլ-ալ-Ալպասի տունը դեռ գրաւուած կը մնար: Այս հոսանքին բոլոր կողմնակիցները ցոյց մը կը պատրաստեն «իրենց հասկցած ձեւով» իրենց ընդդիմութիւնը արտայայտելու համար խաղաղութեան ժողովին եւ բողոքելու Պէյքըրի ժամանումին դէմ:

ԽՈՐՀ. ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ քաոսի դուռն է: Տնտեսագէտ Գրիգորի Եաւլինսկի կ'ըսէ թէ արտադրութիւնը տարեկան 17%ի անկում արձանագրած է եւ 20%-ի երբ հասնի քաոս է: Հակառակ այս կացութեան, Ռուսաստանի մէջ, այլ հարցեր կը ծեծուին եւ ընդդիմութիւնները աւելի սուր են կառավարութեան եւ խորհրդարանին միջեւ, այս վերջինն ալ կը պայքարի Ելցինի (արձակուրդի գացած է) քաղաքական խորհրդատուներուն դէմ: Ս. Պետերբուրգի եռանդուն քաղաքապետն ալ՝ Սոբչակ համբերութիւնը կորսնցուցած է ու կ'արտայայտէ իր դժգոհութիւնը. - «Երբ նախարարական պաշտօններու բաշխումը վերջացնեն, երբ ի՞նչ ընելու մասին, ի՞նչ մարմին ստեղծելու մասին վիճելէ դադրին, թերեւս այն ատեն շօշափելի գործ մը տեսնեն»:

ՄԱԿ-ի մասնագէտները, որոնք Պաղտատ ղրկուած էին, կը յայտնեն թէ անառարկելի փաստը գտած են որ Իրաք հիւլէական ռումբ կը պատրաստէր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գիւղացիները կը շարունակեն բողոքել, ցոյցեր ընել, նոյնիսկ ոճրափորձեր: Կրակի տուած են նաեւ Իսուարի (Փիւի-տը-Տոմ) տուրքերու շէնքը: Մերմազի առաջարկը՝ մէկ միլիառ 300 միլիոնի օժանդակութիւնը առաջին քայլ մը կը նկատեն միայն, որ բաւարարութիւն չի տար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«Արարատ» 2-1 յաղթած է «Մետալիստ»ի եւ այս հանդիպումէն ետք 8-րդ տեղը կը գրաւէ դասաւորման մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՀԱՅԵՐԸ ՁԵՌՔ Կ'ԵՐԿԱՐԵՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՏՆՏՆԱՆ Կ'ԸՍԷ ԱԼԻ ՊԻՐԱՆԴ

ԽՄԲ. - Այս անգամ Ալի Պիրանտն է որ «Միլլիյէթ»ի (Հոկտեմբեր 4) մէջ կուտայ Երեւանէն առած իր տպաւորութիւնները, որոնց կ'աւելցնէ իր խորհրդածութիւնները, ծաղկելով Թուրքերը, որոնք դեռ չեն բռներ իրենց երկարած ձեռքը: Անցեալին ալ գրած էինք Հայաստան-Թուրքիա այս յարաբերութիւններուն մասին եւ մեր տեսակէտները չեն փոխուիր: Գիտակցելով հանդերձ ռէալփոլիթիքի մը ստիպողական անհրաժեշտութեան մարդոց համար, որոնք տնտեսական ծանր տագնապ ապրող երկրի մը, երեքուկէս միլիոն բնակիչներու պատասխանատուութիւնն ունին, պիտի նախընտրէինք սակայն, որ մեզի վերագրուած ծնրադիր խնդրարկուի այս դիրքը շատ չչափազանցուէր, առնուազն մեր ազգային արժանաւորութեան համար:

Գալով թղթակցութեան առաջին պարբերութեան մէջ յիշուած ընտրութիւններուն, կը խորհինք որ լրագրողը կ'ակնարկէ նախագահական թեկնածուներուն:

**

Հայաստանի մէջ անցեալ ամիս ընտրութիւններ կատարուեցան: Թեկնածուներուն մէկը կուգար ամէնէն կարծր եւ ամէնէն հակա-Թուրք շրջանակներէն: Իսկ միւսը այսօրուան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն էր: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընտրութիւնը շահեցաւ եւ այս դէպքը ցոյց կուտայ Հայաստանի շահեկան մէկ ձգտումը: Որովհետեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն է, որ թաքոնները խորտակած է եւ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ ստեղծելու թէզը առաջ քշած է: Ան է որ «Մեր անցեալը չմոռնանք, բայց մէկդի դնենք մեր զգացումները: Մեր շահերը կը պահանջեն, որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն հաստատենք» կրցած է ըսել եւ այս տեսակէտը պարտադրել այնպիսի հաւաքականութեան մը, որ հարիւրամեակներէ ի վեր գաղրոյթի կը մատնուի երբ գլուխը վերցնելով Ազրը լեռը կը տեսնէ:

Կը նշմարկէ թէ Հայ հաւաքականութիւնը, եթէ նոյնիսկ մեղ արդար կամ անիրաւ կերպով ամբաստանէ, դէպի Արեւմուտք բացուիլ կը նախընտրէ Թուրքիոյ ճամբով, փոխանակ Մոսկուայի:

Արդարեւ հայկական ԷՅՄ թերթի 1991 Սեպտեմբերի թիւին մէջ հրատարակուեցաւ շահեկան անքէթ մը, որուն մէջ Հայերու կը հարցուէր, թէ «կ'ընդունի՞ք որ անկախ Հայաստանը Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատէ»: Հայաստանի ժողովուրդին 77 տոկոսը «այո՛», 23 տոկոսն ալ «ո՛չ» պատասխանեց: Սփիւռքի Հայերու 69 տոկոսը «այո՛», 31 տոկոսն ալ «ո՛չ» (*):

Հայերը հետզհետէ աւելի կը համոզուին թէ կանգուն մնալու միակ պայմանը Արեւմուտքի հետ մօտիկ յարաբերութիւն հաստատել եւ հոնկէ օժանդակութիւն ստանալ է: Ահաւասիկ այս շրջանակին մէջ անոնք կը փափաքին, որ Թուրքիոյ հետ սահմանային դռները բացուին, երկաթուղային եւ օդային ճամբաներ հաստատուին: Նոյնիսկ ԻԱԹԱ-ի հետ համաձայնութիւն գոյացուցեր են եւ զատեր են Երեւան-Տրապիզոն օդային գիծ մը, որ սակաւին չի գործածուիր:

Միայն թէ, եկէք տեսէք, որ Թրքական պիւրոքրասին տակաւին կը տնտնայ: Կառավարական մակարդակի վրայ ամէն մարդ կ'ընդունի, սակայն ո՛չ ոք կը շարժի: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան նոյնը ըսաւ Թուրք պատուիրակութեան մը, որ անցեալ շաբաթ Երեւանի մէջ այցելած էր իրեն:

«Մենք մեր ձեռքը երկարեցինք: Ձեզմէ ալ նոյնը կը սպասենք: Ե՞րբ պիտի շարժիք» ըսած էր Պետրոսեան:

Իսկապէս ալ շարժելու ժամանակը եկաւ:

Որ տեսանկիւնէն ալ նայիք, մեր երկրին ի նպաստ է տնտեսական յարաբերութիւն հաստատել Հայաստանի հետ: Եթէ կան մարդիկ, որոնք կը վախնան որ հինգ միլիոննոց Հայաստան մը այս կերպով կը զօրանայ եւ մեզի գլուխ կը ցցէ, Աստուած խելք տայ անոնց: Մենք, ընդհակառակն կը հաւատանք, որ եթէ Հայաստան կենսական կապեր հաստատէ Թուրքիոյ հետ այդ պարագային Հայ-յոյն միացեալ ճակատն ալ կը տկարանայ ու կը կքի:

Չմոռնանք նաեւ, որ եթէ Թուրքիա ուշանայ եւ շարժի «ձգենք որ քիչ մը եւս իրենց ծունկերուն վրայ մնան» մտայնութեամբ, այդ պարագային շոգեկառքը դիւրութեամբ կրնանք փախցնել: Օր մըն ալ կը նայինք, որ Ամերիկայի գլխաւորութեամբ ամբողջ Արեւմուտքը Անգարա եկած է եւ մեզմէ կը պահանջէ որ Հայաստանի հետ մեր դռները բանանք եւ այն ատեն ալ կրնանք պարտաւորուիլ այդ բանը ընելու: Ի՞նչ կ'ըլլայ այդ բանը եթէ մենք աւելի առաջ ընենք ինքնաբերաբար եւ պատշաճ կերպով:

Այդ քայլերը առնելով հանդերձ, պիտի չվշտացնենք ազերի մեր բարեկամները: Բայց անոնք ալ պէտք չէ կաշկանդեն մեր արտաքին քաղաքականութիւնը՝ այս շրջանին մէջ:

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Ո՞վ ըրեր է այս անքէթը, ի՞նչպէս ըրեր է եւ ո՞ւր: Առնուազն հետաքրքրական է նաեւ Սփիւռքի Հայերու վերաբերող այս արդիւնքը: Ի՞նչ գաղտնապահութեամբ կատարուեր է Սփիւռքի այդ հարցախոյզը, որ Սփիւռքն իսկ լուր չունի...:

**

Թուրքիոյ մեծագոյն հոլտինկներէն մէկուն նախագահը Իսհաք Ալաթոն երկու ժամուան հանդիպում մը ունեցած է Հայաստանի Արտաքին տնտեսական յարաբերութիւններու պատասխանատուներուն հետ. Հանդիպումին նիւթը եղած է Միջին Ասիոյ Թուրք հանրապետութիւններուն արտադրական ապրանքներն ու հողամշակութեան բերքը Հայաստանի ճամբով Թուրքիա ու Արեւմուտք անցընելու հարցը: Ի. Ալաթոն յայտնած է թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կողմնակից է սեփական ձեռնարկատէրերու հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու եւ թէ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը ամէնէն յարմարն է կամուրջի այս դերին համար: Թուրք գործի մարդը դիտել տուած է թէ երբ Ատրպէյճան ներքին բախումներու բեմ է ու Վրաստան չի հանդարտիր, Հայաստանի հետ կապը պիտի հաստատուի Երեւան-Տրապիզոն ճամբով:

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը եւս համաձայնութիւն յայտնած է այս կարգադրութեան, նշելով որ Թուրքիա պատրաստ է բարեկամական յարաբերութիւն հաստատելու բոլոր դրացիներուն հետ որոնք թշնամական կեցուածք չունին. ան գոհունակութեամբ աւելցուցած է թէ նման քայլ մը զարկ պիտի տայ Թուրքիոյ գործի աշխարհին գործունէութեան, զայն մօտեցնելով միջազգային առեւտրական շուկաներու («Հիւրրիյէթ», Հոկտեմբեր 10):

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ ցոյցերու եւ այլազան տողանցքներու թատերաբեմն էր, Հինգշաբթի,

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱԿԸ ԼԵՑՈՒԱԾ Է

Հայաստան քաղաքական թէքնիք կամ գիտական մարզերուն մէջ ցոյց տուած հասունութեան ու զարգացումին անյարիր ընկերային երեւակներ կը պարզէ. ատոնց ամէնէն կարեւորը կը վերաբերի կնոջական ոլորտին: Ընկերութեան այս տարրը գրեթէ երբեք կ'ունենայ ճիշդ արժեւորում, ինչ որ Հայաստանի ընկերութիւնը կը զետեղէ արեւելեան տգէտ մտայնութիւններու տէր զանգուածներու զուգահեռին վրայ: Կարելի է ըսել, նոյնիսկ ատոնց ընկերաբանական հետազօտութիւններու թէ իգական տարրը առհասարակ անտեսուած արհամարհուած խաւն է, հակառակ անոր որ ան է կրողը երկրին դժուարին առօրեան: Արդարեւ, արեւմուտքի մէջ երկու սեռին միջեւ կեանքի պարտաւորութիւններու բնականոն բաշխումը բոլորովին անծանօթ, յաճախ ծիծաղելի բան է Հայաստանի համար: Այս կեցուածքը կինն ալ կը մղէ բոլոր դժուարութիւնները դիմագրաւելով հանդերձ, մնալու շուքի մէջ, կրաւորական դիրքի վրայ: Այս երեւոյթը առողջ ըլլալու ամէն գործօնի տէր ընկերութենէն կը ձգէ գրեթէ հաշմուած ամբողջութիւն մը որմէ գլխաւոր տուժողը անկասկած երկիրը կ'ըլլայ:

Այս լուռ հարցին մասին անդրադառնալու մղեց «Երկիր»ի Հոկտեմբեր 2-ի թիւին մէջ «Հայաստանի կանանց հանրապետական խորհուրդ»ի նախագահ՝ Նորա Ցակոբեանի հետ կատարուած հարցազրոյցը: Ան կը բացատրէ թէ իրենց աշխատանքը նպատակ ունի պայքարելու «որ հայ կինը իր տեղը գտնի նորաստեղծ ազգային համակարգերում»: Իր ախտորոշումը կը բացատրուի իրաւացի հետեւեալ դիտողութեամբ. - «Ղարաբաղեան պայքարի տարիներին կանայք ամենադժուարին տեղերում էին, մինչդեռ այսօրուայ ժողովրդավարութիւնը ստուերում թողեց կնոջը»: Այդ «ստուեր»ը կը բացատրուի հետեւեալ ձեւով. երկրին բնակչութեան 51%-ը կազմելով հանդերձ կիները Խորհրդարանին մէջ միայն ութ ձայն ունին. բազմաթիւ շրջանային, քաղաքային խորհուրդներ կան որոնց կազմին մէջ ոչ մէկ կնոջ տեղ տրուած է: Այս պատկերը հարցնելու կը մղէ Նորա Ցակոբեանը.- «միթէ՞ մեր ազգը ծնում է միայն տաղանդաւոր տղամարդիկ եւ միջին որակի կանայք»:

Իր գլխաւորած շարժումին նպատակն է «բարձրացնել կնոջ դերը Հայաստանի քաղաքական, ընկերա - տնտեսական կեանքում»: Այս ջանքին մէջ Նորա Ցակոբեան կը ծրագրէ տեղ տալ կանանց համագումարի մը որ առիթ կ'ունենայ ստեղծելու Հայաստանի ու արտաքին եւ ներքին Սփիւռքի հայ կանանց միութիւն:

Ընկերային անհաւասարութիւն մը սրբագրելու Նորա Ցակոբեանի ջանքը տեղ - տեղ կը հեռանայ իրապաշտութենէն. այսպէս է երբ կ'ըսէ. - «մենք թոյլտուութիւն ենք ստացել բացելու օրիորդաց դասընթացքներ, որով նպատակ ունենք հասնել օրիորդաց գիմնազիայի ստեղծմանը»: Իգական տարրը իրական կեանքէն անջատելու, շինծու ընկերութեան մը անդամ պատրաստելու այս կեցուածքը որ շատոնց ժամանակավրէպ է աշխարհի քաղաքակիրթ ընկերութիւններուն մէջ, ի՞նչ կու տայ Հայաստանի կիներուն:

Նորա Ցակոբեանի բառերին մէջ ամէնէն յուսադրող կէտը հետեւեալն է. - «մեր նորածին ժողովրդավար հասարակութեան համար խիստ դժուար կը լինի եթէ հայ կնոջ համբերութիւնը հատնի»: Այս համբերութիւնը որմէ պէտք է հասկնալ չկաներու տոկալու ուժ, իր հատնումով ամէնէն բարերար նշանը կու տայ կիներու «ազատագրում»ին: Համբերութեան պոռթկումը լաւագոյն մեկնակէտը պիտի ըլլայ կեցուածքի փոփոխութեան որ տեղին դաստիարակութեամբ մը պիտի դիմէ նաեւ Հայաստանի ընկերութեան հաւասարակշռութեան, բնականոնացումին:

Երբ իրագործուի այդ հանդրուանը, բնականոն պիտի դառնան նաեւ արժեւորումները: Արական սեռը հաւանաբար հող դադրի կորուստներու խորհրդանիշ ըլլալէ. չէ՞ որ շատ են առիթները կրկնելու, դարձեալ կրկնելու հետեւեալ նշումը. ժողովուրդի մը կեանքին մէջ կինը մշակոյթը պահողն է, իսկ այրը՝ հողը: Նկատելով որ մեր մշակոյթը դէջ - աղէկ մնացած է տեղը, մինչ հողին մասին երգերը աւելի շատ են քան մնացած հողը, պէտք է անհամբերութեամբ սպասել որ Հայաստանցի կիներու համբերութեան բաժակը յորդի վերջապէս:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Թէեւ յառաջացած է տարիքս, բայց անգամ մը եւս գացի Հայաստան, հակառակ բժիշկին թելադրած զգուշացումին, որ շատ չըլլայ ճամբորդեմ:

Ներկայ եղայ միւռոնօրհնէքի հոգեպարար արարողութիւններուն, որոնք յաճախ մէկ քանի կնքահայրեր կ'ունենային: Այս անգամ, Միւռոնօրհնէքի կնքահայրը ամբողջ հայ ժողովուրդն էր Սփիւռքով ու Հայրենիքով, այսինքն բազմահազար ներկաներով, տասնեւերկու երկիրներէ եկած եկեղեցական Առաջնորդներով, Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի զոյգ պատրիարքներով եւ զոյգ կաթողիկոսներով:

Իր սպիտակած տարիքին մէջ, համաժողովրդային այս հանդիսութիւնը կը գլխաւորէր Ամենայն Հայոց նուիրեալ Կաթողիկոսը, որպէս նոր օրերու Առաքեալ եւ խաղաղութեան սպիտակ աղաւնի, իր կողքին ունենալով Կիլիկեան Աթոռին Գահակալը Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, որ երախտապարտ հայրենակարօտի իր սիրտը կը բերէր Ս. Էջմիածին:

Հեռաւոր Աւստրալիայէն եկած էր հայրենակիցս Աղան Եպիսկոպոս Պալիօզեանը, խումբ մը ուխտաւորներով: Այս ուխտագնացութիւնը կը զուգադիպէր Հայաստանի հանրապետութեան մէջ կատարուած հանրաքուէին: Այս կապակցութեամբ զիս զարմացնողը ժողովուրդին խանդավառութիւնն էր: Ուրեմն, հետեւցուցի որ մեր ժողովուրդը հակառակ իր դարաւոր վազքին, չէր ծերացած ու երիտասարդի աւիւնով կը դիմէր անկախանալու վսեմ քայլին:

86 տարեկանիս ականատես եղայ մեր ժողովուրդին միասնական կամքին, գէթ անկախանալու հարցին շուրջ: Գօտեպնդուեցայ այս երեւոյթով որուն երիտասարդ օրերէս կը տենչայի: Ու սկսայ խորհիլ թէ մէկ այս փաստը կրնայ գրաւականը դառնալ համաձայնութիւն գոյացնելու մեր ազգին զաւակներուն միջեւ ամենատարբեր հարցերու շուրջ:

Մենք, երկիրէն դուրս ապրողներս, յաճախ ականջալուր կ'ըլլանք այնպիսի խօսքերու եւ մեր մամուլին մէջ կը կարդանք այնպիսի յօդուածներ, որոնք ըստ իս տեսածիս ու լսածիս մեր իսկ հողին վրայ, չեն տար իրականութեան պատկերը:

Օրինակ, նկատեցի երեւոյթ մը - հոս կ'ըսեն թէ Հայաստանի մէջ քարիւղ չկայ - մինչ ես Երեւանի մէջ, մէկ ծայրէն միւսը անցնելու համար երկար կը սպասէի կառքերու հոսքին:

Ուրիշ օրինակ մը աւելի կարեւոր բոլորին համար. կ'ըսեն թէ հոն, երկրին մէջ խանութները պարապ են: Լա՛ւ, բայց ես տեսայ Երեւանի փակ շուկան որ պայթելու չափ լեցուն էր պտուղներով եւ կանանչեղէնով: Միսը քիչ էր:

Այս բոլորին մէջ, ինծի համար ամէնէն կարեւորը այն էր, որ մեր հողին վրայ, ձեռք երկարող մուրացկանի չհանդիպեցայ:

Բազմաթիւ անգամներ գացած եմ Հայրենիք եւ բազմաթիւ անգամներ երկար մնացած եմ Երեւանի օդակայանի սպասման սրահին մէջ, երբեմն չորս ժամ եւ աւելի, անցագիրի եւ պայուսակի քննութեան համար:

Այս անգամ սակայն ձեզ զարմացնելու գնով ըսեմ որ եւրոպական քաղաք մը մուտք գործելու պէս մտայ Երեւան:

Փարիզ - Երեւան երթուղին եւս հանգստութեամբ կտրեցինք թէեւ կարելի է աւելի կանոնաւորել այս երթեւեկը:

Մեր ժողովուրդին հանդիպիլ իր տրտմութեան եւ ուրախութեան օրերուն - հաւասարապէս կը զօրացնէ մարդը:

Հոն տեսայ փէտայի տղաք որոնք ճակատէն եկած էին: Ուրեմն մեր նոր սերունդը ինքնապաշտպանութեան դիմել գիտէ: Անոնք, արդեօք անձնակա՞ն նախաձեռնութեամբ կը կռուէին թէ այլապէս, այդ չհասկցայ: Բայց հասկցայ որ մեր երիտասարդութիւնը իր վիզը ծռողը չէ:

Ցիշեցի մեր տարագրութեան օրերը եւ մահուան դարձող կարաւանները:

Անցեալին, երբ զէնքեր հաւաքուեցան եւ պատերու մէջ մնացին, եւ պէտք եղած ժամանակ չօգտագործուեցան, աւերը մեծ եղաւ. մեզ քշեցին ոչխարի հօտերու պէս, մէկ քանի ժանտարմաներով: Այսօր յուսախաբութիւն բոլորիս, պատկերը փոխուած է: Երեւանի մէջ, ամէն կողմէ կը լսէի «Ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման»:

Սփիւռքի մէջ ապրողներս պէտք է լաւ գիտնանք, որ այսօր անկախութեան ճամբան ընտրած Հայրենիք մը ունինք:

Ի՞նչ է մեր ընելիքը հայրենի ժողովուրդին հսկայական ճիգին դիմաց:

Ես կը խորհիմ թէ Սփիւռքի մէջ նստած նարինջ ուտելով հայրենի ժողովուրդին խելք տալը այնքան ալ տեղին չէ, հոն ապրողը մեզմէ լաւ գիտէ կացութիւնը, ուստի աւելի ճիշդ դիրքորոշում կրնար որդեգրել: Այո՛, մենք ալ այդ երկրին զաւակներն ենք. ուրեմն եկէք օգնենք մեր հայրենի ժողովուրդին մեր ձեռքին տակ եղող բոլոր միջոցներով:

Ժամանակին, երբ արեւելահայ գործիչներ եկան Թրքահայաստան, առանց մեզ ու մեր պայմանները ճանչնալու, դիմեցին անշահ եւ նոյնիսկ վնասակար գործողութիւններու. մէկ խօսքով ըրին «փանջունիութիւններ», մենք բողոքեցինք այդ մասին, մինչեւ այսօր իսկ յօդուածներ կը գրուին մեր մամուլին մէջ:

Ինչո՞ւ, նոյն սխալը մենք կրկնենք: Եկէք մեր Հայրենիքը զօրացնենք նիւթապէս, այսօր ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ երկիրը կը մնայ, կը յարատեւէ միայն այն ժամանակ երբ հզօր է տնտեսապէս:

Ուրեմն տեւելու կամքով զինուած, հզօրացնենք մեր երկիրը:

Հողին տրուած ամէն մէկ այցելութիւն զիս զօրացուցած է:

Այս անգամ աւելի եւս. սկսած ենք եւ ուղեւորն ենք նոր ճամբու մը, որ սալայատակուած չէ. ուստի խանդավառ երգերէ աւելի, կենացներէ աւելի, հօրրաներէ աւելի գործելու օրն է: Օրուան հրամայականն է «ամէն ինչ Հայրենիքին համար»:

ԳԷՈՐԳ ՓԱԳԸՐՃԵԱՆ

փարիզ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՃԻԳԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երեւանի մէջ Սեպտեմբեր 26 - 27 տեղի ունեցաւ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի 3-րդ համաժողովը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին սփիւռքեան շուրջ երկուտասնեակ գաղութներու ներկայացուցիչներ: Ժողովին գլխաւոր օրակարգերէն մէկն էր, Կոմիտէի ներքին կառոյցին հիմնական վերադասաւորումը, ինչ որ կ'ենթադրէր անշուշտ նորամշակ ծրագիր - կանոնագիր մը, որուն նախնական մէկ պատճէնը լոյս տեսաւ սփիւռքահայ մամուլին մէջ, շաբաթներ առաջ: Վերջին այս համաժողովին տրուած որոշումները դեռ չեն հասած մեզի: Այս առնչութեամբ «Արմէնփրէս»ի հաղորդած միակ լուրը՝ Հրաչիկ Սիմոնեանի վերընտրութիւնն է, Կոմիտէի նախագահի պաշտօնին:

Համաժողովի նախօրեակին սակայն, Հ. Սիմոնեանի հետ կատարուած հարցազրոյցով մը «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը (Սեպտեմբեր 25) բաւական լոյս կը սփռէ Սփիւռքահայ Կոմիտէի ապագայ գործունէութեան սկզբունքներուն վրայ:

Փրոֆէսոր Հրաչիկ Սիմոնեան, որ մասնագիտութեամբ պատմագէտ է եւ անդամ՝ Հայաստանի Խորհրդարանին, թղթակից Հրայր Զօրեանի առաջին հարցումին պատասխանելով կ'ըսէ. - «Ամբողջատիրութեան ժամանակաշրջանում Կոմիտէն լինելով Խորհրդային Հայաստանի քաղաքական համակարգի բաղկացուցիչ մասը, բնականաբար իր վրայ է կրել կոմունիստական վարչակարգի վարած կողմնապաշտ քաղաքականութեան կնիքը» եւ ուրեմն ատկէ ալ՝ «բխել են նրա թշնամական վերաբերմունքն ու քաղաքական անհանդուրժողականութիւնը այսպէս կոչուած «ոչ - պրոլետարական» կուսակցութիւնների ու նրանց ազդեցութեան ոլորտում գտնուող կազմակերպութիւնների նկատմամբ»: Այս մասին, տասնամեակներու երկայնքին ահագին մելան հոսած է սփիւռքահայ մամուլին մէջ ու հարկ չկայ անգամ մը եւս յիշեցնելու, թէ ո՛վ «օգտուեցաւ» կամ ո՛վ «անտեսուեցաւ» տուեալ քաղաքականութեան հետեւանքով: Հիմա այլեւս, թելադրուած նոր օրերու պարտադրանքներէն, հարկ է փակել անցեալին բացուած խրամատը ու բոլորանուէր գործակցութեամբ համախմբուիլ Կոմիտէի առաջարկած ծրագիրներուն շուրջ եւ ջանալ լուծել կուտակուած խնդիրները - սկսելով սփիւռքահայ դպրոցներու դասագիրքերու պատրաստութենէն մինչեւ ներքին Սփիւռքի անհամար ու այլազան պէտքերու գոհացումը:

Հրաչիկ Սիմոնեան շեշտակիօրէն կ'անդրադառնայ արդէն այս հարցին, երբ կ'ըսէ թէ «Խորհրդային Սփիւռքը տասնամեակներ շարունակ աչքաթող է արուել ու այդտեղ վիճակը շատ աւելի ծանր է»:

Մեր մամուլը ընդհանրապէս քիչ կը խօսի այս մասին ու Սփիւռքի Հայն ալ հաւանաբար անտեղեակ է, թէ քանի՛ - քանի՛ ցանցնուած գաղութներ կան (յաճախ՝ ստուարաթիւ) ռուսաստանեան անծայրածիր տարածաններու՝ Ղրիմէն մինչեւ Մոսկուա, Ալմա - Աթայէն Պուխարա եւ դեռ աւելի անդին...: Հոն, տարիներով, փորձ իսկ չէ կատարուած կարելին փրկելու: Տակաւ փակուած են հայ մշակոյթի կեդրոնները, մամուլը, դպրոցնե՛րն ու մանաւանդ (հէ՛ք Լազարեան Ճեմարան): Այս բոլորին իբրեւ հետեւանք «մեր հայրենակիցները սկսել են կորցնել իրենց ազգային նկարագիրը, ազգային էութիւնն ու մտածելակերպը, մոռանալ մայրենի լեզուն, ժողովրդի աւանդոյթները»:

Հրաչիկ Սիմոնեան կը գոհանայ վէրքը մատնանշելով ու գործնական անմիջական դարմանի մը մասին չի խօսիր: Չըսեր թէ Կոմիտէն ինչ բուժում կ'առաջարկէ այս ուղղութեամբ:

Արտաքին Սփիւռքի պարագային սակայն, իր ծրագիրները թղթածրար մը կրնան կազմել: Ան նախ կը շեշտէ, թէ այսուհետեւ Կոմիտէն պիտի չսահմանափակուի մշակութայինի ծիրին մէջ, այլ պիտի ընդգրկէ քաղաքական - հանրային տարբեր բնագաւառներ ալ: Այսպէս, հետեւեալ ձեւով կը բանաձեւէ իր մտածումները. - «Կոմիտէի կարեւորագոյն խնդիրներից է լինելու՝ օժանդակել հայ իրականութեան մէջ գործող քաղաքական կուսակցութիւնների ու հոսանքների միջեւ համագործակցութեան եւ փոխըմբռնման մթնոլորտի ստեղծմանը, հայութեան տարբեր հատուածների փոխ - գործակցութեանը, ներքին եւ արտաքին սփիւռքում նոր համայնքների կազմակերպմանը, Հայաստանի համապատասխան կառոյցների մէջ Սփիւռքի քաղաքական, տնտեսական եւ մտաւոր պոտենցիալի ինտեգրացմանը, միջ - համայնքային կապերի ամրապնդմանը եւայլն»:

Արդեօք, կարելի պիտի ըլլա՞յ յաջողութիւն ձեռք բերել այս «փշոտ» ճամբուն վրայ...: Հրաչիկ Սիմոնեանի գլխաւորած Կոմիտէն Սփիւռքի դասական կուսակցութեանց այլեւս անհեթեթ դարձած հնոտի քէներն ու այլամերժ կեցուածքները մեղմացնող հրաշագործ ճիպոտը գտա՞ծ է միթէ: Կը մնայ յուսալ եւ սպասել:

Սիմոնեան կը նշէ նաեւ այլապէս կարեւոր կէտ մը երբ կ'ըսէ, թէ «Կոմիտէն նպաստելու է համաշխարհային հայկական կոնգրեսների նախապատրաստմանը եւ անցկացմանը, համազգային ծրագրերի մշակմանը եւ իրականացմանը»:

Աւելորդ չըլլար թերեւս նշել, թէ այսօրինակ ծրագիրներու իրականացումը կարելի կրնայ դառնալ մի միայն վերեւ արտայայտուած նախորդ գաղափարին գործնականացումէն ետք, ինչ որ անգամ մը եւս կ'ընդգծէ միասնականութեան անհրաժեշտութիւնը:

Եւ վերջապէս՝. - «Կոմիտէն սատար է կանգնելու նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի կազմակերպութիւնների ու անհատների ջանքերին՝ Հայ Դատի հետապնդման, Օսմանեան Թուրքիայում եւ Արեւմտեան Հայաստանում 1915-ին գործադրուած Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման համար տարուող աշխատանքներում»:

Փաստօրէն Կոմիտէն, իբրեւ պետական կառոյց, իր ամբողջական դերին մէջ է այստեղ: Անպարկեշտութիւն պիտի ըլլար

ՆԱՐԻՆՋԸ

Ձմեռը, երբ մարդկային մարմնին անհրաժեշտ կենսանիւթերը մատակարարող կարգ մը պտուղներն ու բանջարեղէնները հազուագիւտ կը դառնան, աստուածատուր բարիքի մը պէս կը յայտնուի նարինջը։

Նարինջին անփոխարինելի արժէքը կը կայանայ ամէնէն առաջ Սէ. կենսանիւթը իր հարուստ պաշարին մէջ։ Ձմեռը, ցուրտին պատճառով, երբ արեւը կը քաշուի մարդիկ վար՝ ներքին, գործարաններու մէջ, երբ զանազան ազդակներ կը տկարացնեն մեր մարմինը եւ զայն կը դարձնեն մանրէներու յարձակման թիրախ, Սէ. կենսանիւթը աւելի լայն չափերով անհրաժեշտ կը դառնայ անոր դիմադրական ուժը ապահովելու համար։ Եւ անհրաժեշտ այդ կենսանիւթը բնութիւնը կու տայ մարդկութեան՝ շնորհիւ նարինջին ու լեմոնին։

Բացի Սէ. կենսանիւթէն, նարինջը, հարուստ է նաեւ անփոխարինելի՝ այլ նիւթերով։ Անիկա կը պարունակէ Պէ. կենսանիւթը, Ա. կենսանիւթին մէկ նմանակը, որ լեարդին կողմէ կը վերածուի Ա. կենսանիւթի, նաեւ հանքային աղեր (կիր, ֆոսֆոր երկաթ, պղինձ եւայլն) եւ թթուներ, մանաւանդ ասիտ սիթրիք, որ կը նպաստէ ոսկորներու վրայ կիրի հաստատման, ինչ որ կարեւոր ազդակ մըն է ակռաները զօրացնելու եւ փտումէ պաշտպանելու փտախտին դէմ։

Իր պարունակած դիւրամարսելի եւ սակաւ շաքարին պատճառով՝ նարինջը մարսելի կը մնայ շաքարախտաւորներուն։

Ճաշի վրայ կերուած նարինջը կը հականեխէ բերանը, եւ նպաստելով ստամոքսի եւ աղիքներու մարսողական հիւթերու արտադրութեան՝ կը դիւրացնէ մարսողութիւնը։

Մորթի բորբոքումներ բուժիչներ կան, որոնք հետեւանք են թանձրացած արեան դանդաղ շրջագայութեան։ Նարինջի ջուրը եւ անկէ պատրաստուած օշարակներու առատ գործածումը ո՛չ միայն դիւրահոս կը դարձնեն արիւնը, այլեւ ճիշդ այդ նպատակին շնորհիւ կը բուժեն մորթին վերոյիշեալ բորբոքումները։ Օրական 2-3 թէյի դգալ նարինջի ջուրը կ՚օգնէ ծծկեր երախաներու ոսկորներու աճման եւ զօրացման։

Կրիփէ եւ հարբուխէ տառապողներու բորբոքումները կը բարելաւուին, եթէ ննջականները դիշերը պառկելէ առաջ՝ խմեն մէկ նարինջի ջուր, երկու դգալ շաքար, քիչ մը քոնեակ՝ լուծուած գաւաթ մը տաք ջուրի մէջ։

Անմարսողութիւնը կարելի է յաղթահարել՝ քառորդ ժամ նարինջի չոր կեղեւներով եռացած ջուրէն թէյի դգալի մը չափ առնելով՝ գաւաթ մը տաք ջուրի մէջ լուծելով ու խմելով։

Ահաւասիկ փորը թոյլ պահող լաւագոյն լուծիչը պնդութենէ տառապողներուն համար։

Նարինջի մը թարմ կեղեւները կէս ժամ խաշել ջուրին մէջ։ Այդ լեղի ջուրը թափել եւ նոյն կեղեւները եռացնել քսան վայրկեան՝ լիթր մը նոր ջուրի մէջ, ուր 20 կրամ շաքար լուծուած է։ Ստացուած անուշը ուտել առտու կանուխ՝ անօթի փորով կամ գիշերը՝ ընթրիքէն քանի մը ժամ ետք։

Նարինջով կամ նարինջի կեղեւներով պատրաստուած անուշեղէնները յանձնարարելի են ստամոքսի, աղիքի եւ լեարդի տկարութիւն ունեցողներուն։

Ամէն առտու խմուած գաւաթ մը նարինջի ջուրը կենսունակ եւ աշխոյժ կը պահէ ննջական, կը մաքրէ արիւնը, փայլ կու տայ մորթին եւ կը դիւրացնէ մարսողական աշխատանքը։

«Ս. Փ.»

...աւելին պահանջել իրմէ, նկատի առած աշխատանքի իր գործադաշտը, որ անպայման ունի իր սահմանները, սահմանափակումները։

Հարցազրոյցէն ի յայտ կուգայ, թէ Հրաչիկ Սիմոնեան լաւատես է Հայութեան ապագային նկատմամբ։ Չի բաժներ Սփիւռքի մասին արտայայտուած յոռի գուշակութիւնները եւ կը հաւատայ, որ փոխ-յարաբերութեանց նորովի ամրապնդումով ու տնտեսական համագործակցութեամբ կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել մէկէ աւելի համազգային ծրագիրներ։ Իրն են հետեւեալ խօսքերը.- «Սփիւռքը պէտք է յարատեւի ու հզօրանայ իբրեւ հայութեան համազգային շահերի պաշտպանութեան ծառայող կարեւոր քաղաքական-տնտեսական միջազգային գործօն։ Սփիւռքը պէտք է պահպանի իր ազգային ինքնութիւնը, ամէն կերպ ամրապնդի ինքնապահպանութեան կառոյցները, ինչի համար երաշխիքը Հայաստանի անկախ պետականութեան հաստատումն է։ Հայաստանի Հանրապետութիւնը համայն հայութեան հայրենիքն է»։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ՃԱՄԱԿԱՐԳԻՉԸ ԱՆԾԱՆՕԹ ՄԸ ՉԷ

Կրահամ Պէլ երբ կը հնարէր հեռաձայնը չէր կրնար անկասկած նոյնիսկ երեւակայել թէ մարդկութեան առջեւ կը բանար անծայրածիր կարելիութիւններու հեռանկար մը։ Այսօր, իր գիւտէն աւելի քան դար մը ետք (1876), համակարգիչներու հետ միաձուլում մը նոր հազարամեակի մարդուն ամէնէն մօտ օգնականը պիտի դարձնէ հեռաձայնը։

Ամերիկեան մեծագոյն ձեռնարկութիւններու շնորհիւ, ներկայիս արդէն ան հաղորդակցութեան պարզ միջոց մը չէ. բազմազան ծառայութիւններ կը մատուցանէ մարդոց, գրեթէ ամէն կարգի տեղեկութիւն ապահովելով։

Նոր պրպտումներ որոնք հեռաձայնին կարելիութիւնները կը բազմապատկեն համակարգող սարքերու շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ հատորի մը հրատարակութեան թուականը սորվիլ, կակաչներ, կամ օդանաւի տոմս մը ապսպրել, դրամենեակ հասած նամակներու պարունակութեան տեղեկանալ, առանց մարդկային միջամտութեան։ Այս սարքերը որոնք կարելի պիտի ըլլայ գործածել օրուան որեւէ մէկ ժամուն, աւելի արագ, աւելի գաղտնապահ ու մանաւանդ աւելի աժան պիտի ըլլան քան քարտուղարուհի մը։ Անոնց վրայ տարուած աշխատանքը հետամուտ է նաեւ գործածութեան կարելի պարզութիւնը ապահովելու։ Փորձառական աշխատանոցները մօտ օրէն հրապարակ պիտի հանեն համակարգիչներ որոնք պիտի բանին ուղղակի մարդկային ձայնին պատասխանելով. ալ անհրաժեշտ պիտի չըլլայ սեղմերու հետ գործ ունենալ, կամ երկարաշունչ գործողութիւններ կատարել սա կամ նա արդիւնքը ձեռք ձգելու համար։ Հեռաձայնին ընկալուչէն տրուած խնդրանքը գործի պիտի լծէ սարքը։

Հեռապատճէնի գործիքն ալ պիտի օգտագործուի այս նոր ցանցին մէջ. բաժանորդը որ կ՚ուզէ քարտէս մը կամ ցուցակագրքի մը մէկ էջը ունենալ, կը բաւէ որ խնդրանքը փոխանցելէ ետք տայ նաեւ հեռապատճէնահանի իր թիւը ու փափաքած էջերը դուրս պիտի գան իր գործիքէն։

Այս բոլորը արդիւնք են երեք տասնամեակի աշխատանքի։ Ու մինչ թէքնիքը կը զարգանայ, պահանջքները կ՚աւելնան, կը պակսի թիւը որակաւոր պաշտօնեաներու։ Նոր զարգացումները կը միտին անոնց առիթ տալու որ աւելի զբաղին մարդկային յարաբերութիւններով, փոխանակ զբաղելու ապերախտ ու միօրինակ գործողութիւններով։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՃՈՒՐԴՈՎ ԼԵՆԻՆՆԵՐ

Լոնտոնի «Քրիսթի՛ս» աճուրդի սրահին պատասխանատուները վարանումի մէջ են. աճուրդի դնե՞լ Լենինի երկու արձաններ. տասը մեթր բարձրութեամբ այս արձանները նուիրուած են Խորհ. Համայնավար կուսակցութեան կողմէ։ Աճուրդի պաշտօնեայի մը համաձայն, Պուտայի արձաններէն աւելի Լենինի արձան կայ որոնք յաճախորդ չեն գտներ։

⁂

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ-ԵՒԼԵՀ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երեք միլիառ Ֆրանքի փոխանակութեան կարեւոր համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Լեհաստանի ու Խորհ. Միութեան միջեւ։ Լեհաստան հարիւր հազարաւոր թոն սնդամթերք պիտի տայ Խորհ. Միութեան, 1,5 միլիառ խորանարդ մեթր կազի ու երկաթի փոխարէն։

⁂

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Խորոված վառեակի ամերիկեան ճաշարան մը որ Փէփսի Քօ ընկերութեան մէկ ձեռնարկն է, մասնաճիւղեր պիտի բանայ Հունգարիոյ մէջ։ Ձեռնարկը քսան ճաշարանի համար նախատեսած է 50 միլիոն Ֆրանքի ներդրում մը։

⁂

ՌՈՒՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ԱԼ ՊԻՏԻ ՋԶՐԿՈՒԻՆ ՔՈՔԱ-ՔՈԼԱՅԷՆ

Միացեալ նախաձեռնութեամբ մը, ամէնէն տարածուն այս ըմպելին կը հաստատուի նաեւ Ռումանիա։ Լեհերէն ու Հունգարներէն ետք ռումանացի ժողովուրդն ալ այսուհետեւ կարելիութիւնը պիտի ունենայ վայելելու ամերիկեան այս բարիքը, 100 միլիոն Ֆր.ի ներդրումի մը շնորհիւ։

⁂

ԳԻՐՔԵՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիա որոշած է գիրքի բացառիկ օժանդակութիւն կատարել Խորհ. Միութեան։ Ամէն նիւթի վերաբերեալ աւելի քան մէկ միլիոն գիրք պիտի փոխադրուի Խորհ. Միութիւն, «Աէրոֆլոթ»ի միջոցով։ Մոսկուայի համալսարանէն Փրոֆ. Իվանովի համաձայն այդ գիրքերը շատ թանկագին նուէր մը պիտի ըլլան խորհ. քաղաքացիներուն։

PUBLICATIONS REÇUES

MANUSCRITS ARMENIENS
ENLUMINES
DU CATHOLICOSSAT DE CILICIE
Préface de S. S. Le Catholicos
Karekine II

Sylvia Agemian
Ed. du Catholicossat arménien
Antelias — Liban, 1991.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Գաւառի ամէն տեղերու պէս, հո՛ս ալ ամէնէն առաջ կը սկսի տուներու խուզարկութիւնը, նմանը չտեսնուած խժդժութիւններով, զէնք, մանաւանդ ծուարած Թուահայեր եւ կուսակցականներ հաւաքելու մտօք։ Ասոնցմէ քանի մը տասնեակ կորիճներ շղթայակապ բանտ կ՚առաջնորդուին եւ խկոյն ատադաստանաւ դրուելով խեղդամահ կը կորնչին ի Պոնտոս։

Ցիշենք մէկ քանին.- Գարակէօզեան 6 եւ Սարըեան 3 եղբայրները, Խալըճեան Յակոբ, Եսայեան Սեդրաք եւայլն։ Հարիւրաւոր Հայորդիներ Կիւմիւշխանէի Ս. Փրկիչ վանքը կը տարուին եւ հոն կը ըսպաննուին անլուր տանջանքներով։ Որբանոց դրուած պզտիկներ Թուրք բժիշկներու կողմէ կը թունաւորուին, մինչ ուրիշներ՝ աղկեր ձուկերու հանդոյն կոզովներու մէջ լեցուելով կը թափուին ծով։ Խալամ երկաթ բնակչութիւնը ծովեզերք խռնուած ականատես կ՚ըլլայ Տռամին. ո՛չ մէկ խիղճ կ՚արթննայ՝ ի լուր աղիողորմ վայնասուններու։ Յունիս եւ Յուլիս ամիսներուն կը կատարուի տեղահանութիւնը որ ճշմարիտ եղեռնդ մըն է. Հա՛յ մը իսկ զերծ չի մնար յանկարծական աքսորէն, որուն ընթացքին՝ այրերը կը ջոկուին եւ բռնամահը կը ճաշակեն, իսկ կանայք եւ երախաներ կը կորսուին ներքին գաւառները, երեւակայութենէ դուրս անգթութեանց նշաւակ։ Քաղաք մնալու յոյսով՝ հազարաւոր հընչուն ոսկի փրկագին վճարող Մախոխեանք եւ ուրիշներ կը պատկին նորէն Թուրք խաթզանին տակ, գոյքերնին ալ աւարի կը տրուի։ Զոհերու շարքին է վաղեմի կրթական գործիչ եւ տեղւոյն ազգային վարժարանի տեսուչ կիւրինցի՝ Թորոս Օհանեան գոլէճականը։ Իսկ հրապարակագիր - դատախազ եւ հասարակական գործիչ Գարեգին Կոզիկեան (գըրական ծածկանունով Եալեմ) որ ուսուցչական պաշտօնով նոր մեկնած էր Տրապիզոն, տարագրութեան ճամբուն վըրայ, կնոջը՝ Ռօզիի հետ կամովին գետամոյն կ՚ըլլայ։ Դարձեալ, Տրապիզոնի սահմաններուն մէջ բռնամահը ճաշակած են բժիշկներ՝ սամսոնցի՝ Գր. Կիւլպէնկեան եւ սեբաստացի՝ Թորոս Պալըկեան։ Արու սեռէն մէկ հոգի միայն կ՚ազատի, յայտնի առեւտրական՝ Կայծակ Արապեան, ան ալ աքսորի ատեն կնկան հագուստով, որ Դամասկոս հասնելուն՝ կը մեռնի ժանտատենդէ. իսկ իգական սեռէն հինգ առ հարիւր վերապրող։ Յիշենք Տոքթոր Սեդրաք Մարմարեանն ալ որ առաջնորդ Գէորգ Վարդապետի հետ կառքով ճամբայ կը հանուի եւ ապա կ՚սպանուի՝ իր պաշտօնին բերմամբ։

Տրապիզոնի ոխրահոչակներէն կան դեռ Նիազի, Աճէնթ Մաթաֆա, մաքսային տնօրէն Մէհմէտ Ալի, Նայիլ եւ Սայիպ։ Իսկ բնիկ բումէլիցի Թահիր՝ հրոսապետ մըն է որ հազարաւոր Հայոց արիւնը թափեց Տրապիզոնի, Կիւմիւշխանէի, Բաբերդի եւ Կարնոյ տեղահան բնակչութենէն, Աղէտի տարին՝ դիտմամբ բանտէն արձակուելով (Հարիւրաւորներ կարելի է հաշուել՝ հին դատապարտութիւններէն ջնջուելով բանտերէ դուրս շպրտող ծանրամեղ ոճրագործներէ, որոնց պաշտօն տրուեցաւ օրուան կառավարութենէն՝ Հայ մորթել անխնայ)։

Թեմիս բարեջան, ծանրախոհ եւ բազմահմուտ առաջնորդն էր

Գէորգ Ծ. Վարդապետ Թուրեան.- Ծընած 1873 Մարտ 22-ին Ռոտոսթօ, աշխարհական անուամբ Գէորգ Պըշագճեան։ Նախնական կրթութիւնը ծննդավայրին Ս. Յովնանեան վարժարանը ստանալով՝ կ՚անցնի Երուսաղէմ եւ կը բոլորէ ժառանգաւորացի դասընթացքը 1892-ին, հայրենակցին՝ Սարգիս Տէր - Սարգսեանի հետ (ապա վարդապետ)։ 1893 - 1895 տընօրէն Զօրլուի դպրոցին, յետոյ Եգիպտոս ուր պահ մը կը զբաղի գրագրութեամբ, եւ ուսման սէրէն խթանուած՝ 1897-ին կը մեկնի Ամերիկա, յաճախելով նախ Գօլօրատօ Գոլէճ, ապա Հարվըրտ համալսարան՝ ուրկէ կը վկայուի մագիստրոս աստուածաբանութեան։ Կ՚անցնի Գերմանիա եւ Լայբցիկի մէջ կը հետեւի արեւելագիտութեան մասնաւոր դասերու։ Վարդապետութեան աստիճանը ստանալէ անմիջապէս առաջ՝ կը մեկնի Փարիզ, Սորպոնի համալսարանին մէջ հետեւելով փիլիսոփայութեան։ Հմուտ հին սեմական (եբրայերէն, հին ասորերէն, արաբերէն) եւ դասական լեզուաց (լատին, յունարէն), անգլերէնի, ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի։ Համալսարանը լրացնելէն ետք՝ Ամերիկեան Հնախօսական Ընկերութեան կողմէ կ՚ուղարկուի Պաղեստին, տարի մը հնախուզութիւններ կատարելով հոն, նոյնքան ատեն ալ տեսչական պաշտօն վարելով եգիպտահայ վարժարանց մէջ։

(Շար. 305)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՆՋԻ

Կարպիս Գապառայեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթեէմէզեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման* ։

Տիկին Մարիամ Տակառեանի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կաղոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպի Ականունի մասնաճիւղին 500-ական Ֆր. կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան եւ Պր. Ստեփան Ինճէճեան (ստանալ «Յառաջ»էն)* ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

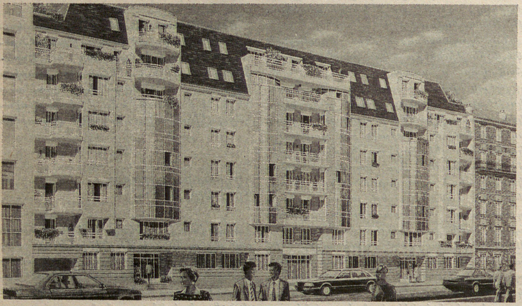
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ
60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թեմական առաջնորդ՝
ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

Յետ պատարագի ճաշ կը տրուի ի պատիւ Առաջնորդին ։

PUBLI-INFORMATION

Bercy : de Paris à Charenton l'Est Nouveau s'impose

LES LIONS DE BERCY

CHARENTON LA DYNAMIQUE

Délimitée par la Seine, le Bois de Vincennes, et la lisière de la capitale, la ville de Charenton a toujours été étroitement liée à l'histoire de celle-ci. Récemment, le réaménagement complet des rives de Seine à Paris, et l'intérêt suscité par le XIIeme arrondissement et ses réalisations prestigieuses ont donné un nouvel élan à la ville de Charenton.

Cette petite ville, au riche passé historique, a décidé de développer un urbanisme de qualité, à son échelle, sans oublier d'y attirer les entreprises, sources d'emplois et de richesses. (Ainsi la compagnie d'assurances Allianz-Via vient d'établir son siège social dans la nouvelle zac du Parc de Bercy).

De nombreux moyens de communication facilitent ces implantations (métro, autobus fréquents vers le centre de Paris, axes routiers...).

La proximité immédiate de nombreux commerces et services facilitent largement la vie quotidienne des familles. Ainsi des écoles ont été créées ou modernisées et le centre commercial de Bercy 2, un des plus grand centre d'Europe a ouvert ses portes fin 1990.

LE PROGRAMME

Dans un site en pleine rénovation, les Lions de Bercy ont été conçus pour s'intégrer dans un cadre de constructions existantes. Grâce à sa toiture à brisis recouverte d'ardoises, à une architecture classique et à la mise en œuvre de détails tels des parements en brique et en pierre, les Lions de Bercy, bien qu'étant seulement en cours d'achèvement semblent être installés là depuis toujours. C'est une réussite qu'il faut mettre au compte de l'architecte et de l'aménageur qui a organisé ce quartier autour d'un vaste jardin intérieur. L'immeuble comprend 66 appartements desservis par deux halls d'entrée distincts.

Les plans des appartements ont été particulièrement étudiés afin d'offrir un grand choix de surfaces du studio au 5 pièces, de 35 m² à 110 m². La répartition des pièces a privilégié la création de beaux séjours, toujours très clairs et des "suites parents" dans les grands appartements. Partout existent des espaces de rangements (placards et dressings).

LES FINITIONS LA QUALITÉ SE VOIT

L'immeuble étant en cours d'achèvement, la qualité des prestations peut s'apprécier "de visu". A titre d'exemple, la finition impeccable des enduits, qui permet de livrer des appartements entièrement peints, y compris dans les séjours et les chambres pour lesquels l'architecte a sélectionné des tons pastels à la finition mate. Le souci de qualité se retrouve aussi bien dans le choix des poignées de portes que dans la pose du carrelage.

Il faut également relever l'excellente isolation thermique et acoustique qui a présidé à l'élaboration du programme.

LES PRIX LE FINANCEMENT

Un autre atout des Lions de Bercy : son prix. Le prix du m² habitable commence à **15 500 F**. Un prix particulièrement compétitif compte tenu de la date de livraison (les premiers jours de 1992) et de son planning de financement : 5 % à la réservation, 5% à la signature chez le notaire, 85 % à l'achèvement, et le solde à la remise des clés, quelques jours plus tard.

POUR SE RENSEIGNER ET VISITER

L'état d'avancement des travaux permet aujourd'hui à chacun de visiter l'appartement qui l'intéresse. Pour obtenir toutes les informations sur les Lions de Bercy et prendre rendez-vous pour visiter, contacter :
Constructa Ile-de-France,
Madame Josette ROLLAND
Tél. : 40.75.02.67.
Une permanence est assurée sur place le samedi de 14 h 30 à 18 h, rue du Port aux Lions.

RÉALISATION
SOTRAFIM GROUPE SAEP

COMMERCIALISATION
CONSTRUCTA ILE de FRANCE

PELERINAGE
EN TERRE SAINTE

A L'OCCASION DE LA CELEBRATION DE LA DECOUVERTE
de la SAINTE CROIX
LES 9 ET 10 NOVEMBRE
EN COLLABORATION AVEC LE PATRIARCAT ARMENIEN DE JERUSALEM
ET AVEC LA PARTICIPATION DU R.-PERE JIRAYR TASHJIAN
DU 6 AU 15 NOVEMBRE
Renseignements et Inscriptions :

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78.60.13.66 Fax: 78.60.92.26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42.61.51.13 Fax: 42.61.94.53

L'Association Sainte-Croix présente
les Samedi 12 et Dimanche 13 Octobre
l'association
ARTISTES PLASTICIENS ARMENIENS DE FRANCE
et son exposition itinérante

TROIS COULEURS
QUATRIEME DIMENSION

Vernissage le Samedi 12 Octobre à 18 h 30

au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5e

60-ԱՄԵԱԿ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Կազմակերպութեամբ՝
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԻ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, ժամը 16.30-ին Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Զքրաչեան սրահը ։

Կը բանախօսէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
- Հրապարակագիր -

Կ'արտասանեն՝
Ալէն Մալեր
Յովհաննէս Վէզիրեան
Հիլտա Թուրաչ
Արբօ Պէճեան
Անի Յովսէփեան

Կը նուագեն՝
Ռոպէր Ճամուզեան (*Թրոմփէթ*)
Քարին Զարիֆեան (*Դաշնակ*)
Ժիւլիէթ Երմազեան (*Դաշնակ*)

Կ'երգեն. -
Գարուն Մանկանց երգչախումբի Բ. խումբը, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի փոքր խումբը, *ղեկավարութեամբ՝*
Խաչիկ Երմազեանի

Մուտքը ազատ է ։

Enseignement d'arménien à l'INALCO

Au moment où le vote de l'indépendance met l'Arménie au cœur de l'actualité, la connaissance de notre langue et de notre culture est plus que jamais nécessaire, pour que la diaspora soit à même de répondre aux attentes de l'Arménie, de comprendre les enjeux politiques et sociaux, et de contribuer au rayonnement de la culture qui est la nôtre.

L'INALCO offre aux spécialistes et non-spécialistes un cycle complet d'arménien occidental, classique et oriental, ainsi que de civilisation.

Venez nombreux à la réunion d'information le 21 octobre à 14h00 au Centre universitaire de Clichy, 106, quai de Clichy, Métro Mairie de Clichy. Vous pouvez encore vous inscrire 2 rue de ille, 75007 Paris, tél: 49 26 42 00

Les cours commenceront le lundi 28 octobre, et auront lieu principalement à Clichy et à l'Institut d'Etudes Slaves, 9 rue Michelet, 75005 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ տարեկան աւանդական Մատաղօրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ Սրբոց Թարգմանչաց Տօնին յաջորդող Կիրակին՝ Հոկտեմբեր 13 ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի
Եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու եւ բարերարներու հոգիներուն համար ։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին ;
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին ։
Մատաղի Օրհնութիւն՝ ժամը 11.30-ին ։

Paris : du référendum à l'élection présidentielle

Le Comité de Paris de l'U.G.A.B., avec le concours d'*Armenfax*, organise *une soirée le mardi 15 Octobre à 20h30:*

«L'Arménie : du référendum à l'élection présidentielle»,

au Centre Culturel de l'U.G.A.B, 118, rue de Courcelles, Paris 17e.

— *Soirée vidéo :* — Les journalistes français en Arménie.

— Le référendum, la visite de Boris Eltsine, les accords sur le Karabagh, et les interviews exclusives de Levon Ter-Petrossian et Parouïr Haïrikian.

— *Table ronde : — M. René Rouquet*, député PS et président du groupe d'études sur la question arménienne à l'Assemblée Nationale.

— Les observateurs français du référendum : MM. Richard Cazenave, député RPR de l'Isère, et François Rochebloine, député centriste de la Loire.

— Confirmation par téléphone :
45 - 20 - 03 - 18.

Paris fête l'élection présidentielle

L'U.G.A.B — A.D.L — S.F.A.

vous invitent à célébrer

«L'indépendance de l'Arménie et la première élection présidentielle libre»

le Vendredi 18 Octobre à partir de 20h.

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE BAROQUE

Samedi 19 Octobre à 20 h 30

Anne-Marie LACHAPELE — Aïda MOURADIAN
Hasmig SURMELIAN — Ani PETROSSIAN — Raffi PETROSSIAN
J. S. BACH — Concertos pour 1, 2, 3, 4 pianos

Orchestre Jeune Philharmonie — Direction Stephan WERNER
Radu BLIDAR — Devy ERLIH
Annie JODRY — Jean-Marc PHILIPS
A. VIVALDI — Concertos pour 1, 2, 3, 4 violons

Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.645 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.645

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ մէջ, Հոկտեմբեր 10-ին բացուեցաւ Ֆրանսական մամուլի 12-րդ ազգային համագումարը, որուն բացման ճառը խօսեցաւ Նախագահ Միթերան: Այս առթիւ, Նախագահը չեշտեց այն կարեւորութիւնը զոր կու տայ մամուլի ազատութեան եւ անկախութեան: «Գրաւոր, ինչպէս լսատեսողական մամուլը, ըսաւ Միթերան, Ֆրանսայի մէջ, այսօր, եւ մեր պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, քաղաքական իշխանութենէն անկախ են, առանց վերապահութեան, առանց սահմանափակումի, առանց խորականութեան»: Այսուհանդերձ, Նախագահ Միթերան ձաղկեց «ներկայացում - լրատուութիւնը»:

ՄՈՍԿՈՒԱ վերադարձին, Ելցին պէտք է արտայայտուի միջհանրապետական տնտեսական համաձայնագրին մասին, որ բաւական երկդիմի կը մնայ: Հոկտեմբեր 11-ին է, արդարեւ որ Պետութեան Խորհրդային Խորհուրդը, որ կը համախմբէ Գորպաչովի շուրջ Հանրապետութեանց այն Նախագահները, որոնք ընդունած են Ալմա - Աթայի ծրագիրը, պէտք է վերջնական բնոյթ տայ համաձայնագրին: Մնաց որ ընդհանուր կացութիւնը այնքան ալ նպաստաւոր չէ, նաեւ Ելցինի համար, որուն Նազարբայեւի հետ պատրաստած համաձայնագիրը Ղարաբաղի շուրջ ոչ մէկ դրական հետեւանք ունեցած է: «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը՝ Պ. Քոհէն գրել կու տար այս առընչութեամբ թէ ցարդ 60 հոգի մեռած է, երկու կողմերէն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, Հոկտեմբեր 10-ին, դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատեց Լիթուանիոյ եւ Էսթոնիոյ հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Հոկտեմբեր 20-ին եւ կը թուի որ երկրին քաղաքական դիմագիծը կրնայ հիմնովին փոխուիլ: «Արդար Ուղի»ի պարագլուխը՝ Սիւլէյման Տէմիրէլ բոլոր հարցախոյզերու գլուխն է այս միջոցին եւ երկրորդ տեղին համար ալ Անաւաթանը (իշխանութեան գլուխ) եւ Սոսիալ - Դեմոկրատ կուսակցութիւնը մրցակցութեան մէջ են: Տէմիրէլի համար՝ «այլեւս ոչ աջ կայ, ոչ ձախ, գործնականապաշտութիւնն է որ կը փոխարինէ գաղափարապաշտութիւնը»: Կը կարծուի սակայն, որ նոր կառավարութեան մը գալուստը աւելի ոճի տարբերութիւն մը կրնայ բերել, քան՝ քաղաքականութեան: «Մոնտ»ի թղթակիցը գրել կու տայ թէ մինչ խօսքը կը բազմապատկէ արտասահմանեան պաշտօնական այցելութիւնները, Տէմիրէլ տասը տարի է երկրէն դուրս չէ ելած: Զօրս անգամ նախարարապետ եղած է եւ սախպ - ուած եղած է հրաժարիլ զինուորական Ապետական հարուածին առեն (1970), երկրորդ անգամ մըն ալ 1980-ի պետական հարուածին առեն: Եթէ նոյնիսկ Տէմիրէլի կուսակցութեան յաղթանակը ապահով կը թուի, այնքան ալ ապահով չէ որ բաւարար մեծամասնութիւն ունենայ Ազգային Ժողովին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դաշնակցութեան Զեչէն Ինկուշներու ինքնավար Հանրապետութիւնը լարուած կացութեան մէջ է եւ ինքնակոչ նախագահը՝ Դուդայեւ, Հոկտեմբեր 9-ին, ընդհանուր զօրակոչ հռչակած է ռուս իշխանութեան դէմ: Ռուսաստանի Խորհրդարանը վերջնագիր տուած էր, որ յանձնեն իրենց զէնքերը մինչեւ Հոկտեմբեր 10: Խումբ մը երեսփոխաններ անմիջապէս Գրոզնի գացած է (մայրաքաղաքը) հանդարտութիւնը վերահաստատելու համար: Զեչէններու եւ Ինկուշներու թշնամական տրամադրութիւնը պատմական արմատներ ունի, քանի ստալինեան շրջանի «պատժուած» ժողովուրդներուն մաս կը կազմեն: Ազգային փոքրամասնութիւններէն են, որոնք այն տարագրուած են 1946-ին, նացիներու հետ գործակցած ըլլալու մեղադրանքով:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ «ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՆԱՐԵԿԻ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԱՇՈՑՔԻ ՄԷՋ (ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ)

(ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6)

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի.-

Տաքուկ արեւ մը ողողած է Աշոցքի պատմական բարձունքները. աշնանային հաճելի հով մըն ալ կը շոյէ հաւաքուած բազմահարիւր հայ եւ իտալացի հաւատացեալներուն դէմքերը:

Նորակառոյց հիւանդանոցի ընդարձակ պարտէզին մէջ կանգնած է Նարեկի Տիրամայրը, Ցիսուս Մանուկը գըրկին. առջեւը խորանն է, ուրկէ կը բարձրանայ Հայոց աղօթքն ու խունկը:

Գլխաւորութեամբ Ծիրանաւոր Աքիլլէ Սիլվեսթրինիի՝ նախագահ Հռոմի վասն Արեւելեան Եկեղեցեաց Ժողովքին, ու մասնաւոր նուիրակ Յովհ.-Պօղոս Բ.-ին, լրիւ ներկայ է Վատիկանի պատուիրակութիւնը, որ Հայաստան այցելեց Հոկ. 4 - 8 օրերուն: Շքախումբին մաս կը կազմէն Օսքար Եպիսկ. Ռիցաթթօ՝ Ն. Սրբութեան Բաշխիչ ողորմութեանց, Գրպծ. Ֆրանչեսքօ Արք. Քոլասուննօ՝ Ն. Սրբութեան նուիրակ ի Խորհ. Միութիւն, Մոնս. Հ. Ելեւթերիոս Ֆորթինօ՝ ենթաքարտուղար վասն Միութեան քրիստոնէից քահանայապետական Խորհուրդի, Մոնս. Գլաուտիօ Կուճերոթթի՝ պաշտօնակալ վասն Արեւելեան Եկեղեցեաց Ժողովքի, եւ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, որ Պապին կողմէ անուանուած է, Հոկ. 2-ի վճռագրով, Առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց Արեւելեան Կողմանց Եւրոպայի (Հայաստան, Վրաստան եւ Խորհ. Միութիւն):

Պաշտօնական այս պատուիրակութեան կ'ընկերանային իտալական «Քարիթաս»ի վարչութեան անդամներ, ընդհ. տնօրէն՝ Մոնս. Ճիուզեփփէ Փազինի, Պ. Ֆրանչեսքօ Գալլոնի՝ պատասխանատու անակընկալ պատահարներու, ճարտ. Պ. Փերիքոլի՝ ընդհ. տնօրէն շինարարական աշխատանքներու: Կը մասնակցէին նաեւ իտալական թեմական մասնակի «Քարիթաս»ներու ներկայացուցիչներ (Միլանօ, Վերոնա, Պոլցանօ, Ուտինէ): Ամերիկեան CNEWA-ի կողմէ ներկայ էին Մոնս. Ռոպերթ Սթերն՝ ընդհ. քարտուղար եւ Ս. Պօղջալեան: Լուկանոյի (Զուիցերիա) թեմին ներկայացուցիչն էր Տ. Փաթրիցիօ Ֆոլեթթի:

Այս բոլորին հետ միատեղ, մասնաւոր օդանաւով (Պոլոնիա - Երեւան), եկած էին Հայաստան՝ բազմաթիւ թղթակիցներ, իտալական ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ, շինարարներ, բժիշկներ, Վերոնայի Նեկրար քաղաքի «Սուրբ Սիրտ» հիւանդանոցի ներկայացուցիչներ, յատկապէս՝ «Ֆրաթելլի Տինչի» շինարար ընկերութեան տէր ու տնօրէնները՝ ընտանեօք եւ այլ հրաւիրեալներ, շուրջ 70 հոգի:

Արարողութեան ներկայ էր Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան, յանուն Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, ընկերակցութեամբ Ս. Էջմիածնի միաբաններէն՝ Սեպուհ Վրդ. Զուլճեանի եւ Նաթան Վարդ. Յովհաննիսեանի:

Արտասահմանի Հայ կաթողիկէներէն բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, եկեղեցական թէ աշխարհական, գլխաւորութեամբ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կաբրոյեանի՝ առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց, հոգեւին կը մասնակցէին արարողութեան:

Շրջակայ հայ-կաթողիկէ գիւղերէն ալ, Մեծ-Սեպասարէն, Ղազանճիէն, Փանիկէն, նոյնիսկ Վրաստանէն, վարդապետներ ու մայրապետներ (Ախալցխայի եւ Ախալքալաքի շրջաններէն), բազմաթիւ ժողովուրդ խուժած էր Աշոցք:

Պատարագը կը մատուցանէր Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան: Երգեցողութիւնը շքեղօրէն կը կատարէր Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի ժառանգաւորներու խմբերգը, ղեկավարութեամբ նոյն վարժարանի տնօրէն՝ Մանուէլ Վրդ. Պաթաղեանի: Սուրբ սեղանին կը սպասարկէին, որպէս սարկաւագներ, Հ. Սահակ Վ. Ճեմճեմեան (Վենետիկէն) եւ Հ. Մեսրոպ Վ. Թօփալեան (Վիէննայէն): Վենետիկէն ներկայ էր նաեւ Հ. Մարտիրոս Վրդ. Ապահեան, որպէս թարգման թղթակիցներուն:

«Սուրբ Աստուած»ին յաջորդող քարոզին մէջ կը յիշատակուէին, Պապէն ետք, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս եւ Հայ կաթողիկէներու Պատրիարքը՝ Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ.: - Տէ՛ր ողորմեա՛. կ'արձագանգէր Աշոցքի բարձունքներէն դէպի երկինք:

Պաշտամունքի այդ նուիրական պահուն, ազատ-անկախ Հայաստանի սարերէն ի վեր կը բարձրանար աղօթքը մեր Հայրերուն ուրախութեան արցունքներ, յուզումի զգացումներ՝ բոլորին դէմքին ու սրտերուն մէջ:

Ներկայ էին Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահը, վարչապետի զոյգ տեղակալները, նախարարներ, Աշոցքի կուսակալը եւ այլ քաղաքական անձնաւորութիւններ, որոնք բոլորը եկած էին շնորհակալութիւն յայտնելու Հռոմի Պապին, այս հսկայ հիւանդանոցին կառուցման համար:

Աւետարանի ընթերցումէն ետք՝ Կարդինալը կարդաց երկու վճիռներ, որոնցմով Քահանայապետը կը հիմնէր Հայ կաթողիկէ թեմ յԱրեւելեան Եւրոպա, եւ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանը կը սահմանէր որպէս Առաջնորդ նոյն թեմին, որպէս պատասխանատու հովիւ հոգեւոր այդ շրջաններուն մէջ ապրող Հայ կաթողիկէներուն (Հայաստան, Վրաստան եւ Խորհ. Միութիւն): Զոյգ վճիռներուն հայերէն թարգմանութիւնը կը կարդար Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան: Ողջագուրում:

Յաջորդաբար՝ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան կը կարդար Հռոմի Պապին ուղերձ - նամակը, այս շնորհաբեր առիթով ուղղուած համայն հայ ժողովուրդին: Նամակին բնագիրը, առաջին անգամ ըլլալով պատմութեան մէջ, հայերէն է: Իտալերէն թարգմանութիւնը բաժնուած էր բոլոր թղթակիցներուն եւ իտալացի բարեկամներուն:

Ապա խօսք առաւ ու քարոզեց Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, շնորհակալութիւն յայտնելով Քահանայապետին -որուն մօտ առանձին ունկնդրութիւն մըն ալ ունենալու պատիւն էր տրուած իրեն, անցեալ Սեպտեմբերի 30-ին- Մխիթարեան Միաբանութեան եւ իրեն վստահուած այս բացառիկ նոր պատասխանատուութեան համար: Ողջոյն Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որուն հետ -ըսաւ- աւելի քան յիսուն տարիներէ ի վեր՝ հոգեկան մտերիմ կապեր կը մշակեմ: Խօսքն ուղղելով ներկայ ժողովուրդին ու ներշնչուելով օրուան Աւետարանէն, քրիստոնէական սիրոյ եւ եղբայրական միութեան գովքն հիւսեց, սրտաբաց ու ջերմ խօսքերով: Եւ տար վըկան՝ ներկայ նորակերտ հիւանդանոցը, որ սրտադին կը զուգէ երկու ժողովուրդներ, թէեւ հեռու իրարմէ, սակայն մօտիկ՝ Քրիստոսի մէջ:

Պատարագը կը յառաջանայ: «Ողջոյն»ի ժամանակ սարկաւագը խորանէն կ'իջնէ խնկարկելով. կ'ողջագուրուին բոլորը: «Եկեղեցիս մի անձն եղաւ, համբոյրս յօդ լրման տուաւ. թշնամութիւնն հեռացաւ, սէր յընդհանուրս սփռեցաւ...»:

«Ի սուրբ, ի սուրբ»էն ետք, բեմ կը բարձրանան բոլոր օտար եւ հայ կաթողիկէ եկեղեցականները, Կարդինալէն սկսած, եւ կը հաղորդուին Ս. Հացէն ու բաժակէն: Բազմաթիւ հաւատացեալներ եւս, հայ եւ իտալացի, կը հաղորդուին:

Յաւարտ պատարագի, խօսք կ'առնէ Գրիգորիս Եպիսկ., Առաջնորդ Շիրակի թեմի, ֆրանսերէն (թարգմանութիւնը իտալերէն կու տայ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան, հոգեւոր հովիւ Միլանոյի). շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պապին եւ իտալական «Քարիթաս»ին, այս գեղեցիկ կառոյցին համար, զոր կը նկատէ քրիստոնէական ու եղբայրական սիրոյ գոհարը, հոգեւոր խորհրդանիշ «էքիւմենիկ» զգացումներու:

Քահանայապետական պատուանշաններ կը տրուին զանազան անձերու, յատկապէս՝ առողջապահութեան նախարար Միհրան Նազարէթեանի, որ կ'ընդունի Գրիգոր Պապի ասպետական շքանշանը Մեծ Խաչի: Ասպետական այլ նշաններ կը բաշխուին ճարտ. Փերիքոլիին եւ Պ. Գալլոնիին: Յիշատակի մետալներ եւ գնահատանքի նամակներ կը տրուին նաեւ Աշոցքի կուսակալ՝ Պ. Սէյրան Պետրոսեանի եւ «Ֆրաթելլի Տինչի» շինարարական տունի պատասխանատու՝ Պ. Ճանքարլօ Տինչիի:

Յաջորդաբար, շնորհակալութեան եւ շնորհաւորանքի ուղերձներ կը կարդան՝ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահը, յանուն Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի. ապա ինք՝ նախարար Նազարէթեան, Մոնս. Փազինի, հուսկ՝ Ծիրանաւորը:

Քահանայապետական ոսկի, արծաթ ու պղինձ մետալներ կը յանձնուին արժանաւոր աշխատակիցներուն. շքեղ յուշանուէր մը արծաթեայ՝ նախարար Արարատ Գոմցեանին, նախկին Ա. քարտուղար Աշոցքի, որուն օրով, 1989-ին, սկսան առաջին կապերը իտալական «Քարիթաս»ին հետ: Նախարարը արդէն առիթ ունեցած էր այս տարի, Հռոմի մէջ, հանդիպիլ Պապին:

(Շար. 1)

ԺԵԼԵԶՆՈՎՈԴՍԿԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Ժելեզնովոդսկի պայմանագիրը թեր ու դէմ արժեւորումներով տեղ գտաւ միջազգային ու հայկական մամուլին մէջ: Իւրաքանչիւր կարծիքի տէր իր ակնկալութիւններուն, մտահոգութիւններուն ու հաշիւներուն համաձայն չափեց ու կշռեց զայն, արձակելու համար իր վճիռը: Երբ ատիկա ընդհանրացած վիճակ է նոյնիսկ միջազգային լրատուներու մօտ, պիտի չըսպասուէր որ տարբեր կեցուածք արտայայտուէր Ղարաբաղի հարցին մասին:

Այս նիւթին շուրջ գրուածներու, ըսուածներու, մեկնաբանութիւններու բազմաձայն աղմուկին մէջ ամէնէն քիչ լըսուածը եղաւ Ղարաբաղցիներու խօսքը երբ խնդրին ամէնէն մօտէն առնչուածներն էին անոնք:

Հոկտեմբեր 1-ի «Երկիր» թերթը լման էջով մը կուտայ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մարզային գործադիր Կոմիտէի նախագահ Լ. Պետրոսեանի մամուլի ասուլիսը որ տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 26-ին: Ասուլիսին մասնակցած են Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի արցախցի երեսփոխանը Ռոպէր Քոչարեան ու գործադիր Կոմիտէի պատասխանատու աշխատակից Վլատիմիր Թովմասեան:

Մամուլի ասուլիսին հետաքրքրական կէտերէն մէկն է Արցախի պատուիրակութեան դերը. այս մասին ուղղուած հարցում մը կ'ըսէ. - «հաղորդագրութեան տակ ստորագրել են Բ. Ելցինը, Ն. Նազարբայեւը, Լ. Տէր - Պետրոսեանն ու Ա. Մութալիբովը: Ստացուել է այնպէս որ Արցախի պատուիրակութիւնը մասնակցել է դիտորդի դերում: Ի՞նչով է բացատրում դա»; Լ. Պետրոսեան կը բացատրէ. - «հաղորդագրութեան քննարկմանն ու ստորագրմանը մասնակցել է Արցախի պատուիրակութիւնը, որպէս նրա անդամ, սակայն վերջին պահին իմ պաշտօնի անուանման հարցում երկու կողմերի միջեւ ստեղծուել էր ուղղակի առճակատում: Մենք պնդում էինք որ պէտք է ստորագրել որպէս Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան նախագահ, իսկ ադրբեջանական կողմը գտնում էր որ որպէս Ադրբեջանական հանրապետութեան Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Գործադիր Կոմիտէի նախագահ»: Վերջապէս երբ կարելի չըլլար համաձայնութիւն գոյացնել, Լ. Պետրոսեան կը հրաժարի ստորագրելէ, չեշտելով որ կը խոստանան կատարել բոլոր կէտերը, բայց ինք համաձայն չէ ստորագրելու որպէս Մարզային Գործադիր Կոմիտէի նախագահ: Այս պատճառով ալ Արցախի մասնակցութիւնը դիտորդի դերով յայտնուածի տպաւորութիւն կը ձգէ:

Ռ. Քոչարեան այս մասին յաւելեալ տեղեկութիւն կուտայ. անհամաձայնութեան պատճառ եղած է Ազերիներու այն պնդումը որ Ղարաբաղի կողմէ Լ. Պետրոսեանի հետ Շուշիէն խորհրդային երեսփոխան Ջաֆարով եւս ստորագրէ պայմանագիրը:

Վիճայարոյց ու տարտամ կէտ մըն ալ զինեալներու մարզէն դուրս հանուելու պարագան է: Ուղղուած հարցումներէն մէկը այս մասին լուսաբանութիւն կ'ուզէ: Ու ինչպէս կը մատնանշէ Լ. Պետրոսեան, ճիշդ է որ նշուած չէ թէ ՕՄՈՆ-ականները օրինակա՞ն են, թէ ոչ: Պայմանագրութեան ըսածը այն է որ «տարածքին մէջ կրնան մնալ միայն խորհրդային ներքին զօրքերը եւ պաշտպանութեան նախարարութեան ստորաբաժանումները»: Մինչդեռ, անհրաժեշտ էր նշել որ հոն պիտի գործէ նաեւ Ղարաբաղի ներքին գործերու վարչութիւնը որուն վրայ պէտք է դրուի մարզին բնակչութեան ապահովութեան հարցը:

Հետաքրքրական վերջին կէտ մըն ալ Ազրպէջանի սկզբնական պայմանագրութիւնն է որ հակառակ եղած է ամէն տեսակ պայմանագրի ստորագրութեան: Ռ. Քոչարեան կը պատմէ թէ պնդած են այն կէտին վրայ թէ «ոչ մի կոնկրէտ փաստաթուղթ կամ դրոյթ պէտք չէ նշել»: Այս պնդումին դէմ կ'ելլեն Ելցին ու Նազարբայեւ, ըսելով որ այդ պարագային իրենք պիտի յայտարարեն թէ Ազրպէջանի պատճառով բանակցութիւնները ձախողած են:

Ինչ կը վերաբերի Ելցինի ու Նազարբայեւի նախաձեռնութեան արժեւորումին, Լ. Պետրոսեանի կարծիքը հետեւեալն է.- «նման առաքելութիւն վերցնելով իրենց վրայ, Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի ղեկավարները աւելի շուտ իրենց հեղինակութիւնն են դրել վտանգի տակ»: Իսկ Ղարաբաղէն ուրիշ երեսփոխան մը՝ Բորիս Դադամեան նոյն թերթին Հոկտեմբեր 2-ի թիւին մէջ պատասխանելով Անահիտ Բաղդասարեանի հարցումներուն, կ'ըսէ, ակնարկելով օմոն-ականներու նկատառումին. «Ադրբեջան յայտարարում է թէ ԼՂԻՄ-ից պէտք է դուրս բերուեն միայն անօրինական զինեալ կազմաւորումները, նկատի ունենալով որ Ադրբեջանի Ներքին նախարարութեան օմոնը օրինական է. իսկ հայկական կողմը պնդում է որ բացի խորհրդային ներքին զօրքերի ստորաբաժանումներից, դուրս բերման ենթակայ են բոլոր զինուած կազմաւորումները՝ ներառեալ օմոնը: Նման հակադիր մօտեցումները վկայում են որ այս փաստաթուղթը նոյնպէս չի գործելու. մի բան որը հարուած կը հասցնի ոչ միայն հայ եւ ազերի ժողովուրդներին, այլ նաեւ երկու նախագահների՝ Ելցինի եւ Նազարբայեւի հեղինակութեանը»:

Այսօր տակաւին գործնական ոչ մէկ քայլի վերածուած է չորսերու պայմանագիրը. իսկ բախումները կը շարունակուին երկկողմանի զոհերով: Լ. Պետրոսեանի համեմատական լաւատեսութեա՞ն պէտք է հետեւիլ, որ կ'ըսէ. - «կողմերը ընդունել են որ Ղարաբաղում տեղի է ունեցել հայ բնակչութեան տեղահանութիւն: Սա արդէն մեծ առաջխաղացում է»: Թէ՞ իրապաշտութիւնը աւելի մօտիկ է Բ. Դադամեանի գրեթէ անյոյս կեցուածքին որ հիմնուելով կողմերուն հակադրութեան, կը նախատեսէ. - «այս փաստաթուղթը չի գործելու»:

Այնպէս կ'երեւի, անգամ մը եւս պէտք է հարցը ձգել ժամանակին, տեսնելու համար թէ Ելցին ու Նազարբայեւ միմիայն ժողովրդավարութեա՞ն մտահոգութեամբ ձեռնարկեցին լուծումի առաջին քայլի մը, թէ իրենց խճողուած օրակարգը տեղ մը վերջապէս գործնականով ալ պիտի մօտենայ հարցին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԻՒԶԷ Տ'ՕՐՍԷԻ ՄԷՋ ԷՏՈՒԱՐ ՄԻՒՆՇ ԿԸ ՀԻԱՑՆԷ ԻՐ... ԱԿՆԴԻՐՆԵՐԸ

Տեղական ու ազգային, տնտեսական ու միջազգային լուրերու թոհուբոհին մէջ որպէս ամպամած երկինքէ, յանկարծօրէն բխող ճառագայթներու պէս, յոյսի մատուցման առիթներ են արուեստի գործերու ցուցադրութիւնները:

Եթէ մօտ 3 շաբաթ առաջ, ճշգրիտ ըսելու համար Սեպտեմբեր 20-ին, Ֆրանսան առիթը ունեցաւ իր արուեստի նուիրեալներէն՝ ծափահարելու Գառզուն, Մանոսք քաղաքի Ընծայումի վանքին սրբագործութեան համար, ապա Սեպտեմբեր 24-էն ի վեր Միւզէ տ'Օրսէի մէջ այցելուները իրենց շունչերը պահած պատեհութիւնը ունեցան դիտելու Նորվեկիացի անուանի նկարիչ՝ Էտուար Միւնչի ստեղծագործութիւնները:

Մատիտանկար, գծանկար, ածխանկար, իւղանկար, կուաշ, լիթոկրաֆիք բազմատեսակ գործեր թանգարանին շարք մը սրահները գրաւած էին, մինչ մեկուսի սենեակի մը մէջ շարժանկարի մը ժապաւէնը կուտար դրուագներ մեծ նկարիչին ու քանդակագործին կեանքէն:

Արդարեւ, Էտուար Միւնչ, արդէն դար մը առաջ իր մասին այնքան մելան հոսեցուցած այն մարդն էր, որուն մուտքը նկարչական արուեստի աշխարհէն ներս եթէ եղաւ անաղմուկ Նորվեկիոյ սառցադաշտերուն պէս, ապա անոր հասունացումին հետ, հետաքրքրութիւնը Միւնչի ստեղծագործութիւններուն նկատմամբ աւելի տեսած սառցադաշտի տեսքը ստացաւ - ըսել կ'ուզեմ սառոյցը վերածուեցաւ հեղեղի: Ամբողջ Եւրոպան գրաւեցաւ Էտուար Միւնչի գործերովը:

Ու ահա դար մը ետք, ֆրանսական արուեստը բարձր գնահատող Նորվեկիացի այս նկարիչը դարձեալ Փարիզի մէջ է ու կը գրաւէ սիրտերը բազմահազար այցելուներու Միւզէ տ'Օրսէի սրահներուն մէջ:

Երբ բազմահազար թիւով կը ներկայացնեմ այցելուները այս ցուցահանդէսին, նկատի ունիմ հոն անցուցած իմ երեքուկէս ժամերս, երբ ժողովուրդը այդ պահերուն հոսող գետի տեսք ստացած էր:

Ցուցահանդէսը կազմակերպողները անունով մը մկրտած էին այս նախաձեռնութիւնը - Միւնչը եւ Ֆրանսան:

Գեղեցիկ ու ճշմարիտ անուանում, քանի որ պատմականօրէն, Միւնչ, իր վաղ երիտասարդութեան օրերէն եւ առաջին անգամ 17 տարեկան հասակին եկած է Փարիզ ու անկէ ետք ոչ թէ կրկնած այլ բազմապատկած է իր այցելութիւնները դէպի այս արուեստի քաղաքը, կեցութեան տարիներու վերածելու համար այս կայքը, ներշնչուելու համար այս երկրէն, կապեր հաստատելու համար Ֆրանսայի հպարտութիւնը եղող նկարիչներու հետ, երբեմն անոնցմէ սորվելով, բայց իր ինքնուրոյնութիւնը պահելու ուժով, ներքին ինքնածին տուեալներով զինուած:

1880-ական թուականներուն, Նորվեկիոյ հայեացքը, արուեստի հարցերուն մէջ, Գերմանիայէն հեռանալով ուղղուած էր Ֆրանսայի:

1881-էն սկսեալ, Ֆրանսայի մէջ, Իմփրէսիոնիզմի շուրջ սկսած էր վէճ մը, որ իր ջրապտոյտին մէջ առաւ նաեւ Միւնչը:

Առաջին շրջանի Միւնչի գործերը Մանէի հետ սերտակցութիւն մը կը մատնէին: Իսկ երբ, 1888-ին, Միւնչը ներկայ կ'ըլլայ Քոփէնհակընի մէջ կազմակերպուած Ռոտէնի մէկ ցուցահանդէսին, կ'ամրանայ իր կապուածութիւնը ֆրանսական արուեստին:

Միւնչը, 1889 թուականին կը տեսնենք Փարիզի մէջ, չորս տարիներու համար, երբ պետական թոշակառու է: Կ'ուսանի, կ'ուսումնասիրէ, կը ստեղծագործէ: Այս շրջանին, իր «Գիշերը» գործը տրտմաթախիծ մթնոլորտի մը վերբերում, կը նկատուի տպաւորապաշտ ստեղծագործութիւն:

1891 - 1892-ին, Փիլիփքայէս տկար, կազդուրուելու համար հարաւի մէջ է - Քոթ տ'Ազիւր, Նիս, Մոնթէ Գարլօ: Վանկոկի եւ Կօկէնի հետեւորդ մըն է: Այստեղ կը ստեղծէ իր նշանաւոր գործերէն մէկը՝ «Մելանքոլի»ն, - «Տրտմութիւն», որուն կը յաջորդէ նոյնքան իր վրայ խօսիլ տուած «Աղաղակը»:

1892-ի աշնան ցուցահանդէս Պեռլինի մէջ, որ կը տեւէ միայն մէկ շաբաթ: Գերմանացիները դժգոհ են: Կը փակեն ցուցահանդէսը: Մեծ աղմուկ կը յառաջանայ եւ հետաքրքրութիւնը աւելի կը սրի Միւնչի անունին շուրջ: Այս սքանդալը պատմութեան կ'անցնի:

1896-ին, Միւնչ, կը ցուցադրէ իր գործերը Փարիզի Անկախներու սրահին մէջ: Իր նիւթերը - Մահն ու սէրը, մարդկային խորունկ վիշտը: Կ'անցնի փայտի վրայ փորագրութիւններու, կրաւիւրի, լիթոյի. կը ստեղծէ հետաքրքրական գործեր, կուտայ շարքը «Հիւանդ Տղեկ»ը-ին:

1901-ին զինք կը տեսնէք Գերմանիոյ մէջ: Արդէն յաղթական է եւ տիրացած միջազգային համբաւի: Մինչեւ 1908 կ'ապրի Պեռլինի մէջ: Կը ներկայացնէ «Մարաթի մահը»: Այս գործը, կ'ըսեն արուեստաբանները, կը յիշեցնէ Մաթիսը: Ու կը շարունակեն - մաթիսականութիւնը երեւակայել կարելի չէ առանց Միւնչի:

Միւնչ կը նկարազարդէ գիրքեր. յիշենք իր մեծ հայրենակիցին Իպսընի մէկ գործը. նոյնպէս Ժան Կապրիէլ Պորքմանի: Կտաւներով կը ներկայացնէ Օկիւսթ Սթրինթպէրկը, Ստեֆան Մալարմէն, Դոստոյեւսկին եւ ուրիշները:

Միւնչ կը կապուի Մեթերլինկի եւ Մալարմէի գրական աշխարհին:

Այս բոլորը նկատի ունենալով Միւզէ տ'Օրսէն, իրաւունք չունէ՞ր իր կազմակերպած ցուցահանդէսը «Միւնչը եւ Ֆրանսան» կոչելու: Անշուշտ ունէր:

Բայց Միւնչ, Ֆրանսայի որդեգիր զաւակը չէ: Ան գերազանցօրէն կը մնայ Նորվեկիացի ինքնատիպ, սեփական ըսելիք ունեցող նկարիչ: Հոս է որ Ֆրանսացիք կը սխալին երբ Միւնչը իրենցմէ ծնած ըլլալը հաստատելու մեծ ճիգ մը կ'ընեն:

Ճիշդ է, Միւնչը իր գրերաձեւով ազդակից է Ֆրանսացի նկարիչներու, բայց անոր թեքնիքը խորապէս ինքնատիպ է:

Օրինակ մը տալու համար ըսեմ, որ Միւզէ տ'Օրսէի մէջ տասնեակ մը ֆրանսացի անուանի նկարիչներու գործեր ցուցադրուած էին եւ անոնց կողքին՝ Միւնչի գործերը - ըսել ուզելով, թէ նայեցէք, որմէ ազդուած է Միւնչ:

Այդ քով - քովի դրուած գործերը դիտողը կրնայ հակառակ եզրակացութեան գալ, ըսել ուզուածին հակառակը մտածել:

Մինչ ֆրանսացի նկարիչներու գործերը աւարտուն են, իրենց խօսքը ըսած-աւարտած, աւդին, Միւնչի կտաւներուն նայողը կը շարունակէ մտածել նկարիչին գործէն բխած թելադրութեամբ:

Վերցնենք Կիւսթաւ Քայպոթի «Պուլվար Հօսմանի Պատշգամը» 1880-ին նկարուած գործը եւ Էտուար Միւնչի «Լաֆայէթ փողոցը»: Առաջին ակնարկով երկու բնանկարները նմանութիւն մը ունին: Երկուքին մէջ ալ, մարդիկ պատշգամբէն փողոցին եռուզեռը կը դիտեն. ու մինչ առաջինին մէջ ամէն ինչ ըսուած է, Միւնչինը, որ ստեղծուած է 1891-ին, անսահմանութիւն մը ունի, բանաստեղծական է, դիտողը աւելի կը պահէ իր դէմ ու երկար մտածումներու կ'առաջնորդէ: Մէկ խօսքով այդ երկու նկարները իրարմէ բոլորովին տարբեր գործեր են եւ նժարը կը հակեն դէպի Միւնչը:

Էտուար Միւնչ 1863 - 1944, եղաւ խորհրդապաշտ նկարիչ մը, որ իր ամբողջ ստեղծագործական կեանքին տեւողութեան նկարեց մարդոց տրտմութիւնը, մահուան դիմաց ունեցած վախը, ապրելու տառապանքը:

Միւնչ Ֆրանսա գտնուեցաւ այնպիսի շրջանի մը երբ այս երկրին վրայ կ'իշխէր տպաւորապաշտութիւնն ու Զոլայի իրապաշտութիւնը: Հոս, պէտք է չեշտել, որ արուեստի մէջ, ֆրանսական նկարչութիւնը նկատի ունիմ, այդ շրջանին վախը գոյութիւն չունէր: Ուստի կրնամ ըսել, որ Միւնչ թէեւ շատ բան վերցուց այս երկրին արուեստէն, բայց երբեք չընդօրինակեց, այլ՝ ստեղծագործեց ինքնուրոյնութեամբ:

Միւնչին մօտ գերիշխողը նորոյթ իրապաշտութիւնն է:

Ահա կը յամենամ Միւնչի գործերուն առջեւ «Գիշեր», «Սրճարանին մէջ», «Լաֆայէթ փողոցը», «Տխրութիւնը» գոյներու ապսթրակցիոն մը - հակադրութիւն, որ մարդը կը տանի անհունին, անեզրութեան: «Օլկա Պիտէի Դիմանկարը» անհանգիստ հոգիի մը ներկայացումն է: «Ինքնանկարը» ինքնասուլում մըն է, խորացող ինքնաճանաչումի ձգտող. «Ա. Լա Ռուլէթը» մեզի կը յուշէ, որ կեանքն ալ խաղ մըն է: Այս գործը Վան Կոկի մէկ աշխատանքին նմանցնելու ճիգ մը կայ. այո՛, Վան Կոկն ալ տեղ մը, իր էութեամբ արտայայտչապաշտ է եւ ... անհանգիստ հոգի մը ունի:

Կը դիտեմ «Աղաղակը» նկարը: Սա մէկ մարդու ճիչը չէ, այլ՝ կարծէք ամբողջ մարդկութեան աղաղակը, կեանքի ողբերգականութեան ահազանգը: Կարծէք այստեղ Միւնչ ու Գառզու նոյն մտահոգութիւնը կ'ապրին աշխարհի վախճանականութեան նկատմամբ:

Նայեցէք «Արդուզարդ ընող կնոջ», ապա «Նիսի բնապատկերը»ին: Նկարիչին տըրտմաթախիծ հոգիին ալիքները կը գտնէք հոն - գոյն, ձեւ քոմփոզիսիոն կը հրապուրեն ձեզ:

Յիշեցէք, որ Վան Կոկ իր ողջութեան ոչ մէկ նկար կրցած էր ծախել: Բայց այսօր, նկարչութեան իշխաններէն է աշխարհի մէջ:

Նոյն շրջանի նկարիչներէն ահա Կօկէնի «Միգէր Հիւմէն»ը:

Մեծերու հետ նստած է Միւնչ, ինքն ալ մեծերու մէջ մեծ մը:

«Մահուան հովիւը» չի սարսափեցներ մեզ, «Երիտասարդը եւ պոռնիկը» կը դիտուի հոգեբանական խորունկ վերլուծումի մը լոյսին տակ: Պատանեակը անծանօթ ու խռովայոյզ զգացումներու ալիքներուն յանձնուած է....:

Բազմաթիւ են գործերը - «Պարմանուհին եւ մահը», «Ինքնանկար կնոջ մասքով», «Կինը բնապատկերով», «Փարիզեան մերկեր», «Պար ծովափին» եւ ուրիշներ:

Ֆրանսացի նկարիչ՝ Էմիլ Պեռնարէն գործ մը դրուած է այստեղ. ըսել ուզելով թէ Միւնչին մէկ ստեղծագործութիւնը տուեալ նկարին կը նմանի: Կարծէք ըսել կ'ուզեն՝ Մեծարենցը Դանիէլ Վարուժանին կը նմանի:

Այո՛, երկուքն ալ բանաստեղծ են, բայց ամէն մէկը իր աշխարհով, իր մտածելու եւ արտայայտուելու սեփական եղանակով: Մինչ Օրսէի մէջ մեր տեսած գործերէն Էմիլ Պեռնարին կտաւը աւարտուն է գրեթէ, կաղապարին վերջին գիծին մէջ ամփոփուած, աւդին, Միւնչին գործը մեր մտածումներուն մէջ կը մընայ շարունակելի, կը մնայ գրաւող ու գրաւուելիք աշխարհ: Երկու պարմանուհիներ կան այստեղ «կարմիր եւ ըսպիտակ». խորունկ վիճակներ ներկայացնող պաստառ մը արդարեւ, երբ սպիտակ աղջիկը հոսող ջուրին կը նայի մինչ

ՅԱՋՈՂ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 9-էն սկսեալ տեղի ունեցաւ պարահանդէս երեկոյթ մը ի նպաստ Տիգրան եւ Հայկանուշ Փափազեան Վարժարանին Փոլիվալան սրահին մէջ (Սէն-Սիր օ՛Մոն տ՛Օռ՝»), հակառակ տեղատարափ անձրեւին, խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ, ծնողներ, բարեկամներ եւ մեծ թիւով երիտասարդութիւն որոնք եկած էին զանազան շրջաններէն, Փարիզէն, Մարսէյլէն, մօտ 500 հոգի ներկայ էին այս ձեռնարկին, քաջալերելու համար հայկական դպրոցը:

Վարժարանին այս ձեռնարկը բացառիկ յաջողութիւն արձանագրեց շնորհիւ ծնողական մարմնի անխոնջ աշխատանքին, որ ամէն ջանք ի գործ դրած էր ձեռնարկին յաջողութեան համար: Իսկ «Կայծակ» նուագախումբը իր խանդավառ հայկական երգ ու եղանակներով ստեղծեց բարձր տրամադրութիւններ:

Երեկոյթին ներկայ էր հոգեւոր հովիւ Իսահակ Քահանայ Հէքիմեանը որ կը ներկայացնէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանը որ կը գտնուէր Էջմիածին վերջին օրերուն, ներկայ էր նաեւ Տիգրան եւ Հայկանուշ Փափազեան Վարժարանի բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Արփինէ Մարգարեան, կային նաեւ ուրիշ անձնաւորութիւններ:

Ծնողական մարմնին կողմէ պատրաստուած հայկական համադամ ճաշերը հիւրասիրուեցան ժողովուրդին:

Երեկոյթը տեւեց մինչեւ արեւածագ, ժողովուրդը բաժնուեցաւ սրահէն գոհ, իսկ բախտաւորներ շահեցան արժէքաւոր նուէրներ:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի «Ահարոնեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 29-ին, Հ.Յ.Դ. Գանատայի Երիտ. Միութեան նախաձեռնութեամբ նշուած է «Երիտասարդականի Օրը»: Լեւոն Շանթի մահուան 40-ամեակին նուիրուած այս երեկոյթին բացումը կատարած է Ասպետ Աւետիսեան: Անոյշ Մանուկեան խօսած է Շանթի կեանքին ու գործերուն մասին: Գեղարուեստական բաժնով, խումբ մը երիտասարդներ ներկայացուցած են Լեւոն Շանթի «Եսի Մարդը» թատերակը, Մհեր Գարագաշեանի բեմադրութեամբ: Տեղի ունեցած երգ ու նուագէն ետք՝ 15 պատանիներ անցած են Հ. Յ. Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան շարքերը:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Սեպտեմբեր 20-ի գիշերը, փակումը կատարուած է Իրանի 24-րդ համահայկական խաղերուն, աւելի քան 20 հազար հոգիի ներկայութեան: Ինը օր տեւած այս խաղերու եզրափակիչ արարողութեան ներկայ եղած են Թեմակալ Առաջնորդ Արտակ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ Վարդան Եպիսկոպոս Թէքէեան, իրանեան Խորհրդարանի հայ զոյգ երեսփոխանները, Սուրիոյ դեսպանն ու Խորհրդային Միութեան դեսպանատան կցորդը, Հայաստանի մարմնամարզութեան Կոմիտէի նախագահ Ռաֆայէլ Թորոյեան, «Ոզնի» երգիծաթերթի խմբագիր Արամայիս Սահակեան եւ ուրիշներ: Ֆութպոլի, պասքէթպոլի եւ վոլէյպոլի եզրափակիչ մրցումներէն ետք՝ տեղի ունեցած է մետալներու բաշխումը, հուսկ Սերժ Սաֆարեան մարած է 24-րդ համահայկական խաղերու մեծ ջահը ու փոխարէնը վառած՝ յառաջիկայ 25-րդ խաղերու խորհրդանիշը:

ԲԱՑԷ Ի ԲԱՑ

- Դուն ինչո՞ւ բանտարկուած ես:
- Մաքսանենգութեան համար: 10 տարի կալանաւոր աշխատանք:
- Իսկ դուն ինչո՞ւ դատապարտուած ես:
- Ձեղծարարութեան համար: 8 տարի մենախուցի մէջ:
- Դո՞ւն պարոն:
- Հաշխշամոլութեան համար: 5 տարի:
- Դո՞ւն:
- Խարդախութիւն՝ 3 տարի:
- Դո՞ւք օրիորդ:
- Անբարոյականութիւն՝ 2 ամիս:
- Մօրուքաւոր պարո՞ն:
- Գողութիւն՝ մի քանի օր:
- Իսկ դո՞ւն:
- Ես ազատ արձակուեցայ: Ներում շնորհեցին:
- Ի՞նչ ըրած էիր:
- Սուփերմարքէթի մը առջեւ ռումբ զետեղած է: 40 մեռեալ եւ 90 վիրաւոր: Ականուած ինքնաշարժ մը մարդաշատ թաղի մը մէջ՝ դարձեալ տասնեակ մեռեալներ եւ վիրաւորներ: Անպարտ արձակեցին:
- Դո՞ւն ալ ազատեցար:
- Այո, իմս մեծ բան մը չէ: Վարչապետ մը եւ նախագահ մը սպաննեցի:
- Քեզի ինչո՞ւ ներում շնորհեցին:
- Պետութեան թշնամիները մաքրագործեցի: Հազարաւոր մայրեր լացուցի: Երախաներ որբ ձգեցի: Հարիւրաւոր ընտանիքներ՝ թափառական: Իմ հրամանովս տուներ քանդուեցան եւ թաղեր աւերուեցան: Հերոս հռչակուեցայ: Թշնամիներս շուքէս վախցան եւ գլխ փախցուցին:
- Իսկ դո՞ւք, պարոնայք: Ի՞նչ համարձակութեամբ ազատ կը պտըտիք:
- Հիմա մեր օրն է: Կ՛ուտենք, կը խմենք, կը վայելենք եւ մասամբ նորին... Օրէնքը մենք հաստատեցինք: Վաղն ալ մեզի ներում կը շնորհեն...

- Շիտակը շնորհաւորելի են Ֆրանսացիները:
- Ինչո՞ւ:
- Մարդիկը Նափոլէոնի օրերուն այսպիսի սխրագործութիւն չէին կրցած ընել:
- Ի՞նչ կ՛ըսես:
- Ոչ ալ Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմի ընդյատակեայ դիմադրութեան ընթացքին:
- Այդքա՞ն:
- Ոչ ալ Ծոցի հերոսական պատերազմին:
- Լաւ, ի՞նչ ըրին:
- Զօրավարը անվնաս Ֆրանսա տեղափոխեցին:
- Այս ի՛նչ հերոսութիւն:
- Նաւատորմիղ, օդուժ, հրետանի, գաղտնի սպասարկութիւն, եւ քօմանտօներ միասնաբար կրցան դուրս հանել այս գաղտնի առաքելութիւնը:
- Կը շնորհաւորենք մեծն Ֆրանսան: Բայց քանի որ այսպիսի գործողութիւններ յաջող կը կատարէ, մի քանի հացէներ տանք, որ անոնց տէրերն ալ շուտափոյթ հեռացնեն Լիբանանէն...:

- Լիբանանի բոլոր քաղաքական դէմքերը անձեռնմխե՞լի են:
- Սանձարձակ ազատութիւն կը վայելեն:
- Եթէ գողութի՞ւն ընեն:
- Աչք կը գոցուի:
- Կաշառակերութի՞ւն:
- Օրինաւոր կը նկատուի:
- Մաքսանենգութի՞ւն:
- Ճարպիկութիւնը կը շնորհաւորեն:
- Դաւաճանութի՞ւն:
- Հմուտ քաղաքականութիւն կը նկատեն:
- Իսկ եթէ օրին մէկը երկրին ղեկը փոխուի եւ հակառակորդները տիրե՞ն:
- Ընդհանուր ներում կը շնորհեն:

- Այս ի՞նչ խրախնցում կայ ճամբորդական գրասենեակներուն առջեւ:
- Չլսեցի՞ր պատահածը:
- Ո՛չ, ի՞նչ կայ:
- Որոշում տրուած է, որ բոլոր յանցապարտ քաղաքական դէմքերը Լիբանանէն աքսորուին հիւրընկալ Ֆրանսայի ափերը:
- Այս հաշուով մարդ չի մնար Լիբանանի մէջ: Նախագահ, վարչապետ, երեսփոխան, նախարար եւ անոնց խորհրդականներն ու ընդդիմադիրները բոլորն ալ... երթաք բարով:
- Խնդիրը անոնք չեն, այլ՝ ես:
- Ինչո՞ւ:
- Ես ինծի մեր տանը «նախագահ»ը հռչակած էի:
- Լաւ որ ես անանկ սխալ մը չեմ գործած: Կինս է ներքին գործոց նախարարը...:

- Ինչո՞ւ Նախարարաց Խորհուրդի նիստին մէջ Ներումի հարցին շուրջ բախ-բասուներ տեղի ունեցան:
- Որովհետեւ ամէն մարդ իր հաշիւը ունի:
- Ի՞նչ հաշիւ:
- Թէ ի՞նչ ըրած է մինչեւ հիմա, եւ ապագային ի՞նչ ծրագիրներ ունի, եւ այս բոլորը ներումի սահմաններուն մէջ կը մտնե՞ն թէ ոչ:
- Հետեւանքը ի՞նչ եղաւ:
- Առաձգական օրէնքներ սահմանեցին: Ուզած կողմերնին կրնան քաշել: Այնպէս որ շատ հանգիստ կրնան իրենց ծրագիրները մշակել...:

ՎԱՌՕԴ

«Զարթօնք»

միտը՝ ալիքուող անտառին... Երկու խորութիւններ, երկու խորութիւններու դիմաց: Կարծէք առաջինը ըլլար գրական խօսք, մինչ երկրորդը՝ նկարչական:

Նայեցէք սա «Հիւանդ զաւակը» նկարին: Մայրը նստած է սնարին կուշտին. մօրը, կքած ուսերով մօրը տառապանքին մէջն է որ կ՛արտացոլայ հիւանդ զաւկին ծանր վիճակը:

Վերջապէս ահա «Փակ աչքերը» կարծէք տածումի աղբիւր, «Միրոյ ծաղիկ»ը, յաւերժութիւն, «Բաղձանք»ը ուր մերկի մը դիմաց տարբեր մարդիկ կիզակէտի մը ուղղած են իրենց տենչալի նայուածքները:

«Կոնակի վրայ պառկած կինը» երազային աշխարհի մը բանալին կու տայ ձեզի, մինչ «Բաժանում»ին մէջ, հերարձակ աղջիկի ալիքուող մազերը կը միանան ծովին, եւ երիտասարդ մը արիւնող ոտով իր տխուր բախտը կ՛ողբայ...:

Դիտելէ ետք «Բաժանումը» կ՛ըսեմ, ինչպէ՛ս բաժնուիլ Էտուար Մունչէն, Միզէ տ՛Օրսէէն, արուեստի այս բազմալար աշխարհէն, երբ քիչ ետք, Սէնի ափէն պիտի դիտեմ հոսող ջուրերն ու մարդկային բազմութիւնները, Լուվրին նայիմ, շքեղ պալատներու որոնք Փարիզի անկորնչելի գանձերն են ու բոլոր հայերէն լսելի ձայնով մը աշխարհով մէկ պոռամ. - Ե՛րբ, Հայաստանն ալ պիտի ունենայ այսպիսի պալատներ, ե՞րբ իր արուեստագէտ զաւակներուն գործերը պիտի ցուցադրուին ա՛յս շքեղութեամբ, ե՞րբ պիտի ամրանայ մեր Հանրապետութիւնը ու միանայ մեր ժողովուրդը ոչ թէ հազար տարուան մեռելներուն, այլ Վահագնին, ե՛րգ դառնայ Կոմիտասի ճպոտին տակ, Մեսրոպօրէն վսեմ ու Ծաղկուրորէն գեղեցիկ:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Փարիզ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Ուսուցչական ամենաբեղուն շըրջանը Կալկաթայի մէջ է որ կը բոլորէ այնուհետեւ, տեսուչ կարգուելով տեղւոյն Մարդասիրական Ճեմարանին: Թէ ո՞ր աստիճան յարգուած ու գընահատուած էր հոն տարաբախտ ուսուցչապետը՝ քառամեայ իր պաշտօնավարութեամբ, կ՛արժէ անցողակի յիշել ա՛ս պարագան ալ. Կալկաթայի փարթամ Հայերէ ոմանք 1918-ին հոն այցելող Եպիստոսի առաջնորդ Թորգոմ Եպիսկոպոսի մեծ գումար մը կը խոստանային բարեգործական նպատակի համար, եթէ նուիրակ սրբազանը Թուրեան Հայր Սուրբի ողջ ըլլալն աւետէր իրենց...: Մասնագիտութիւնն էր աստուածաբանութիւն եւ փիլիսոփայութիւն: Կը թողու քանի մը անտիպ երկեր, Խորհրդատետրի մեկնաբանութիւնը, Պատմութիւն փիլիսոփայութեան եւայլն: Հուրրիէթէն վերջ Թուրքիա դարձին - ի՛նչ աղէտալի մուտք ի Խոր Վիրապ - աշխարհական «վարդապետ»ութեանը վրայ կ՛աւելցնէ կրօնականն ալ, վեղար առնելով Ստեփանոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեանէ 1912 Հոկտեմբեր 1-ին եւ տարի մը Արմաշու դպրեվանքը կը մնայ՝ իբր դասաւանդ աստուածաբանութեան, փիլիսոփայութեան եւ անգլերէնի: Պոլիս գալուն, կը ստանձնէ առժամեայ քարոզչութիւնը Կէտիկ Փաշայի եւ Մագրիքէօյի: Կ՛ընտրուի առաջնորդական տեղապահ (վեց ամիս վերջն ալ առաջնորդ) Տրապիզոնի՝ ուր 1913 Նոյեմբեր 1-ին Ծայրագունութեան աստիճան կը ստանայ Տիգրանակերտի առաջնորդ՝ Ջաւէն Եպիսկոպոսէ, որ Պատրիարք ընտրուած՝ հոն հանդիպելով իր աթոռը կը դառնար:

Ներհուն գլուխը, արիութեամբն ու վարչական ցայտուն կարողութիւններովը՝ Հայ Եկեղեցական Դասուն պատուաբեր այս անդամի՛ն ալ վիճակուած էր մահերուն ամէնէն անգութը, զոր պիտի պատմենք ստորեւ, մարտիրոսացմանը նախօրերուն Թոհուբոհին հետ:

Ընդհանուր Պատերազմին սկիզբները Թուրեան Վարդապետ մայրաքաղաքս գտնուելուն՝ կ՛աճապարէ իր վիճակը հասնիլ: Մեկնումէն երկու օր վերջ էր որ կը փակուէր Վոսփորի նեղուցը՝ ռուսեւթուրք ծովային բախմանց հետեւանօք: Երբ Տրապիզոն կը սկսի նեղուիլ ռմբակոծումներէ, ժողովուրդը գիւղերը կը քաշուի: Վարդապետն ալ կը գտնուէր Ջեֆանոս գիւղը՝ հօտին մեծամասնութեանը հետ: Եղեռնը կ՛անդաձէին անդին՝ Իթթիհատի պարագլուխներ, եւ մերոնցմէ ո՛չ ոք լուր ունէր այդ ջարդողներուն մասին, մինչեւ այն օրը որ Ճէմալ Ազմի - Հայոց այդ Բեհեղգերուզը - լուր կը ղրկէ իրեն՝ որ շուտ քաղաք վերադառնայ «կարեւոր տեսակցութեան» մը համար: Եւ մեծ կ՛ըլլայ յուզումը Հայր Սուրբին, երբ կ՛իմանայ յիշեալէն թէ Կարնոյ Պատերազմական Ատեանը կ՛ուզէ եղեր զինք՝ հարցաքննելու համար: Ո՛չ այլ ինչ էր մտացածին այդ կոչը՝ բայց եթէ ազդանիշ մը Առաջնորդին սպանութեան, ենթակային համար դեռ եւս անստոյգ: Իթթիհատի կաղապին մէջ երկնուած, չարաչուք հնարք մըն էր այդ, գաղտագողի հաղորդուած ամէն գաւառ, Հայոց հոգեւոր պետերն անխտիր դարձնելու իրենց եղերական վախճանին: Իր պատասխանատու պաշտօնը պատրուակ բռնելով, Գէորգ Վարդապետ կը խնդրէ որ հարկ տեսնուածը հոդ՝ իր ներկայութեա՛նը կատարուի ցորչափ կ՛անդրադառնար թէ թիւրիմացութիւն մը կար գործին մէջ եւ իր անձը ո՛չ մէկ աղերս ունէր Երզրումի «տիվանը հարպ»ին հետ (Պատերազմի ընթացքին, Կարնոյ Պատերազմական Ատեանի շրջանակին մէջ կը մտնէր Տրապիզոնի նահանգն ալ): Նենգամիտ կուսակալը համախոհ կը ձեւանայ եւ կը խոստանայ պէտք եղածը հեռագրել Կարին: Երկու օր վերջ կրկին պաշտօնատուն ներկայանալուն, Ազմի վճռաբար կը յայտարարէ. - «Կարնոյ Տիվանը Հարպի կողմէ անձամբ ներկայ ըլլալնիդ անհրաժեշտ դատուած ըլլալով, պէտք է հոն մեկնիք անյապաղ. խնդիրն ուղղակի զինուորական իշխանութեան վերաբերուելուն կը ցաւիմ որ կարող չեմ որեւէ միջամտութիւն ընելու»: Եղերաբախտ Առաջնորդը հրամանին գլուխ կը ծռէ անտրտունջ, մեկնումէն առաջ խոհեմութիւն համարելով այդ անցուդարձը հեռագրաւ հաղորդել Պատրիարքարան, իր փոխանորդին՝ Տ. Շիրակի ստորագրութեամբ: Շատ չանցած՝ սեւ լուրը կը հասնէր քաղաք, թէ հրոսներ Կիմիւշխանէէն անդին՝ Մատրակի մօտերը կառքէն վար առեր եւ չարաչար նահատակեր էին զինք, նոյն նպատակաւ Բաբերդէն հոն տարուած Անանիա Վարդապետ Հազարապետեանի հետ...: Այնուհետեւ հօտն անհովիւ կը մնայ եւ կ՛ենթարկուի Զուլումներո՛ւ Զուլումին, որուն հարեւանցիկ նկարագրականը տըւինք նախորդ էջերով:

(Շար. 306)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՆՆ. - Տէր եւ Տիկին Սահիան Վահանեան 1000 *Ֆր. իրենց եղբօր՝* Շահան վահանեանի *յիշատակին :*

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.- Տիկին Անտոնեան 200 *Ֆր. :*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ՛Անթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Բերրոն Քէյիշեանի *(ծնեալ՝ Քիզիրեան) մահուան առթիւ՝ Քէյիշեան ընտանիք* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մասիս Մուրեան* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պօյաճեան* 100 *Ֆր., Ժամագործեան Արթինեան ընտանիք* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Սոլոմոնիտէս (էքս)* 70 *Ֆր., Միհրան Սարկաւագ Քէյիշեան երգչախումբին* 100 *Ֆր., Օր. Ազատուհի Մանուկեան* 200 *Ֆր., Անթիքաճեան ընտանիք* 100 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվէճեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Հաճի Քէյիշեան* 100 *Ֆր. :*

վահան Սարգիսեանի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շահպազեան* 50 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պալըք* 100 *Ֆր., Պր. Օհան Նաճարեան* 50 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Նաճարեան* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շահպազեան* 100 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօլ Սարգիսեան* 200 *Ֆր. :*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Տակառեանի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. -*

Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան 1000 *Ֆր. «Յառաջ»ին :*

ՆԻՍ. - Յովհ. Գրիգորեան 300 *ֆրանք «Յառաջ»ին :*

ՓԱՐԻԶ. - Աշճ. Թ. Կ. Ժ. 100 *ֆրանք «Յառաջ»ին :*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ տարեկան աւանդական Մատաղօրհնութիւնը տեղի կ'ունենայ Սրբոց Թարգմանչաց Տօնին յաջորդող Կիրակին՝ Հոկտեմբեր 13 *:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու եւ բարերարներու հոգիներուն համար :

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 9-*ին ;*

Պատարագ՝ ժամը 10.15-*ին :*

Մատաղի Օրհնութիւն՝ ժամը 11.30-*ին :*

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱՉՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1989, Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակերը, հակառակ կրած յաջորդական յաւելումներուն -թուղթ, աշխատավարձ, ընկերային տուրք, առաքման սպասարկութիւն, թղթատար եւլն. եւլն.- : Դժբախտաբար կարելի չէ շարունակել նոյն պայմաններով եւ Նոյեմբեր 1-էն, պարտաւորուած ենք բարձրացնել բաժնեգիներու սակերը :

Մինչ այդ մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի անյապաղ փակել իրենց առկախ հաշիւները, օգտուելով ներկայ սակերէն : Նոյեմբեր մէկէն ետք ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով :

Կը խնդրուի նաեւ այն բաժանորդներէն, որոնք Սեպտեմբերի ընթացքին հաշուեցոյցեր ստացան եւ ցարդ չեն պատասխանած չուշացնել իրենց վճարումները : ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ, ԱՌԱՔՈՒՄԸ ԿԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵՆՔ, ԱՆԽՏԻՐ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՑ ՈՐՈՆՔ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐ ՈՒՆԻՆ : Հա՞րկ է յիշեցնել որ թերթերու բաժանորդագրութիւնները կանխիկ կը վճարուին եւ պէտք չէ չարաչար գործածել վարչութեան բարեացակամութիւնը :

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն բաժանորդներուն --բարեբախտաբար մեծամասնութիւն-- որոնք իրենց կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« Յ Ա Ռ Ա Ջ » Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՒՄԱՖ) տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 23-*ին Փարիզի Մերիտիէն պանդոկի սրահը :*

Paris : du référendum à l'élection présidentielle

Le Comité de Paris de l'U.G.A.B., avec le concours d'*Armenfax*, organise *une soirée le mardi* 15 *Octobre à* 20*h*30:

«L'Arménie : du référendum à l'élection présidentielle»,
au Centre Culturel de l'U.G.A.B,
118, rue de Courcelles, Paris 17e.

— *Soirée vidéo :* — Les journalistes français en Arménie.

— Le référendum, la visite de Boris Eltsine, les accords sur le Karabagh, et les interviews exclusives de Levon Ter-Petrossian et Parouïr Haïrikian.

— *Table ronde :* — *M. René Rouquet*, député PS et président du groupe d'études sur la question arménienne à l'Assemblée Nationale.

— Les observateurs français du référendum : MM. Richard Cazenave, député RPR de l'Isère, et François Rochebloine, député centriste de la Loire.

— Confirmation par téléphone :
45 - 20 - 03 - 18.

Paris fête l'élection présidentielle

L'U.G.A.B — A.D.L — S.F.A.

vous invitent à célébrer

«L'indépendance de l'Arménie et la première élection présidentielle libre»

le Mercredi 23 Octobre à partir de 19h.
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

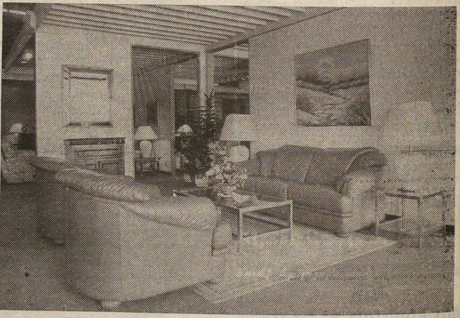
PRIX PAR PERSONNE :	**4 600 FFR**
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit	**2 300 FFR**
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit	**460 FFR**
Frais de visa en supplément	

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE BAROQUE

Samedi 19 Octobre à 20h30

Anne-Marie LACHAPELE — Aïda MOURADIAN
Hasmig SURMELIAN — Ani PETROSSIAN — Raffi PETROSSIAN
J .S. BACH — Concertos pour 1, 2, 3, 4 pianos

Orchestre Jeune Philharmonie — Direction Stephan WERNER
Radu BLIDAR — Devy ERLIH
Annie JODRY — Jean-Marc PHILIPS
A. VIVALDI — Concertos pour 1, 2, 3, 4 violons

Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

L'Association Sainte-Croix présente
les Samedi 12 et Dimanche 13 Octobre
l'association
ARTISTES PLASTICIENS ARMENIENS DE FRANCE
et son exposition itinérante

TROIS COULEURS

QUATRIEME DIMENSION

Vernissage le Samedi 12 Octobre à 18 h 30

au Centre Culturel Saint-Mesrob, 10 bis, rue Thouin, Paris 5e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15

MARDI
15 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.646

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17.646

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐԵԼ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱԳԱՆ

Պատմական թուականներ, որոնք յանկարծ գտան իրենց իսկական իմաստը, իրարու կը յաջորդեն Հայաստանի ժամանակակից պատմութեան մէջ: Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէէն ետք, վաղը՝ Հոկտեմբեր 16-ին, Հայաստանի ժողովուրդը պիտի ընտրէ իր անկախ հանրապետութեան առաջին նախագահը:

Արտասահմանը շատ ծանօթ չէ թեկնածուներուն քաղաքական ծրագրերուն, եթէ նոյնիսկ ծանօթ է անոնց անձերուն, ի բացառեալ մէկէ: Միւս հինգերը դանազան առիթներով այցելած են Սփիւռքի գաղութները եւ շփումներ ունեցած: «Յառաջ» ներկայացուց արդէն վեց դէմքեր, որոնց մէկը, սակայն, Վազգէն Մանուկեան քաշեց իր թեկնածութիւնը: Այսօր, նոյնը ըրած է Զորի Բալայեան: Կը մնայ ուրեմն, այն վեցերորդը, որ ամէնէն ծանօթն է, ոչ միայն «Ղարաբաղ» Կոմիտէի կազմութեան օրերէն, երբ դարձաւ խարիզմաթիք դէմք մը, այլ մանաւանդ վերջին 15 ամիսներուն, երբ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ ընտրուած վարեց երկրին քաղաքականութիւնը:

Առաջին շրջանին կամ երկրորդին, ինք է ամէնէն հաւանական ընտրեալը, հակառակ իրեն դէմ տարուած պայքարին, գլխաւորաբար Հ.Յ. Դաշնակցութեան կողմէ, որ կը ներկայացնէ իր թեկնածուն, անձին Սօս Սարգսեանի:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, իր հինգ մրցակիցներուն վրայ, ունի առաւելութիւն մը որ, իրականին մէջ, երկսայրի սուր մըն է: Միակն է որու քաղաքականութիւնը ծանօթ է, ամբողջական խոստումներու կամ երազային հեռանկարներու վրայ չէ հիմնուած: Ուրեմն, հարկ է ընդունիլ, որ իր ստացած ամէն մէկ քուէն վստահութեան քուէ մըն է եւ վաւերացումն է նաեւ իր տարած քաղաքականութեան: Կը դատուի իր ըրածին վրայ, ոչ՝ ըսելիքին: Տեսակ մը դասական փորձառութիւն է, զոր կ'անցընէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, ինչ որ սակայն, յաղթանակի պարագային, պէտք չէ խորհիլ տայ իրեն, թէ այլեւս հաշուետու չէ ժողովուրդին: Ընդհակառակն, յաղթանակէն ետք, անհրաժեշտ է, պէտք է գիտնայ – եւ գիտէ՛ վստահ ենք – թէ կը դառնայ նախագահը Հայաստանի համայն ժողովուրդին եւ կը դադրի վերջնապէս հոսանք մը ներկայացնելէ:

Այս ընտրութիւնը թերեւս աւելի շահեկան ըլլար, եթէ իր մրցակիցները, առնուազն քաղաքական նոյն մակարդակը ներկայացնէին, ինչ որ իրեն համար ալ փորձութիւն մը կ'ըլլար: Յաղթանակները աւելի մեծ են՝ երբ դժուար են:

Բեռը ծանր է Հայաստանի վաղուան նախագահին համար: Քայքայուած ու քաոսային երկրը հասած կայսրութեան մը մէջ, Հայաստան միւսներէն շատ աւելի ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ: Երկրաշարժի թէ Ատրպէյճանի անսպառ պաշարման քաղաքականութիւնը, տնտեսական շրջափակումը, Ղարաբաղի վէրքը, ուժանիւթի չգոյութիւնը եւ դեռ ուրիշ բիւր հարցեր կուտակուած, տխուր ժառանգ մը հեռանկարը կը գծեն ու ժողովուրդը պէտք է տոկայ: Դեռ պէտք է տոկայ տարիներ, որպէսզի, օր մը, ի վերջոյ վայելէ նոր արշալոյսներ, որոնց կարօտով կ'ապրի դարերէ ի վեր:

Բեռը շատ ծանր է Հայաստանի վաղուան նախագահին համար, որ առանձինն, այս ճգնաժամային պահուն նման մեծ պատասխանատուութիւն մը, պէտք է ջանայ չտարուիլ իշխանութեան տուած անխուսափելի գինովութենէն, ու պատրաստել Հայաստանի ժողովուրդին լուսաւոր ապագայ մը:

Ժողովուրդ մը, որ կ'ապրի միայն այն յոյսով թէ՝ «վաղը լաւ կը լինի», եւ որ վերջնապէս պէտք է տեսնէ այդ վաղը:

«ՅԱՌԱՋ»

ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ

Ծանօթ է որ Զորի Բալայեանի թեկնածութիւնը, Հայաստանի նախագահութեան աթոռին ուշ վաւերացուեցաւ, ինչ որ պատճառ եղաւ, որ ընտրութիւններու յետաձգումը պահանջէ: Իրեն զօրավիգ եղան չորս թեկնածուներ՝ Պարոյր Հայրիկեան, Աշոտ Նաւասարդեան, Ռաֆայէլ Ղազարեան, Սօս Սարգսեան, յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակելով այդ առնչութեամբ: Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 13-ին Զորի Բալայեան պոհացում ստացած չըլլալով կը քաշէր իր թեկնածութիւնը, բայց, դիմումը գրաւոր չէր եւ օրինաւոր ընոյթ չունէր: Իր առարկութիւնը այն է որ ընտրապայքարի հարկ եղած ժամանակը չի վայելեր: Կիրակի իրիկուն բողոքի ցոյց մը կ'ըլլար:

Նախիջեւանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Ալիեւ - «Թէրճիւման»ի (Հոկտեմբեր 14) միջոցաւ իր վրդովումը կը յայտնէ որ Սեպտեմբեր 11-էն ի վեր Հայերը շրջափակումի ենթարկած են շրջանը եւ ուտելիք չունին: Ցարդ Թուրքիա ոչ մէկ օգնութիւն բերած է եւ Կարմիր Մահիկին եղած դիմումն ալ անհետեւանք կը մնայ: Միայն Պաքիստանն է որ 20 թոն դեղնախնձոր ղրկեր է:

Ալիեւ, անշուշտ, չըսեր թէ Ազերիները ի՞նչ ըրած են կամ կ'ընեն...

Հոկտեմբեր 10-ի առաւօտուն, ժամը 5.45-ին, երկրաշարժային ցնցում մը արձանագրուած է Հայաստան, կեդրոն ունենալով կրկին Ամասիոյ շրջանը, Հայաստան - Թուրքիա սահմանագծին վրայ, Կումայրիէն 40 քիլոմեթր հիւսիս-արեւմուտք: Ցնցումը հասած է 6 աստիճանի (Մեռքալի, 12):

Լեռնային Ղարաբաղի «արտակարգ իրավիճակի հրամանատարութեան» միջնորդութեամբ՝ համաձայնութիւն գոյացած է Հոկտեմբեր 11-էն սկսեալ Ասկերանի, Շուշիի եւ Ստեփանակերտի շրջաններուն մէջ փոխադարձ հրադադար հաստատել: Բանի մը կէտերէ բաղկացած սոյն համաձայնութիւնը կը միտի ապահովել շրջանի երթեւեկութեան ապահովութիւնը, պատանդներու փոխանակումը ու մանաւանդ՝ Ժելեզնովոդսկի պայմանագրով նախատեսուած ծրագիրներու գործնականացումը, Հոկտեմբեր 16-էն սկսեալ:

ՎԱԽՃԱ՞Ն KGB-Ի

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ
ՊԷՏՔ Է ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ

Դէպքերը միշտ արագընթաց իրարու կը յաջորդեն, բայց ոչինչ յստակ է եւ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ, որ ամէն ինչ դեռ մշուշոտ է:

Այսպէս, արեւմտեան մամուլը ոգեւորութեամբ հաղորդեց ՔԱ - Կէ - Պէ-ի լուծումը, մինչ եթէ մօտէն քննուի այդ «լուծումը» այնքան ալ պարզ չի թուիր թէ ի՞նչ է կատարուածը եւ ի՞նչ պիտի պատահի: Արդարեւ, Պետութեան Խորհուրդը վաւերացուց Հոկտեմբեր 12-ին, «Պետութեան Ապահովութեան Կոմիտէին» լուծման որոշումը: Չեկայի եւ էն - ՔԱ - Վէ - Տէ-ի ժառանգորդը կ'անհետանայ, բայց, հրապարակուած զեկոյցը կը ճշդէ միայն ըսելով թէ ան «պիտի վերակազմակերպուի» եւ ջնջելէ ետք ՔԱ - Կէ - Պէ-էն՝

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ «ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՆԱՐԵԿԻ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԱՇՈՑՔԻ ՄԷՋ (ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ)

(ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6)

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի.-

Հիւանդանոցի բակին մէջ զետեղուած էր տուֆէ հսկայ ժայռակտոր մը, որուն վրայ՝ Պապի զինանշանի ներքեւ՝ փորագրուած էր հայերէն ու լատիներէն արձանագրութիւն.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՂՈՍ Բ.
ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՊՆ ՀՌՈՎՄԱՅ
ՆՈՒԻՐԷ
ԶԱՅՍ ԲՈՒԺԱՐԱՆ ՑԱՒՈՑ
ՍԻՐԵԼԻ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ
ՄԻԱԲԱՆ ՀԱՒԱՏՈՎ
Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ
ՆՇԱՆ ԿԵՆԴԱՆԱՐԱՐ ՔԱՆ ԶՄԱՀ ՀԶՕՐ
ԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ԱՆՍԱՄԱՆ ՅՈՒՍՈՅ
ՅԱՆՈՒՆ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ ՍՐԲՈՅ ԿՈՒՍԻՆ
ՏԻՐԱՄՕՐ ՆԱՐԵԿԱՅ
Ի ԹՎ. ՀԱՅՈՑ ՌՆԽԲ
ՅԱՄԻՆ 1991 Ի ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ Զ.

«Հայր Մեր»ով եւ օրհնութեամբ ողջունեցինք զոյգ արձանագրութիւնները:

Բակի մուտքին՝ երկու հսկայ խաչեր, մին՝ լատինական, միւսը՝ հայկական խաչքարի ձեւով, կ'ողջունեն մտնողները:

Ապա ներկաները կ'անցնին հիւանդանոց:

Կարդինալը եւ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան միասնաբար կը կտրեն ժապաւէնը եւ օրհնելով կը մտնեն շէնքի մայր դռնէն:

Ծրտ. Փերիքօլի կը բացատրէ, մուտքին մօտ զետեղուած քարտէսին վրայէն, հիւանդանոցին զանազան բաժինները:

4.200 քառակուսի մեթր տարածութեամբ, - ամբողջ հողը կը հասնի երեք հեկտարի- 104 անկողիններով, վեց բաժիններ, երկու սրահներ՝ վիրաբուժական գործողութեանց, երեք սրահներ՝ շտապ օգնութեան, ամբողջական կահաւորումով: Նուէր Քահանայապետէն հայ ժողովուրդին, 1988-ի ահաւոր երկրաշարժէն տուժած: Կը կոչուի «Նարեկի Տիրամայր»: Արժած է իտալական 14 միլիառ լիրէթ: Ունի մանկաբուժարանի, ծննդաբերութեան, վիրաբուժարանի (ներառեալ ոսկրադարմանումի), ընդհանուր բժշկութեան և վարակիչ հիւանդութեանց բաժիններ, ախտաճանաչումի ամէնէն արդիական գործիքներով օժտուած: Հիւանդանոցն ունի նաեւ ներքին դեղարան. վեց դարմանատուներ (ատամնաբուժարան, ակնաբուժարան, եւլն...): Ունի խոհանոց, ճաշարաններ, լուացարաններ, կառատուն, բժշկապետի բնակարան, ամերիկացի եւ իտալացի այցելու մասնագէտներու հիւրանոց, հոգեւոր հովիւի բնակարան, հայադրոշմ մատուռ մը:

**

Հոկտեմբեր 4-ի կէսօրին, Հայլիւ Երեւան հասած, փոքրիկ պատուիրակութիւն մը (Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, Մոնս. Կուձերոթթի եւ Հ. Ֆորթինօ) կը փութան Ս. Էջմիածին ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայացուցիչներուն հետ կը տեսակցին (դիւանապետ Ներսէս Արք. Պօզապալեան եւ Գրիգորիս Եպիսկ. Բունիաթեան), օրակարգի եւ յայտագրի մանրամասնութեանց մասին կարգադրութեանց համար:

Պատուիրակութեան աւագ հիւրերը ասպնջականութիւն կը գտնեն, Երեւանի մէջ, Մատենադարանին մօտիկ, պետական անձնաւորութեանց վերապահեալ «տաչա»յի մը մէջ: Թղթակիցներն եւ այլ հիւրերը՝ Հրազդան եւ Դուին պանդոկներուն մէջ:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր հանդիպում՝ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, պետական Պալատին մէջ: Կարդինալը կը ներկայացնէ պատուիրակութեան բոլոր անդամները, մասնաւորապէս Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանը եւ կը հաղորդէ նոր պատասխանատուութեանց ստանձնումը եւ Պապին որոշումները, նաեւ այս այցելութեան նպատակն ու ծրագիրը:

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կ'ունենայ նաեւ երկար հարցազրոյց իտալացի թղթակիցներուն հետ:

Երեկոյեան, տեղի կ'ունենայ Առողջապահութեան նախարարութեան շէնքին մէջ, նախարարին եւ իր անմիջական աշխատակիցներուն հետ, խորհրդակցական նիստ՝ Ղուկասեանի նոր հիւանդանոցին գործունէութեան առնչութեամբ: Ծիրանաւորէն ետք խօսք կ'առնեն Մոնս. Փաչինի, Մոնս. Կուձերոթթի, Պ. Փերիքօլի եւ այլ իտալացի բժիշկներ. կը գոյանայ համաձայնութիւն՝ հիւանդանոցի գործունէութեան ուղընթացի շուրջ:

(Շար. 2)

ՄԱՄՈՒԼ

LE MONDE (12 Octobre)

LA GRANDE MISERE DES SINISTRÉS DE LENINAKAN

Այս խորագրին տակ, «Մոնտ»ի թղթակիցը ողբերգական պատկերը կը պարզէ Լենինականի, երկրաշարժէն մօտ երեք տարի ետք:

Ներկայացուցած ամէն մէկ պարագայ սիրտ կը ցաւցնէ ու չի կրնար մեր դատութեան բաժակը չյորդեցնել: Ոչինչ եղած է ու անապաստան ժողովուրդ մը իր երրորդ ձմեռը պիտի անցընէ անընդունելի պայմաններու մէջ: Եւ շրջափակումը ամէն բան չարդարացներ, անոնց համար որոնք ականատես եղած են թէ ի՞նչ շքեղ ապարանքներ, առանձնատուներ շինուած են հոս ու հոն:

Լենինականի գլխաւոր ողբերգութիւնն ալ կը մնայ «Ֆրանսական թեքումով» դպրոցը: Մարթէն Փաշայեանի 450 աշակերտներէն 350ը զոհ գացին երկրաշարժին: 50 դասատուներէն՝ 23-ը մեռան եւ դեռ այսօր, դպրոցին տեսուչը որ կորսնցուցած է իր կնոջ 2 զաւակները կը սպասէ որ Ֆրանսա բարեհաճի բան մը ընել, մինչ անգլին Մեծն-Բրիտանեան փառաւոր դպրոց մը շինեց, որուն բացումն ալ Տիկին Թաչէրը կատարեց:

Ցաւալի է, արդարեւ, հաստատել, որ եթէ ֆրանսական կազմակերպութիւնները, հրշէջները, ժողովուրդը, առաջին օրէն, հսկայ եւ փրկարար օժանդակութիւն բերին Հայաստանի աղէտեալ ժողովուրդին, ֆրանսական պետութիւնը, այն հաղուադէպներէն է որ ոչինչ ըրաւ, ոչ իսկ իր դպրոցը շինեց:

ԶՐՈՅՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՒՏՔ

Տարիներ են անցած այն օրէն, երբ առաջին անգամ տեսայ զինք: Պատանիներ էինք՝ Արմէնն ու ես: Ամառները կ'անցընէինք Պէյրութէն մօտ 18 մղոն հեռու գտնուող գիւղին՝ Պիքֆայայի մէջ: Յետ-միջօրէի մը բարձրացանք Նահաս՝ գիւղամէջէն քիչ հեռու, մայրիներու մէջ պահուըտած աղբիւրը իր հանքային ջուրով նշանաւոր: Կային քանի մը պանդոկներ եւ երեք սրճարան: Առաջինին ու վերջինին մէջ ինկող սրճարանին մուտքին փինկ - փոնկի մրցում կար: Խաղացող-ները ... երկու Հայ արեղաներ էին, եւ մրցումը բաւականին սրած պէտք էր ըլլար, որովհետեւ մրցակից երկու աբեղաները կը խաղային ճիշդ այն թափով որ կարծէք այդ օր պիտի որոշուէր Լիբանանի ... ախոյեանը: Արմէնը, աւելի տեղեակ, բացատրեց.

- Աջ կողմի խաղացողը Գարեգին վարդապետն է, միւսը՝ Հայր Արտաւազդը:

Անունները, ինչպէս մեր վարդապետներու մրցումը, նորութիւններ էին ինծի համար: Այդ պատկերը մնաց ու տակէ ետք ամէն անգամ որ առիթ եղաւ զինք տեսնելու, յախուռն մարդիկն է որ կ'ուրուագծուի մտքիս մէջ եւ նոյնքան արագ կ'անհետի:

Արեգակ չէ այլեւս: Լիբանանի տագնապալի օրերուն զինք ընտրեցին Աթոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ: Անկասկած յաւագոյն ընտրութիւնն էր - կրկնելով ծանօթ ասոյթը՝ ճիշդ մարդն էր ճիշդ ժամանակներուն համար: Իր պատասխանատուութիւններուն փարեցաւ ճիշդ այն նոյն խանդով, կիրքով ու կըռւելով որ տեսեր էի առաջին անգամ, իր մրցումի պահուն, կարեւոր տարբերու-թեամբ մը՝ իր պատասխանատուութիւններուն ընդարձակ դաշտը փինկ - փոնկի կանաչ սեղանը չէր, այլ՝ քաղաքացիական պատերազմի հրդեհէն կլանուած Լիբանանը եւ նպատակը խաղ մը շահիլ չէր, այլ զինք իր հօգեւոր պետը ընտրած ժողովուրդին ֆիզիքական գոյութիւնը: Եթէ չէր կրնար ազդել մղուող կռիւներու անողայ թափին, իր աննահանջ խըրախոյսով ան անհատական տիրական ներկայութեամբ վստահութիւն ներշնչեց բոլոր անոնց որոնք նախընտրեցին մնալ եւ հաստատցին ապագային: Հիմա խաղաղութիւնը տակաւ կ'արմատանայ եւ ինք կրնայ գոհունակութիւնը ունենալ այդ խաղաղութեան հաշւոյն իր նպաստը բերած ըլլալուն:

Պատահեցաւ նաեւ այնպէս որ Լիբանանի կռիւներու ամէնէն անըմբռնելի ու իր տեսակին մէջ ամէնէն ոճրային մէկ պահուն, Հայրենի երկրի մէջ պոռթկաց արցախեան շարժումը, որ իր իսկ բառերով «սոսկ եւ նեղ իմաստով ղաղաքական հարց չէր, ազգի մը ինքնութեան եւ արժանապատուութեան, արդարութեան եւ ազատութեան անմարելի, բայց տարիներով խափանուած ձայնին շառաչումն էր, որ արթնութեան շարժում մը յառաջ բերաւ ողջ աշխարհի վրայ տարածուած շուրջ 8 միլիոն հայութեան ծոցին մէջ»: Ուր բայց յատակ բնութագրումը շարժումին որուն լրումին չհասած տեղի ունեցաւ երկրաշարժին աղէտը:

Կաթողիկոսները՝ չեն ընտրուիր միայն վայելելու հաճոյքը՝ գահակալելու իրենց վստահուած Աթոռներուն: Այս կաթողիկոսին՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին տրուեցաւ «տեսնելու տառապանքը» իր անմիջական հօտին եւ հեռուէն բաժնելու անպարփակելի վիշտն ու կսկիծը Հայրենի ժողովուրդին: Ցալաքը՝ ինչ որ է եւ ուր որ է, որոշած էր չխնայել աղէտներու տասը բաշխումին չնորհումը այս Կաթողիկոսին: Ինք անխոնջ եւ անըմկճելի Առաջնորդ, սեւեռեց իր հայեացքը աղէտներու աչքին մէջ, գնաց երկիր իր ներկայութեամբ հրազինելու ժողովուրդը եւ զօրավիգ կանգնելու Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին՝ միասնաբար կիսելու թէ կսկիծը աղէտին եւ թէ կորովը չէզոքացնելու աղէտին հետեւանքները: Երկուքը եղան պահուն մարդիկը եւ կարողացան զիրար բաժնող մանրուքներէն բարձրանալ եւ իրենց ապարէզ կարդացող դժուարութիւնները դիմագրաւեցին արժանապատուութեամբ մը որ իրենց կտակուած էր մեր եկեղեցւոյ աղնուագոյն հայրերուն կողմէ: Տարբեր վերպ կարելի չէ բացատրել միասին իրենց առաջին այցը Ամերիկա ուր Ամենայն Հայոց Հայրապետը պիտի յայտարարէր «մեզ բաժնող հարցերը գոյութիւն չունին այլեւս եւ ես կը խօսիմ մէկ, միասնական ու ամբողջական Հայ Եկեղեցւոյ անունով»:

Հակառակ այդ բոլոր հաւաստիքներուն, Ամերիկայի Հայ Եկեղեցւոյ Արեւելեան Թեմին բաժանումը փաստ է տակաւին: Ի հեճուկս այդ իրողութեան կեանքը կ'ընթանայ իր ուրոյն ընթացքով անդիտանալով շատ փաստեր ու իրողութիւն-ներ՝ երկրաշարժ - շրջափակում - արցախեան շարժում որ ի վերջոյ յանգեցաւ անկախութեան գործընթացի Հռչակագրին յայտարարութեան: Եւ անշուշտ, Եռագոյնին վեհաշուք ծածանումը: Այսպիսով իր գահակալութիւնը կ'ամբողջացընէր հսկայական շրջագծով՝ կը սկսէր լիբանանեան կռիւներով, կ'անցնէր երկրաշարժէն, հասնելու անկախութեան հեռանկարին առթած արդար խանդավառութեան: Բոլոր արդարացի կամ ոչ վերապահումները, զգուշութիւնները միատեղ չէին կրնար մթագնել այն իրաւ, տաք և առհաւական հրճուանքը որ կը բըխէր հեռաւոր երազ մը թուացող անկախութենէն: Ի վերջոյ կեանքը կրկին ցոյց տուաւ թէ Ցալաքը այնքան ալ դաժան չէր այս Կաթողիկոսին հանդէպ:

Ինը տարուան բացակայութենէ մը ետք կրկին առիթ եղաւ Պէյրութ երթալու, այս անգամ առաջին ու կարճատեւ ուղեւորութենէ մը յետոյ՝ դէպի Երեւան: Անցնող երեքուկէս տարուան ընթացքին շատ բան էր փոխուած եւ անտեղի չէր փորձ մը ընել զրուցելու հետը, ունենալու իր կարծիքը, տեսութիւնը եղած փոփոխութիւններուն մասին: Երբ այս մտադրութիւնը իրեն յայտնելու համար գացի իր դրասենեակը՝ Պիքֆայայի ամառանոցը, ընդունեցաւ սիրով: Իր գրասեղանին առջեւն էր, բաց - լազուարթ գըրեթէ երկնային կապոյտին զարնող պարեզօտը առանց ճնշիչ ըլլալու, կը շեշտէր Վեհափառի իր պատկառանքը: Երբ կը բարձրանար Աթոռէն, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, պահ մը թուեցաւ այնպէս թէ մեր մատենագիր - պատմիչներէն մին գրիչը կը գետեղէր սեղանին, դադար առնելու, մտածումները ամփոփելու: Մեր պատմիչներու օրերէն անցած են դարեր, իսկ ժամանակներու փոփոխումը պատճառ մը չէր որ մեր ժողովուրդին դիմագրաւած արդի խնդիրները հըլլային այնքան հրատապ որքան անցեալի դէպքերը որ մեր պատմիչները ժամանակագրեցին:

Ահա իր գրաւոր պատասխանները իրեն ուղղուած նոյնպէս գրաւոր հարցումներուն:

ՄԱՐՋՊԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Սեպտեմբեր 3

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Վեհափառ, առաջին հերթին պիտի ուզէի Ձեր պատասխանը ունենալ իրարու կցորդուած ու զիրար ամբողջացնող կարգ մը հարցերու: Վստահաբար Ձեր պատասխանը պիտի յստակացնէ շարք մը թիւրիմացութիւններ: Զանազան առիթներով հաստատած էք թէ մեր Եկեղեցին բաժնող սկզբունքի, վարդապետական տարակարծութիւններ չկան: Ընդունելով հանդերձ այս հաստատումը, կարելի չէ նաեւ խուսափիլ հարցնելէ թէ ինչո՞ւ կը շարունակուի Ամերիկայի արեւելեան թեմին բաժանումը: Հանգիստութեան ճամբով, յաջորդող հարցադրումը հետեւեալն է: Երբ դուք եւ Վազգէն Հայրապետը Նիւ-Եորք եկեր էիք 1989 Փետրուարին, տուիք հոյակապ պատկեր մը, որ ո՛վ որ ականատես եղաւ, դժուար թէ մոռնայ: Վազգէն Ա. Հայրապետի յայտարարութիւնը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատմական փաստ մըն է որ ջնջեց 1956-ի Անթիլիաս իր կատարած այցելութեան տխուր տպաւորութիւնն ու հետեւանքները: Կարելի չէ՞ր որ դուք երկուքդ միասնաբար տայիք ընդհանուր ուղեգիծը թեմին, դէպի միացում տանող: Նման քայլ մը եթէ առնէիք ոեւէ մէկը կը համարձակէ՞ր խոչընդոտ հանդիսանալ: Դուք երկուքդ միատեղ, ի վիճակի՞ էիք նման վճռական քայլի մը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Նախ շնորհակալութիւնս եւ գնահատանքս ձեր նախաձեռնողիր ոգիին համար, որով կը փափաքիք գրչի ճամբով մեր ժողովուրդին մէջ ընդհանուր, փոխադարձ հասկացողութիւն առաջացնելու եւ, ձեր իսկ բառով՝ թիւրիմացութիւններ հարթելու աղնիւ գործին բերել ձեր նպաստը: Կը շնորհաւորեմ ձեզ ա՛յս ոգիին եւ մօտեցումին համար: Բանավէճական խօսքերն ու գրութիւնները (փոլէմիքի հակաճառային սկզբունքով եւ ոճով յատկանշուած) ո՛չ մէկ նպաստ կը բերեն մեր ազգային-եկեղեցական եւ առհասարակ համայնական - հասարակական կեանքին որեւէ կառուցւածքի առողջ պահպանման եւ արդիւնաւործաբար զարգացման: Լայնախոհ ոգին եւ տիպոկն է (սրտբաց երկխօսութիւնը) ուղիղ ճամբան հասնելու համար հասկացողութեան դրական արդիւնքին:

Այժմ կու գամ ձեր հարցումին, որ ինքնին ընդարձակ տարողութիւն ունի եւ՝ բազում երեսներ: Ես պիտի ջանամ պատասխանել էական կողմերը նկատի առնելով.- Նախ ըսեմ որ իմ անձնական տեսակէտը կամ հաստատումը չէ այն թէ՝ Հայց. Եկեղեցին մէկ է եւ թէ՝ ձեր իսկ բառերով՝ զայն բաժնող սկզբունքի վարդապետական տարակարծութիւններ չըկան: Այդ՝ առարկայական ճշմարտութիւնն է, պատմական իրողութիւնը, որ չի կրնար խուսափիլ ոեւէ մէկու աչքերէն: Ամերիկայի արեւելեան թեմին (կամ արեւմտեան թեմին) մէջ գոյութիւն ունեցող բաժանումը զուտ վարչական բնոյթ եւ ժամանակաւոր նկարագիր եւ տարողութիւն ունի: Իմ խոր համոզումն է, որ այդ բաժանումը աստիճանաբար կը վերնայ երբ մեր Եկեղեցւոյ խոր եւ անխախտելի միութիւնը եւ անբաժանելիութիւնը շօշափելիօրէն արտայայտուի եւ գործնապէս ապրուի ամերիկահայ մեր ժողովուրդի կեանքի անդաստանին մէջ: Պարզ խօսքով՝ շուրջ 60 տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող վարչական բաժանում մը կը դարմանուի երբ երկու կողմերը իրարու հանդէպ վերաբերուին միութեա՛ն ոգիով, սկզբունքով եւ եղբայրական անկեղծ փոխ-յարաբերութեամբ:

Ես տեսած եմ թէ ինչպէս օտար եկեղեցիները երբ ներքին պառակտումներ ունեցած են -որոնցմէ ոմանք աւելի քան 100 տարի տեւած - ի վերջոյ յաջողած են լուծել այդ պառակտումները իրարու հանդէպ ցոյց տալով անխտրական վերաբերում, այսինքն՝ իրարու եկեղեցիները այցելելով, փոխադարձաբար յաճախելով, հոգեւորականներուն առջեւ եկեղեցւոյ խորանն ու բեմը բաց պահելով, իրար յարգելով եւ այսպէս պառակտումի սառը հոգեբանօրէն եւ գործնապէս հալեցնելով:

Մեր պարագային, քանի մենք չունինք որեւէ վարդապետական, ծիսական, կանոնական տարբերութիւններ, միութիւնը շատ աւելի հեշտ ընթացք պէտք է ունենայ: Եւ, հաւատացէ՛ք, կ'ունենա՛յ, եթէ նորոգեալ հոգիով, լայնախոհ վերաբերումով մօտեցուի հարցին փոխադարձօրէն:

Անցեալ տարիներուն բանակցային շատ աշխատանքներ տարուեցան: Բոլորն ալ կը գնահատեմ: Եւ պէ՛տք է յառաջ տարուին: Պէտք չէ մոռնալ, որ նման աշխատանքներ տարուած էին Գարեգին Արք. Յովսէփեանի (ապա Կիլիկիոյ Կաթողիկոս) եւ Տիրան Արք. Ներսոյեանի առաջնորդութեան օրերուն: Ես ալ իմ առաջնորդութեանս շրջանին կեանքիս եւ գործիս մնայուն օրակարգի վրայ ունեցած եմ այդ փշոտ հարցը:

Պայմանները փոխուած են այսօր: Եւ որքա՜ն փոխուած: Միութեան անհրաժեշտութիւնը աւելի շեշտուած հանդամանք ունի մեր ժողովուրդի կեանքի ներկայի ճակատագրական հանգրուանին: Ի սէր այդ միութեան վերստեղծումին է որ կ'ուզեմ բաժնել բոլոր պատասխանատուներուն հետ իմ այն յստակ զգացումն ու տպաւորութիւնը, փորձառութեան լոյսին ծնած, որ բանակցային խօսակցութեանց առընթեր պէտք է յառաջ տանիլ գործակցութեան, ամբողջական եւ անվերապահ գործակցութեան ընթացքը, որուն մէջէն է որ կը յայտնուի իրական փոխադարձ սէրը, կը վերակերտուի փոխադարձ վստահութիւնը, կը մշակուի եւ կը գալգանայ միասնութեան եւ ամբողջականութեան զգացումը եւ կը չինուի միութեան տուն-շէնքը:

Դուք ճիշդ մատնանշում մը կատարեցիք երբ յիշեցիք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին՝ Վազգէն Ա.ի եւ իմ միասնական այցելութիւնը Նիւ-Եորք 1989-ի Փետրուարին եւ զոր բնորոշեցիք «փառաւոր պատկեր» բառերով: Բոլորն ալ տեսան թէ ինչ եղբայրական սիրոյ ոգիով խօսեցանք եւ գործեցինք մենք՝ երկու Կաթողիկոսներս: Սքանչելի կեցուածք մը յայտնաբերեց Վազգէն Կաթողիկոսը այցելելով Նիւ-Եորքի Ս. Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցին եւ ցոյց տալով որ հակառակ իրաւասական-վարչական տարակարծութեանց եւ դժուարութեանց եւ նոյնիսկ բաժանումի երեւոյթին՝ կարելի է --եւ պէ՛տք է-- անդրանցնիլ այդ բաժանումը եւ սիրոյ ու միութեան գործնական ապրումին զօրութեամբը, տեսակ մը ամենազօր դեղովը դարմանել զայն:

Մենք ճամբան բացինք: Կը հաւատանք որ գործակցութիւնը ամէնէն բնական, առողջ եւ առողջարար գործընթացն է որ կը տանի դէպի պառակտումի վերացումը եւ միութեան գործնական վերստեղծումը: Գիտեմ որ Վազգէն Վեհափառն ալ քանիցս յայտնած է իր մտածումը եւ փափաքը այս ուղղութեամբ, յատկապէս թէ՝ գլխաւորաբար եկեղեցական մեծ տօներուն եւ ազգային մեծ դէպքերու ոգեկոչումներուն ու տօնակատարութեանց հարկ է որ երկու կողմերը միասնական եղանակով, միացեալ ջանքերով պանծացընեն մեր Եկեղեցւոյ եւ ազգի համայնական այդ պահերը, որոնք մեր միութեան շաղախն են:

Ի մի բան, ես կը զգամ որ միութեան վերստեղծումը զուտ բանակցային եղանակով, սոսկ յանձնախումբերու աշխատանքով դժուար կը հասնի իր ցանկալի վախճանին, եթէ ժողովուրդի կեանքին մէջ չստեղծուի համապատասխան մթնոլորտ, յառաջ չգայ վերաբերումի փոփոխութիւն: Ի վերջոյ, երկու մեծ ընկերութիւններու (քոմփանիների), վաճառականական կամ ճարտարարուեստական եւ կամ անտեսական հաստատութիւններու (ֆիրմ) միացումի կամ միախառնումի հարց չէ սա: Ժողովուրդի կեանքին հետ կապուած երեւոյթ է: Եւ եկեղեցին ո՛չ եկեղեցականներին սեփականութիւնն է եւ ո՛չ ալ յանձնախումբերու կալուածը: Եկեղեցին, թէ՛ աստուածաբանականօրէն ըմբռնուած եւ թէ՛ (մեր պարագային) ազգայնօրէն դիտուած, ժողովուրդն իսկ է: Փոխադարձ սէր եւ վստահութիւն, ամբողջականութեան գիտակցութիւն եւ միութեան նախանձախնդրութիւն - ահա ա՛յո՛նք են բուն աղբիւրը ամէն տեսակի բանակցութեանց բարւոք պտղաբերման:

(Շար. 1)

Խորհրդային ոսկիին գաղտնիքները

Համայնավար կուսակցութեան հիմնադիրներէն մէկը ժամանակին ըսած էր թէ խորհրդային ընկերութեան մէջ ոսկին - այդ անօգուտ ու հասարակ մետաղը - արտաքնոցներու նստատեղիներ շինելու պիտի ծառայէր: Ինչպէս ուրիշ կանխատեսումներու պարագային, հոս եւս սխալեցաւ Վլատիմիր Իլյիչ: Խորհրդային ամբողջ պատմութեան ընթացքին ոսկին եղած է ու կը մնայ վարչակարգին ամէնէն անթափանց գաղտնիքներէն մէկը: Երկրին քաղաքացիները բնաւ չեն գիտցած ու չեն գիտեր թէ ի՛նչ քանակութեամբ կ'արտահանուի ան, կամ թէ ուր եւ որո՛ւ կը ծախուի:

Մինչեւ անկարելի է չուկայի տնտեսութիւն մը ստեղծել, առանց այս տեղեկութիւններուն: Ոսկին ռազմավարական արտադրութիւն մըն է. անոր գինը ուղղակի ազդեցութիւն կ'ունենայ նախանիւթի եւ ապրանքի համաշխարհային սակարաններուն վրայ:

Մինչեւ այսօր յայտնի տուեալներու համաձայն, վերակառուցումին սկիզբէն ի վեր ոսկիի արտահանումը կանոնաւոր կերպով կը նուազի. միւս կողմէն 1986 - 1990 պետութեան ծախած ոսկին արտահանուածէն աւելի է: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ ներկայի պահեստը կը բաղկանայ 1500 - 2000 թոնէ:

Ոսկին կը վաճառուի ներածումներու

փոխարժէքը վճարելու եւ պարտքերը հատուցանելու համար: Այս մարզին մէջ ամենափոքր կաղապարում մը Հրապարակին վրայ խորհրդային ոսկիի անակնկալ առատութեան եւ հետեւաբար գիներու անկումին պատճառ կ'ըլլայ: Կարելի չափով նման հետեւանքներէ խուսափելու համար արտաքին առեւտուրի խորհրդային ձեռնարկութիւնները վերջին տարիներուն գրաւի հետաքրքրական լայնածաւալ գործողութիւններու հետամուտ եղան:

1990-ի գարնան 200 - 300 թոն խորհրդային ոսկի գրաւի դրուեցաւ Ցիւրիխի ու Լոնտոնի դրամատուները, շուկայի գինէն 25% աւելի ցած սակով մը: 6 - 12 ամսուան մէջ Խորհրդային Միութիւնը պէտք էր վերադնէր այդ ոսկին կամ ձգէր պարտատէրերուն: Կատարուածը այն էր որ Արեւմուտքը ոսկիի երաշխաւորութեամբ 25% տոկոսով փոխատուութիւն մը ըրաւ Խորհրդային Միութեան, ինչ որ աննախընթաց բարձր սակ մըն է ու պարզապէս սնանկացնող քայլ մը Պետութեան մը համար: Այդ ոսկին ետ առա՞ւ Խորհրդային Միութիւնը. ոչ ոք գիտէ:

Նոյն շրջանին, անգլիացի մասնագէտներու համաձայն 100 - 150 թոն խորհրդային ցածորակ ոսկի հանուեցաւ Արեւմտեան Եւրոպայի շուկան: Այնքան վատորակ էր մետաղը որ մասնագէտները հետեւցուցին թէ երկար ժամանակ առաջ արտահանուած էր: Արդեօք այդ պահեստը չէ՞ր գար խորհրդային պատրաններէն որոնք անթերի սարքաւորումներու տէր են: Կամ արդեօք այդ ոսկին մաս չէ՞ր կազմեր պետական պահեստին:

Խորհրդային ոսկիին առեղծուածներուն լուծումը պիտի ունենայ անշուշտ ուղղակի քաղաքական հետեւանքներ: Քիչեր գիտեն թէ խորհրդային ոսկիին մեծագոյն մասը Եագուտիայէն, Քոլիմայէն կամ Կրասնոյարսկէն չի գար, այլ Միջին Ասիայէն եւ յատկապէս Ուզբեկիստանէն: Հոն անապատին մէջ ոսկիի ընդհանուր արտադրութեան մէկ երրորդը կ'արտահանուի ուրանիումի պահեստներէ:

Սխալ է կարծել թէ ոսկին Խորհրդային Միութեան միայն արտաքին սպառումի առարկան է: Կայ նաեւ ներքին շուկան: Ան կարեւոր դեր կը խաղայ երկրին սեւ շուկաներուն ու ստուերի տնտեսութեան մէջ, յատկապէս որպէս վճարումի միջոց ծառայելով ապօրինի ներածումներու եւ արտածումներու: Մէկ մասը նախայեղափոխական շրջանի անհատներու կը պատկանի. մաս մըն ալ գողցուած է հանքերէ: Սակայն գաղտնօրէն շրջանառութեան դրուած ոսկիին մեծագոյն բաժինը կը հայթայթեն սեփական արտահանումները: Սիպերիոյ, Ուրալի, Կեդրոնական Ասիոյ մէջ տասնեակներով ոսկիի գաղտնի հանքեր կան: Մինչեւ երկու տարի առաջ, Կեդր. Ասիոյ որոշ քաղաքներուն մէջ այդ ոսկիէն շինուած ծանր առարկաներ կը ծախուէին: Սեփական արտահանումներու գօտի է նաեւ Կովկասի հիւսիսային շրջանը:

Ոսկիի այս քանակութիւնը կրնայ շուկայի տնտեսութիւն մը ստեղծելու գործածուիլ եւ երկրին տնտեսական մակարդակը բարձրացնել: Միայն պէտք է անոր օրինականացումին համար անհրաժեշտ պայմանները ստեղծել: Նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու քաղաքական նոր օրինավիճակը սկզբունքով պէտք է ազդեցութիւն ունենայ միջազգային շուկային ու երկրին տնտեսութեան մէջ խորհրդային ոսկիին դերին վրայ:

Ոսկիի եւ ադամանդներու հանածոները ներկայիս ենթակայ կը մնան տեղական իշխանութիւններու հակողութեան, ինչ որ կրնայ անկազմակերպ վիճակ մը ստեղծել: Իսկ վտանգաւոր կ'ըլլայ ոսկիի արտահանութիւնը բոլորովին դադրեցնել: Դրամական ինքնավարութեան գլխով հանրապետութիւնները հաւանօրէն պիտի փորձեն ոսկի իրենց սեփական պահեստը ստեղծել, ինչ որ պիտի պակսեցնէ Խորհրդային պահեստը ու ազդէ թանկագին մետաղի գիներուն: Անոնց յաւելումը պիտի նպաստէ ոսկի ունեցողներու եւ պահեստները արժէք պիտի շահին: Ատիկա պիտի օգնէ դիւրութեամբ ստանալու միջազգային վարկեր որոնք երաշխաւորուած պիտի ըլլան ոսկիով. պիտի արժեւորուի նաեւ ազգային դրամանիշը:

Ասոր հակառակ, ոսկիի օգտագործումին ապակեդրոնացումը կրնայ տագնապ ստեղծել 12 հազար ձեռնարկութեան մէջ որոնք ոսկիէն կ'արտադրեն:

Հիմնականը այն է սակայն որ ոսկիի գաղտնիքին վրայ իջած քօղը վերնայ ու կարելի ըլլայ դրամական բնականոն տնտեսութիւն մը հիմնել:

ԲԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՎՀ. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ

Անմոռանալի էր հայաճեպով կազմակերպուած դասախօսութիւնը Սեպտեմբեր 30-ին, Սահակ - Մեսրոպ կեդրոնին կողմէ, Մարսէյլի Ս. Զրբաշեան սրահին մէջ: Ձեռնարկին կազմակերպիչը Խաչիկ Երմալեան հակիրճ խօսքով ներկայացուց դասախօսը. Շահէն Խաչատրեան արուեստի վաստակաւոր գործիչ, այժմ Հայաստանի Ազգային պատկերասրահի տնօրէնն է: Ընտրած նիւթն էր համբաւաւոր հայ ծովանկարիչ Յ. Այվազովսկիի արուեստը, ծննդեան 175-ամեակին առթիւ:

Ան դասախօսութեան սկսելէ առաջ հանրութենէն ներողութիւն խնդրեց, յայտնելով որ չէր ստացած ճամբու պայուսակը որու մէջ էին նկարչութեան մասին վերջին հրատարակած գիրքերը ուր կարեւոր նիւթեր կային Այվազովսկիի կեանքին ու արուեստին մասին:

Հակառակ ատով ստեղծուած մտախոհ վիճակին, Շ. Խաչատրեան ներկայացուց արուեստագէտին կենսագրականն ու արուեստի գործունէութիւնը. ան նշեց որ անձն ու արուեստագէտը կը զուգորդուէին խէչալի մը խորհուրդին մէջ ուր արուեստագէտը եղաւ նաեւ բարերար անձ, դպրոց ու եկեղեցի կառուցանելով հայութեան համար:

Տասնեակ տարիներ Ռուսական կայսրութիւնը եւ Խորհրդային Միութիւնը սեփականացուցած էին Այվազովսկիի ազգութիւնը: Զարումի այդ շրջանին Հայաստան ազգայնամոլ չնկատուելու համար չէր համարձակած ուղղելու այդ պարագան: Սակայն կը բաւէր Թէոդոսիայի Ս. Սարգիս Եկեղեցիին շէմին տեսնել հայերէն արձանագրութեամբ տապանաքարը, ստուգելու համար մեծ նկարիչին իսկական ծագումը:

Շ. Խաչատրեան հաճելի քնարական ոճով մը լուսապատկերներու շնորհիւ ցոյց տուաւ Այվազովսկիի արուեստը. փոթորկոտ տեսարաններ ուր հրեղէն գոյներով հանդարտ ծովուն վրայ կը մխայ նաւատորմը. թնդանօթներու պայթում, նաւերու կայծակնահար կայմեր ... վերը գորշ ամպերու շարանը. կարծես անսանձ քրքիջ մը կը տարածուի պաստառին վրայ. կայ սակայն աւելի վերը հրաբորբ լոյս մը որ կ'անէացնէ ամպերու լուտանքը: Ան կ'իջնէ վար, փայլ մը տալու ծովու մակերեսին: Ահաւասիկ Այվազովսկիի խաղաղութեան շունչը:

Այվազովսկիի նկարներուն նիւթն ու իմաստը սովորաբար թշնամական դիրք ունէին Թուրքաց դէմ: Հակառակ ատոր Թուրք սուլթանները տասնեակ նկարներու ապսպրանք տուին նկարիչին. այն ատենէն որ տաղանդաւոր անյաղ սուլթաններու քմահաճոյքին սարուկը պիտի ըլլար:

Բոլորելով ԺԹ. դարը, ինչպէս Խրիմեան Հայրիկ եւ Ալիշան, բեղուն կեանք ու արտադրութիւն ունեցաւ Այվազովսկի:

Մարսէյլի գաղութին համար Շ. Խաչատրեանի դասախօսութիւնը հոգեկան մօտեցումի առիթ մը եղաւ Հայաստանի հետ: Երկիրը, ինչպէս ըսաւ դասախօսը, այսօր բեռնաւորուած հոգերու ծանրութեամբ, չի կքիր, կը թօթափէ յուսահատութիւնը:

Ներկաները յափշտակուած, չէին ուզեր սրահէն բաժնուիլ, կարծես մագնիսացած մեղմ երաժշտութեան մը հնչիւններուն տակ: Մարսէյլի մէջ քիչ պատահած է նման դասախօսութիւն: Բարի երթ դէպի Հայաստան, դասախօս - արուեստագէտին ու շուտափոյթ վերադարձ: Մարսէյլի գաղութը ծարաւ է այս տեսակ դասախօսութիւններու:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՄԱԹԻԱ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնն ու տարեկան մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին: 1866-ին հրկիզուած ու քանի տարի ետք հիմնովին վերանորոգուած Եկեղեցիին մէջ պատարագ մատուցանած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, ապա սարկաւագ ձեռնադրած՝ Վարդգէս Փեստիլճեանն ու Խաչիկ Սարըլըն: Իր քարոզին մէջ, Մեսրոպ Եպիսկոպոս անդրադարձած է նոյն օրը Էջմիածնայ մէջ կատարուող միւռոնօրհնէքի խորհուրդին: Պատարագէն ետք, եկեղեցւոյ կից «Հ. Աճառեան» սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը: Հանդիսավար՝ Պ. Նալպանտ յայտնած է, թէ Սամաթիոյ Սահակեան Վարժարանը ընթացիկ կրթական տարեշրջանին կը հաշուէ 743 աշակերտ: Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Գամէր Խորասան կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը, որմէ ետք խօսք առած է նիկերիացի սեւամորթ հիւր Եպիսկոպոս մը: Երգեր եւ արտասանութիւններէ բաղկացած գեղարուեստական յայտագրի աւարտին՝ «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս:

**

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքարան այցելած է, Հոկտեմբեր 4-ին, գերման կաթոլիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներու հոգեւորականներէ ու ակադեմականներէ բաղկացած 30 հոգինոց խումբ մը, Թուրքիոյ Զբօսաշրջիկութեան Նախարարութենէն երկու պաշտօնեաներու ուղեկցութեամբ: Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ հիւրերը ընդունուած են Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի եւ դիւանապետ՝ Գրիգոր Քահանայ Տամատեանի կողմէ ու բացատրութիւններ ստացած՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, Թրքահայոց պատրիարքութեան եւ առհասարակ՝ հայ ժողովուրդի ներկային մասին: Աւելի ուշ, գերման խումբը այցելած է Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին:

**

ԹԱՔՍԻՄԻ (Պոլիս) քաղաքապետարանի նկարչական ցուցասրահին մէջ վերջերս բացուած է Պոլսոյ անցեալին նուիրուած կտաւներու ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Օսմանեան նախկին մայրաքաղաքը ցոլացնող 68 իւղաներկ պաստառներ: «Մարմարա» օրաթերթը կը գրէ, թէ ցուցադրուած գործերուն մէջ 19 պաստառներ կը պատկանին անցեալ դարու Թրքահայ ականաւոր նկարիչ Մկրտիչ Ճիվանեանին (1848 - 1906): Քաղաքապետութեան կողմէ այս առթիւ հրատարակուած գրքոյկի մը մէջ ալ բացատրութիւններ տրուած են Ճիվանեանի անձին ու գործին մասին: Հայ նկարիչին կտաւները մաս կը կազմեն քաղաքապետարանի մշակութային գործերու տնօրէնութեան սեփական հաւաքածոյին:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Եկեղեցիները Ս. Օգսենտ, Ս. Յովհաննէս եւ Ս. Ստեփանոս՝ ուր կը պաշտօնավարէին հետեւեալ հինգ երէցները, որոնք՝ տարագրութեան մէջ անհետ:

Ղեւոնդ Ք. Քահանայ Թումայեան. - Ծնած 1831 Յուլիս 12-ին, բնիկ, աշխարհական անունով Պօղոս, ուսած անդ եւ Տարօն, ուսուցիչ, 1890 Դեկտեմբեր 16-ին ձեռնադրուած Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Շիշմանեանէ ի Կարին, պահ մը հոն քահանայագործելէ վերջ՝ Տրապիզոն հաստատուած, վարելով վիճակին փոխ - առաջնորդութիւնը:

Համեւրոպական Պատերազմը սկսած էր արդէն, հայ հորիզոնն ալ ամպոտած, երբ այս ծերածեր երէցը կը փակէր աչուին, 1914 Դեկտեմբեր 17-ին, չտեսնելով այն մեծ արհաւիրքը՝ որուն մէջէն ճակատագրուած էր անցնիլ իր հօտը:

Շիրա Քահանայ Ջուլալեան. - Ծնած 1862 Ապրիլ 12-ին Սալմա Թօմրուգ (Պոլիս), աշխարհական անունով Վահան, ուսած Պարտիզակ եւ Ղալաթիա, ուսուցիչ, 1892-ին իբր յեղափոխական ամբաստանուելով՝ բանտէ - բանտ դեգերած (Շապին Գարահիսար, Խարբերդ եւ Տիգրանակերտ), 1899-ի գարնան ձեռնադրուած Սեբաստիա՝ Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզեանէ, Թամզարայի Եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Թիրէպոլու, Գումիշխանէ, հուսկ ուրեմն Տրապիզոն՝ որուն փոխ - առաջնորդութիւնը կը վարէր մինչեւ Աղէտի տարին:

Ինք եղաւ Առաջնորդ Հօր յեղակարծ չուն Պատրիարքարան ծանուցող՝ հեռագրաւ: Այնուհետեւ կարգն իրեն կուգայ բռնելու Մահու Ճանապարհը, գաւկին հետ նահատակուելով Եփրատի եզերք, ուղեկից ժանտարմներու կողմէ: Երիցուհին եւ 3 աղջիկները վերապրող:

Սմբատ Քահանայ Տէր - Նահապետեան. - Ծնած 1843-ին Կիւմիւշխանէ, աշխարհական անունով Աբրահամ, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1895-ին ձեռնադրուած Կարին՝ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Շիշմանեանէ, փոխ - առաջնորդ Կիւմիւշխանէի, քահանայագործած անդ, Կիրասոն, Էլէվի եւ Տրապիզոն: Աքսորի ճամբուն վրայ նահատակ:

Յուսիկ Քահանայ Աշճեան. - Ծնած 1862 Ապրիլ 10-ին Պատիչէն (Կարին), աշխարհական անունով Պետրոս, ուսած Արծնեան վարժարան, ուսուցիչ Կարնոյ Դաշտի գիւղօրէից, 1893 Յուլիս 17-ին ձեռնադրուած Կարին՝ Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Շիշմանեանէ Հասան Գալէի Եկեղեցւոյն վրայ, 1897 - 1902 փոխ - առաջնորդ Բասենի, երկիցս քահանայագործած անդ եւ Տրապիզոն, վերջինիս առաջնորդական փոխանորդութիւնն ալ վարած 1910 - 1913, նաեւ գաւառական եւ կրօնական ժողովոց անդամ: Աքսորի ճամբուն վրայ նահատակ:

Վահրամ Քահանայ Տէր - Բենիամինեան. - Ծնած 1876-ին Օձնեղ (Բաբերդ), աշխարհական անունով Մինաս Յովսէփեան, քահանայորդի, ուսած Բաբերդի Մեսրոպեան դպրոցը, ուսուցիչ, 1899 Ապրիլ 30-ին ձեռնադրուած Ներսէս Եպիսկոպոս Ասլանեանէ՝ ծննդավայրին եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ եւ 1907-էն ի վեր Տրապիզոն: Աքսորի ճամբուն վրայ նահատակ:

Կաթողիկ Հայոց փոխ - առաջնորդն էր Հ. Պօղոս Ծ. Վարդապետ Խանճեանեան. - Ծնած 1843-ին, բնիկ, ուսած Հռոմ (Բրօբականտա), ուր քահանայ ձեռնադրուած 1870-ին: Առաջնորդ Գերապայծառ Նազլեան՝ Եպիսկոպոսներու համագումարի մը մասնակցելու համար 1914-ին Ֆրանսա մեկնած ըլլալով, անոր բացակայութեանը՝ փոխանորդաբար կը վարէր իր հօտին գործերը:

Կուսակալը կը հաւաստէ իրեն, թէ կաթոլիկ եւ բողոքական Հայք աքսորէ զերծ պիտի կացուցուին: Սակայն Կիրակի օր մը, պատարագը նոր աւարտած, Հ. Պօղոս կ'իմանայ ոստիկանի մը առաջնորդարան գալը կառքով: «Մաղքա գիւղը դատ մը կայ, որուն համար ձեր ներկայութիւնը ստիպողական դառնալով՝ պէտք է իսկոյն մեկնիք ինծի հետ»: Այս կ'ըլլայ Օրէնքի անօրէն պաշտօնեային կորուկ հրահանգը, մինչ վարդապետը ժամանակ իսկ չունենալով նախաճաշ ընելու՝ կը համակերպի եւ կ'ընկերանայ անոր, եղերականօրէն բախտակից ըլլալու համար Թուրեան Վարդապետի, Մաղքա չհասած ... :

Նոյն Կիրակին, միջօրէին, կը սկսէր երկու յարանուանութեանց անողոք տեղահանութիւնը՝ սովորականէն դուրս ուժգնութեամբ: Հետեւեալ վարդապետներն ալ կը դառնան զոհ կազմակերպուած սպանդին.

Հ. Յովսէփ Վ. Նուրեան. - Ծնած 1843-ին, բնիկ, ուսած Փարիզ (Սէն Սիւլբիս) եւ քահանայ ձեռնադրուած 1874-ին: Ժողովուրդին հետ նահատակուած:

Հ. Մկրտիչ Վրդ. Ամպարեան. - Ծնած 1858-ին, բնիկ, քահանայ ձեռնադրուած 1882-ին: Ժողովուրդին հետ նահատակուած:

(Շար. 307)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

«պիտի կազմուի անոր մասնաճիւղերու հիման վրայ, տեղեկատուութեան կեդրոնական անկախ սպասարկութիւն մը» ինչ որ բաւական մտահոգիչ կը թուի, ինչ կը վերաբերի անոր ժողովրդավարացման, ինչպէս գրել կուտար «Լը Մոնտ»: Օգոստոս 19-ի փուչը հարուածը կը բերէր արդէն եւ Օգոստոս 29-ին, անոր գլուխը նշանակուած նոր պետը՝ Բաքադին կը յայտնէր ՔԱ-Կէ-Պէ-ի անխուսափելի վախճանը: Ներկայիս երեք ղեկավարութիւններ պիտի հաստատուին. - Ա) տեղեկատուութեան անկախ կեդրոն մը, Բ) Հակալրտեսական միջհանրապետական սպասարկութիւն մը, Գ) Պետութեան կոմիտէ մը պետութեան սահմանագլուխին պաշտպանութեան համար: Այս ամբողջը բաւական անորոշ է եւ հարկ է սպասել ու տեսնել, յուսալով որ միայն անունի փոփոխութիւն մը չէ որ կ'արձանագրուի, մոռցնել տալու համար տխրահռչակ ոստիկանութիւն մը իր գուլագներով:

**

Մոսկուայի մէջ, մինչեւ Հոկտեմբեր 15, այսինքն այս Երեքշաբթի, պիտի ստորագրուի նաեւ տնտեսական միութեան դաշինքը, թէեւ հոս ալ ամէն բան շատ յստակ չէ, բացի այն երեւոյթէն որ Գորպաչով շունչ կը սպառէ փրկելու համար ինչ որ կը մնայ փրկելիք:

Ռուսաստանի կողքին, ինը հանրապետութիւններ մասնակցած են Պետութեան խորհուրդի նիստին. - Ազրպէյճան, Հայաստան (Հրանտ Բագրատեան), Բելոռուսիա, Ղազախստան, Կիրգիզիա, Տաճկստան, Թիւրքմենստան, Ուզպեկստան եւ Ուկրանիա: Չեն մասնակցիր պալթեան երեք Հանրապետութիւնները, Վրաստան եւ Մոլդովա: Հոս ալ, ամէն ինչ պղտոր կը մնայ: Ելցինի հաւանութիւնը՝ «այո, բայց»ի կը նմանի, քանի որ կարգ մը կէտեր (17) առկախ կը մնային Հոկտեմբեր 12-ին եւ ասոնց մէջ կան կնճռոտ կէտեր, ինչպէս օրինակ պարտքին բաշխումը: Ելցին այլ պայմաններ ալ դրած էր: Կ'ուզէ որ վերաքննուին զանազան Հանրապետութեանց ենթակայութեան տրամադրութիւնները կեդրոնական Դրամատան:

Ազրպէյճան վերապահութիւններ ունի: Մութալիպով կը մերժէ ստորագրել ցորչափ «ընդհանուր յարձակման» (իմա՝ Ղարաբաղի Հայերը) թիրախ կը մնայ: Ընդհանուր ձեւով ալ, մասնակցողները կ'ուզեն որ կարճ ժամանակաշրջանի մը համար ըլլայ: Գորբաչով, սկիզբէն, բոլոր առարկութիւններուն առաջքն ուզած էր առնել, չեշտելով՝ «ժամանակ կը կորսնցնենք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, յաջորդական մահափորձեր կատարուեցան շաբաթավերջին: Շարքը կը սկսէր Հոկտեմբեր 10-ին եւ աւելի մեծ համեմատութիւններ կը ստանար մինչեւ Կիրակի, երբ իր բնակարանին մէջ կը սպաննուէր զօրավար մը Աձնան Էրսէօզ, գաղտնի սպասարկութեանց նախկին պետ մը - այսօր հանգստեան կոչուած - եւ մահափորձին տէր կ'ըլլար ծայրայեղ ձախ Տեւ-Սոլ կազմակերպութիւնը: Նախապէս սպաննուած են երեք ոստիկան եւ իրենց վրայ յարձակողներէն երկուքը, հրացանաձգութեան մը ընթացքին: Վեբայրող երկու ահաբեկիչները ձերբակալուած էին:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը նոր բանաձեւ մը քուէարկեց, միաձայնութեամբ, Կիպրոսի վերաբերեալ: Ըստ այս բանաձեւին, կը նախատեսուի քաղաքականօրէն հաւասար, երկու համայնքներէ կազմուած Պետութիւն մը եւ կ'առաջարկէ որ Յունաստան, Թուրքիա եւ այդ երկու կողմերը հանդիպում ունենան Նոյեմբերի սկիզբը: 1974-էն ի վեր, բաւական բանաձեւեր կան Կիպրոսի վերաբերեալ, որոնցմէ մէկը կը պահանջէր որ Թուրքիա պարպէ իր գրաւած հողերը...: Բայց, Թուրքիա՝ Իրաք չէ, Կիպրոսն ալ՝ Քուէյթ չէ...:

ՊԱՊԸ, որ առաքելական նոր այցելութիւն մը կը կատարէ Պրազիլ - աշխարհի մեծագոյն կաթողիկէ երկիրը - առաջին քարոզով իսկ ճանկեց աղանդները, որոնք սկսած են աւեր գործել եւ 20 միլիոնի կը հասնի Պրազիլցիներու թիւը, տարուած արդէն այդ աղանդներէն: Յովհ. Պօղոս Բ. չեշտած է անհրաժեշտութիւնը վերադառնալու քրիստոնեայ աւանդութեան բարոյական եւ մշակութային արժէքներուն: Հետաքրքրական է հաստատել թէ նոյն մտահոգութիւնը ունին Ամենայն Հայոց եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները Հայաստանի համար, ինչ որ կը փաստէ թէ այս աղանդներու քարոզիչները աղքատ երկիրները կ'ընտրեն, քաջ գիտակցելով թէ դժբախտ մարդոց շահագործումը աւելի դիւրին է:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ, նախկին համայնավար կուսակցութիւնը, այժմ՝ ընկերվարական մկրտուած, կորսնցուց երեսփոխանական ընտրութիւնները: Ձայներու 36%-ով կը յաղթէ ընդդիմութիւնը, զոր կը ներկայացնէ «Ժողովրդավար ուժերու միութիւնը»: Երկրորդ դիրքի վրայ է «ընկերվարական» կուսակցութիւնը 33%-ով: Վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին Հոկտեմբեր 14-ին:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ կը շարունակեն ռմբակոծել Իրաքեան Քիւրտիստանը: Բազմաթիւ ռումբեր նետուած են Զախոյի շուրջ եւ զոհեր կան: Պատրուակը միշտ քիւրտ «ապստամբներն» են (ՓՔՔ): Այս առթիւ, գիտել կը տրուի որ կառավարութիւնը, այս ձեւով, կը ջանայ սիրաշահիլ ազգայնական ընտրողները (Հոկտեմբեր 20-ին կը կատարուին ընտրութիւնները), բայց, վերջին գործողութիւն մը - ազատել գերի տարուած եօթը Թուրք զինուորներ - ձախողած ըլլալով, կրնայ ճիշդ հակառակ հետեւանքն ունենալ: Որոշ յապաղումով, Պաղտատ բողոքեց:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդը սրբագրութիւն մը քուէարկած է Սահմանադրութեան մէջ, սահմանափակելով նախագահին իրաւասութիւնները: Միւս կողմէ խորհրդային թերթերը արտօնութիւն ստացան վերհրատարակուելու Հոկտեմբեր 16-էն սկսեալ: Բախումները չեն դադրած սակայն հարաւային Օսէթիա, ուր մէկ հոգի սպաննուած է, 12 ուրիշներն ալ վիրաւորուած:

ԿԻՐԳԻԶԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ Ասկար Ակայեւ (միակ թեկնածուն էր) ձայներու 95%-ով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.-

ԱՐՆՈՒՎԻԼ.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեան 250 Ֆր. «Յառաջ»ին:

**

ՄՈՆՐՈՒԺ.- Տիկին Ս. Գարտաշեան 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

**

Կարպիս Գապատայեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն «Յառաջ»ին.-

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պր. Ժաք Շելեպէքեան 500 ֆրանք:

**

ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ.- Տիկին Սաթենիկ Եախղարաշեան 300 Ֆր.:

Paris : du référendum à l'élection présidentielle

Le Comité de Paris de l'U.G.A.B., avec le concours d'*Armenfax*, organise *une soirée le mardi 15 Octobre à 20h30:*

«L'Arménie : du référendum à l'élection présidentielle»,

au Centre Culturel de l'U.G.A.B, 118, rue de Courcelles, Paris 17e.

— *Soirée vidéo :* —. Les journalistes français en Arménie.

— Le référendum, la visite de Boris Eltsine, les accords sur le Karabagh, et les interviews exclusives de Levon Ter-Petrossian et Parouïr Haïrikian.

— *Table ronde :* — M. René Rouquet, député PS et président du groupe d'études sur la question arménienne à l'Assemblée Nationale.

— Les observateurs français du référendum : MM. Richard Cazenave, député RPR de l'Isère, et François Rochebloine, député centriste de la Loire.

— Confirmation par téléphone : 45 - 20 - 03 - 18.

**

Paris fête l'élection présidentielle

L'U.G.A.B — A.D.L — S.F.A.

vous invitent à célébrer

«L'indépendance de l'Arménie et la première élection présidentielle libre»

le Mercredi 23 Octobre à partir de 19h. au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՊԱՏԱՐԱԳ, ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ՝ ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս պիտի տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 61-րդ եւ Անուանակոչութեան 59-րդ տարեդարձը, Հոկտեմբեր 20, Կիրակի:

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն, Շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի Օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ գինեձօն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Պատրաստութիւնը եւ ընդունելութիւնը Սէն-Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի Տիկիններուն կողմէ:

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

Dimanche 20 Octobre à 16 heures

Salle Cortot

78, rue Cardinet, M° Malesherbes

RECITAL DE CHANT

LYNE DOURIAN

au piano

PASCAL GAILLARD

Berlioz — Fauré

Duparc — Mélikian

Prix des places: 120 F. — Etudiant: 60 F.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղին անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, ժամը 15.30-ին Տէմիրճեան սրահը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՒՄԱՖ) տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 23-ին Փարիզի Մերիտիէն պանդոկի սրահը:

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samedi 26 Octobre à 20 heures

au YAN'S CLUB

5, avenue Reille, 75014 Paris

avec l'aimable participation d'EVELYNE ALTOUNIAN

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE BAROQUE

Samedi 19 Octobre à 20h30

Anne-Marie LACHAPELE — Aïda MOURADIAN

Hasmig SURMELIAN — Ani PETROSSIAN — Raffi PETROSSIAN

J .S. BACH — Concertos pour 1, 2, 3, 4 pianos

Orchestre Jeune Philharmonie — Direction Stephan WERNER

Radu BLIDAR — Devy ERLIH

Annie JODRY — Jean-Marc PHILIPS

A. VIVALDI — Concertos pour 1, 2, 3, 4 violons

Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78

GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

MERCREDI
16 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.647 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.647

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻՆԵՐՈՒ եւ Առողջապահութեան Նախարարին միջեւ բանակցութիւնները խզուեցան, հազիւ սկսած : 50 - 60 հիւանդապահուհի 12 օրէ կը շարունակեն, հերթապահութեամբ, գիշերել Նախարարութեան առջեւ : Ըստ իրենց, երբ Նախարարը կը մերժէ խօսիլ երկու գլխաւոր պահանջներու մասին. - աշխատավարձք եւ անձնակազմերու անբաւարարութիւն, այլեւս բանակցելիք բան չի մնար :

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼ մրցանակը արուեցաւ Աունկ Սան Սուքիի, պիրման կին մը, որ պայքարած է ազատութեան համար եւ այժմ Ռանկունի իր բնակարանին մէջ հսկողութեան տակ կ'ապրի : 46 տարեկան, աղջիկն է զօրավար Աունկ Սանի, պիրման անկախութեան հերոսը : Իր թեկնածութիւնը առաջարկած էր Չեխոսլովաքիոյ Նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ եւ իր նշանակումն ալ ապտակ մը կը նկատուի Պիրմանիոյ զինուորական իշխանութեան :

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ թոյլ չտուին որ մարդասիրական օժանդակութեան բեռնակառքերը Վուքովար հասնին : 45 բեռնարկներ, որոնք դեղօրայք եւ ուտեստեղէն կը փոխադրէին մերժուեցան եւ դարձան : Խրուաթները կը վախնան որ պաշտպանութեան իրենց գիծերը վտանգուին :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ համաձայնագիրը չստորագրուեցաւ Հոկտեմբեր 15-ին, ինչպէս նախատեսուած էր : Խորհրդային 10 Հանրապետութիւններու միջեւ գոյացած համաձայնագրին ստորագրութիւնը յետաձգուած է Ուրբաթ օրուան (Հոկտեմբեր 18) :

ՔԼԵՐՄՈՆ - ՖԵՐԱՆԻ ընկերվարական քաղաքապետը անակնկալօրէն հրաժարեցաւ, բողոքելով իշխանութեանց անտարբերութեան դէմ Օվերնեի մայրաքաղաքին նկատմամբ : Ռոժէ Քիյօ կ'ըսէ թէ իր քաղաքը դանդաղ մահուան մը դատապարտուած է եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի, չորս ամիսէ ժամադրութիւն մը ուզած է Տիկին Քրէսոնէ, որ լուռ մնացած է :

ՊԱՊԸ դէպի Պրազիլ տանող օդանաւին մէջ, կրկին ճշդած է Վատիկանի դիրքը Իսրայէլի նկատմամբ, Միջին - Արեւելքի հաւանական ժողովին նախօրեակին : Յանօթ է որ Իսրայէլի ճանաչումը Վատիկանի կողմէ միշտ օրակարգի վրայ է : Յովհ. Պօղոս Բ. ըսած է.. «Միշտ կը փափաքինք դիւանագիտական յարաբերութիւններ ունենալ, բայց, կարգ մը հարցեր պէտք է լուծուին : Մեր խօսակիցները պէտք է դիւրացնեն մեր գործը : Քաջ գիտենք որ Ս. Հողը խոստացուած է Աստուծոյ կողմէ Հին Կտակարանի ժողովուրդին եւ անոր միջոցաւ բոլոր անոնց որոնք ձայն կը կազմեն Աբրահամի ժառանգին, ոչ միայն Հրեաները, այլեւ քրիստոնեաներն ու մահմետականները» : Ս. Աթոռը պաղեստինեան հարցին կարգադրութիւն մըն ալ կը պահանջէ, ինչպէս նաեւ երաշխաւորութիւններ Երուսաղէմի սուրբ նկարագրին համար, Հրեաներուն, բայց նաեւ քրիստոնեաներուն եւ մահմետականներուն համար :

ԳՈՒՊԱՅԻ Համայնավար կուսակցութեան Դ. համագումարը վերջ գտաւ, շարք մը «բանաձեւեր - թելադրանքներ»ու վրայ, որոնք պէտք է ծեծուին Կեդրոնական Կոմիտէի մէջ : Թելադրութիւններու մէջ է երեսփոխանական ընտրութիւնները ժողովուրդին կողմէ, ինչ որ աննախընթաց բան մը կ'ըլլայ երկրին մէջ, եթէ որոշուի : Կեդրոնական Կոմիտէն գրեթէ նոյն կազմով վերընտրուեցաւ :

ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ չարագործութիւնը զգալի կերպով աճած է Ֆրանսայի մէջ 200 հազարէն (անցեալ տարի) հասնելով 230 հազարի : Տարիքն ալ նոյն համեմատութեամբ կ'իջնէ, այսինքն այժմ 13 - 15 տարեկան տղոց կը վերաբերի : Ասոնք փոքր գողութիւններ կ'ընեն թմրեցուցիչի համար կամ իրենց ժամանակը կը վատնեն դպրոցական շէնքերը փճացնելով :

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանը Հոկտեմբեր 21-էն սկսեալ նոր արշաւանքի մը պիտի ձեռնարկէ : Նախքան տուգանքներ դնելը, ջանք պիտի թափուի շուներու տէրերը «կրթելու» համար, որպէսզի Փարիզի մայթերը դադրին 200.000 շուներու արտաքնոցն ըլլալէ : Փարիզ տարեկան 42 միլիոն ֆրանք կը ծախսէ շուներուն համար : Շիրաք կ'ուզէ նախ համոզել շուներու տէրերը, նախքան օրէնքը գործադրելը, որ 600-էն 1300 ֆրանքի տուգանք կը նախատեսէ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԺԵԼԵԶՆՈՎՈԴՍԿԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԸ

Հոկտեմբեր 14-ին, Գերագոյն Խորհուրդի ընտրական կեդրոնական յանձնախումբը որոշած է որ արձանագրուած թեկնածուներու բոլոր անունները կը դրուին քուէարկութեան : Այլ խօսքով նկատի չառնուիր Զօրի Բալայեանի քաշուիլը, այն հիման վրայ որ համաձայն ընտրական օրէնքին, վերջին պայմանաժամը Հոկտեմբեր 11, ժամը 24-ին էր եւ մինչ այդ նման դիմում չէր ստացուած : Ուրեմն, Հոկտեմբեր 16-ին, Հայաստանի ժողովուրդը կ'ընտրէ Նախագահը հետեւեալ թեկնածուներէն..

Զօրի Բալայեան,
Պարոյր Հայրիկեան,
Ռաֆայէլ Ղազարեան,
Աշոտ Նաւասարդեան,
Սօս Սարգսեան,
Լեւոն Տէր - Պետրոսեան,

**

Վերջապէս կազմուած է այն պատուիրակութիւնը (Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի) որ ըստ Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրին պիտի հսկէ անոր գործադրութեան տեղւոյն վրայ :

Պատուիրակութիւնը հինգ անդամներ ունի իւրաքանչիւր Հանրապետութենէ : Ռուսաստանի կողմէ. - գլխաւորութեամբ Արտաքին Նախարարի Ա. տեղակալ, Նախագահի ներկայացուցիչ՝ Ֆիոդոր Շելովի. - Ներքին գործերու բաժնի վարիչ՝ Լուկալով, Պաշտպանութեան Նախարարութեան ներկայացուցիչ գնդապետ՝ Կոչերով, Ժողովրդական երեսփոխան՝ Շէյնիս, Գերագոյն Խորհուրդի մարդկային իրաւանց յանձնախումբի անդամ՝ Մանանիկով : Յանձնախումբը կողմերու մէկուն պահանջի պարագային կրնայ դէտեր դրկել «տաք կէտերը» : Ղազախստանի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Նազարպայեւի խորհրդական Այուրբեկով, Արտաքին, Ներքին նախարարութիւններու, դատախազութեան պատասխանատու ներկայացուցիչներ :

Պատուիրակութիւնը Հոկտեմբեր 15-ին կը ժամանէր նախ Բաքու, ապա՝ Երեւան, հուսկ՝ Ստեփանակերտ :

**

Գորբաչով Մոսկուա հրաւիրած է Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը, Հինգշաբթի օր, Հոկտեմբեր 17 : Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն ետք, այն ձեւակերպութիւնները, որոնք ըստ խորհրդային Սահմանադրութեան, թոյլ կուտան Հանրապետութեան Միութենէն հեռանալու : Տեղեկացուած է, սակայն, թէ Գորբաչով հրաւիրած է նաեւ Մութալիբովը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ղարաբաղի մասին ալ պիտի խօսուի :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՆԱԽԱԿԱՏԻՔ «ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՆԱՐԵԿԻ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԱՇՈՑՔԻ ՄԷՋ (ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ)

(ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6)

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի.-

Հոկ. 5-ին առաւօտը, տեղի ունեցաւ շինարարական նախանիւթերու մեծղի գործատան հանդիսաւոր բացումը, Երեւանի արուարձաններուն մէջ, կառուցանուած իտալական «Քարիթաս» եւ Ֆրաթելլի Տիեչիի գործակցութեամբ : Խօսք առին Հայաստանի կառավարութեան վարչապետի փոխանորդը և շինարարութեանց նախարարը, «Քարիթաս»ի ընդհ. տնօրէնը՝ Մոնս. Փաղինի : Պայլին ողջոյնն ու օրհնութիւնը հաղորդեց Կարդինալ Սիլվեսթրինի : Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր - Ներսէսեան կարդաց հանդիսաւոր աղօթքըն եւ օրհնեց գործատունը, հագած շուրջառ եւ խաչ ի ձեռին : Խմբերգն (Հրոմի Լեւոնեան վարժարանի ժառանգաւորներէն կազմուած)երգեց «Հայր Մեր»ը եւ «Մեր Հայրենիք» : Ծափեր խանդավառ : Հիւրերն անցան դիտելու հրակայ գործատունը, որ՝ Կարդինալի սեղմած կոճակով՝ գործել սկսաւ... :

Կէսօրին, Հրազդան հիւրանոցին մէջ տրուեցաւ պատուոյ ճաշ, մասնակցութեամբ պաշտօնական պատուիրակութեան, բոլոր թղթակիցներուն եւ այլ հիւրերուն : Կը մասնակցէին նախարարներ եւ պետական անձնաւորութիւններ :

Երեկոյեան՝ այցելութիւններ Նահատակաց Յուշարձանին, Ծիծեռնակաբերդի վրայ. ծաղկեփունջ եւ խունկ աղօթանուէր. ապա Մաշտոցեան Մատենադարան, մասնակցութեամբ թղթակիցներուն եւ բոլոր հիւրերուն :

**

Հոկտեմբեր 6-ը նուիրուած էր Աշոցքի հիւանդանոցի բացման : Առաւօտեան հանդէսը նկարագրեցինք արդէն :

Երեկոյեան, բոլոր խումբով տուինք այցելութիւն Մեծ Սեպասարի. ամբողջովին հայ կաթողիկէ գիւղ մըն է, որու քահանան, Վենետիկ ուսած, 1921-ին նահատակուած է եկեղեցւոյ սեմին. խաչքար մը զետեղուած է հիմա, արձանագրութեամբ :

Ժողովուրդն ընդունեցաւ մեզ բացառիկ ոգեւորութեամբ, փոքրիկները՝ ծաղիկներով : Եկեղեցին վերջերս նորոգած են հիւանդանոցի շինութեան աշխատող վարպետները. բայց չունին տակաւին զանգակ, վարագոյր եւ խորան : Ծիրանաւորը նուիրեց որոշ գումար, հայթայթելու խնդրուածները : Բեմէն՝ Ծիրանաւորն ու Հ. Ներսէս Վրդ. օրհնեցին ժողովուրդը եւ քաջալերական խօսքերով մխիթարեցին : Հայր մեր : Պահպանիչ : Հ. Ներսէս Վրդ. ողջունեց գրեթէ մի առ մի բոլորը, խոստանալով շուտով վերադառնալ, մկրտելու իրենց փոքրիկները, սորվեցնելու քրիստոնէական, խոստովանեցընելու, պսակելու եւ միասին ապրելու Աւետարանը :

Գիշերն անցուցինք Աշոցքի նոր հիւանդանոցը :

**

Հոկ. 7-ի առաւօտեան այցելեցինք Ղազանճի (դարձեալ հայ կաթողիկէ գիւղ), որու նորակառոյց դպրոցը շինած են Իտալիայէն Պոլցանօ եւ Պրեսսանոնէ քաղաքներու մարդասիրական ընկերութիւնները :

Այցելեցինք Մեծ Սեպասարի դպրոցը, նմանապէս իտալական «Քարիթաս»էն շինուած :

Երկու դպրոցներուն մանուկները մեզ ընդունեցան ծաղկեփունջերով եւ խանդավառօրէն արտասանելով «Հայր Մեր»ը :

Երկու տեղերն ալ պատուասիրութիւն, առաւօտեան նախաճաշով : Հանդիպում աշակերտներուն հետ, մտերիմ խօսակցութիւն ու մաղթանք եւ օրհնութիւն : Հոգեւոր սրբազան պատկերներ ու սրբանկարներ բաշխեցինք. նուէրներ ստացանք : Դպրոցներուն վարիչները կը փափաքին ունենալ քրիստոնէականի ուսուցիչ :

Ապա այցելեցինք Յօղամարդ գիւղի նորակառոյց մեծ դպրոցը, որ արդէն տարիէ մը ի վեր կը գործէ, մաքուր ու կանոնաւոր : Տնօրէնը՝ զարգացեալ ու պատմագէտ անձ, մեծ տպաւորութիւն թողուց : Առաքելական Եկեղեցւոյ շրջանակի մէջ, Ծիրանաւորը հաճոյքով յիշատակեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ լաւագոյն մաղթանքներով :

**

Կէսօրին հասանք Արթիկի շրջանին մէջ, Փանիկ գիւղ, Արագածի հովանիին տակ, ուր՝ կառավարական արտօնութեամբ, օրինաւորապէս հոգեւոր հովուութիւն կը կատարէ մխիթարեան միաբան Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան, վեց ամիսէ ի վեր :

Գիւղի մուտքին՝ հայկական տարազներով զոյգեր հրամցուցին աղ եւ հաց : Ծաղիկներով ընդառաջ եկած էին շատեր : Շիրակէն Գրիգորիս Եպիսկ. հոն էր, Հ. Սեպուհ Վրդ.ի հետ միասին :

Մտանք գիւղ. զանգը կը հնչէր. անթիւ տղաք ու աղջիկներ, դրօշներով ու «կեցցէ»ներով մեզ առաջնորդեցին եկեղեցի. սրբազան երգն հնչեց «Քո՛ ի մէջ»ով, զոր կ'երգէին Փանիկի փոքրիկները. բոլորս ողջագուրուեցանք : Խօսք առին նախ ժողովրդապետ Հ. Կոմիտաս Վրդ. ապա Ծիրանաւորը, Հ. Ներսէս Վրդ. եւ հուսկ՝ Գրիգորիս Եպիսկ., հոգեւոր եղբայրութեան եւ սրտակից աշխատանքի մաղթանքներով : Ի մէջ այլոց՝ Եպիսկ.ը յորդորեց Փանիկի եւ շրջակայքի ժողովուրդը, որ այսուհետեւ իրենք զիրենք չանուանեն «Ֆրէնկ», այլ «Հայ-կաթողիկէ», որոնք պիտի ապրին «Հայ առաքելականներու» հետ միասին, սիրով ու աղօթքով, եղբայրական գործակցութեամբ վերաշինելու Հայրենիքը կրօնապէս :

Հ. Ներսէս Վրդ. իր քարոզին մէջ հաղորդեց թէ խումբին մէջ ներկայ է, Իտալիոյ Վերոնա քաղաքէն ժողովրդապետ մը, որուն ժողովուրդը՝ անցեալ Մեծ Պահքին՝ ապաշխարութեան համար դրամական նուէրներ է տուած եկեղեցիին, Հայաստանի համար, շուրջ 20.000 տոլար, զոր ինք ուրախութեամբ կը յանձնէ Փանիկի եկեղեցիին նորոգութեանց համար : Ծափեր :

Դարձեալ հոգեւոր երգեր, աղօթքներ :

Խումբը կ'այցելէ Փանիկի ակումբը, ուր նկարներու ցուցադրութիւն կար : Ուրախ ու մտերիմ խօսակցութիւններ դարձ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ի՞նչ ընդհանուր գիծերու մէջ կը տեսնէք հեռանկարը այդ թեմին միացման: Հարցումը բոլորովին փոխելով՝ *de facto* - իրողապէս - գոյութիւն ունին երկու առաջնորդական աթոռ մէկ թեմի մէջ որ իրաւականօրէն ենթակայ է Էջմիածնայ Մայր Աթոռին: Մոռնալով պահ մը անցեալին հոն տեղի ունեցած դատապարտելի դէպքերը եւ նկատի առնելով միայն ներկայ գոյավիճակը, կը կարծէ՞ք թէ երբեւիցէ Ամենայն Հայոց Հայրապետութիւնը պիտի ուզէ ճանչնալ ու վաւերացնել զոյգ առաջնորդութիւններ եւ դիւրացնելու համար նման որոշում մը, փոխադրել Կիլիկեան Թեմի առաջնորդութիւնը տարբեր քաղաք, օրինակ Ֆիլատելֆիա, Ուաշինկթըն կամ որեւէ տարբեր հայաշատ քաղաք: Նման ելք մը վերջնականապէս կը նուիրականացնէ՞ մեր եկեղեցւոյ երկփեղկումը թէ կը կամրջէ տարակարծութիւնները, արեւելեան թեմէն ներս: Կ'անդրադառնամ վերջին հարցադրումին ներքին հակասութեան բայց հակառակ ատոր կը կարծեմ թէ յստակ է ըսել ուզուածը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Այդ մանրամասնութեանց մտնելու հարկ չեմ զգար եւ ոչ ալ խորհելու առիթ ունեցած եմ անոնց մասին: Ես չեմ կարծեր որ հարցը տեղի կամ վայրի հետ կապուած է: Կեդրոնի մը տեղափոխութիւնը մէկ քաղաքէ ուրիշ քաղաք՝ հարցին լուծում չի բերեր: Իմ հայեցողութեամբ՝ թեմական *միութիւն պէտք է առաջացնել բառին վարչական իմաստովը:* Եկեղեցական *միութիւնը արդէն ունինք. եւ պէտք է որ զայն գուրգուրանքով պահպանենք եւ զօրացնենք:*

Ինծի համար՝ միացեալ այդ Թեմը կը մնայ Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան ենթակայ Թեմ եւ միանգամայն սիրալիր կապերով, առանց խտրական վերաբերումի, գործակցութիւն կ'ունենայ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հետ: Եւ այս հեռանկարին հասնելու համար է որ ամէնէն ուժեղ համոզումով կ'ըսեմ որ պէտք է յառաջ տարուի գործակցութիւնը որպէս ամէնէն բնական եւ արդիւնաւէտ ճամբան իբրեւ հեռակէտ - նպատակ ունենալով թեմական միութեան վերստեղծումը: Մեր եկեղեցին ըլլալով «ժողովուրդի եկեղեցի» (The church of the people) *հարկ է որ ժողովուրդին մասնակցութիւնը ձեռք բերուի այն սկզբունքներուն հիման վրայ որոնցմով անցեալին կառավարուած է մեր եկեղեցին եւ որոնք ամուր պահած են մեր ամէնէն թանկագին այս հարստութիւնը՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին: Վարչական կեանքի մէջ ժողովրդավարական կամ սահմանադրական այդ սկզբունքները երբ յարգուին, երբ սիրոյ մթնոլորտը տիրէ, երբ փոխադարձ վստահութիւնը ստեղծուի, երբ մէկ եկեղեցւոյ ամբողջականութեան պատկանելիութեան գիտակցութիւնը զօրանայ վերջ տալով խտրականութեան վնասաբեր վերաբերումին՝ միութեան իրագործումը կը դառնայ սահուն եւ տոկուն:*

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Նկատի առնելով տեղի ունեցած, եւ տակաւ ծաւալուող յեղաշրջումները որոնք յղի են անակնկալներով, եւ եթէ զետեղենք մեր եկեղեցւոյ Ամերիկայի մէջ պարզած երեւոյթը այդ յեղաշրջումներու շրջածիրին (perspective)-ին մէջ, այդ տագնապը յայտնօրէն գոյութիւն ունենալու իրաւունք չունի, բայց կը շարունակէ տեւել եւ բաւական չափով, անհրաժեշտէն աւելի, կորով ու աշխատանք կը մաշէ: Պէ՞տք է արտօնենք մենք մեզի նման զարտուղիօրէն անտրամաբանելի ··· «վայելք» մը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Այժմէական մէկ կարեւորութիւն ունի ձեր այս հարցումը: Ինչպէս կ'ըսէի քիչ առաջ, շատ բան փոխուած է ընդհանուր աշխարհի եւ մեր՝ հայութեան կեանքին մէջ: Փոփոխութեան ոչ թէ պարզ ընթացքի, այլ, կրնամ ըսել, յոր*ձանքին մէջ է մեր կեանքը մանաւանդ մեր Հայրենիքին եւ բնականօրէն նաեւ Սփիւռքի մէջ: Եթէ առողջ աչքերով, ջինջ նայուածքով, մանաւանդ անհատական, խմբակցական նեղ հայեացքներէ ձերբազատ՝ ընդհանրական, ճշմարտօրէն համահայկական դիտանկիւնէ մօտենանք ամերիկահայ թեմական բաժանման երեւոյթին, ես կը խորհիմ որ որեւէ ատենէ աւելի ա՛յս օրերուն պէտք է ուժ տալ բաժանումը դարմանելու կենսական գործին: Այնպէս ինչպէս ես կը տեսնեմ եւ կ'ըմբռնեմ թէ՛ հայրենիքի եւ թէ արտասահմանի հայութեան այժմու դրուածքը՝ այս ներկայ ժամանակները ես կը կոչեմ «համախմբումի ժամանակներ»: Մեր հայրենիքի շուրջ եւ մեր հայրենիքի մէջ տեղի ունեցող արագ եւ յաճախ աննախատեսելի փոփոխութիւնները, թէ՛ դրական եւ յուսալից եւ թէ նաեւ վտանգալից կարելիութիւններով միախառնուած, մեզ բոլորս կը դնեն նոր պարտաւորութեանց առջեւ եւ մեզ կը հրաւիրեն տեսակ մը ներքին հոգեկան եւ ազգային շրջափոխութեան* (conversion) *նոր ոգիի, նոր ոճի, նոր գործելակերպի որդեգրումի: Ինչպէս յաճախ Վազգէն Ա. Վեհափառը կը կրկնէ, հին եւ կաղապարեալ մտայնութիւններէ պէտք է հրաժարինք եւ նոր ու ամբողջատեսական վերաբերումով մօտենանք մեր առաջ դրուած հարցերուն:*

Հայրենիքը հայօրէն ինքնորոշմամբ վերակերտելու ընդհանրական հրամայականին տակ ենք բոլորս: Մեր եկեղեցին վերաշխուժացնելու, վերազօրացնելու ստիպողական եւ անյետաձգելի պարտաւորութեան դիմաց ենք կանգնած բոլորս: Կրօնական ազատութեան այնքան յուսալից նոր հեռանկարներ են բացուած: Հոգեւոր եւ ազգային առաքելութեան լայն կարելիութիւններ են ստեղծուած մեր եկեղեցիին համար, յատկապէս մեր հայրենիքին պարտադրուած 70-ամեայ թըմբիրին եւ հոգեւորապէս ջլատեալ կեանքի պայմաններու վերացումով: Եթէ մեր եկեղեցին այս առիթը իր ամբողջական տարողութեամբ ի բարին չօգտագործէ՝ պարապ մը ստեղծուած պիտի ըլլայ: Պարապը, սակայն, պարապ չի մնար: Ինչպէս արդէն շօշափելի նշանները ցոյց կուտան, օտար եւ օտարադաւան կրօնական շարժումներ եւ աղանդներ ազատ եւ առատ ճամբայ պիտի գտնեն մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ, ինչ որ աղետաբեր նոր կացութիւններ պիտի ստեղծէ մեր ապագայի հաշւոյն: Հարկ է յստակութեամբ եւ իմաստութեամբ կարդալ մեր ապրած «ժամանակներու նշանները» եւ ըստ այնմ ձեռք - ձեռքի տալ եւ մեր եկեղեցւոյ առաքելութիւնը բարձրագոյն ստեղծագործական արդիւնաւորութեամբ իրագործել, բոլորի համագործակցութեամբը: Պատմաշէն ժամանակներու մէջ կ'ապրինք: Հարկ է որ զգանք պատմական կարեւորութիւնը եւ արժէքը մեր արարքներուն:

Մէկ խօսքով՝ կեանքի եւ գործի նոր օրակարգ (agenda) *ունինք: Նոր առաջնահերթութիւններու առաջ կը գտնուինք: Նոր հնարաւորութիւններ եւ պարտաւորութիւններ ունինք միասնական գործունէութեան: Ամերիկահայ ժողովուրդը եթէ ի հաղորդութեան է, շփման մէջ է ընդհանուր հայ կեանքին՝ ապա պէտք է թուլցնէ պատուարները պառակտումին եւ ներքին հակամարտութեան եւ, փոխարէն, ամրացնէ պատուարները միասնական գործակցութեան՝ ի սէր եւ յօգուտ ցանկալի միութեան վերստեղծումին:*

Զրոյցը վարեց՝

ՄԱՐԶՊԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Շար. 2)

Ի՞ՆՉՈՎ ԿԸ ՇԱՐԺԻ ԱՐՑԱԽԻ ՍԱՅԼԸ

«Գարուն» *ամսագրի Մայիսի թիւին նամականիին մէջ հրատարակուած է Ստեփանակերտէն Սասունիկ Ալեքսանեանի նամակը, խորագրուած՝ «Եթէ ոչ ես, ապա էլ ո՞վ»: Անկեղծ ժողովրդական խանդավառութեան ու անոր յաջորդած ձըգձըգումներուն ստեղծած զայրոյթին ու յուսալքութեան դէմ, արցախեան լուծումի ամէնէն ապահով ճամբան ցոյց կուտայ:*

Միթինկներով քաղաքական հարց չի կարգադրուիր, այո՛. հզօր մեծերէ սպասուած լուծումները անոնց շահերուն լուսանցքին վրայ միայն տեղ մը կուտան մեր փափաքներուն. այո՛, այս ալ գիտենք: Միջազգային ազդեցութեան գօտիներու հաշիւնե՞րը. տակաւին այդքան միամիտ արդար մնացա՞ծ է որ յոյս կապէ նման բաներու: Լա՛ւ, ի՞նչ կը մնայ ընելիք երբ տէրն ենք աշխարհի ամէնէն արդար ու ամէնէն անիրաւուած դատին. երբ աշխարհ իր հաշիւներուն հետամուտ, ոչ իսկ կ'անդրադառնայ անոր ու անյատակ պարապութեան մը մէջ կ'երթան կորսուիլ պահանջի մեր աղաղակները: Իսկ տեղւոյն վրայ անգամ մը եւս զէնքերու աղմուկը կը ծածկէ հրկիզուած ու թալանուած իրենց բոյնէն վտարուած մանուկներու, կիներու անէծքն ու օգնութեան կանչերը:

Այս ու նման կարելի բոլոր հարցումներուն միակ վաւերական պատասխանն է Սասունիկ Ալեքսանեանի նամակը:

Արցախի հետ անոր կապը աւելին չէ, քան ուեւէ Հայու: «150 տարուայ պահպանուած տոհմածառիս մէջ արցախցի չկայ» *կ'ըսէ ան իր տողերուն սկիզբին. «արցախցիութիւն»ը կը յայտնուի անոր մէջ* «երբ ազգովի սկսեցինք հասկանալ որ Ղարաբաղը մեր կորցրած հայրենիքի ու ազատութեան խորհրդանիշն է, որին հասնելու համար չպէտք է երկնչել ոչնչից»:

Այս գիտակցութեամբ ու «իրերով բեռնուած» 1988 *Դեկտեմբեր* 2 - 5 *Երեւանի օդակայանը կը սպասէ որ տոմս ճարէ. վերահաս երկրաշարժն ալ բան չի փոխեր անոր վճռակամութեանը մէջ որ հոս մերկացած է բոլորէ արձակուած լոզունգներու բեռէն: Վերջապէս կը յաջողի մեկնիլ: Երթալ տուն - տեղ ըլլալ նոր հարուածներու, նոր աքսորներու, նոր մահերու երկրամասը: Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս. այս հետաքրքրութեան կը պատասխանէ այլ օրինակներու նշումով. ինք միակը չէ որ հեռուէն լսած է* «Շուշանիկ անունով մի լաւ աղջկայ մասին, որը Հայոց լեզու է դասաւանդում Ասկերանի Դահրազ գիւղում. բժշկուհի Անժելան որն աշխատում է Հադրութում, պոլիտեխնիկական հիմնարկի մի խումբ ուսանողներ, ովքեր փորձում են վերակենդանացնել սահմանային այն գիւղերը ուր դեռ տնկում են զաւակներից լքուած ծեր ծնողները՝ իրենց ծերունական ձեռքերով շէն պահելով կիսաւեր գիւղերը»:

Սասունիկ Ալեքսանեանի արցախցի դառնալու որոշումին մէջ կայ նաեւ հետեւեալ դրդապատճառը. «որպէսզի տարիներ անց, երբ նոր սերունդը մատն ուղղի ինձ ու հարցնէ թէ անձամբ ես ի՞նչ եմ արել ազգի ուսերին ծանրացած բեռը թեթեւացնելու համար ես խուսափողաբար չարդարանամ»:

Արցախ կայք հաստատել դիւրին ալ չըլլար: Գործ, բնակարան ճարել ամէն տեսակ բախումներու բեմ մայրաքաղաքի մը մէջ, ամիսներ կը խլէ իրմէ: Կը համբերէ, այսօր կարենալ գրելու համար «ինձ էլ էի յարգում, ղարաբաղցուն էլ, հայաստանցուն էլ, ուստի դիմացայ, մնացի»: *Աւելի՛ ե՞տք.* «վճիռս վերջնական է. ապրելու եմ Արցախում, անկախ ամէն տեսակի քաղաքական արգելքներից ու տնտեսական դժուարութիւններից: Ասեմ որ վերջերս հող եմ ստացել ու մշակելու եմ սեփական ձեռքերով»:

Վճռակամութեան այս ոչ լոզունգային օրինակը կ'աւարտի հետեւեալ կոչով. - «Այսքանից յետոյ, կարծում եմ, իրաւունք ունեմ դիմելու Հայաստանի կէս միլիոն Արցախցիներին՝ պատերազմի ժամանակ ամէն տուն զինուոր է տալիս մեռնելու - ապրելու գնով հայրենիք պահելու համար, իսկ այսօր ամէն գերդաստան պէտք է զինուոր տայ՝ Արցախում ապրելու համար»:

Պարզ չէ՞ տարազը որ կը տրուի ապրուածին երաշխիքով: Եթէ Հայաստանի կէս միլիոն Արցախցիներուն տասնէն մէկը լսէ Սասունիկ Ալեքսանեանի կոչը··· եթէ հարիւրէն մէկը կարենայ, ուզէ հետեւիլ օրինակին, արդէն կը խախտի ուժերու ներկայ հաւասարակշռութիւնը ի նպաստ ճիշդ լուծումին:

Սակայն ... Սասունիկ Ալեքսանեանի քայլը արտաքին ոչ մէկ կոչի արձագանգ էր. ու ամէն Հայ գիտէ թէ «եթէ»ներու մեկնակէտով միայն կարելի է հասնիլ երազներու թմբիրին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հայաստանի «ԳԹՈՒԹԻՒՆ» Միութեան տեղեկատուութիւնը

ԽՄԲ. - Հայաստանի «Գթութիւն» բարեսիրական կազմակերպութիւնը Յուլիս 1-ին հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, որու գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ. -

* *

Հայկական «Գթութիւն» Բարեսիրական Միութիւնը հիմնուած է 1988 *Սեպտեմբեր* 21*-ին եւ պետական ճանաչում ունի Հայաստանի մէջ: Իր հիմնադրութենէն երեք ամիս անց՝* 1988 *Դեկտեմբեր* 14*-ին, Միութիւնը կը ստիպուէր դադրեցնել իր գործունէութիւնը, հիմնադրին՝ Խաչիկ Ստամբոլցեանի ձերբակալութեան հետեւանքով:*

1989*-ի Յունիսին էր, որ «Գթութիւն» կը վերսկսէր իր աշխատանքները, Ստամբոլցեանի ազատ արձակումէն ետք: Այդ օրուընէ ցայսօր, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր, «Գթութիւն» կ'օժանդակէ Հայաստանի հոգեւոր, մտաւոր, բարոյական եւ տնտեսական զարգացման: Մասնաճիւղեր հիմնուած են Արցախ, Կումայրի, Կիրովական, Սիսիան, Գորիս, Կապան:*

Կազմակերպութեան գլխաւոր եւ առաջնահերթ նպատակն է օգնել կարիքաւորներուն, ըլլան անոնք Արցախցիներ, Ադրբեջանէն բռնագաղթածներ թէ երկրաշարժէն վնասուածներ: Ասոր ամէնէն ցայտուն մէկ օրինակն է Գորիսի շրջանի Տեղ եւ Խնձորեսկ գիւղերու գաղթականները, որոնք յանձնուած են «Գթութեան» խնամքին:

Բարեգործական այս ընկերութեան տարբերոյթ աշխատանքները կարելի է մասնաւորել հետեւեալ ձեւով. -

1) - Գործատուն - աշխատանոց. - *Կումայրիի մէջ կառուցման ընթացքի մէջ է* 1,2 *միլիոն ռուբլի արժողութեամբ գործատուն մը, ուր պիտի կարենան աշխատանք գտնել* 150 *հաշմանդամներ, յարմարցուած յատուկ սարքերու վրայ: Սոյն գործատունը պատրաստ կ'ըլլայ յառաջիկայ Մայիսին: Մինչ այդ, սակայն, ժամանակաւոր աշխատանոցի մը մէջ կը գործեն կարի, հիւսքի, հիւսուածեղէնի եւ ասեղնագործութեան բաժիններ,* 30 *աշխատողներով: Սարքերը նուիրած են Լոս - Անճըլըսի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիները:*

«Գթութեան» սոյն գործատան արտադրանքը պիտի վաճառուի Միութեան սեփական խանութը, որ կը բացուի Հոկտ. 1991*-ին (Երեւան, Շահումեան փողոց):*

2) - Հրատարակութիւններ. - *Միութիւնը ցարդ լոյս ընծայած է* 8 *գիրք եւ գրքոյկ, շուտով լոյս կը տեսնեն* 3 *ուրիշներ: Մինչեւ տարեվերջ, ծրագրուած է սեփական գրախանութներ բանալ Երեւանի, Շիրակի, Սիւնիքի եւ Լոռիի մէջ:*

3) - Երգչախումբ. - *Միութեան «Յուշամատուրք» երգչախումբը պարբերաբար կուտայ բարեգործական ելոյթներ: Երգացանկը բաղկացած կ'ըլլայ աւանդական շարականներէ, եւրոպական հոգեւոր երգերէ:*

4) - Ցուցահանդէս. - *Ընթացիկ տարուան մէջ, կազմակերպուած է արուեստի հինգ ցուցահանդէս: Ներկայացուած են*

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ...

Մոսկուա 46 միլիառ Ֆրանսական Ֆրանք ուզելով վճարում կը պահանջէ Գերմանիայէն, որպէս հատուցում այն շէնքերուն համար, զորս խորհրդային բանակը պիտի թողու նախկին արեւելեան - Գերմանիոյ մէջ, մինչ խորհրդային փորձագէտ մը կ'ըսէ (ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր կեդրոնատեղիին առջեւ) որ, իրականին մէջ, ոչ մէկը զօրանոցներէն կամ կարմիր բանակի կառուցած շէնքերէն խորհրդային իշխանութեանց կողմէ շինուած ըլլայ։ Պոն, պատրաստ է ուրեմն, ըստ նահանջի համաձայնագրին 46 միլիառ Ֆրանսական Ֆրանք վճարած է խորհրդային զինեալ ուժերու պէտքերուն համար։

**

«ՆՈՐ» ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԱՐԻՒՆ

Խորհրդային Համայնավար Կուսակցութեան նախկին պաշտօնաթերթը՝ «Պրաւտա» կոչ մը ըրած է հին համայնավարներուն, որպէսզի համախմբուին նոր կուսակցութեան մը ծոցը։ Պատմաբան եւ նախկին այլախոհ՝ Մեդվեդեւի, այլերանաւոր՝ Սեվաստեանովի եւ երեսփոխան՝ Դենիսովի ստորագրած կոչը կ'առաջարկէ ստեղծումը նոր կուսակցութեան մը, որ համախմբէ ընկերվարական թեքում ունեցող ձախ ուժերը եւ վերածուի «ազատութեան, ճշմարտութեան եւ արդարութեան կուսակցութեան»։ Անմիջապէս սակայն, խոստացուած է հանդուցեալ համայնավար կուսակցութեան վերջին ծրագիրը եւ Մեդվեդեւ շեշտած է որ «Համայնավարութեան 73 տարիները, հակառակ բոլոր շեղումներուն, չէին քանդած ընկերվարութեան գաղափարը Խորհրդային Միութեան մէջ»։ Այլ խօսքով, ցուցանիշը կը փոխուի, ինչպէս ըրաւ «Պրաւդա», որ այլեւս համայնավար կուսակցութենէն չի ճառեր այլ՝ Լենինէն։

**

ՄՈՍԿՈՒԱ – ԹԵԼ–ԱՎԻՒ ՊԱՐԱՊ ԹՌԻՉՔ ՄԸ

Մոսկուա – Թել–Ավիւ առաջին թռիչքը ակնկալուած յաջողութիւնը չարձանագրեց։ Միայն ութ ճամբորդներ տեղ գրաւած էին Այէրոֆլոթի մէկ ճիւղին բացման գիծին օդանաւին մէջ։

**

ԱՄԲՈՂՋ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիացի հրատարակիչ մը 1350 բանաստեղծի 4500 հատորները յաջողած է ամփոփել միայն չորս քոմփաքթ սալի վրայ։ Անոնց մէջ կան մանկական գրականութեան էջեր, 1800 տաղեր ու նոյնիսկ Ք. Ա. 1900 - 600 թուականներու բանաստեղծութիւններ։ Փափաքելի կտորը գտնելու համար կարելի է փնտռել հեղինակին անունով, առաջին բառով կամ հրատարակութեան թուականով։ Սալերը կարելի է կարդալ միայն ԻՊՄ մակնիշի անհատական համակարգիչներու վրայ։ Հրատարակիչը կը յուսայ այս միջոցով դիւրացնել դպրոցական աշխատանքը։Այդ սալերը կ'արժեն 220 հազար Ֆրանք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՂՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի անկախութեան հռչակման (Սեպտեմբեր 23) առիթով, Կոլնոպլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած էր Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին։ Սրահը լեցուցած խուռներամ բազմութեան կողքին, տեղ գրաւած էին հինգ երեսփոխաններ եւ քաղաքապետին խորհրդականները։

Վարչութեան նախագահ Սուրէն Աղէկեան բացումը կատարելով երեկոյթին, ողջունեց մասնաւորաբար Ֆրանսացի ներկաները, ու կարդաց ելոյթ ունենալու հրաւիրեց զանոնք։ Առաջին խօսք առնողը եղաւ ընկերվարական խումբի անունով՝ Միշէլ Տեսթօ, որ շեշտը դրաւ Հայաստանի տնտեսական վերականգնումին ու այդ ուղղութեամբ՝ Սփիւռքի վիճակուած դերին վրայ։ Ան անհրաժեշտ նկատեց անկախութեան ճանաչումը՝ Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու կողմէ, «որպէսզի Հայաստան կարենայ քաղաքական եւ տնտեսական կապեր հաստատել»։

ԷՐ - ՓԷ - ԷՌ-ի կողմէ խօսք առաւ Ռիշար Քազընաւ, որ ներկայ եղած էր Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէին ու անկէ առաջ ալ՝ քանիցս այցելած Հայաստան։ Ցաւ յայտնեց, որ 150 միլիոն էքիւ արժողութեամբ նպաստէն Հայաստան ոչինչ ստացաւ, մինչ Խորհրդային Միութիւնն ալ արդէն անդամահատուած է։ Հարց տուաւ, թէ Ֆրանսա ինչի՞ կը սպասէ, ճանչնալու համար Հայաստանի անկախութիւնը։

Կոլնոպլի քաղաքապետը՝ Ալէն Քարինեօն, որ զբաղած ըլլալով ուշ հասաւ սրահ, իր կարգին խօսք առնելով յաջողութիւն մաղթեց անկախ Հայաստանին եւ չմոռցաւ յիշեցնել՝ թէ Ֆրանսահայերը մեծ դեր ունին կատարելիք իրենց Մայր Հողին բարգաւաճման համար։

Վերջին խօսողը եղաւ Ժիլպէր Չիտեմեան, քաղաքապետին խորհրդականը, որ թելադրեց անյապաղ գործի լծուիլ Հայաստանի վերելքին համար ու բարձր պահել Հայու պատիւը։

Ելոյթներու աւարտին տեղի ունեցաւ խրախճանք - խնջոյք մը, որուն իրենց բաժինը բերին «Գայեանէ» պարախումբն ու Լինէն ժամանած «Սպիտակ» նուագախումբը։

Երեկոյթը վերջ գտաւ «Մեր Հայրենիք»ով։

Վ. Բ.

ԳՈՂՑՈՒԹԷ ԳՈՂՑՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ կրկնակ ձեռնարկներով նշուած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հիմնադրութեան 85-ամեակը։ Այսպէս, Սեպտեմբեր 13-ին, «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ բացումը կատարուած է գանատահայ արուեստագէտներու գործերուն նուիրուած ցուցահանդէսի մը, ուր Մարթա Եղիայեան, Թորոս Ծառուկեան եւ Եղիա Պէքմէզճեան ներկայացուած են հանրութեան։ Երկու օր ետք, Արմէն - Բէպէք Ալեք Մանուկեան վարժարանի սրահը տեղի ունեցած է յոբելենական երեկոյթ մը։ Բացումը կատարած է բժիշկ՝ Եղուարդ Եղիայեան։ Բանախօսած է Մանուէլ Քէօսէեան, սահիկներու ցուցադրութեամբ անդրադառնալով Բարեգործականի 85 տարիներու առաքելութեան։ Գեղարուեստական յայտագրով ելոյթ ունեցած են վարժարանին երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Արթօ Մուշէնտիսեանի, պարախումբը (ղեկավարութեամբ՝ Գառնիկ Գագալեանի), արտասանութիւններ կատարուած են Զօպանեանէն, Շահնուրէն եւ Զ. Սիրմէլեանէն։ Փակման խօսքը կատարած է Բարթող Ա. Քահանայ Խրրքաճեան։

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը, Սեպտեմբեր 28ին հանդիպում մը ունեցած է Խորհրդային Միութեան դեսպան Վասիլի Ոլիչեւի հետ։ Խօսակցութեան նիւթ դարձած են Հայաստանի եւ Արցախի ներօրեայ իրավիճակը, Խորհրդային Միութեան ապագան, Միջին - Արեւելքի Խաղաղութեան Խորհրդաժողովն ու այլ հարցեր։ Պատուիրակութիւնը իր վերապահութիւնը արտայայտած է Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրին առընչութեամբ, դիտել տալով, որ Լեռնային Ղարաբաղի իրավիճակին վերադարձը 1988-ի դրութեան՝ չի լուծեր երբեք հարցին ազգային, քաղաքական եւ պատմական դրդապատճառները։ Պատուիրակութիւնը դեսպանին յայտնած է նաեւ, թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը Անկախ Հայաստանի ապագան կը պատկերացնէ գերբիչխան հանրապետութիւններու միջեւ կնքուած նոր ու առաւել զարգացած դաշնագրի մը ծիրէն ներս։

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Մ. Մ.-ի ակումբի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին, դասախօսութիւն մը տուած է պատմաբան Արա Սանճեան, նիւթ ունենալով Պատմահայր Մովսէս Խորենացին ու անոր 1500-ամեայ «Հայոց Պատմութիւնը»։ Ձեռնարկը կազմակերպող ՍԴՀԿ Տիրոնի Ուս. Միութեան անունով՝ բացումը կատարած է Բիւզանդ Տաքէսեան։ Բանախօսը, շրջանաւարտ Երեւանի համալսարանի պատմաբանասիրական բաժնէն, անդրադառնալէ ետք Խորենացիի կեանքին ու ապրած ժամանակաշրջանին, կանգ առած է «Հայոց Պատմութեան» առանձնայատկութիւններուն վրայ ու մանրամասն խօսած՝ գիրքին բաժանումներուն, բովանդակութեան, անոր մէջ գործածուած լեզուին եւ բարձրարուեստ երկասիրութիւն մը ըլլալու իրողութեան մասին։

ԳՈՂԳՈԹԱ ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Հ. Ստեփան Վրդ. Սաբբեան. - Ծնած 1865 Օգոստոս 7-ին Գաղատիա, միաբան Վիեննական, քահանայ ձեռնադրուած 1887 Ապրիլ 10-ին։ Հռոմի մէջ աստուածաբանութեան վկայական ստանալէ վերջ՝ Ս. Ղազարու վանքը կը դառնայ եւ յաջորդաբար կը ստանձնէ ուսուցչութեան, «Բազմավէպ»ի խմբագրութեան ու տպարանի տեսչութեան պաշտօնները։ Այնուհետեւ երկար ատեն կը մնայ իր ծննդավայրը՝ կրթական առաքելութեամբ, հոնկէ ալ Տրապիզոն, մինչեւ Աղէտի տարին վարելով իր Ուխտին հիմնած դպրոցին տեսչութիւնը։ Երկերը. Աստուածաբանութիւն տեսական (գրաբար, հետեւողութեամբ Ս. Թովմաս Աքուինացւոյն, 1904), Մագնիսական քուն (1901), Էակներու ծագումը (1905)։ Նոյն Միաբանութեան օրգանին մէջ ունի ինչ - ինչ թարգմանութիւններ եւ յօդուածներ։ Հմուտ իտալերէն, լատին եւ ֆրանսերէն լեզուաց։ Ժողովուրդին հետ նահատակուած։

Հ. Կարապետ Վրդ. Տէր - Սահակեան. - Ծնած 1882 Օգոստոս 25-ին Մուշ։ 1893-ին Ս. Ղազարու վանքը մտնելով՝ ուսումնական ընթացքը յաջողութեամբ կ'աւարտէ եւ քահանայ կը ձեռնադրուի 1902-ին։ Կը վարէ ուսուցչական պաշտօն Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ. այնուհետեւ կ'ուղարկուի Ֆրիպուրկի (Զուիցերիա) համալսարանը, հետեւելու մասնաւորապէս նոր գրականութեան եւ երաժշտութեան։ «Տոքթոր» պսակուած կը վերադառնայ վանք եւ կը ստանձնէ «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւնը 1906 - 1908։ 1914-ին կը կարգուի ուսումնապետ Տրապիզոնի Մխիթարեան վարժարանի ու կը մեկնի պաշտօնատեղին։ Իբր գրագէտ՝ յայտնի դէմք մը դարձած էր կարճ ատենուան մէջ, ցոյց տալով մանաւանդ բանաստեղծութեան խոր հակում։ Իր տաղանդին նախընծայ նմոյշներն են այն բազմաթիւ քերթուածները՝ որոնք երեւցած են նոյն ամսաթերթին սիւնակներում, արժանի՝ առանձին հատորով մը լոյս ընծայուելու։ Քերթողական նո՛յն աւիւնը կը ցոլայ Հայ կայսերք Բիւզանդիոնի երկհատոր երկին եւ «Արամայիս Մամիկոնեան» ծածկանունով Համիտեան տապալում գրքոյկին մէջ։ Բաջահմուտ ֆրանսերէն լեզուի, գրած է համալսարանի իր աւարտականը՝ Chateaubriand en Orient, որ տպուեցաւ վերջէն, գնահատուելով փարիզեան մամուլէ՛ն իսկ։ Ասոնցմէ զատ «Բազմավէպ»ի մէջ ցրուած է զանազան յօդուածներ՝ բանասիրական նիւթերու շուրջ։

Հ. Կարապետ եւս կ'իյնայ Թուրք եաթաղանին տակ՝ կեանքի ամենաբեղուն շրջանի մը մէջ, երբ իր գրիչը պատրաստ էր նոր ծաղիկներ փթթեցնելու Հայ Մատենագրութեան ջերմանոցին մէջ։ Իր յիշատակին նուիրուած դամբանականներ մըն է հետեւեալը՝ զոր կը գծէ վերապրող իր մեծանուն ուսուցիչը՝ Հայր Արսէն Ղազիկեան. «Թող գիւղն էիր երբ խուժադուժ երկաթը խոհուն ճակատդ ճեղքեց։ Զմեռար. կեանքի անոյշ ընթացքը քեզի ուժ տուաւ տոկալու։ Ու տեսան զքեզ, ճակատդ պատանքով փաթթուն, երբ հոնկէ քաղաք բերուելով՝ սոսկաւոր դժոխականեայ դահիճներէ շրջապատուած, կ'անցնէիր միւս դժբախտ ընկերներուդ հետ, ու կ'երթայիր իբրեւ զոչխար ի սպանդ, եւ հոն մօտերը՝ նման Մեծ Վարդապետին որուն աշակերտած էիր, երբ դահիճներն իրենց կխտալը ածիրը կը գլխէին, իբրեւ զորոջ առաջի կտրչի՝ այնպէս չբացիր, չբացի՛ք բերաննիդ, ու բոսորաւեղ վարդափթիթ ձեր արիւնով ներկեցիք Պոնտոսի հողն ու աւազը»։

Հ. Թովմաս Վ. Օտապաշեան. - Ծնած 1886 Յունուար 22-ին, Բուրսա, 13 տարեկանին Ս. Ղազարու վանքը մտնելով՝ ուսումնական ընթացքը կ'աւարտէ եւ քահանայ կը ձեռնադրուի 1911-ին։ Պահ մը ուսուցչական պաշտօն վարելէ վերջ՝ կ'ուղարկուի ծննդավայր եւ բախտակից կ'ըլլայ իր եղբարց։

Քաղաքէն երկու-քուկէս ժամ հեռու՝ արեւմտակողմը կ'իյնայ Թոց գիւղը, գեղեցկադիր ամարոց Մխիթարեանց գիշերօթիկ սանուց եւ վարդապետաց։ Հ. Կարապետի եւ այլոց հետ հոդ կը գտնուէր Աղէտի օրերուն, երբ կուսակալին հրամանաւ ջարդարարներ կ'երթան Թոց, գինքն ալ կը ձերբակալեն եւ ամայի ճամբաներէ ընդ քարչ ածելով՝ ուր ուրեմն կը գլխատեն անլուր վայրագութեամբ։ Տարաբախտ նորընծային մասնագիտութիւնն էր աշխարհագրութիւնը։ Կը թողու անտիպ գործ մըն ալ՝ նոյն նիւթին վրայ։

(Շար. 308)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

եալ: Հ. Ներսէս Վրդ.ի շուրջ կը բոլորուի գիւղի երիտասարդութիւնը, ծարաւի՝ կրօնական գիտելիքներու:

Երբ Փանիկի մասին կը խօսինք, հարկ է մանրամասնել. տաճարի մուտքին, պատուէլին մը, աղ ու հաց ձեռքին, անդադար կ'արտասանէր «Փառք ի բարձունս»ը լրիւ, ծայրէ ծայր: Ինք, անցեալին, դըրամ է մուրացեր փողոցները, եկեղեցին վերաշինելու համար:

Հ. Կոմիտաս կը պատմէր թէ 1920-ական թուականներու վերջը, գիւղին 120 երիտասարդները բանտարկեր են եկեղեցին մէջ, տանջեր, չարչարեր ու հուսկ սպաններ են, իրենց կրօնքին համար. չեն ուզած անտառուած համայնավար դառնալ: Ու գիւղին մէջ դեռ կ'ապրին այդ նահատակ երիտասարդներու կիները, զաւակները:

Այդ Փանիկ գիւղին մէջ, նախապէս Բեռֆթարլու, պաշտօնավարած են, սերունդէ սերունդ, Նահապետեան գերդաստանէն հոգեւոր հովիւներ: Մխիթարեան Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Նահապետեանն ալ հոն մօտ տասը տարի հովուած է, 1890-ական թուականներուն: Այդ վարդապետին վերարկուն մասունքի պէս կը պահուի եկեղեցւոյ մէջ, եւ երիտասարդ Նահապետեան մը, շաբաթ եւ կիրակի օրերը, նաեւ մեծ տօներուն, այդ վերարկուն հագած, եկեղեցական արարողութիւններ կը կատարէ, իր ծնողքէն աւանդաբար բերանացի սորված:

Արդէն եկեղեցին շինուած է, 1843-ին, Նահապետեան ընտանիքի կալուածին վըրայ եւ իրենց դրամով:

Ու դէպի այգի. խնձորենիներու հովանիին տակ, տաքուկ արեւով, կարմիր խնձորները՝ կանաչ տերեւներու մէջէն սքանչելի կը փայլէին. մեր դիմաց՝ հարաւ-արեւմուտքին՝ Արագածի գագաթները: Ժողովուրդը դարձեալ խանդավառ. տարազաւոր պարողներու խումբ մը, «տհոլ զուռնայով» պաշարեց մեզ: Ծիրանաւորն ու խալացի եպիսկոպոսները շատ խանդավառուեցան մեր ժողովուրդի ուրախ հիւրասիրութենէն: Բազմեցանք սեղաններու շուրջ. երգն ու պարն անվերջ գիւթեցին բոլորս մինչեւ վերջալոյս: Ուտելիքն համեղ, երգն անոյշ. «Սեղանն է առատ, դիմացն Արագած, հնչում են երգեր ուրախ ու զուարթ»:

Ուրախ է նաեւ մեր Հ. Կոմիտասը, որ ամէնքէն սիրուած, ամէնքէն յարգըւած վարդապետն է Փանիկի. անձնուէր, ամէնուն հասնող, նաեւ սաստող՝ որ լուռ կենան եկեղեցւոյ մէջ:

Ինք հետամուտ է հիմա շինելու նաեւ քահանայանոցը, քանի մը անհրաժեշտ սենեակներով:

Առայժմ հիւրաբար կը բնակի Նահապետեան ընտանիքի տունը:

Արդէն մութը կոխած է եւ մեր ինքնաշարժները կը սուրան դէպի Երեւան:

(Շար. 3)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1989, Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակերը, հակառակ կրած յաջորդական յաւելումներուն -թուղթ, աշխատավարձ, ընկերային տուրք, առաքման սպասարկութիւն, թղթատար եւլն. եւլն..: Դժբախտաբար կարելի չէ շարունակել նոյն պայմաններով եւ Նոյեմբեր 1-էն, պարտաւորուած ենք բարձրացնել բաժնեգիներու սակերը:

Մինչ այդ մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի անյապաղ փակել իրենց առկախ հաշիւները, օգտուելով ներկայ սակերէն: Նոյեմբեր մէկէն ետք ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն բաժանորդներուն --բարեբախտաբար մեծամասնութիւն-- որոնք իրենց կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« Յ Ա Ռ Ա Ջ » Ի

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.-

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

⁂

Տիկին Հռիփսիմէ Ումուրշատեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.-

Տիկին Կրեթա Սիմոնեան - Ումուրշատեան եւ զաւակները՝ Վարդան Սիմոնեան եւ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Մոմճեան 1000 ֆրանք Սոլիտարիթէ Փրոթեսթանթ Ֆրանս - Արմենիի, Նորաբակի համար:

Տիկին Աննիկ Փափազեան 500 Ֆր. Սոլիտարիթէ Փրոթեսթանթ Ֆրանս - Արմենիի, Նորաբակի համար եւ 500 ֆրանք «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Տէմիրճեան 500 ֆրանք Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:

(Ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համձումեան իրենց զաւկին Ալէնի ընդ Նորա Ճիւմպիւշեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով 3000 Ֆր.:

⁂

ՔՐԵՄԼԷՆ - ԲԻՍԷԹՐ. - Պր. Լեւոն Օհաննէսեան 400 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Պր. Ոսկեան Ասլանեանէ (Քլամար) եւ 500 Ֆր. Պր. Յարութիւն Ասլանեանէ (Վանվ) Մանասէ Հայթայեանի մահուան առթիւ:

Samedi 23 Novembre à 20 heures

GRAND DINER DANSANT

organisé par

l'U.M.A.F. - PARIS

au profit du projet AMARASS
pour la finition d'une pharmacie
au KARABAGH

animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

dans les salons du Méridien
81, Bld. Gouvion Saint-Cyr — 75017 Paris

Réservation :

43. 68. 42. 04 / 34. 12. 12. 45

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samedi 26 Octobre à 20 heures
à YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'EVELYNE ALTOUNIAN

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ- ՇԱՄՈՆ. - Մարգրիտ Արքէլեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրելի եղբօր՝ Կարպիս Գապատայեանի յիշատակին:

⁂

Կարպիս Գապատայեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Ալեքսանեան 200 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Վերժին Փիլիկեան, Ռաֆֆի եւ Սոնիա Փիլիկեան կը նուիրեն 200 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, ի յիշատակ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գրիգոր Փիլիկեանի:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՊԱՏԱՐԱԳ, ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ՝ ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս պիտի տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 61-րդ եւ Անուանակոչութեան 59-րդ տարեդարձը, Հոկտեմբեր 20, Կիրակի:

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն, Շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր տոյաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի Օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ գինեձօն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Պատրաստութիւնը եւ ընդունելութիւնը Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի Տիկիններուն կողմէ:

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երկօրեայ վարժարանի հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը. կը դասաւանդուին Հայոց լեզու՝ զանազան մակարդակներով, ինչպէս նաեւ պատարագի երգեցողութիւն եւ կրօնական գիտելիքներ:

Այսպէս, Չորեքշաբթի առաւօտները ժամը 9.45 - 12, Տիկին Հիլտա Գալֆայեան -Փանոսեան կը դասաւանդէ խօսակցական եւ գրաւոր լեզու՝ բոլորովին հայերէն չհասկցողներու, լսատեսողական մեթոտով (audio-visuelle). դասարանը փորձառական ըլլալով (classe expérimentale) դասաւանդութեան կրնան մասնակցիլ եօթը տարեկանէն սկսեալ ամէն տարիքի անձեր՝ Հայ թէ օտար: Տարւոյն վերջաւորութեան աշակերտները կը կարողանան 500 բառի սահմաններուն մէջ հասկնալ, խօսիլ, կարդալ ու գրել:

Նոյնպէս, Չորեքշաբթի օրերը ժամը՝ 9.45 - 12, Պր. Մեսրոպ Աղամեան կը դասաւանդէ Հայոց լեզու՝ երկրորդ մակարդակի աշակերտներու եւ ժամը՝ 14 - 16՝ երրորդ մակարդակի աշակերտներու:

Իսկ Ուրբաթ օրերը ժամը՝ 18.30 - 20.30, Պր. Աղամեան կը դասաւանդէ յառաջացածներու եւ Պաքալօրէայի քննութեան պատրաստուողներու:

Պատարագի երգեցողութեան եւ կրօնական գիտելիքներու դասաւանդութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի օրերը ժամը՝ 9 - 9.30, Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի կողմէ:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութեան համար, ինչպէս նաեւ օրի եւ ժամի դժուարութեան պարագային դիմել Հոգաբարձութեան. -

Permanences assurées le mardi et le jeudi de 9 h 30 à 12 heures.

Tél. : 47. 09. 23. 18.

– ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ –

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Թալար, Սուրբ Գրիգոր Կիրակի, Հոկտեմբեր 20:

Այս առթիւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի՝ ճաշ, ժամը 13-ին, Թալարի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Երթեւեկի եւ ճաշի մասնակցութեան սակ 150 Ֆր.:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել Պօմոնի շրջանի Կապոյտ Խաչուհիներու կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերու. -

91 - 87 - 13 - 48
91 - 70 - 63 - 03

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղին անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, ժամը 15.30-ին Տէմիրճեան սրահը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 14.30-ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի եւ համանուն երգչախումբի կազմակերպած պարահանդէսը, Նոյեմբեր 16, Շաբաթ, ժամը 22-էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ, «Վօֆրէժ» սրահը, երգիչ՝ Եորկանց:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17

JEUDI
17 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.648 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNEE — No 17.648

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԼԵՒՈՆ» ՆԱԽԱԳԱՀ

կը գրէ «Ֆիկառօ»

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶ ՄԸ

Հայաստանի գիտութիւններու Ակադեմիայի ընկերաբանական հետազօտութեանց նորաստեղծ կեդրոնը հարցախոյզ մը կատարած է 18 տարեկանէն վեր անձերու մօտ, 1200 Երեւանցիներ, որոնք հետեւեալ համեմատութիւնները կը ներկայացնէին. —

Բանուոր. —	32,5%
Ծառայող. —	32
Մտաւորականութեան ներկայացուցիչներ	9,4
Ուսանող —	8,4
Թոշակառուներ. —	12,5
Զաչխատող. —	5

Առնք, տարիքի գետնին վրայ հետեւեալ պատկերը կը պարզեն. -

18-30 տարեկան	30,8
30-45 տարեկան	33,7
45-60 տարեկան	21,7
60 եւ աւելի	13,8

Հարցախոյզին մասնակցողներուն 47,3%-ը այր մարդիկ եղած են, 52,7-ն ալ կին։ Բարձրագոյն կրթութիւն ունեցողներու համեմատութիւնը 41,2, միջին՝ 58,8։

Ինչ կը վերաբերի նախագահական ընտրութեան քուէարկելու հարցումին, 92,2%-ը այո՛ պատասխանած են, 4,2-ը՝ ոչ, 3,6-ը՝ անորոշ է։ Թեկնածուներէն որո՞ւ պիտի տան իրենց ձայնը.-

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան	72,5
Պարոյր Հայրիկեան	11,5
Սօս Սարգսեան	6,2
Ռաֆայէլ Ղազարեան	3
Աշոտ Նաւասարդեան	1,2

Այս հարցախոյզը կատարուած ըլլալով Սեպտեմբեր 7-էն 9, Զօրի Բալայեանի խօսքը չկայ, քանի այն ատեն իր թեկնածութիւնը դեռ չէր փաւերացուած։

«LEVON» POUR PRESIDENT

Այս խորագրին տակ լոյս տեսած է Արիէլ Թեորէլի թղթակցութիւնը «Ֆիկառօ»ի Հոկտեմբեր 16-ի թիւին մէջ։ Լրագրողը մաս կը կազմէր այն խումբին որ Երեւան գնաց եւ շաբաթ մը մնաց անկախութեան հանրաքուէի օրերուն (Սեպտեմբեր 19-էն 26), գլխաւորութեամբ վերապատուելի Ս. Սահակեանի եւ Արմէնֆաքսի օժանդակութեամբ։ Խումբին կ'ընկերանար եւ թարգմանի ու սխեռոնի դեր կը կատարէր, ձեռնհասօրէն, Փաթրիք Տօնապետեան։

Արիէլ Թեորէլ առարկայական եւ հարազատ պատկեր մը կը պարզէ։ Կը գրէ.- «Հայերը զինքը՝ «Լեւոն» կ'անուանեն։ 46 տարեկան է եւ ճարիզմ մը ունի, որ շատ լոյս չի թողուր իր հակառակորդներուն» ու կը ներկայանէ մտաւորականը, որ 1990 Օգոստոսէն ի վեր նախագահն է Գերագոյն Խորհուրդին։ Կը խօսի անոր վարած քաղաքականութեան մասին, հակամարտութեան՝ Պարոյր Հայրիկեանի հետ։ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը նախընտրէ քայլ առ քայլ դուրս ելլել Խորհրդային Միութենէն, մինչ Պարոյր Հայրիկեան կ'ուզէ մէկ անգամէն դուռը քաշել երթալ։

Թերթին թղթակցուհին չի ծածկեր, որ անկախութեան տօնախմբութենէն ետք, Հայաստան վերագտած է իր «դեւ»երը՝ ցեղասպանութիւնը եւ Ազրպէջանի «Թուրքերուն» հին վախը։ Կ'արձագանգէ աշխարհագրութեան ուսուցիչի մը հաստատումին. «Ակիզբը դժուար պիտի ըլլայ։ Հաւանաբար հարկ պիտի ըլլայ քանի մը տարի սպասել անկախութեան պտուղները քաղելու համար»։ Ծայրայեղներու ձայները աւելի կը մտահոգեն քան կը խանդավառեն եւ որքան ալ Հոկտեմբեր 16-ի քուէարկութեան արդիւնքը կասկած չի վերցներ, կը գրէ Ա. Թեորէլ, ապագայ նախագահին գործը շատ դժուար պիտի ըլլայ։ Հայաստանի եւ Ազրպէջանի սահմանին վրայ բախումները ամէնօրեայ են, ֆետայիները կը շարունակեն զէնք եւ զինամթերք ժողվել։ Երեւան, ուրիշ պատկեր մըն է։ Ընդհանուր քայքայուած վիճակ մը եւ ապրելու օրէ օր աւելի խախուտ պայմաններ։ Տաք ջուր չկայ, պաղն ալ՝ չափով։ Դրամահոսութիւնը տարի մըն է, 600%-ի հասած է։ Ուտելիք չկայ կամ՝ պատ շուկայի վրայ միայն, ու միսին քիլօն 30 ռուբլի է, երբ ամսական աշխատավարձը 250 ռուբլի է միայն։ Ձմեռը դժուար պիտի ըլլայ, ոչ վառելանիւթ կայ, ոչ ուժանիւթ, որ միայն 20% համեմատութեամբ պիտի ապահովուի, լաւագոյն պարագային։

Հոկտեմբեր 13-ի իրիկունը, Երեւանի Ազատութեան հրապարակը տեղի ունեցած հանրաժողովէն ետք, ԱԻՄ.-ի (Պարոյր Հայրիկեանի Շարժում) չուրջ երեք տասնեակ անդամները նստացոյց մը ըրած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան շէնքին մօտ։ Կը պահանջէին որ ընտրական կեդրոնական յանձնախումբը հրաժարի, որովհետեւ, ըստ իրենց, ձրգած է որ խախտումներ կատարուին եւ անոր անաչառութեան կարելի չէ հաւատք ընծայել։

Ֆիզուլիի մէջ (Արցախի հարաւ-արեւելեան կողմը, ազրպէջանական տարածք), Հոկտեմբեր 15-ին տեղի ունեցած է Հաղրութի շրջանի հայ եւ ազերի համայնքներու ներկայացուցիչներուն հանդիպումը, շրջանային զինուորական մարմիններու միջնորդութեամբ եւ մասնակցութեամբ։ Ստորագրուած համաձայնագրով՝ որոշուած է հրադադար հաստատել եւ վերջ տալ գիւղերու շրջափակումին։ Կողմերը համաձայնած են նաեւ փոխադարձաբար պայմաններ ապահովել՝ դաշտային աշխատանքները անարգել կատարելու համար։

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՔ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ

Հոկ. 13-ի «Մոսկովեան Լուրեր» շաբաթաթերթը բաւական տեղ կու տայ Ղարաբաղի, ուր՝ «ճնդանօթը կ'որոտայ» կը հաղորդէ խորագրով, մինչ իր թղթակիցը՝ Վլ. Իէմէլեանէնկօ կը նկարագրէ կացութիւնը, կռիւները, որոնք չեն դադրած, բայց ինչ որ փոխուած է այն է որ խորհ. բանակը եւ Ներքին նախարարութեան ուժերը բնաւ չեն միջամտեր եւ ուրեմն բացէ ի բաց ճակատումներ կան հայ եւ ազերի համայնքներուն միջեւ։ Ընդդիմադիր Հայերը ծանր քննադատութեան կ'ենթարկեն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը իր յարմարող դիրքին համար խօսակցութեանց ատեն, և այս պատճառով Երեւանէն Ղարաբաղ կը հասնին զինեալ ապօրինի մեծաքանակ խմբակներ։ Եզրակացութեան մէջ, յօդուածագիրը կ'ըսէ.- «Երթէ, անցեալին կարելի էր համայնավար ղեկավարութիւնը ամբաստանել անոր վե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՆԱԽԱԿԱՏԻՔ «ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՆԱՐԵԿԻ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԱՇՈՑՔԻ ՄԷՋ (ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ)

(ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6)

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի.-

Հոկ. 8: Վերջին օրն է. օր մեկնումի դէպի Իտալիա։

Կ'այցելենք խմբովին Հռիփսիմէի տաճարը։

Ժամը 9-ին Ս. Էջմիածնի շարպասէն ներս կը մտնենք։ Մայր տաճարին առջեւ մեզ կը դիմաւորեն Ներսէս Արք. եւ Գրիգորիս Եպիսկ.։ Երկխղածութեամբ հետեւելով Ներսէս Արք.ի ներշնչեալ բացատրութիւններուն, կ'այցելենք Հայոց սրբութեան կեդրոնը, Լուսաւորչի կանթեղին ցոլքերով։ Նոր է աւագ խորանին պատկերը. գործ՝ Գրիգոր Խանջեան ակադեմիկոս նկարիչին. շատ յարմար ու բարեպաշտ նկարագրով պատկեր. վայել այդ խորանին։ Թանգարանէն ետք՝ կ'անցնինք վեհարան։

Հայաստանի արեւն այսօր աւելի տաքուկ է. բայց Արարատը պահուըտած է քօղի մը ետին։

Ժամը 10-ն է։

Կ'ողջունենք բոլորս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ կենսուրախ ժպիտով, հայրաբար կ'ընդունի մեծամեծ հիւրերը, ըսելով խկոյն՝ թէ չորրորդ Ծիրանաւորն է որ ահա այցի կու գայ Ս. Էջմիածին։

Կը բազմինք վեհարանի մէջ. ներկայ է Պոլսոյ նորընտիր Պատրիարքը, յիշեալ զոյգ եպիսկոպոսները, այլ եպիսկոպոսներ, վարդապետներ։

Կը խօսի Ծիրանաւորը. ողջոյն Պապէն, ողջոյն իր Ս. Ժողովքի անդամներէն, մեր պատուիրակութենէն, «Քաւիթաս» կազմակերպութենէն։ Երկրաշարժէն ետք ստեղծուած կապերն ոգեկոչելով, փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի մտերմական յարաբերութիւններով, կ'անցնի ներկայ ժամանակներուն, քաղաքական յեղաշրջումին, եւ կրօնական ազատութեան նոր պայմաններուն։ Եւ ահա՛ այդ ծիրին մէջ կը ներկայացնէ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանը, որպէս նորընտիր Առաջնորդ Արեւելեան Եւրոպայի Հայ Կաթողիկէներուն, զոր Պապը կ'ուզէ յատկապէս մխիթարել եւ քաջալերել։ Կը յիշատակէ նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ճառը Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ՝ ի պաշտպանութիւն խղճի եւ կրօնքի ազատութեան, ուր խօսք կ'ըլլայ նաեւ Հայաստանի Հայ կաթողիկէներու մասին. եւ հուսկ՝ հայրաբար ընդունելութիւնը եւ հրաւէրը առ Հ. Կոմիտաս Վրդ., որ կը պաշտօնավարէ ի Փանիկ, որպէս հոգեւոր հովիւ։ Սրտագին մաղթանքներով կ'աւարտէ իր խօսքերը, ցանկալով արեւշատ ու առողջ օրեր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ առաքելաշատ փաստակ։

Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը խօսք առնելով կը յիշէ 1970 թուականի իր այցելութիւնը ի Վատիկան, Պօղոս Զ. Պապին հետ իր ունեցած հանդիպումները՝ Սիքստեան մատրան մէջ, Ս. Պետրոս Մայր Տաճարին մէջ եւ հուսկ արժանավայել կեցութիւնը՝ Վատիկանի աշտարակին մէջ։ Ապա այլ յարաբերութիւններ՝ Վատիկանէն ժամանած մեծամեծար հիւրերու, Կարդինալ Վիլլըբրանտսի, Կարդինալ Էջէկառայի, եւլն...։ Եւ հուսկ՝ երկրաշարժէն ետք ստեղծուած եղբայրական կապերը կ'ոգեկոչէ եւ Արեւմուտքէն հասած օգնութիւնը վերաշինութեան։ Շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պապին մեծ նուէրին համար (Ղուկասեանի հիւանդանոցը), «Քաւիթաս»ի օգնութիւններուն համար (նոր գործատունը, բազմաթիւ դպրոցներ)։ Կը վերջացնէ իր սրտագին մաղթանքներն ուղղելով Պապին, Կարդինալին եւ իրեն բոլոր ընկերացողներուն։ Մասնաւոր գոհունակ շեշտով կ'ակնարկէ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանի այս նոր անուանումին, եւ թէ ինչպէս շատ երկար ժամանակներէ ի վեր հոգեկան կապեր ունի անոր հետ, եւ թէ սիրով կ'ընդունի զինք՝ որպէս հիւր Մայր Աթոռի, տրամադրելով բնակարան։

Կը հիւրասիրուինք սուրճով եւ անոյշ շաքարով։

Կը ստորագրենք Ոսկեմատեանին մէջ։

Կը փոխանակուին նուէրներ։

Ներս կը մտնեն պատուիրակութեան բոլոր անդամներն ու թղթակիցները։

Կը լուսանկարուինք։

Վազգէն Ա. «Պահպանիչ»ով կ'օրհնէ բոլորը։

Անձամբ կ'ընկերակցի մեծամեծար հիւրերուն, ցոյց տալով ու բացատրելով Թանգարանի սրբազան իրեղէնները, վեհարանի վերին յարկերը. եւ հուսկ՝ պաշտօնական խմբանկարը։

Դժուար է բաժնուիլ այսպիսի անձնաւորութենէ։

Լաւագոյն տպաւորութիւններով, ողջունելով Ս. Էջմիածնի գմբէթները, սրտագին ողջագուրումով մեզ հիւրասիրող կղերականներուն հետ, հրաժեշտ կ'առնենք։ Ինքնաշարժները կը սուրան։

Կէսօրուան ժամը 1.30-ին թռիչք կ'առնէ մեր օդանաւը. Աէրօֆլօթ։ Երեւան - Պուրկազ - Պոլոնիա։

Ամպերուն վերեւ, բոլորս կը վերապրինք մեր վերջին տպաւորութիւնները։ Շատեր ոտքի վրայ, տեղեր կը փոխանակենք, յուզումով կը հեռանանք մեր սիրելի վայրերէն։

Աշոցք - Փանիկ - Էջմիածին - Արարատ - Երեւան - Իտալիա։

Ողջագուրում դարձեալ. եւ ահա՛ ամէնքս -Հայրենիքի մէջ մինչ միասնական ուղղութիւններով այժմ կը փութանք մեր քաղաքները. Միլանօ, Վերոնա, Հռոմ, Ուտինէ, Լուկանօ, Փարմա, Վենետիկ - Ս. Ղազար...։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

Հոկտեմբեր 10

(Շար. 4 եւ վերջ)

ԶՐՈՅՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Մեկնելով վերի հարցումէն եւ ընդլայնելով քիչ մը, դուք եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետը - մեր եկեղեցին - միշտ զօրավիգ կանգնեցաք նորաստեղծ պետութեան, կը կարծէ՞ք թէ այդ պետութիւնը իր կարգին կրնայ գործօն դեր կատարել ա) մեր եկեղեցւոյ բարգաւաճման մէջ եւ բ) գործածել իր պետական հեղինակութիւնը նպաստելու Ամերիկայի թեմէն ներս միասնականութեան ստեղծումին: Թէեւ վերջինը առաւելաբար Սփիւռքը հետաքրքրող հարց է, Սփիւռքի ներքին խնդիր, բայց երբ ըՍփիւռքը գործօն կերպով կը մասնակցի Հայրենիքի վերաշինութեան եւ նոյնիսկ քաղաքական կեանքին, փոխադարձ միջամըտութիւն մը՝ հայրենի պետութեան կողմէ ակնկալելի պէ՞տք է ըլլայ թէ ոչ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Դժուար է ինծի համար այս մասին յստակ մտածում մը բանաձեւել: Մտածումի թելեր կ'անցնին միտքէս ձեր հարցումին որպէս անմիջական հակազդեցութիւն:

Նախ, Հայրենիքի Պետութիւնը մեծապէս յարգելով Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ զայն նկատելով ազգային եկեղեցի, կրօնական ազատութեան սկզբունքին իր անունով եւ հռչակումով՝ պիտի չուզէ միջամուխ ըլլալ հայց. եկեղեցւոյ ներքին հարցերուն: Իմ ըմբռնումով եւ ակնկալութեամբ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան պատասխանատու ղեկավարները ընդհանրական կեցուածք պէտք է ունենան համայն հայութեան հանդէպ, առանց դաւանաբանական, գաղափարախօսական, եկեղեցական - իրաւասական, դասակարգային կամ այլ տեսակի խտրութեան:

Երկրորդ, մեր հայրենի հանրապետութիւնը կը գտնուի այնպիսի անմիջականօրէն հրամայական, հրատապ եւ խմորային կազմաւորումի յատուկ քաղաքական եւ վարչական ու տնտեսական հարցերու դիմաց՝ որ եկեղեցական հարցերով զբաղիլը այս օրերուն իրեն համար առաջնահերթութենէ հեռու մնացող հարց է:

Ընդհակառակն, ես կը խորհիմ որ մեր եկեղեցին, իր բոլոր նուիրապետական կեդրոններով, իր բոլոր թեմերով եւ միջոցներով պէտք է զօրավիգ կանգնի հայրենի պետութեան: Եւ այս տեսանկիւնէն ալ դիտուած՝ ինչպէս քիչ առաջ կ'ըսէի, անկախաբար մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր - կրօնական գործէն, մեր ազգային դերադոյն շահերն ալ կը պահանջեն որ թեմական ներքին վէճերը լուծուին եւ միասնութեան ու գործակցութեան ուղիները լայնօրէն բացուին մեր ժողովուրդի կեանքի դաշտին մէջ: Այս օրերուն ամէնէն կարեւորը հայրենիքը ապահով պահելն է, դէպի անկախութիւն յառաջ տանիլն է, մեր ազատութեան դարաւոր եւ անժամանցելի երազին մարմնաւորումն է, մեր հայրենի աշխարհի տնտեսական եւ քաղաքական զօրացումն է, մեր աչքի բիբը: Ասոր դիմաց՝ կը նսեմանան ժամանակաւոր բնոյթ եւ տեղական հանգամանք ու տարողութիւն ունեցող վէճերը, ներքին ընտանեկան խնդիրները:

Եւ անգամ մը եւս, այս ճշմարտութեան լոյսին տակ, կ'ըսեմ որ եթէ եկեղեցիի եւ ազգի ամբողջականութեան գգացումով, սկզբունքով, հաւատքով եւ տեսիլքով չարժինք՝ ամերիկահայ ներքին ազգային եկեղեցական տարակարծութիւնները օրէ օր կը կորսնցնեն իրենց արժէքականութիւնն ու նոյնիսկ գոյութեան իրաւունքը:

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Վստահաբար մօտէն կը հետեւիք երկրին մէջ ծաւալող իրադարձութեանց: Հոն, երկրին մէջ, գրեթէ բոլորն ալ կը բաղձան անկախութեան. տարօրինակ պիտի ըլլար եթէ տարբեր ըլլար: Միեւնոյն ատեն կայ յստակ մտավախութիւն մը տնտեսական անձուկ պայմաններու հեռանկարէն բխող: Այս վերապահումը, կամ ըսենք մտավախութիւնը, աւելի շեշտուած է Սփիւռքի մէջ: Երեւանի մէջ կան մարդիկ որոնք ոչ մէկ մտահոգութիւն ցոյց կուտան, յայտնի չէ թէ այդ յանդուգն կեցուածքով կը սքօղեն իրենց ներքին կասկածները թէ իրապէս կը հաւատան թէ ամէն ինչ լաւ կ'ըլլայ: Թերեւս երկուքը միատեղ: Միեւնոյն ատեն Թուրքիոյ հետ կապերու մէջ կը տեսնեն տնտեսական ապահովութեան կարելիութիւնները: Ի՞նչպէս կը տեսնէք այդ բոլորը, մանաւանդ երբ Արցախը բաց վէրքի մը նման կ'արիւնի: Անթիլիասի հեռաւորութենէն դիտած ի՞նչ կը կարծէք որ պէտք է ըլլայ որդեգրուելիք ընթացքը: Աւելին, քիչ մը առաջ անցնելով, գիտեմ թէ ուշ է այլեւս, բայց հարցումը պէտք է դրուի. ատենին ըսուեցաւ թէ Սփիւռքի Հայերը իրաւունք պիտի ունենան Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստանալու, նաեւ երեսփոխանական վէներէ ետք միայն անցաւ այն որոշումը թէ Հայաստանի Պետութիւնը տէր պէտք է կանգնի արտասահմանի հայ գաղութներուն: Ուրեմն, եթէ ճիշդ են այդ բոլորը, Սփիւռքը եւս պէտք չէ՞ր մասնակցէր անկախութեան մասին ըլլալիք Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէին. եւ, ի՞նչպէս կը բացատրէք երկրի պետութեան տատամսումը՝ ստանձնելու «Ամենայն Հայոց Կառավարութիւն» ըլլալու պատասխանատուութիւնը: Այդ տատամսումը չի՞ բըխիր արդեօք որոշ ինքնավստահութեան պակասէ մը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Ձեր այս հարցումը առաւելաբար քաղաքական նկարագիր եւ բովանդակութիւն ունի: Կը զգամ նաեւ որ այն երեւոյթները, զորս կը մատնանշէք, յարատեւող փոփոխութեան ընթացքի մէջ են: Այս բոլորի մասին իմ ծանօթութիւնս ուղղակի եւ ամբողջական ծանօթութիւն չէ: Մամուլէն կամ հաղորդակցութեան այլ միջոցներու մէջէն եկող հատուկտոր ծանօթութիւն է: Հետեւաբար, ճիշդ չեմ գտներ որ այս պայմաններու տակ կարծիք մը, տեսակէտ մը յայտնեմ այս մասին: Կրնամ ըսել հիմնականը, որ հետեւեալն է.-

Անթիլիասը կը մնայ հայրենիքի կողքին անոր դէպի անկախութեան յառաջընթացին մէջ եւ զօրավիգ կը կանգնի Արցախի հայութեան արդար իրաւունքներուն, ինչ որ բազմիցս արտայայտած ենք թէ՛ մամուլով եւ թէ՛ յարաբերական մեր գործունէութեամբ, ըլլայ միջ - եկեղեցական ըլլայ պետական եւ այլ միջազգային մակարդակներու վրայ:

Զրոյցը վարեց՝

ՄԱՐԶՊԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Շար. 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

– ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ –

ԵՐԵՒԱՆ. – («Յառաջ»). –

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն, Աբեղեան գրականութեան հիմնարկը, Երեւանի պետական համալսարանի հայկական բանասիրական բաժինը եւ Գալիֆորնիայի համալսարանի «Նարեկացի» ամպիոնը կազմակերպած էին հայ գրականութեան եւ քննադատութեան հարցերուն նուիրուած գիտական երեք նստաշրջաններ, որոնք տեղի ունեցան Երեւանի մէջ Հոկտեմբեր 7-էն 9:

Առաջին նստաշրջանի ընդհանուր թեման էր «Հայ գրական քննադատութեան հարցերը»: Նստաշրջանի բացման խօսքին ըրաւ փրոֆէսէօր Է. Ջրբաշեան, որը նըշեց այս ձեռնարկին նորութիւնն ու կարեւորութիւնը, քանի որ գիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Սփիւռքէն եւ Հայաստանէն բազմաթիւ քննադատներ եւ գրականագէտներ: Լաւագոյն առիթ՝ շփուելու, իրենց կարծիքներն ու փորձառութիւնները փոխանակելու:

Առաջին նստաշրջանին կարդացուեցան հետեւեալ զեկուցումները. - Մ. Նշանեան խօսեցաւ «Սրբազնութեան բրտութիւնը» խնդրին շուրջ, մեկնելով Յ. Օշականի «Մնացորդաց»էն: Փրոֆէսէօր Հրանդ Թամրազեան խօսեցաւ «Ստեփան Ոսկան իբրեւ քննադատ» նիւթին մասին: Ամերիկայէն Լէոնարտօ Ալիշան զեկուցեց «Նահապետ Քուչակը եւ մեծ աստուածուհիին վերադարձը» հարցին շուրջ, ի յայտ բերելով միջնադարեան տաղերգուին ներաշխարհը որոշ հոգեվերլուծական մօտեցումով: «20-րդ դարասկզբի արեւմտահայ գրականութեան արտացոլումը քննադատութեան մէջ» նիւթն էր Վ. Կիրակոսեանի զեկուցումին: Գրականագէտ Սերգէյ Սարինեան իբրեւ թեմայ ընտրած էր «Յ. Օշականի գրականագիտական մեթոդը», փորձելով «դնահատել» Օշականի քննադատութիւնը համաձայն երեւանեան գրականագիտութեան աւանդներուն: Գրիգոր Պըլտեան խօսեցաւ «Ընթերցումին ընդերքը» նիւթին, ի մասնաւորի քննադատութեան եւ գաղափարախօսութիւններու կապին մասին, որ քննադատի ազատ կիրարկումը կը խափանէ ու կը վերածէ սարկացման եղանակի: Զեկուցումը, աւելի ուշ, կը ստեղծէր բուռն հակազդեցութիւն մը, որոշ գրականագէտներու կողմէ, քանի որ կազմալուծումի կ'ենթարկէր հայ քննադատութեան մէջ տիրող մեթոդներ, գաղափարներ կամ բարքեր: Գառնիկ Անանեան խօսեցաւ «Դարասկզբի դասական ուղղութիւնները Նիկոլ Աղբալեանի գնահատութեամբ» նիւթին շուրջ, իսկ Ժենիա Քալանթարեան «Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածները» 1910-ական թըւականներու քննադատութեան առջեւ» թեման զարգացուց:

Շահեկան է դիտել տալ, որ առաջին նըստաշրջանին իսկ ի յայտ եկաւ սփիւռքէն եկող եւ Հայաստանի հիմնարկներուն մէջ աշխատող քննադատները իրարմէ անջատող անջրպետը: Մօտեցման զանազանութիւն, մեթոտաբանական տարբերութիւն, վերջապէս՝ քննադատական խօսքի տարամէտութիւն: Ժամանակակից քննադատութեան խնդրականացումը փաստը բերաւ խորունկ հակադրութեան մը որ կը բաժնէ արեւմտեան աւանդներով սնանող ու կազմուած սփիւռքեան քննադատութիւնը՝ քիչ մը քարացած՝ ճկունութենէ զուրկ Հայաստանի քննադատութենէն:

Երկրորդ նստաշրջանի թեման էր «Հայ գրականութիւնը եւ ազգային ճակատագիրը»: Համաստեղի «Սպիտակ ձիաւոր» վէպը՝ որ չէ տպուած դեռ Երեւանի մէջ, քննարկուեցաւ Ազատ Եղիազարեանի կողմէ: Ծիածան Այվազեան (Միացեալ - Նահանգներ) խօսեցաւ «Հերթանոսութիւնը Վարուժանի Հարճը քերթուածին մէջ» նիւթին շուրջ եւ փորձեց հեթանոսութեան տալ նոր իմաստ ու տարողութիւն: «Սփիւռքի օտարագիր գրականութեան ազգային բնոյթը» վերլուծեց Վարդան Փարթամեան, մինչ Արծրուն Աւագեան կ'ուսումնասիրէր «Բարձրավանքի» ազգութիւնը եւ պոլսահայ գրական շարժումը 1919 - 1922 թուականներուն»: Գրականագէտ Վազգէն Գաբրիէլեան իրեն նիւթ ընտրած էր՝ «Արդիականութեան հարցերը Ստ. Զօրեանի պատմավէպերուն մէջ»: Ռ. Փիրումեան (Միացեալ - Նահանգներ) կը ներկայացնէր մէկ խտացումը իր դոքտորական թէզին «Աղէտի անդրադարձը հայ եւ հրեայ գրականութեան մէջ»: Շահեկան էր Գ. Յակոբեանի աշխատանքը՝ «Փոքր արձակի ձեւերը ժամանակակից սփիւռքահայ գրականութեան մէջ», ուր կը քննուէին աւանդական վէպէն զուրս յորդող արձակի ձեւեր: Վերջապէս՝ Զօպանեանի «Անահիտ» հանդէսը (Նոր շրջան) կը վերծանուէր Նուրա Աւետիսեանի կողմէ:

Այս նստաշրջանին մէջ արծարծուած նիւթերուն այլազանութիւնը նշանակալից երեւոյթ մըն էր, թէեւ որոշ զեկուցումներ չէին համապատասխաներ նստաշրջանի թեմային:

Հոկտեմբեր 9-ին տեղի ունեցաւ երրորդ եւ վերջին նստաշրջանը, «Հայ կինը գրականութեան մէջ» թեմայով: Զեկուցումներն էին՝ «Կինը հայ դասական գրականութեան մէջ Հոփիսիմէ եւ փառանձեմ» (Ծիածան Այվազեան), «Կանանց հարցը» «Արեւելք» օրաթերթի էջերում (1884 - 1896 թթ.) (Էմմա Կոստանդեան), «Հայ կնոջ կերպարը միջնադարեան քնարերգութեան մէջ» (Ալեքսա Դոլուխանեան), «Հայ կինը՝ զոհ ցեղասպանութեան» (Ռ. Փիրումեան), «Գրիգոր Զօհրապի պատմուածքներու ֆեմինիստ ընթերցումը» (Ռիթա Որբերեան, Միացեալ - Նահանգներ):

Որքան շահեկան՝ այս նստաշրջանը խնդրոյ առարկայ իր թեմայով, այնքան միակողմանի թուեցաւ ան մեզի: Նստաշրջանի բոլոր զեկուցողները (եւ նախագահները) միայն կիներ էին, ինչ որ անպայման լաւագոյն եղանակը չէր խօսելու կնոջ մասին: Հայ կիներ խօսեցնելու ակընկալութիւնը կը ստեղծէր վտանգը, նորէն անոր խօսքը բանտարկելու... կիներու միջոցին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՈՒՄ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը օգտուելով Հայաստանի պատուիրակութեան մը ներկայութենէն, ժամանած Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին առթիւ, Հոկտեմբեր 8-ին, հրաւիրեց գաղութը տօնախմբելու քօքթէյլով մը, Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան հռչակումը:

Վասպուրական սրահը լեցուն էր:

Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու եւ Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւր շրջանի նախագահը՝ Ժ. Գ. Կոտէն զըրկած էին իրենց ներկայացուցիչները: Նոյնպէս Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ա. Խաչակիր Քահանայ Տէտէեան, Լիւսիէն Վաալ՝ 8-րդ Թաղամասի քաղաքապետը, Լուէսթ Սեֆերեան՝ Ա. փոխ - նախագահ Մարսէյլի Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի Սենեակին, Ժ. Փ. Պէրպէրեան եւ Տիկին Ժիւու՝ Շրջանային Խորհուրդի անդամներ կը պատուէին հաւաքոյթը իրենց ներկայութեամբ:

Բեմին վրայ կը ծածանէր Եռագոյն դրօշը:

Տեղի ունեցաւ կարճ պաշտօնական բաժին մը զոր վարեց՝ Կարպիս Յարութիւնեան:

Հայ ժողովուրդը կ'ապրի պատմական անկիւնադարձ մը ըսաւ առաջին խօսողը՝ Կարօ Յովսէփեան եւ կարդաց իր հարազատ բնագրին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի օրաթերթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» Սեպտեմբեր 24-ի թիւէն Գերագոյն Խորհուրդի որոշումը Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան հռչակման մա-

...ին: Ապա, Կարօ Յովսէփեան շարունակեց՝ «Այս յայտարարութեամբ Հայութիւնը դարձեալ կը վերանուաճէ իր ազգային միասնականութիւնը՝ մէկ ազգ, մէկ Հայրենիք. եւ Հայաստանի Անկախ Պետականութեան մէջ կը տեսնէ ամէնէն ապահով գրաւականը վարելու իր սեփական ճակատագիրը: Այս յայտարարութեամբ առաւել կը նուիրագործուի 1918 Մայիս 28-ը:

Առանց մայիսեան հերոսամարտերու, Սարդարապատի, Մայիս 28-ի, պայքարող եւ նահատակուող սերունդներու, առանց 1988-էն ի վեր ղարաբաղեան շարժումով սկսած պահանջատիրութեան եւ անոր զոհերուն չէինք ունենար Սեպտեմբեր 21»:

Յետոյ, Սեպտեմբեր 21-ի յաղթանակը, ըստ Կարօ Յովսէփեանի, յաղթանակն է ժողովուրդին, մաքի, գրչի եւ զէնքի առաջնորդներուն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ 70 տարի անկախութեան գաղափարը պահեց: Սակայն, սկիզբ մըն է միայն. կայ ներկան իր լուրջ դժուարութիւններով. կայ վաղը իր վտանգներով:

Գոհար Ենոքեան՝ երեսփոխան Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի բերաւ հայրենի ժողովուրդի ողջոյնները, փոխանցեց անոր խանդավառութիւնը, յոյսերը, սպասումները բայց նաեւ մտահոգութիւններն ու դժուարութիւնները: Անկախութիւնը լրիւ ըլլալու համար, ըսաւ ան, անհրաժեշտ է որ տնտեսապէս Հայաստանը հիմնովին փոխէ իր կառոյցները, դառնայ շուկայի տնտեսութիւն, ժողովրդականութիւնը ընդհանրանայ դանազան մարզերուն մէջ: Այս բոլորը կազմակերպելու համար, կը սպասենք ըսաւ երեսփոխանը, որ երկիրը ունենայ իր արժանաւոր ղեկավարութիւնը, նախագահը եւ նոր կառավարութիւնը որպէսզի ժամ առաջ ժողովուրդը լծուի աշխատանքի:

Գոհար Ենոքեան, որ նոյն ատեն «Գարուն» ամսաթերթի գործարաններու գլխաւոր տնօրէնուհին է, յայտնեց իր յուսատեսութիւնը յառաջիկայ շաբաթներու եւ ամիսներու համար ըսելով թէ Նախիջեւանի եւ վառելանիւթի պակասը անգործութեան կը մատնեն շատ - շատեր: Իր խօսքը սակայն փակեց յայտարարելով թէ Հայաստանը իր պատմութեան ընթացքին դէմ - յանդիման գտնուած է շատ մը դժուար կացութիւններու եւ միշտ անոնք յաղթահարած: Այս անգամ ալ ամբողջական յաղթանակ մը մեր կողմն է, կը բաւէ հաւատալ, տոկալ եւ աշխատիլ:

Ժան Քէհայեան հակիրճ խօսքերով ներկայացուց 70 տարուան համայնավար վարչակարգի մը գործած աւերները մարդոց եւ երկրին վրայ: Հակառակ անոր տեսնուող մը հասած է ըսաւ, որ տէրը կ՚ուզէ ըլլալ իր ճակատագրին եւ կը մերժէ ամէն ձեւի բռնութիւն եւ ստրկութիւն:

Ժան Քէհայեան ներկայացուց Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը որպէս պետական մեծ դէմք, արեւմտեան հասկացողութեամբ: Հայաստանը, աւելցուց ան, ունի բախտը ունենալու այն ղեկավարը որ չունի Վրաստանը: Յետոյ, շեշտեց որ անհրաժեշտ է շարունակել օգնութիւնը թէ աղէտեալ գօտիին մէջ, թէ նոր տնտեսութեան մը հաստատումին հեռանկարով: Ժան Քէհայեան, ըսաւ, անկախութեան մէջ կը տեսնէ ժողովուրդի մը վերադարձը դէպի իր հարազատ ինքնութիւնը:

Այս տօնախմբութիւնը փակեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան յայտնելով իր հաւատքը Հայաստանի լուսաւոր ապագային մը, եթէ նոյնիսկ այսօր դեռ նեղ են ճանապարհները:

Ներկաները ապա հիւրասիրուեցան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու պատրաստած ճոխ սեղաններուն շուրջ:

Խանդավառ երեկոյ մը, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունէն ներս որու տեղական մամուլը լայն արձագանգ տուաւ, նկարներով եւ յօդուածներով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՐԱՄ ԱՐՔ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ե. Հ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ

Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական վարչութեանց ատենապետի իր հանգամանքով, Սեպտեմբեր 10 - 28, նախագահեց Ժընեւի մէջ գումարուած յիշեալ Խորհուրդի վարչական նիստերուն:

Չորս օր տեւած Գործադիր Վարչութեան (24 անդամներ) ժողովէն ետք, բացուած յայտարարուած է Կեդր. Վարչութեան ժողովը, որուն կ՚անդամակցին 142 քուէարկող անդամներ եւ շուրջ 150 դէտեր, խորհրդականներ, միջազգ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ հրաւիրեալներ: Ժողովը սկսած է եկեղեցական յատուկ արարողութեամբ մը, որու ընթացքին ֆրանսերէն քարոզած է Արամ Արք. Քէշիշեան: Այնուհետեւ, ժողովականները սկսած են իրենց աշխատանքները՝ քննութեան ենթարկելով համագումարի օրակարգերը: Կարդացուած են Արամ Արք.ի եւ Ե. Հ. Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար՝ Տոքթոր Էմիլիօ Քասթրոյի տեղեկագիրները: Լայն քննարկման ենթարկուեցաւ Խորհուրդի նոր ու վերադասաւորուած կառոյցին նախածրագիրը՝ աշխատանքի նոր պայմաններու եւ կարիքներու լոյսին տակ: Հուսկ, կատարուած է հրապարակային յայտարարութիւններ՝ Եուկոսլաւիոյ, Խորհրդային Միութեան, Միջին - Արեւելքի խաղաղութեան ծրագրեալ համաժողովին եւ քաղաքական այլ հարցերու շուրջ: Հրապարակային յայտարարութիւններ պատրաստող յանձնախումբը իր զեկուցումին մէջ յիշած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը ու այս ուղղութեամբ՝ Ե. Հ. Խորհուրդի կատարած ու կատարելիք աշխատանքները:

Չորս յատուկ նիստեր տեղի ունեցած են Խորհրդային Միութեան, Եուկոսլաւիոյ, Հարաւային Ափրիկէի եւ միջազգային տնտեսական նոր համակարգին շուրջ: Այս նիստերուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են յատկապէս հրաւիրուած պետական անձնաւորութիւններ ու մասնագէտներ: Հարաւային - Ափրիկէի ու ընդհանրապէս ցեղասպանութեան նուիրուած նիստին փակումը կատարելով՝ Արամ Արք. յիշած է Հայկական Ցեղասպանութիւնը եւ Արցախի պարագան, որպէս ցեղապաշտութեան տարբեր արտայայտութիւններ:

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն	Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ	Փ Ա Ր Ի Զ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի վարչապետի առժամեայ պաշտօնակատար Հրանդ Բագրատեան, Հոկտեմբեր 2-ին ընդունեցաւ ամերիկացի ծանօթ գործարանատէր Ճոն Հանթմանը: Ամերիկացի առեւտրականը, որ տէրն է «Հանթման Քեմիքըլ Քորփորէյշըն» չէ-նաբարական ընկերութեան, Երեւան կը գտնուի նոյն ընկերութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաները համախմբող պատուիրակութեան մը ուղեկցութեամբ: Հիւրերը տեսակցութիւն մը ունեցած են նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Գագիկ Յարութիւնեանի հետ:

**

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ՆՈՐ ՆՈՒԷՐԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին կից գործող «Իրազեկման եւ վերլուծութեան բաժին» հասցէով՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ն ու Ալեք Մանուկեան Մշակ. Հիմնադրամը Հայաստան ուղարկած են համակարգիչներ եւ գրասենեակային կահոյք, 30 հազար տոլար արժողութեամբ: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, Լուիզ Սիմոնին ուղարկած իր նամակին մէջ շնորհակալութիւն յայտնած է նուէրին համար եւ գրուատած՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հայրենանուէր գործունէութիւնը:

**

ՀԱՅ - ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ հայ - հնդկական «Ամիտ» մշակութային եւ տնտեսական կապերու կեդրոնը, որուն հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ յարաբերութիւններ հաստատել Հնդկաստանի նօսրացած հայ գաղութին հետ, ծաւալել առեւտրական փոխանակումներ եւ հիմնել թեթեւ արդիւնաբերութեան համատեղ ձեռնարկութիւններ:

**

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԽՈՒԼ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ

Երեւանի խուլ երախաներու գիշերօթիկ դպրոցը, ուր կան 200 փոքրիկներ, խորհրդային ամերիկեան «Հաշմանդամներ եւ անաշխատ երախաներ» հիմնարկութեան միջոցաւ ստացած է փոքրիկներու լսողութիւնն ու խօսակցական կարողութիւնները զարգացնող արդիական նոր սարք մը: Նմանապէս, ի պատասխան դպրոցի տնօրէնութեան դիմումին, Աւստրիոյ կառավարութիւնը մասնագէտներ ղրկած է Հայաստան, որոնք մօտէն պիտի հետաքրքրուին խուլ երախաներու վիճակով եւ ապահովեն հարկաւոր օգնութիւնը՝ 60 տարուան անցեալ ունեցող այս դպրոցին:

**

ԼՈՒՍԻՆ ԱՄԱՐԱՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՅԹԸ

Հայաստանի ֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ (Հոկտեմբեր 1), Ռուբէն Ահարոնեանի ղեկավարած պետական կամերային նուագախումբին եւ դաշնակահարուհի Մարիանա Յարութիւնեանի ընկերակցութեամբ համերգ մը տուած է ամերիկայի օփերայի երգչուհի Լուսին Ամարան (Արմաղանեան): 1965-ին առաջին անգամ Հայաստան այցելած եւ ելոյթ ունեցած երգչուհին, հայրենի բեմին վրայ իր այս երկրորդ համերգով՝ մեկնաբանած է Վերտիի, ամերիկեան ժամանակակից երգահաններու, Կոմիտասի եւ Ռոմանոս Մելիքեանի ստեղծագործութիւններէն:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Պուքրէշի մէջ, Հայաստանի Արտաքին տնտեսական կապերու փոխ - նախարար Արմէն Դարբինեան եւ Ռումանիոյ առեւտուրի ու Զբօսաշրջիկութեան նախարար՝ Կոնստանդին Ֆոթա ստորագրեցին համաձայնագիր մը: Տնտեսական ու առեւտրական յարաբերութիւններու զօրացումը նախատեսող համաձայնագիրը Հայաստանի ստորագրած առաջին միջ - կառավարական փաստաթուղթն է:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
Թ Է Ո Դ Ի Կ

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Մէկ երկվեցեակ են զոհերը Տրապիզոնի Վերափոխման Կուսանաց Միաբանութեան, բոլորն ալ ըմբոշխնած Թուրանեան երաշխէպին տեսակները՝ Տարագրութեան ահաւոր ճանապարհին: Ահաւասիկ անուններն այդ Միանձնուհիներուն, վերջին չորսը՝ նորընծայ.

Մեծաւորուհի Ագնէս Մարմարեան, Քոյրեր՝ Մարիամ Գարակէօզեան, Թեքլա Փիլիպպոսեան, Տիրուհի Քէօմիւրճեան, Իսկուհի Յովակիմեան, Քրիստինէ Քոյլեան, Հռիփսիմէ Ցօղունի, Երանուհի Մելքոնեան, Պեղագիա Աբրահամեան, Կերդրուտա Ադամեան, Արմելա Մելքոնեան եւ Պրիճիթա Պալիգեան:

Աւետարանական Հայերն ալ ունէին իրենց Հովիւը, յանձին

վերապատուելի Գէորգ Զազարեանի, 45 տարու, տարագրութեան մէջ ընտանօք անհետ:

Զինադադարի կնքումէն յետոյ, Պատրիարքարանի կողմէ Տրապիզոնի առաջնորդական տեղապահ նշանակուելով իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ Գոնիայի երբեմնի առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վարդապետ Խաչատուրեան, որ Աղէտի տարիներուն իր Գողգոթան ունեցաւ եւ գնաց վերստին Պոնտոսի ափունքը՝ Քէմալական կառավարութեան քմայքներուն խաղալիք դառնալու (Կենսագրութիւնը տե՛ս ի Գոնիա):

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ

Ահաւասիկ ցանկը Տրապիզոնի շրջակայ հայաբնակ գիւղերուն՝ որոնցմէ կէսէն աւելին իր սրբավայրն ունէր եւ որոնց բնակչութիւնը սպառսպուռ փճացաւ իր երէցներուն հետ, Բոնապարթի եւ անկէ անբաժան Սպանդի հետեւանօք (Աստղանիշ կրողները զուրկ էին եկեղեցիէ):

1. - Մալա, 53 տուն, Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Վահան Քահանայ Յովհաննէսեան. - Ծնած 1881-ին Ալրոյ (Տրապիզոն), աշխարհական անուամբ Սարգիս, 1910 Նոյեմբեր 21-ին ձեռնադրուած Զաւէն Եպիսկոպոս Տէր - Եղիայեանէ՝ Հասքէօյի (Պոլիս) Ս. Ստեփանոս Եկեղեցին: Բացի Մալայէ, կը հովուէր նաեւ մերձականերու ժողովուրդն ալ: Զարաչար նահատակուած:

2. - Լաղանա, 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Գրիգոր Քահանայ Պահարեան. - Ծնած 1877 Մայիս 21-ին Տրապիզոնի Ագճապատ գաւառակի Կինոյ գիւղը, աշխարհական անուամբ Համբարձում, ուսած անդ եւ Արմաշ, օծակից եւ բախտակից Տ. Վահան Յովհաննէսեանի՝ որուն նման կը հովուէր երէց չունեցող գիւղերն ալ: Նահատակուած:

3 - 4, Զիչակա (25 տուն) եւ *Նոխածանա (21 տուն) գիւղերուն երէցն էր

Ներսէս Քահանայ Փափազեան. - Ծնած 1871-ին Վերանա (Տրապիզոն), աշխարհական անուամբ Միսաք Սարգիսեան, Տ. Մատթէոսի որդի, ուսած ծննդավայրին Սարգսեան դպրոցը, 1899-ին ձեռնադրուած Ներսէս Եպիսկոպոս Այլանեանէ: Կը հովուէր նաեւ Անիֆա, Կոպի, Արգալիա եւ Վերանա գիւղերուն ժողովուրդը: Նահատակուած:

5. : Զեֆանոս, 154 տուն: 1895-ի Դէպքին՝ տուները՝ հրոյ ճարակ, ժողովուրդին մեծ մասն ապաստանած Ս. Փրկիչ մենաստանը, մնացեալք՝ ինքնապաշտպանութեամբ ազատած: Եկեղեցին Ս. Թէոդորոս:

6 - 12. - Կալաֆկա, 50 տուն, Եկեղեցին Ս. Գէորգ: Շանա, 85 տուն, Եկեղեցին Ս. Թէոդորոս: Կոմիլա, 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Ամենափրկիչ: Սկաֆիա, 30 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Լուսաւորիչ: Կիւշանա, 30 տուն, Եկեղեցին Ս. Սարգիս: Ծինկիլա կամ Ծինկէլա, 30 տուն, Եկեղեցին Ս. Գէորգ: Տիրոնա, 20 տուն, Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ:

Այս գիւղերէն Շանայի երէցը՝ Տ. Արիստակէս Պարթեւ - Թորլագեան աշխարհականացած ըլլալով՝ վերոյիշեալ 8 գիւղերուն ժողովուրդը կը հովուէին

Գրիգոր Քահանայ Կակուլեան. - Ծնած 1870 Սեպտեմբեր 20-ին Սկաֆիա, աշխարհական անուամբ Մկրտիչ, ուսած անդ, 1897 Մարտ 10-ին ձեռնադրուած Ներսէս Եպիսկոպոսէ: Նահատակ:

Խորէն Քահանայ Ղուկասեան. - Ծնած 1840-ին Կալաֆկա, աշխարհական անուամբ Յարութիւն, Տ. Կարապետի որդի, ուսած անդ եւ Տրապիզոն, 1882-ին ձեռնադրուած Մատթէոս Եպիսկոպոս Նազարեանէ, քահանայագործած նաեւ ի Սիւրմէնէ: Նահատակ:

(Շար. 309)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

բաղրելով բոլոր մեղքերը - ինք է որ դէմ առ դէմ հանեց երկու կողմերը, զիրենք Միութեան ծոցը պահելու համար - այսօր փոխուած է: Ցորչափ Հայաստան եւ Ատրպէյճան չհրաժարին իրենց պահանջներէն Ղարաբաղի շուրջ, պատերազմը կը շարունակուի»: Լրագրողին վերջին խօսակիցը՝ Շահէն Աբրահամեան, կ'ըսէ թէ պատրաստ է «որեւէ կոմիտէ ընդունելու, պայմանաւ որ խաղաղութիւն տիրէ»:

Մոսկուա հրաւիրած էր եւ հրադադար մը պարտադրել:

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ խորհրդարանը Պոսնիա-Հերցեկովինի ինքնիշխանութիւնը հռչակեց:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ ժողովը կրնայ գումարուիլ Հոկտեմբեր 29-ին, Լոզան: Պէքըր շրջապտոյտը կը վերջացնէր Հոկ. 16-ին Երուսաղէմով, ուր պէտք է ջանայ համոզել, որ Հրեաները ջուր խառնեն իրենց գինիին, ինչ որ այնքան ապահով չէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ յաջողած է խօսք հասկցնել սերպ եւ խրուաթ նախագահներուն, զորս

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆԸ ՄՏԱՀՈԳ Է ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒՄԷՆ...

«Ալ - Հայաթ», արաբական կարեւոր օրաթերթը Հոկտեմբեր 14-ի իր թիւով կը ներկայացնէր երկու մահմետական նախագահներու մտահոգութիւնները.-

**

Խորհրդային խալամ երկու հանրապետութիւններու (Ղազախստան եւ Կիրգիզիա) ղեկավարներ յայտարարած են, թէ պիտի չթոյլատրեն, որ ծայրայեղ մահմետականներ փորձեն լեցնել համայնավարութեան չքացումով գոյացած իշխանութեան պարապը:

Ղազախստանի նախագահ Նուրսուլթան Նազարպայեւ յայտնած է, որ ինք կը բաժնէ Արեւմուտքի այն մտավախութիւնը՝ թէ «կրօնական ծայրայեղութիւնը» կրնայ հիմնովին խախտել խորհրդային կեդրոնական Ասիոյ կայունութիւնը: Տարածքային լայնածաւալ շրջան մը, որ կ'երկնայ Աֆղանիստանի, Չինաստանի եւ Իրանի սահմանագիծերուն վրայ:

Շաբաթ գիշեր (Հոկտեմբեր 12), Նազարպայեւ թղթակիցներուն ըսած է, թէ իսլամական ծայրայեղութիւնը կը մտահոգէ բոլորը, ներառեալ զինք՝ անձնապէս...: «Նկատի առած մեր երկրին քաղաքային վիճակը, մահմետական ծայրայեղ հոսանքներ կը փորձեն տէր կանգնիլ կացութեան, յատկապէս կեդրոնական Ասիոյ շրջագօտիին մէջ» աւելցուցած է:

Դրացի Կիրգիզիոյ նախագահը՝ Ասքար Ականյեւ եւս, իր կարգին խոստացած էր թոյլ չտալ, որ երկիրը թիրախ դառնայ

խալամ ծայրայեղականներու: Մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին Ականյեւ յայտնած է, թէ ինք դէմ է կրօնական ծայրայեղութեան եւ ակնյայտ՝ այն շշուկներուն, ըստ որոնց կեդրոնական Ասիոյ հանրապետութիւնները խալամ երկիրներ պիտի դառնան...: «Այդպիսի բան մը պիտի չթոյլատրենք երբեք» ըսած է ան:

Ղազախստան եւ Կեդրոնական Ասիոյ միւս հանրապետութիւնները, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը մահմետականներէ կը բաղկանայ, տասնամեակներ շարունակ համայնավար վարչակարգի ներքեւ ըլլալով՝ փականքի տակ առած էին իրենց կրօնական զգացումները: Այսօր սակայն, խորհրդային համայնավարութեան անկումէն ետք, անցնող Օգոստոսի ձախողած փուչին վաղորդայնին, հաւանական է որ ծայրայեղութիւնը տարածում գտնէ վերստին, Խորհրդային Միութեան ամէնէն աղքատ այդ շրջաններուն մէջ:

Նազարպայեւ գիտել տուած է, թէ «շրջանի կայունութեան սպառնացող խնդրոյ առարկայ հարցը քննարկուեցաւ Պետական խորհուրդի Հոկտեմբեր 12-ի նիստին», ակնարկելով այն մարմնին՝ որ կը համախմբէ Խորհրդային Միութեան հանրապետութեանց ղեկավարները, նախագահ Գորբաչովի գլխաւորութեամբ: Ասպա աւելցուցած է, որ թոյլ պիտի չտրուի յիշեալ հոսանքին աճումը, որ կրնայ խախտել շրջանի կայունութիւնը:

Նազարպայեւ Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող մահմետականներու թիւը 60 - 70 միլիոն կը գնահատէ, ինչ որ կը կազմէ կայսրութեան բնակչութեան մօտ մէկ քառորդը: Ան ընդգծած է նաեւ, որ Տաճիկստան, Ուզպեկստան եւ Թիւրքմէնստան կը մնան գլխաւոր թիրախները իսլամ ծայրայեղութեան:

Անցնող երկու տարիներուն, հազարաւոր մզկիթներ բացուած են այս երկիրներուն մէջ, կրօնական հաւաքները շատցած ու բազմացած է թիւը անոնց՝ որոնք արաբերէն կը սորվին՝ Գուրանը կարենալ կարդալու համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղին անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, ժամը 15.30-ին Տէմիրճեան սրահը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 14.30-ին սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

— ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ —

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Թալար, Սուրբ Գրիգոր Կիրակի, Հոկտեմբեր 20:

Այս առթիւ կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի՝ ճաշ, ժամը 13-ին, Թալարի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Երթեւեկի եւ ճաշի մասնակցութեան սակ 150 Ֆր.:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել Պօմոնի շրջանի Կապոյտ Խաչուհիներու կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերու.-

91 - 87 - 13 - 48

91 - 70 - 63 - 03

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samedi 26 Octobre à 20 heures

au YAN'S CLUB

5, avenue Reille, 75014 Paris

avec l'aimable participation d'EVELYNE ALTOUNIAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Սեդրակ Սարհատեանի մահուան առթիւ - Տիկին Վարդուհի Սարհատեան եւ զաւակները 1000 Ֆր.: Նոյն տխուր առթիւ՝ Տիկին Սոնա Աբգարեան (Միացեալ - Նահանգներ) 100 տոլար:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՊԱՏԱՐԱԳ, ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ՝ ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս պիտի տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 61-րդ եւ Անուանակոչութեան 59-րդ տարեդարձը, Հոկտեմբեր 20, Կիրակի:

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն, Շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի Օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ:

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ գինեձօն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Պատրաստութիւնը եւ ընդունելութիւնը Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի Տիկիններուն կողմէ:

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՓԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ՝

«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը 13-էն 20

Salle des Fêtes

20, rue Voltaire, Alfortville

Կը մասնակցին.-

Գրիշա եւ իր նուագախումբը

Է. Ալթունեան, Պետիկ,

Մասիս, Սուրէն

Հեռաձայնել.-

ՄԱՐԱԹԻՒՍ (Ալֆորվիլ).-

43 - 68 - 68 - 61

ՍՊԻՏԱԿ (Փարիզ).-

47 - 70 - 39 - 90

ԱԹԼԱՆԹԻՔ (Ալֆորվիլ).-

48 - 93 - 42 - 69

1991 Մայիս 12-ին ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Dimanche 20 Octobre à 16 heures

Salle Cortot

78, rue Cardinet, M° Malesherbes

RECITAL DE CHANT

LYNE DOURIAN

au piano

PASCAL GAILLARD

Berlioz — Fauré

Duparc — Mélikian

Prix des places: 120 F. — Etudiant: 60 F.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կարպիս Գապատայեանի յիշատակին, իր շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին (Նիսէն) Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն:

**

Գեղամ Տէվէճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Կարպիս Գապատայեանի յիշատակին:

ԽԱՉՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

«ԽԱՉՔԱՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ»ի հանդիսաւոր բացումն ու խնկարկը օրհնութիւնը, Հոկտեմբեր 20, Կիրակի, ժամը՝ 10-ին «1915 Ապրիլ 24», Հայկական Ցեղասպանութիւն» մկրտուած հրապարակին վրայ, Սէն - Շամոն:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Երգեցողութեան կը մասնակցի Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագին՝ խօսք կ'առնեն որոշ անձնաւորութիւններ: Ապա՝ ընդունելութիւն Սէն - Շամոնի «Արիսթիտ Պրիան» շքեղ ու ընդարձակ սրահին մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նարեկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անկէնի

Salle des Fêtes

մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝

ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ:

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝

48 - 41 - 49 - 37

կամ՝

34 - 17 - 29 - 26

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երկօրեայ վարժարանի հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու՝ զանազան մակարդակներով, ինչպէս նաեւ պատարագի երգեցողութիւն եւ կրօնական գիտելիքներ:

Այսպէս, Չորեքշաբթի առաւօտները ժամը 9.45 - 12, Տիկին Հիլտա Գալֆայեան -Փանոսեան կը դասաւանդէ խօսակցական եւ գրաւոր լեզու՝ բոլորովին հայերէն չհասկցողներու, լսատեսողական մեթոտով (audio-visuelle). դասարանը փորձառական ըլլալով (classe expérimentale) դասաւանդութեան կրնան մասնակցիլ եօթը տարեկանէն սկսեալ ամէն տարիքի անձեր՝ Հայ թէ օտար: Տարւոյն վերջաւորութեան աշակերտները կը կարողանան 500 բառի սահմաններուն մէջ հասկնալ, խօսիլ, կարդալ ու գրել:

Նոյնպէս, Չորեքշաբթի օրերը ժամը՝ 9.45 - 12, Պր. Մեսրոպ Ադամեան կը դասաւանդէ Հայոց լեզու՝ երկրորդ մակարդակի աշակերտներու եւ ժամը՝ 14 - 16՝ երրորդ մակարդակի աշակերտներու:

Իսկ Ուրբաթ օրերը ժամը՝ 18.30 - 20.30, Պր. Ադամեան կը դասաւանդէ յառաջացածներու եւ Պաքալորէայի քննութեան պատրաստուողներու:

Պատարագի երգեցողութեան եւ կրօնական գիտելիքներու դասաւանդութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի օրերը ժամը՝ 9 - 9.30, Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի կողմէ:

Մանրամասնութիւններու եւ արձանագրութեան համար, ինչպէս նաեւ օրի եւ ժամի դժուարութեան պարագային դիմել հոգաբարձութեան.-

Permanences assurées le mardi et le jeudi de 9 h 30 à 12 heures.

Tél. : 47. 09. 23. 18.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
VENDREDI
18 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.649

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67e ANNÉE — № 17.649

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆ Է

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԸՆՏՐՈՒԱԾ ՃԱԽՃԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ 70%

14 ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԵՑԱՆ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 17, վաղ առաւօտեան (Երեւանի ժամով՝ 8), պարզ է, նախագահական ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին, այսինքն՝ ճշգրիտ թիւերը, քանի որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը, ճախճախիչ մեծամասնութեամբ, հաստատ էր:

Քուէարկութիւնը սկսած էր Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 16, ժամը 8-ին եւ վերջ կը գտնէր ժամը 22-ին: Ժամը 21-ին, հետեւեալ պատկերը կը պարզուէր. - արձանագրուած քուէարկողներու թիւ. - 2.143.614, մինչեւ այդ ժամը քուէարկած էին 1.435.378, այլ խօսքով՝ 66,96%:

Հինգշաբթի առտու, ճշգրիտ թիւերը չկային, ինչպէս ըսինք, երբ հեռաձայնով կը խօսէինք Երեւանի հետ: Մասնակցողներու համեմատութիւնը 70% կը նկատուէր: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընտրուած էր ձայներու 82%-ով, բայց, այս թիւը աւելի գնահատում է քան ճիշդ ու ճիշդ համեմատութիւն: Իրեն կը յաջորդէր, ինչպէս յայտնի էր արդէն, Պարոյր Հայրիկեան, հաւանաբար՝ 5%-ի շուրջ, ապա, 3-րդ դիրքի վրայ՝ Սօս Սարգսեան, որու այս երրորդ դիրքն ալ անակնկալ չէ, բայց եւ այնպէս, եթէ հաստատուի, աւելի քան ցաւալի՝ վարկին համար իր ներկայացուցած կուսակցութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Հինգշաբթի առտու, ժամը 9.32-ին Աֆփ.-ի լուրը կը հաստատէր թէ մասնակի առաջին արդիւնքներու համաձայն՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան համոզիչ յաղթանակ մը տարած է»:

L'HUMANITE (17 Octobre)

Համայնավար պաշտօնաթերթը լրատուութիւն չի կրնար ընել անշուշտ (առաւօտեան օրաթերթերը կամ նախորդ գիշեր կամ ալ ամէնէն ուշը ժամը 3-ի շուրջ կը տպուին), ուրեմն կ՚անդրադառնայ հարցախոյզին (հրատարակած էինք մեր նախորդ թիւով) եւ կ՚ըսէ թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը ապահով է եւ իր առաջին գործը պիտի ըլլայ նոր յարաբերութիւններ հաստատել Մոսկուայի հետ:

Անուղղն հետաքրքրական է, չըսելու համար ծիծաղելի, Իւմանիթէի տուած տեղեկութիւնները միւս հինգ թեկնածուներուն մասին: Այսպէս՝ Զօրի Բալայեան կը դառնայ «Ազգային Ինքնորոշման» թեկնածու, Պարոյր Հայրիկեան՝ չի ճշդեր, Ռաֆայէլ Ղազարեանի կու տայ Հանրապետական կուսակցութիւնը, Աշոտ Նաւասարդեանն ալ կը դառնայ Հ.Յ.Դ.-ի թեկնածու...:

FINANCIAL TIMES (17 Octobre)

Կ՚արձագանգէ Խօյթըրի մէկ հեռագրին, ըստ որուն Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտարարած է իր քուէն տուիը նետած պահուն.- «Հայաստան վճռապէս որոշած է ձեռքձգել քաղաքական ամբողջական անկախութիւն»: Թերթին համար չատ «դիւրին» յաղթանակ մը նախատեսուած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի համար: Պարոյր Հայրիկեանի կողմնակիցները յայտնած են թէ համակերպած են արդէն պարտութեան:

AL - HAYAT (17 Octobre)

Արաբական օրաթերթը կ՚անդրադառնայ նախագահական ընտրութեանց ու դիտել տալէ ետք՝ թէ քուէներու մեծամասնութիւնը կեդրոնացած ըլլալ կը թուի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի վրայ, կը յիշատակէ նաեւ Հ.Յ.Դ.-ի թեկնածու՝ Սօս Սարգսեանը, որուն համար կ՚ըսէ թէ յայտնի դերասան մըն է, որ «Իր վերջին յայտարարութիւններուն մէջ ընդգծեց կարեւորութիւնը Ռուսաստանի եւ Խորհ. Միութեան հետ պահպանելիք կապերուն, կարենալ դիմագրաւելու համար անկախ Հայաստանին սպառնացող թրքական պատմական վտանգը»:

**

Հոկտեմբեր 16-ին պէտք է ընտրուէին նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի մնացեալ 20 երեսփոխանները, որոնց աթոռներուն համար 180 թեկնածու կար: Շատ բնական է, որ նախագահական ընտրութեան կողքին, այս մէկը մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը չէ ստեղծած եւ Հինգշաբթի առտու, մեր առած լուրերու համաձայն ոչ ոք ընտրուած էր:

**

Հոկտեմբեր 16-ին, Մեղրիի մէջ, Ազերիները վերադարձուցած են 14 պատանդները (Նախիջեւանէն անցնող կառախումբէն վար դրուած), Հայերն ալ յանձնած են իրենց մօտ գտնուող երեք բանտարկեալները:

**

Լեւոն Էր-Պետրոսեան, ինչպէս գրած էինք, Հինգշաբթի օր, Հոկտեմբեր 17-ին, Մոսկուա մեկնեցաւ, ուր պիտի տեսնուէր Գորբաչովի հետ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երբ այս թիւը մամուլին կը յանձնէինք, Հինգշաբթի, ժամը 11.30-ին (Երեւան՝ 13.30), անգամ մը եւս հեռաձայնեցինք եւ հետեւեալ մանրամասնութիւններուն տեղեկացանք: Ոչ մէկ ճշգրիտ թիւ կար տակաւին, բայց, յայտնի էր թէ քուէներու 11%-ը (հսկայ համեմատութիւն) անվաւեր է: Պէտք է ըսել որ ընտրական դրութիւնը այնքան բարդ էր, որ բնական է որ շատեր բան մը հասկցած չըլլան: Երկրորդ դիրքի վրայ կուգան, ուրեմն, անվաւերները...: Լեւոն Տէր - Պետրոսեանին կը հետեւի Պարոյր Հայրիկեան (շուրջ 7%), ապա՝ Սօս Սարգսեան (շուրջ 3%):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԶԷՆՔ Կ՚ԱԿՆԿԱԼԷ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ, ԲԱՅՑ...

«Հիւրրիյէթ», Հոկտեմբեր 15-ի իր թիւով լայնօրէն կ՚անդրադառնայ Թուրքիոյ սպայակոյտի պետ՝ զօրավար Տողան Կիւրէշի Բաքու կատարած այցելութեան ու այս առթիւ ազրպէյճանցի պատասխանատուներու հետ արծարծուած հարցերու «ներքին երեսին»:

Թերթին քաղաքական մեկնաբանը՝ Էրթուղրուլ Էօզքէօք նախ դիտել կու տայ, թէ այս այցելութիւնը զօրավար Կիւրէշի ընթացիկ տարուան ամէնէն կարեւոր արտաքին ճամբորդութիւններէն մին կը նկատուի: Պատմութիւնը առաջին անգամ ըլլալով է որ կը կ՚արձանագրէ Թուրք սպայակոյտի պետի մը Ազրպէյճան ժամանումը:

Զօրավար Կիւրէշ, Խորհրդային Միութեան ամբողջականութեան նկատմամբ Թուրքիոյ ցուցաբերած հաւատարիմ կեցուածքը արտայայտելու համար՝ նախքան Ազրպէյճան անցնիլը, հանդիպած է Մոսկուա, ուր տեսակցութիւններ ալ ունեցած է Խորհրդային Պաշտպանութեան նախարարութեան աւագանիին հետ: Դէպի Բաքու, Թուրք պատուիրակութեան մաս կազմած է նաեւ Մոսկուայի դեսպանը՝ Վոլքան Վուրալ: Առանձին հանդիպումներ տեղի ունեցած են նախագահ Մութալիպովի, վարչապետ Հասանովի եւ նախարարներու հետ: «Կարեւոր տեսակցութիւն մը» տեղի ունեցած է նաեւ Հարաւային Կովկասի մէջ տեղաբաշխուած խորհրդային զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար՝ զօրավար Փաթրիքիեւի հետ, որ Թիֆլիսի իր կեդրոնատեղիէն յատկապէս այս առթիւ Բաքու ժամանած է:

Վերոյիշեալ հանդիպումներու ընթացքին, ազրպէյճանցի ղեկավարներ զօրավար Կիւրէշի յայտնած են, թէ կը փափաքին «իրենց սեփական բանակը հիմնել»: Այս առընչութեամբ, արծարծուած է Թուրքիոյ կողմէ տրամադրուելիք օժանդակութեան նիւթը: «Հիւրրիյէթ»ի մեկնաբանին կարծիքով, Թուրքիոյ կողմէ զինեալ ուղղակի օժանդակութիւն մը առ այժմ խնդրոյ առարկայ չէ: Նմանօրինակ քայլ մը Մոսկուայի ընդդիմութեան կրնայ բախիլ:

Թուրքիա, սակայն, ազերի սպաներու եւ զինուորականներու արհեստավարժ դաստիարակութեան ու մարզումին մէջ կրնայ օգտակար ըլլալ: Յառաջիկայ տարիներուն այս ուղղութեամբ աշխատանքներ պիտի տարուին, բանակի ազերի ճատրեր պատրաստելու նպատակով:

Իր յօդուածին վերջաւորութեան Էրթուղրուլ Էօզքէօք կը նշէ, որ Թուրքիոյ դրացի բոլոր երկիրները քաղաքականօրէն անկայուն ժամանակաշրջան մը կը բոլորեն: Առոր դիտակցութիւնը ունեցող Թուրք վարչամեքենան սկսած է արդէն տնտեսական իր ազդեցութիւնը տարածել շրջանին վրայ: Նախիջեւանի ճամբով Ազրպէյճանի հետ հաստատուելիք կամուրջին ու Վրաստանի հետ առեւտրական յարաբերութեանց տակաւ ամրապնդումին զուգահեռ՝ «Հայկական տնտեսութիւնը մեծ յոյսերով կը նայի Թուրքիոյ դրան»:

Թուրքիա, փաստօրէն, շրջանին մէջ կեդրոնական ուժ մը սկսած է դառնալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՒՆԷՍՔՕ-Ի 26-րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ Փարիզ, Հոկ. 15-ին, Ֆր. Միթերանի ելոյթով: Այս ժողովին մասնակցելու հրաւիրուած էր Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի տնօրէնը՝ Սէն Արեւշատեան, որ լիազօրուած է նաեւ, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ, Հայաստանի թեկնածութիւնը ներկայացնելու կազմակերպութեան:

ՄԸԼԷՕՆԻ կայարանը երկաթուղիի չատ ծանր արկած մը պատահեցաւ, Հինգշաբթի, Հոկ. 17, վաղ առաւօտեան, երկու կառախումբերու բախումով: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 14 մեռեալ կար եւ 50-էն աւելի վիրաւորներ: Կը թուի որ այս արկածը մարդկային սխալի մը հետեւանքն է: Բեռնատար կառախումբին ուղեվարը չէ յարգած -հաւանաբար չէ տեսած- կարմիր ազդանշանը որ կենալու հրահանգ է ու շարունակած է յառաջանալ, երբ կու գար Նիս - Փարիզ ճեպընթացը 2000 ճամբորդներով: Բախումը ուժգին եղած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց 7,5 միլիառ Ֆրանք յատկացնել -երկու տարուան ժամանակաշրջանի մը վրայ- քաջալերելու համար աշխատանքը, 18-էն 25 տարեկան երիտասարդներու համար գլխաւորաբար: Օրինակ, այն գործատէրը, որ 7641 Ֆր. կը ծախսէ ամսական Սմիգը տալով իր աշխատաւորին համար, միայն 5519 պիտի վճարէ, 18 ամսուան վրայ, պայմանաւ որ երիտասարդը աշխատանքի առնուի, 1992 Մայիս 31-էն առաջ: Տուներու անձնակազմը աւելցնելու համար, որոշուած է տուրքերու վրայ 50%-ի զեղչ մը շնորհել գործատուողին, տարեկան 12.500 Ֆր.-ի սահմանի մը մէջ: Կառավարութիւնը կը խորհի այս ձեւով 200-էն 280 հազար աշխատանք ստեղծել: Հարցը հոն է, սակայն, որ ստեղծելէ առաջ, կարելի չէ դարձած աշխատանքներու ջնջումին առաջքն առնել: Ամէն օր հազարաւորներ աշխատանքէ կը հանուին եւ գործազրկութեան դրասենեակը կը դիմեն հատուցման համար: Այնպէս որ կախարդական շրջանակէն կարելի չէ փրկուիլ: 15 տարուան մէջ, 13-րդ ծրագիրն է այս մէկը եւ կացութիւնը ոչ միայն չի բարելաւուիր, այլ՝ կը վատթարանայ: 1981-ին նախագահական ընտրապայքարի գլխաւոր թեման էր գործազրկութիւնը եւ Միթերան իր գլխաւոր զէնքըն ըրած էր, ըսելով Ժիսքարի՝ «Ձեզի հետ գործազրկութիւնը երկու միլիոնի կը հասնի...»: Իրեն հետ՝ երեք միլիոնի հասաւ, ինչ որ ըսել չէ թէ Ժիսքար տարբեր արդիւնքի կրնար հասնիլ: Ոչ ոք փանաքէն ունի կացութեան, մանաւանդ երբ մտայնութիւններ եւ գործելակերպեր կան որոնք չեն փոխուիր:

ՔԻԼԻՆԻ (Թեքսաս) քաֆէթէրիա մը մտնելով ցերեկուան ճաշի ժամուն, խենթագար մը սկսած է կրակել, ահաւոր խուճապ ստեղծելով: 22 հոգի սպաննուած են, քանի մը տասնեակ ալ վիրաւորուած: Ոստիկանութեան միջամտութեան ընթացքին ենթական ալ վիրաւորուած է եւ մեռած: Կ՚ըսուի նաեւ թէ կրնայ անձնասպան եղած ըլլալ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որ քարիւղի աշխարհի գլխաւոր արտադրողներէն մէկն է, հաւանաբար ստիպուի դադրեցնել իր արտածումները 1992-ին, իր արտադրու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ձեր անգլերէն լեզուով լոյս ընծայած գրքին՝ «Հէքեաթ չէ այս» վերնագրով, կը նկարագրէք Անթիլիասի առաջին օրերը, դժուարութիւնները: Այդ օրերը բարեբախտաբար յուշ են այլեւս եւ Անթիլիասը եղած է Սփիւռքի մշակութային տիրական օճախներէն մին: Կայ նաեւ հայրենի նոր իրականութիւնը: Ինչպէս կը պատկերացնէք Անթիլիասի, աւելի ճիշդ Կիլիկեան Աթոռին դերը այս նոր իրականութեան մէջ: Որեւէ հիմնական փոփոխութիւն կը ծրագրէ՞ք Աթոռին առաքելութեան մէջ, իր նուիրապետական աթոռներուն հետ՝ Անթիլիաս - Էջմիածին, Անթիլիաս - Երուսաղէմ, եւ աւելի սահմանափակ չափով Անթիլիաս - Կոստանդնուպոլիս յարաբերութիւններուն մէջ, աշխատանքները հունաւորելու այնպիսի ձեւով որ արտացոլացնեն նոր իրավիճակէն բխող իրականութիւնները:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Նախ կը գնահատեմ «Հէքեաթ չէ այս» (Not Fiction) անգլերէն լեզուով գրուած գրքոյկիս ձեր կողմէ կարդացուած ըլլալը: Պէտք է ըսեմ որ ինծի համար ալ խոր ապրումի, ներքին հոգեկան ինքնազօրացումի, ջրդեղումի պահ եղաւ անոր գրառումը Լիբանանի ամբակոծումներու սաստկացեալ պահերուն 1990-ի Փետրուար - Մարտին: Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի անթիլիասեան շրջանի արխիւները աչքէ անցընելով՝ ես զգացի, իմացայ, որ առանց Աստուծոյ շնորհին եւ զօրութեան՝ կարելի չէր տարագիր, արմատախիլ, ստանդական կաթողիկոսական Աթոռ մը, իր դպրեվանքով, վերահաստատել Անթիլիասի մէջ: Գիտէք թէ այդ օրերուն 1920 - 1930 թուականներուն, ցեղասպանութեան եւ Կիլիկիոյ հայութեան պարպումի ահաւոր ողբերգական դէպքերէն ետք, ինչ պայմաններու տակ կ'ապրէր մեր գաղթական ժողովուրդը: Հրաշքի համազօր դէպք մըն էր դարաւոր եւ Սիս մայրաքաղաքի իր կայքէն խախտած կիլիկեան կաթողիկոսական Աթոռի վերահաստատումը եւ վերակազմակերպումը Անթիլիասի այդ օրերու որբանոցին մէջ...:

Փա՛ռք, հազա՛ր փառք Աստուծոյ, որ անցնող 60 տարիներու ընթացքին (ի մէջի այլոց 1990-ը վաթսունամեակն էր Կիլիկեան Ս. Աթոռի Անթիլիաս հաստատման, զոր դժբախտաբար չկրցանք արժանաւորապէս նշել Լիբանանի ներքին պատերազմի սաստկացեալ այդ շրջանին) Կիլիկեան դարաւոր Աթոռը իր լուման «դոյլն չափ փկեանս իւր» դրաւ հայութեան կենդանի պանծանակին մէջ, որ վերապրած հայութեան կեանքն իսկ է:

Բնականօրէն, այսօր պայմանները չեն այն ինչ որ էին 1930-ական թուականներուն, թէ՛ Հայրենիքի մէջ եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ: Շատ հիմնական, ներքին թէ արտաքին, փոփոխութիւններ յառաջ եկած են: Երանի կարդացած ըլլայիք նաեւ իմ մէկ այլ գրութիւնը, որ 1990-ի Մայիսին Նիւ - Եորքի Princeton Club-ի մէջ տուած դասախօսութեանս խտացումն է The Armenian Church facing the 21st century խորագրին տակ, տպուած Հասկ ամսագրին մէջ: Այնտեղ համառօտօրէն և վերլուծական արագ նշումներով անդրադարձած եմ այդ փոփոխութիւններուն: Անկէ ետք ալ յառաջ եկան նոր եւ արմատական փոփոխութիւններ...

Այդ բոլորին մէջ, ինչպէս դուք կ'ըսէք, ամէնէն էականը մեր հայրենիքի նոր իրականութիւնն է, որ ոչ միայն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, այլեւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բոլոր նուիրապետական Աթոռները, թեմերը, ազգային - քաղաքական կուսակցութիւնները, եւ այլ ազգային հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները կը դնէ նոր պարտաւորութիւններու առջեւ, անոնց կեանքի եւ գործունէութեան օրակարգը հիմնականօրէն վերատեսութեան ենթարկելով:

Կիլիկեան Ս. Աթոռը պիտի շարունակէ իր առաքելութիւնը, ինչպէս զայն շարունակած է անընդմիջաբար անցեալ դարերուն: Կիլիկեան Աթոռը գոյութիւն չառաւ որպէս հակադրեցութիւն Հայաստանի խորհրդայնացման: Կար անկէ շատ առաջ եւ պիտի մնայ եւ գործէ Հայաստանի անկախութեան վերատիրացումէն ետքն ալ: Կարեւորը մեր հայ ժողովուրդին հոգեւոր, կրօնական, եկեղեցական, կրթական, մշակութային, ընկերային կարիքներուն սպասարկելն է: Այնքան ատեն որ այդ սպասարկութիւնը անհրաժեշտ է՝ Կիլիկեան Աթոռը կը մնայ եւ պիտի ջանայ առեղծագործականօրէն յառաջ տանիլ իր գործունէութիւնը յանուն մէկ եկեղեցւոյ եւ ի սէր մէկ եկեղեցւոյ, մէկ ազգի եւ մէկ ապագայի:

Խորհրդային Միութեան եւ յատկապէս մեր հայրենիքին մէջ առաջացած նոր կացութիւնը բնականօրէն իր դրական ազդեցութիւնը պիտի ունենայ - արդէն իսկ կ'ունենայ - Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխ - յարաբերութեանց վրայ: Մօտիկ անցեալէն մնացած հակադրութեան երեւոյթը երկու կաթողիկոսութեանց միջեւ վերջ գտած է արդէն: Գործակցութեան նոր ուղի մը բացուած է այժմ: Վազգէն Ամենայն Հայոց Վեհափառի եւ իմ միջեւ մշակուող եւ զարգացող եղբայրական գործակցութիւնը սոսկ անձնական երեւոյթ չէ. մեր եկեղեցւոյ առաքելութեան հետ է կապուած: Երկուքս ալ, անցեալի փորձառութեան, ներկայի իրականութեան եւ ապագայի հեռանկարներու տեսադաշտէն մեկնելով՝ եկած ենք այն հասարակաց եւ խոր ու ամուր համոզման, թէ՝ մեր եկեղեցւոյ եւ ազգի ու հայրենիքի գերագոյն շահերուն պահանջքն է այս սերտակցութիւնն ու գործակցութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջեւ:

Գիտեմ որ մեր այս միասնական կեցուածքը անվստահական կը նկատուի որոշ շրջանակներու կողմէ: Իմ հրապարակային արտայայտութիւնները հռետորական, զգացական եւ դիւանագիտական արտայայտութիւն կը նկատուին. սոսկ խօսք կը կարծուին եւ իբրեւ այդ ալ կը մեկնաբանուին: Հարկ ու պատշաճ չեմ զգար որ նման քննադատութեանց անդրադառնամ: Կեանքը եւ գործը՝ իրենք կը խօսին եւ պատմութիւնը պիտի վկայէ: Կրնամ միայն ըսել որ ճշմարտութեան չեն համապատասխաներ: Տասնեակներով գործեր, արարքներ կարելի է յիշել, որոնց մէջ շօշափելի, առարկայական բարիքներ են ապահովուած մեր եկեղեցւոյ եւ ազգին ու հայրենիքին համար: Խօսքի սահմանէն շատ անդին եւ խոր՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը իր բոլոր թեմերով իր բոլոր կարելիութիւնները ի սպաս դրաւ Ղարաբաղի շարժումին զօրավիգ կանգնելով, Լենինականի շրջանի երկրաշարժի աղէտի դարմանումին իր անվերապահ բաժինը բերելով, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակումին ջատագով ու պաշտպան հանդիսանալով, եւ այս բոլորը՝ միշտ խորհրդակցաբար եւ ներդաշնակաբար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան եւ անոր Գահակալին հետ: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան 550 տարիներու պատմութեան մէջ աննախընթաց երեւոյթ էր ինչ որ պարզուեցաւ վերջին երեք տարիներուն երբ բազմաթիւ անդամներ թէ Հայաստանի եւ Ս. Էջմիածնի մէջ եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ այցելութիւններով եւ հանդիպումներով ու միասնական աշխատանքներով եղանք միշտ կողքին Ամենայն Հայոց Վեհափառին եւ ուժ տալով անոր տարապայմանօրէն ծանր եւ դժուարին ջանքերուն, ճակատագրական օրերու մէջ:

Ս. Էջմիածնի հոգեւոր իրաւասութեան պատկանող թեմեր, որոնց վարչական եւ հոգեւոր մատակարարումը, նոյն այդ թեմերու ժողովուրդին եւ ազգային եկեղեցական իշխանութեան փափաքով ստանձնած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը 1957 - 1958 թուականներէն ասդին, նոյնիսկ Կիլիկեան Ս. Աթոռի Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան յանձնարարութեամբ իրենք զիրենք դրին ամբողջութեամբ տրամադրութեան տակ Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռին եւ հայրենի պետութեան ըլլայ Ղարաբաղի հարցին պարագային, ըլլայ հայրենիքի աղէտեալ շրջաններու վերաշինութեան եւ առհասարակ տնտեսական զարգացման մարզերուն մէջ: Այդ թեմերու առաջնորդները եւ թեմական իշխանութեանց ներկայացուցիչները անձամբ - եւ ոմանք մէկէ աւելի անգամներ - այցելեցին Ս. Էջմիածին եւ իրենց բաժինը բերին Ս. Էջմիածնի միջոցաւ կամ հաւանութեամբ:

Կրօնական մարզին մէջ եւս քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ քարոզչութեան բնագաւառին մէջ շօշափելի եւ օգտաբեր գործակցութիւն մը ստեղծուեցաւ:

Կարելի է երկար թուումներ կատարել նման այլ բազում գործնական աշխատանքներու մասին: Ի՞նչ աւելի ըլլին ուրիշ եկեղեցական կեդրոններ:

Սիրելի Մարգպետ, գիտցողը գիտէ եւ գիտնալ ուզողը կրնայ շատ լաւ իմանալ որ մեր գործակցութիւնը Ս. Էջմիածնի հետ՝ «խօսքի», «հռետորութեան» սահմանէն շատ անդին է, եւ մեր մէկ եկեղեցւոյ ու ազգին կեանքին մէջ ինքզինք դրսեւորէ կ'արժեւորէ ի մեծ ուրախութիւն թէ՛ հայ ժողովուրդին եւ թէ՛ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարներուն:

Այս բոլորը շատ ընդհանուր, ուրուագծային նշումներով հաստատելով, բնականօրէն գիտենք որ երկու կաթողիկոսութեանց միջեւ կան որոշ հարցեր կարգ մը թեմերու իրաւասական վիճակին հետ կապուած: Կը հաւատանք եւ աշխատանք կը տանինք որ անոնք իրենց լուծումը գտնեն: Համոզուած եմ, որ այդ լուծումը կը գտնուի երբ այսպիսի փոխադարձ սիրոյ եւ լծակցութեան մթնոլորտին մէջ անոնք հանդարտօրէն, առանձնաբար եւ առարկայաբար քննարկուին: Այդ թեմերը պատմականօրէն հաստատուած կանոնականութեամբ կը պատկանին Ս. Էջմիածնին: Պայքարի պայմաններու տակ էր որ տեղի ունեցաւ անոնց հոգեւոր եւ վարչական մատակարարման ստանձնումը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ, նոյնինքն այդ թեմերու ժողովուրդին եւ զայն ներկայացնող Ազգային Եկեղեցական իշխանութեանց փափաքով: Անցնող երեսուն տարիներու ընթացքին փաստօրէն ի յայտ եկաւ որ այդ թեմերու վարչական հոգեւոր վերին հոգածութիւնը Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կողմէ չեղաւ - եւ չէ՛ ու չի՛ կրնար ըլլալ - Ս. Էջմիածնի դէմ ուղղուած գործունէութիւն մը, Մայր Աթոռին հեղինակութիւնը նուաստացնելու կամ չէզոքացնելու եւ կամ նսեմացնելու մտադրութեամբ: Այդպիսի մտածողներ ճշմարտութեան դէմ կը մեղանչեն: Ճշմարտութիւնն այն է որ այդ թեմերու մէջ Ս. Էջմիածնի հանդէպ սէրն ու յարգանքը, հարազատութեան զգացումը երբեք չպակսեցան: Պատմութիւնը կը վկայէ որ այդ երեսուն տարիներու գործունէութիւնը, իր բուն իմաստին եւ տարողութեան մէջ, բարիք մը եղաւ մեր ժողովուրդին, ինչպէս շօշափելի գործերը՝ իրենք՝ այնքան պերճախօսաբար ցոյց կու տան: Ես ուրախ եմ որ շատ -շատեր այժմ կը գիտակցին այդ ճշմարտութեան: «Ծառն ի պտղոյ իւրմէ ճանաչի» կ'ըսէ Աւետարանը:

Հիմա որ փոխ - յարաբերութեան բնականոն պայմաններ ստեղծուած են երկու Աթոռներուն միջեւ, բնականօրէն հարցերը պիտի քննարկուին նոր ոգիով եւ մօտեցման նոր եղանակով: Անցնող երեք տարիներու ընթացքին այնպիսի յեղաշրջական դէպքեր պատահեցան, այնպիսի կենսական, ճակատագրական, սովորականօրէն առաջնահերթ կացութիւններու եւ կարիքներու մէջ գտնուեցաւ Հայրենիքը եւ հայութիւնը ընդհանրապէս, որ բոլորիս գործունէութեան սլաքը դէպի հոն ուղղուեցաւ: Ազգային - եկեղեցական կեանքի շուրջ գոյութիւն ունեցող որոշ տարակարծութիւններ, այդ պայմաններու տակ, իրենց այժմէականութիւնը նոյն զօրութեամբ չպահեցին: Եւ սա բնական է եւ հասկնալի: Տակաւին ունինք առաջնահերթ որոշ հարցեր կապուած մեր հայրենիքի եւ եկեղեցւոյ անմիջական գործունէութեան կամ առաքելութեան:

Մենք անհրաժեշտ կը գտնենք որ հապճեպ, արագ, ժամանակաւոր ու մասնակի լուծումներ փնտռելէ աւելի՛ հիմնական լուծումներ փնտռենք մէկ եկեղեցիի եւ մէկ ազգի անյեղլի սկզբունքին եւ անշեղ կարգախօսին ներքեւ: Եւ այդ մասին ոչինչ պիտի խնայենք որ տարակարծութիւնները չքանան եւ այսպէս կոչուած «ազգային եկեղեցական տագնապ»ը վերջ գտնէ:

Եւ ճիշդատոր համար հրամայական պահանջք է, որ մեր ժողովուրդին բոլոր զաւակները անխտիր, ինչ քաղաքական կամ գաղափարախօսական կամ ազգային կազմակերպական կառոյցներու ալ պատկանին - կամ չպատկանին - զօրավիգ կանգնին երկու կաթողիկոսական Աթոռներու միջեւ բացուած յարաբերութեան նոր ոգիին եւ ընթացքին: Որոշ տեղեր եւ որոշ շրջանակներու մօտ կը նշմարեմ մասնակի նկատումներէ բխած վերապահութիւններ եւ նոյնիսկ երբեմն անհարկի եւ ոչ հիմնաւորեալ քննադատութիւններ, տեսակ մը անվստահական փութկոտութիւն եւ նոյնիսկ որոշ աստիճանի ընդդիմադիր կեցուածք: Իմ յոյսն է եւ մաղթանքը որ վերջ գտնեն այդպիսի վերաբերումներ: Կը հաւատամ մեր ժողովուրդի մեծամասնութեան առողջ զգայնութեան եւ դրական կեցուածքին:

Մեր եկեղեցւոյ եւ ազգի ներկայ դրութիւնը, կեանքի ընթացքը եւ ապագայի յղնելութեան տեսիլքը բնական տեղ չունին ներքին նոր հակամարտութեանց: Մեր պատմութեան այս օրերու բնական հոսանքին դէմ կ'ընթանան անոնք: Ինչպէս քիչ առաջ կ'ըսէի, «Համախմբումի ժամանակն» է (rallying): Այս օրերուն ամէն մէկ գիտակից ու նախանձախնդիր Հայ պէտք է գիտնայ հասուն, ամբողջատեսական եւ հեռատեսական վերաբերում ցոյց տալ եւ ինքզինք չզատել դէպի միութիւն եւ միասնութիւն յառաջացող մեր կեանքի ընացքին հետ: Հակահոսանքային (anti – climatique) են ներքին վէճերն ու բեւեռացումները եւ հակամարտութիւնները: Արդար քննադատութիւններ՝ այո՛: Բայց ո՛չ ներքին ջլատումի դացող ջանքեր որոնք վստահաբար վնաս կը բերեն մեր եկեղեցիին, ազգին եւ հայրենիքին:

Ահա ա՛յս փիլիսոփայութեամբ հարկ է յառաջ տանիլ մեր փոխ - յարաբերութիւնները Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հետ, եւ նաեւ Պատրիարքական զոյգ Աթոռներուն հետ, որոնց հետ ալ բարւոք եւ եղբայրական յարաբերութիւններ կը մշակենք արդէն:

Եզրակացնեմ. -

Ոչինչ կը կորսնցնենք տխալոկով, շատ բան կը կորսնցնենք փոլեմիքով:

Ոչինչ կը կորսնցնենք սիրոյ եւ գործակցութեան կիրարկումով. շատ բան կը կորսնցնենք ներքին պայքարի ջլատիչ ազդեցութեամբ:

Պատմութիւնն է այս ճշմարտութեան վկան: Ապագան պիտի դատէ մեր ներկան: Այնպէս ընենք որ ոչ թէ չկորսնցնենք պարտուպէս, այլ շահի՛նք դրսպէս: Այնպէս ընենք որ գալիք սերունդները մեզմէ ժառանգեն ծաղկեալ եկեղեցի մը, վերակազմեալ ազգ մը եւ վերածնեալ անկախ Հայաստան մը:

Եւ՝ օրհնեն մեզ...:

Զրոյցը վարեց՝

ՄԱՐԶՊԵՏ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(Տար. 4 եւ վերջ)

Օրուան հարցեր

ԱՆԿԱՐՈՂ ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ, ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌԻ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եուկոսլաւիոյ պարզած պատկերը կը հաստատէ եւրոպական Համայնքապետութեան անկարողութիւնը: Ոչինչ կրցաւ ընել: Գերմանիայէն սակայն, Համբուրգեան թերթին աշխատակիցը միայն անձեռնհասութեան չի վերագրեր Եւրոպայի վիճը, այլեւ հոն կը տեսնէ երկու չափ երկու կշիռի մշտական քաղաքականութիւնը: Ի՞նչպէս բացատրել այլապէս, որ նոյն Եւրոպացիները, որոնք արեւելեան Գերմանիոյ կամ Հարաւ-Ափրիկէի սեւերուն ինքնորոշման իրաւունքին փաստաբանը դարձած են, ոչինչ կ'ընեն ի տես Սերպերու նուաճողական քաղաքականութեան ընդդէմ Խրուաթներուն: Յօդուածագիրը մէկէն առաջ կը դատապարտէ Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարը, որ ամէն կողմ խօսքով է մարդկային իրաւանց եւ ինքնորոշման իրաւունքին եւ որ կը լռէ:

Խրուաթիոյ մէջ, հարցը այլեւս սերբ փոքրամասնութիւնը պաշտպանել չէ, այլ գլուխ հանել այն Մեծն Սերպիան, որուն համար սերբ նախագահը՝ Միլոսեւիչ ամէն բանի պատրաստ է: Այսօր, մինչ Եուկոսլաւ բանակը աւերակի վերածեց Վուկովարը, շատ դիւրին է սպառնալիքներ ընել թէ «միջոցներ» ձեռք պիտի առնուին:

Եւրոպական Համայնքապետութիւնը ցոյց կուտայ այսօր իր անկարողութիւնը յատուկ քաղաքականութիւն մը բանաձեւելու ազգային փոքրամասնութեանց մասին եւ անկախութեան անոնց ձգտումին: Արտաքին 12 նախարարները դեռ չեն գիտեր ինչ դիրք բռնել ի տես Վրաստանի Հայաստանի բազմաթիւ ցնցումներուն: Եթէ նման քաղաքականութիւն մը ունենային, անխնա պէտք է երաշխաւորէին փոքրամասնութեանց իրաւունքները: Բայց, այն ատեն, հարկ պիտի ըլլար զայն գործադրել նաեւ հարաւային-Թիրոլ, Գորսիքա, հիւսիսային-Իրլանտա, Պասքերուն, Սկովտացիներուն...:

Պալքաններու ներկայ վերիվայրումները 1991-ի նշանակալից դէպքերէն են: Համաբարբառ Շուկայի երկիրներուն քաղաքական ազատ միութիւնը պատրաստելու ճիգերը ուրիշ բան է: Ի տես Արտաքին նախարարներու անկարողութեան, եւրոպացի քաղաքացիները հարց կրնան տալ, թէ ինչպէս կ'ուզե՞ն կամ պէտք է՞ ուզեն նման «քաղաքական միութիւն» մը: Արդարեւ, եւրոպական Համայնքապետութեան վարմունքը Եուկոսլաւ հարցին նկատմամբ շատ լաւատես չի դարձներ, ինչ կը վերաբերի արտաքին համարակից որեւէ քաղաքականութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցին նորս 1991-ը Եկեղեցւոյ Օծման 60-ամեակն է:

Տարուան ընթացքին, արդէն տեղի ունեցան կարգ մը հանդիսութիւններ, որոնց «Յառաջ» օրը օրին արձագանգեց:

Շարքը կը շարունակուի:

Համաձայն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ տօնացոյցին, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12-ը տօն է՝ «Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի, Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կլայեցւոյն»: Տօն է նաեւ՝ «ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի նշանագրացն Հայոց եւ թարգմանութեան Սուրբ Գրոց»: Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, յաջորդ օրը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին, մասնաւոր շուքով նշեց եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը հրաւիրելով Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Թեմական առաջնորդը՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան:

Եկեղեցին լեցուն էր հանդիսաւոր օրեւու բազմութեամբ:

Քարոզի պահուն, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան անդրադարձաւ Եկեղեցւոյ տօնին հանդիսութեան եւ ներկայացուց օրուան պատարագիչ Արքեպիսկոպոսը:

Աւազանի անունով Տիգրան, Տիրայր Արք. Մարտիկեան ծնած է Պէյրութ, 1931-ին: 1944-ին, կ'երթայ ուսանելու Երուսաղէմի դպրեվանքը, սակայն ծնողքը ներգաղթելով Հայաստան, կը հետեւի անոնց եւ 1947-ին կը հաստատուի Երեւան: Հոն կը յաճախէ համալսարան մի քանի տարի եւ ապա կը մտնէ Էջմիածնի դպրեվանքը, որուն շրջանը կ'աւարտէ 1955-ին եւ կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ: 1955-էն 1960 կը դառնայ Առաջնորդ Բաքուի, այսինքն Ազրբէջանի եւ Ղարաբաղի, եւ հուսկ կ'ընտրուի Առաջնորդ՝ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց: 1964-ին կը ձեռնադրուի Եպիսկոպոս եւ 1980ին կ'արժանանայ Արքութեան տիտղոսին:

Տիրայր Արք. Մարտիկեան իր քարոզը, աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել իր կուռ ճառը սկսաւ հետեւեալ խօսքերով. – «Բոլոր ժողովուրդները ունին իրենց տօները՝ թագաւորներու ծննդեան օր, ազատութեան կամ անկախութեան յաղթանակ, պետութեանց հիմնադրութեանց թուականներ ... եւ սակայն այդ բոլոր տօները քաղաքական են, որով փոփոխական դարերու ընթացքին: Մէկ բան միայն չի փոխուիր այս արեւին տակ, ժողովուրդի մը լեզուն է: Այսպէս, հայ ժողովուրդը ունի իր բացառիկ եւ յաւերժական տօնը որ պարզ եւ հասարակ բառով կը կոչենք՝ Թարգմանչաց տօն. տօն՝ հայ լեզուին, հայ մշակոյթին, մեր քրիստոնէական հաւատքին»: Արքեպիսկոպոսը վերյիշեց Ֆրանց Վերֆէլի մէկ արտայայտութիւնը հայ գիրերու ստեղծման 1500-ամեակին տօնին բսուած՝ «ժողովուրդի մը գիտակցական կեանքը կը սկսի իր այբուբենով», եւ ծանրացաւ երեք տիտաններու առաքելութեան վրայ՝ Վռամշապուհ Թագաւորին, Սահակ Կաթողիկոսին, Մեսրոպ Մաշտոցին որոնք 16 դար առաջ սկիզբը դրին հայ իմացական կեանքին: Ապա, Տիրայր Արք. Մարտիկեան դիտել տուաւ որ մեր ժողովուրդը աւելի հայ էր տառապանքի օրերուն, քան՝ այսօր, ըսելով թէ անապատներուն մէջ մեր ծնողքները իրենց մատները գրիչ դարձուցած, եւ աւազը Թուղթի վերածած այբուբենը սորվեցան, քահանայ հայրերը աւազով մկրտեցին մեռնող եւ ծնող մանուկները: Եթէ կ'ուզենք, շարունակեց Տիրայր Արք.ը, Սփիւռքի մէջ տոկալ եւ գոյատեւել, մէկ զէնք ունինք, մեծագոյն զէնք մը որ լեզուն է հայկական: Տիրայր Արք. Մարտիկեան յայտարարեց՝ «քանի մը օր առաջ երբ միւռոնօրհնութիւնը կ'աւարտէր եւ միւռոնի կաթսան դեռ տաք էր, ես ուխտի գացի Օշականի Ս. Մեսրոպի գերեզմանը: Համբուրեցի անոր շիրիմը արժանանալու համար իր օրհնութեան: Գիտէի որ դուք այստեղ պիտի տօնախմբէիք ձեր եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրը եւ ուզեցի այդ օրհնութիւնը բաշխել նաեւ ձեզի որպէսզի այս ապանջական երկրին մէջ չբուլանաք, շարունակէք ապրիլ եւ մնալ Հայ եւ քրիստոնեայ: Մէկ հրամայական ունինք՝ դիմանալ դարերուն եւ ժամանակներուն»: Ապա, Առաջնորդը փառք հիւսեց Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանին որ կ'ապրի, իր մահէն յետոյ քանի կը մնայ վառ իր յիշատակը, իր բարի անունը, քանի կը խօսի իր գործը, վկայ՝ այս փառաւոր տաճարը: Տիրայր Արք. Մարտիկեան աւարտեց իր քարոզը ըսելով՝ «Թարգմանչաց տօնին մէջ կը տօնենք հայ մշակոյթի գերագանց տօնը: Թող Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի շնորհքէն, հաւատքէն, հայրենասիրութենէն կաթիլ մը իջնէ մեր հոգիներուն մէջ, որպէսզի մենք աւելի հայանանք, աւելի քրիստոնեայ դառնանք, բիւրեղանանք եւ արժանի ըլլանք կոչուելու Թարգմանչաց սերունդի յաջորդները»:

Պատարագի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ Մատաղի օրհնութիւնը եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն Եկեղեցւոյ բոլոր բարերարներուն եւ ծառայողներուն: Պատարագը երգեց Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երեմեանի:

Վարուժան Պօղաճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը ի պատիւ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ հայութիւնը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, կրօնական եւ քաղաքական զոյգ ձեռնարկներով տօնախմբած է Հայաստանի անկախութեան հռչակումը: Առաւօտուն, Արեւմտեան Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, յընթացս պատարագի, կատարուած է «Հանրապետական մաղթանք» ու Եռագոյն դրօշի օրհնութիւն: Յետմիջօրէին, Հոլիվուտի «Ալեք Փիլիպոս» վարժարանի շրջափակը կայացած է քաղաքական հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ.-ի Հայ Դատի Յանձնախումբին: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Համագումարին պատմական պարախումբի ելոյթէն ետք՝ խօսք առած են Միացեալ-Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տան անդամ՝ Պարպարա Պաքսըր եւ Գալիֆորնիոյ Նահանգային Խորհրդարանի նախագահ՝ ծերակուտական՝ Տէյվիտ Ռապըրթի: Պարպարա Պաքսըր ըսած է, թէ Սեպտեմբեր 26-ին 64 ծերակուտականներու ստորագրութեամբ նամակ մը յղած է Նախագահ Պուշին, որուն մէջ կ'առաջարկէ ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկել Ղարաբաղ: Ողջոյնի ելոյթներ ունեցած են Ամերիկայի մէջ ապրող Հնդկական, յոյն, ուսմէն եւ չին համայնքներու ներկայացուցիչները, հուսկ կարդացուած է Գալիֆորնիոյ Նահանգապետ՝ Փիթ Ուիլսընի զօրակցական նամակը:

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ նորաբաց Անի Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին դասախօսութիւն մը տուած է «Մասիս» ամսագրի (այժմ՝ դադրած) երկարամեայ խմբագիր Հ. Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան (Պէյրութէն): Բացումը կատարած ու հիւր բանախօսը ներկայացուցած է՝ Պօղոս Գուրեղեան: Կռանեան վարդապետ խօսած է Լիբանանի 16-ամեայ պատերազմին ու լիբանանահայ գաղութին վրայ անոր ունեցած ժխտական անդրադարձներուն մասին: Ան շեշտած է, թէ հակառակ տնտեսական տագնապին ու հայ մտաւորական խաւի արտագաղթին՝ լիբանանահայ գաղութը կը մնայ ողջ, կենսունակ եւ հաւատարիմ իր առաքելութեան:

Լուր — արուեստ

ԱՄԱՏՈՒՐ-ի

գործերը կը ներկայացուին Հոկտեմբեր 19-էն Նոյեմբեր 24 Պօխումի (Գերմանիա) թանգարանը:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ

13. - Ապիյոն. 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ որուն երէցը

Վրթանէս Քահանայ Պարթեւեան, Աղէտէն առաջ Ռուսիա մեկնած ըլլալով զերծ կը մնայ սոսկ մահուանէ: Իրեն կը յաջորդէ

Գառնիկ Քահանայ Ջեփնեան. - Ծնած 1877-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Աղամ, ուսած անդ, 1914 Ապրիլ 13-ին ձեռնադրուած Սմբատ Եպիսկոպոս Սաատէթեանէ, եւ հազիւ տարի մը քահանայագործած՝ պատկած եաթաղանի տակ:

14. - Սիւրմէնէ կամ Սամարուքաս, 200 տուն, եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Մատթէոս Քահանայ Քէհեաեան. - Իր անհետացման պարագաները՝ մեզ անծանօթ:

15 - 41. - Անիֆա, 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ. Ազրոյ, 30 տուն, Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ: *Ագրիտ, 12 տուն: Զաւուրտիս կամ Զավուրտիա, Թուրք եւ Հայ խառն բնակիչներով, վերջինք՝ 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Սարգիս: Կապան կամ Կապանոն, Թուրք եւ Հայ խառն բնակիչներով, վերջինք՝ 20 տուն, Եկեղեցին Ս. Սարգիս: Էլէմանոց, 13 տուն, Եկեղեցին Ս. Նորաշէն: *Թոց, 25 տուն, քաղաքին արեւմտակողմը, երկուքուկէս ժամ հեռու, Աճառայի լեռներուն դիմաց, բլուրի մը վերեւ. հոսկէ ձերբակալուելով դէպի ապանդ տարուեցան Վենետկոյ Միխրան ուսուցիչները: *Իլէ եւ Վերանայ (Մաչքա), 30 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: *Իլանոս, 20 տուն: *Խարակա, 5 տուն: *Խորխորոտ 4 տուն: *Կավալա 20 տուն: *Կուխլա 8 տուն: *Կոոպի 27 տուն, եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին: Ազալիա 20 տուն, եկեղեցին Սուրբ Յարութիւն: * Ճօշարա 44 տուն: * Մահմուտ 9 տուն, * Մախթիկէ 40 տուն: *Մայեր 16 տուն: *Միմերա 21 տուն: *Մանզէլէր 16 տուն: *Պայրան 23 տուն: Սաթարիա (Բլաթանէ) 20 տուն, եկեղեցիները Ս. Կարապետ եւ Ս. Աստուածածին: *Փէրվանէ 30 տուն: *Քալոյնա 8 տուն: *Օլախա 8 տուն:

42. - Վագֆը Քէպիր (Ֆօլ), գաւառակ՝ որուն բնակչութեան 10 տունը միայն Հայ, անժամ եւ անհովիւ:

ԹԻՐԷՊՕԼՈՒ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

Ծովեզերեայ գիւղաքաղաք՝ Տրապիզոնի եւ Կիրասոնի մէջտեղ: Թիրէպօլու, հայ յորջորջմամբ Տրիպոլիս, Տրապիզոնի կուսակալութեան ներքեւ է եւ կեդրոն համանուն գաւառակին: Դիրքը լեռնային է, զառիվերի վրայ կառուցուած խիտ առ խիտ շէնքերով: Գաւառը՝ հիւսիսէն հարաւ կ'երկարի Այանոս կոչուած բլրակը: Իր աջէն ու ձախէն Խարշուտ եւ Կէլէվարա գետակները կ'անցնին ու կը թափին Սեւ Ծով: Շրջակայ 100-է աւելի գիւղերը տաճկընոց ըլլալով, զանց կ'առնենք յիշատակել: Թուրք, Յոյն եւ Հայ բնակչութեան համագումարն է 5 հազար հոգի, վերջինք՝ 145 տուն, որոնցմէ 25 հոգի (կին ու տղայ) եւ երկու այր միայն ազատած, մին՝ եղբայրախառ Տ. Կարապետի հօրեղբօրորդի Գրիգոր, այժմ Պոլիս, որմէ քաղեցինք յետագայ ականատեսի վաւերական նօթերը:

Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Գրիգոր Քահանայ Հովիւեան, 90 տարու, ընիկ, քահանայագործած նաեւ Կէօրէլէ եւ ծերածեր վիճակին հետեւանօք դադրած պաշտամունք կատարելէ:

Զնայելով իր զառամ կեանքին, կը տանին զինք 5 ժամ անդին «Ինէվրէք» կոչուած վայրը, հոն խողխողելով չարաչար, մարմինն ալ գլորելով ձորի մը մէջ:

Կարապետ Քահանայ Գարագաշեան. — Ծնած 1874-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Գէորգ, ուսուցիչ, 1903 Դեկտեմբեր 25-ին ձեռնադրուած Ճանիկի նախկին առաջնորդ Յակոբ-Աշոտ Եպիսկոպոսէ: Տ. Կարապետ՝ եռանդուն, բանիմաց, թունդ հայրենասէր եւ իր պաշտօնին գիտակից տիպար քահանայ մըն էր, լայնօրէն վայելելով ամբողջ ժողովրդեան համակրանքը: Ահաւասիկ այն տողերը զորս արձանագրած է ան՝ ինքնակենսագրութեանը Թուղթին լուսանցքին, պատասխանելով Եկեղեցական ի՞նչ ատտիճան ստացած էք հարցման. «Իմ համոզումով, եկեղեցական ամենաբարձր տիտղոսը կը նկատեմ կոչման ու պաշտօնի գիտակցութիւն, իսկ պարզ քահանայութիւնը՝ տիտղոսներու ամենամեծը»: Գրած է ուշագրաւ տեսութիւն մը եկեղեցական բարեկարգութեան հարցի մասին «Մանզումէ»ի մէջ: Յառաջ բերենք հիմա իր սարսռազդեցիկ ողբականը՝ ժողովրդեան Գողգոթային հետ զուգընթաց:

(Շար. 310)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

թեան նուազումին պատճառաւ։ Այս նըւազումն ալ հետեւանք է իր հաստատութիւններուն ողբալի վիճակին եւ երկրին մէջ ընդհանրացած տնտեսական տագնապին։ Արտածումներու այս դադրեցումը աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ արդէն անդունդին եզրը գտնուող երկրի մը համար, որ այնքան կարիք ունի տարադրամի։ Այս հաւանականութիւնը արդիւնքն է ԻՊՌ (Ինթէրնէշընըլ Պիզնէս Ռիշըրչ)ի մէկ ուսումնասիրութեան։ Միշտ, ըստ այս ուսումնասիրութեան, 1992-ին, խորհրդային արտադրութիւնը 460 միլիոն թոնի պիտի իջնէ (525՝ 1991-ին)։ Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, այս նախատեսութիւնները առնուազն չափազանցուած են։

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ Նոպէլ մրցանակը բաշխուեցաւ Ֆրանսացի մը՝ Փիէր-Ժիլ տը Ժէն, որ «Մեր ժամանակի Նեւտոնը» որակուեցաւ դատակազմին կողմէ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՀԻԿԻ լիկայի պատասխանատուները յայտարարած են Մոսկուա, որ Խորհ. Միութեան մէջ առողջապահական վիճակը ծանրակըշիռ բնոյթ առած է։ Անհրաժեշտ դեղերու միայն 20%-էն 40%-ը ապահովուած է։ 300 միլիոն բնակիչներու մօտ 20 միլիոնը աղքատութեան ամէնէն ցած մակարդակէն ալ վար կը գտնուի։

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11 / 15)

ԿՈՒՄԱՅՐԻՆ ԱՆՈՒՆ ԿԸ ՓՈԽէ ԿՐԿԻՆ

Անկախութեան հանրաքուէին (Սեպտեմբեր 21) հետ զուգահեռ կատարուած՝ Լենինականի անուանափոխութեան հանրաքուէի արդիւնքները ցոյց կուտան, թէ քաղաքի բնակչութեան 53,25 տոկոսը կը ցանկայ Գիւմրի անուանել զայն, իսկ 46,05 տոկոսը՝ Կումայրի։

Նոր անունին (Գիւմրի) Քաղաքային Խորհուրդի կողմէ վաւերացման պարագային՝ քաղաքը ստացած կ'ըլլայ 19-րդ դարու իր հին անունը։

50 ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ջանքերով հանգանակուած աւելի քան վեց միլիոն ֆրանսական ֆրանքով՝ Ամասիոյ մէջ 50 բնակարաններ պատրաստ են։ Առանձնատուները, որոնք շինուած են եւրոպացի եւ հայ շինարարներու համատեղ ճիգերով, պաշտօնական հանդիսութեան մը ընթացքին՝ յանձնուեցան երկրաշարժէն վնասուած կարիքաւոր ընտանիքներու։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր անդամուհիներէն՝ Տիկին Մարի Վանօեանի (ծնեալ՝ Գասպարեան) մահը եւ այս առթիւ վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Թորոսեանի եւ զաւակներուն, նաեւ Պր. Մեսրոպ Գասպարեանի եւ ընտանիքին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Լէյէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 ֆրանք Տիկին Քէպէյեանէ Ծնունդ Մալաքեանի յիշատակին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղին անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, ժամը 15.30-ին Տէմիրճեան սրահը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Հոկտ. 19, ժամը 14.30-ին սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Գաբրիէլ Նեսիլեան, Տէր եւ Տիկին Քրիս Նեսիլեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Նեսիլեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նեսիլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 20, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։

ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԵՍԻԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց անմոռանալի բարեկամուհիին՝ Արաքսի Գմբէթեանի մահուան տարելիցին (Հոկտեմբեր 18, 1990) ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարփանթիէ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.-

Տիկին Արաքսի Կիրակոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Կիրակոսեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Կարպիս Գապատայեանի յիշատակին, Մարգրիտ Գրիգորեան 200 Ֆր. կը նուիրէ ԻՒՄԱՖ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 ֆրանք «Յառաջ»ին։

PELERINAGE EN TERRE SAINTE

A L'OCCASION DE LA CELEBRATION DE LA DECOUVERTE

de la SAINTE CROIX

LES 9 ET 10 NOVEMBRE

EN COLLABORATION AVEC LE PATRIARCAT ARMENIEN DE JERUSALEM

ET AVEC LA PARTICIPATION DU R.-PERE JIRAYR TASHJIAN

DU 6 AU 15 NOVEMBRE

Renseignements et Inscriptions :

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78.60.13.66 Fax: 78.60.92.26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42.61.51.13 Fax: 42.61.94.53

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE BAROQUE

Samedi 19 Octobre à 20 h 30

Anne-Marie LACHAPELE — Aïda MOURADIAN
Hasmig SURMELIAN — Ani PETROSSIAN — Raffi PETROSSIAN

J .S. BACH — Concertos pour 1, 2, 3, 4 pianos

Orchestre Jeune Philharmonie — Direction Stephan WERNER
Radu BLIDAR — Devy ERLIH
Annie JODRY — Jean-Marc PHILIPS

A. VIVALDI — Concertos pour 1, 2, 3, 4 violons

Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samedi 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՊԱՏԱՐԱԳ, ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ՝ ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս պիտի տօնախմբէ Եկեղեցւոյ շինութեան 61-րդ եւ Անուանակոչութեան 59-րդ տարեդարձը, Հոկտեմբեր 20, Կիրակի։

Այս առիթով կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգւոյն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներուն, Շինութեան յանձնախումբի եւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն, Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներուն եւ բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս սատարած են եկեղեցւոյ շինութեան եւ որոնք այսօր առյաւէտ բաժնուած են մեզմէ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի Օրհնութիւն մատաղի եւ ապա հոգեհանգիստ։

Արարողութեանց աւարտին եւ մատաղի բաշխումէն վերջ տեղի կ'ունենայ ճաշկերոյթ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։ Պատրաստութիւնը եւ ընդունելութիւնը Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի Տիկիններուն կողմէ։

Մատաղի մասնակցութեան փափաքողները կրնան դիմել Թաղականութեան։

Paris fête l'élection présidentielle

L'U.G.A.B — A.D.L — S.F.A.

vous invitent à célébrer

«L'indépendance de l'Arménie et la première élection présidentielle libre»

le Mercredi 23 Octobre à partir de 19h.

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ՝
«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը 13-էն 20
Salle des Fêtes
20, rue Voltaire, Alfortville

Կը մասնակցին.—
Գրիշա եւ իր նուագախումբը
Է. Ալթունեան, Պետիկ,
Մասիս, Սուրէն

Հեռաձայնել.—
ՄԱՐԱԹէՔՍ (Ալֆորվիլ).— 43 - 68 - 68 - 61
ՍՊԻՏԱԿ (Փարիզ).— 47 - 70 - 39 - 90
ԱԹԼԱՆԹԻՔ (Ալֆորվիլ).— 48 - 93 - 42 - 69

1991 Մայիս 12-ին ծախուած տոմսերը ի զօրու են։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նաւեկ Մշակ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20-էն սկսեալ Անկէնի
Salle des Fêtes
մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ։

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն՝
48 - 41 - 49 - 37
կամ՝
34 - 17 - 29 - 26

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.650 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.650

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԸՆՏՐԵՑ ԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԽՄԲ· - Նախագահական ընտրութեան մասին, յանուն «Յառաջ»ի խմբագրութեան Հոկտեմբեր 10-ին Երեւան մեկնած է Արփի Թոթոյեան, որու առաջին թղթակցութիւնը՝ ստորեւ :

ԵՐԵՒԱՆ· - («Յառաջ») · - Հոկտեմբեր 17 · -

Աշնան արեւու մը համառարած տիրապետութեան տակ, սովորական օրուան մը պատկերով բացուեցաւ Հոկտեմբեր 16-ի պատմական այս օրուան առաւօտը : Ճիշդ է որ մայթերն ու փոխադրամիջոցները թեթեւցած էին գործի փութացող բազմութիւններու խճողումէն, սակայն հայաստանցիներուն առջեւ մարդիկ խմբուած էին հոգերն ու սեղան - խանութները կայմ ու պատրաստ յաճախորդի կը սպասէին : Կեդրոնական մայրաքաղաքի կեդրոնական շրջանին մէջ ընտրական տեղամասերէ ներս մտնել առաջին հանդիպում մը ունենալու համար նախագահական ընտրութեան հետ :

Հոն էին ընտրական մարմինները որոնք պատրաստուած ցանկէն ընտրողներու անձնագրով ինքնութեան ստուգում կատարելէ ետք, յաճախ անհրաժեշտ բացատրութեամբ մը կ'երկարէին ընտրաթերթիկը : Ծնողքներու ընկերացող երախաներն իսկ լմբռնած ըլլալ կը թուէին օրուան լրջութիւնը : Կէսօրուան մօտ ընտրական մարմնին ներկայացուցիչներու շարժները խտացան, առանց հասնելու սակայն հանրաքուէի օրուան աստիճանին :

Խանդավառութեան ու եռուզեռի ամէնէն զգալի պահը ապրուեցաւ անկասկած, կէսօրուան մօտ Երեւանի Զորրորդ դըպրոցի փորձութեան հիւանդանոցին երկրորդ յարկը զետեղուած քուէատուփին մէջ ուր քուէարկեց Լեւոն Տէր - Պետրոսեան : Հեռատեսիլի, ձայնասփիւռի, համայնքի տեղացի ու օտար թղթակիցներ աւելի քան ժամ մը առաջ լեցուած էին սրահը, որուն մուտքին, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը դիմաւորուեցաւ հիւանդապահուհիներու խմբակի մը կողմէ որոնք մեխակներու փունջով մը ողջունեցին զինքն ու իր կինը : Քուէարկութենէն ետք պատասխանելով հարցումներու, ան ընդգծեց յատկապէս օրուան կարեւորութիւնը :

Տարբեր եղած էր ընտրութեան ընթացքը շրջաններուն մէջ : Հոկտեմբերը բերքահաւաքի եռուն շրջան էր ու հողի աշխատաւորը պարտաւոր կ'ըլլար օգտուելու եղանակին վերջին արեւներէն : Աշտարակի, Օշականի մէջ պատմեցին որ երբ գիւղական խորհուրդներու նախագահներ ընտրատեղիները հասած էին ժամը 6·30-ին նախապատրաստական աշխատանք կատարելու եւ 7-ին սկսելու համար ընտրութեան, դուռներուն առջեւ հաւաքուած ընտրողներու բազմութիւններ դիմաւորած էին զիրենք : Կէսօրուան ժամերուն հանդարտ էր հոսքը որ կրկին պիտի խըտանար ժամը 17·30-ի շուրջ : Անկէ ժամ մը առաջ, վերոյիշեալ շրջաններու քուէարկողներու համեմատութիւնը հասած էր 60 - 65% տոկոսին · իսկ Երեւանի մէջ, կէսօրին, այդ համեմատութիւնը 40%-ի շուրջ էր : Ընտրական օրը անցաւ հանդարտ, առանց խանգարիչ որեւէ պատահարի արձանագրման բերելու : Ու ժամը 22-ին սկսան բացուիլ քուէատուփերը :

Կատարուած հարցախոյզներ, պարզ հարց - պատասխաններ արդէն անակնկալի հաւանականութիւն դրեթէ չէին ձգած արդիւնքին մասին : Շատերու համար հետաքրքրականը՝ երկրորդ եւ երրորդ դիրքերուն յատկացումն էր : Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ապահով նկատուած յաղթանակէն ետք որո՞նք պիտի բաժնէին յաջորդ դիրքերը : Ցայտնուած ընդհ· կարծիքը այն էր որ Հ·Յ·Դ·-ի թեկնածուն նախընտրելին պիտի ըլլար :

Հասած առաջին արդիւնքները կէս գիշերուան մօտ, չփարատեցին այդ սպասումը : Պարոյր Հայրիկեան կը հասնէր երկրորդ դիծի վրայ, մինչ Սօս Սարգսեան կը գրաւէր երրորդ տեղը : Յաջորդական տուեալներ հաստատեցին այս դիրքերը : Առաւօտեան ժամը 2-ի մօտ, շուրջ 30 շրջաններու արդիւնքներով (մասնակցութիւն տուրջ 75%), Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի տրուած քուէներու համեմատութիւնը 80% էր, իսկ Պարոյր Հայրիկեան ու Սօս Սարգսեան կը հետեւէին, պարզ է որ մեծ հեռաւորութենէ մը : Հետզհետէ աւելի շեշտուած խանդավառութեան մը բեմ մը կ'ըլլար Հ·Հ·Շ·-ի Երեւանի կեդրոնատեղին ուր կէս գիշերէն ետք կը հասնէր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ ուր հետաձայնի իրերայաջորդ կանչեր նորանոր արդիւնքներու տեղեկացումով կը հաստատէին առաջին տուեալները :

Այսպէս, դարաւոր սպասումէն, անհամբերութենէն, ոչ միշտ ազնիւ ընտրապայքարի մը երբեմն զայրացնող, յաճախ տըխուր էջերէն ետք, Հայաստան կ'ունենար Հանրապետութեան իր առաջին նախագահը :

Ան պէտք է շահի դրացիներու ամէնէն դժուարինը · ուղիղ համեմատական դիրքերու վրայ պահել իրեն հանդէպ յայտնուած վստահութիւնն ու ճնշող այլազան հարցերու լուծումին ջանքը : Հայաստանի ժողովուրդին արդար իրաւունքն է այս սպասումին դրական պատասխանը :

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ 83%

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ 7%
ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ 4%
ՄԻՒՍ ԵՐԵՔԸ 1-Ի ՉԵՆ ՀԱՍՆԻՐ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 70,42%

ՏՈՂԻ ՄԷՋ ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒԱԾ

Ուրբաթ առաւօտ, Հոկտեմբեր 18, Երեւանի ժամով 11-ին, ծանօթ էին վերջնական արդիւնքները : Ցիշենք որ ընտրական 66 շրջաններ կան եւ այս արդիւնքները կը վերաբերին ամբողջին : Շատ պարզ է, որ կրնան դեռ փոքր փոփոխութիւններ տեղի ունենալ, ինչպէս ամէն տեղ եւ վերջնական ճշգրիտ թիւեր ծանօթ կ'ըլլան միայն շաբաթէ մը : Բայց, այս թիւերուն հետ միայն շատ աննշան տարբերութիւններ կրնան ըլլալ, որոնք բան չեն փոխեր :

Ինչպէս բսինք, ընտրական դրութիւնը քիչ մը բարդ էր եւ չէր նմաներ օրինակ Ֆրանսայի, հարկ էր թեր եւ դէմ քուէարկել, ոչ թէ միայն մէկ անուն ընտրել : «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 5-ի թիւին մէջ (Գ· էջ) հրատարակած էինք օրէնքին այդ հատուածը, որ կը ճշդէ թէ քուէաթուղթերուն վրայ կան այբուբենական կարգով թեկնածուներու անունները, որոնց ամէն մէկուն դիմաց հարկ է գրել՝ «համաձայն եմ» կամ՝ «համաձայն չեմ» :

Ուրեմն, ստորեւ արդիւնքները · -

ԹԵԿՆԱԾՈՒ	ԹԵՐ	ԴԷՄ	ՏՈԿՈՍ
Լեւոն Տէր-Պետրոսեան	1·260·434	209·417	83,026%
Պարոյր Հայրիկեան	109·438	1·360·412	7,209%
Սօս Սարգսեան	65·747	1·404·203	4,331%
Զօրի Բալայեան	6·899	1·462·951	0,454%
Ռաֆայէլ Ղազարեան	5·941	1·463·909	0,391%
Աշոտ Նաւասարդեան	2·467	1·467·381	0,063%

Արձանագրուած քուէարկողներուն թիւըն է 2·155·698, քուէարկութեան ներկայացած են 1·519·860, մասնակցած են 1·518·112, ինչ որ 70,42% կը նշանակէ : Չեղեալ քուէներու թիւն է 48·254, ինչ որ 3,18 համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ :

Այս ընտրութիւնը անակնկալ մը չէ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻՐԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 15-ին, Պէյրութի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ ծաղրանկարիչ՝ Տիրան Աճէմեան, աւելի ճանչցուած, անկասկած, պարզապէս՝ Տիրան անունով : Տարաթ մը առաջ, լսած էինք արդէն, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն թէ վիճակը ծանր է եւ ընտանիքն ալ՝ մտահոգ : Տարիներէ ի վեր Տիրան սրտէն կը տառապէր եւ Պէյրութի վերջին տարիներու ջլատիչ մըթնոլորտն եւ անդադրում կռիւներն ու ռումբերու պայթումները չէին, որ կըրնային բարուոքել իր վիճակը :

Զաւակ տիգրանակերտցի ծնողքի, ծնած դարուս սկիզբը, Տիրան Աճէմեան ուսած է Հալէպ, եղած Պոլիս, ուր քսանական թուականներուն իսկ սկսած է ծաղրանկարներէն անդին, բեմ բարձրանալ, Սեւումեանի ղրղումով եւ յայտնաբերել նաեւ դերասանական իր տաղանդը :

Վերջնական կայքը Պէյրութ էր սակայն, ուր ամբողջ կեանքի մը երկայնքին, մանաւանդ լիբանանեան մայրաքաղաքի անցեալի պայծառ օրերուն, իր ծաղրանկարներով հարազատ պատկերը տուաւ լիբանանեան, միջազգային թէ հայկ· կեանքին : Բացառիկ են իր ծաղրանկարները թէ գծագրական և թէ եզակի իմուռի մը գետնին վրայ : Աշխատակցած է տեղւոյն ֆրանսագիր թէ հայկական մամուլին, առանձին հատորներու մէջ ալ ամփոփուած են իր գծագրութիւնները :

Միշտ պահած էր, բնականաբար, իր իմուռը եւ մեզի ուղղած նամակի մը (1982 Նոյեմբեր 17) կը կցէր հարցազրոյց մը, որ լոյս տեսած էր տեղւոյն «Շիրակ» ամսագրին մէջ ու կ'ըսէր · - «Սիրելի Արփիկ, Շիրակ ամսագրին մէջ լոյս տեսած իմ համառօտ կենսագրականիս photocopie մը կը ղրկեմ քեզի ··· այն համոզումով որ ··· օր մը ··· կրնայ բանի մը ծառայել» :

Այդ օրը եկաւ, սիրելի Տիրան, ու «բանի մը պիտի ծառայէ», քանի այս տխուր առթիւ, զայն կը հրատարակենք քանի մը օրէն :

Նոյն նամակին մէջ, Տիրան Աճէմեան նկարագրելով Պէյրութի վիճակը կը գըրէր · - «Անորոշութիւնը ու մանաւանդ անապահովութիւնը սոսկալի բաներ են եւ հակառակ այդ մտահոգութիւններուն՝ կը շարունակենք ՅՈՒՍԱԼ ··· որ մեր ՎԵՐՋԱՆԱԼԷՆ առաջ, վերջապէս պիտի տեսնենք ՎԵՐՋԸ այս անտանելի դրութեան եւ նորէն պիտի գտնենք մեր ազուոր Լիբանանը ··· ԻՐԱՒ ԼԻԲԱՆԱՆԸ» (ընդգծումները՝ իրն են) :

Եթէ նոյնիսկ որոշ յոյսեր կան, այսօր, այդ ուղղութեամբ ինք չկրցաւ տեսնել ու մանաւանդ՝ վայելել :

Տիրան Աճէմեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 17-ին :

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ եւ աղջկան՝ սիրելի Նուլանին եւ Մելիքային :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԸԼԷՕՆԻ կայարանին կառախումբերու բախումի զոհերու թիւը, ինչպէս կը նախատեսուէր, բարձրացաւ : Հոկ· 18-ին, կը հաղորդուէր թէ 24 մեռեալ կայ եւ 57 վիրաւոր :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ վեց ցոյցեր կատարուեցան Հոկ· 17-ին, որոնց գլխաւորը կը մընար՝ հիւանդապահուհիներու ցոյցը : Անոնցմէ երկուքն ալ վիրաւորուեցան, թեթեւօրէն, ինչ որ քիչ մը աւելի պատճառ է որ շարժումը սաստկանայ :

«ԻՕԶԱԼ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻ» վախճանը կը նախատեսուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 20-ին, երեսփոխանական ընտրութիւններուն : «Մոնտ»ի աշխատակիցը թղթակցութիւն մը ստորագրած է այս առընչութեամբ, ուր կը շեշտէ Իօզալի ժողովրդականութեան նուազումը, նախատեսելով Տէնուռի վերադարձը : Ցիշենք որ այս վերջինին ընտրապայքարին ծանուցումներու կազմակերպութիւնը կը տանէր Սեկելա :

ՈՒՂԵՐՁ՝ ՅՈՎՀ.-ՊՕՂՈՍ Բ. ՊԱՊԻ

ԻՐ ԿՈՂՄԷ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՆՈՒԷՐ «ՏԻՐԱՄԱՅՐ ՆԱՐԵԿԻ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՆԱՒԱԿԱՏԻՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՌ Ն. Վ. ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԱՔԻԼԼԷ ՍԻԼՎԵՍԹՐԻՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎՔԻՆ

«Այսօր կը ցնծան երկնայինները համօրէն՝ պար բռնելով բարձունքն ի վեր: Այսօր Սիոնն վերին կը նուագէ երգեր, տաղեր սերոբէական: Այսօր աստղերն ու լուսին, արեւուն հետ հրճուալին՝ կը գովեն Լոյսը, որ Հօրմէն կը ծագի»: (Շարական Ծննդեան Ս. Կոյս Մարիամ Աստուածածնի):

Արդարեւ, այս օրուան հրճուանքը կը պատէ երկինքն ու երկիրը, որովհետեւ եղբայրներն ի Քրիստոս, միակ Հօր զաւակներ, կը տօնախմբեն միասին միակ հաւատքն ու միակ յոյսը:

Այս սրբազան ուխտաւորութեան մէջ, իմ ողջոյնն ու իմ մտածումս աղօթական կ՚ուղղուին սիրելի ու պատուական Եղբօր՝ Նորին Սրբութիւն Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց: Թող Տէրը պահպանէ Իր Անձը եւ Իր հովուապետական պաշտօնին շնորհէ առատութիւն առաքելական պտուղներու:

Բարձր նկատողութեան մտածում մը կը ցանկամ ուղղել Մեծայարգ Պր. Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահին: Ամենակալն Աստուած թող պարգեւէ իրեն իմաստութիւն եւ քաջութիւն, առաջնորդելու համար իր սիրելի ժողովուրդը՝ նորանոր ազատութեան քայլերուն վրայէն:

Իմ շնորհապարտ ողջոյնս նաեւ Ձեզի, Ծիրանաւոր Տէր, զոր ուղեցի Հայոց երկիրն առաքել, ներկայացնելու իմ անձս, եւ իմ անունովս՝ նաւակատիքը կատարելու «Տիրամայր Նարեկի» անունը կրող հիւանդանոցին, որ նուէր մըն է սիրոյ եւ համերաշխ սրտակցութեան՝ Աստուծոյ շատ սիրելի ժողովուրդի մը:

Աղօթք մը եւ մասնայատուկ օրհնութիւն կ՚ուզեմ հաւաստել Վենետկոյ Մխիթարեան՝ Մեծարգոյ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանին, որուն վստահուած է, այս երկրին մէջ, հովուական հոգատարութիւնը հայ հաւատացեալներուն՝ որոնք լիակատար հաղորդակցութեան մէջ են Ս. Պետրոսի այս Աթոռին հետ: Անոնց բոլորին՝ շնորհապարտ եւ սիրալիր ողջոյն՝ հօր մը կողմէ, որ այս տարիներուն ընթացքին՝ միշտ զիրենք կրած է իր սրտին մէջ, շարունակաբար յանձնելով զիրենք Փրկչին Նախախնամող սիրոյն եւ Ամենասուրբ Աստուածածնի մայրենի պաշտպանութեան:

Անոնց հետ՝ այս տօնական օրով՝ կը ցնծան բոլոր հայ կաթողիկէները, որոնք Սփիւռքէն սրտատրոփ կը հետեւին յոյսի այս արշալոյսին: Այս սիրասուն զաւակներուն համար կը հայցեմ Աստուծմէ տեւական հաւատարմութիւն՝ իրենց ծագումին եւ իրենց հաւատքին, մինչ կը նորոգեմ հոգեւին՝ եղբայրութեան եւ խաղաղութեան ողջագուրումս Նորին Ամենապատիւ Տէրութիւն Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Կիլիկիոյ Պատրիարքին հետ, իրենց «գլուխ եւ հայր»:

Շնորհապարտ եւ օրհնութեամբ զեղուն յիշատակ մը կը բաղձամ ուղղել Արքեպիսկոպոսներուն, Եպիսկոպոսներուն, Աւագերէցներուն, Քահանաներուն, Վանականներուն, հաւատաւոր Կուսաններուն, Ժառանգաւորներուն, քաղաքական հեղինակութիւններուն, բոլոր աշխարհական հաւատացեալներուն եւ բարեացակամ մարդոց՝ որոնք ներկայ են սոյն հանդիսաւոր նաւակատիքին:

Իմ ամենաջերմ երախտագիտութիւնս թող հասնի բոլոր այն հաստատութիւններուն՝ որոնք նուիրուեցան իրագործելու ցաւերն ամոքող այս Տունը, եւ մասնաւորապէս իտալական «Քարիթաս»ին, որ միշտ ներկայ՝ ուր մարդը կը տառապի, այս գործը հնարաւոր դարձուց, իտալացի եւ հայ վարպետ մասնագէտներու աջակցութեամբ ու բոլոր անոնց՝ որ առաջնորդեցին զիրենք նուիրումով եւ ձեռնհասութեամբ:

Սիրելի եղբայրներ ի Քրիստոս, «Տիրամայր Նարեկի» հիւանդանոցը, հանդերձ այլ գործերով՝ զոր կաթողիկէ Եկեղեցին ուզեց նուիրել Հայոց, որոնք 1988 թուականի սարսափելի երկրաշարժէն տուժեցին, հաւատացեալներու սիրոյն արտայայտութիւնն է: Որովհետեւ այս է Եկեղեցին. Աստուծոյ ակէն ծնած հաղորդակցութիւն մը. հաղորդակցութիւն մը՝ որ կը գտնէ սիրոյ մէջ իր գոյութեան էապատճառը, իր միակ շահը, իր միակ նպատակը:

Այս տարիներուս մէջ, ինչպէս՝ միւս կողմանէ՝ քրիստոնեայ ժողովուրդի ձեր բոլոր պատմութեան ընթացքին, դուք քալած էք Քրիստոսի ետեւէն՝ Խաչի ճանապարհով: Որքա՛ն հայ արիւն թափուած է՝ հաւատքի համար: Լաւ ուրեմն, այդ արիւնը, խորհրդականօրէն միացած «Գառին Աստուծոյ» սուրբ արիւնին, Գողգոթայի վրայ զոհուած Աստուածորդւոյն արիւնին, կու գայ լրացնել «Քրիստոսի չարչարանքներուն պակասը, ի նպաստ իր մարմնին՝ որ է Եկեղեցին» (Կող. Ա. 24): «Տառապանքի ու մարտիրոսութեան ձեր պատմութիւնը - արդէն առիթն ունեցած եմ յայտարարելու (Քարոզ՝ 1987 Նոյեմբեր 21 թուականի) - թանկագին գոհար մըն է, որուն համար հպարտ է տիեզերական Եկեղեցին»:

Վիշտերու եւ փորձանքներու մէջ՝ դուք բնաւ չէք կորսնցուցած վստահութիւննիդ Անոր հանդէպ՝ որ, միայնակ, Փրկիչն է տիեզերական: Այն ահարկու երկրաշարժի վաղորդայնին՝ դուք վերստին սկսաք մաքառիլ եւ յուսալ, վստահ՝ թէ աստուածային օգնութեամբ՝ բարին կը յաղթէ ամէն չարիքի, եւ լոյսը կը յաղթանակէ խաւարին:

Դուք ականատես եղաք տապալման այն գաղափարաբանութեան՝ որ կը յանդգնէր ջնջել հաւատքն Աստուծոյ, ու տակաւին թարմ են ձեր սրտին մէջ վէրքերը՝ որ այդ ցնորքէն ծագում առած են: Այժմ կոչուած էք նոր դարաշրջան մը կերտելու: Թող Քրիստոս, իր պատգամով եւ իր խօսքով լուսաւորէ ձեր գործընթացը եւ ձեր ճիգերը:

Հիմնեցէք նոր Հայաստանը՝ ճշմարտութեան մէջ. Եկեղեցին կ՚ուզէ ուսուցանել ձեզի՝ որ գնահատէք մարդուն մեծութիւնը, զօրավիգ կանգնիք անոր արժանապատուութեան, ամրապնդէք զինք՝ իր դիւրաբեկ տկարութեան մէջ, պաշտպանէք իր իրաւունքները՝ ընդդէմ ամէն տեսակ ստրկութեան, սրտապնդէք իր կոչումն անմահութեան, ապահովէք իր ազատութիւնը, եւ մասնաւորապէս կ՚ուզէ որ դաւանիք կրօնական հաւատքը՝ առանց սահմանափակումներու եւ սեղմումներու:

Հիմնեցէք զայն՝ գթալիր սիրոյ մէջ. ջանացէք որ ամէնքը կարենան վայելել կեանք մը՝ լիիւ մարդկային, որ չստեղծուին անարդար խտրականութիւններ, ու իւրաքանչիւր ոք զոհաբերուի իր եղբօր համար, յատկապէս՝ եթէ անիկա աղքատ է, միայնակ եւ հիւանդ: Այս ալ պատճառն է՝ որուն համար ընտրեցի նուիրել ձեզի հիւանդանոց մը. վկայելու՝ թէ տառապողին մէջ կը փայլի Աստուծոյ փառքը, որովհետեւ անիկա նախասիրելի որդին է Երկնաւոր Հօր:

Կառուցէք զայն՝ միութեան մէջ. հասարակաց բարիքը փնտռեցէք՝ ամէն կերպով, առանց վիրաւորիչ պառակտումներու, որոնք կրնան վտանգել ձեր ընթացքը դէպի լիակատար ազատութիւն:

Կը վստահցնեմ թէ կաթողիկէ Եկեղեցին երբեք պիտի չվարանի բարձրացնել իր ձայնը՝ ձեր իրաւունքներուն պաշտպանութեան, որպէս արդար իրաւունքներ՝ ամէն ժողովուրդի: Այս հիւանդանոցը պիտի ըլլայ խորհրդանիշ այսպիսի յանձնառութեան մը:

«Ես եմ ճանապարհ, ճշմարտութիւն եւ կեանք» (Յովհ. ԺԴ. 6), կ՚ըսէ Յիսուս: Փնտռեցէք Տէրը, ծարաւն ունեցէք ճշմարտութեան՝ որ կը յորդի ձեր սրտէն. սորվեցէք քրիստոնէական վարդապետութիւնը, որ կը պարունակուի գլխաւորապէս Սուրբ Գիրքին մէջ. աղօթեցէք միասին՝ որպէս ժողովուրդ, այն սքանչելի ծիսակատարութեամբ՝ զոր ձեր Հայրերն աւանդած են ձեզի, եւ որ գանձ մըն է՝ համայն քրիստոնէութեան համար. հլու եղէք ուսուցման ձեր Հովիւներուն, զոր Տէրը վերակացու կարգած է ձեզի՝ ձեր հօտին:

Եւ ձեր աղօթքին մէջ յիշեցէք Հռոմի Պապն ալ, որ սորված է սիրել հայ ժողովուրդը, այն օրէն ի վեր՝ երբ անոր հանդիպած է եւ գնահատած է զայն, իր ծննդավայրին մէջ՝ Լեհաստան: Գիտցէք որ ան ամէն օր կ՚աղօթէ ձեզի համար, որպէսզի արժանի ըլլաք ձեր փառապանծ անցեալին, եւ բացուիք կերտելու լուսաւոր ապագայ մը:

Այս հիւանդանոցը, Ամենասուրբ Կոյսին նուիրուած, կու գայ շարունակութիւն տալու՝ «Փրկչին Մայրը» կոնդակիս մէջ գրածիս. «Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին, Հայաստանի ամէնէն շողշողուն փառքերէն մին, իր Աստուածածնի ներբողեանին մէջ, բանաստեղծական ուժեղ թռիչքով կը խորանէ Մարդեղութեան խորհուրդին զանազան տեսանկիւնները, եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրէն առիթ առնելով՝ կ՚երգէ ու կը պանծացնէ գերազանց արժանիքները եւ գերահրաշ գեղեցկութիւնը Կոյս Մարիամին, որ Մայրն է մարմնացեալ Բանին» (31):

Ես ձեր ժողովուրդը կը ձօնեմ բոլոր Սուրբերուն, որոնցմով արժանապէս հպարտ է ազգը, Գրիգոր Լուսաւորիչէն՝ Մեսրոպ Մաշտոց, Գրիգոր Նարեկացիէն՝ Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի ու մինչեւ իսկ անոնց՝ որ մարտիրոսութեամբ զոհաբերուեցան, եւ անոնց՝ այր մարդիկ, կիներ ու մանուկներ, զորս երկրաշարժը տարած է Հօր բազուկներուն մէջ: Անոնք այժմ կ՚աղօթեն ձեզի համար եւ ձեզի հետ:

Մասնաւորապէս Նարեկի Սուրբ Կոյսին՝ որ ձեր Տիրուհին է, ես անգամ մըն ալ կը բարձրացնեմ իմ աղօթքս (Քարոզ, 1987 Նոյեմբեր 21):

«Ո՛վ Սուրբ Աստուածածին, դուն Վերնատան մէջ, Պենտեկոստէի օրը, Սուրբ Հոգիին շնորհագեղումն ընդունեցար, որ մէկ է՝ իր բոյներուն բազմազանութեան մէջ. դուն՝ որ կը սիրես փոքրիկները, որովհետեւ Աստուած նայեցաւ քու նուաստութեանդ, եւ քեզ մեծարեց իր պարգեւներով, օրհնէ՛ Հայ ժողովուրդը: Գրիգոր Նարեկացին քեզ կը պանծացնէ կոչելով. «Ի ճգնաւորական վարս ողջակիզեալ, քան թէ ի սրոյ հանդէս խողխողեալ» (Գումարք խմբից, Թ.): Դարձո՛ւր քու հայեացքդ դէպի երկիրն Հայոց, նայէ՛ իր լեռներուն՝ որոնց վրայ ճգնեցան անթիւ բազմութիւններ սրբակեաց ու գիտնական վանականներու. նայէ՛ իր տաճարներուն, ժայռեր՝ որ ապառաժներէն ծընած են, Երրորդութեան ճառագայթէն թափանցիկ. նայէ՛ իր խաչքարերուն, որոնք յուշարձաններն են քու Որդիիդ, որուն չարչարանքը կը շարունակուի մարտիրոսներով. նայէ՛ իր մանչ ու աղջիկ զաւակներուն, որոնց սրտին մէջ կը հընչեն՝ երեքսրբեան երգին հետ՝ քու գովեստներդ, որ իրենց Մայրն ես գողտրիկ. մեղմացո՛ւր տարեցներուն վշտալից յուշերն անցեալի. նեցո՛ւկ եղիր արդէն իսկ աշխարհաքաղաքացի դարձած այրերուն եւ կիներուն՝ իրենց յանձնառութեանց մէջ. նուիրագործէ՛ երիտասարդներուն տենչերն ու յոյսերը, որպէսզի հպարտ զգան իրենց ծագումով: Այնպէ՛ս ըրէ՝ որ ո՛ւր ալ երթան, մտիկ ընեն միշտ իրենց Հայու սրտին կանչին, որուն խորքէն միշտ աղօթք մը պիտի ժայթքի՝ իրենց Տիրոջ ուղղուած, եւ սրտառուչ աղերսանք մը Քեզի՝ որ զիրենք կը պաշտպանես քու մայրական հովանիիդ ներքեւ: Ո՛վ քաղցրագութ Կոյս, ո՛վ Մայր Քրիստոսի եւ Մայր մեր՝ Մարիամ»:

Տրուած՝ Հռոմ, Ս. Պետրոսի մօտէն, 1991 թուականի Հոկտեմբեր 2-ին, մեր Քահանայապետութեան ԺԳ. տարին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՂՈՍ Բ. ՊԱՊ

ԾԱՆՕԹ. - Բնագիրը հայերէն է (ինչ որ առաջին անգամ կը պատահի Պապի մը կողմէ): Ստորագրուած է լատիներէն: Իտալերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսած է Վատիկանի կիսապաշտօնական օրգան «Օսսերվաթորէ Ռոմանոյի» Հոկտեմբեր 7-8-ի թիւին մէջ: Կարդացուեցաւ Հոկտեմբեր 6-ին, Աշոցք (տես՝ թղթակցութեան Ա. մասը, «Յառաջ», Հոկտեմբեր 12 / 13):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ, «Հայ Տպագրութիւնը եւ Հռոմ (ԺԷ. դար)», (Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1989, 204 էջ).- Վաստակաւոր բանասէր մըն է այս հատորին հեղինակը, ծանօթ՝ իր խղճամիտ ուսումնասիրութիւններով, որոնց մէջ կ՚առանձնանայ յատկապէս «Մխիթար Աբբահօր հրատարակչական առաքելութիւնը» խորագրեալ ծաւալուն երկասիրութիւնը (1980): Իր այս նոր գիրքով, որ «Բազմավէպ» Հայագիտական Մատենաշարի հերթական հրատարակութիւնն է, Ճեմճեմեան վարպետ լուսարձակի տակ կ՚առնէ հայ տպագրութեան նախաքայլերը: Ցոյց կու տայ, թէ հայկ. տպարաններու պատմութեան մէջ, Վենետիկի ու Պոլսոյ կողքին, հնագոյն տեղերէն մին կը գրաւէ նաեւ Հռոմը, որ կաթողիկէ վարդապետութիւնը տարածելու իբրեւ յարմարագոյն միջոց՝ միջին դարերուն դարձ տուած է արեւելեան լեզուներով գիրքերու հրատարակութեան: Հռոմի մէջ հայերէն տառերով տպագրուած առաջին գրութեան (յայտարարութիւն մըն է) թուական ցոյց կը տրուի 1579: Իսկ առաջին գիրքը, «Քրիստոնէական վարդապետութիւն» խորագրեալ, լոյս տեսած է 1630-ին: Հեղինակը փաստաթուղթերու յիշատակութեամբ մանրամասնօրէն կը խօսի անդրագոյն այս հրատարակութեանց մասին, կ՚անդրադառնայ Անկիւրացի Յովհ. Մոլինոյի եւ Յովհ. Վրդ. Ջուղայեցիի տպագրական առաքելութեան ի Հռոմ, Պապին հետ անոնց կատարած բանակցութիւններուն ու մէկմէկու հանդէպ յաճախ դրժուած թշնամական կեցուածքներուն: Յատուկ բաժին մը կը ներկայացուի Ոսկան Վրդ. Երեւանցիի Հռոմ այցելութիւնը, նախքան անոր Ամսթերտամ անցնիլը, ուր, 1666-ին պիտի յաջողէր տպել անդրանիկ հայերէն Աստուածաշունչը: Հեղինակը չանտեսեր նաեւ Եւրոպայի մէջ հայ տպագրութեան սատարած կարեւոր դէմքերը, զանոնք ներկայացնելով իրենց գործունէութեամբ ու հրատարակչական աշխատանքով:

⁂

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՁԵԼԷՊԵԱՆ, «Յեղափոխական դէմքեր».- Պատմագրական կալուածին մէջ նուաճումներ արձանագրած Անդրանիկ Ձելէպեանի այս գործը կը յաջորդէ նոյն հեղինակին «Զօրավար Անդրանիկ եւ հայ յեղափոխական շարժումը» հատորին: Նորատիպ այս հատորը մեր պատմութեան ամէնէն հերոսական դրուագներով հարուստ ժամանակաշրջանին (1890 - 1915) վկայակոչումն է, ֆետայական անուններու դիմաստուերներով համալրուած: Հոն են Միհրան Տամատեանը, Համբարձում Պօյաճեանը (Մուրատ), Աղբիւր Սերոբը, Գէորգ Չաւուշն ու Հրայր Դժոխքը, Սեբաստացի Մուրատն ու Նիկոլ Դումանը, իրենց անձնական գործունէութեամբ, սխրանքներով, յաճախ՝ առասպելատիպ [illegible]: Հերոսներու կեանքին զուգահեռաբար՝ ներկայացուած են տուեալ ժամանակաշրջանի փոթորկալի դէպքերն ու դրուագները:

⁂

ԱՐՄԷՆ ԴԱՐԵԱՆ, «Երկու Եղանակ», (Պէյրութ, 1991). - 1990-ի Յունուարին մահացած լիբանանահայ գրողին յետ-մահու հրատարակուած այս ծաւալուն հատորը կը մէկտեղէ վիպակ մը եւ չորս տասնեակ մը պատմուածքներ: Ինչպէս իր նախորդ պատմուածքներուն խորքը, այստեղ եւս, մշակուած գրութիւններուն թեման Արմէն Դարեանի «չապրուած» մանկութիւնն է, պատանութեան տառապայման օրերը, այդ մթնոլորտէն ծնունդ առած ապրումներն ու տպաւորութիւնները: Հասարակաց գիծը, որ կարմիր թելի մը նման կ՚անցնի Դարեանի հին թէ նոր բոլոր գործերուն առանցքէն՝ իր հերոսներն են, խոնարհ խաւի տիպարները: Գիրքը խմբագրուած ու ձեւաւորուած է ողբացեալ հեղինակին մտերիմ բարեկամներէն կազմուած եօթնանդամ մարմնի մը ջանքերով:

⁂

ՎՐՈՅՐ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ, «Յուշեր եւ վըկայութիւններ» (Անթիլիաս, 1991, 345

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- («Յառաջ»).-

Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ 60-ամեակի ծիրին մէջ, Հոկտեմբեր 13-ին, կազմակերպութեամբ Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին, տեղի ունեցաւ Ա. Զրրաշեան սրահին մէջ Հայ մշակոյթին նուիրուած խրախուսիչ ցերեկոյթ մը:

Թարգմանչաց տօնին օրուան խորհուրդին պատշաճ գեղարուեստական յայտագիր մը եւ բովանդակալից դասախօսութիւն մը հրամցուեցաւ ներկաներուն: Կեդրոնէն ներս արձագանգեցին եւ յաղթանակեցին հայ գիրն ու խօսքը, հայ երգն ու երաժշտութիւնը:

Սակայն, չյաղթանակեց Հայը որպէս անհատ, որպէս գաղութ իր ներկայութեամբ, որ այս պատեհ առիթով պէտք էր ըլլար բազմահարիւր: Կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած որակ եւ մակարդակ ապահովելու համար: Գաղութը հետզհետէ կը դառնայ անդոյն, կը կորսնցնէ իր հայկական նկարագիրը, կը հեռանայ իր հիմնական արժէքներէն: Մինչեւ ո՞ւր պիտի երթայ այս տեղատուութիւնը: Յոռետեսներէն չենք, բայց իրօրէն մտահոգ ենք: Այսօր միայն հացկերոյթներն են որ սրահները կը լեցնեն եւ շատ-շատերուն համար երբ պնակին մէջինը հայկական պատրաստութիւն մըն է, կը բաւէ հպարտանալու համար իրենց հայկականութեամբ:

Մեսրոպեան տառերով զարդարուած բեմէն, հանդիսութիւնը բացաւ Խաչիկ Երլմազեան: Բնորոշեց մշակոյթը որպէս ժողովուրդի մը կեանքի բոլոր տեսակի արտայայտութիւններուն ամբողջութիւնը: Քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքին պատկանելու մեր շնորհքը կը պարտինք, ըսաւ, մեր մշակոյթին, որ մեզի կուտայ ազգային դիմագիծ, ինքնութիւն: Հայ մշակոյթը վերջնական ձեւ առած ազգային արժէք մը չէ միայն, այլեւ շարունակուող եւ զարգացող կենդանի ուժ մը, աւելցուց Խաչիկ Երլմազեան եւ վերջացուց ըսելով, ի մէջ այլոց.- «Սիրենք հայ գիրն ու գրականութիւնը սակայն կարդալով գիրքերն ու թերթերը...»:

Բեմ եկան Գարուն Մանկանց Երգչախումբի մեծերը ու երգեցին Ա. Լուսինեանի «Այբուբեն» խմբերգը:

Օրուան դասախօսը Ժիրայր Միրիճեան «խաւարին վրայ արձակուած լոյս» պատկերով, մեսրոպեան տառերը Հայուն մտքի, սրտի եւ մարմնի փրկութեան վահանն են ըսաւ, դարերուն հետ քալելու եւ մարտնչելու, միայն գանձ մը ուրկէ հայ մարդը կը ստանայ իր մտածումին ուժգնութիւնը: Յետոյ, ծանրացաւ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան վրայ որպէս մտաւոր մեծագործութիւն մը, որպէս հոգեկան յաղթանակ մը ու մէջբերում մը ըրաւ Հ. Ներսէս Ակինեանէն «Աստուածաշունչը չէ թարգմանուած իբրեւ կրօնական գրականութիւն, այլ հայացուած է այնպիսի ճարտարութեամբ եւ լեզուի այնպիսի դասական կատարելութեամբ, որ կրնայ իրաւամբ զգացնել տալ հայ ընթերցողին, թէ աստուածիրաման պատգամները հայաբարբառ հասած են մարգարէներու եւ առաքեալներու բերնէն»: Ժիրայր Միրիճեան, երեւանելով Հայաշունչ նըշանագիրները արի զինուորներ, ազգ. կրթարաններու պահակ որակելով, ներկայացուց հայկական վարժարանը որպէս զօրանոց եւ աւելցուց՝ «Վաղարշապատէն, ուր հիմնուեցաւ անդրանիկ կրթարանը, ուր դպրութեան հիմնադիրները հայեցի դաստիարակութիւն ջամբող ուսուցիչներ ստեղծեցին, իբրեւ նորաբաց գիտութեան աղբիւր, կրթական շարժումը շարունակուեցաւ, տարածուեցաւ ու դարձաւ անխորտակ միջնաբերդ դէմ դնելով եկող-գացող կամ մնացող վայրագ ու բարբարոս հորդաներուն...: Հայ դպրոցն է, հայ ուսուցչանոցն է, որ կըրցաւ կաղապարել, դարբնել, կերտել եւ կռուի դաշտ հանել մատեան գունդը Հայոց, ի խնդիր հայրենիքի եւ մայրենիի պաշտպանութեան»: Հուսկ, խօսելով լեզուի մասին, դասախօսը զայն որակեց ազգին հոգին, աղօթքի մը պէս մխիթարիչ, դեղի մը պէս օգտակար եւ կոչ ըրաւ շէն պահել դպրոցները եւ բոլոր այն հաստատութիւնները, որոնք կը պահպանեն, կը տարածեն մեր մշակոյթը ներկայացնող արժէքները:

Ապա, յայտագիրը շարունակուեցաւ արտասանութիւններով. Ալէն Մալճը արտասանեց Ն. Տէր-Միքայէլեանի «Հայոց լեզուն», Հիլտա Թուրաչ՝ Շ. Նարդունիի «Կարօտ հայ լեզուի», Յովհաննէս Վէզիրեան՝ Սիամանթոյի «Գիւտին փառքը» եւ Արթօ Պեքճեան՝ Սարմէնէն «Պանդուխտ հայ մայրենին»: Ռոպէր Ճամուղեան (փող) եւ Քարին Զարիֆեան (դաշնակ) մեկնաբանեցին Ա. Յարութիւնեանի «Քոնչերթօ»ն գրուած փողի եւ դաշնակի համար: Յայտագրի երկրորդ մասին արտասանեցին Հիլտա Թուրաչ եւ Արթօ Պեքճեան «Լեզուն» (Խ. Աբովեան), Ալէն Մալճը «Մեր լեզուն» (Հ. Սահեան), Հիլտա Թուրաչ «Խօսք իմ որդուն» (Ս. Կապուտիկեան), Յովհաննէս Վէզիրեան «Հայ լեզուն տունն է Հայուն» (Մ. Իշխան), Արթօ Պեքճեան «Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուի» (Ա. Զօպանեան) եւ Անի Յովսէփեան «Մայրենի լեզու» (Պ. Սեւակ): Ժիլպէթ Երլմազեան դաշնակի վրայ նուագեց Ա. Յարութիւնեանի «Երեկոյ Արարատեան հովտում» եւ Ա. Խաչատրեանի «Պոէմ»ը: Իսկ, Սահակ Մեսրոպ երգչախումբի փոքրիկ մէկ խումբը երգեց «Որք զարդարեցին» (Ա. Պարթեւեան) եւ «Ով մեծասքանչ» (Կոմիտաս): Բոլոր մեկնաբանողները արժանացան բուռն ծափահարութիւններու եւ ներկաներուն գնահատանքին:

Փակման խօսքը արտասանեց Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդը՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան: Եկած ենք այսօր, ըսաւ, Ս. Մեսրոպի խորանէն Այբուբենի դաս մը առնելու եւ նորոգուելու ու թարմանալու. աճեցնելու մեր հոգին քրիստոնէական հաւատքով, աճեցնելու մեր միտքը Ոսկեդարի լեզուի շունչով, աճեցնելու մեր մարմինը Աւարայրի քաջերու օրինակով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

...– Դարասկիզբին Պոլիս ծնած ու իր կեանքին վերջին 50 տարիները Լիբանանի մէջ անցուցած երաժշտագէտ մըն է հեղինակը այս հատորին, առաւել եւս՝ արուեստաբան ու ծանօթ կիթառահար:

Յետ մահու լոյս տեսած այս գիրքը սակայն ո՛չ մէկ աղերս ունի երաժշտութեան հետ: Հոն ներկայացուածը մեր պատմութեան կարեւոր մէկ ժամանակաշրջանը ցոլացնող հետաքրքրական յուշերու եւ վկայութեանց շարք մըն է, յետ-սահմանադրական Պոլսոյ հայ կեանքէն վերցուած, խորապէս տպաւորիչ մանաւանդ՝ Եղեռնեան շրջանի վկայութիւններով, Մեծ Ոճիրին զոհ գացած մտաւորականներու դիմաստուերներով, անոնց ընկերային կեանքին մտերմիկ երեսներով: Հոն ներկայ է նաեւ Փրանսահայ գաղութը, «Ռիւ Ռիշէ»էն մինչեւ Զօպանեան, Ն. Պէշիկթաշլեան, Մանուշեան, Ազնաւուր ու Թրուայա: Այլ խօսքով, ծանօթ ու սիրելի անուններու լայն շրջանակ մը, որ կը ծրարէ հեղասահ, հաճելի ու անսեթեւեթ ոճի մը արտայայտութիւնը եղող այս գիրքը:

Լ. ՇԱՌՈՅԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ յաջողական քանի մը նուագահանդէսներ տուած է (Սեպտեմբեր 26-28) հայրենի ջութակահար Կարօ Հայրապետեան: Հայկական, հունգարական եւ մոլտաւական եղանակներէ ու մեղեդիներէ բաղկացած յայտագրին՝ մասնակցած են նաեւ կիթառիստ Գրիգոր Մէքինեան եւ դաշնակահար Վահագն Հայրապետեան, որ կատարած է եղանակներուն երանգաւորումը:

**

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Շիրակ» Գրական Շրջանակի հերթական հանդիպումը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 25-ին, Թ.Մ.Մ.-ի «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Եր. Պապայեան եւ ներկայացուցած օրուան բանախօսը՝ Յակոբ Իշխանեան: Ծնունդով եգիպտահայ, երկար տարիներ Հայաստան ապրած եւ հուսկ Ամերիկա արտագաղթած քանդակագործ Յ. Իշխանեան խօսած է «Հայաստանի Յուշարձաններ» հատորին մասին, հրատարակուած վերջերս, հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով: Գրքին բովանդակութիւնը ներկայացնելէ ետք, բանախօսը կանգ առած է հայկական ճարտարապետութեան եւ շինարուեստի առանձնայատկութիւններուն վրայ:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտ. 4-ին, Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը Հայաստանի անկախութեան նուիրուած քաղաքական հաւաք մը կազմակերպած է, 500 հոգիի ներկայութեան: Բացումը կատարած է Զաւէն Պէրպէրեան: Խօսք առած են Վազգէն Թերզեան (որ գանատական կառավարութեան դիտորդներու խումբին ուղեկցութեամբ Սեպտեմբեր 21-ին գտնուած է Երեւան) եւ «Հորիզոն» շաբաթաթերթի օգնական խմբագիր՝ Կիրօ Մանոյեան, որ առաւելաբար անդրադարձած է Ժընեւդոնովսկի համաձայնագրին եւ Արցախի մերօրեայ կացութեան: Նմանօրինակ հաւաք մը տեղի ունեցած է նաեւ Մոնրէալ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, ոգեկոչուած է Պարոյր Սեւակի մահուան 20-ամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Ներկայ եղած են աւելի քան 300 հոգի: Բացումը կատարած է Լեւոն Խաչնցեան: Համազգայինի վարչութեան անունով Մանուէլ Զարչափեանի արտասանած ողջոյնի խօսքէն ետք՝ բանախօսած է Եղ. Էլոյեան: Գեղարուեստական յայտագրի ընթացքին, ներկայացուած է Սեւակի ստեղծագործութիւններէն համադրուած թատերական պատկեր մը, բեմադրութեամբ՝ Մհեր Գարագաշեանի:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ (Էջմիածնական Թեմ), Հոկտեմբեր 6-ին, յընթացս պատարագի կատարուած է հայկական Եռագոյն դրօշի օրհնութեան յատուկ արարողութիւն մը, նախագահութեամբ՝ Առաջնորդ Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեանի: Ներկայ եղած են յատկապէս հրաւիրուած պետական դէմքեր, պաշտօնական հրաւիրեալներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Դրօշի օրհնութենէն ետք՝ Եռագոյնը ծածանած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի մուտքին...:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ԹԻՐԷՊՕԼՈՒ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

1915 Յունիս 8-ին կը յայտարարուի տեղահանութեան հրամանը: Հայ բնակչութիւնը սահմռկած կը մնայ այդ պատուհասին ի լուր, մինչ «Միլլի Թէչքիլաթ» անուան տակ կազմուած Ջոլերը սկիզբ կուտայ իր սանդարամետական գործունէութեան, հաւաքելով 15-էն մինչեւ 50 տարու գրեթէ բոլոր էրիկմարդիկը՝ որոնք նո՛յն գիշերն իսկ կը քշուին «անծանօթ ուղղութեամբ»: Շաբաթ մը չանցած՝ դոյժը կը տարածուի, թէ այդ առաջին Սէվքըյաթը բնաջնջուած էր 15 ժամ անդին՝ Գուրտ Պէլի կոչուած անտառին մէջ: Գայմագամ Սամի Սէլիմ (Միլքիէի նախորդ քննիչ) մնացորդ բնակչութեան 10 օր պայմանաժամ կուտայ պատրաստուելու համար: Երկու օր ետք հորիզոնն աւելի կը մթնէ, Թուրքերուն յոռի տրամադրութիւնները կը նշմարուին: Հայերը կը գումարեն երկսեռ ժողով մը՝ ուր Տ. Կարապետ սապէս կ'արտայայտուի.-«Աստուած մեզ պիտի չհամարէ երբեք, եթէ փրկուելու համար դիմէք իսլամութեան: Արար-աշխարհ պիտի վկայէ յետոյ թէ սրտանց չէր ըլլածնիդ: Ողջ մնացէք ի՛նչ միջոցով որ ըլլայ»: Դիտել կը տրուի թէ արդեօք ինք ալ պիտի առնէ՞ր այդ քայլը: Երէցը կը պատասխանէ.-«Ո՛չ, վաղուան Պատմութիւնը պիտի չմեղադրէ սքեմիս պարտ բերող այդ ընթացքը, չէ՛ն իսկ հաւատար թէ անկեղծ էր հաւատուրացութիւնս»: Յունիս 11-էն 13 երեք գիշերներ հսկում կը կատարուի եկեղեցին. խորանին վարագոյրը փոխուելով՝ տեղը կը քաշուի Աստ. Ողբաթինը, Խաչելութեան պատկերով: Ժողովուրդը ծնրադիր կ'աղօթէ ջերմեռանդօրէն իր Հովիւին հետ որ սա քարոզն ալ կուտայ.-«Մի՛ յուսահատիք. մեր այրմարդիկը տարին, մե՛նք ալ անոնց ետեւէն կ'երթանք: Այս սեւ վարագոյրը պիտի մնայ մինչեւ այն օրը որ վերջ գտնեն մեր տառապանքն ու սուգը: Մեր վերադարձի՛ն է որ պիտի պատռենք զայն՝ մեր խնկած Զատիկը տօնելու համար...»: Տասնօրեայ պայմանաժամը լրանալու վրայ էր. Թուրքերը չորս աչքով կը սպասէին երանաւէտ այն ժամուն որ պիտի հնչէր՝ Հայերու հարստութեանց աւարին բաշխումով: Տ. Կարապետ կը ձերբակալուի 12 տարեկան զաւկին՝ Յարութիւնի հետ, Տրապիզոնցի Ալի եւ Թիրէպօլուցի Մէհմէտ ոստիկաններու կողմէ, առաջնորդուելով «Սէվգըյաթ Րիյասի» հազարապետ Իպրահիմի մօտ որ հեգնօրէն սա խօսքը կ'ուղղէ անոր. «Փափազ էֆէնտի, տէլի գանըլարըն սէնի պէքլէյօրլար Շապին Գալիխնտէ (*), սէն տախի փամիլիանըլա օրայա թէշրիֆ խտէնէճէքսին...»: Քահանան յետոյ կը նետուի բանտ, մինչ Յարութիւն միջոցը կը գտնէ լուրը տուն հաղորդելու: Երիցուհին պարագաները պահելով՝ կը սկսի կարգադրել այն բոլորը զոր որոշած էին նախօրօք. տանը դուրսի դուռը կը կղպէ, վերնայարկ կը բարձրացնէ իր զաւակներն ու մօտաւոր ազգականները՝ 13 հոգի, մինչ ինք սանդուխները քակելով կրակ կուտայ շէնքին, ա՛յն պահուն որ ժանտարմաները հասած էին՝ դրան ունակը բախելու: Ու կը սկսի սարսափելի ուժգին որոտ մը վերէն: Հրդեհը կը բոցավառի. աչարեկ խուժանը հեռուն ծկլտած՝ կը նայի ծուխերուն ու բոցերուն մէջ անվեհեր կանգնող այդ հերոս «կեավուր»ներուն, որոնք կը գոչէին միաբերան. «Սրիկանե՛ր... Հայը այսպէ՛ս կը մեռնի ահա եւ չի յանձնուիր ձեզի պէս վատոգի մարդոց...»: Երիցուհին ապա ի՛ր իսկ ձեռքով գնդակահար կը փռէ ինըամեայ Զեփիւռը, վեցամեայ Քրիստոսատուրը, քառամեայ Նիկողոսն ու նորածին Արեւալոյսը, զէնքին փողը հուսկ ուրեմն դարձնելով իր կուրծքին: Նոյն շէնքին հետ հրոյ-ճարակ կ'ըլլան տասնի վեց տուներ ալ, եւ տեղացող սաստիկ անձրեւ մը կուգայ վիժեցնել իրենց ծրագիրը՝ որ մոխրացումն էր ամբողջ Թուրք թաղին: Լուրը կը տարածուի կայծակի արագութեամբ. շատ մը հարեւաններ վախնալով որ ատիկա նախանշան մըն է պայթելիք յեղափոխութեան մը՝ կը սկսին քաղաքէն դուրս փախչիլ ընտանեօք: «Միլլի Թէշքիլաթ»ի զինեալք այդ ցոյցէն կատղած՝ խակոյն կը ձերբակալեն եւ մէկ կողմէն զինուորական մթերանոցները կը լեցնեն 900 Հայուհիներ: Երէցը՝ բանտէն հանուած՝ կը բերուի ժողովուրդին առջեւ, հրապարակաւ հարցաքննուելու հրդեհին վերաբերմամբ: «Զարմանալու ոչի՛նչ կայ-խօսք կ'առնէ ան, կինս ծաւ'րն առած եւ ձեռքերը կապ-, սրբազան ուխտեալնե՛ր էինք մենք. կինս կատարեց իր ուխտը:

(Շար. 31)

(*) Այն վայրն է այս-քաղաքէն հինգ ժամ հեռու, ուր քանի մը օր առաջ վըտարուած էր գիշերանց տեղւոյն ամբողջ երիտասարդութիւնը:

(Շար.՝ Ա. էջէն)

անշուշտ, ինչպէս գրած էինք արդէն խմբագրականով ալ (Հոկ. 15), հինգ մըրցակիցներէն ոչ մէկը վտանգ մը կը ներկայացնէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի համար եւ արդիւնքներու համեմատութեան տարբերութիւնները միայն կը հաստատեն լախալխեան այս ճշմարտութիւնը: Եւ մեզի համար անհասկնալի կը մնայ, չըսելու համար անընդունելի, որ Հ. Յ. Դ.-ը, անկախ Հայաստանի նախագահական այս առաջին ընտրութեան, 100ամեայ իր վարկը խնդրոյ առարկայ ընէ, ներսը եւ դուրսը, շատ դիւրաւ նախատեսելի նման անփառունակ վախճանի մը յանգելու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

Հոկ. 18-ին փարիզեան օրաթերթերը դեռ չունէին վերջնական արդիւնքները, բայց, բոլորն ալ կը յայտնէին թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յաղթած է: Փարիզիզէն նկարն ալ կը հրատարակէր, խորագըրելով՝ «Հայաստան՝ 80% նախագահին համար»:

Լուրին մէջ, տալէ ետք Լ. Տէր-Պետրոսեանի կենսագրական գիծերը, կը հաղորդէր նաեւ թէ ան Մոսկուա մեկնած էր ստորագրելու համար «որոշ վերապահութիւններով» տնտեսական միջ-հանրապետական համաձայնագիրը: Ի դէպ յիշենք, այս առնչութեամբ, թէ Ուկրանիա մերժած է ստորագրել: Ազրբէջան պիտի ստորագրէ, բայց, Մութալիբով միշտ կը պայմանաւորէ իր հաւանութիւնը Ղարաբաղի հարցին հետ: Հոկ. 17-ի իտալական «24 Օռէ - Իլ Սոլէ» օրաթերթը լայնօրէն կ'անդրադառնար Մութալիբովի յայտարարութեանց, ուր ան կը շեշտէ թէ եթէ՝ «Հայերը հրաժարին իրենց յաւակնութիւններէն Ղարաբաղի ազերի հողամասին վրայ, այն ատեն կարելի կ'ըլլայ հայ բնակչութեան բնական կեանքի վերադարձը»:

Իւմանիթէի համար Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը «առանց անակընկալի ընտրութիւն մըն է», միւս թերթերն ալ քանի մը տողով կը հաղորդէին լուրը:

Այսօր, միայն Մուսատացիները չեն որ հպարտ են, այլեւ Սուրիացիք: Ահա թէ ի՞նչ կ'ըսէ Ալ - Հայաթ:

Արաբական թերթը Հոկտեմբեր 18-ի իր թիւին մէջ կ'ըսէ, որ Հալէպ ծնած ու անկէ՝ Խորհ. Միութիւն ներգաղթած Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Հայաստանի անդրանիկ ընտրեալ նախագահն է ու միեւնոյն ատեն՝ «ծագումով սուրիացի երկրորդ դէմքը, Արժանթինի նախագահ Գարլոս Մէնէմէնոէ, որ իր գաղթած երկրին ղեկավար կ'ընտրուի»: Կ'անդրադառնայ ընտրութեանց արդիւնքներուն, դիտել տալով, թէ շատ հսկայ տարբերութեամբ մըն է, որ Տէր-Պետրոսեան յաղթանակ կ'ապահովէ իր գլխաւոր մրցակիցներուն՝ Պ. Հայրիկեանի եւ Սօս Սարգսեանի վրայ:

Հոկտեմբեր 16 ժամը 10-ին, ահաւոր ջարդ մը տեղի ունեցած է Տող գիւղը (Հադրութ) ուր Ազերիներ (ՕՄՈՆ-ակա՞ն) տուն մը մտած են ու ջարդած հինգ հոգինոց Միսաք Դանիէլեանի ամբողջ ընտանիքը: Ծնողքը ծնած 1919-ին եւ 1922-ին, զաւակն ու հարսը՝ 1961 եւ 1963-ին եւ թոռնիկը՝ 1986-ին:

Ղարաբաղ ժամանած ռուս եւ ղազախ դիտորդներու խումբերը, Հոկտեմբեր 16-ին առաջին հանդիպում մը ունեցած են շրջանի հայ եւ ազերի համայնքներու ներկայացուցիչներուն հետ ու քննարկած՝ Մարզին խաղաղութիւնը վերահաստատելու կարելիութիւնները:

Յաջորդ օրը, Հոկտեմբեր 17-ին, առանձին խումբերու բաժնուած՝ դիտորդները մեկնած են Ղարաբաղի տարբեր շրջանները: Իրենց կ'ընկերանան Արցախի հայ ղեկավարութեան ներկայացուցիչները:

Ղարաբաղ այցելելէ առաջ, դիտորդները գտնուած էին Բաքու եւ Երեւան, ուր զիրենք ընդունած էր նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան (Հոկ. 15):

Շահումեանի կարգ մը գիւղերը այցելելէ ետք, Հոկտեմբեր 17-ին Ստեփանակերտ ժամանած է նաեւ Անգլիոյ Լորտերու ժողովի փոխ-նախագահ՝ պարոնուհի Քարոլայն Քոքս: Ան հանդիպումներ ունեցած է քաղաքային հիւանդանոցի եւ մնտաքսի գործարանի աշխատաւորներուն հետ:

Շաբաթ օր, հանդիպում տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի եւ Ազրբէջանի ներկայացուցիչներու միջեւ: Հայկական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Բաբգէն Արարքցեան:

Արցախի մէջ ստեղծուած է «Ղարաբաղի Տեղեկատու Գործակալութիւն» մը, որուն տնօրէն նշանակուած է Մարսէլ Պետրոսեան, Խորհրդային Լրագրողներու Միութեան անդամ: Գործակալութեան նպատակն է ճշմարտացի լուրեր փոխանցել հանրութեան, առարկայականօրէն լուսաբանելով Մարզի ընթացիկ դէպքերը:

Այրի Տիկին Պ. Սաղաթէլեան,
Մալըմեան, Անտոնեան, Յակոբեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ՍԱՂԱԹԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ, Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 16-ին Վիլմօմպլի Սէն - Լուի Եկեղեցին, հայկական ծէսով եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Ռէնսիի գերեզմանատունը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Հռիփսիմէ Ումուրշատեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Էլիզ Տարօնեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ժան - Լիւք Կարապետեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 200 Ֆր., Պր. Թորոս Յովսէփեան, Արաքսի Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 100-ական Ֆր.:

— ՃԱՇ —

Պոլսոյ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութիւնը հաւատարիմ իր դպրոցաշէն ծրագրին, կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանին, նախակրթարանի առաջին դասարանին բացման առթիւ:

Ճաշը տեղի պիտի ունենայ Էյֆէլ աշտարակի դիմաց - Կրէկուար նաւ - նաշարանի մեծ սրահին մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 13-էն մինչեւ 20:

Հեռաձայնել.-
30. 21. 15. 15 (Bureau)
30. 21. 25. 03 (Bureau)
48. 93. 79. 34 (Domicile)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղին անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, ժամը 15.30-ին Տէմիրճեան սրահը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Մարտիկ Տակառեան,
Պր. Վարդգէս Տակառեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆերէնկիւլեան - Տակառեան,

Իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց մօր, մեծ - մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առթիւ, Պր. Մարտիկ Տակառեան իր շատ սիրելի մօր թարմ յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.-

Դպրոցասէր Վարժարանին	5000 Ֆր.
Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին (Փարիզ)	3000 Ֆր.
Կապոյտ Խաչին (Պանեէօ)	2000 Ֆր.
Համազգային Վարժարանին (Մարսէյլ)	1000 Ֆր.
«Այր» Ձայնասփիւռին	1000 Ֆր.
«Կամք» օրաթերթին	1000 Ֆր.
«Աշխարհ» շաբաթաթերթին	1000 Ֆր.
«Հայաստան» երկշաբաթաթերթին	500 Ֆր.
«Յաղթանակ» ամսաթերթին	500 Ֆր.
Կարմիր Խաչին (Պուա - Գոլոմպ)	500 Ֆր.
«Տաթեւ» Վարժարանին (Ստանալ «Յառաջ»էն):	500 Ֆր.
«Յառաջ» օրաթերթին	2000 Ֆր.:

ՓԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ՝
«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ»

Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը 13-էն 20
Salle des Fêtes
20, rue Voltaire, Alfortville

Կը մասնակցին.-
Գրիշա եւ իր նուագախումբը
Է. Ալթունեան, Պետիկ,
Մասիս, Սուրէն

Հեռաձայնել.-
ՄԱՐԱԹԷՔՍ (Ալֆորվիլ).- 43 - 68 - 68 - 61
ՍՊԻՏԱԿ (Փարիզ).- 47 - 70 - 39 - 90
ԱԹԼԱՆԹԻՔ (Ալֆորվիլ).- 48 - 93 - 42 - 69

1991 Մայիս 12-ին ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

INALCO

HORAIRES DE L'ENSEIGNEMENT D'ARMENIEN A L'INALCO POUR 1991 / 1992

LA REUNION DE RENTREE AURA LIEU LE LUNDI 21 OCTOBRE A 14 HEURES A CLICHY

REMARQUE: aucun cours ne se déroulera à l'Université Paris-Dauphine.

Les cours de langue ont tous lieu au centre universitaire de Clichy, 106, quai de Clichy, 92 CLICHY (Métro: Mairie de Clichy) sauf le cours de M. Beledian qui a lieu à l'Institut d'Etudes Slaves, 9, rue Michelet, 75005 PARIS.

Les cours d'histoire et de civilisation ont lieu soit à l'Institut d'Etudes Slaves, soit pour deux d'entre eux à la Maison d'Arménie, et à la Bibliothèque Nubar.

Cours de langue de premier niveau:

- M. Chahan Boyadjian : arménien occidental :
le lundi de 10 h 30 à 12 heures
le vendredi de 9 heures à 12 heures.
- Mme Anaïd Donabédian : grammaire de l'arménien moderne :
le lundi de 12 heures à 13 h 30.

Cours de langue de deuxième niveau:

- M. Chahan Boyadjian : arménien occidental :
le lundi de 9 h 30 à 11 heures.
- M. Krikor Beledian : lecture et explication de textes :
le mardi de 15 heures à 17 heures par quinzaine (à l'I.E.S.)
- Mme Araxe Apoyan : arménien oriental :
le lundi de 10 h 30 à 13 heures.
- Mme Anaïd Donabédian : initiation à l'arménien classique :
le lundi de 13 h 30 à 14 h 30.

Cours de langue de troisième niveau :

- M. Chahan Boyadjian : dissertation littéraire :
le mardi de 9 heures à 10 h 30
- Mme Araxe Apoyan : différences entre l'arménien oriental et occidental :
le lundi de 13 heures à 14 h 30
- Mme Anaïd Donabédian : lecture de textes en arménien classique;
— initiation à la linguistique arménienne :
le lundi de 14 h 30 à 16 h 30 (en alternance)
— lecture de textes tirés de la presse :
le lundi de 16 h 30 à 17 h 30.

Cours d'histoire et de civilisation :

A l'Institut d'Etudes Slaves (I.E.S.), 9, rue Michelet, Paris 5e (Métro: Port Royal)

- Mme Claire Mouradian : XIXème siècle et la période soviétique :
le mardi de 13 heures à 15 heures (premier semestre)
- Mme Anaïd Donabédian : initiation à la civilisation arménienne :
le mardi de 13 heures à 15 heures (deuxième semestre)
- M. Patrick Donabédian (à confirmer)
le mardi de 15 heures à 17 heures (chaque quinzaine)

A la Bibliothèque Nubar, 11, square Alboni, Paris 16e (Métro: Passy) :

- M. Haroutioun Kevorkian : Histoire de la période moderne :
le mardi de 18 heures à 20 heures (premier semestre).

A la Maison d'Arménie, 57, Bld. Jourdan, Paris 14e (Métro: Porte d'Orléans) :

- M. Krikor Beledian : la littérature arménienne en France :
le mardi de 18 heures à 20 heures (deuxième semestre).

Pour les cours de MM. Jean-Pierre Mahé et Charles de Lamberterie (arménien classique), s'adresser à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, 4e Section, en Sorbonne.

Pour les cours de Madame Anahide Ter-Minassian, s'adresser à l'EHESS, Maison des Sciences de l'Homme, Bld. Raspail.

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samed 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Միութեան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 23-ին
- Florida Palace -

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդներու Ակումբին պարանցիկ երեկոյթը՝ Նոյեմբեր 9-ին, Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St. Bazile, 13001 Marseille.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

MARDI
22 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ԶԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.651 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.651

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՈՒԹ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Ի ՇԱՐՍ ՈՐՈՆՑ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ —

ՍՏՈՐԱԳՐԵՑԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈՒԽՏԸ

Գորպաչովի նախատեսած սլերստրոյկայի «պատմական դէպքը» վերածուեցաւ ստորագրութեան ընթացիկ արարողութեան մը, ինչպէս գրել կուտայ «Մոնտ»ի թղթակիցը, տնտեսական միութենական համաձայնագրին ստորագրութեան առթիւ :

Ի վերջոյ, միայն ութ Հանրապետութիւններ ստորագրեցին : Մեծ եւ անսպասելի բացական էր՝ Ուկրանիա : Մերժեցին նաեւ Վրաստան, Ազրպէյճան եւ Մոլտովա պետութեան Հանրապետութեանց հետ : Երկին ալ պայմաններ դրած էր, բայց, ըստ երեւոյթին տեղի տուած է Պուշի եւ Գորպաչովի ճնշումներուն : Գալով Ազրպէյճանի, որուն Խորհրդարանը վաւերացուց, անցեալ օր, անկախութեան հռչակումը (Օգոստոս 30), կ'առարկէ որ նման ուխտ մը կրնայ ստորագրուիլ միայն անկախ Պետութեանց միջեւ, որոնք ունին իրենց հաւասար դրամը, դրամական եւ մաքսային դրութիւնը : Իր ներկայ ձեւին մէջ, բնագիրը բաւական տարօրինակ է եւ կը բնորոշէ փոխանցման այս շրջանը, քանի կը վերաբերի «անկախ Պետութեանց» (Ռուսաստան դեռ չէ հռչակած իր անկախութիւնը) եւ ստորագրուած է անոնց կողմէ եւ վաւերացուած Գորպաչովի ստորագրութեամբ, որպէս՝ նախագահ խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան, այլ խօսքով վախճանեալ միութեան մը կողմէ... : Կենսական կէտերը առկախ կը մնան. արտաքին պարտքի բաշխում, ազգային դրամներու ներդրում, հաստրակապետութեան կառոյց : Ընդունուած գլխաւոր կէտերն են. -

Դրամական. - Անդամները կ'ընդունին որ հարկ է ռուբլին պահել որպէս հասարակաց դրամանիշ դրամական միակ դրութեան մը : Կ'արտօնուի ազգային դրամներու ներդրումը : Կը հաստատուի դրամական միութիւն մը որ կ'ընդգրկէ անդամ - Պետութեանց կեդրոնական դրամատուներ ը եւ կը ստեղծէ միջ - հանրապետական դրամատուն մը :

Աշխատանք. - Աշխատանքի խորականութիւն չի կրնար ըլլալ քաղաքացիներու կատմամբ, ազգային պատճառներով :

Տնտեսական արտաքին յարաբերութիւններ. - Անդամները դրամատուն մը կը հիմնեն, ժառանգորդ Խորհրդային Արտաքին Առեւտուրի Դրամատան եւ անոր միջոցաւ կը պահեն արտաքին պարտքի կապուած հաշիւները :

Հիմնարկներ. - Պետութեան ղեկավարներու եւ անդամ - Պետութեանց կառավարութեան խորհուրդը, համադրումի գերագոյն մարմին : Միջ - պետական տնտեսական Կոմիտէն՝ գործադիր մարմին : Դրամական միութիւնը : Իրաւական ատեանը :

Կից համաձայնութիւնները պէտք է ըստորագրուին մինչեւ երեք ամիս :

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ստորագրութեան արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ընթացքին, հարցումներուն պատասխանելով, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան յայտնած է թէ Հայաստան ստորագրած է այս պայմանագիրը, որովհետեւ ան նոր յարաբերութիւններ կը հաստատէ հանրապետութիւններու միջեւ : Անոնք հանդէս կուգան իբրեւ անկախ, իրաւահաւասար Պետութիւններ եւ այդ պայմանագրին մէջ, ի տարբերութիւն նախորդ 74 տարիներու բոլոր տնտեսական ծրագրերու, առաջին անգամ քաղաքական նկատողութիւնները իրենց տեղը զիջած են զուտ տնտեսական հարցերուն : Վերջապէս հանրային գործադրման գործընթացները կ'ազատին գաղափարախօսական կապանքներէն եւ տրամաբանական հուն կը մտնեն :

Թէ ինչ ատտիճանի պայմանագիրը կը նպաստէ ազգամիջեան յարաբերութիւններու կարգաւորումին, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կ'ըսէ. - Կը խորհիմ որ քայլ մըն է դէպի համագործակցութիւն : Եթէ հանրապետութիւնները կարենան համաձայնութեան գալ տնտեսական հիմնական հարցերուն շուրջ, ապա, վստահ եմ, որ անոնք կրնան համագործակցութեան գալ նաեւ քաղաքական հիմնական հարցերուն շուրջ :

ԵՐԵՒԱՆ

Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններու կեդրոնական ընտրական յանձնախումբը որոշում տուաւ է. -

Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը համարել ընտրուած Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ եւ փոխ - նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան : Ստորեւ կուտանք կենսագրական ամփոփ գիծեր :

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ.—

Ծնած է Հալէպ (Սուրիա) 1945, Յունուար 9-ին :

Հայաստան ներգաղթած է իր ընտանիքին հետ 1946-ին :

1968-ին աւարտած է Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական ճիւղի արեւելագիտութեան բաժինը : Մասնագիտութեամբ բանասէր - արեւելագէտ է :

Աշխատած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան հիմնարկը որպէս կրտսեր գիտաշխատող : Եղած է Մաշտոց Մատենադարանի գիտական քարտուղար : 1985-ին նոյն հիմնարկի աւագ գիտաշխատող է : 1987-ին ստացած է բանասիրական գիտութիւններու տոքթորի տիտղոս : Անդամ է Հայաստանի Գրողներու Միութեան, արեւելագէտներու համամիութենական ընկերակցութեան, ֆրանքեւասիական ընկերութեան :

1989-ին ընտրուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան եւ 1990 Փետրուարին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամ, հուսկ՝ Օգոստոսին կ'ընտրուէր նախագահ :

Հեղինակ է աւելի քան 70 գիտական յօդուածներու եւ վեց մենագրութիւններու :

Ամուսնացած է եւ ունի մէկ զաւակ :

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ.—

Ծնած է 1948-ին, Կոտայքի շրջանի Գեղաշէն գիւղը :

Աւարտելէ ետք տեղւոյն միջնակարգ դպրոցը, ընդունուած է Երեւանի Պետական Համալսարանի տնտեսական բաժինը : 1970-ին պաշտպանած է թեկնածուի աւարտաճառ եւ դասախօսական աշխատանքի է անցած Համալսարանը : 1975-ին աշխատանքի անցած է Նոր կազմաւորուած ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկը որպէս աւագ դասախօս : 1978-ին վարած է դոցենտի պաշտօն : 1977-ին գիտական ուսումնասիրութիւններու համար գացած է Նովոսիբիրսկ, ուր հետազօտած է շուկայի տնտեսութեան հիմնական հարցերը : 1982-ին աշխատած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի մէջ, որպէս տնտեսագէտ - դասախօս : 1987-էն ղեկավարած է ընկերային - տնտեսական բաժանմունքը : 1990 Մայիսին երեսփոխան ընտրուած է : Օգոստոսէն Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալն էր : Հեղինակ է շուրջ 60 գիտական աշխատանքներու, մասնակցած է հանրապետական, միութենական եւ միջազգային գիտական ժողովներու :

Ամուսնացած է, ունի երեք զաւակ :

Ծշդենք այս ընտրութեանց կապակցութեամբ, որ Աշոտ Նաւասարդեանի ձայներու տոկոսը 0,16 է (ոչ՝ 0,06) :

Նախագահական օրէնքը կը նախատեսէ որ նախագահը իր պաշտօնին անցնի Դեկտեմբերի երկրորդ Չորեքշաբթին, այլ խօսքով Դեկտեմբեր 11-ին, բայց, մեր առած լուրերու համաձայն աւելորդ կը նկատուի այդքան ուշացնել եւ առաջարկ կայ կանխել այդ թուականը :

Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 19-ին, հայ - ազերի առաջին հանդիպում մը տեղի ունեցած էր Ղազախ : Յաջորդ հանդիպումը՝ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 25-ին տեղի կ'ունենայ հայկական հողի վրայ, Իջեւանի շրջանը :

Մեծն - Բրիտանիոյ լորտերու ժողովի փոխ - նախագահուհին Երեւան է եւ ի մօտոյ կ'երթայ Ուաշինկթըն, ուր եւրոյթ պիտի ունենայ Քոնկրէսին առջեւ : Հաւանաբար արտայայտուին նաեւ Էլէնա Պոնէր եւ Հայաստանի Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչը՝ Ալիք Արզումանեան :

Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի դէտերու խումբը որ Ստեփանակերտ է (մնայուն կայքն է, բայց հոս - հոն կրնայ երթալ քննութեանց համար) Հոկտեմբեր 16-էն ի վեր մասնաւոր հանդարտութիւն մը չէ կրցած ստեղծել : 8 Հայ մեռած է անկէ ի վեր :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (19 octobre)

Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ընտրութեան առթիւ Սոֆի Շիհապ բաւական հարազատ պատկեր մը կը պարզէ կացութեան, նախ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԼԻ «ՄԱՅՐԻԿ»Ը

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋ

Անրի Վերնէօյի ֆիլմը «Մայրիկ» որ բաղկացած է երկու մասէ եւ կը տեւէ հինգ ժամ եւ արժած է 25 միլիոն տոլար պիտի սկսի ներկայացուիլ Նոյեմբերի վերջ, միաժամանակ 800 սրահներու մէջ, Ֆրանսա :

Հինգշաբթի իրիկուն, Հոկտեմբեր 17ին, հեռատեսիլի Ա. կայանի իրիկուան լրատուութեան վերջաւորութեան հատուածներ ներկայացուեցան եւ Անրի Վերնէօյլ, ինք ալ խօսեցաւ ֆիլմին եւ Հայերու ցեղասպանութեան մասին, զոր ցարդ Թուրքիա կ'ուրանայ :

Այնքան սպասուած այս ֆիլմը լոյս աշխարհ կուգայ ամիսէ մը եւ անկասկած, նուիրագործումն է Աշոտ Մալաքեանի ասպարէզին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին, Հոկտեմբեր 21-ի առաւօտեան, կը թուէր սակայն թէ Սիւլէյման Տէմիրէլի յաղթանակը այնքան ալ ջախջախիչ չէ, հակառակ առաւելութիւն մը ունի Էօզալի Անավաթանին վրայ : Բաւական կարեւոր յառաջդիմութիւն մը կ'արձանագրէ Էրպաքանի իսլամապաշտ Ռեֆահ կուսակցութիւնը, որուն ստացած ձայներու տոկոսը 16%-ի բարձրացած է ըստ առաջին տեղեկութեանց (ցարդ՝ 8-էն 10%) : Սիւլէյման Տէմիրէլ, որ երկու անգամ քշուեցաւ իշխանութենէն զինուորականներուն կողմէ (եօթն անգամ վարչապետ եղած է երեսուն տարուան ընթացքին) գլուխը կը հանէ, իրեն կը յաջորդէ ինչպէս բնինք Անավաթանը (իշխանութեան գլուխ), ապա Էրտալ Ինէօնիւի Սոսիեալ - Դեմոկրատ Հալքճը կուսակցութիւնը եւ իսլամապաշտները : Առաջին արդիւնքներու համաձայն, Ս. Տէմիրէլի Տողրու Եոլը (Ճիշդ Ուղին) ստացած կ'ըլլայ ձայներու 27%-ը, Անավաթանը՝ 24% : Յիշենք որ Թուրքիոյ քուէարկողներու թիւը 30 միլիոն է եւ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը «այո» պատասխանեց Մատրիտի ժողովին իր մասնակցութիւնը բերելու համար : Կառավարութիւնը այս որոշումը տուաւ 3-ի դէմ 16 ձայնով, բայց եւ այնպէս ընդդիմութիւն մը կայ եւ Շամիրի գործը այնքան ալ դիւրին չէ : Յորդանան - պաղեստինեան պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէ Կազայի Կարմիր Մահիկի տնօրէնը, նախապէս պաղեստինեան համայնավար կուսակցութեան մօտ անձ մը, որ այսօր չափաւորական եւ անկախ կը նկատուի : Պէքըր լուծում մըն ալ գտած է դրօշակներու կապակցութեամբ որպէսզի ոչ ոքի դիւրազգածութիւնը վիրաւորուի՝ ոչ մէկ դրօշակ... : Իսրայէլ, Հոկ. 21-ին, 14 չիի Լիբանանցի պատանդներ ազատ արձակեց : Շատ հաւանական էր, որ օրուան ընթացքին, ամերիկացի պատանդ մը ազատ արձակուէր :

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ շատ մտահոգ է հանրային կարգ ու կանոնին համար, որ բաւական խախտած է վերջերս, գլխաւորաբար գիւղացիներու բուռն գործողութիւններով : Այս առընչութեամբ, յատուկ նիստ մը հրաւիրած էր Տիկին Քրէսոնը եւ նախարարներ : Այլեւս ոչ մէկ նախարար կը համարձակի տեղ մը երթալ, ամէն կողմ բիրտ յարձակումներ կը գործուին :

ՏԻԿԻՆ ՔՐԷՍՈՆ անգամ մը եւս Սահմանադրութեան 49/3 յօդուածին դիմեց որպէսզի առանց քուէարկութեան վաւերացուի պիւտճէին առաջին մասը : Հետաքրքրական է դիտել թէ որքա՛ն օգտակար է այս Սահմանադրութիւնը Միթերանի եւ իր կուսակիցներուն, որոնք այնքան բուռն պայքար տարին անոր դէմ 58-էն իվեր : Շատ բան կը փոխուի երբ ընդդիմութենէն, մարդիկ իշխանութեան կ'անցնին :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ չորս հարիւր գիւղեր զոհ գացած են երկրաշարժի մը որ Ռիխթէրի վրայ 6,1 աստիճան արձանագրած է : 500 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 3000 վիրաւոր, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն :

ՇԱԹՕՊՐԻԱՆԻ մէջ, Հոկ. 20-ին, կ'ողեկոչուէր յիսնամեակը նացիներու կողմէ գնդակահարուած 27 պատանդներու եւ ուր ներկայ էր Ժորժ Մառշէ : Համայնավար նախկին դիմադրական մը խանգարեց հանդիսութիւնը պոռալով. - «Մառշէ խօսելու իրաւունք չունի, Գերմանիա գացած աշխատած է» : Դիւրին չէ անցեալէն ազատիլ, բայց Իումանիթէ տող մ'իսկ չի գրեր միջադէպին մասին :

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

ՊՕՄՈՆԻ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեր ընթերցողներուն արդէն ծանօթ է որ հին Պօմոնի Պր. Ժամկոչեանի տան վարժարանի մեր ուսուցչուհի Տիկին Աղանեան կուգար երկու քիլոմեթր հեռու դէպի արեւելք անտառի մը մէջ կորսուած Ֆոնտաքըլը Թաղամասէն, ուր հազիւ 20 տուն Հայեր, քով-քովի տուներ շինած էին, թիւ 7 հանրակառքի գիծէն բաւական հեռու, նեղ ու ցեխոտ փողոցներէ դժուարութեամբ մատչելի: Ոմանք ալ յար եւ նման էին Սկիւտարի այն հնամենայ երկու յարկանոց տախտակէ տուներուն, որոնց վարի դռները հրելով ներս կը մտնուէր, ինչպէս Աւետիսեաններունը եւ Կարկոտեաններունը, որոնք 1936-ի ներգաղթին, Հայաստան մեկնեցան:

Այստեղ ալ, Պալաքեան Սրբազանը այս գաղթական Հայերուն մէջ պէտք է վառած ըլլար եկեղեցի կառուցանելու եռանդը, որ յանկարծ օր մը Թաղին «մեծ»երը կ'որոշեն իրենց սեփական մատուռը շինել 1930-ի ամրան: Եւ անոնք իրարու մէջ կը հանգանակեն որոշ գումար մը - կրկնե՞նք արդեօք հազիւ քանի տուն - եւ կը սկսին արագ-արագ կղմինտրով բարձրացնել չորս պատերը եւ կը հասնին զանոնք ծածկել տանիքով մը: Բայց չկարողանալով աւելի դրամ գտնել անոր ամբողջական կատարելութեան համար, կը յուսահատին, եւ այդ հիմերով օծուած մատուռի կմախքը ծախու կը հանուի եւ անոր երջանիկ բնակիչն ալ կ'ըլլայ Կեսարիոյ շրջանէն Կէմէրէկցի Պր. Բիւզանդ Շահպազեան, որ նման օրհնուած պատերու մէջ բնակութեան պատճառաւ, թերեւս կարողանայ տօնել իր պալիք հարիւրամեակը:

Ի՜նչ մեծ բարեբախտութիւն. այդ մատուռին հիմնարկութեան լուսանկարը, այնքա՜ն յուզիչ, այնքա՜ն սիրտեր հալումաշող, մեր աչքերուն առջեւն ըլլալով, անկարելի է զայն խօսեցնելու մարմաջէն հրաժարիլ:

Այդ մատուռին կղմինտրով կարկտնըւած մօտաւորապէս եօթը մեթրնոց պատին առջեւ, ուր, զարմանալի երեւոյթ, մէջտեղը դրան բացուածք կայ առանց երկու յուսամուտներուն - ո՞վ գիտէ որ «խալֆա»յին խելքին փչած պատուհը - դրան առջեւը կանգնած է Պալաքեան Եպիսկ. զգեստաւորուած, խաչ եւ հովուական գաւազան բռնած: Զինք շրջապատած են Գալուստ Մովսէսեան եւ Մեսրոպ Աւետեան քահանաները, դպրապետ՝ Յակոբ Մալաքեան, բուրվառակիր՝ Համբարձումեան, ատենադպիր Հմայեակ Քահանայ, երկու քշոցակիրներ եւ երկու մանուկ մոմակալներ: Իսկ Պալաքեան Եպիսկ.-ի երկու կողմերն ալ խռնուած են աւելի քան հարիւր Հայեր, գրեթէ մանուկէն մինչեւ մէկ քանի յայնապեխ հազուագիւտ ծերունիներ, Եղեռնէն ճողոպրած: Բանուոր այրերը ունին քասքէթներ, իսկ դիրքաւորները՝ մըլօն գլխարկ. կիներուն կէսէն աւելին ծածկուած է լաչակներով, միւսներն ալ զարդարուած են մայրիկիս անուանած նոր մոտայի կոտիկներով:

Ցաւիչ է գիտել որ ամէնքն ալ, կէսօրուան կիզիչ արեւուն դիմաց, լրջութեամբ եւ գոհունակութեամբ բոլորած են իրենց անձնուէր առաջնորդը, որ արժանի յախորտանքով մը իր չաթալթաղուոր գլուխը ժողովուրդին վրայ հովանաւոր՝ կարծես հասկցնել կուտայ. «Ահա՛ ձեզի կարծունէութիւն»:

Երբ ներկայիս, անցնելու ենք Հայկական Պօմոնի համար կեդրոնական եկեղեցիի մը կառուցման ձեռնարկին, անոր լայնածաւալ սահմաններուն մէջ գտնուող Ֆոնտաքըլը Թաղի եկեղեցաշինութեան փորձին ձախողանքը յիշատակութեան արժանի կը նկատուէր:

Բաբելոնի աշտարակի շինութիւնը ներկայացնող ժողովրդական պատկերներուն համոյն, մանուկներէն մինչեւ ալեւորները գործի լծուած էին այժմ աշխուժօրէն: Ափսո՜ս, եթէ այն երանելի օրերուն, ներկայի պատանիներու ձեռքերուն իսկ ընդհանրացած շարժանկարի գործիք մը այդ տեղէն անցնէր, այսօր պիտի կըրնայինք հարազատօրէն տեսնել եռուզեռը 1932-ի ամրան ամիսներուն Պօմոնի նոր եկեղեցիին շինութեան տաթիս:

Խնդիր էր երեւակայել, հիմակուան մեր դատողութեամբ, անոր կառուցումը վարող ընդհանուր պատասխանատուի մը գոյութիւնը: Միայն հարկ էր կղմինտրեայ չորս խոշոր պատեր բարձրացնել եւ լայն տանիքով մը զանոնք ծածկել, ներսը դուրսը ծեփել, ճերմկցնել, դուռ պատուհաններ անցընել, խորան շինել, քանի որ որեւէ ոճի պահանջ չկար: Թաղին ծանօթ որմնադիրներէն՝ Ղազար Տէրտէրեան, բալուցի՝ Զաւալեան, խարբերդցի Մանուկ եւ չարսանճագցի Խոյաճան, սանթիմեթրը գրպաններնին, ուրագը մէջքերնուն, տրամալար գօտիներնուն եւ ծեփակները ձեռքերնին՝ արդէն պատնէշին վրայ էին, պարտաճանաչ զինուորներու նման:

Ասոնց հրահանգներուն ենթակայ՝ տարբերակներով օգնականներ ալ կային, քար, կղմինտր, աւազ, ցիմենտ կրողներ եւ շաղախ պատրաստողներ: Տատեր ալ, իրենց անձնական աշխատանքէն ազատած, խիկոնները, ամառուան երկար օրերուն, կը հանէին միւսները փոխարինելու: Տղաքներս ալ, կը սպասէինք տրուած հրամաններուն, մէկ կողմէն միւսը իրեր տեղափոխելու, մանաւանդ աւազանէն ջուր կրելու, նոյնիսկ փորձել մեր հասակին չափ թիեր շարժելու: Այսպէսով ոտքը ձեռքը բռնող ամէն Պօմոնցի պարտականութիւն եւ պատիւ կը համարէր իր բազուկներուն ուժը նուիրելու ազգաշէն ձեռնարկին:

Բայց օրուան ընթացքին, ամէնէն ցանկալի պահն էր Պալաքեան Արք.ի այցելութեան ժամը, ձեռքին գաւազանը աշխոյժ շարժելով: Ան մօտիկ կ'ընէր վարպետներուն բացատրութիւնները, մէկ օրէն միւսը պատերուն բարձրանալը գոհունակութեամբ կը դիտէր, քաջալեր խօսքերով յորդորներ կը բաշխէր եւ կ'օրհնէր բոլորին եռանդը: Մէյ մըն ալ տեսար, լեցուն ձեռնասայլի կոթերը վերցուցած՝ օրօրուելով կը յառաջանար, մեծ ու պզտիկ քրքիջներուն անձնատուր:

Ահա՛ թէ ի՛նչ պայմաններու տակ եւ ազգասիրական ի՜նչպիսի կրակով վառած, լայնածաւալ Պօմոնի ամբողջ Հայութիւնը հարկ եղած դրամը հանգանակելէ ետք, երկու ամսուան ընթացքին, այսքան կենսունակ ջանքով մը կերտեց իր հայապահպանումին տաճարը՝ աղօթքի եւ դպրութեան:

Ահաւասիկ, Կիրակի, 1932, Հոկտեմբեր 2, Պօմոնի Եկեղեցիին շինութիւնը արդէն աւարտած, բայց գործածուած ներկին ու կիրին անոյշ բուրմունքը դեռ չանհետացած, Պալաքեան Սրբազանը անոր օծումին հանդիսութիւնն է որ կը կատարէ, գերերջանիկ ժողովուրդի մը ներկայութեան: Եւ ահա՛, մէկ քանի հուժկու տղաք երկար սանդուխ մը կը տեղաւորեն եկեղեցիին երկու կարեւոր պատերուն վեց սիւներէն մէկուն առջեւ, որպէսզի զգեստաւորուած եպիսկոպոսը վրան բարձրանայ՝ վերը ամրացուած մարմարեայ ոսկեայ խաչերուն հասնելու համար: Եւ իսկոյն, բոլորին աչքերը կ'ուղղուին անոր շարժումներուն: Առնուազն ան տասը ոտք կը բարձրանայ, կը լսէ վարի դպիրներուն «Ամէն ալէլուեա» երրեակ կրկնութիւնը, եւ ապա իր միւռոնաթաթախ բութմը կ'օծէ խաչը, «Օրհնեցի եւ պահպանեցի...» խօսքերը արտասանելով: Այսպէս, առաջին սիւնէն մինչեւ վեցերորդը, հաւատացեալներու ամբոխը սրտատրոփ՝ աչքերը յառած քաջարի Եպիսկոպոսին քայլերուն, կարծես խոր լռութեան մը մէջ շունչը կը բռնէ, մինչեւ որ ան՝ մարմարի կտորը օծելէ ետք, կը սկսի հատ հատ վար իջնել սանդուխէն եւ կոխել գետինը:

Երբ վեց սիւներու օծումէն ետք, Պալաքեան Եպիսկ., յոգնասպառ, վերջին անգամ իր ոտքերը յատակին հասցուց, ժողովուրդն ու հովիւը, միաբերան, խոր օֆ մը քաշեցին, եւ նորօծ խորանէն, առաջին անգամ երբ ան իր ձեռքը սկիհին վրայ դնելէ ետք, դարձաւ խռնուած բազմութեան ողջոյնի հրամանը-արձակելու, իսկոյն հայ ժողովուրդին հոգեցունց բեկորները -հաւատացեալ կամ թերահաւատ - բոլորն ալ, արտասուալից աչքերով սկսան ողջագուրուիլ, մէկզի շպրտած ամէն քէն ու ոխ, դեռ իրենց շա՜տ թարմ անցեալի կորուսեալ դրախտի փոխարէն՝ այս հիւրընկալ հողին վրայ նոր կեանք մը ստեղծելու եռանդովը գօտեպնդուած:

Եւ ահա՛ շուտով, Պալաքեան Եպիսկ.ի հոգեվառ քարոզը, արցունք հոսեցնող, բայց միեւնոյն ժամանակ, պայծառ ապագայի մը հանգրուանները ցուցաբերող, քարոզ, որ կու գար հեռաւոր անապատի խորշերէն, անցնելով Վոսփորի ափերէն, հասնելու համար այս նորաստեղծ երկրորդ հայրենիքին մէջ կերտուելիք նոր կենցաղին վերիվայրումներուն եւ յեղակարծ անակնկալներուն...:

Յաջորդ օրն իսկ, Երկուշաբթի առաւօտ, Պալաքեան Եպիսկ.ի օծած եկեղեցին պիտի ծառայէր եւս վարժարան: Այս անգամ, խորանին երկար վարագոյրը կը քաշուէր, նստարանները՝ իրենց ուղղահայեաց դիրքերը փոխելով, իրարու նայող չորս խումբերու կը բաժնուէին, երկուքը աջ պատի կողքին՝ երրորդ եւ երկրորդ դասարան, միւս երկուքն ալ ձախին՝ առաջին դասարան եւ մանկապարտէզ: Ամսական վճարումներն ալ տանք. մէկ աշակերտի համար՝ 15 Ֆր., ընտանիքի երկու տղոց համար՝ 25 Ֆր., երեքին՝ 30 Ֆր.:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27 - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7

«*Le drapeau arménien flotte sur Marseille*»
(Le Méridional 27. 09. 91)
«*Arménie, capitale Marseille*»
(Le Provençal 27. 09. 91)
«*Arménie : grandiose*»
(La Marseillaise 05. 10.91)
«*Arménie, l'esprit d'un peuple*»
(Le Soir 05. 10. 91)
«*Arménie, pour mieux connaître*»
(Journal de la Foire)

Ահաւասիկ, իրենց հարազատ բնագրին մէջ, քանի մը խորագիրներ այն լայն սիւնակներուն որոնք յատկացուցին, եւ ամէն անգամ մեծադիր նկարներով, տեղական թերթերը տասը օր ամբողջ Հայկական տաղաւարի ներկայութեան Մարսէյլի Միջազգային 69-րդ Տօնավաճառին: Օր չեղաւ որ մամուլը արձագանգ մը չտար:

«Parc Chanot»ի ՀՈԼ՝ 3-ը եղաւ, Սեպտեմբեր 27-էն Հոկտեմբեր 7, Մարսէյլի հայ գաղութի սիրտը եւ ժամադրավայրը: Եղաւ տասնեակ հազարաւոր այցելուներու համար շահագրգռութեան, հրապոյրի, հմայքի, յայտնաբերումի, հիացումի անկիւն մը:

Այս տաղաւարի, 183 քառ. մեթր, գեղեցման նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Ժան Բէհայեանի, իր բազմիցս Հայաստան կատարած օգնութեան գործողութիւններու եւ Հայաստանի Որբերու Համակարգութեան նախագահի յատկութեամբ, ու Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան որպէս կազմակերպիչ, համադրող եւ գործնական ձեռնարկը կատարող, վարող, իրագործող հաստատութիւն:

Այս աննախընթաց դէպքին համար, Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնողները առաջին դիմեցին, հանդիպեցան Երեւանի, Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան Արտաքին Առեւտուրի նախարարութեան որ նշանակեց որպէս խօսակից, մասնակից եւ շահակից Երեւանի Առեւտրա-արդիւնաբերական Պալատի «Ինիսերվիս» ընկերութիւնը, որուն տնօրէնութեան մէջ է ցուցահանդէսներու կազմակերպութիւնը, եւ զոր կը ղեկավարէ՝ Գագիկ Աստուրեան:

Երկար նախապատրաստական աշխատանքներէ յետոյ, համաձայն առնուած յանձնառութիւններուն, պատուիրակութիւնը հասաւ Մարսէյլ, Սեպտեմբեր 24-ին, բաղկացած Գոհար Ենոքեանէ՝ երեսփոխան Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի եւ գլխաւոր տնօրէնուհի «Գարուն» կարի արտադրական միաւորումին, Ալեքսանդր Յարութիւնեանէ՝ գլխաւոր տնօրէն «Հայ գորգ» արտադրական միաւորումին, Գագիկ Ալոյեանէ՝ նկարիչ - ձեւեցող, Սամուէլ Գէորգեանէ՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Առեւտրա - արդիւնաբերական պալատի ցուցահանդէսներու կազմակերպման վարչութեան աւագ խորհրդատու: Յաջորդ օրը, անոնց միացաւ պատուիրակութիւնը գլխաւորողը՝ Գագիկ Աստուրեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Առեւտրա - արդիւնաբերական պալատի «Ինիսերվիս» ընկերութեան տնօրէնը:

Տաղաւարին կեդրոնը կը բարձրանար Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան կազմակերպած հայկական գորգերու եւ հիւսուածեղէններու ցուցահանդէսին առթիւ կառուցուած յաջող Եկեղեցին, ութ մեթր եւ 60 սմ. բարձրութիւն, 4 մեթր 50 սմ. տրամագիծ, հայկական ճարտարապետութեան ոճին եւ հայկական բնաշխարհի քարերուն գոյնին հարազատ եկեղեցի մը, որուն յատակագիծը առնուած է Անիի Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ օրինակին վրայ երկու / երրորդի աստիճանաչափով: Անգամ մը եւս յիշենք որ այս եկեղեցւոյ յղացումը, կառուցումը գլխաւորապէս գործն է Կարպիս Յարութիւնեանին եւ նաեւ Մուրատ Թիրէքեանին, Արմէն Ութուճեանին: Իսկ գոյները՝ նկարիչ Ադաւոնին (Արզումանեան):

Հայաստանէն եկած ապրանքները գրաւեցին տաղաւարին մէջ կարեւոր բաժին մը: 30-էն աւելի հայկական գորգեր, հիւսուած ձեռքով, մէկը միւսէն աւելի ինքնատիպ եւ արժէքաւոր: Գորգերը կը պատկանին երեք խումբերու: Արցախի խումբ՝ երկրաչափական, կենդանական եւ բուսական պատկերներով. Երեւանի խումբ՝ բնութիւնը եւ հայկական բնաշխարհը արտայայտող իր բոլոր ձեւերուն մէջ, ինչպէս նաեւ կենդանական ու բուսական զարդապատկերներով, եւ իւրայատուկ զարդանախշերով. Վանի խումբ՝ մանրանկարչական արուեստով, հանգոյցներու խտութեամբ (250 հազար հանգոյց մէկ քառ. մեթրի մէջ): «Հայ գորգ» միաւորումը Հայաստանի մէջ կ'ընդգրկէ 12 գործարան ուր կ'աշխատին 3500 բանուոր. գլխաւոր գործարանը կը գտնուի Երեւան եւ միւս 11-ը Հայաստանի այլ քաղաքները՝ Սեւանի աւազանին մէջ, Կումայրի, Արթիկ, Զանգեզուր, Մեծաւան եւայլն...: Միաւորումին տարեկան արտադրութիւնն է՝ 15 հազար քառ. մեթր գորգ, ինչպէս նաեւ 60 հազար քառ. մեթր բարակ, հազար թոն ձեռքի գործելիք թել, 500 հազար քառ. մեթր բաղնիքի սրբիչ, 50 հազար հատ արտա - հագուստ: Միաւորումը պիտի արձանագրէ արտադրութեան յաւելումներ շնորհիւ նոր ներդրուող թեքնիքով գնուած Անգլիա եւ Զուիցերիա: Նախատեսուած է 1992-ին համար «մոքէթ»ի արտադրում, տարեկան մէկ միլիոն քառ. մեթր կարողութեամբ:

«Գարուն» կարի արտադրական միաւորումը ներկայացուց կանացի զգեստներ, յատկապէս մետաքսէ, մեծ խնամքով կարուած ու պատրաստուած, արեւմտեան ճաշակին մօտեցող ներկայանալի տարազներ: Միաւորումը կը բաղկանայ 9 տարբեր գործարաններէ, ուր կ'աշխատին 4500 հոգի: Գործարաններէն մէկը կը գտնուի Ստեփանակերտ 1100 բանուորներով: «Գարուն» կարի արտադրական միաւորումի տարեկան արտադրութիւնը կը բարձրանայ 150 միլիոն ռուբլիի: Տարիէ մը ի վեր միաւորումը վերանորոգած է իր բոլոր մեքենաները: Ֆրանսա գտնուող (Վանաէ) «Ալպէա» ընկերութիւնն է որ սարքաւորած է գործարանները ամէնէն արդիական էլէկտրոնիք մեքենաներով եւ համակարգիչներով: Ֆրանսայի մէջ, միայն «Բարոլին Ռոմէա» ձեռնարկութիւնն է որ ունի նման սարքաւորում, յայտարարեց տնօրէնուհին՝ Գոհար Ենոքեան: Միաւորումը Խորհրդային Միութեան 15 հանրապետութիւններուն մէջ կը ղրկէ ապրանք: Համատեղ ձեռնարկութիւն հաստատած է Պարսկաստանի հետ «Արեւ» ընկերութիւն անունին տակ եւ ուրիշ մը Գանատա «Միթըր Կօտ Պայ» ընկերութիւն:

«Հայ Գորգ» եւ «Գարուն» միաւորումներու նպատակը, մասնակցելով նման տօնավաճառներու, ծանօթացնել է իրենց արտադրութիւնները, մտնել է համաշխարհային շուկային մէջ, հաստատել է

համատեղ ձեռնարկութիւններ: Յաջողելու համար պայման է որ գործատուները պետականէն ղառնան սեփական ընկերութիւններ եւ հաստատուն երկրին մէջ չուխայի անտեսութիւնը:

«Մինիսերվիս» ընկերութիւնը ցուցադրեց աւելի արհեստաւորական ապրանքներ, յատկապէս սրճեփ, օպսիդաքարէ (հրաբխային քար մը) գոհարեղէնի տուփեր, արծաթ մետաղէ սկուտեղներ, պնակներ, ամաններ, սեղանի ծածկոցներ ասեղնագործներով, փայտէ խաչքարեր (արուեստի գործ) եւ բազմաթիւ ու բազմատեսակ յուշանուէրներ՝ տուփէ խաչքար, ժողովրդական տախտակներ, նուագարաններ, պղնձատախտակներ զանազան պատկերացումներով, գիրքեր, եւայլն...:

Իսկ, բուն արուեստը կը ներկայացնէր Գագիկ Ալումեան՝ նկարիչ - խեցեգործ: Արուեստագէտը իր ինքնատիպ արտայայտչականութեամբ ու պատկերաւորման ձեւերով իր գործերուն մէջ կը յայտնաբերէր հողի, քարի, բուսական աշխարհի միասնութեան գաղափարը: Իր ստեղծագործութիւնները խորհրդանիշեր են՝ արթնացում, ժամանակի սկիզբէն - վերջ, յօրարկները եւայլն...:

Հայաստանեան այս ապրանքներէն, ներկայութենէն անդին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ամբողջ մշակութային բաժին մը պատրաստած էր: Հայոց պատմութիւնը, մշակոյթը վերարտադրող ընագիրներ, նկարներ, քարտէսներ, լուսարձակումներ եւայլն...: Մասնաւոր անկիւն մը վերապահուած էր գիրքերու վաճառումին: Հայ Մշակոյթի Տունը այս առթիւ պատրաստել տուած էր «փին'ց» մը Հայաստանի Հանրապետութեան գինանիշով եւ Եռագոյնով, ինչպէս նաեւ գինիի շիշեր եւ շիշերուն վրայ տպուած Հայկական այբուբենը, Մշակոյթի Տան համատօտագիրը եւ նշումը իր ստեղծման 15-րդ տարեդարձին: Եւ Հայկական գաւաթներու տարազներով գծագրուած «սանթոն»ներ եւ դեռ Հայկական քնեակը...: Հայ Մշակոյթի Տունը նաեւ հրատարակեց պրակ մը, 5000 քանակութեամբ եւ բաժնեց ձրի բոլոր այցելուներուն: Պրակը նուիրուած էր Հայոց պատմութեան, հայ մշակոյթի զանազան երեւոյթներուն, այսօրուան հայ իրականութեան՝ Հայաստան եւ Սփիւռք, եւ նպատակն էր Հայաստանը եւ հայութիւնը աւելի լաւ ճանչցնել օտարին (եւ Հայերուն):

Տօնաւաճառին մէկ անկիւնը տեղ կը գրաւէր լիոնաբնակ գոհարավաճառ՝ Ժան Մակչեան ներկայացնելով ոսկեղէն մետալներ հայկական զարդերով, գիրերով, նշաններով, խաչքարերով եւայլն...:

Տօնավաճառին բացումին օրը, Սեպտեմբեր 27-ին, Հայկական տաղաւարը պատիւն ունեցաւ անձնաւորութիւններու այցելութեան, նախարար՝ Միշէլ Տըլըպառ, քաղաքապետ՝ Ռոպէր Վիկուրու, Նրբ. Խորհուրդի նախագահ՝ Ժ. Գ. Կոտէն, ընդհանուր խորհուրդի նախագահ՝ Լ. Վիքկան, Տօնավաճառին տնօրէն՝ Ժ. Փ. Փէյրթիէ եւ ամբողջ շքախումբը:

Հոկտեմբեր 4-ը եղաւ Հայաստանի Օր: Տաղաւարը ճանչցաւ մեծ եռուզեռ: Բազմութեան մօտ կար ոգեւորութիւն մը, խանդավառութիւն մը ... եւ Հայերուն մօտ հպարտութիւն մը:

Ամբողջ օրը զանազան անձնաւորութիւններ այցելութիւններ տուին, որոնց շարքին՝ երեսփոխան Միշէլ Փըզէ, 9-րդ եւ 10-րդ թաղամասերու քաղաքապետը՝ Ժմիլ Լօ, դարձեալ Պուշ - Տիւ - Ռոն նահանգի Ընդհանուր խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիքկան: Իսկ օրը վերջացաւ դասախօսութիւն — զրոյցով մը, մասնակցութեամբ Տօնավաճառի նախագահ՝ Ժ. Փ. Փէյրթիէի, փրոֆէսէօր Ռոպէր Տէր - Մերկերեանի, Ժան Քէհայեանի, Գոհար Ենոքեանի, Ալեքսանտր Յարութիւնեանի, Գագիկ Աստրեանի, «Հայաստան, քաղաքական - տնտեսական - մշակութային - ընկերային իրականութիւններ եւ հեռանկարներ» նիւթին շուրջ: Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր, աւելի քան 400 հոգի: Տօնավաճառին նախագահը կը խոստովանէր թէ Հոկտ. 4-ին արձանագրուած է հարիւրէն տասնեհինգ աւելի մուտք: Հոկտեմբեր 4-ին, ժամը 12-ին, տօնավաճառին տնօրէնութիւնը քոքթէյլ - ընդունելութիւն մը սարքեց Հայաստանի Օրուան առթիւ:

Ամբողջական ըլլալու համար, թէպէտ դժուար է, ըսենք թէ Հոկտեմբեր 7-ին Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանային խորհուրդի նախագահը՝ Ժ. Գ. Կոտէն յատուկ այցելութիւն մը տուաւ եւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը պատուեց մետալներով: Իսկ, նոյն օրը առաւօտուն, քաղաքապետ՝ Ռոպէր Վիկուրու իր գրասենեակը ընդունեց Տիկին Գոհար Ենոքեանը, Ալեքսանտր Յարութիւնեանը եւ Գագիկ Աստրեանը ու յանձնեց Մարսէյլ քաղաքի մետալը եւ եղան նուէրներու փոխանակումներ:

**

Արդարեւ, յոյժ կարեւոր աշխատանք մըն է որ կատարեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, աշխատանք մը որ գտաւ մեծ ընդունելութիւն եւ յաջողութիւն ու արժանացաւ հաւատարապէս բոլորի գնահատանքին:

Այս ձեռնարկով, Հայաստանը, Անկախ Հայաստանը իր առաջին պատուիրակութիւնը ղրկեց Արեւմուտք (անկախութիւնը պաշտօնապէս հռչակուեցաւ Սեպտեմբեր 23-ին եւ պատուիրակութիւնը հասաւ 24-ին), որ ողջունուեցաւ բոլոր իշխանութիւններուն կողմէ, մամուլին կողմէ որպէս հայ ժողովուրդի նոր կամքը արտայայտող, խորհրդանշող ներկայութիւն մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԺԱՄ, ՁՄԵՌՆԱՑԻՆ ԺԱՄ, ՑԱԻՒՏԵՆԱԿԱՆ ԺԱՄ

Ա.

Ամէն տարի ինչպի՛սի անհամբերութեամբ կը սպասեմ ամառնային եղանակին: Եւ երբ վերջապէս ամառը կուգայ ու մեր առջեւ կը բացուին եղանակին ամենագեղեցիկ օրերը, արեւոտ, կապոյտ ու կանանչ, պայծառ ու լուսաւէտ, ինծի այնպէս կը թուի, թէ ատիկա այդպէս պիտի շարունակուի մինչեւ վերջ: Առաւօտեան կանուխ ժամերէն մինչեւ գիշերուան ուշ ժամ, աշխարհը կը ծփայ արեւահամ լոյսերու մէջ, հովերը քաղցր կը փչեն, ծովերը մեղմ կը մրմնջեն, թռչունները կը ճռուողեն անտեսանելի անկիւններէ, մինչեւ ուշ ատեն երախաները կը խաղան փողոցներու մէջ: Ո՞վ կրնայ յագենալ բնութեան այս խրախճանքէն:

Օգոստոսէն վերջ Սեպտեմբերին ժամանումն անգամ իմ մէջ աչալանդ չի հնչեցըներ, ընդհակառակն, կարծես առաւել եւս կ'ուրախանամ, մտածելով որ ամառնային գեղեցկութիւնը այս ամսուան մէջ պիտի հասնի իր գագաթնակէտին: Ա՛խ, Սեպտեմբերին անզուգական գեղեցկութիւնը մեր քաղաքին բնակիչներուն համար: Հեղձուցիչ տաքը իր տեղը պիտի թողու հաճելի ջերմութեան մը, արեւը պիտի չկիզէ այլեւս, ընդհակառակն ախորժահամ քնքշութեամբ պիտի շոյէ մարմինդ ու մտածումներդ, հովերը տարբեր բուրմունքներ ու զգայնութիւններ պիտի հասցնեն մերձակայ ծառերէն ու ծաղիկներէն, զգայնութիւններ՝ աւելի մեղմ գոյներով, հազիւ լսելի ձայներով, քիչ մը ամպամած, բայց աւելի խորունկ, աւելի հանդարտ ու հանդչած, աւելի խաղաղ ու զանգաղ: Սեպտեմբեր ամսուան իւրաքանչիւր ժամը, իւրաքանչիւր վայրկեանը սրտիս լարերը պիտի թրթռացնեն ապրելու երջանկութեամբ եւ այդ բոլորին համար ամէն վայրկեան փառք պիտի տամ գոհունակութեամբ: Գիտեմ այդ հոգեվիճակը, եւ ատոր համար ալ Սեպտեմբերին ժամանումն անգամ մօտալուտ ձմեռուան մասին աչալանդ չի հնչեցներ իմ մէջ:

Բայց Սեպտեմբերի վերջաւորութեան մօտ, յանկարծ թերթի մը մէջ կը կարդամ, որ քանի մը օր ետք վերջ պիտի տրուի ամառնային ժամու դրութեան, ժամացոյցները մէկ ժամ ետ պիտի առնուին:

Այն ատեն աննաւասիկ բան մը կը փրթի սրտիս խորը:

Շարաթ գիշեր մըն է ատիկա անպայման: Կէս գիշերէն երկու ժամ վերջ, եթէ արթուն ես տակաւին, ժամացոյցդ պիտի ուղղես: Բայց ընդհանրապէս արթուն չես այդ ժամուն, ուստի աւելի կանուխէն պիտի կատարես այդ անախորժ գործը, կամ յաջորդ առտուան պիտի թողուս: Այդ օր ամէն կողմէ արդէն կը յիշեցնեն քեզի. «չմոռնաս այս գիշեր ժամացոյցդ ետ առնել»: Զուր փութկոտութիւն: Ի՞նչ կը պատահի որ եթէ մոռնաս: Որքա՞ն երկար կրնաս մոռնալ որ...: Հազիւ երկու ժամ, հազիւ երեք ժամ: Շուտով կ'անդրադառնաս, որ դուն եւ շուրջինններդ կ'ապրիք տարբեր ժամանակներու մէջ, եւ անմիջապէս կ'ուղղես ժամացոյցդ, որովհետեւ ո՛չ ոքի արտօնուած է ունենալ իր սեփական ժամն ու ժամացոյցը:

Սեպտեմբեր ամսուան մէջ ժամացոյցը մէկ ժամ ետ առնել՝ կը նշանակէ օրուան կանուխ ժամերուն արդէն հրաժեշտ առնել ամառնային բոլոր այն տաքուկ զգայնութիւններէն, որոնք կախեալ են արեւէն եւ լոյսէն: Ճիշդ է որ առաւօտուն աւելի կանուխ պիտի լուսաւորուի աշխարհը, աւելի կանուխ պիտի տաքնայ աշխարհդ, բայց իրիկունը նոյնքան աւելի կանուխ մութը պիտի իջնէ բոլորին վրայ: Առաջին մէկ - երկու օրերուն պիտի զարմանաս, յետոյ պիտի դժգոհիս, վերջապէս պիտի ընդվզես: Ի՞նչ: Ժամը տակաւին քանի՞ է որ մութը իջնել սկսաւ արդէն, ելեկտրական լապտերները տակաւ վառիլ սկսան քաղաքին մէջ, եւ դուն պարտաւորուեցար ներս անցնիլ, փակել պատուհաններդ կամ պատշգամիդ դռները: Տակաւին երէկ, կամ երկու օր առաջ, այս ժամուն ծով կը մտնէիր, արեւուն տակ քրտինք կը հոսեցնէիր, իսկ հիմա խաւարը իջած է, օդը ցրտած է, նոյնիսկ առաջին անձրեւին քանի մը կաթիլները կը տեսնես պատուհաններու ապակիին վրայ, բաճկոն մը հագուելու պահանջքը կը զգաս: Երբ գործէդ տուն կը վերադառնաս, այլեւս ժամանակ չունիս առաջուան պէս բնութեան հետ գլուխ - գլխի մնալու: Երկու օր առաջ այս ժամուն տակաւին թռչունները կը ճռուողէին: Հիմա նոյն ժամուն գիշեր է, ձմեռ է, տխուր է:

Մինչ զարմացած եմ Սեպտեմբերի մէջ ժամացոյցը ժամ մը ետ առնելու այս սովորութեան վրայ: Ինծի այնպէս կը թուի, որ մարդիկ խոշոր սխալ մը կը գործեն եւ թէ չեն իսկ անդրադառնար թէ խոշոր սխալ մը կը գործեն: Տարւոյն այս եղանակին, պէտք չէ՞ր որ ժամացոյցները ո՛չ թէ ժամ մը ետ, այլ՝ ընդհակառակն ժամ մը դէպի առաջ առնէինք, որպէսզի գոնէ քիչ մը եւս ուշացնէինք գիշերուան ժամանումը, որպէսզի իրիկունը ժամ մը եւս կորզէինք արեւուն յամեցող վերջին ճառագայթներէն:

Ռ. Հ.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

Թ Է Ո Դ Ի Կ

ԹԻՐԷՊՕԼՈՒ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

Հիմա մեռցնելու պիտի տանիք զմեզ. գիտե՛նք ատիկա. Հայը վատ չէ՛ որ վախնայ մահուանէ. տարէ՛ք, բայց ի՛նչ որ ալ ընէք, իմացէ՛ք, մենք՝ մահկանացուներս կ'անցնինք, բայց Հայ Ազգը կայ ու կը մնայ...»: Այդ ժպիրհ յայտնութեան ի լուր՝ ժանտարմա մը ուժգնօրէն կ'ապտակէ զինք եւ վար կը ձգէ փակեղը զոր թուրք լակոտներ կը դարձնեն խակոյն ոտից կոխան, մինչ զատապարտեալը կ'աղօթէր առ Աստուած ամենայն հանդարտութեամբ եւ չէր դադրեր կապուած տեղէն սիրտ տալէ շղթայի տակ առնուած իր հօտին: Ցանկարծ նուագում մը կուգայ վրան ու դէպի գետին կը հակի. հրացանի բուներ ուշքի կը բերեն զինք, կը բզքտեն վերարկուն եւ հայհոյչներու տարափի մը տակ կը տանին Գայնարճա - Եարը Թաշ կոչուած ծովափը, քաղաքէն մէկուկէս ժամ հեռու, հո՛ն ուր փրփրած հեթանոս խուժանը - զահճապետութեամբ Իյնէսիւլ գիւղացի Իզզէթ Չավուշի - կ'ընէ իր ընելիքը՝ չարչարանքներուն գերագոյնները առթելով տարաբախտ եկեղեցականին. անխնայ ծեծ, թեւերու եւ սրունքներու ջախջախում եւ զաշունապեղ պոռթկում տեսանելեաց: Վաղորդայնն է: Իբր թէ Մուսուլի համար, Թիրէպօլուցի տեղահան Հայոց եղկելի թափօրն է որ կ'անցնի նոյն եղեռնավայրէն, նշմարելով արիւնլուայ դիակն անթաղ իր սիրելի Հովիւին:

Կարաւանին մէջ 50-էն վար տարիք ունեցող էրիկմարդ չէր մնացած արդէն: Երբ Կիւվէն կոչուած ամարանոցը կը հասնին, մնացորդ տարեցները կիներէն զատուելով կը կոտորուին չարաչար, իսկ իգական սեռէն գեղանիներուն կը վիճակին տեսանողում եւ գիւղին տանջանքներ:

Կէօրէլի կամ Էլէվի. - Թիրէպօլուէն 3 ժամ անդին, իսկ Տրապիզոնէն 9 ժամ հեռու՝ դէպի արեւմտեան հիւսիս, Սեւ Ծովու դրացի եւ պահապան լեռնաշղթաներու ստորոտը կառուցուած աւան՝ 350 տուն խառն բնակչութեամբ: Առենօք մեծ մասամբ Թամզարայի գաղթականներ էին Հայերը, 50 տուն, հիմա ամբողջովին բնաջինջ: Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ղեւոնդ Քահանայ Տէր - Աւետիսեան. - Ծնած 1874-ին Երզնկա, աշխարհական անուամբ Աւետիս, ուսուցիչ, 1906-ին ձեռնադրուած Յակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոսէ՝ Շէյրանի եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Կիւմիւշխանէ եւ Էլէվի: Նահատակ:

ԿԻՐԱՍՈՆ

Առաջին սանճագին պատկանող ծովեզերեայ քաղաք եւ բանուկ նաւահանգիստ: Իր խառն բնակչութեան 300 տունը միայն Հայոց (1700 անձ), որոնք բախտակից եղան Տրապիզոնցիներուն, բանադրթի եւ բռնամահու կրկնակ պատուհասներուն ենթարկուելով՝ տեղւոյն ոըխրահոռչակ զայմագամ Արիֆի եւ Թաղապետութեան նախագահ Թօփալ Օսմանի գըլխաւոր ղեկավարութեամբ:

Ահաւասիկ պատառիկ մը՝ ահաւոր Տարագրութեան ընթացքին խալամացմամբ վերապրող երկու մանկտի քոյրերու (Արմինէ եւ Հերմինէ Զալըքեան) խոստովանութենէն, որ մէկ դրուագն է դեռ Կիրասոնցիներու զարհուրելի Խաչակրութեան: «1915 Յունիսի մէջ, Երկուշաբթի օր մը 60-ի չափ շնորհքով Հայեր բռնուեցան եւ բանտ դրուեցան. իմացանք որ հոտ շատ մը չարչարուելէ ետք՝ տարուեր մորթուեր են Գուլադ Գայա ըսուած տեղը: Մեզի ալ վեց օր միջոց տուին ճամբայ ելլելու: Մենէ առաջ մեկնող մեծ կարաւան մը փճացեր էր մինչեւ Ակն հասնիլը: Ամէն տեղ, մաս - մաս վար դրեր եւ մեռցուցեր էին այրերը: Մեր կարաւանը մէկ օրուան ճամբայ չորս օրէն կտրելով հասաւ Եուսուֆ Օղլու խանը. այրերը զատեցին, կապեցին ու տարին. ա՛լ չտեսանք զանոնք: Ծեծ ու բռնութիւն անպակաս էին ճամբան: Երեք օրէն Իքի Սու էինք. տեսանք մեր քաղաքին ժանտարմա Գօմանտանին որ քաշածներնիս տեսնելով կը խնդար: Հեռացուցին մեր հայրիկն ալ, եւ մենք կուլայինք. Քալեցինք նորէն. ամէն դի մեռել եւ արիւն կը տեսնէինք: Երբ Թամ Տէրէ հասանք, հանուեցուցին ամէնքս ալ եւ առին մեր վրայէն ինչ որ գտան: Փլած տունի մը քովէն անցանք. գերաններուն տակ շատ մը դիակներ կային: Հասանք Թամզարա. տաճիկներ վըրանիս խուժեցին, «երէ հաւատքնիդ փոխէք՝ կ'ազատիք» ըսին: Սամանլըգէն քիչ մը հեռանալով նշմարեցինք որ իրարու վրայ դիզուած մարդիկ կային. զարահիսարցի Հայեր են եղեր, գնդակով եւ կացինով սպաննուած: Կամուրջէ մը անցած ատեննիս՝ ջուրը ծածկուած էր դիակներով: Ծեծով եւ հրմշտուքներով քալեցինք նորէն. մեր խումբէն շատեր պակսած էին: Եփրատէն անցնիլ կար հիմա. քիչեր գիտէին լողալ, որով խեղդուեցան. քանի մը զարահիսարցի կիներ ալ գետին եզերքը կապեցին եւ վառեցին: Անգամ մը ջուր խմել պէտք եղաւ. հոտած դիակ մը ձգեցին մէջը, որ զանիկ ու ծարաւնիս չանցունենք: Ածպաերի մէջ, պուլկարահրպատակ Գրրգէսէլեան 3 եղբայրներ կապեցին եւ տարին մորթել Թուրքի մը գերեզմանին վրայ: «Սատկեցուցէ՛ք աս ծոցոր կնիկը (կ'ըսէին մեր մայրիկին համար) որ չի կրնար կոր քալել եւ քալողներուն արգելք է...»: Խեղճ մաման ինկաւ գետին եւ մենք քշուեցանք նորէն հրացանի կոթերով: Ազուանիս գիւղը զարահիսարցի նոր կարաւանի մը միացանք. Քիւրտերը յարձակեցան եւ շատերը մեռցուցին:

(Շար. 312)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

խօսելով «Ղարաբաղ» Կոմիտէի մասին՝ առհմիրանները ազգայնական շարժում մը, որոնք երեք տարի կրցան պահել իրենց համերաշխութիւնը եւ Հայաստանը տանիլ ճանչցուած անկախութեան մը սեմին։ Առաջնորդ - դէմք մըն է, կ՚ըսէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի համար, հեռուէ իր ձիրքերով, չափաւորութեամբ, «նախապահական» դիմագիծով։ Կ՚անդրադառնայ Վազգէն Մանուկեանի հետ մրցակցութեան, գնահատելով այս վերջինոյն խմաստութիւնը թեկնածութիւնը ետ առնելու։ Խօսելով միւս թեկնածուներուն մասին, կը յիշէ որ Պարոյր Հայրիկեան միայն ձայներու 7%-ը ստացած է եւ դաշնակցութեան թեկնածուն ալ 4%, հակառակ անոր որ «նախկին համայնավար մը, չառ հակաթուրք, Զօրի Բալայեան քաշուած էր ի նպաստ Հ.Յ.Դ.-ի թեկնածուին, թէեւ իր անունը մնաց քուէաթուղթերուն վըրայ»։ Իր գրութեան վերջաւորութիւնը կրկին գնահատական մըն է Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի համար։

«LA LIBRE-BELGIQUE» (18 octobre)

L. TER-PETROSSIAN
REMPORTE HAUT LA MAIN
LES PRESIDENTIELLES

Պրիւսէլի կաթողիկէ օրաթերթին Մոսկուայի թղթակիցը կը չեշտէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի տպաւորիչ յաղթանակը եւ նորընտիր նախագահը կը նկարագրէ որպէս մէկը, որ մոլեգնօրէն տարուած է Հայաստանի անկախութեամբ, բայց, բացարձակապէս զերծ է քաղաքական վրիպականութենէ։

«LE POINT» (19-25 octobre)

ARMENIE
LA HAINE AU FUSIL

Օլիվիէ Վէպէր չահեկան թղթակցութիւն մը ստորագրած է «Լը Փուէն»ի վերջին թիւին մէջ, ուր ինչպէս առջի գիշեր (Հոկտեմբեր 15) Արմէնֆաքս - Հ.Բ.Ը.Մ.-ի երեկոյթին իր անձնական վկայութիւնը կրնայ բերել Շահումեանի, Բուզլուխի շրջանէն ուր եղած է։ Շատ չենք ծանրանար այս յօդուածին վրայ, քանի Օլիվիէ Վէպէր խոստացած է «Յառաջ»ին յատուկ գրութիւն մը տալ։

Զաւակները՝

Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ալեանաքեան,
Տէր եւ Տիկին Խոմոն Ալեանաքեան,
Օր. Ալիս Ալեանաքեան,

Թոռները՝

Իռէն, Մարի-Ալեքսանտրա, Ժան-Վազգէն, Վերոնիք, Անիթա-Քրիսթէլ, Ռոզի ինչպէս նաեւ Չիլինկիրեան, Նակէլ - Օլսէն (Նորվեկիա), Քիւրքճեան (Զուիցերիա), Գրլանճըք (Զուիցերիա), Ալլահվերտեան, Մարթայեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Աւետեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկ. 19-ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Հոկ. 24, ժամը 14-ին Իսիի Ս. Մարիամ-Աստուածածին եկեղեցին 6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux եւ մարմինը կը փոխադրուի Մէօտոն-Թրիվոյի գերեզմանատունը ժամը 16.45-ին։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Պր. Պետրոս Նուքաէլ եւ զաւակները,
Տիկին Վիքթորիա Երամեան եւ զաւակները,
Տիկին Ժիւլիէթ Թոմասեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Լը Պոռնեը եւ զաւակները,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԷՏՈՒԱՐ ՊԵԼՏՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 19-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 21-ին, Պիվէռ - կատտան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հաուըրտ Գարակէօզեան Նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԵՒ ԶԱՊԷԼ
ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ-Ի

իրենց զաւկին՝

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ-Ի

ինչպէս նաեւ՝ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւիթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ. - Տիկին Արաքսի Տօնապետեան իր ամուսնոյն՝ Բաբիկ Տօնապետեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր զարմիկին՝ Կարպիս Գապատայեանի թարմ յիշատակին, Արաքսի Գազանճեան 250 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Dîner de Gala
85EME ANNIVERSAIRE
de l'U.G.A.B. - MARSEILLE
le Samedi 26 Octobre à 20 heures
Salons du Palais du Pharo
58, boulevard Charles Livon — 13007 Marseille
sous le patronage d'*ALEX MANOOGIAN*
Président d'Honneur à vie
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Présidence de Monsieur et Madame *LEON KEBABDJIAN*
Président du Comité Régional de FRANCE
Partie musicale. — *Mme R. Tchurukdichian - Rosso*
(chanteuse lyrique)
accompagnée au piano par *Mme L. Guironnet*
Pour tout renseignement et réservation contacter le. — 91. 76. 10. 17

Particulier
cherche
personne parlant arménien pour garder un enfant à plein temps à Boulogne-Billancourt.
Tél. : 45. 20. 06. 58

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, որպէս իւղագին.-

Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1000 Ֆր., Տիկին Ֆրանս Մելիքօֆ 5000 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Լոյոս 100 Ֆր., Պր. Շահվերտի 1000 Ֆր., Անանուն նուիրատու մը՝ 400 Ֆր., Տիկին Տէմիրեան 200 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Պեվեքլեան, Նոյեմի Թաշճեանի մկրտութեան առթիւ 2000 ֆրանք, Անանուն Նուիրատու մը, Եկեղեցւոյ գըրադարանի ֆոնտին 200 Ֆր.։

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 3000 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի ընկ. Արշալոյս Ալթունեանի մահուան եւ քառասունքին առթիւ։

— ՃԱՇ —

Պոլսոյ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութիւնը հաւատարիմ իր դպրոցաշէն ծրագրին, կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանին, նախակրթարանի առաջին դասարանին բացման առթիւ։

Ճաշը տեղի պիտի ունենայ Էյֆէլ աշտարակի դիմաց - Կրէկուար նաւանաշարանի մեծ սրահին մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 13-էն մինչեւ 20 ։

Հեռաձայնել.-
30. 21. 15. 15 (Bureau)
30. 21. 25. 03 (Bureau)
48. 93. 79. 34 (Domicile)

SOIREE
ARMENIENNE
au profit de
l'école
tebrotzassère
Le Samedi 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ
60-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

պաշտօնական այցելութիւն մը կու տայ Հարաւային Ֆրանսայի հայ գաղութին, Հոկտեմբեր 23-30-ին։

Պատրիարքը «Հրաչափառ»ով մուտք կը գործէ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 17-ին։

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9.45-ին, Մայր Եկեղեցւոյ օծման 60-րդ տարեդարձին առթիւ կը պատարագէ եւ օրուան հանդիսութիւններուն կը նախագահէ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, աջակցութեամբ ունենալով՝ Տաթեւ եւ Վաչէ Ծ. Վարդապետները։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի։

Պատարագի ընթացքին, ժամը 11-ին գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի աւստրալիան Ֆրանսայի համար։

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ երանաշնորհ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի եւ ապա՝ Վահան Խորասանճեանի (Մայր Եկեղեցին կառուցանող) հոգւոյ ի հանգիստ։

Պատարագէն յետոյ հացկերոյթ կը սարքուի ի պատիւ Պատրիարքին, Ա. Ջրբաշեան սրահը։

Ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան.- Հեռ.- 91.77.84.70։

●

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20.30-ին Պատրիարքը հանդիպում մը կ՚ունենայ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը, գաղութէն ներս գործող կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ժողովուրդին հետ, եւ կը խօսի՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿ»ին մասին։

Պատրիարքը կը պատասխանէ ներկաներուն հարցումներուն։

●

Պատրիարքին այցելութիւնը ի Մարսէյլ կը կատարուի հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Հայոց Արեւմտեան Եւրոպայի
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ-ի
եւ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Ներկայացուցիչներու ժողովի։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ մեր ժողովուրդը սոյն հանդիսութեանց։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.652 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.652

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընտրութիւններու արդիւնքներու հռչակումէն ետք, Նախարարապետ՝ Եըլմազ իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուց, բայց Նախագահ Էօզալ խնդրեց որ դեռ տանի ընթացիկ հարցերը: Սիւլէյման Տէմիրէլի ՏՃՓ-ի յաղթանակը այնքան ալ մեծ չէ որպէսզի կարենայ առանձին կառավարութիւն մը կազմել: 27%-էն քիչ մը աւելի ընդդէմ Անավաթանի 24%-ին, մեծ բան չէ: Իրենց կը հետեւին ընկերային Դեմոկրատները՝ 20% եւ Էրպաքանի իսլամապաշտները 16%: Ուզէ չուզէ Ս. Տէմիրէլ դաշնակից մը պէտք է գտնէ Ազգ. Ժողովին մէջ, ուր լաւագոյն պարագային 450-ի վրայ 184 աթոռ ձեռք պիտի ձգէ: Իր «բնական» զինակիցը կը նկատուի Էրպաքանի կուսակցութիւնը, որու ձեռք ձգած ձայներու առաւելութիւնը քիչ մը խաբուսիկ է, եթէ նկատի առնուի որ այս անգամ զինակցած էր Թիւրքէշի ազգայնական ծայրայեղ աջին հետ եւ իրենց միացած էր իսլամական փոքր ուրիշ կուսակցութիւն մըն ալ: Քիւրտերն ալ յատկանշական մասնակցութիւն մը բերած են: Հարաւ-արեւելեան նահանգներուն մէջ Ակտասանքի ժողովրդական կուսակցութիւնը-միակ քիւրտ կուսակցութիւնը ներկայ Ինէօնիւի կուսակցութեան ցանկերուն վրայ-զգալի յաղթանակներ կը տանի: Բայց, Ինէօնիւ հաւանական չէ որ աւելի մեծ թիւով երեսփոխաններ ունենայ, որովհետեւ Քիւրտերը կ'ուզեն առանձին խմբակ մը կազմել (շուրջ 20 աթոռ կրնան ունենալ), առաջին անգամ ըլլալով զգալի դարձնելու համար իրենց ներկայութիւնը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԳԵՐԱԽՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ (վերակազմուած օգոստոսեան ձախողած փուչին վաղորդայնին) աշխատանքները սկսաւ Հոկտեմբեր 21-ին, միայն եօթը Հանրապետութեանց մասնակցութեամբ: Ուկրանիա, Վրաստան, Հայաստան մերժած են երեսփոխաններ նշանակել, մինչ Ազրպէյճան եւ Մոլդովա միայն դէտեր ղրկած էին: Գորպաչով բացման իր ճառին մէջ փորձեց փրկել ինչ որ կը մնայ փրկելիք - եթէ բան մը մնացած է - եւ բարենորոգումներու ծրագիր մը ներկայացուց: Ընդհանուր անտարբերութիւնը պահ մը վերջ գտած է, երբ Գորպաչով սպառնացած է «սահմանադրական միջոցներ» ձեռք առնել ընդդէմ անոնց որոնք փորձեր կ'ընեն՝ «ազգայնացնելու կամ սեփականացնելու խորհրդային զինեալ ուժերը»: Ակնարկութիւնը կը վերաբերի Ուկրանիոյ, Ազրպէյճանի: Այս առընչութեամբ, դեր-բարենորոգող՝ Եդուրդ Աֆանասիեւ յայտարարած է. -«Անգամ մը եւս, իրականութեան բաղդատմամբ՝ ուշ մնացած է»:

ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻՆԵՐՈՒ եւ Առողջապահութեան նախարարութեան միջեւ տարուած բանակցութիւնները խզուեցան Երեքշաբթի առտու, Հոկտեմբեր 22, ժամը 4ին եւ հիւանդապահուհիները չհրաժարեցան նոյն օրուան իրենց ցոյցէն, Գամպիյէն Նախարարութիւն: Դեռ սպասելիք մըն ալ կայ՝ «Հիւանդապահուհի գործողութիւն0» որ պիտի սկսի Զորեքշաբթի օր բոլոր հիւանդանոցներուն մէջ, ուր միայն ստիպողական պարագաները նկատի պիտի առնուին: Վերջին հանդիպումը, հիւանդապահուհիներուն եւ Նախարարին միջեւ տեւած էր ժամը 18-էն առաւօտեան 4, բայց հիւանդապահուհիները անընդունելի գտած էին եղած առաջարկները. - 50 Ֆր. պարգեւ Կիրակի օրուան աշխատանքին համար եւ 4500 պաշտօնի ստեղծում 3 տարուան վրայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ 48 ժամուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ եւ այս առթիւ հարցազրոյցներ ալ տուաւ հեռատեսիլէն «Լը Մոնտ» տեսակցութիւն մը հրատարակած էր Հոկ. 22ի իր թիւին մէջ, ուր Նախագահը կ'ընդունի թէ Լիբանանի հարցերը դեռ չեն կարգադրըւած, կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ պիտի մասնակցի Մատրիտի ժողովին, որ Լիբանանի չի վերաբերիր (Լիբանան սահման ունի Իսրայէլի հետ եւ անդամ է արաբական լիկային): Համոզուած է որ Սուրիոյ նախագահը անկեղծ է եւ վճռած է գործադրել Թայէֆի համաձայնագրերը, որոնք սուրիական ուժերու պարպումը կը նախատեսեն Պեքայէն 1992 Սեպտեմբերին: Հրաուի կը հաստատէ որ որեւէ հարց չկայ Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ եւ կը մաղթէ որ Ֆրանսա վերագրաւէ իր հին դիրքը Լիբանանի մէջ: Պէյրութ հրաւիրեց Նախագահ Միթերանը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ պատանդներէն մէկը՝ Ճէսի Թըրնըր, որ 4 տարի եւ 9 ամիս է իսլամական ծիհատին ձեռքն էր, ազատ արձակուեցաւ Հոկտեմբեր 21-ին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՄԻԼԼԻՅԷԹ»

Թուրքերը շատ պարզամիտ ձեւով կը մեկնաբանեն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի «*Միլլիյէթ*»ի այս խորհրդածութիւններէն:

**

«Միլլիյէթ»*ի Մոսկուայի թղթակիցը՝ Ճէնք Պաշլամըշ թերթին Հոկտեմբեր 19-ի թիւով կը հաղորդէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահ ընտրութիւնը, չեշտելով յատկապէս այն հսկայ համեմատութիւնը, որ Երեւան եկաւ միւս հինգ թեկնածուներուն ու նորընտիր նախագահին ստացած քուէներուն միջեւ:* «Ընտրութեան արդիւնքները ցոյց տուին, թէ ժողովուրդը նեցուկ չեղաւ Թուրքիոյ հանդէպ աւելի կարծր քաղաքականութիւն մը որդեգրելու հետամուտ Դաշնակցութեան թեկնածու Սօս Սարգսեանին» *կը գրէ ան ու կ'աւելցնէ՝ թէ Մոսկուայի հայկական ներկայացուցչութեան մէջ տեղադրուած քըւէատուփերու արդիւնքները եւս կը պարզեն, որ տեղւոյն Հայերը զօրավիգ են Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին:*

Թուրք լրագրողին համաձայն, Հայաստանի նորընտիր նախագահին բանբերը՝ Լեւոն Զուրաբեան, արդիւնքները «Միլլիյէթ»*ի հաղորդելով ըսած է, թէ* «Հայաստան որեւէ փոփոխութիւն պիտի չընէ Թուրքիոյ նկատմամբ իր մեղմացումի քաղաքականութեան մէջ»:

Երեւանէն, Ճէնք Պաշլամըշի հարցումներուն պատասխանող Զուրաբեան աւելցուցած է, որ «եթէ հարկ է խօսիլ փոփոխութեան մը մասին, ապա անիկա՝ Թուրքիոյ հետ աւելի սերտ յարաբերութիւններու հաստատման ուղղութեամբ պիտի ըլլայ»:

**

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ ՄԻՇՏ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱԿՆԿԱԼԷ ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ

«Միլլիյէթ»ի մէջ (Հոկ. 21), *թերթին Անգարայի թղթակիցը՝ Ն. Եալչըն ահազանգ կը հնչեցնէ Նախիջեւանի մասին ու Թուրք պատկան մարմիններու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ «սովի դատապարտըւած» ազերի բնակչութեան կարիքներուն վրայ:*

Ան կ'ըսէ թէ, մինչ Թուրքիա հիւսիսային Իրաքի Քիւրտերուն 5,5 միլիառ թըրքական լիրա արժողութեամբ «մարդասիրական օժանդակութիւն» կ'ուղարկէ, անդին՝ Նախիջեւանի Թուրք Հանրապետութեան 350 հազար բնակիչները անօթի կը

(Շար.ը Դ. էջ)

Retour de Chahoumian

NDLR. - Nous avions signalé dans notre numéro d'hier l'excellent reportage qu'Olivier Weber avait signé dans la dernière livraison du Point. Nous le remercions d'avoir bien voulu apporter aux lecteurs de Haratch aussi son témoignage. Le titre est de la rédaction.

Dans son quartier général de Chahoumian, Chahen Ovassapian tient une comptabilité précise du stock de carburant dont il dispose. Trois mille litres en réserve, ce qui suffit à peine pour deux jours de ravitaillement: les ambulances, les jeeps qui montent au front, à trois kilomètres, à Karachinar, les tracteurs qui montent aux champs Chahen Ovassapian, 33 ans, est le numéro deux du Conseil Régional de Chahoumian, et à ce titre responsable de la logistique : l'arrivée de la farine par hélicoptères, le stock de médicaments à gérer, les armes et les munitions à distribuer.

Le quartier général de Chahoumian est un dépôt d'autobus, là où Chahen travaillait avant le conflit. Dans son bureau, le drapeau du parti Dachnagtzoutioun, une image de la Vièrge Marie et un boulier, qui sert à compter les sorties de carburant. Bien plus que le drapeau, puisque les fédaïs arméniens ne mettent pas en avant leur appartenance politique dans cette région, c'est le boulier qui symbolise la nature du combat ici: gérer la pénurie, compter sur ses propres forces.

Car Chahoumian est un ilot arménien en Azerbaïdjan, à l'extrême-nord du Haut-Karabagh.

Le district de Chahoumian, peuplé de 16.000 habitants, bien que faisant partie du Karabagh historique, donc de l'Artsakh, n'est pas inclus dans la région autonome, car détaché lors du découpage de 1923. La situation n'en est que plus précaire, car les futures négociations sur le Haut-Karabagh pourraient ne pas inclure à l'ordre du jour la question de Chahoumian. L'accord signé le 23 Septembre entre les républiques d'Arménie et d'Azerbaïdjan laisse ainsi entrevoir un certain flou sur cette question, bien qu'un représentant de Chahoumian ait été présent lors de la négociation.

Mais cinq jours de voyage dans le district de Chahoumian et dans la pointe à l'extrême-nord du Haut-Karabagh, à Gulistan, permettent de souligner le niveau de combativité des fédaïs arméniens, et leur détermination. La ligne de front passe au-delà des villages de Manachid, Karachinar, Bouzlough, Erkedg. Quelquefois, la situation est extrêmement difficile pour les habitants, car la partie azérie bombarde les villages, sans distinguer les objectifs militaires des bâtiments civils. A Karachinar par exemple, des canons de 53 et 100 mm. ainsi qu'un tank situé à 3 km. bombardent continuellement la zone, et la population est souvent contrainte de se réfugier pour quelques jours dans d'autres villages. Mais toutes les personnes rencontrées se sont montrées très déterminées, désireuses de rester sur leurs terres. Chacun semble conscient que reculer devant les Azéris et se replier, par exemple en Arménie, c'est abandonner la cause du Karabagh et affaiblir la position arménienne. Chaque famille se met en contact plus ou moins direct avec le Conseil Régional. Les employés, ouvriers, fonctionnaires qui ne peuvent plus travailler à cause de la guerre, continuent de recevoir leur traitement, par le Conseil, qui distribue l'argent reçu de Erevan.

Vahag, ingénieur en électricité, est ainsi devenu l'intendant de l'hôpital de Chahoumian. Il a trois enfants,dont un fils étudiant en économie à l'Université d'Irkoutsk, en Sibérie, à qui il envoie une partie de son salaire. Comme nombre de familles, il vit en semi-autarcie, avec son jardin qui produit fruits et légumes et une basse-cour qui assure viande et œufs. Le chauffage est au bois, et on se débrouille entre voisins pour aller chercher en tracteur quelques troncs dans la montagne. La femme de Vahag est très représentative de la majorité des mères de famille rencontrées : tenace, audacieuse, débrouillarde.. «La table est toujours fournie, assure-t-elle, mais ce qui manque le plus, ce n'est pas la nourriture, mais le matériel d'école pour nos enfants, et de quoi nous éclairer!». Depuis le 13 Avril, il n'y a plus d'électricité dans la région: les Azéris ont coupé les fils. Alors on s'éclaire avec quleques rares bougies ou des lampes à pétrole, que l'on remplit bien souvent avec les gouttes prélevées sur les réservoirs des hélicoptères qui atterissent encore.

Les deux filles de Vahag ne vont pas en classe pour l'instant, car l'école a été bombardée à la mi-septembre, et les élèves ont pris peur. Une peur qui pointe dans toutes les conversations: les adultes sont prêts à tenir longtemps, s'il le faut, mais l'avenir des enfants les inquiète.

Pour visualiser la vie quotidienne dans le Karabagh et à Chahoumian, dressons l'inventaire des différentes questions.

● *Situation alimentaire :*

Pas de pénurie à ce niveau. Un Karabaghtsi vit mieux qu'un Erevantsi, à salaire égal, dans le sens où ne manquent pas les produits alimentaires, qui y sont moins chers. Tomates, pommes de terre, haricots, choux, aubergines, pommes, raisins, pêches y poussent en abondance. La terre y est très fertile. «Pourquoi partir d'ici, alors que la terre y est si bonne?» entend-on souvent dans les champs. Les Karabaghtsis considèrent —à juste titre— que leur condition de paysan n'est pas désagréable, et que «la vie est facile ici». Le bétail aussi abonde, et la viande ne manque pas sur les tables —poulet, porc, agneau, mouton, bœuf. Les produits qui manquent? La farine, le sucre, le sel, le thé et le café, et l'huile. Ces produits arrivent au compte-goutte par hélicoptères. Mais en général, la population du Karabagh est en mesure de vivre en quasi-autarcie. Il est intéressant de noter que les échanges monétaires sont minimes: on n'achète pas avec de l'argent — la plupart des commerces ont d'ailleurs fermé— mais on troque, on échange des services, de la nourriture, etc...

On récupère tout aussi: les chassis de voitures cassées, la moindre vitre, etc., avec un trésor d'ingéniosité. Bref, la guerre a imposé le règne du système-D, c'est-à-dire la débrouillardise.

OLIVIER WEBER

(*A suivre*)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

ՊՕՄՈՆԻ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մանկապարտէզով պիտի զբաղէր դարձեալ Տիկին Սիրվարդ Դարբինեան, տնտեսի, դռնապանի պաշտօնն ալ իր վրայ առնելով, աւլել, սրբել, բողբոջի տղոց կէսօրուան ճաշերը տաքցնել, կերակրել, եւ դեռ ուրիշ բաներ ալ ... Վերի Պօմոնի բնակիչ, մարաշցի Օրիորդ Մարի Գասպարեան (*) կը զբաղէր 3-րդ դասարանով եւ ամէնքիս պատմութեան եւ կրօնի դասերով, ինչպէս ամէն առաւօտ ներկայ - բացական կանչելով եւ մեր զանձումները կատարելով։

Երկու առաջիններուն արդէն ծանօթ էինք Թաղէն. ամէնքս ալ սրտատրոփ կը սպասէինք մեր վարժարանի վարիչին եւ երկրորդ եւ երրորդ դասարաններուն պատասխանատուին որ կանչուած էր Փարիզէն, Դպրոցասէրի շրջանաւարտներէն՝ քսանամեայ Օրիորդ Գալենիկ Մարտիրոսեանին։ Բայց մեր առաջին հանդիպումէն իսկ, անոր մեզի ուղղած նախաբան - դասէն իմացանք որ ան կը ներկայանար մեզի իբրեւ տարեց ընկեր, պատրաստ մեր ուսումի պահանջներուն եւ հարցումներուն։

Արդարեւ, անոր առաջին օրուան դասապահերուն՝ հայերէն, ֆրանսերէն, թուաբանութիւն, յափշտակուած սէրով մը հետեւելէ ետք, աշակերտներս՝ սկսանք գոհունակութեան ակնարկներ փոխանակել իրարու։ Նոյնիսկ, զբօսանքի պահուն, մեզի բոլորովին անծանօթ բջիջ խաղին կանոնները ցուցադրելով՝ մեզի հետ ալ լծուեցաւ եռանդով աջ ու ձախ վազվզել, գնդակով մը փուլ եկած լիփերու աշտարակը վերականգնելու համար։

Եւ մեծ աշակերտներուս համակրանքը մեր նոր ուսուցչուհիի հանդէպ այնքան ուժեղ եղաւ որ քիչ մըն ալ անոր ընկերութիւնը վայելելու համար, չորս - հինգ հոգիով անոր գիրքերով լեցուն պայուսակը փոխն ի փոխ տարինք մինչեւ իր տան պարտէզի դրան առջեւը, էրզրումցի Ստեփան եւ Սօֆի Ոսկեանի բնակարանը։ Եւ այս սովորութիւնը շատ յաճախ կը կրկնուէր, դասերէն դուրս՝ հայկական կեանքի վերաբերեալ մեր հետաքրքրութեան ծարաւը յագեցնելու բուն ցանկութեամբ։

Առաւօտեան, դասերու սկիզբը եւ իրիկուան, արձակուելէ առաջ, աշակերտները ոտքի հանելէ ետք, Օր. Գալենիկը մէջտեղը կը կենար, երեք մատները ճակտին տարած, «Յանուն հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ»ին տողը միաձայն կ'առնէին «Հայր Մեր»ը եւ անոր «այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»էն ետք միայն՝ անոնց հրաման կը տրուէր դուրս ելլելու։

Բայց յետագային, մեկնելու աճապարող չարաճճիներ կը փորձէին արագացնել աղօթքը, աւելի շուտ դուրս փախչելու նպատակաւ։ Սակայն, նոյնքան խորամանկ եւ խստապահանջ Օր. Գալենիկը՝ բարձրաձայն կը դանդաղեցնէ անոր ընթացքը, եթէ զայն սկիզբէն իսկ առնել չտար։

Մեր նորահաս տնօրէնուհիին կողմէ հաճելի նորութիւն մըն ալ մեզի համար կիրարկուեցաւ։ Ամէն առաւօտ, ընդարձակ բակին մէջ, նոյնիսկ պաղ օրերուն - քանի որ անոր համար ամառուան եւ ձմեռուան հագուստները շատ չէին զանազանուեր իրարմէ - ան մեր դէմ կեցած՝ իր առոյգ շարժումներուն ընկերանալով «մէկ, երկու, երեք, չորս», մարզանքի փորձերու կը լծէր մեզ, շնչառութեան տեսակներէն սկսելով։ Շաբաթ, կէսօրէ ետքերն ալ յատկացուած էին ձեռագործի պահերուն, երգավարժութեան եւ ազգային կամ բարոյական պատմութիւններու ունկնդրութեան։

Միակ անբնական միջադէպը աշակերտներուս համար, դեռ մահուան խորհուրդին անտեղեակ, երբ անակնկալօրէն պատահէր ննջեցեալի մը յուղարկաւորութիւնը։ Ստիպուած էինք մեր նստարանները լքել եւ հաւաքուիլ բակին մէկ կողմը, եթէ ձմեռ էր՝ եկեղեցիին մէկ անկիւնը, մինչեւ որ կրօնական թափօրով եւ յուզեալ յուղարկաւորներով շրջապատուած դագաղը դուրս տարուէր։

Այսպէս, շատ բնական կերպով կ'ընթանար մեր դպրոցական կեանքը, երբ Դեկտեմբերի սկիզբը մեր ուսուցչուհիները որոշեցին Կաղանդի տօնածառի մը կազմակերպումը։ Թաղին մէջ սրահ չգտնուելուն, ամենայարմարը նորէն եկեղեցին համարուեցաւ։ Դարձեալ անձնուէր ձեռքեր հրապարակ իջան, խորանին առջեւը բեմ շինելու, երկար տախտակներ շարելով նստուկներու վրայ, եւ անոր երկու կողմերն ալ հեծաններ կանգնելով՝ վարագոյր ալ կախեցին։ Մեծ կաղանդի ծառ մըն ալ զարդարուեցաւ եւ Կաղանդ պապայի հագուստովն ալ ներկայացաւ մեր մէջէն ամէնէն հասակաւորը՝ Աւետիս Աւետիսեան, հակառակ անոր մէկ շիլ աչքին։

Եւ Թաղեցիները խուռներամ եկան իրենց ուսուցչուհիներուն թափած ջանքին պտուղները ճաշակելու։ Կարծես ամէն մէկ ծնողքի աչքերը միայն իր լաճին էր ուղղուած։ Մայր մը կը մրմռար իր աղջկան ետեւը կեցած ըլլալուն, ուրիշ մըն ալ՝ ծայրը դրուելուն։ Սակայն, փոթորկայոյզ Տիկին Լօժէնը, բոլորովին սանձարձակ, վարէն իսկ կը պոռար իր դժգոհութիւնը եւ անխուսափելի կերպով, գալիք բոլոր հանդէսներուն՝ իր տղուն դերը պիտի սահմանէր ան բոլոր հանդիսականներուն առջեւ։

Գալով մեր տարեվերջի հանդէսներուն, անոնք տեղի կ'ունենային պարտէզին մէջ, դարձեալ բեմ մը կառուցանելով։ Դասական պարծած ծաղիկներու եւ չինական պարերէն զատ, տրամախօսութիւններ ալ կը ներկայացուէին, ինչպէս «Խեչոյին թուղը», «Թիք - Թաք», «Շունն ու կատուն» եղանակաւորուած, եւ դեռ ինչ - ինչ սրտայոյզ եւ ծիծղուն տեսարաններ։ Աւելորդ պիտի ըլլար ըսել որ բեմին վրայ բոլոր պիտոյքները տուր - առոր տունէն կուգային, կարի մեքենաներ, արդուկներ, մուշտակներ, բարձ, ծածկոց, եւայլն։ Շատ մը հեռատես մայրեր, չինական պարին համար գնուած իրենց 10 - 12 տարեկան աղջիկներուն ծաղկաւոր շրջազգեստները կը խորհէին վերապահել անոնց ապագայի ճէհիզի պողջային, ինչպէս հրապարակաւ կը ծանուցանէր Տիկին Խումար Դարբինեանը իր Սիրանոյշ աղջկան համար։

Մեր դպրոցին կանոնաւոր յաճախումին համընթաց, ամէն Կիրակի, սկսայ եկեղեցի երթալ կանուխէն, այսինքն «Տէր գի Բազում»ին առնէն։ Եւ այնտեղ, գրաբարով լսուած տաղերը, շարականները, սաղմոսները կուգային արմատացնել եւ հաստատել ինծի աշխարհաբարով տրուած դասաւանդութիւնը ամէնօրեայ դպրոցին մէջ, եւ հետզհետէ զգալ գրաբար լեզուին դասականութիւնն ու համը բուրումնաւէտ։

Եւ հնաբանութեան աչքով, ճշդելու ենք որ Պօմոնի մեր նորաստեղծ եկեղեցին, մեզի արդէն ծանօթ ուր Սթանիսլաս Թօրբանի Ս. Յարութիւն մատուռէն ժառանգած էր հետեւեալ անօթները. զոյգ մը արծաթապատ քշոցներ, երկու արծաթակազմ աւետարաններ, մէկը՝ ճաշու, միւսը՝ Իսպարթերիցի, մեծ ճաշու գիրքը, ատենի ժամագիրքը, Շարակնոցը, Տօնակարգը, արծաթեայ սաղաւարտ եւ փակաս, ոսկեզօծ սկիհ, արծաթեայ ձեռնախաչ ապակիի տակ ամփոփուած մասունքով, խաչահանգիստներու ժամանակ գործածելի, երկու իւղանկարներ, մէկը՝ Յակոբայ Մծբնայ հայրապետը ներկայացնող, իսկ միւսը՝ Տրդատ թագաւորի եւ Աշխէն թագուհիի օծումը Գրիգոր Լուսաւորիչէն, եւ վերջապէս թեմական առաջնորդի աթոռը, որուն վրայ նստած Պալաքեան Եպիսկ.ի նկարը քաշուած լուսանկարիչ Մանուէլի կողմէ, ամբողջ Հարաւային Ֆրանսայի հայ տուներէն ներս մուտք գործած էր։

Յիսուն տարի ետք ալ, այս սրբազան անօթները կրնամ ճշգրտութեամբ զանազանել, այնքան որ, ամբողջ տասը տարի մօտէն ընտելացած եմ անոնց հետ ժամանակին։

Մեր այս վերոյիշեալ տարիներուն, Մեսրոպ Նարոյեանի շրջանին, Պոլսոյ պատրիարքարանի դիւանապետ Յակոբ Վարժապետեանի որդին, Մարսէյլի մէջ՝ լրագրող Յովհաննէս Վարժապետեան, որ Յի - Յի ծածկանունով ճանչցուած էր ֆրանսահայ մամուլին մէջ (եւ որուն զաւակն ալ, իր մեծ-հօր անունը տէրը, մէթր տիտղոսի տիրացած, կարծես ազգասիրական առհաւութեամբ մը, այժմու փոխ-ատենապետն է Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան), ուրեմն մեր Յի - Յի-ն, Մարսէյլի մէջ լոյս տեսնող «Ժողովուրդի Ձայն» թերթին մէջ, 1935, Հոկտեմբեր 13-ին, տեղւոյն արուարձաններուն կը վերագրէ հետեւեալ մարդահամարը. Պուվառ Օտոն՝ 500 տուն, երկու Սէն Թ'Անթուան՝ 350 տուն, Սէնթ - Մարկրիթ՝ 150, Սէն - Լու՝ 380, Սէն - Ժերոմ՝ 200, իսկ Պօմոնի համար՝ 650 տուն։

Արդէն այս թիւը ինքնին փաստացի գրաւական մը էր Պօմոնի կարեւորութիւնը զգացնող՝ հայկական Մարսէյլի շրջափակին մէջ։ Իսկապէս, բնաւ պատճառ չկար որ Պօմոնցիները ինքզինքնին երջանիկ չհամարէին։ Ունէինք մեր սեփական դպրոց - եկեղեցին, անբասիր ու գործունեայ թաղականներ, ուսուցչական անձնուէր կազմ, Պոլսեցիներու քաջածանօթ շարականագէտ Գրիգոր Մեհտերեանի աշակերտներէն՝ Լեւոն Ճերահեան իբրեւ դպրապետ եւ հոգեւոր հովիւ Պալաքեան Եպիսկոպոսի ձեռնասուն՝ Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, ֆրանսական պաշտօնական շրջանակներուն մէջ իր խօսքը արժեցնող։

Այս առաւելութիւններուն ամբողջութիւնը կրնար Պօմոնը համեմատել Սամաթիոյ կամ Սկիւտարի նման հայկական եռուզեռ կորիզի մը։ Եւ այս նկատողութեամբ, կ'արժէր որ յաջորդով ալ անդրադառնայինք Մարսէյլի մեծագոյն թաղին մշակութային եւ հոգեւոր գործունէութեան, նախաշաւիղը Սփիւռքահայութեան նորատի կեանքին։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
1991, Հոկտեմբեր 5

(*) Իր մահուան լուրն է, զոր կուտար կապոյտ խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 18-ի թիւով։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ»

ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Թղթատարը Հոկտեմբեր 21-ին, շրջագայութեան կը դնէ յատուկ դրոշմաթուղթ մը, - 3,40 ֆրանք, «Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ»ի կազմութեան 30-ամեակին առթիւ։

Յետադարձ՝ հակիրճ ակնարկ մը սահմանումով յիշեցինք, թէ «Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ»ը հիմնուած է (Մայիս) 1961-ին, Լոնտոն, անգլիացի իրաւաբան Փիթըր Պենենսընի նախաձեռնութեամբ։ Ցայսօր կը մնայ անկախ շարժում՝ միջազգային գետնի վրայ, այլ խօսքով գերծ կառավարութիւններու, քաղաքական, վարդապետական, կրօնական, ցեղային թէ տնտեսական խմբակցութիւններու հակակշռէն։ Շատ շուտով կը դառնայ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան լծուած կազմակերպութիւն մը, որ միշտ լուրջ քննութիւններու վրայ հիմնուած անաչառ թղթածրարներով կը փորձէ մերկացնել՝ դատապարտութեանց եւ պահանջներու գիծով, բոլոր ձեւի եւ բնոյթի հալածանքները՝ չղթայազերծուած Պետութիւններու կողմէ, տեսակէտ ունեցող, զայն արտայայտող քաղաքացիներու դէմ։ «Էմնըսթի»ն, որ խորհրդականի իրաւունք կը վայելէ ՄԱԿ-ի եւ ԻՒՆԵՍՔՕ-ի մօտ, իսկ դէտի հանգամանք Օ - Իւ - Ա.-ի քով, այսօր աւելի քան մէկ միլիոն անդամ կը հաշուէ (այս թիւին մէջ նկատի կ'ունենանք գործօն համակիրներն ալ), ցրուած մօտաւորապէս 150 երկիրներու մէջ։ Մասնաճիւղերու թիւը՝ ազգային, պաշտօնական, շատ աւելի քիչ։ Այս կազմակերպութիւնը, որ կը ղեկավարուի ընտրուած Խորհուրդի մը կողմէ (պաշտօնապէս ճանչցուած մասնաճիւղերու պատգամաւորները ամէն տարի համախմբուելով կ'ընտրեն անոր իր անդամները) 1977-ին կ'արժանանայ Նոպելեան մրցանակի՝ խաղաղութեան գծով։

Հիմնադրութենէն ցայսօր, կազմակերպութեան չափանիշները կը մնան..

- Պահանջ, որպէսզի բովանդակ աշխարհի մէջ ազատ արձակուին իրենց համոզումներուն, մորթի գոյնին, ազգային դիմագիծին, լեզուին կամ կրօնին հետեւանքով բանտարկուած անձեր (պայմանով, որ բիրտ արարքներ գործած չըլլան). հոսկէ կը ծագին տարակարծութիւններ, քանի Պետութիւններ կան՝ մենատիրական, բռնատիրական բնականաբար, կամ՝ ընդհանրապէս, որոնց սահմանադրական - քրէական օրէնսդրութեամբ այս կամ այն քայլը կը նկատուի հակօրինական։

- Պահանջ, որպէսզի հասկնալի (իմա՝ տրամաբանական) ժամանակի մը մէջ, քաղաքական գործունէութեան սահմանումով բանտը դրուածներ ենթարկուին անաչառ դատավարութեան (այս կէտն ալ կը բախի դժուարութիւններու, չէ՞ որ կան Պետութիւններ, որոնք դնդակ նետելով, իբրեւ թէ «պաշտպանեալ» փաստաբաններով կամայական վճիռներ կ'արձակեն, իրենց համար «այլախոհ» նկատուած մարդոց դէմ)։

- Դէմ կը մնայ մահապատիժին, չարչարանքներուն եւ ամէն տեսակ վայրագ, անմարդկային վճիռներուն եւ կեցուածքներուն (*).

«Էմնըսթի»ի գործունէութեան դաշտը տարէ - տարի կ'ընդարձակուի։ Գլխաւոր ապացոյցը տասը տարեկան տեղեկագիրներն են, որոնք կանոնաւոր լոյս կը տեսնեն նախ անգլերէն, ապա ֆրանսերէն, ապահովաբար այլ լեզուներով ալ թարգմանաբար։ Տեղեկագիրները կը տարածուին բոլոր ցամաքամասերուն վրայ՝ Ափրիկէ, զոյգ ամերիկեան աշխարհներ, Ասիա, Եւրոպա. նաեւ Միջին Արեւելք ու Հիւսիսային - Ափրիկէ, այսինքն՝ ենթացամաքամասեր։ Պէտք չէ անտեսել նոյնպէս կազմակերպութեան հրապարակած առանձին ուսումնասիրութիւն - տեղեկագիրները, այլազան առիթներով, այս կամ այն հարցին մասին։ Յաճախ է, որ Պետութիւններ կը հարկադրուին «տեղի տալ», երբ կը նկատեն, թէ լրատուութեան միջոցներու ճամբով թիրախ կը դառնան խիստ քննադատութիւններու, նոյնիսկ դատապարտութիւններու։

Անշուշտ միամիտ ըլլալու չէ մտածելով թէ ուղին հարթ գիծ մը կը պարզէ։ Դեռ շատ են «ժխտումները», «ուրացումները»։ Կայ կեղծաւորութեան պարագան՝ Պետութիւններ, որոնք հոգեչահ խօսքերով կ'արտայայտուին մարդկային իրաւունքներու մասին, - յարգել, պաշտպանել, աւելին՝ պահանջել, - բայց իրականութեան մէջ զանոնք գաղտնի կ'ոտնահարեն։ (Խորհուրդի պատասխանատուներէն մէկը դեռ վերջերս սա յատկանշական խոստովանութիւնը կը կատարէր, - Միացեալ Ազգերու մէջ կամ այլուր քիչ չէ թիւը անոնց, որոնց համար որեւէ բնոյթի խոշտանգում, չարչարանք կը մնայ դատապարտելին։ Բայց եկէք տեսէք որ գրեթէ ամէնուր այս կամ այն չափով, այս կամ այն ձեւով եւ, մանաւանդ, աննկատ ի գործ կը դրուին «դատապարտելի արարքներ»։ Նոյն պատասխանատուն նոյնիսկ կ'ըսէր՝ ոմանց համար (հասկնալ՝ իշխանութիւններ) չարչարանքը փիրայատուկ զէնք կը նկատուի, այլ խօսքով՝ միջոց։

Իրաւ այս վիճակին մէջ ինչո՞ւ զարմանալ, եթէ այս տարեշրջանին համար եւս հաստափոր դատաստանագիրք մը հրապարակուի «Էմնըսթի»ի կողմէ։

ԺԻՐԱՅՐ

ՏԱՆՕԹ. -

(*) «Էմնըսթի»ի 1984-ի հատորին մէջ հետեւեալ սահմանումներուն կը հանդիպինք։ Չարչարանք՝ իշխանութեան ձեռքին գործիք (միջոց), աղէտ, որուն դէմ պէտք է պայքարիլ։ Դահիճ՝ մարդկութեան թշնամի, ինչպէս անկէ առաջ եղած է Ծովահէնը, անոր կողքին ստրուկի վաճառականը։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ, ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ, ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԺԱՄ

Բ.

Ամէն տարի, այս եղանակին, երբ ամառնային ժամու գործածութիւնը կը վերջանայ եւ ժամացոյցները ժամ մը ետ կ'առնենք, անպայման կ'անդրադառնամ, թէ մեր կեանքի օրերուն կշռոյթները կախեալ չեն ժամացոյցի վրայ արձանագրուած անփոփոխ ժամերէ, ինչպէս կը կարծենք ընդհանրապէս, այլ կախեալ են լոյսի ու խաւարի իրերայաջորդութենէ մը, որ կը փոխուի եղանակին համաձայն։ Մեր թեւի ժամացոյցը խամաճիկ մըն է պարզապէս, որ ամէն եղանակին տարբեր բան մը ցոյց կուտայ մեզի։ Ամառուան մէջտեղ, երբ ժամացոյցին սլաքները ցոյց կուտան յետմիջօրէի հինգը, եւ երբ տակաւին արեւը իր ամենադեղեցիկ ճառագայթները կ'ուղարկէ վերերէն, կրնա՞նք մտածել թէ օրը իրիկուն եղած է արդէն։ Այդ ժամուն, օրը տակաւին իր ամենափայլուն եւ ամէնէն քաշողական հանդրուանին վրայ է, մարդիկ յետմիջօրէի պտոյտներու կ'ելլեն, կամ ծով կը մտնեն, ծովային պտոյտներու կը ձեռնարկեն, մինչեւ իսկ արեւու ակնոց կամ գլխարկ կը գործածեն իրենք զիրենք պաշտպանելու համար արեւուն կիզիչ ճառագայթներէն։ Բայց Սեպտեմբերէն վերջ, մանաւանդ Յունուարին, կամ Փետրուարին, երբ նոյն ժամացոյցը նոյն ժամը ցոյց կուտայ, մութը արդէն սկսած է ծածկել ամբողջ մեր աշխարհը, արեւը վաղուց կորսուած է եւ փողոցներու լապտերները կը վառին իրերայաջորդ կերպով։ Մարդիկ այդ պահուն արդէն կը զգան, որ օրը իրիկուն եղած է, գիշերը սկսած է իր ցանցը հիւսել մեր ապրումներուն շուրջ։ Եթէ փողոց պիտի ելլենք այդ ժամէն վերջ, այդ ելքը մեր գիշերային կեանքին մաս պիտի կազմէ, գիշերային արկածախնդրութիւններու մեկնում մը պիտի ըլլայ ատիկա մեզի համար։ Դարձեալ գլխարկ պիտի անցընենք մեր գլխուն, բայց ո՛չ թէ պաշտպանուելու համար արեւէն, այլ պաշտպանուելու համար ցուրտէն եւ անձրեւէն, գիշերուան ցրտութենէն ու խոնաւութենէն։

Ձմեռ ատեն, իրիկունը ժամը վեցին, պահ մը կրնանք պատուհանին քով նստիլ ու նայիլ դէպի դուրս, նայիլ մերկացած ծառերուն, որոնք կը դողդողան խենթեցած հովերուն կամ մրրիկներուն դիմաց, նայիլ անձրեւներէն խոյս տուող խուճապահար անցորդներուն, նայիլ դիմացի տուներու ծխնելոյզներէն բարձրացող մուխերուն, եւ տրամօրէն մտածել, թէ ամառը նոյն ժամուն ամէն ինչ որքա՛ն տարբեր էր նոյն վայրերուն վրայ։

Ուրեմն ժամացոյցին սլաքները չեն, որ կը ստեղծեն մեր արշալոյսներն ու վերջալոյսները, մեր պայծառ առաւօտներն ու տխուր իրիկունները։ Լոյսի ու խաւարի յարաբերութիւնն է, որ կը ստեղծէ այդ բոլորը։ Ժամացոյցին սլաքները ամէն օր լոյսի կամ խաւարի տարբեր թանձրութիւն մը մատնանիշ կ'ընեն մեզի։ Եթէ ամբողջ տարի մը տեւաբար արգելափակուած մնայինք դուրսի աշխարհէն անջատուած մութ սենեակի մը չորս պատերուն միջեւ, մեր ժամացոյցին նայելով պիտի չկարենայինք հասկնալ, թէ դուրսի աշխարհին մէջ մո՞ւթը կը տիրէ, թէ լոյսը, թէ դուրսը մարդիկ օրուան ո՞ր պահը կ'ապրին, արեւավառ յետմիջօրէ՞ն, լապտերազարդ իրիկո՞ւնը, թէ խաւարակուռ գիշերը։

Ժամացոյցը, որ աշխարհի ամէնէն անայլայլ գործիքներէն մէկն է, որ ամէնէն ապահով ու անփոփոխ կշռոյթով է, որ կը բանի գիշեր կամ իրիկուն, հոս կամ հոն, իր այդ վստահելի ճշդրտութեան փոխարէն մեզի ցոյց կուտայ աշխարհի ամէնէն յարաբերական եւ խաբուսիկ բաներէն մէկը. ժամը։ Արդարեւ սլաքներուն ցոյց տուած ժամը բացարձակ ժամ մը չէ, չինծու ու արուեստական թիւ մըն է, որ մեզի կ'օգնէ միայն մեր գործերը դասաւորելու համար, եւ ո՛չ թէ մեզի ցոյց տալու համար բացարձակ այն գլխագիր Ժամանակը, որուն մէջ այդ պահուն կը գտնուի ամբողջ երկրագունդն ու տիեզերքը։ Բացարձակ այդ Ժամանակը տարբեր բան է, սլաքներուն ցոյց տուած ժամը տարբեր։ Բացարձակ Ժամանակը յարաբերականութիւն եւ կամայականութիւն չի ճանչնար։ Մինչդեռ սլաքներուն տուած ժամը յարաբերական է ու կամայական։ Սլաքները ամէն երկրի մէջ տարբեր ժամ մը ցոյց կուտան։ Եթէ մէկը վերէն կարենար նայիլ ամբողջ երկրագունդին, պիտի շուարէր, թէ ո՞ր երկրին ժամը իբր ճիշդ պէտք էր ընդունէր։ Իրականութիւնն այն է, որ ոչ մէկ ժամ ճիշդ է, կամ սխալ։ Միակ ճիշդը եւ անյեղլին, գլխագիր Ժամանակն է, որուն մէջ կը գտնուի ամբողջ տիեզերքը սա կամ նա պահուն։ Այդ Ժամանակը ո՛չ կ'ընդունի անուններ ինչպէս արշալոյս, միջօրէ, վերջալոյս, իրիկուն, կէս գիշեր, որովհետեւ նոյն պահուն իր մէջ ունի ատոնց բոլորն ալ, ո՛չ ալ կ'ընդունի ժամ, ինչպէս ժամը երեք, կամ ժամը հինգ, որովհետեւ այդ թիւերը մարդոց կողմէ դրուած կեղծ պիտակներ են, որոնք կը փոխուին երկրէ երկիր։

Այն պահուն, երբ այս տողերը կը գրեմ, կը ծփամ երկու տարբեր ժամանակներու մէջ։ Առաջինը այն ժամանակն է, զոր թեւիս ժամացոյցը ցոյց կուտայ ինծի։ Երկրորդը այն գլխագիր Ժամանակն է, որուն մէջ կը թաւալի ամբողջ երկրագունտը, ամբողջ տիեզերքը, տիեզերք մը մեզի ծանօթ ու անծանօթ ամբողջ իր ահաւոր տարածութեամբ։ Այս երկրորդը անըմբռնելի բան մըն է եւ կը գերազանցէ իմ հասկնալու կարողութիւնս։ Իսկ առաջինը, ժամացոյցիս ժամը, կը ծառայէ, կը ծառայէ միայն յարգելու մէկու մը հետ ժամադրութիւնս։ Ատոր համար ալ պէտք է վստահ ըլլամ, որ ինծի ժամադրութիւն տուողն ալ նոյն ժամացոյցը կը գործածէ։ Անգլիայէն եկող մէկը, եթէ իր ժամացոյցին վստահի, երկու ժամ, կամ երեք ժամ կրնայ ուշանալ իր ժամադրութեան։

Ռ. Հ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ
ՎԵՆԵՏԻԿ - ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին, Վենետիկի Մայրավանքի Տաճարին մէջ, Մխիթարեան հինգ Միաբան Հայրեր՝ Հայր Մարտիրոս Ապաճեան (օծուած 1961-ին), Հ. Վրթանէս Ուլուհօճեան (օծուած 1964-ին), Հ. Սահակ Ճեմճեմեան (օծուած 1964-ին), Հ. Եղիշէ Ճիւլեան (օծուած 1967-ին) եւ Հ. Տաճատ Եարտըմեան (օծուած 1972-ին) Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճանը ստացան՝ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր՝ Հ. Գէորգ Վ. Պալեանի ձեռքով։

Յիշեալ Հայրերը, իրենց ետին, ունին առաքելական ծառայութեան եւ ուսումնադիտական նշելի վաստակ, քաջատեղեակ ըլլալով իրենց Մխիթարեան հոգեւորականի առանձնային պարտաւորութիւններուն. - Սպասը մեր Եկեղեցիին եւ Սպասը մեր Մշակոյթին։

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երեկոյեան ժամերգութենէն անմիջապէս յետոյ։ Խարտաւիլակութեան պաշտօնը կատարեց Հ. Յովսէփ Ծ. Վրդ. Պէհեսնիլեան։ Ներկայ էր վանաբնակ բոլոր հասարակութիւնը։

Սուրբ Գրական ընթերցումներով, շարականներով, աղօթքներով, խունկ ու բուրվառով, հինգ ընծայեալներուն տրուեցաւ Ծայրագոյն Վարդապետութեան տասը աստիճանները։ Ոգեշնչող ու խորհրդալից պահեր էին, երբ Աբբահայրը հանդրուան առ հանդրուան կ'ըսէր. - «Առէ՛ք առաջին ... երկրորդ ... երրորդ եւայլն» ... աստիճան Ծայրագոյն Վարդապետութեան, թուելով անոնց իրաւ հոգեւորական ըլլալու պարտաւորութիւնները, ժողովուրդին մէջ Աւետարանին Խօսքը քարոզելու եւ տարածելու առաքելութեամբ, առանց մոռնալու «անձնական կեանքի վկայութիւն»ը, որովհետեւ կայ ամենասերտ միացում մը կեանքին ու գործին միջեւ։ Հո՛ս է կեանք - գործ յղացքին վսեմութիւնը եւ արժէքը։

Վարդապետ — Հոգեւորականը, ըստ Մաշտոցի արարողութեան էջերուն մէջ սեղմուած ոգիին, մանրանկարն է Աստուծոյ, որ ամէն տեղ է եւ ամէն ինչէ աւելի՝ կ'ենթադրուի որ կ'աշխատի Բարիին ու մարդկային բարձրագոյն արժէքներու իրականացումին համար։

Աստուծոյ ուժին խորհրդաւորութիւնը, անըմբռնելիութիւնը եւ ամենակարողութիւնը՝ երկիւղալի մըթնոլորտով մը կը պարուրեն հոգեւորական «սպասարկու ծառան», որ ո՛չ միայն կեանքի ու մահուան խորհուրդին իմացումն ունի, այլ նաեւ իր հաւատքին ու պաշտօնին տուած արտասովոր կարողութեամբ՝ կ'օժտուի հոգեկան հրաշքներ գործելու, ինչպէս նաեւ համեստութեան գիտակից մարդոց ներաշխարհները օրհնելու եւ անոնց մեղքերուն թողութիւն տալու գերբնական ձիրքով։

Վարդապետական աստիճաններու ծիսա - արարողական բովանդակալից գրութեան հեղինակն է Հայ Եկեղեցւոյ առաքելատիպ անձնաւորութիւններէն՝ «Գերահռչակ հռետոր եւ անյաղթ ախոյեան սուրբ հաւատոյ» Րաբունապետ Գրիգոր Տաթեւացին, պատմական Հայաստանի Սիւնիք նահանգին Տաթեւի Վանք - Վարդապետարան - Համալսարանի հանրածանօթ ուսուցչապետը եւ ոգին (մահացած Տաթեւի մէջ, 1409-ին)։

Սրբազան արարողութեան աւարտին, Միաբանութեան վանաբնակ բոլոր Հայրերը, գոտեպնդուած արարողութեան թելադրական շունչէն, շնորհաւորեցին Ծայրագոյն Վարդապետները, իրարու մաղթելով՝ որ Աստուած անսասան պահէ Մխիթարեան դարաւոր Մայրավանքը եւ անոր նուիրեալ Միաբանութիւնը։

Հ. Տ. Ե.

(Վենետիկ)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթին խմբագիրը՝ Սարգիս Սելեան, վերջերս, մէկէ աւելի յօդուածներ ստորագրած է ռումանական մամուլին մէջ, հայկական տարբեր նիւթերու շուրջ։ Այսպէս, «Քոնթեմփորանուլ» թերթին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը, ան ոգեկոչած է ռումանահայ պատմաբան Յ. Ճ. Սիրունիի ծննդեան 100-ամեակը (1890 - 1973)։ «Ռոմանիա Լիթերարը» թերթին մէջ Ղարաբաղի նուիրուած յօդուածով մը՝ ան անդրադարձած է Հայկական Ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան, ապա ներկայացուցած՝ Արցախի մերօրեայ վիճակը։ Ռումէն Գրողներու Միութեան «Քոնթրափունքթ» թերթին մէջ եւս, Սելեանի յառաջաբանով ու թարգմանութեամբ՝ լոյս տեսած են Վանօ Սիրադեղեանէն քերթուած մը ու Զօրի Բալայեանէն յօդուած մը։ Վերջապէս, «Նացիունիա» շաբաթաթերթին մէջ յաջորդական քանի մը թիւերով հրատարակուած են Սելեանի «Հայերը» եւ «Թրանսիլվանիոյ Հայերուն կաթոլիկացումն ու հունգարացումը» բանասիրական զոյգ գրութիւնները։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ նոր լոյս տեսած է ծանօթ բանասէր ու բառարանագիր՝ Բարսեղ Թուղլաճեանի «Իսթանպուլի Հայոց եկեղեցիները» անուն եռալեզու (հայերէն, թրքերէն, անգլերէն) գեղատիպ հատորը, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի նիւթական նպաստով։ Բանասիրական ծաւալուն աշխատանք մը եղող այս գործը կը բաղկանայ 11 գլուխներէ, ուր կարգաւ կը ներկայացուին Հայաստանեայց Եկեղեցին, Ս. Էջմիածինը, Երուսաղէմի ու Պոլսոյ պատրիարքութիւնները, Պոլսոյ եւ գաւառի հայկական եկեղեցիներն ու գերեզմանատուները, հայ կաթոլիկէ եւ բողոքական համայնքները։ 460 էջերէ բաղկացած հատորին մէջ տեղ գտած են 700 գունաւոր ու սեւ - ճերմակ նկարներ, բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ յատակագիծեր։ Իր այս գործին համար՝ հեղինակը իբրեւ սկզբնաղբիւր օգտագործած է 130 հայերէն եւ օտարալեզու գիրքեր։

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքարանին այցելութիւն մը տուած է Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարին տեղակալը՝ Մէրի Ռայն, ընկերակցութեամբ Պոլսոյ ամերիկեան աւագ հիւպատոս՝ Թոմաս Քարոլինի (Հոկտեմբեր 7)։ Դահլիճին մէջ, հիւրերը ընդունուած են Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանի կողմէ ու պատշաճ տեղեկութիւններ ստացած՝ Թրքահայ համայնքի ազգային ու եկեղեցական կեանքին մասին։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ԿԻՐԱՍՈՆ

Զօպան Քէօփրիւ եւ Գանըլը Թաշ անանկ գէշութիւններ ըրին, որ կը սոսկանք պատմելու։ Էրզրումէն «զոլորտում» վրայ հասաւ բոլոր աղջիկները ժողվեց տարաւ, հակառակ Քիւրտերու ընդդիմութեան։ Յիսուն հոգի մը կային. քշուեցանք Թօքաթ՝ ուր սպասուհի եղանք Թուրքերու տուն. անուններնիս փոխեցին եւ «Նամազ» սորվեցուցին մեզի...»։

Կիրասոնի եկեղեցիներն էին Ս. Լուսաւորիչ եւ Ս. Սարգիս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Սրապիոն Քահանայ Այլարեան. - Ծնած 1859-ին Քէմախ, աշխարհական անուամբ Կարապետ, ուսած Մեծ Արմաշու Արամեան դպրոցը, յետոյ Սկիւտարի Ճեմարանը, երաժիշտ - ուսուցիչ, 1892-ին քաղաքական յանցանօք Պոլիս ձերբակալուելով՝ Երզնկա փոխադրուած եւ հոն երեք տարի բանտարկեալ, 1902-ին Սեբաստիոյ Սուրբ Նշան վանուց մէջ ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզճեանէ՝ Կերճանիսի Մէլիք Շէրիֆ գիւղին եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Երզնկա եւ 1910-էն ի վեր Կիրասոն՝ ուր սպաննուած, առանց աքսոր տեսնելու։

ՕՐՏՈՒ

Առաջին սանճագին՝ Տրապիզոնի պատկանող ծովեզերեայ քաղաք, խառն բնակչութեան 507 տունը միայն Հայոց (2540 հոգին Լուսաւորչական, 470-ը Բողոքական եւ 330-ը պանդուխտ), որոնք բախտակից եղան Սեւ Ծովու բոլոր եզերքներուն Հայ բնակչութեան։ Յունիս 12-ին կը ձերբակալուին տեղւոյն երեւելիները, 350 հոգի, եւ բանտի դառնութիւնները ճաշակելէ վերջ՝ կը տարուին միահաղոյն ի սպանդ։ Յիշենք առնցմէ՝ Մարտիրոս Շիրինեան (Թաղապետային նախկին տնօրէն), Անմահեան եղբարք (դեղագործ եւ փաստաբան), Վարդեան 5 եղբարք, Նազարէթ եւ Միսաք Հէքիմեան (Սանտըք էմինի եւ դատաւոր), Ծատուրեան եղբարք, Յակոբեան եղբարք եւայլն, եւայլն։ Իսկ երկսեռ հոծ բազմութեան թափօրները կը կազմեն վեց կարաւաններ՝ մէկ - մէկու ետեւէն, որոնցմէ այլերը կը դառնուին ճամբան եւ կը սպաննուին Սու Շէհիրը չանցած։ Մընացորդին ուղեգնացութիւնը կը յանգի մինչեւ Մուսուլ, կողոպուտի, ջարդի, քաղցի եւ հիւանդութեան դժոխային յաճախանքով մը՝ որ ճակատագիրն է եղած գաւառի անուր Հայութեան։ Սեբաստիոյ ուղին ընտող «սէվգըյաթ»էն միայն սակաւաթիւ վերապրողներ, որոնցմէ մին է Սեփոն Ճղնաւորեան։ Իրմէ քաղեցինք Օրտուցիներու եւ իրենց Երէցներուն մասին այս տեղեկութիւնները։

Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Կոմիտաս Քահանայ Փիշքօֆեան. - Ծնած 1859-ին Փէրչէմպէ գիւղախումբի Գարօլուգ գիւղը (Օրտու), աշխարհական անուամբ Յարութիւն, ուսած Թէփէ Քէօյի Սուքիասեան դպրոցը, 1901 Մայիս 26-ին ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզճեանէ՝ Գուչճը Էօրէն գիւղի եկեղեցւոյն վրայ, քահանայագործած անդ, Թիրէպոլու եւ Օրտու՝ ուր առաջնորդական փոխանորդ։

Տարագրութենէն քանի մը ամիս առաջ, տարապարտուց ամբաստանուելով՝ կը ձերբակալուի եւ հսկողութեան տակ կ'ուղարկուի Սամսոն. Բաւական ատեն տեղւոյն բանտին մէջ չարչարուելէ յետոյ՝ ճամբայ կը հանուի դէպի Սեբաստիա, ուր ուրեմն նահատակուելով։

Իմմանուէլ Քահանայ Հէքիմեան. - Ծընած 1873 Դեկտեմբեր 28-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Աւետիս, ուսած ծննդավայրին Մովսէսեան դպրոցը, հինգ տարի կրօնուսոյց անդ, 1908 Յունիս 8-ին ձեռնադրուած Յակոբ - Աչոտ Եպիսկոպոսէ, յետ քահանայութեան հեղինակած Համառօտ քննական ուսումնասիրութիւն Քրիստոնէութեան վրայ։

(Շար. 313)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

մեռնին....: Սննդամթերքի ու դեղօրայքի չգոյութենէ տառապող Նախիջեւանցիները թշուառ վիճակի մը մատնուած են ու իրենց բոլոր յոյսերը դրած՝ Թուրքիայէն գալիք հետաքրքրութեան կամ նեցուկի մը վրայ:

Ազրպէյճանի ենթակայ Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութեան մէջ դեղարանները ու նպարատուները պարապ են:

Պարզուած երեւոյթին ականատես Թուրք գործատէր մը, որ առեւտրական ընկերութեան մը պատասխանատուի իր հանգամանքով վերջերս Նախիջեւան գտնուած է, կը պատմէ թէ ինք ընդունուած է տեղւոյն վարչապետ՝ Պէճան Իպրահիմօղլուի կողմէ եւ անկէ խնդրագիր-նամակ մը բերած՝ Թուրքիոյ եւմտական նախարարին: Այս նամակին մէջ, Իպրահիմօղլու յայտնելէ ետք, թէ իրենք զոհերն են 70 տարուան համայնավար վարչակարգին, կը խնդրէ, որ Թուրքիա ձեռք երկարէ ու փրկէ զիրենք...:

Թուրք գործատէրը, որ Բաքու ալ այցելած է, իր տպաւորութիւնները «Միլլիյէթ»ի փոխանցելով կ'ըսէ, թէ Նախիջեւանի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին՝ ելեկտրական հոսանքը Հայաստանի ճամբով Ազրպէյճանէն ստանալու պարագան է: Եթէ Հայերը ուզեն, կրնան ամբողջովին գադրեցնել ու անել կացութեան մատնել զիրենք: Այս պատճառով, Նախիջեւան կը փափաքի ելեկտրականութեան իր սեփական կեդրոնները հիմնել, թէեւ ատոր ալ նիւթական միջոցները չունի: Հոս է, որ բոլորին աչքերը Անգարայի ուղղուած են, որմէ կ'ակնկալեն անհրաժեշտ օժանդակութիւնն ու նեցուկը: Մտահոգիչ պարագայ մըն ալ այն է՝ որ «Նախիջեւանցիներու քով զէնք չկայ, մինչ Հայերը մինչեւ ատամները զինուած են»...:

Թուրքիա, որ պատրաստակամութիւն յայտնած է ապահովելու Նախիջեւանի ելեկտրականութիւնը, կը սպասէ Արաքսի վրայ կառուցանուող կամուրջի շինութեան աւարտին: Այս կամուրջը յուսատու դուռ մը պիտի ըլլայ Նախիջեւանի համար, որ Թուրքիոյ մերձանալու իր ճիգին մէջ՝ կիւրեղեան տառերու փոխարէն սկըսած է արդէն գործածել լատինական գիրերը:

DINER - DANSANT

ASSOCIATION CULTURELLE
NAREG D'ENGHIEN

Diner dansant organisé au profit de ses élèves
le Samedi 9 Novembre à partir de 20 h.
Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains
(Face au Casino)

La soirée sera animée par
Marten Yorgantz
et son orchestre.

Venez nombreux pour nous apporter votre soutien et passer avec nous une soirée arménienne.
Veuillez réserver vos places en téléphonant au :

48. 41. 49. 37 ou 34. 17. 29. 26.

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Տէր եւ Տիկին Կի եւ Անահիտ Տը Լիւքա (ծնեալ՝ Տէր-Վարդանեան),

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր-Վարդանեան,

Օր. Ալիս Տէր-Վարդանեան,

Տիկին Եղիսաբէթ Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները,

Տիկին Ազատուհի Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Տէր-Վարդանեան Զապէլ եւ Նեկտար, Պէզազեան, Զաքարեան (Լօզան), Ռ. Կոջուլեան-Յովհաննէսեան (Լոս-Անճըլըս) եւ Մարգարեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ - ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
(Ծնած՝ 1903-ին Զիթոր, Էրզրում)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 21-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 14.30-ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին 8, Impasse des Monts ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Ժիւլիէնի գերեզմանատունը:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Մարսէյլի «Համազգային»ի դպրոցին:

ԱՅՑ
ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Նոյեմբեր 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կուտայ Պանթէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրէ ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը:

Ծաղիկի զետեղում, շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մաքս Տորմուա:

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզէն կայանը:

Paris fête l'élection présidentielle

L'U.G.A.B — A.D.L — S.F.A.
vous invitent à célébrer

«L'indépendance de l'Arménie et la première élection présidentielle libre»

le Mercredi 23 Octobre à partir de 19h.

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ՝

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
71-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 27-ին, առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, 7000 զինեալներու հոգւոյն:

Իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 13.30-ին ճաշ, մատաղ եւ յուշահանդէս: Ճաշարան՝ ՎԱՐԴԱՆ

52, Bd. St.-Germain, Paris 5e

Ճաշագին՝ 110 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ
ՈՍԿԵՋՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, առաւօտեան ժամը 10-ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «Նոթրը Տամ Տը Լա Կարտ» Աստուածամօր Նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական ուխտագնացութեան առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՇԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԱՐԱՔԷՀԵԱՆ
Ժողովրդապետ
Մարսէյլի եւ Շրջակայքի
Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ
60-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

պաշտօնական այցելութիւն մը կու տայ Հարաւային Ֆրանսայի հայ գաղութին, Հոկտեմբեր 23-30-ին:

Պատրիարքը «Հրաշափառ»ով մուտք կը գործէ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 23, ժամը 17-ին:

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9.45-ին, Մայր Եկեղեցւոյ օծման 60-րդ տարեդարձին առթիւ կը պատարագէ եւ օրուան հանդիսութիւններուն կը նախագահէ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, աթոռակից ունենալով՝ Տարօն եւ Վաչէ Ծ. Վարդապետները:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Պատարագի ընթացքին, ժամը 11-ին զոհաբանական մաղթանք կը կատարուի ազնիւ ազատութեան Ֆրանսայի համար:

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ երանաշնորհ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի եւ ապա՝ Վահան Խորասանճեանի (Մայր Եկեղեցին կառուցանող) հոգւոց ի հանգիստ:

Պատարագէն յետոյ հացկերոյթ կը սարքուի ի պատիւ Պատրիարքին, Ս. Ջրբաշեան սրահը:

Ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. - Հեռ.- 91.77.84.70:

●

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20.30-ին Պատրիարքը հանդիպում մը կ'ունենայ Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը, գաղութէն ներս գործող կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ժողովուրդին հետ, եւ կը խօսի՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿ»ին մասին:

Պատրիարքը կը պատասխանէ ներկաներուն հարցումներուն:

●

Պատրիարքին այցելութիւնը ի Մարսէյլ կը կատարուի հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Հայոց Արեւմտեան Եւրոպայի
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ-ի

եւ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Ներկայացուցիչներու Ժողովի:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ միացեալ ժողովուրդը սոյն հանդիսութեանց:

Dîner de Gala
85EME ANNIVERSAIRE
de l'U.G.A.B. - MARSEILLE

le Samedi 26 Octobre à 20 heures
Salons du Palais du Pharo
58, boulevard Charles Livon — 13007 Marseille
sous le patronage d'*ALEX MANOOGIAN*
Président d'Honneur à vie
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Présidence de Monsieur et Madame *LEON KEBABDJIAN*
Président du Comité Régional de FRANCE
Partie musicale. — *Mme R. Tchurukdichian - Rosso*
(chanteuse lyrique)
accompagnée au piano par *Mme L. Guironnet*

Pour tout renseignement et réservation contacter le. — 91. 76. 10. 17

SOIREE ARMENIENNE
au profit de
l'école tebrotzassère

Le Samed 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24

JEUDI
24 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.653 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.653

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, անգամ մը եւս, փաստաբանի իր նախկին արհեստին դիմեց, պաշտպանելու համար իր կառավարութիւնը եւ խօսք հասկցնելու բողոքողներուն եւ դժգոհներուն: Էտիթ Քրէսո՞ն, Միթերան կը ճշդէ որ կը նախընտրէ ժողովրդականութիւն չունեցող անձ մը, քան՝ մէկը որ կ'ուզէ ամէնուն հաճելի ըլլալ: Կրկին կը գովէ իր նախարարապետուհին, բայց շատ առանձին է այդ մարզին մէջ, քանի ուրիշ հաւնող չկայ, ոչ իսկ ընկերվարականներուն մէջ: Պերեկովուայի տնտեսական քաղաքականութիւնը լաւ է, Ֆրանսայիններուն անտրամադրութիւնը «հոգեբանական տաղնապ»ի հետեւանք է (շատ երեւոյթին փոյթ մը պէտք է...): Խիստ է հողագործներուն հանդէպ, կը բաւէ՛ կ'ըսէ, շեշտելով թէ կարելի չէ հանդուրժել բռնութեան, կառավարութեան համբերութիւնը հատած է: Հիւանդապահուհիները կը հասկնայ, բայց տրուած որոշումները բաւարար կը նկատէ: Դրամ ուզողներուն կը յիշեցնէ որ այդ դրամը հարկատուներուն, այսինքն ժողովուրդին դրամն է որ պիտի տրուի, ուրեմն պէտք չէ չափազանցել: Հոկտեմբեր 23-ի մամուլին կարգ մը օրգաններ գիտել կու տային, որ լաւ կ'ըլլար եթէ Պետութիւնը իր ծախսումներուն առեն ալ այդքան բծախնդիր ըլլար: Մնաց որ Միթերան չէ ինչ որ էր եւ իր մարդիկն անգամ կը գիտակցին, որ այլեւս անոր ելոյթները կամ ճակատ ելլելը չեն կատարեր ակնկալուած դերը:

ԱՄԱՖԱԹ Փարիզ եկաւ, աւելի ճիշդ՝ Փարիզէն անցաւ առջի օր եւ տեսնուեցաւ Ռ. Տիւմայի, բայց նաեւ խորհրդային Արտաքին նախարարին՝ Պանկինին հետ: Ամէն պարագայի մէջ, շատ յայտնի չէ թէ ինչ դուրս պիտի գայ Մադրիտի ժողովէն: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Լեւի կը ճշդէ արդէն «Հողամասերը մեզի կը պատկանին»: Խօսք չի կրնար ըլլալ որ ետ տրուին Այսրյորդանանը կամ 1967-ին գրաւուած միւս հողերը: Հարցը միայն ինքնավարութեան կրնայ վերաբերիլ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին կը ստորագրուէր Քամպոճի խաղաղութեան դաշնագիրը, որ սկզբունքով վերջ պէտք է դնէ քսանամեայ քաղաքացիական պատերազմի մը, գլխաւորաբար յառաջացած Կարմիր Խմերներու գործած ցեղասպանութեամբ իրենց իսկ ժողովուրդին վրայ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Հաւաքականութեան 12 երկիրները համաձայնագիր մը ստորագրեցին «Ազատ-փոխանակումի եւրոպական Միութեան» հետ, որ կը համախմբէ Աւստրիան, Զուիցերիան, Ֆինլանտան, Նորվեկիան, Իսլանտան, Շուէտը եւ Լիխտենշթայնը հաստատելով «Եւրոպական Տնտեսական Տարածութիւն»ը (էսփաս-էքոնոմիք-էօրոփէէն): 1993-էն սկսեալ, ապրանքները, սպասարկութիւնները, անձերը, դրամագլուխները ազատօրէն պիտի կարենան երթեւեկել 19 երկիրներուն մէջ: Վկայականները, օրինակ, պիտի ընդունուին ստորագիր բոլոր երկիրներուն մէջ:

ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ, նոյնիսկ ամէնէն բարձրագոյն դիրքի վրայ գտնուողները Չորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 23-ին, պարտաւորուեցան նաեւ հիւանդապահուհիներու պաշտօնը կատարել, այս վերջինները «Գործադուլ 0» հռչակած ըլլալով: Բոլոր խնամքները, նոյնիսկ ճաշերու սպասարկութիւնը բժիշկները պիտի կատարէին հիւանդանոցներուն մէջ: Հիւանդապահուհիները, սակայն, տեղապական պարագաներու պիտի դադրեցնեն «գործադուլը»:

ՊՈԼՍՈՅ տիեզերական պատրիարք ընտրուեցաւ Ս. Սինոդոսին կողմէ, Հոկտեմբեր 22-ին Բարթուղիմէոս Եպիսկոպոսը, որ Քաղկեդոնի մետրոպոլիտն էր: Նախընտրեալ թեկնածուն էր Պոլսոյ յոյն օրթոտոքս համայնքին: 264-րդ, յաջորդն է Ս. Անդրէասի, Պետրոսի եղբայրը եւ Բիւզանդիոնի Աւետարանիչը:

ՓՐՈՖ. Ժ. ՌՈՒ եւ Նէթէր եւ Կառեթա բժիշկները մեղադրանքի տակ առնուեցան հեմոֆիլներու սիտայով վարակումին պատճառով, ինչ որ շատ բուռն հակազդեցութեան մը առիթ տուաւ եւ մեղադրեալներն ալ կ'ըսեն թէ նախարարները պատասխանատու են եւ տրամադիր չեն քաւութեան նոխազի դեր կատարելու: Հարցը ծանօթ է, արիւնափոխութեան ազգային կեդրոնը, որուն նախկին տնօրէնն էր Կառեթա, հեմոֆիլներու վարակուած արիւն ներարկած է: Այդ շրջանին նախարարապետն էր Լօրան Ֆապիուս, Ընկերային հարցերու նախարարը՝ Ժորժինա Տիւֆուա եւ Ելմտական նախարար՝ Պեռեկովուա որոնք ուշացուցին, կ'ըսէ փրոֆ. Ռու, հարկ եղած միջոցառումները, անհրաժեշտ որոշումներու ստորագրութիւնը, որոնք թոյլ պէտք է տային երեւան հանել սիտա-է վարակուած արիւն տուողները: 1983-ին իսկ է որ հեմոֆիլներ զոհ գացած են այս ծանրակշիռ վարակումին եւ 1988-ի եւ 1989-ի բողոքներու հետեւանքով է որ հարցը հրապարակուած է եւ մէկը միւսին վրայ կը ձգէ պատասխանատուութիւնը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ, 1991-ի առաջին վեցամսեակին, 19 հազար ոճիր գործուած է թմրեցուցիչի հետ կապ ունեցող հարցերու պատճառաւ: Բաղդատմամբ նախորդ տարուան 40%-ի յաւելում մը կը նշանակէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ.- («Յառաջ»).-

Նախագահական ընտրութենէն ետք Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նիստը (Հոկտեմբեր 21) Բաբգէն Արարքցեանի կողմէ բացուեցաւ նորընտիր նախագահին ուղղուած շնորհաւորական խօսքով, որուն յաջորդեց պաշտօնին յանձնման ծափահարութիւնը:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք անդրադարձաւ ժողովուրդին կողմէ յայտնուած վստահութեան իր գլխաւորած իշխանութեան մէկ տարուան գործունէութեան հանդէպ: Ըսաւ թէ պիտի շարունակէ նոյն ընթացքը, հասնելու համար Հայաստանի լիակատար քաղաքական անկախութեան առաւելագոյնս մասնակցելով նախկին Խորհրդային Միութեան բոլոր դրական հոլովոյթներուն: Խօսքի աւարտին իր կարգին շնորհաւորեց փոխ-Նախագահ Գ. Յարութիւնեանը:

Ապա առաջարկուեցաւ Նախագահական պաշտօնականութեան ստանձնումի թուականը փոխադրել Նոյեմբեր 10-15-ին (*) երբ պատրաստ պիտի ըլլար կառավարական նոր կազմը: Առաջարկը ընդունուեցաւ 181 թեր քուէներով. երեք հոգի ձեռնպահ մնացին:

Ա. Թ.

(*) ԽՄԲ.- Վերջնական թուական որոշուած է Նոյեմբեր 11:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիսի համալրացական անդրանիկ մարզական խաղերուն իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Հայաստան, հինգ մարզիկներով: Ոսկի մետալներ շահած են Օ. Աբրահամեան (100 մեթր վազք) եւ Պ. Գրիգորեան (հեռացատք), որ ստացած է նաեւ 1200 ռուբլիի յաւելեալ պարգեւ մը:

Retour de Chahoumian

(Suite et fin)

● *Situation militaire :*

Elle est stable. Le rapport de forces semble égal. La partie arménienne a pour elle *l'avantage* de la motivation —et on sait ce que vaut une armée démotivée, aussi puisante soit-elle, voir les déboires de l'armée soviétique en Afghanistan de 1980 à 1988 ou de l'armée vietnamienne au Cambodge de 1979 à 1990.

Autres avantages : la connaissance du terrain —les fédaïs ne lancent des attaques qu'en zone arménienne, c'est-à-dire pour reprendre un village arménien pris par les Azéris— et une bonne formation technique.

Désavantages : (1) la faiblesse numérique. Il est impossible de citer des chiffres d'effectifs pour des raisons de sécurité, mais le rapport est souvent à 1 contre 8 —un Arménien contre 10 Azéris— ou 1 contre 10; (2) le sous-équipement en matériel lourd; les fédaïs ne disposent que d'armes légères avec une grande majorité de fusils de chasse et carabines, plus des kalachnikovs, acheminées d'Erevan ou récupérées sur l'ennemi. Quelques mitrailleuses lourdes de 12,7 mm. traînent dans les tranchées, ainsi que de rares canons de 53 mm. et des mortiers, alors que la partie adverse dispose en quantité de matériel lourd. A signaler, l'arrivée de munitions en provenance de Erevan, en quantités appréciables à la fin septembre.

Quand à la *stratégie*, elle est principalement *défensive*, en ce qui concerne la partie arménienne. C'est-à-dire que l'on défend une terre, un champ, un village, plus que l'on n'attaque, hormis les exceptions pour les reprises de villages. Ainsi pour la bataille de Bouzlough, village à l'ouest de Chahoumian. Tombé aux mains des Azéris le 13 juin, un groupe de commandos fédaïs le reprend les 16 et 17 septembre, en descendant de la montagne voisine. Des BTR —véhicules blindés— azéris défendaient la place, mais se sont repliés sur le village azéri de Todan, en contrebas. «Ils avaient installé ici des colons azéris, qui sont venus avec femmes et enfants» expliques Agop Khidirian, 33 ans, commandant de la zone, un ancien pâtissier. «Ils voulaient coloniser, on a même trouvé des plans de distribution des maisons, ajoute-t-il. On a décidé de reprendre la ville après le putsch car on savait que l'Armée Rouge ne pouvait plus intervenir». Bilan de l'attaque: 1 mort, et trois blessés côté arménien. En juin, lors de la chute du village, le bilan avait été beaucoup plus lourd, en raison de la violence de l'attaque menée conjointement par les Azéris et les troupes soviétiques de la 4e armée, appuyés par des hélicoptères.

Le 6 juin, selon le récit du commandant Agop, 400 Azéris ont attaqué des trois côtés à la fois, contre 13 fédaïs qui ont pu résiter jusqu'à l'arrivée de renforts.

Dans le village de Manachid, la ligne de front passe au bout du premier champ. Une dizaine de combattants font le guet dans une tranchée. Des matelas gisent sur le sol, ainsi que quelques casseroles de nourriture et des miches de pain. Il n'y a que deux mitrailleuses, récupérées sur les OMON azéris —les troupes du Ministère de l'Intérieur soviétique appelés bérets noirs— pour défendre l'endroit. A la jumelle, on distingue clairement le canon azéri, qui bombarde sans cesse les positions des fédaïs. «Il y a des combats tous les jours dans le coin» dit un fédaï.

On peut distinguer quatre origines, quatre types de combattant fédaïs :

(1) *Le groupe Arapo:* C'est une troupe d'élite, qui tire son nom d'un fédaï arménien célèbre. Ses membres, tout de noir vêtu, bien entraînés et armés, portant sur l'uniforme un insigne ressemblant à une croix, viennent prêter main forte en cas de «coup dur» et sont très mobiles.

(2) *Les anciens de l'Armée Rouge* : Selon une source militaire, il y avait 2030 Arméniens déserteurs de l'Armée Rouge. Une partie d'entre eux sont devenus fédaïs, tel Sergueï, 26 ans, né à Chahoumian, lieutenant de l'armée soviétique, qui vient de déserter, après 9 ans de présence dans la troupe. Le 3 juillet, il a pris ses vacances, et a rejoint presqu'aussitôt le Karabagh. Lorsque ses vacances se sont terminées, au lieu de rentrer, il a décidé de rester sur place. C'est un Afghantsi, un ancien d'Afghanistan, et à ce titre est devenu l'un des responsables du commandement de la zone de Bouzlough, spécialisé dans les «opérations délicates». «La guerre est encore plus dure ici qu'en Afghanistan, avoue-t-il, car nous n'avons presque pas d'armes».

Des déserteurs non-arméniens figurent parmi les fédaïs, dont un Russe, un Coréen originaire de la presqu'île de Sakhaline, et des Baltes.

(3) *Les fédaïs* : Ce sont dans la grande majorité des locaux, des Karabaghtsis. Certains se battent à mi-temps, viennent renforcer les troupes du front lors des attaques, ou restent à longue échéance sur les cites, dans les postes, dans les tranchées. Malgré le froid et le danger, le moral est bon. On économise les munitions autant qu'on le peut.

(4) *Les supplétifs* : Ce sont les fédaïs d'Arménie, qui viennent de Erevan. Certains restent une semaine ou deux, d'autres un mois. Ils sont recrutés par des ministères ou des associations, telle Tigran Medz, organisation de défense dirigée par Vazguen Sarksian.

● *Situation médicale :*

Il y a très peu de médecins au Karabagh. Le Ministère de la Santé, pour pallier à cette carence, a donc décidé d'envoyer régulièrement des médecins volon-

O. W.

(Suite Page 4)

ՏԻՐԱՆԸ ՏԻՐԱՆԻՆ ՀԵՏ

Մասնաւոր ժամադրութեամբ՝ տեսակցութիւն մը ունեցայ հետը:

Այս վերջին 7 տարիներու Լիբանանի քաղաքական վիճակը եւ իրեն պատահած անախորժ դէպքերը քիչ մը դառնացուցեր էին Տիրանը ... Բայց ան իր յաւիտենական ժպիտովը սիրով պատասխանեց հարցումներուս.

Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս երգիծանկարիչ դարձար:

- Լիբանանի այս ցաւալի խնդիրներէն շատ առաջ այցելութեան գացեր էի բարեկամի մը տունը, հոն հանդիպեցայ շատ պատկառելի կնոջ մը, եւ երբ խօսքը բացուեցաւ երգիծանկարչութեան մասին, այդ տիկինը այսպէս ըսաւ ինծի. «Տիրան, տարիէ շատ - շատ տարիներ առաջ, ես ձեր տունը հիւր եղած եմ ... դուն երախայ էիր, եւ փորիդ վրայ երկարած, գոյնզգոյն մատիտներով կը գծէիր ... կը գծէիր՝ տուներ, ծաղիկներ, տեսակ - տեսակ տարօրինակ դէմքեր ... ձեր տան բոլոր պատերը աղտոտած էին քու գծագրութիւններովդ ... այդ օրէն յայտնի էր ... որ բան մը պիտի ըլլաս ... նկարիչ կամ երգիծանկարիչ ...

Ո՞ւր ստացեր ես ուսումդ:

- Հալէպի գերմանական վարժարանը. այդ դպրոցական կարճ շրջանիս, գծագրութեան եւ արտասանութեան դասերուս մէջ, միշտ առաջինն էի գրեթէ:

Ի՞նչն է որ քեզ երգիծանկարչութեան մղած է:

- Շատ անգամ հարցուցեր են ինծի, թէ ձեր ընտանիքին մէջ նկարիչ ... արուեստագէտ եղա՞ծ է ... ուրկէ՞ ուր այս երգիծանկարչութեան սէրդ:

Ես տարտամօրէն կը յիշեմ հայրս. ան վաճառական էր եւ իրիկունները սովորութիւն ունէր քանի մը գաւաթ ճնկելու:

Հօրս violon d'Ingres-ը ջութակն էր. կը հաւաքուէինք իր շուրջը եւ ան կը նուագէր զանազան հին մեղեդիներ, եւ մենք հիացմունքով մտիկ կ'ընէինք...

Եթէ ժառանգականութիւն կայ, ես այսօր պէտք է վաճառական ըլլայի եւ ջութա՛կն ըլլար սիրելի զբաղումս:

Ե՞րբ եւ ո՞ւր հրատարակուեցան առաջին գործերդ:

- Երբ առաջին երգիծանկարս (եթէ չեմ սխալիր՝ Կանաչեանին էր) հրատարակուեցաւ Պոլսոյ «Կավռօշ» երգիծաթերթին մէջ, ոգեւորութիւնս անբացատրելի էր. շարունակեցի ուրիշ երգիծանկարներ ղրկել (Կամարենցին եւ Մաթթէոսին - 1919-ին Հալէպ կը գտնուէին), որոնք նոյնպէս տպուեցան ... երջանիկ էի:

Օր մըն ալ Թօլայեանէն նամակ ստացայ. ան կը փափաքէր որ կանոնաւոր կերպով աշխատակցիմ իր թերթին:

Քաջալերուած եղածէն, սկսայ աւելի սիրել երգիծանկարչութիւնը: Այդ օրերուն հետեւեցայ ճարտարապետ Ֆիլիփ Արփիարեանի թելադրանքներուն եւ ցուցմունքներուն. ան շատ խանդավառուած էր եւ շատ լաւատես, կ'ուզէր որ անպայման շարունակեմ ... եւ այդ էր հաւանաբար պատճառը որ վերջնականապէս կապուեցայ այս արուեստին:

Ֆիլիփ Արփիարեանը երգիծանկարի՞չ էր:

- Այո՛. մեծ պատերազմէն առաջ աշխատակցած էր Պոլսոյ զանազան թերթերուն:

1920-ին Պոլիս կը գտնուէի՝ Գերմանիա անցնելու եւ ուսումս շարունակելու համար: Վկայականով, նամակներով եւ յանձնարարութիւններով ներկայացայ պատրիարքին: Ան կարդալէ յետոյ՝ «դուն Մարտիրոս Էֆէնտի Աճէմեանին որդի՞ն ես» հարցուց.

- Այո, - ըսի:

- Հայրդ ո՞ղջ է:

- Այո՛. դեռ կ'ապրի. երբ Հալէպը ձգեցի, ան հիւանդ էր:

- Դուն ՈՐԲ չես, տղաս, չենք կրնար օգնել քեզի...

- Շատ շնորհակալ եմ, - ըսի եւ դուրս ելայ ... եւ գացի ուղղակի Երուանդ Թօլայեանին (Կավռօշ) եւ ըսի ով ըլլալս ... ան շատ ուրախացաւ եւ անմիջապէս փափաքեցաւ որ աշխատակցէի իր թերթին: Այդպէս էր որ եղայ պաշտօնական երգիծանկարիչը «Կավռօշ» երգիծաթերթին:

Այլեւս համոզուած էի թէ ուրիշ բացատրութիւն չկար. վաւերական երգիծանկարիչ էի:

Չէ՞ որ ամէն շաբաթ իմ գործերս կը հրատարակուէին թերթին մէջ:

Ուրեմն մնացիր Պոլիս:

- Այո՛: Յաջողութենէս շլացած՝ մոռցայ Գերմանիան ... հոն էր որ օր մը երբ Վարիէթէ թատրոնին մէջ հայ տրամաթիքը կը ներկայացնէր «ՁԱՐ ՈԳԻՆ»՝ հեղինակին (Շիրվանզադէ) ներկայութեամբ, մօտեցայ օթեակին ու վախով ու դողով գծեցի վարպետին երգիծանկարը: Թօլայեանը նոյն օթեակին մէջ էր. նշմարեց եւ ներկայացուց զիս մեծ վարպետին. - ան դիտեց գծածս. կարծեմ հաւնեցաւ եւ նայելով այդ կարճ տափատով տղուն եւ զարմացած՝ «դա շատ երիտասարդ է» ըսաւ:

- Այո, ճիշդ էր, շատ երիտասարդ էի. բայց երգիծանկարիչ, երգիծանկարիչը «Կավռօշ»ին, քիչ բան չէր: Ես աւելի եւս համոզուեցայ եւ կարծեցի թէ հասած եմ...

Իսկ բեմի՞ սէրդ: Մենք գիտենք թէ դուն եղած ես նաեւ դերասան:

Դերասանապետ Սեւումեան այդ օրերուն Պոլիս էր. պիտի ներկայացնէին «Ուրիէլ Ակոստան». բոլոր դերասանները կը պատրաստուէին: Ես ալ հոն էի, բեմի ետին: Իմ սիրելի քրօքիներուս համար կամացուկ մը մօտեցայ Սեւումեանի օթեակին. վարպետը մաքիյաժով զբաղած էր, իսկ ես իր գեղեցիկ փրոֆիլը գծելով: Բեմի հսկիչը մօտեցաւ ինծի եւ՝ «կամ դեր պիտի խաղաս եւ կամ երեսիդ ջուրովը բեմէն դուրս պիտի ելլես», ըսաւ:

- Խե՞նթ ես, ի՛նչ ես, - ըսի:

- Խենթ մենթ չկայ, - ըսաւ: Թեւէս բռնեցին ու տարին միւս անխօս դերակատարներուն քով: Զիս հագուեցուցին եւ ըրին պեխով ու մօրուքով զինուոր:

Երկրորդ օրը նորէն զինուոր եղայ «Ցո՞ երթաս»ի մէջ: Ի՛նչ հոյակապ էր Սեւումեանը Փեթրոնիւսի դերով. մանաւանդ ինքնասպանութեան տեսարանը ... իսկ Զափրաստի «Բիլօն»ի վարպետ խաղարկութի՛ւնը ... հիանալի էր:

Յափշտակութեամբ կը դիտէի ... ի՞նչ գեղեցիկ էր բեմը. ի՛նչ աղուոր էր դեր խաղալ, դերասան ըլլալ:

Երրորդ ներկայացումին ալ մասնակցեցայ Իւշկիւտիւի «Թագաւոր»ը թատերախաղին մէջ: Անխօս դերերու դերասան դարձած էի. եւ երբ Աշոտ Մատթէոսեանը - տրամաթիքի ռէժիսէօրը - երկու խօսքով դեր մը տուաւ ինծի «Հին Աստուածներ»ուն մէջ, բոլորովին կապուեցայ բեմին:

Սեւումեանի բոլոր դասախօսութիւններուն ներկայ եղայ. հետեւեցայ տրամաթիքի փորձերուն: Յաճախ ալ կ'երթայի Սկիւտարի Պէյլէրի պարտէզը (Պէրպէրեան Վարժարանին ճիշդ կից) դիտելու համար Ֆէլէկեան քոյրերու ներկայացումները. սիրեցի բեմը, կարծեցի թէ դերասան եմ արդէն:

Նուագի ընկերակցութեամբ երգիծանկարներ գծելը ե՞րբ սկսար:

Օր մը Երուանդ Թօլայեանը ըսաւ ինծի.

- Տի՛րան, պէտք է լրջօրէն պատրաստուիս: Պարահանդէսի միջոցին, որ տեղի պիտի ունենայ Սկիւտարի «Թէփէ» թատրոնի սրահին մէջ, նուագի ընկերակցութեամբ երգիծանկարներ պիտի գծես, ամէն մէկ նօթին հետ մէկ գիծ...

- Նուագի՞ ընկերակցութեամբ, այդ ի՞նչպէս կ'ըլլայ ... Վախը մտաւ սիրտս ... գիշերները քուն չունէի, եւ օրերը կը մօտենային...

Ներկայանալի հագուստ չունէի ... Աստուած միայն գիտէ թէ ինչ ժամեր անցուցի մինչեւ պարահանդէսին օրը...

Վազեցի Պէրպէրեան վարժարան: Բացատրեցի եղելութիւնը բարեկամներուս: Մէկէն փողկապ, շապիկ ... միւսէն՝ փայլուն կօշիկ ... երրորդէն մութ գոյն զգեստ մը ... եւ գացի Թէփէի թատրոնը.

- Ի՛նչ նուագ ... ի՛նչ զոյգեր. ի՛նչ պարեր ղեկավարութեամբ փրոֆէսէօր Միքիճանեանի, եւ ... ի՛նչ ոգեւորութիւն:

Իսկ ես, բեմին ետեւը, սեւ փիւզէնները ձեռքիս մէջ ամուր բռնած, սրտատրոփ կը սպասէի ճիշդ այն կենդանիին պէս, որ պիտի տանին սպանդանոց ... եւ յետոյ այդ սոսկալի ... ահռելի մտահոգութիւնը: Հապա՝ եթէ չյաջողիմ ... եւ ահա ահաւոր վայրկեանը, Թօլայեանը բեմ եկաւ եւ յայտարարեց. «Թերթիս երգիծանկարիչը նուագի ընկերակցութեամբ երգիծանկարներ պիտի գծէ», եւ բեմ հրաւիրեց զիս:

Բոլոր մարմնովս սկսայ դողալ եւ քիչ մնաց որ մարէի ... երբ տեսայ այդ հարիւրաւոր աչքերը, որոնք կը դիտէին եւ կը սպասէին անհամբերութեամբ...

Եւ նուագը սկսաւ ... բոլոր ուժերս հաւաքեցի, եւ... յարձակեցայ շըվալէին վրայ, ուր զետեղուած էին ճերմակ թերթերը եւ որոնք պիտի վճռէին ճակատագիրս:

Եւ... հազիւ վերջացած, ծափահարութիւններն ու պռաւօ-ները զիս բերին նորէն մեր աշխարհը... յաջողած էի... Անդրանիկ փաշայի շարժն էր... այդ վայրկեանին որքան մեծ կը զգայի ինքզինքս... մոռցայ հարիւրաւոր գլուխները... վախ չմնաց... Անդրանիկ փաշան էի կարծես:

Երկրորդը Պօղոս Նուպարն էր, յետոյ Վէնիզելոսը: Ապա ոգեւորուած՝ հրաւիրեցի ներկաներէն ոմանք, Կավռօշը, Աչոտ Բէչեանը, Փրոֆ. Միքիճանեանը, դերասան Զափրաստը եւ ուրիշներ... ոգեւորութիւնը անասելի էր եւ ես ծափահարութիւններէն ու շնորհաւորութիւններէն շլացած, վերջնականապէս կարծեցի թէ մեծ մարդ էի արդէն... երգիծանկարիչ - դերասան:

Մինչեւ ե՞րբ մնացիր Պոլիս.

- Հայրս մեռած էր եւ մայրս կ'ուզէր որ անպայման վերադառնամ Հալէպ...

Երբեք պիտի չմոռնամ Երուանդ Թօլայեանի խօսքերը, երբ գացի՝ իրմէ հրաժեշտ առնելու:

«Տես, Տի՛րան, շատ երիտասարդ ես եւ տաղանդաւոր. ամէն ինչ ունիս յաջողելու համար... մի՛ վերադառնար Հալէպ... շարունակէ աշխատակցիլ թերթիս... իսկ եթէ անպայման պէտք է մեկնիլ, գնա Փարիզ, տեղդ հոն է:

Եւ դուն Հալէ՞պ վերադարձար.

- Այո՛... Հալէպցի էի կրկին... առաջին գործս եղաւ կազմակերպել երգիծանկարներու ցուցահանդէս մը եւ յետոյ կազմել Հալէպի հայ սիրողներու թատերախումբը:

Չէ՞ որ երգիծանկարիչ էի եւ դերասան՝ Պոլսէն եկած... գիշերները փորձ, ցերեկները երգիծանկարներ, ի՛նչ ոգեւորութիւն, ի՛նչ եռանդ... իմ կարծիքով ինծմէ մեծը չկար, ինծմէ լաւը չկար... Պատկերազարդեցի «Հալէպահայ տարեգիրքը» այդ օրուան յայտնի անձնաւորութիւններու երգիծանարկներով... խմբատիպ շաբաթաթերթ մըն ալ հրատարակեցինք իմ գործերովս:

Ներկայացումները իրարու կը յաջորդէին, եւ թերթերը գովասանքով կը խօսէին մեր մասին:

Շատ հետաքրքրական է...

- Պիտի խաղային Շիրվանզադէի «Սեւերակների Վրայ»ն, ի նպաստ Կարմիր Խաչին...

Մայրս շատ համաձայն չէր որ դերասանութիւն ընէի: Օր մը, երբ տունը, հայելիին առջեւ կեցած, բարձրաձայն դերս կը սորվէի (Սենեքերիմ Սահառունիի դերը) մայրս նստած կը հիւսէր եւ կը հետեւէր փորձիս... երբ բարձրաձայն ըսի «Երազ տեսայ Նարգիզ, երազ. ինձ տանում էին դատարան... թքում էին երեսիս... թքում...». մայրս էր որ իր անկիւնէն պատասխանեց. «Թի՛ւ...»: Մեր երկուքին խնդուքով վերջ գտաւ այդ օրուան փորձը...

Ինչ կարեւորութիւն ունէր ուրիշներուն կարծիքը, նոյնիսկ մօրս կարծիքը... երբ ես համոզուած էի այլեւս որ հասած էի:

Ե՞րբ հաստատուեցար Պէյրութ:

- 1926-ին: Այդ օրերուն հայ դերասաններ իրարու ետեւէն կը ժամանէին Պէյրութ եւ կարծես ներկայացում չէր կրնար տեղի ունենալ առանց «սիրուած դերասան» Տիրան Աճէմեանի...:

Շահան Սարեան, Վօլթէր, Զափրաստ, Աբովեան, Մարութեան, Ղազարեան, Կոստանեանները, Շահխաթունի եւլն., բոլորն ալ կու գային նախ ինծի՝ իմ մասնակցութիւնս ապահովելու համար...

Ի՜նչ օրեր էին... ի՛նչ խենթ օրեր... ի՛նչ երազ օրեր... սիրով մասնակցեցայ բոլոր ներկայացումներուն: Թարգմանեցի եւ բեմադրեցի օտար թատերգութիւններ: Ապրեցայ անմոռանալի օրեր... Բայց... օր մը հրաժարեցայ բեմէն վերջնականապէս...

Քանի՞ թերթերու աշխատակցած ես.

Իմ քաղաքական փրոֆեսիոնէլ երգիծանկարիչի ասպարէզս կը սկսի 1937-ին, երբ Ժորժ Նաքքաշի հրաւէրով Օրիան թերթին պաշտօնական երգիծանկարիչը նշանակուեցայ: Այդ օրէն սկսեալ այլեւս դադար չունէի ... պարբերաբար աշխատակցեցայ Լա Սիրի, Լը Ժուռ-Էքաի եւ Վուասի Ֆրանսերէն թերթերուն:

1941-էն 1945 մնայուն երգիծանկարիչն էի Ազատ Ֆրանսայի եւ դաշնակիցներու փրոփականտի պաշտօնական Ան Նուր եւ Քանար Լիպր թերթերուն:

Այդ օրերուն շաբաթը քանի մը անգամ Մասսուտ սրճարանը կ'երթայի թերթի պատասխանատուներուն հետ ափերիթիֆ առնելու համար:

Օր մը գնդապետ Պուասսոյին հետ (ընդհանուր պատասխանատուն) ներս մտաւ Լոնտոնէն նոր ժամանած հարիւրապետ մը: Ան մեծ ոգեւորութեամբ խօսեցաւ իմ երգիծանկարներուս մասին:

- Ձեր քաղաքական երգիծանկարները շատ օգտակար են մեր դատին համար, եւ մենք մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասենք Ան Նուր եւ Քանար Լիպրին: Ձեր գործերը յաճախ կ'արտատպուին օտար թերթերու մէջ: Կը շնորհաւորեմ ձեր աշխատանքը...

Առաջարկ մը ունիմ ձեզի. Ժենեռալ տը Կօլ թերթ մը պիտի հրատարակէ Լոնտոնի մէջ՝ Մարիանն անունով: Պէտք ունինք երգիծանկարիչի մը եւ մենք մտածեցինք ձեր մասին: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը: Կէսօրէ առաջ կ'աշխատիք մեր թերթին, յետոյ ամբողջ օրը ազատ էք. սքանչելի առիթ մը շատ հեռուները երթալու. կրնաք վեց ամիսէն մեծ անուն մը շինել: Եթէ համաձայնիք՝ 24 ժամէն Լոնտոն կ'ըլլաք...

- Լաւ, բայց ընտանի՞քս...

- Ձեր ընտանիքին հետ կը հաստատուիք Լոնտոն եւ կ'ըլլաք Ֆրանսացի... լա՛ւ մտածեցէք...

Ի՞նչ պատասխանեցիր...

- Շատ յուզուեցայ: Չկրցայ անմիջապէս պատասխանել: Գոնէ 24 ժամ տուէք, ըսի, մտածեմ ընտանիքիս հետ: Այդ շրջանին օրը առնուազն երկու անգամ ալրի կ'իջնէինք: Անգլիացիները կը ռմբակոծէին Պէյրութը եւ նոյնն ալ կը պատահէր Լոնտոն: Գերմանացիներն էին որ կը ռմբակոծէին Լոնտոնը, իրենց V2-ներով:

Անել դրութեան մէջ էի: Գիշերը երկար մտածեցինք... եւ եկանք այն եզրակացութեան որ կարելի չէր այս պայմաններով հեռանալ Պէյրութէն: Յաջորդ օրը, երբ Կռան Սէրայ գացի, գնդապետը մօտեցաւ ինծի և «ի՞նչ է պատասխանդ... ի՞նչ որոշեցիր...» երբ ըսի իրեն եւ բացատրեցի որ անկարելի է այս պայմաններով...

- Վերջնակա՞ն է, - հարցուց:

- Ա՛յո:

- Սքանչելի առիթ մըն է որ կը փախցընես... շատ կը ցաւիմ Տիրան - մեղք, հազար մեղք:

Ու մնացիր Պէյրութ.

- Այս... ճակատագիր է. այդպէս է գրուած:

1945-ին վերջացաւ պատերազմը եւ Ֆրանսացիները մեկնեցան Լիբանանէն: Արձակուրդով քանի մը օրուան համար Եգիպտոս գացի: Այնտեղ էր որ մօտէն ծանօթացայ Սարուխանին եւ մենք շուտով մտերմացանք: Ես գծեցի իր երգիծանկարը, ան ալ գծեց իմս, եւ մենք դարձանք բարեկամներ:

Տարիներ յետոյ, երբ Հայաստան հրաւիրուեցայ, ան շատ ուրախ նամակով մը շնորհաւորեց զիս եւ հրաւիրեց որ հայրենիքէն յետոյ երթամ Եգիպտոս եւ գործերս ցուցադրեմ հոն:

Համաձայն էի. գրեցի իրեն թէ այդ ցուցահանդէսը պէտք էր որ ըլլար մեր երկուքին ցուցահանդէսը, եւ ոչ միայն Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ, այլ հայաշատ երկիրներուն մէջ.- Ամերիկա, Գանատա, Ֆրանսա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան եւ Հայաստան:

Ան համաձայն էր... ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար հայ երգիծանկարչութեան պատմութեան համար: Բացառի՛կ երեւոյթ մը...

Բայց, ափսո՜ս... Լիբանանի ահաւոր դէպքերը արգելք եղան իրագործելու այդ երազը, եւ յետոյ, 1977-ին մենք կորսնցուցինք անփոխարինելի Սարուխանը...

ՏԻՐԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Տար. 1)

ՄԵՏԱՔՍԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Քաղաքական վերջին փոթորկումներով նոր շրջանի մը սեմին են Խորհրդային Միութեան միջին ասիական հանրապետութիւնները: Ուզբեկստան, Տաճիկստան եւ Կիրգիզստան անկախութիւն հռչակեցին. Համայնավար կուսակցութիւնը անուն փոխեց ու անոր ապարատին մասին վիճարկումները կը շարունակուին: Այդ հանրապետութիւնները կը տատանին քաղաքական բազմարնոյթ ընտրութիւններու առջեւ. կայ Իրանը որ մահմետական իշխանութեան օրինակը կուտայ: Միւս կողմը Աֆղանիստան, իսլամութեան բաժանումի մը բեմը կը հանդիսանայ, կայ Թուրքիան որ փոքր տարբերակներով նոյն լեզուն կը գործածէ Ազերիներու, Թիւրքմէններու, Ուզբեկներու, Կիրգիզներու եւ Ղազախներու հետ ու կը հետեւի եւրոպական օրինակին, մնալով աշխարհական պետութիւն մը:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ Միութեան քայքայումէն ետք: Պիտի վերածնի՞ մետաքսի ճամբան, Միջին Ասիան վերստին վերածելով մշակութային ու առեւտրական կեդրոնի մը: Ոմանք կը յուսան խրախուսուած տեսնել այդ հեռանկարը: Ղազախստանի նախագահը կ'երազէ առանց սահմաններու աշխարհ մը, հիմնուած՝ ազատ շուկաներու սկզբունքին վրայ: «Բարգավաճության ուղենիշերն են սահմանները» կ'ըսէ ան:

Կեդրոնական ասիական հանրապետութիւններու մէջ իսլամականութիւնը կրնայ մշակութային վերանորոգումի մը աղբիւրը ըլլալ, սակայն կայ նաեւ համաթրքական հակումը որ կողմնակիցներ ունենալով հանդերձ, ոչ բնակչութեան պնակները կը լեցնէ, ոչ ալ տրակտորներու ընդունարաններուն մէջ վառելանիւթ կը լեցնէ: Այդ հոսանքին հզօրացումով, նաեւ, Տաճիկներու նման փոքրամասնութիւններ որոնց լեզուն պարսկերէնի տարբերակ մըն է, մէկդի պիտի մնան: Նոյնն է պարագան սլաւ բնակչութեան:

Դիւրին է քաղաքական անկախութիւն հռչակել. սակայն երկար ժամանակ պէտք է հասնելու համար տնտեսականին: Ու կեդրոնական ասիական երկիրները հեռաւոր են ժամ առաջ հասնելու այդ հանգրուանին. կը ջանան արագօրէն առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատել արտաքին աշխարհին հետ ու սկսած են դարպասել ներդրումներու տրամադիր կազմակերպութիւններու որոնք պատրաստ են արդիականացնելու իրենց ճարտարարուեստն ու ենթակառոյցները:

Սակայն ներկայի իրարանցումին մէջ, դժուար է այս երկիրներուն ինքնաբաւ ըլլալուն նեցուկ շուկաներ ճարել: Ուզբեկստանի եւ Ղազախստանի ոսկիի պաշարներն անգամ երաշխիք չեն անոնց ինքնաբաւ ըլլալուն որովհետեւ անիշխանական, անկախ առեւտուր մը կրնայ ժխտական ազդեցութիւններ ունենալ միջազգային շուկաներուն վրայ:

Հետաքրքրական է Թիւրքմէնիստանի պարագան: Երկիրը բնական կազի հսկայական պաշարներ ունենալով ու բարձրորակ բամպակի մշակումին տէր ըլլալով հանդերձ խորհրդային ամէնէն աղքատ հանրապետութիւնն է: Այս հակասութիւնը կը բացատրուի անով որ խորհրդային նախկին կառավարութիւնը շատ ցած գիներով առած է այդ հարստութիւնը, մինչ երկիրը միջազգային շուկային հետ գործելով կրնար լայնօրէն ապահովել իրեն պէտք եղած գումարները:

Մինչեւ հիմա Թիւրքմէն իշխանութիւնը յաջողած է պարտադրել Մոսկուայի որ աւելով վճարէ գնելիք կազը: Տեսակցութիւններու նիւթ են նաեւ կազուղիի մը շինութեան մանրամասնութիւնները. ան պիտի երկարի մինչեւ Արաբական ծոցը ու Թիւրքմէններու բնական կազը հասցնէ նոր շուկաներու: Բայց մինչ այդ, անհրաժեշտ է Միութենէն կամ Արեւելեան Եւրոպայէն յաճախորդներ գտնել որոնք յանձնառու ըլլան տարադրամով վճարելու:

Կեդրոնն ալ կը դիմէ նոր միջոցառումներու, կ'առաջարկէ ազգային եկամուտին վրայ նոր տուրք մը վճարել կեդրոնին: Եթէ չընդունուի ատիկա, տնտեսագէտ Եավլինսկիի համաձայն որ հեղինակն է «500 օրուան ծրագիր»ին ընելիք ուրիշ բան չի մնար, այլ դիմել տնտեսական ամբողջական բաժանումի մը: Առայժմ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ Կիրգիզստանի նախագահը միայն հակառակեցաւ Եավլինսկիի այս ծրագրին, զայն ամբաստանելով «Նոր կեդրոն» մը ստեղծելու փափաքով: Ան զօրավիգ հանդիսացած է ուրիշ ծրագրի մը զոր պատրաստած է Գորպաչովի նախկին խորհրդատուներէն Շատալին:

Քաղաքական ընթացքն ալ միակ ուղղութիւն մը չունի Կեդրոնական Ասիոյ հանրապետութիւններուն մէջ: Պետական հարուածը ժողովրդավարութեան գործընթացը արագացուց Կիրգիզստանի ու Ղազախստանի մէջ. Տաճիկստան այն պատկերը կուտայ թէ աւելի մօտ է մահմետական աշխարհին:

Ուզբեկստան անկախութենէ ու ժողովրդավարացումէ աւելի կողմնակից է տնտեսական վերակառուցումի մը ու կը նախընտրէ հետեւիլ չինական օրինակին. տնտեսական սահմանափակ բարեփոխում մը, քաղաքական կայուն շրջանակի մը մէջ:

Թիւրքմէնիստան ընդհանրապէս լուռ կը մնայ, թէեւ նախագահ Ս. Նիյազով ազգայնականացուցած է Խորհրդային Համայնավար կուսակցութեան պատկանած ստացուածքը:

Կիրգիզստան ուշադրաւ եղաւ պետական հարուածին ընթացքին իր նախագահին բռնած դիրքով. Ասկար Ակայեւ ինք ուղղակի պայքար մղեց այդ հարուածին դէմ: Յետոյ երկրին կուսակցութիւնը ինքնալուծարքի դիմեց: Սակայն Ակայեւի թարմ ժողովրդավարութիւնն ալ զերծ չէ դրացի երկիրներու հարցերէն, որոնց գլխաւորը միշտ տնտեսականն է: Տարեկան պիւտճէն (1992) կը նախատեսէ 2,4 միլիառ ռուբլիի եկամուտ մը 8,7 միլիառ ելքի դէմ: Ելցին 600 միլիոնի յատկացումով մը օժանդակած է այս բացին դարմանին,

Ղազախստանի մէջ պետական հարուածէն ետք Համայնավար կուսակցութիւնը մէկ հարուածով մէկդի դրուեցաւ. ան վերածուեցաւ Ժողովրդավար կուսակցութեան որ ունի նաեւ նոր ղեկավարներ: Այսուհանդերձ, կան նախկին պետեր որոնք նոր կառավարութեան մէջ նախարարական աթոռներ գրաւած են:

Նազարպայեւ արագօրէն դիմած է միջոցառումներու, որոնք պիտի զօրացնեն երկրին տնտեսական գերիշխանութիւնը: Յայտարարած է թէ Ղազախստանի միութենական ամբողջ ճարտարարուեստը այս տարի հանրապետութեան ստացուածքը պիտի ըլլայ: Գալ տարուընէ սկսեալ բոլոր արտածում - ներածումները պիտի կատարուին միայն Ղազախստանի պատասխանատուութեամբ: Երկիրը պիտի ստեղծէ նաեւ ոսկիի եւ ադամանդի իր պահեստները:

Ժողովրդավարութեան ամէնէն ընդդիմադիր կեցուածքը արտայայտուած է Ուզբեկստանի կողմէ: Նախագահ Կարիմովի հռչակած անկախութիւնը (Օգոստոս 31) մեծ խանդավառութեամբ չդիմաւորուեցաւ բազմութիւններու կողմէ, որովհետեւ ժողովուրդը շատ լրջութեամբ չի վերաբերիր անոր: Նոյնիսկ «Միութիւն» շարժումին ղեկավարը յայտարարեց թէ այդ յայտարարութիւնը կը ծառայէր գերութեան դրութիւն մը ուրիշով մը փոխարինելու:

Որպէս փոփոխութիւններու յայտարար նշան Կարիմով ընդդիմադիր կուսակցութեան գոյութիւնը պաշտօնականացուց. այսօր Ժողովրդավար կուսակցութիւնը 3000 անդամ ունի: Նախագահը խօսելով հանդերձ բազմատարր ընտրութիւններու կազմակերպութեան մասին, այնպէս կը թուի որ «Միութիւն» շարժումը որպէս պաշտօնական կուսակցութիւն ճանչնալու մերժումին վրայ կը յամառի:

Ուզբեկները պիտի ունենան նաեւ մէկ մասնաճիւղը Շեվարնաձէի ստեղծած «Ժողովրդավար բարեփոխման շարժում»ին. անոր տեղական ղեկավարները կրնան երկրին փոքրամասնութիւնները մղել աւելի բուռն կերպով ընդդիմանալու Կարիմովի մենատիրական ձգտումներուն: Կրօնական հերձուածներու պարագան ալ խանգարող ազդակ մըն է երկրին ապագան նախատեսել փորձողներուն համար: Վերջերս Տաշքենդի մէջ կրօնական շրջանային գործերու բաժանում մը ստեղծուեցաւ, իր մասնաւոր կրօնապետով: Իսկ «Մահմետական վերածնունդի կուսակցութիւն»ը օրէ - օր աւելի լայն նեցուկ կը վայելէ հանրութեան կողմէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ, ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ, ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԺԱՄ

Գ.

Հոգս խնդ չէ, յաւերժական ժամանակին մասին ինչեր ըսած են եկած - գացած բոլոր փիլիսոփաները: Ամէն փիլիսոփայ անպայման մտածած է ժամանակին մասին, վերլուծած է զայն իր տեսանկիւնէն: Բայց անհրաժե՞շտ է արդեօք բարդ ու դժուարահասկնալի վերլուծումներու մէջ խորանալ, հասկնալու համար թէ ի՞նչ է ժամանակը: Մեր խելքը մեզի կ'ըսէ, որ ժամանակը տեւողութիւն մըն է, որ սկըսած է ո՛վ գիտէ երբ եւ որ հիմա կը շարունակուի յաւերժօրէն: Մեր կարճ խելքը մեզի կ'ըսէ նաեւ, որ ժամանակը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ըլլալու գործողութիւնը, այսինքն լինելութիւնը: Արդարեւ ժամանակին շնորհիւ է, որ ամէն գոյութիւն լինելութիւն կը դառնայ, այսինքն կը տեւէ այս կամ այն փոփոխութեան ենթարկուելով: Սա յօդուածը, զոր կը գրեմ, մէկ երկվայրկեանէն չի ստեղծըւիր: Մէկ ժամուան, մէկուկէս ժամուան ժամանակամիջոցի մը կը կարօտիմ, որպէսզի զայն լրացնեմ, այսինքն որպէսզի զայն կեանքի կոչեմ: Նրախան տարիներու կը կարօտի, որպէսզի մեծնայ: Կեռակուրը ժամանակի կը կարօտի, որպէսզի եփի: Վէրքը ժամանակի կը կարօտի, որպէսզի բուժուի: Ամէն լինելութիւն, ուրեմն, ժամանակին շնորհիւ է, թերեւս նոյնինքն այդ ժամանակն է:

Արդարեւ մենք յաւերժական ժամանակը ուրիշ ոչ մէկ կերպով կրնանք հասկնալ, եթէ ոչ լինելու, ըլլալու, փոխուելու գործողութիւններով: Ժամանակը տեսանելի կամ մեր զգայարաններէն մէկուն կողմէ ձերբակալելի նիւթ մը չէ, մարմին, գոյն, հոտ, ծանրութիւն կամ ձեւ չունի, որպէսզի զգանք ու փաստենք անոր ներկայութիւնը: «Ժամանակը անցաւ» կ'ըսենք, ո՛չ թէ անոր համար, որ իսկապէս ժամանակին անցած ըլլալը կը տեսնենք, այլ անոր համար, որ կ'անդրադառնանք, թէ բան մը փոխուած է, բան մը մեծցած կամ պզտիկցած է, բան մը մեզմէ շատ հեռու մնացած է, կամ պարզապէս մենք փոխուած ենք:

Մեր կամքէն բոլորովին անկախ այդ գըլխաւոր ժամանակը, որ միաժամանակ մեզ թէ՛ կը կերտէ, թէ՛ կը քանդէ, կուգայ յաւերժէն եւ կ'երթայ դէպի յաւիտենութիւն: Իրականութեան մէջ մենք գաղափար չունինք ո՛չ յաւերժին մասին, այսինքն բոլոր ստեղծագործութիւններու անսկիզբ սկզբնաւորութեան մասին, ո՛չ ալ յաւիտենութեան մասին, այսինքն անվերջանալի վերջաւորութեան մասին: Այս երկու գաղափարները, յաւերժն ու յաւիտենականը, ենթադրութիւններ են մեզի համար, ենթադրական մտածողութիւններ: Ժամանակը միշտ գոյութիւն ունեցած է եւ միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենայ, ահա ինչ որ կրնանք ըսել ենթադրաբար: Ժամանակը օր մը կրնա՞յ կանգ առնել, կրնա՞յ կանգ առնել նոյնիսկ եթէ օր մը հրաշքով սա ամբողջ տիեզերքը քանդուի, եթէ սառին, անշարժանան, մահանան բոլոր լինելութիւնները: Այսպիսի հարցումի մը մեր պատասխանը ժխտական է: Ո՛չ, չի կրնար: Ժամանակը չի՛ կրնար կանգ առնել: Ժամանակը ստեղծուած չէր ըլլար, կամ գոյութիւն չէր ունենար, եթէ մահկանացու ըլլար:

Ի՜նչ ահաւոր ուժանիւթ մըն է, ի՜նչ անսպառ աղբիւր մըն է այդ ժամանակը, որ ո՛չ սկիզբ ունի, ո՛չ ալ վախճան: Զարմանալով կը զարմանանք, սարսափելով կը սարսափինք: Ամբողջ տիեզերքին միակ իշխանն է ան, որ ո՛չ գիշեր կը ճանչնայ, ո՛չ ցերեկ, ո՛չ ամառ կը ճանչնայ, ո՛չ ձմեռ, ո՛չ հիւսիս կը ճանչնայ, ո՛չ հարաւ, ո՛չ անցեալ կը ճանչնայ, ո՛չ ապագայ, որ միայն լինելութիւն է, կոյր ու անզգամ, նոյնքան եւս անանձնական լինելութիւն մը, չգոյութեան համազօր գոյութիւն մը, որ կը գոյատեւէ միայն իրմէ դուրս գտնուող մարմինները ծաղկեցնելով կամ անոնց արիւնը ծծելով:

Օրուան որոշ մէկ վայրկեանին, եթէ ժամացոյցին նայինք եւ անոր վրայ կարդանք ժամը, անտարակոյս ճշդած կ'ըլլանք մեր անձնական պատմութեան որոշ մէկ կէտը: Երբ կը գրեմ այս տողերը, կը նայիմ ժամացոյցիս, ու կ'ըսեմ. այսօր,

ԱՐՄԷՆՓԱՔՍ - Հ.Բ.Ը.Մ. ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Երեքշաբթի, Հոկ. 15-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր եւ շատեր ոտքի մնացին: Հաւանաբար Հոկտ. 1-ի Սոլիտարիթէ փրոթեսթանթ Ֆրանս - Արմէնիի երեկոյթը նոյն Արմէնփաքսի գործակցութեամբ, իր որակով եւ ստեղծած հետաքրքրութեամբ պատճառ եղած էր որ շատեր խորհին թէ նոյնքան շահեկան ձեռնարկի մը ներկայ պիտի ըլլան: Դժբախտաբար, այդպէս չեղաւ եւ երեկոյթի սկիզբէն հազիւ կէս ժամ ետք, հանդիսականներէն ոմանք սկսան մեկնիլ:

Ճիշդ է որ Արմէնփաքսի առաջին հրապարակային ձեռնարկն էր եւ հարկ է, թերեւս, բարեացակամ ըլլալ: Բայց, կը խորհինք թէ այս ձեռնարկը, որ ըստ երեւոյթին, ծանօթացման նպատակ մը ունէր, այնքան ալ անհրաժեշտ չէր, առայժմ, գոնէ այս ձեւին մէջ: Առաջին վիտէօն, որակով եւ մանաւանդ մեկնաբանութեան բացակայութեամբ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ստեղծեց, երկրորդը քիչ մը աւելի յաջող թէեւ, զգայացունց ոչինչ ունէր: Յայտագրին մնացեալ մասն ալ, ընդհանուր ձեւով, աւելի ուսուցչական բնոյթ մը առաւ, որ յոգնեցուցիչ էր:

Նախքան ելոյթները, Արմէնփաքսի բանբերը ծանօթացուց իրենց խմբակը, որ կը համախմբէ քանի մը նուիրեալ երիտասարդներ եւ որոնք նկատած են թէ լրատուութեան պակաս մը կայ մեդիաներու մօտ Հայաստանի մասին եւ ձեռնարկած են այս շարժումին այդ բացը գոցելու համար, գլխաւորաբար շփումներ ստեղծելով լրագրողներու հետ, լուրեր տարածելով, լրագրողներ Հայաստան ղրկելով (ինչպէս Հանրաքուէին առեն, Սոլիտարիթէ փրոթեսթանթի հետ) եւն. եւն.: Պէտք է ըսել թէ այդ դետնի վրայ, 4 - 5 նուիրեալ երիտասարդներ են, որոնք իսկապէս դրական աշխատանք մը կը տանին, շատ օգտակար եւ կենսական՝ արժանի ամէն գնահատանքի:

Ապա, Սեդա Մաւեան, որ կը վարէր երեկոյթը, կը պարզէր նիւթը՝ հանրաքըւէէն նախագահական ընտրութիւններ, կեդրոնացած չորս թեմաներու վրայ:

Առաջին զրոյցը կ'ունենար Վերոնիք Ակուճեանի հետ, որ ծանօթ է իր տարած աշխատանքին համար (Ամարաս) Ղարաբաղի մէջ դեղօրայքի համալիրի մը հաստատման ուղղութեամբ: Ան իր վկայութիւնը կը բերէր հանրաքուէին շուրջ, քանի իշխանութեանց կողմէ հրաւիրուած էր որպէս դէտ: Փաթրիք Տօնապետեանի յանձնուած էր բարդ նիւթ մը՝ բացատրել նախագահին առաձնաշնորհումները ճշդող օրէնքը, ապա նաեւ ընտրական օրէնքը:

Օլիվիէ Վէպէր (լրագրող Լը Փուէն) անդրադարձաւ տնտեսական կացութեան եւ հեռանկարներուն, տալով նաեւ շահեկան տեղեկութիւններ Շահումեանի շրջանէն, ուր կրցած էր մնալ հինգ օր եւ շըփումներ ունենալ բնակչութեան հետ: Անդրադարձ մը նաեւ Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրին, որ դրական է տեսաբանական դետնի վրամ, բայց ցարդ հետեւանք չէ ունեցած գործնականօրէն:

Երեկոյթին վերջաւորութեան էր, բաւական ուշ, որ կարգը կուգար երեք տարբեր հոսանքներ ներկայացնող երեսփոխաններու՝ Ռընէ Ռուքէ (Նախագահ Ազգ. Ժողովի Հայկ. Հարցի ուսումնասիրութեանց խումբին), Ռիշար Քազընաւ (ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ) եւ Ֆրանսուա Ռոշպլըւան (կեդրոն) որոնք որպէս դէտ Հայաստան կը գտնուէին հանրաքուէին: Այս մասը, ամէնէն հետաքրքրականն էր երեկոյթին, քանի բաւական հարցեր ծեծուեցան: Նախընտրելի կ'ըլլար, թերեւս, որ ան այսքան չուշանար, որպէսզի անհրաժեշտ չըլլար այլեւս վերջակէտ մը դնելը:

Ամէն պարագայի մէջ, առաջին փորձ մըն էր, հարկ է շատ խիստ չըլլալ եւ Արմէնփաքսը դատել իր տարած աշխատանքին վրայ եւ ոչ՝ այս երեկոյթին:

Ա. Մ.

1991 Հոկտեմբեր 6, ժամը գիշերուան իննուկէսն է, Կիրակի:

Բայց այս ժամը ի՞նչ կը նշանակէ յաւերժական ժամանակին համար: Ո՛չինչ: Բոլորովին ոչինչ: Յաւերժական ժամանակին համար ո՛չ ամիս կայ, ո՛չ ամսուան օր, ո՛չ տարեթիւ, ո՛չ ալ գիշեր կամ ցերեկ: Յաւերժական ժամանակին համար մէկ բան միայն կայ: Ատիկա սա այն շարժումն է, զոր կ'ընեմ երբ կը գրեմ այս տողերը:

Ատկէ ուրիշ, ո՛չինչ:

Ռ. Հ.

(*Suite de la 1ère Page*)

taires des hôpitaux de la République d'Arménie pour soigner sur place les blessés et les malades. A Chahoumian, une dizaine de médecins assurent ainsi une permanence dans les locaux de l'hôpital de 120 lits. Ce sont des médecins spécialisés —chirurgiens, traumatologues, gynécologues, etc.— mais qui peuvent se révéler polyvalents afin de faire face à toute situation d'urgence.

Au total, la situation médicale est bonne, les médicaments ne manquent pas grâce aux liaisons par hélicoptère. Plusieurs médecins ont raconté des scènes d'exactions commises par les Azéris, notamment lors de l'attaque du bourg de Guetachen, tombé le 5 mai 1991: «J'ai vu des femmes avec des balles dans les bras car les Azéris voulaient prendre leur alliance, d'autres ont eu leurs oreilles arrachées, car elles portaient des boucles» raconte le médecin-chef de l'hôpital.

● *Situation politique :*

Un début de négociation entre Erevan et Bakou s'est engagé le 23 septembre sous le parrainage de Boris Eltsine et du président kazakh Nursultan Nazarbaïev.

L'accord signé prévoit :

— le cessez-le-feu;

— la restauration des organes locaux représentatifs;

— le retrait de toutes les forces armées sauf celles des Ministères de l'Intérieur et de la Défense;

— le retour graduel des populations déplacées;

— le rétablissement en deux semaines des moyens de communications (train, avion, routes).

L'accord, certes, est imparfait, et plusieurs points n'ont pas été respectés à ce jour. Mais le processus de négociation s'est engagé, et c'est un grand pas. D'autre part, le parrainage russe-kazakh permet de donner une garantie quant à la pérennité de cet accord.

Les habitants du Karabagh, eux, sont conscients de l'importance et de la nécessité d'une négociation politique. Mais la majorité estime aussi qu'il faut d'abord se battre, pour ne pas perdre un pouce de terrain.

En conclusion, la situation au Haut-Karabagh n'est pas catastrophique, sur tous les points de vue, avec deux réserves toutefois.

D'une part, il existe une certaine précarité logistique : seuls quelques hélicoptères ravitaillent dans des conditions difficiles la région, en produit, en armes, et en supplétifs. Pour l'instant, par un accord tacite, les Arméniens et les Azéris ne tirent pas sur les hélicoptères de la partie adverse. Mais ce statu-quo peut voler en éclat à tout moment. il faut noter que les hélicoptères arméniens représentent des cibles faciles car volant en rase-mottes, du fait de l'altitude élevée des zones survolées dans le couloir de Latchine, qui sépare l'Arménie du Haut-Karabagh.

D'autre part, si l'Azerbaïdjan décide d'augmenter la pression militaire sur des objectifs précis, les fédaïs pourraient avoir du mal à tenir certaines positions, du fait de leur faiblesse numérique, et des carences en armement lourd. La poursuite des négociations peut laisser espérer qu'au moins à court et moyen terme il n'y aura pas de volonté politique à Bakou pour augmenter cette pression.

OLIVIER WEBER, *Le Point*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ 60-ամեակին առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Տէր եւ Տիկին Ենովք Գրիգորեան 300, Սէն - Ժերոմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին 1000, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 1000, Լա Սիոթայի Ս. Կարապետ Եկեղեցի 500, Տէր եւ Տիկին Արշաւապդ Խաչիկեան 200, Պր. Տէր - Զաքարեան 200 Ֆր. :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՆՈՅԵՄԻ ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 24-ին, ժամը 14-ին Իսի-ի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մէօտոն - Թրիվոյի գերեզմանատունը ժամը 15.45-ին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վարդուհի Սարհատեան, Արծիւ Սարհատեան եւ ընտանիքը, Մկրտիչ Սարհատեան եւ ընտանիքը, Տարօն Սարհատեան եւ ընտանիքը, Անդրանիկ Չիլինկիրեան եւ ընտանիքը, Տիկին Սաթենիկ Տէր - Գէորգեան եւ զաւակները, Պր. Տիգրան Մուրատեան եւ համայն Սարհատեան, Չիլինկիրեան, Խաչատրեան, Տէր - Գէորգեան, եւ Տատոյեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր եւ հարազատին

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԿԷՆ. - *Վ. Մանուկեան 100 Ֆր. :*

⁂

ՊՐՈՆ. - *Տիկին Յովակիմեան 200 Ֆր. :*

⁂

ԻՍԻ. - *Յ. Պալեան 200 Ֆր. :*

⁂

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ. - *Խմբագրատուն այցելութեան առթիւ, Վաչիկ Մակարեան 300 Ֆրանք :*

⁂

ՊՐԻԱՆՍՈՆ. - *Անդրանիկ Սէյրանեան 200 Ֆր. :*

⁂

ՄԷՅՐԷՕԼ. - *Հայրապետ Աւետիսեան 500 Ֆրանք :*

Particulier
cherche
personne parlant arménien pour garder un enfant à plein temps à Boulogne-Billancourt.
Tél. : 45. 20. 06. 58

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ
ՈՍԿԵՁՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, առաւօտեան ժամը 10-ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «Նոթրը Տամ Տը Լա Կարտ» Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական ուխտագնացութեան առիթով :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՇԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԱՐԱՔԷՀԷԵԱՆ
ժողովրդապետ
Մարսէյլի եւ Շրջակայքի
Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

— ՃԱՇ —

Պոլսոյ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութիւնը հաւատարիմ իր դպրոցաշէն ծրագրին, կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանին, Նախակրթարանի առաջին դասարանին բացման առթիւ :

Ճաշը տեղի պիտի ունենայ էյֆէլ աշտարակի դիմաց - Կրէկուար նաւ - նաշարանի *մեծ սրահին մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 13-էն մինչեւ 20 :*

Հեռաձայնել.-
30. 21. 15. 15 (Bureau)
30. 21. 25. 03 (Bureau)
48. 93. 79. 34 (Domicile)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 60-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

պաշտօնական այցելութիւն մը կու տայ Հարաւային Ֆրանսայի հայ գաղութին, Հոկտեմբեր 23-30-ին :

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9.45-ին, Մայր Եկեղեցւոյ օծման 60-րդ տարեդարձին առթիւ կը պատարագէ եւ օրուան հանդիսութիւններուն կը նախագահէ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, արնթերակից ունենալով՝ Տարօն *եւ վաչէ* Ծ. *Վարդապետները :*

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երկմազեանի *:*

Պատարագի ընթացքին, ժամը 11-ին գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի ասպնջական Ֆրանսայի համար :

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ հրանաշնորհ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի եւ ապետ՝ Վահան Խորասանճեանի *(Մայր Եկեղեցին կառուցանող) հոգւոյն ի հանգիստ :*

Պատարագէն յետոյ հայկերոյթ կը սարքուի ի պատիւ Պատրիարքին, Ա. Ջրբաշեան սրահը :

Ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. - Հեռ.- 91. 77. 84. 70 :

●

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20.30-ին Պատրիարքը հանդիպում մը կ'ունենայ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը, գաղութէն ներս գործող կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ժողովուրդին հետ, եւ կը խօսի՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿ»ին մասին :

Պատրիարքը կը պատասխանէ ներկաներուն հարցումներուն :

●

Պատրիարքին այցելութիւնը ի Մարսէյլ կը կատարուի հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Հայոց Արեւմտեան Եւրոպայի
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ-ի

եւ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Ներկայացուցիչներու Ժողովի :

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ մերայն ժողովուրդը սոյն հանդիսութեանց :

SOIREE ARMENIENNE
au profit de
l'école tebrotzassère
Le Samedi 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

Dîner de Gala
85EME ANNIVERSAIRE de l'U.G.A.B. - MARSEILLE
le Samedi 26 Octobre à 20 heures
Salons du Palais du Pharo
58, boulevard Charles Livon — 13007 Marseille
sous le patronage d'*ALEX MANOOGIAN*
Président d'Honneur à vie
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Présidence de Monsieur et Madame *LEON KEBABDJIAN*
Président du Comité Régional de FRANCE
Partie musicale. — *Mme R. Tchurukdichian - Rosso*
(chanteuse lyrique)
accompagnée au piano par *Mme L. Guironnet*
Pour tout renseignement et réservation contacter le. — 91. 76. 10. 17

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
VENDREDI
25 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4.00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.654
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNÉE — No 17.654

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նահանջը Առանց Երգի

«Հայրենիք» օրաթերթի Հոկ. 12-ի թիւին, Ա. էջի վարի մէկ անկիւնը լոյս տեսած է փոքր, շատ փոքր ազդ մը, որ կրնայ աչքառութիւն ալ չգրաւել։ Իսկ եթէ գրաւէ, առնուազն կրնայ չշմեցնել։ Ի՞նչ կ'ըսէ այդ ազդը։ Ահաւասիկ՝ նոյնութեամբ..

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի այս համարը, իբրեւ օրաթերթ, վերջինն է։ Յառաջիկայ շաբաթէն սկսեալ «Հայրենիք» լոյս պիտի տեսնէ իբրեւ շաբաթաթերթ։

Ցաւալից ենք, որ մեր ընթերցողները նոյն հոգածութիւնը պիտի ցուցաբերեն շաբաթաթերթին նկատմամբ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Այսքան։ Կարճ, կտրուկ (ան)տրամաբանական։ Այս լակոնական ոճով է, որ, գրեթէ հարիւրամեայ «Հայրենիք» օրաթերթը կը ծանուցանէ իր մահը՝ ոչ իսկ յաւով։ Պատճառներն ալ չեն տրուիր, կը մնայ գուշակել, որ հայերէն թերթերու ընթերցողներու օրէ օր նուազող թիւը կը ստիպէ «Հայրենիք»ը, որ նման ծանրակշիռ որոշում մը տայ։ Եւ այս պարագային, կարելի է բաւական մտահոգիչ գտնել ազդին վերջին նախադասութիւնը, ուր կ'ըսուի.- «Ցաւալից ենք, որ մեր ընթերցողները ՆՈՅՆ հոգածութիւնը ցուցաբերեն շաբաթաթերթին նկատմամբ», վախնալով որ եթէ խնայէն նոյն հոգածութիւնը ցուցաբերեն, անկարելի չէ որ շաբաթաթերթն ալ, օրին մէկը, ամսաթերթի վերածուի...։

Բայց, երգիծանքի տեղը չէ։ Այնքան տխուր եւ վհատեցուցիչ է պարզուած պատկերը, որ կարելի իսկ չէ վանել լացի պահերը։

Հարաւային - Ամերիկայի միակ օրաթերթը՝ «Արմենիա» բաւական ատեն է, որ լռելեայն շաբաթական երկու թիւի իջած է, մէկը՝ ամբողջովին սպաներէն։ Եւ այսօր, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հնագոյն եւ պատկառելի անուններէն՝ «Հայրենիք»ն է, որ կը դիմէ այս քայլին հըրլանի մը մէջ, որ այսօր կը պարծենայ 500 հազարէն աւելի հասնող գաղութով մը, հաւաքուած Հայաստանէն, Լիբանանէն, Պարսկաստանէն, Եգիպտոսէն, Թուրքիայէն եկած հայախօս բազմութիւններով։ Փակագծի մէջ, աւելորդ չէ թերեւս գնահատանքով յիշել, որ հազիւ 40 - 50 հազարնոց Պոլսոյ գաղութը երկու օրաթերթ կը պահէ։

Բայց, ըստ երեւոյթին, այնքան «Դէպի Երկիր» գացինք, որ բոլորովին երեսի վրայ ձգեցինք, նոյնիսկ թաղել սկսանք «Արտերկիրը», այսինքն՝ Հայ ժողովուրդին կէսը։

Բարձի թողի եղած Սփիւռք մը, ուր տեղատուութիւնը աւեր կը գործէ, ամէն օր, ամէն կողմ։

Հո՛ս, Փարիզ, Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Վարժարանի հայերէնի դասատուն ամպիոնը կը յանձնէ Մակեդոնացիներուն։ Զանազան դասաւանդութիւնները տեղահան կ'ըլլան ու թափառաշրջիկ դարձած, տեղի կ'ունենան հոս ու հոն, տարհամոզումի մղելով այն քիչերն ալ, որոնք դեռ կը հետաքրքրուին հայերէնով։

Կը նահանջէ լեզուն։

Ո՞ւր հող։ Բան մը ըսող եղա՞ւ։ Արդէն, ո՞վ պիտի ըսէր ա՛յդ բանը, գաղութի մը մէջ, որ ցայսօր չկրցաւ կեդրոնական ժամերին մ'իսկ ստեղծել, որ իր հոգերուն բեռը առնի։

Երէկ՝ դարաւոր վարժարան մը փակուեցաւ։

Կը նահանջէ դպրոցը։

Այսօր՝ օրաթերթ մը իր մահկանացուն կը կնքէ։

Կը նահանջէ մամուլը։

Ու դեռ կան երանելի լաւատեսներ, որոնք չեն ներեր Շահնուրին, որ 60 տարի առաջ, ոչ թէ յոռետեսութեամբ, այլ կանխատեսութեամբ գրեր է՝

Նահանջը առանց երգի։

«ՅԱՌԱՋ»

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23)

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ՝ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ (*)

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը Րաֆֆի Յովհաննիսեանը նշանակած է Արտաքին գործերու նախարարի տեղակալ։

Նոր տեղակալը իրաւաբանութեան տոքթոր է, միջազգային իրաւունքի մասնագէտ։ Մէկուկէս տարիէ ի վեր «Հայկական Համագումար»ի ներկայացուցիչն էր Հայաստանի մէջ։ Կը տիրապետէ քանի մը լեզուներու։ Ընտանեօք կ'ապրի Երեւան ու զաւակն է ամերիկահայ պատմաբան՝ Ռիչըրտ Յովհաննիսեանի։

(*) ԽՄԲ. «Յառաջ»ի. - Ի դէպ, «Լը Մոնտ» բաւական «հետաքրքրական» ձեւով կը հաղորդէր այս լուրը (Հոկտեմբեր 24) «*Un Américain nommé ministre des affaires étrangères de la République d'Arménie*» խորագրով, ուր, ինչպէս կը տեսնուի ուղղակի նախարարի պաշտօն կուտար այս «Ամերիկացիին», աւելցնելով թէ ան 32 տարեկան է եւ երկու տարի է Հայաստան կ'ապրի։ Նուազ հետաքրքրական չէ «Իւմանիթէ»ն (Հոկտ. 24), որու խորագիրն է.- «*Un Américain à la tête de la diplomatie arménienne*»։ Համայնավար պաշտօնաթերթը կը գրէ սակայն թէ Րաֆֆի Յովհաննիսեան փոխանցման շրջանի (էնթերիմ) Արտաքին նախարար է (ի դէպ, ցարդ Հայաստան Արտաքին նախարար չունի) ու Ամինիրի խոլմլլին ալ կը ներկայացնէ որպէս՝ «ամերիկեան - հայկական կազմակերպութիւն մը, որ կ'աշխատի Հայաստանի եւ Միացեալ - Նահանգներու (800-հազար) կապերու զարգացման համար»։

**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՊԱՐՈՆՈՒՀԻ ՔՈՔՍԻ ՀԵՏ

Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Հոկտեմբեր 20-ին ընդունած է Անգլիոյ Լորտերու Ժողովի փոխ - նախագահ Պարոնուհի Քոքսը, որ անցեալ շաբաթ քննական շրջապտոյտ մը կատարած էր Արցախ, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ։

Ողջունելով պարոնուհի Քոքսի առաքելութիւնը, Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան դիտել տուած է, որ անհրաժեշտ է Արցախի հարցը չդիտել որպէս կրօնական անհանդուրժողութեան արտայայտութիւն կամ երկրի մը ներքին տագնապը։ Հարկ է ընդգծել մարդկային իրաւունքներու ոտնահարման երեւոյթը ու ՄԱԿ-ի կողմէ նշանակուած դէտեր ղրկել այնտեղ։ Այսուհանդերձ, նշած է Նախագահը, այսօր երբ վտանգը կը սպառնայ Արցախի հայ բնակչութեան ֆիզիքական գոյութեան, անհրաժեշտ է հարցը դիտել սոսկ մարդկային իրաւանց դիտանկիւնէն։ Աշխարհը պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութեան եզրին հասած ժողովուրդին պայքարի իրաւունքը։

Իր կարգին, պարոնուհի Քոքս նշած է, որ ինք համոզուած է, թէ շրջանի հայ բընակչութեան դէմ Ատրպէյճան կը կիրարկէ բռնագաղթի եւ ֆիզիքական ոչնչացման քաղաքականութիւն մը։ Յայտարարած է, որ յառաջիկայ շաբաթ կը մեկնի Միացեալ - Նահանգներ եւ Գանատա, ուր ելոյթներ պիտի ունենայ մարդկային իրաւունքներու հարցին շուրջ ու արծարծէ Արցախի իրավիճակը։

**

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹՌԱՆ ՄԸ ԳՆԴԱԿՈԾՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 20-ին, Հադրութի շրջանի Նակխկլին հայաբնակ Դոլանլար գիւղին մօտերը տեղաբաշխուած ադրբէջանական զօրամասեր գնդակոծած են խորհրդային ներքին ուժերու ենթակայ զինուորական ապրանքատար թռան մը։ Թէեւ վնասուած է, բայց այդուհանդերձ՝ անձնակազմը յաջողած է իրեն յանձնուած ապրանքը հասցնել հայաբնակ Խծաբերդ եւ Հին Թաղլար գիւղերու շրջակայքը հաստատուած բանակային միաւորներուն։

**

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը Հոկտեմբեր 21-ին վերսկսած իր նիստին՝ վաւերացնելէ ետք Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի նախագահի ընտրութիւնը, սահմանած ա- նոր ապահովութիւնը երաշխաւորող օրէնքները։

Հանրապետութեան նախագահին կը տրամադրուի գրասենեակ մը (Երեւան, Բաղրամեան փողոց 26, Գերագոյն Խորհուրդի հին շէնքը), աշխատանքի բնակարան, դոյդ ամարանոց՝ Սեւան և Դիլիջան, ամսական 4000 ռուբլի աշխատավարձ, անձնական բժիշկ, թռան եւ օդանաւ։ Նախագահին անձնական ապահովութիւնը կը ստանձնէ յատուկ ջոկատ մը։

Խորհրդարանը քննարկեց նաեւ «Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան մասին» օրէնքի նախագիծը ու յանձնաժողովներուն յանձնարարեց մշակել զայն՝ միջազգային իրաւունքի եւ Սփիւռքի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ։

Հոկտեմբեր 23-ին, Խորհրդարանը սկսաւ քննարկել լեզուի օրէնքը։

**

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

Թայվանի հիւսուածեղէնի «Զունկ Շինկ» ընկերութեան եւ Երեւանի «Էրեբունի» համանման արդիւնաբերական միաւորումին միջեւ՝ գործակցութեան նախնական պայմանագիր ստորագրուած է։ Զոյգ ընկերութիւնները որոշած են սերտել համատեղ ձեռնարկութեան մը հնարաւորութիւնները։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻԱ ապարէզ կը կարդայ Գորպաչովի եւ Հոկ. 23-ին Խորհրդարանին տուած կարգ մը որոշումները կրնան մըտահոգիչ թուիլ, եթէ մանաւանդ նկատի առնուի որ Ուկրանիա Միութեան (եթէ Միութիւն մնացած է) հզօրագոյն Հանրապետութիւնն է Ռուսաստանէն ետք եւ իր հողին վրայ ունի հիւլէական կարեւոր ուժ եւ 400 հազարնոց բանակ։ Արդարեւ, Խորհրդարանը վաւերացուց օրինագիծին եօթը կէտերը, որոնք կը սահմանեն ուկրանական ապագայ ազգ. բանակին կառոյցները։ Դեկ. 1-ին է, որ Հանրաքուէով պիտի վճռէ ամբողջական անկախութեան անցնիլը։ Մինչ այդ իր բանակը պիտի ունենայ եւ պահանջ կը դնէ «աչք նետելու» իրաւունք ունենալ իր հողամասին վրայ հաստատուած հիւլէական զէնքերուն։ Հերքեց, սակայն, որ «ազգայնացուցած» ըլլայ հիւլէական ուժը, եթէ կ'ուզէ «աչք նետելու» իրաւունք ունենալ, կը ճշդէ Խորհրդարանի փոխ - նախագահը, աւելի փճացնելու համար է այդ զէնքերը, քան գործածելու։

ՇԱՄԻՐ, Իսրայէլի վարչապետը, որոշեց ինք գլխաւորել Մատրիտի ժողովին իսրայէլեան պատուիրակութիւնը, ինչ որ ներքին հարցերու ծնունդ տուաւ, արտաքին նախարարը՝ Լեւի վճռեց չերթալ։ Միւս կողմէ, Արաբները կը ջանան միացեալ ճակատ մը ներկայացնել եւ առջի օր, արաբական Պետութիւնները իրենց ներկայացուցիչները Դամասկոս ղրկած են ներդաշնակելու համար իրենց դիրքերը։ Սաուտի Արաբիա կարեւոր նուէր մը յանձնեց ՊԱԿ-ի, ինչ որ կը նշանակէ թէ այլեւս քէն չըներ (դադրեցուցած էր իր օգնութիւնը Ծոցի պատերազմէն ի վեր, երբ Արաֆաթ զօրավիգ էր Սատտամ Հիւսէյնի)։ Ներկայիս Արաֆաթ կ'ուզէ առաջքն առնել նոր «Քէմփ - Տէյվիտ»ի մը եւ կ'ուզէ որ «արաբ եղբայրները», մանաւանդ Սուրիայի յանձնառութիւնն առնեն որ առանձին հաշտութիւն չեն կնքեր, ցորչափ համաձայնութիւն չըլլայ Արեւմտեան Ափի, Գազայի եւ Երուսաղէմի ... Գազայի եւ Յորդանանի շուրջ։ Ընդհանուր ձեւով, Պաղեստինցիք, ի մասնաւորի Յորդանան ապաստանած գաղթականները մեծ պատրանքներ չունին (13 գաղթակայաններու մէջ խռնուած են 100 հազար Պաղեստինցի)։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ի գործադուլի շարժումները (երկաթուղի, մեթրօ, հանրակառք, նաեւ թղթատար) տարբեր համեմատութիւններ ունէին ըստ շրջաններու։ Փարիզեան կայարաններու արուարձաններու երթեւեկը ապահովուած էր 2/3-ի համեմատութեամբ, մեթրօն սկիզբը չէր բաներ, բայց, կամաց կամաց կանոնաւորուեցաւ։ Հանրակառքերու 50%-ը կը բանի, բայց կը թուի որ շարժումները աւելի զգալի հետեւանքներ ունեցած են գաւառները, Մարսէյլ եւ Նիսի շրջանը մանաւանդ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ երկու թուրք զինուոր եւ մէկ քիւրտ «անջատողական» սպաննուած են բախումի մը ընթացքին Հոկ. 22-էն 23 լուսնալիք գիշերը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բացկըսաւ յետքայլ ընել եւ առաջին առթիւ «սիրտը առնել» պետական պաշտօնեաներու 6,5%-ի բարձրացնելով շնորհուած յաւելումը մինչեւ 1993-ի սկիզբը։ Այս զիջումը կրնայ սակայն հարցեր ստեղծել այլ ճիւղերու մէջ, ինչ որ կը խանգարէ Պերեկովուայի տնտեսական քաղաքականութիւնը։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ զանազան բաժակներու մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցան Հոկ. 23-ին, յատկանշական արդիւնքներէն էր Լիոնի պարտութիւնը իր դաշտին վրայ Տրապիզոնսփորի Թուրքերէն, որոնք վերջին պահուն (91-րդ վայրկեան) 4-րդ կէտ մը նշանակելով հաւասար արդիւնքը (3 - 3) վերածեցին յաղթանակի։

ՏԻՐԱՆԸ ՏԻՐԱՆԻՆ ՀԵՏ

Ուրիշ ի՞նչ թերթերու աշխատակցեցար :

● 1943 - 1973 Ատ - Տապպուր *արաբերէն պաշտօնական երգիծաթերթին :*

● 1947-*էն սկսեալ միայն աշխատակից էի* Լը Սուար *օրաթերթին :*

Այդ օրերուն շատ ազատ չէինք մեր արտայայտութիւններուն մէջ : Այսօրուան ազատութիւնը չունէինք, եւ ամէն անգամ որ թերթերու մէջ լոյս կը տեսնէին երգիծանկարներս, ես տեսակ մը վախ ունէի ... արդեօք ի՞նչ պիտի ըլլար հետեւանքը :

Մամուլը իր տեղը ունէր խորհրդարանի վերնայարկը, յաճախ կ'երթայի ոչ թէ նիստերուն եւ վիճաբանութիւններուն համար՝ այլ յայտնի քաղաքական դէմքերու բրոֆիլները *գծելու համար (Ապի Շահլան, Ռիատ Սոլհը, Էմիլ Լահուտ եւ ուրիշներ) :*

Կը գծէի զանազան թերթերու համար, առանց անձնապէս ճանչնալու զիրենք :

Ռիատ Սոլհը վարչապետ էր եւ օրուան մարդը. եւ ես զանազան թերթերու համար (ֆրանսական եւ արաբական) բազմաթիւ երգիծանկարներ գծած էի առանց մօտէն ճանչնալու զինքը :

Օր մը, սակայն, վերջապէս առիթը ունեցայ ճանչնալու եւ խօսելու իրեն հետ :

Ի պատիւ իրեն քոքթէյլ *մը կազմակերպած էին մամուլի պատասխանատուները ... ես ալ հոն էի եւ երբ Տիգրան Թօսպաթը ներկայացուց զիս վարչապետին՝ յուզուած էի քիչ մը ... ան ալ կարծես ուրախ էր զիս ճանչնալուն համար :*

Բացատրեցի իրեն՝ մտահոգութիւններս. անակնկալ մըն էր ինծի համար, երբ ըսաւ. - Ձեր զանազան թերթերու մէջ հրատարակած բոլոր երգիծանկարները կը պահեմ եւ կը ցուցնեմ բոլորին. - բարեկամներուս, քաղաքական անձնաւորութիւններու, տեղացի եւ օտար դիւանագէտներուն : Տե՛ս, Տիրան, եթէ ի նըպաստ կամ հակառակ ինծի գծես նոյնն է ... դուն փրոփականտ *է որ կ'ընես, առանց ուզելու կամ գիտնալու, մանաւանդ եթէ երգիծանկարը յաջող է եւ խայթող ...*

Շարունակէ առանց տատամսելու, առանց մտահոգուելու : Եւ աւելցուց՝ քաղաքականութիւնը տեսակ մը լարի վրայ խաղալ է. շատ ճկուն եւ նուրբ : Պէտք է գիտնաս խօսիլ եւ համոզել :

Ա՛յո, իմէ յետոյ ուրիշ վարչապետ մը կար - Համ Հիւսէյն Ուվէյնին :

Ան շատ կարուկ ձեւ մը ունէր. քաղաքականութիւնը կը բացատրէր շատ յատկանշական խօսքով մը «Հէք ու հէք» ... պարզ եւ կարուկ եւ հասկնալի :

Ես ալ պատմեմ շատ զուարճալի եւ տարօրինակ իրականութիւն մը :

Շրջան մը կար, երբ երեք թերթերու կ'աշխատակցէի միաժամանակ, եւ նոյն նիւթը երեք անգամ կը գծէի : Բացատրեմ. քանի մը թերթերու հետ նոյն ժամանակ աշխատակցիլը տեսակ մը համաձայնութիւն է խմբագրին եւ երգիծանկարիչին միջեւ, նոյն նիւթը՝ երեք անգամ, եւ նոյն անձով, տարօրինակ է, չէ՞ :

● *Աս - Սայյատին համար կը մտածէի Սայիտ Ֆրէյհային պէս :*

● *Ատ - Տապպուրի՝ Միշել Մօքարզէլին պէս, իսկ Լը Սուար-ին՝ իմ ուզածիս պէս :*

Բայց դառնանք մեր նիւթին. ուրիշ ո՞ր թերթերուն աշխատակցեցար :

● 1952-*ին աշխատակցեցայ* Գօմպա-*ին :*

● 1953-*ին՝* Ժամհուր էլ Ժէտիտ *շաբաթաթերթին. պարբերաբար աշխատակցեցայ* Ալ - Ամալ, Ալ - Ահատ, Ալ Բաուատ, Ալ - Հուրրիյա, Սաուտ - էլ Սաուագ *եւ* Րըվիւ տիւ Լիպան *թերթերուն :*

● 1956-*էն* 1958՝ Աս - Սայատ *քաղաքական մեծ երգիծաթերթին :*

● 1963-*էն* 1971՝ Ալ Ժարիտա *քաղաքական օրաթերթին :*

● 1970-*ին՝* Մակազին *շաբաթաթերթին :*

Իսկ հայերէն թերթերո՞ւ :

● *Պարբերաբար աշխատակցեցայ «Ազդակ», «Ակօս», «Նայիրի», «Ազդ», «Բագին», «Փարոս», «Սփիւռք» եւ Պոլսոյ «Բոլիս» թերթերուն :*

● *Եւ վերջապէս* 1974-*ին, պաշտօնական երգիծանկարիչն էի* Գագգիւս Սաքիրիք *երգիծաթերթին :*

Ուրեմն մօտ երեսուն թերթերու մասնակցած ես :

- Ճիշդ է :

Մօտաւորապէս քանի՞ քաղաքական երգիծանկար գծած ես :

- Ճիշդ թիւը չեմ գիտեր. բայց կարծեմ 25 - 30 *հազարի կը հասնի :*

Ո՞ւր են այդ գործերդ :

1975-*ի վերջերը, հազիւ վերադարձած Երեւանէն, չեմ յիշեր ճիշդ թուականը, աշխատանոցս էի, Շաբաթ օր մըն էր, եւ յանկարծ սկսան սոսկալի ռմբակոծումները ... հրացանաձգութիւնները ... իրարանցում. մարդիկ սարսափած կը փախէին աջ ու ձախ :*

Դրացիս այլայլած եկաւ ինծի : Պէտք է հեռանանք այստեղէն, շատ վտանգաւոր է, - ըսաւ : Հապճեպով գոցեցի աշխատանոցս : Ահ ու դողով հեռացանք Պապ Իտրիսէն ... եւ ... այդ էր ... յետոյ լսեցինք թէ մեր շէնքը կողոպտուած է եւ այրած ...

Տարի մը ետք, 1976-*ին, վերջապէս առիթէն օգտուելով (բացառիկ խաղաղ օր մըն էր) համարձակեցայ երթալ աշխատանոցս ... ահռելի էր, անբացատրելի, դժուարաւ հասայ երրորդ յարկը ... չեմ կրնար նկարագրել տեսարանը, մնացի քարացած ... տարեր էին բոլոր պահարանները ... սեղանները ... աթոռները ... պատռեր էին ու կտրեր, քար ու քանդ էին ըրեր ամէն ինչ ... (ես մինչեւ այսօր չեմ հասկցած թէ ինչո՞ւ պատռեր էին գործերս ...) :*

Արցունքոտ աչքերով իմ պատառ - պատառ եղած գործերուս վրայէն քալելով, իջայ աստիճանները ... կ'ուզէի վայրկեան առաջ հեռանալ ... չտեսնելու համար այդ ամարդի տեսարանը :

Իսկ գործե՞րդ ...

- Գործերուս մեծ մասը փճացած էր : Բարեբախտաբար Երեւան ցուցադրելու համար տարածներս փրկուեցան. մեր տունը մնացեր էին, ժամանակ չէի ունեցած աշխատանոց փոխադրելու ...

Իսկ յետագային պատահեցաւ շատ տըխուր դէպք մը :

1978 *Հոկտեմբեր* 29-*ին մտան մեր տունը ... սկիզբը շատ քաղաքավար էին ... բայց քիչ յետոյ վայրենացան այդ դիմակաւոր հրէշները, զէնքով սպառնացին, բանտարկեցին մեզ ... յետոյ կապեցին ... կնիս ու աղջիկս հանեցին եւ անշարժեցուցին ձեղնայարկը* (կրքնիէ), *իսկ զիս ալ ոտքերէս, թեւերէս, բերնէս չուաններով ամուր կապուած՝ դրին անկողնիս մէջ, անշարժ ... անցուցինք սոսկալի գիշեր մը. ահռելի, ահաւոր ... տարին մեր* 40 *տարուան աշխատանքը. (զարդեղէնները, ոսկեղէնները, արծաթեղէնները, գորգերը, եւայլն) եւ զարմանալի է, չզպան մեր նկարներուն եւ մանաւանդ իմ գործերուս. ինչպէս կ'երեւի, նկարներու* ամաթէօրներ *չէին, բարեբախտաբար ... անոնք եղան մեր սիրելի հիւրերը երեկոյեան ժամը* 6-*էն մինչեւ առաւօտեան* 2 *ու կէսը : Հրաշք էր որ չզպան մեզի ... մեր կեանքին, կրնային շատ դիւրաւ ... Չեմ ուզեր աւելի մանրամասնութիւններու մէջ մտնել, այնքանը ըսեմ որ թշնամիիս անգամ չեմ փափաքիր որ պատահի այն ինչ որ պատահեցաւ մեզի : Այո, տարին բոլոր ունեցածնիս, բայց ձգեցին ... մեր կեանքը : Բախտաւոր ենք :*

Եւ ահա այսօր դէմ - դիմաց նստած կը զրուցենք, հրաշք է, մտադիր եմ ոստիկանական վէպ մը գրել պատկերազարդ, որուն սիւժէնը *երեւակայութիւն չէ, այլ ապրուած վայրկեաններ ու ժամեր ... եւ անունն ալ պիտի ըլլայ «Ամենաերկար Գիշերը» :*

Բայց մոռնանք այս բոլորը եւ անցնինք մեր նիւթին :

Քաղաքական երգիծանկարներէ դուրս ի՞նչ եղած է գործունէութիւնդ :

● 1950-*ին սարքեցի Ղանթուսի արկածախնդրութիւնները :*

Ղանթուս միջին Լիբանանցիի տիպարն է՝ պարկեշտ, սրամիտ եւ խորամանկ : Ան ամէն տեղ է, - կը քննադատէ, կը հակաճառէ, կը խծբծէ եւ համակրելի է միշտ. (մօտ 200 *պատմութիւն) :*

Լը Սուարէն *յետոյ անոնք արտատպուեցան արաբական եւ հայկական զանազան թերթերու մէջ : Հիմա՝ ես պատրաստած եմ Ղանթուսի արկածախնդրութիւններու նոր ալպոմին* մաքէթը : 130 *պատմութիւն :* 70-*ը* 1975-*էն առաջ (երբ ուրախ էինք, մտահոգութիւններ չունէինք եւ երջանիկ էինք առանց գիտնալու) եւ նոր շարքը* (60 *նկար) որ Լիբանանի վերջին* 7 *տարիներու պատմութիւնն է ... ժպիտով :*

Յետոյ պատկերազարդեցի երգիծանկարով՝

● *Թուրքիի «Ծիծաղ Ազգային եւ Միջազգային»ը,* 1951-*ին :*

- *Թումանեանի «Քաջ Նազարը»՝* 1968*ին :*
- *«Երկինքը Փուլ Կուգայ» Պէյրութի պատկերասփիւռի մասնաւոր պատուէրով՝* 1969-*ին :*
- *«Անխելք մարդը»՝* 1972-*ին :*
- *«Խօսող ձուկը»՝* 1981-*ին :*

● *Գեղարդի «Հասկցողին շատ բարեւ»ը՝* 1979-*ին :*

● *Մուշեղ Իշխանի «Նամակ Կաղանդ Պապային»ը՝* 1980-*ին :*

● *Պատրաստ է նաեւ՝ «ՀԻՆԵՐՆ ու ՆՈՐԵՐԸ» դիմանկարներու հաւաքածոն (մտաւորականներ, գրողներ, քաղաքական անձնաւորութիւններ, արուեստագէտներ, բժիշկներ, վաճառականներ ... եւայլն) մօտ* 100 *գունաւոր նկար, բոլորն ալ անտիպ. եւ յետոյ ունիմ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐԻ շարքը ...*

Չեմ գիտեր արդեօք ԲԱԽՏԸ պիտի ունենա՞ն օր մը ... հրատարակուելու ...

Իսկ հիմա ի՞նչ է ծրագիրդ.

- Կ'ուզեմ վերջացնել ցանկը այն գործերուն որ սկսած եմ :

Որո՞նք են այդ գործերը :

- Թումանեանի «ԿԱԹԻԼ ՄԸ ՄԵՂՐ»ը. կը մտածեմ նիւթը յարմարցնել Լիբանանի դէպքերուն :

Այսինքն, ի՞նչպէս :

- Շատ պարզ է - ոսսորդ մը, իր շունով, կ'անցնի մէկ կողմէն միւս կողմը, մեղր գնելու համար եւ կը պատահի Թումանեանի դրածը. գործող անձերը մեր աջ ու ձախի մարդիկն են ... եւ յետոյ կը մըտնեն օտար պետութիւնները ... եւայլն ... Վերջին նկարը, աւերակներու մէջ նստած է Լիբանանի ժողովուրդը եւ հարց կուտայ իրարու թէ ի՞նչ է պատճառը այս ահաւոր աղէտին ...

Ուրի՞շ :

- Թումանեանի գործերէն «Բարեկենդան» *եւ* «Ձերմակ օձը» *... եւ վերջապէս կ'ուզեմ Ն. Պէշիկթաշլեանի* «Ծաղրանկարներէն» *եւ* «Մոմիաներէն» *ընտրել ու կազմել հատոր մը իմ ճանչցած անձերով (Զօպանեան, Թէքէեան, Կ. Զարեան, Շ. Նարդունի, Հրանտ-Սամուէլ, Շահխաթունի, Վալա Սարգիս, Օշական, Տուրեան, Տրդատ Նշանեան եւ ուրիշներ) : Բացատրեմ, առնենք Ա. Զօպանեանը : - Սկիզբը իր գունաւոր դիմանկարը, եւ առնել Նշանին դրութիւնը եւ պատկերազարդել* 10-*էն* 12 *երգիծանկարներով :*

(Շար. 2)

ԶԻՆԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Զէնքերու առեւտուրի շուկան գաղտ աշխարհ մըն է. ոչ մէկ վիճակագրութիւն կրնայ յստակ պատկերացում մը տալ անոր կարեւորութեան մասին : Այդ շուկան յաճախ կ'արհամարհէ ընկալեալ արդարութիւնը, միլիառաւոր տոլարի պայմանագրութիւններով որոնք քաղաքական մեայլ դրդապատճառներէ ուրիշ մեկնակէտ չունին : Այսուհանդերձ, կը թուի թէ դժուարին ժամանակներ են նաեւ զէնքի առեւտուրի հրապարակին համար : Զրամարտը աւարտած է ու քարոզներու նոր ձեւաւորումը զինավաճառները կը մղէ նոր գնորդներ փնտռելու, յատկապէս երրորդ աշխարհի երկիրներուն մէջ :

Վերջերս Ապահովութեան Խորհուրդի հինգ մնայուն երկիրները — Միացեալ Նահանգներ, Խորհրդային Միութիւն, Չինաստան, Անգլիա եւ Ֆրանսա — Լոնտոնի մէջ իրարու քով գալով փորձեցին միջոց մը գտնել սպառազինումը հսկողութեան տակ առնելու : Այս երկիրները իրենց հակակշռին տակ կը պահեն զէնքի ճարտարարուեստին 90%-*ը :*

Այս շուկային ներքին անցուդարձը հասկնալու ջանքով, տարիներ ամբողջ, գաղտնի սպասարկութեան ու ճարտարարուեստի մարզին տուեալները, տեղեկագրերը համեմատելէ ետք ամերիկացի ծերակուտական մը ըսած է թէ զէնքի առուծախի հրապարակը սուտի անհաւատալի դպրոց մըն է :

Միշտ աղբիւր առնելով ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեան տուեալները, մասնագէտներ կը հաստատեն թէ զէնքի վաճառքը ամենաբարձր մակարդակին հասած է 1982-*ին, երբ զարգացման ընթացքի մէջ գտնուող երկիրներու հետ մինչեւ* 61 *միլիառ տոլարի պայմանագրեր կնքուած են : Անցեալ տարի այս թիւը իջած էր* 41 *միլիառի ու կ'ըսուի թէ հաւանական է որ անկումը շարունակուի :* 1983-*էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Ամերիկա զէնք ծախող երկիրներու գլխաւորը եղած է, շնորհիւ Ծոցի պատերազմին ընթացքին Սաուտի Արաբիոյ ծախուած զինամթերքին : Սակայն, ինչպէս կը շեշտէ Քոնկրէսի տեղեկագիրը, ամերիկեան զէնքերը աւելի կատարելագործուած, աւելի բարդ ու աւելի սուղ են, քան այլ հայթայթիչներու ապրանքը, ու բացի Սաուտցիներէն, երրորդ աշխարհի գնորդներուն մեծ մասը չի կրնար զանոնք գործածել :*

Խորհրդային Միութիւնը Բ. կարգին վրայ կը գտնուի : Հնչուն դրամի պահանջքը զայն հեռացուցած է աւանդական յաճախորդներէն — Արեւելեան Եւրոպա, Գուպա, Ափրիկէ — : Խորհրդային զէնքերու վաճառքի գրասենեակին տնօրէնը կը խոստովանի թէ դժուար է Միութեան վիճակը. Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները որոնք անոր նախկին յաճախորդներն էին հիմա որպէս մրցակիցներ կը ներկայանան, զեղչուած գիներով խորհրդային ուղղաթիռներ առաջարկելով ... : Նոր շուկային մէջ տեղ ունին նաեւ փոխանակումները : Խորհրդային Միութեան կողմէ զէնք կը փոխանակուի զգեստեղէնի ու սննդամթերքի հետ, ինչ որ ամէնէն աւելի ձեռնտու կը նկատուի Հնդկաստանի համար : Անկէ առնուած զգեստեղէնները ցած գիներով կը վաճառուին պաշտօնէութեան :

Չինաստան վերջին տասը տարուան ընթացքին բարձրացած է երրորդ աստիճանի. հոս, ամէնէն կարեւոր ազդակը վաճառող խմբակներու ճարպիկութիւնն է որով «բարեկամական գիներով» խորհրդային զէնքերու չինական տարբերակները կը հրամցուին :

Արդէն բաւական մթագնած այս շուկային համար վրդովեցնող պարագաներ կ'ըլլայ նոր ապրանքատէրերու յայտնութիւնը, մանաւանդ Միջին ու Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ : Անոնցմէ է օրինակ Հիւսիսային Գորէան որ պատճառ կ'ըլլայ խորհ. հրասայլերու եւ հրթիռներու գիներուն անկումին : Ամերիկացի պատասխանատուներու համաձայն, Հիւսիսային Գորէա նոյնիսկ շուկայի ճարպիկ ըմբռնումով մը միջնորդի դեր ալ կը կատարէ. երբ խորհրդանին մթերքը չի հասնիր բաւարարելու շուկան, ան արեւմտեան զինամթերքի միջնորդ դառնալով անոնց զէնքերով կը լրացնէ պակասը :

ԲԱՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

L'ARMENIEN «INSTANTANE»
Méthode d'arménien occidental

Editions : «Diaspora Arménienne», Nicosie — Paris — Montréal. 1990.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Օչականի Սուրբին եւ Հայոց Երանաշնորհ Հայրապետին՝ Մեսրոպ եւ Սահակի անունը կրող այս եկեղեցին, ամէն տարի, Հոկտեմբերին, այս անգամ ամսոյն 20-ին, կը տօնախմբէ իր հիմնադրութեան եւ անխափանութեան զոյգ տարեդարձները: Ձեռնարկ մը որ արժանավայել հանդիսութեամբ կը նշէ ու կը մեծարէ բոլոր անոնք՝ հիմնադիր, հոգեւոր հովիւ, ծառայող, վարչութեան անդամ, բարերար, նուիրատու որոնք 60 եւ աւելի տարիներու ընթացքին կանգուն պահեցին եկեղեցին եւ որպէս աղօթատեղի, ե՛ւ որպէս Հայուն ինքնութիւնը բնորոշող հաստատութիւն: Եւ ժողովուրդը, Թաղեցի ու այլ շրջաններէն եկած, իր խուռներամ ներկայութեամբ կը յայտնէ իր երախտագիտութիւնը եւ կը պատուէ գործն ու յիշատակը երէց սերունդին:

Այս հանդիսաւոր օրուան պատարագը մատոյց՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ընկերակցութեամբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին՝ Եղիշէ Ա. Խաչակիր Քահանայ Փանոսեանին:

Եկեղեցւոյ անունը կապուած ըլլալով Թարգմանչաց սերունդին, Եպիսկոպոսը ընտրեց որպէս բնաբան իր քարոզին՝ «Որք զարդարեցին տիօրինաբար զիմաստս անեղինն»: Այս բնաբանով եւ պատմականօրէն ներկայացուց Հայաստան աշխարհը դարձած կռուախնձոր պարսկական եւ բիւզանդական կայսրութիւններու մրցակցութեան միջեւ: Եւ տիրել Հայաստանին կը նշանակէր տիրապետող կայսրութիւն դառնալ այդ շրջանին մէջ։ Հայերը իբրեւ քրիստոնեայ բնականաբար կրնային դառնալ դէպի Բիւզանդիոն, սակայն այս վերջինը նպատակ ունէր ձուլել իր մէջ Հայութիւնը: Նոյնպէս, Պարսիկները կ'ուզէին կրօնափոխ ընել Հայերը հեռացնելու համար Բիւզանդիոնէն: Եւ, այս երկու յափշտակութիւններէն փրկուելու համար, ըստ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Հայութիւնը ստեղծեց «իր» քրիստոնէութիւնը պայքարելու համար իր այրուբենով, իր մշակոյթով եւ իր խաչով: Եպիսկոպոսը փառքը հիւսեց Թարգմանչաց սերունդին որ տուաւ մաքի, հոգիի զէնքերը դիմանալու եւ դիմադրելու բոլոր փորձութիւններուն եւ վտանգներուն դէմ ու եզրակացուց՝ «դարեր շարունակ մեր մշակոյթով ապրեցանք, մեր հաւատքով կըրցանք տոկալ. անոնք միայն արժէքներ են ո՛չ ենթակայ վարչակարգերու փոփոխութեան եւ ո՛չ ալ ենթակայ ժամանակի մաշումին»:

Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ Մատաղի օրհնութիւնը, եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Ըստ սովորութեան, եկեղեցական արարողութենէն յետոյ, սրահին մէջ սարքուեցաւ ընդունելութիւն: Այս անգամ եւս սրահը շատ նեղ եկաւ: Վարչութեան անունով՝ Ֆրանսուա Խորոզեան ողջունեց ներկայ բազմութիւնը եւ խօսքը տուաւ նախագահ՝ Պերճ Կարապետեանին: Մեր Եկեղեցւոյ զանգակները կը ղօղանջեն, բաւ, այսօր աւել ուրախութեամբ արձագանգ տալով Հայաստանի Եկեղեցիներուն զանգերուն որոնք քանի մը օրեր առաջ համայն Հայութեան աւետեցին Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակումը եւ իր առաջին նախագահին ընտրութիւնը եւ աւելցուց՝ «Մեր երէց սերունդը որ կտրեց անապատները, քալեց մահուան ճամբաներէն եւ հասաւ այս ափերը, միշտ իր սրտի խորը պահեց վառ կարօտը հայ հողին եւ անոր փոխարէն կանգնեցուց եկեղեցիներ: Այսօր անոնց երազը եւ ուխտը եւս կը կատարուի քանի իրենց կառուցանած տաճարներէն, մենք կ'աղօթենք մեր ժողովուրդի պատմութեան նոր էջը»։ Պերճ Կարապետեան իր վարչութեան եւ ծուխի անդամներու անունով ակնածանքի եւ երախտագիտութեան խօսք ուղղեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանին, անոր աւելի քան 25-ամեայ ծառայութեան Մարսէյլ, եւ ապա իր խօսքը վերջացուց շնորհակալութիւններ յայտնելով մանաւանդ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղին որ անվերապահ աջակցութեամբ, նուիրումով միշտ թիկունք է Եկեղեցւոյ թաղականութեան:

Ներկաները հիւրասիրուեցան ճոխ քոքթէյլով մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կիպրահայ նամականի

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՄՈՒՏԸ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը, այս տարի եւս նոր էջ մը բացաւ իր պատմութեան մէջ, թեւակոխելով 66-րդ կրթական տարեմուտը, որ պաշտօնապէս նշուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16-ի առաւօտեան: Ղօղանջեցին դարձեալ տարիներու ծանրութեան տակ մաշած, սերունդներ տեսած զանգակները, որոնք այս տարի եւս նոր յոյսերով լեցուած փայլեցան. ամէն աշակերտի ականջին հնչեց այդ ղօղանջը. իւրաքանչիւր ոք իր հայեացքը յառեց զոյգ բարերարներու դամբանին, որ իւրաքանչիւր մելգոնեանցիի ուխտատեղին դարձած է արդէն, եւ խոստացաւ նոր ապրումներով եւ ակնկալութիւններով նայիլ այս տարի եւս դէպի այն փարոսը՝ որ լուսաւորած է բիւրաւոր պատանիներու եւ պարմանուհիներու միտքերն ու հոգիները եւ զիրենք զինելով յանձնած է կեանքի յորձանքին:

Երիցագոյն դասարանի զոյգ մը մելգոնեանցի ուսանողներ իրենց երախտագիտական զգացումները արտայայտեցին Մելգոնեանի բարերարներու դամբանին առջեւ զետեղելով երկու ծաղկեպսակ: Վարժարանի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի, երգեց Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ հաստատութեան զոյգ քայլերգները եւ բոլորը անխտիր՝ աշակերտներ, ուսուցչական կազմ, տնօրէնութիւն, հոգաբարձութեան անդամներ, ծնողներ եւ հիւրեր բարձրացան համախմբուած մասնակցելու տարեմուտի բացման կոկիկ հանդիսութեան:

Հաստատութեան տնօրէն, Պր. Վահէ Կապուչեան իր ողջոյնի խօսքն ուղղեց աշակերտութեան, բարի գալուստ մաղթեց 19 տարբեր երկիրներէ եկած ուսման պապակ երիտասարդներուն, շեշտելով մելգոնեանցի ըլլալու առանձնաշնորհումը, գիտակից ծնողներու կրած նիւթական եւ հոգեկան զոհողութիւնները՝ ուղեցոյց հանդիսանալու իրենց զաւակներուն եւ զիրենք փրկելու ձուլման վտանգէն:

Մենք ալ, որպէս լաւ զաւակներ, պէտք է գիտակցինք մեզի հրամցուածին արժէքին, ճիգ չխնայելով օգտուելու առաւելագոյն չափով մեզի տրուած գիտութեան ափէն:

Ապա Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան հոգաբարձութեան անունով խօսք առաւ Տիկին Երան Գույումճեան, որ իր կարգին նոյնպէս իր ջերմ ողջոյններն ուղղեց աշակերտութեան, մաղթելով արդիւնաւէտ, երջանիկ կեցութիւն եւ ուսումնական լաւագոյն յաջողութիւններ: Ան շեշտեց, թէ հետեւողական աշխատանքն է յաջողութեան միակ ոսկեայ բանալին: Իր խօսքերուն մէջ ընդգծուեցան նաեւ Մելգոնեանին վերապահուած դերը եւ հայ ուսանողին առաքելութիւնը: Ան կոչ ըրաւ նաեւ իւրաքանչիւր ուսանողի՝ ճանչնալու իր արմատները, խորապէս ըմբռնելու ազգային պատկանելիութիւնը, հաղորդուելու մեր լեզուին ու մշակոյթին եւ աւելցուց, թէ գիտակցելով այս բոլորին՝ արդէն մենք մեր լուման նուիրաբերած կ'ըլլանք Հայաստանի հզօրացման ու վերելքին, մեր ազգային երազներու հետապնդման նուիրական մեծ գործին: Ան հաստատեց, թէ մելգոնեանցի ըլլալ չի նշանակեր միայն զարգանալ ու աւելցնել գիտելիքներու պաշարը. այլ նաեւ՝ ուսման զուգընթաց կարենալ կերտել բարձր նկարագիր եւ մարդկայնութիւն, քանի որ այսօրուան ուսանողներն են մեր ազգի յոյսն ու ապագան: Աւարտելով իր խօսքը, ան ուժ ու կորով մաղթեց նաեւ ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուն, որոնք ամէն տարի նոր հաւատքով եւ նոր եռանդով կը նուիրաբերեն իրենց ուժերը՝ հայ սերունդներ դաստիարակելու սուրբ աշխատանքին:

Անմիջապէս ետք յունարէն լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհի՝ Տիկին Իֆիկենիա Քայլէր յունարէն լեզուով կարդաց Կրթական Նախարար՝ Պր. Խրիստոֆորոս Խրիստոֆիտիսի ուղերձը ուսումնական տարեշրջանի բացման առթիւ, ուղղուած՝ կրթական մշակներու, աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու, միջնակարգ եւ թեքնիք դպրոցներու, զոր հայերէն թարգմանութեամբ ընթերցեց Պր. Անդրանիկ Տագէսեան: Կրթական Նախարարը կը շեշտէր, թէ կրթական պայքարը բոլոր պայքարներէն ազնուագոյնն է, որովհետեւ բնածին է. եւ կը շեշտէր ուսման կարեւորութիւնը, զայն նմանցնելով վերջ չունեցող ուղիի մը, որ կրնայ հարկ եղած ժամանակ օգտագործուիլ որպէս զէնք՝ բոլոր դժուարութեանց դէմ. ուսումը, մանաւանդ, անհրաժեշտութիւն մըն է պայքարելու, որպէսզի գոյատեւենք այս մարտիրոսացած հողերուն վրայ՝ ընդդէմ մեր դրացիներուն ծաւալողական հայեացքներուն. ուսումը, նաեւ, պէտք է մեզ համարձակօրէն դէմ յանդիման բերէ մրցելու աշխարհի բոլոր ուսանողներուն հետ. այս բոլորը կարելի է նուաճել յամառ աշխատանքով՝ պատիւ բերելով մեր երկիրներուն:

66-րդ ուսումնական տարեշրջանը կեանք առաւ անմիջապէս: Եռանդուն ու կայտառ, աշակերտները փութացին իրենց տեղերը գրաւել դասարաններուն մէջ եւ նոր տրամադրութիւններով ու խոստումներով տոգորուած՝ հաղորդակից դարձան հաստատութեան կրթական, վարքի եւ ապրելակերպի կանոններուն, որոնք հոգատարութեամբ հրամցուեցան դաստիարակ-ուսուցիչներու կողմէ: Դասապահերը լեցուեցան նոր ոգեւորութեամբ եւ սպասումներով թէ՛ աշակերտներու եւ թէ՛ ուսուցիչներուն կողմէ:

66-ամեայ զանգակները ղօղանջած են, կը ղօղանջեն եւ պիտի ղօղանջեն մեծ յոյսերով. սերունդներ պիտի գան, պահ մը կանգ առնեն, թրծուին ու երթան: Իրենց ականջի թաղանթները պիտի թրթռան յար ու յաւէտ այդ տժգունած յիշատակելի զանգակներուն ղօղանջներով, որոնք սերունդներու ծնունդներու ծնունդով կը վերածնին, անոնց հոգիով կը հաղորդուին եւ անոնց կեանքով կ'ապրին, կը գոյատեւեն եւ դարեր շարունակ պիտի գոյատեւեն...:

Մենք մեր կարգին, բարի երթ կը մաղթենք ուսման համար իրենց դռները բացող սփիւռքահայ թէ հայրենի բոլոր կրթարաններուն. հայ սերունդներ դարբնելու երախտաշատ ու խիստ պատասխանատու առաքելութիւնը ստանձնած կրթական մշակներուն եւ ուսումնական գործընթացը հեշտացնելու լծուած պատկան մարմիններուն:

Մ. ԼՈՒՔԻՃԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՕՐՏՈՒ

Ձորքերուն շրջակ անցուած՝ երկու օր անընդհատ կը քալէ ամայի ճամբաներէ եւ նշաւակ կը դառնայ ուղեկից ոստիկաններու անգթութեանց: Կը նահատակուի Խախամանաս կոչուած Միւտիրիէթի մերձակայքը:

Տեղւոյն Աւետարանական Հայոց Հովիւն էր

Պատուելի Յակոբ Գալուստեան, 75 տարու: Ընտանեօք Սեբաստիա հասնելով՝ յանկարծամահ կ'ըլլայ մտատանջութենէ: Երիցուհին Մուրատի գետեզրը համաճարակէ կը մեռնի, իսկ զաւակն ու հարսը՝ Հիւսնի Մանսուր վերապրող (այժմ Օրտու):

Ամբողջ Օրտուցիներէն 40 հոգի հազիւ հայրենադարձ, ունենալով իրենց հոգեւոր հովիւն ալ՝ յանձին Գէորգ Քահանայ Սահակեանի, որուն կենսագրութիւնն ու ողբականը տես ի Մահմատ (Մէսու - տիէ - Սեբաստիա):

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ՕՐՏՈՒԻ

Ստորեւ կը նշանակենք Օրտուի շրջակայ 37 հատ հայաբնակ գիւղերը՝ որոնք նոյնպէս զերծ չմնացին Թուրանեան հայաջինջ հալածանքէն, եւ ժողովրդեան ստուար մեծամասնութիւնը կորաւ տարագրութեան անվերջ ուղիներուն վրայ՝ իր եկեղեցիներուն հետ միասին (Աստղանիշ կրող գիւղերը սրբավայր չունէին):

1 - 2. - *Աք փունար (համանուն գիւղ՝ Քըզըլ ալ ունէր) 22 տուն։ Գուշճօրէն կամ Ղուշճի խօրէն 102 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Եղիաէ Քահանայ Ճանըրզեան. - Ծնած 1828-ին Օրտուի Առուզ գիւղը, աշխարհական անուամբ Յարութիւն, ուսած Օրտու, 1866-ին ձեռնադրուած ի Շապին Գարահիսար՝ Աբրահամ Եպիսկոպոսէ, Փէրչէմպէի Եկեղեցւոյն վրայ՝ որուն Ս. Աստուածածին Եկեղեցին քայքայուելով եւ ժողովուրդը ցրուելով, Տ. Եղիաէ այս գիւղը կը փոխադրուի, մինչեւ տարագրութեան շրջանը՝ 35 տարի քահանայագործելով հոն: Իր անհետացման պարագաները՝ մեզ անծանօթ:

3 - 9. - *Գարա Տիպի 40 տուն։ *Գարա Քիրազ 14: *Գըսանըզ 38 տուն: *Գըզըլէն 79: *Գատըճնըզ 33: *Գըրսար 19, Եկեղեցին Ս. Ստեփանոս։ *Գըրմա 50 տուն, Եկեղեցին Ս. Գէորգ: Գըրսար եւ Գըրմա գիւղերուն ծխական էր

Դիոնեսիոս Քահանայ Զօլագեան. - Ծընած 1872-ին Օրտուի Ուլուպէկ Ֆոտունա գիւղը, աշխարհական անուամբ Նշան, ուսած անդ, 1892-ին ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկ. Թահմիզճեանէ: Նահատակ:

10 - 11. - Ալաճա Թամ 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Կարապետ: Գաթըրճէօյ 30 տուն, Եկեղեցին Ս. Ստեփանոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Սահակ Քահանայ Առաքելեան. - Ծնած 1862-ին Օրտուի Ուլուպէկ Շխլըր գիւղը, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած Սահակեան դպրոց Գաթըրճէօյի՝ որուն եկեղեցւոյն վրայ 1887-ին ձեռնադրուած Գաբրիէլ Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցէ: Նահատակ:

12. - Թէփէճէօյ (համանուն գիւղ՝ Բալու ալ ունի) 160 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Միքայէլ Քահանայ Արշալեան. - Ծնած 1846 Օգոստոս 15-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Թադէոս, ուսած Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքը, 1874 Օգոստոս 15-ին ձեռնադրուած Աբրահամ Եպիսկոպոսէ, քահանայագործած անդ, նաեւ Կիրասոնի Փազար Սու գիւղը: Նահատակ:

13. - Թաշ Օլուգ, յաջորդ գիւղի բնակչութեան հետ միատեղ 140 տուն: Եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Արիստակէս Քահանայ Բումեան. - Ծընած 1883 Մայիս 1-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Հայրապետ, ուսած Զամաշ գիւղի Մամանեան դպրոցը, 1912 Սեպտեմբեր 23-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Յովակիմեանէ: Նահատակ:

14. - Զամաշ, Եկեղեցին Սուրբ Լուսաւորիչ: Գիւղին ժողովուրդը կը հովուէր Թաշ Օլուգի Տ. Արիստակէսը:

15. - Խօճօղլու, յաջորդ գիւղի բնակչութեան հետ միատեղ 42 տուն: Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Թադէոս Քահանայ Երէցեան. - Ծնած 1858 Մարտ 23-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Յարութիւն, Տ. Կարապետի որդի, ուսած Օրտու, 1884 Յունուար 1-ին ձեռնադրուած Տրապիզոնի առաջնորդ Մատթէոս Եպիսկոպոս Նազարեանէ՝ Գըրմա եւ Փամպուգըլը գիւղերու Ս. Գէորգ եւ Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցիներուն վրայ, քահանայագործած նաեւ Թիրէպօլու: Նահատակ:

16 - 18. - *Եանըզ: *Կիւչ խօրէն 41 տուն: Մուսա Գըրըզ 110 տուն, Եկեղեցին Ս. Գէորգ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Մկրտիչ Քահանայ Մարգարեան. - Ծընած 1868-ին Օրտուի Սայաճա գիւղը, աշխարհական անուամբ Եղիա, ուսած ծննդավայրին Սագաեան - Մեսրոպեան դըպրոցը, 1902-ին ձեռնադրուած Յակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոսէ, քահանայագործած անդ, ապա եւ մէկ քանի գիւղեր: Նահատակ:

(Շար. 314)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզ Տարօնեան, Տիկին Տըմիզ Տարօնեան եւ զաւակը՝ Սիլվէն, Տէր եւ Տիկին Ալէն Տարօնեան 2500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ՝

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
71-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 27-ին, առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, 7000 զոհուածներու հոգւոյն։

Իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 13·30-ին ճաշ, մատաղ եւ յուշահանդէս։ Ճաշարան՝ ՎԱՐԴԱՆ

52, Bd. St.-Germain, Paris 5e

Ճաշագին՝ 110 Ֆր.։

ՍԵՒԱՆ ՎՈՅԱԺ / SABERATOURS

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

PRIX PAR PERSONNE :	4 600 FFR
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit	2 300 FFR
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit	460 FFR
Frais de visa en supplément	

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Ագնիւ Գէորգեան իր ամուսնոյն Գէորգ Գէորգեանի մահուան 4-րդ տարելիցին, ինչպէս նաեւ իր ծնողաց՝ Ագնէս եւ Յակոբ Իյնէճեանի յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ազնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան (առանց «Յառաջ»էն)։

—Լ Ի Ո Ն————LYON—

ՊԱՐԻ ԵՒ ԵՐԳԻ ԲԱՑԱՌԻԿ
Փ Ա Ռ Ա Տ Օ Ն

մասնակցութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ

ՆԱՒԱՍԱՐԴ

Անսամպլին

կազմակերպութեամբ՝ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան

GALA
DE DANSES FOLKLORIQUES
ARMENIENNES

avec *L'ENSEMBLE*

NAVASART

de PARIS

son Orchestre
et ses chanteurs :
HAGOP BADOLIAN
ROSINE TACHDJIAN

Dimanche 3 Novembre à 15 h 30

au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola — Villeurbanne

organisé par
la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE

Billets :

- MCAV : 126, avenue Roger Salengro Villeurbanne — Tél. : 78. 94. 37. 36
- Eglise arménienne : 40, rue d'Arménie Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 47. 18
- SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté, Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 13. 66
- MCAD : 15, rue du 24 Avril 1915, Décines — Tél. : 78. 49. 42. 97.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 60-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

պաշտօնական այցելութիւն մը կու տայ Հարաւային Ֆրանսայի հայ գաղութին, Հոկտեմբեր 23-30-ին։

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9·45-ին, Մայր Եկեղեցւոյ օծման 60-րդ տարեդարձին առթիւ կը պատարագէ եւ օրուան հանդիսութիւններուն կը նախագահէ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, առընթերակից ունենալով՝ Տարօն եւ Վաչէ Ծ. Վարդապետները։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի։

Պատարագի ընթացքին, ժամը 11-ին զոհարանական մաղթանք կը կատարուի առողջական Ֆրանսայի համար։

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ երանաշնորհ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի եւ ասպետ՝ Վահան Խորասանճեանի (Մայր Եկեղեցին կառուցանող) հոգւոյ ի հանգիստ։

Պատարագէն յետոյ հացկերոյթ կը սարքուի ի պատիւ Պատրիարքին, Ա. Ջրբաշեան սրահը։

Ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. - Հեռ.. 91·77·84·70։

•

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20·30-ին Պատրիարքը հանդիպում մը կ'ունենայ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը, գաղութէն ներս գործող կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ժողովուրդին հետ, եւ կը խօսի՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿ»ին մասին։

Պատրիարքը կը պատասխանէ ներկաներուն հարցումներուն։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1989, Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակերը, հակառակ կրած յաջորդական յաւելումներուն -թուղթ, աշխատավարձ, ընկերային տուրք, առաքման սպասարկութիւն, թղթատար եւլն. եւլն..։ Դժբախտաբար կարելի չէ շարունակել նոյն պայմաններով եւ Նոյեմբեր 1-էն, պարտաւորուած ենք բարձրացնել բաժնեգիներու սակերը։

Մինչ այդ մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի անյապաղ փակել իրենց առկախ հաշիւները, օգտուելով ներկայ սակերէն։ Նոյեմբեր մէկէն ետք ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով։

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն բաժանորդներուն --բարեբախտաբար մեծամասնութիւն-- որոնք իրենց կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի եւ համանուն երգչախումբի կազմակերպած պարահանդէսը, Նոյեմբեր 16, Շաբաթ, ժամը 22-էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ, «Վօֆրէժ» սրահը, երգիչ՝ Եորկանց։

⁂

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Միութեան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 23-ին
- Florida Palace -

DINER - DANSANT

ASSOCIATION CULTURELLE
NAREG D'ENGHIEN

Diner dansant organisé au profit de ses élèves

le Samedi 9 Novembre à partir de 20 h.

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains
(Face au Casino)

La soirée sera animée par
Marten Yorgantz
et son orchestre.

Venez nombreux pour nous apporter votre soutien et passer avec nous une soirée arménienne.

Veuillez réserver vos places en téléphonant au :

48. 41. 49. 37 ou 34. 17. 29. 26.

Dîner de Gala
85EME ANNIVERSAIRE de l'U.G.A.B. - MARSEILLE

le Samedi 26 Octobre à 20 heures

Salons du Palais du Pharo
58, boulevard Charles Livon — 13007 Marseille
sous le patronage d'*ALEX MANOOGIAN*
Président d'Honneur à vie
de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

Présidence de Monsieur et Madame *LEON KEBABDJIAN*
Président du Comité Régional de FRANCE

Partie musicale. — *Mme R. Tchurukdichian - Rosso*
(chanteuse lyrique)
accompagnée au piano par *Mme L. Guironnet*

Pour tout renseignement et réservation contacter le. — 91. 76. 10. 17

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samed 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.655 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.655

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԵՐԵՒԱՆ.–

Նախագահական ընտրութեան վաղորդայնին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մեկնեցաւ Մոսկուա, մասնակցելու Հանրապետութիւններու միջեւ ստորագրելի տնտեսական պայմանագրին տեսակցութիւններուն: Վերադարձին սկսան կառավարական նոր կազմի պատրաստութեան աշխատանքները, որոնք աւարտած պիտի ըլլան մինչեւ Նոյեմբեր 10-15: Այդ թուականներուն Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պաշտօնապէս պիտի ձեռնարկէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնին: Մինչ այդ, ժամադրութիւններով ծանրաբեռն Հոկտեմբեր 21-ի օրակարգին մէջ անկիւն մը բանալով ան պատասխանեց երկրին յետագայ ուղեգիծին վերաբերող հետեւեալ քանի մը հարցումներուն:

*

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Այս առումով նախ նշեմ թէ Հայաստանի լիակատար քաղաքական անկախութիւնն էր մեր յետագայ նպատակը: Ինչ որ հոս, տեղւոյն վրայ կը նկատուի, այդ նպատակը որպէս գաղափարական պէտք ունի գործնականացումի, շօշափելի հասարակաց ընկալում դառնալու. ի՞նչպէս կը ծրագրէք ներքին նակատի այս աշխատանքը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.- Ես կարծում եմ այդքան անորոշ չէ: Գուցէ կարելի է մտածել որ հանրաքուէի աշխեցուցիչ արդիւնքը որոշ դրդապատճառներ ունէր. այդ ես չեմ բացառում, բայց միայն գիտակցութեամբ ժողովուրդը այդպէս ջախջախիչ կերպով չէր կարող քուէարկել. այնտեղ կար նաեւ քաղաքական գիտակցութիւն եւ քաղաքական հեռանկարի որոշակի յստակութիւն: Նա տեսաւ անկախութեան գնալու յստակ, խաղաղ, ապահով, անկորուստ ճանապարհ:

Այսօր ես ասացի «լիակատար քաղաքական անկախութիւն». այդ ասելով ես հասկանում եմ որ Հայաստանը պէտք է դառնայ միջազգային հանրութեան իրաւահաւասար անդամը, պէտք է դառնայ միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ, ՄԱԿ-ի անդամ. եւ այդ հնարաւորութիւնները այսօր կան: Կան, քանի որ դրանք ապահովուած են նաեւ Խորհրդային Միութեան օրէնքներով ու Սահմանադրութեամբ:

Ուրեմն, քաղաքական առումով մեր առաջին քայլերը պէտք է լինեն որքան հնարաւոր է շատ ակտիւութիւն հանդէս բերել արտաքին աշխարհում, անմիջական կապերի մէջ մտնել բոլոր պետութիւններին հետ, մեր ճանաչումը արագացնելու համար: Մեզ համար հասկանալի է որ դա որոշակի դժուարութիւնների հետ է կապուած եւ ինչպէս Պալթեան հանրապետութիւնների պարագայում, այնպէս էլ այստեղ, աշխարհը մեզ կը ճանաչի միայն այն ժամանակ երբ մեզ ճանաչի Մոսկուան:

Այս առումով բաւականին աշխատանք կատարուած է. վերջին իմ Մոսկուա գտնուելու օրերին ես լուրջ հանդիպումներ ունեցայ Ռուսաստանի պետական քարտուղար Պուրպուլիսի եւ Ելցինի հետ այս հարցերի շուրջ: Ստացայ հաւաստիացումներ որ ինչպէս Պալթեան հանրապետութիւնների, այնպէս էլ Հայաստանի հարցում Ռուսաստանը սկզբունքային դիրք կը գրաւի եւ կը ճանաչի մեր անկախութիւնը:

Հայաստանը այն միակ հանրապետութիւնն է Պալթեան հանրապետութիւններից բացի, որի անկախութիւնը ունի միանգամայն ընդունելի իրաւական հիմք. որեւէ փաստարկ Գորբաչովը կամ աշխարհը չունեն չճանաչելու համար մեր անկախութիւնը: Սա է մեր անկախութեան ամէնէն ամուր, ամենազօրաւոր կողմը:

Նրա համար ձգտելով լիակատար քաղաքական անկախութեան, միաժամանակ մեր ժողովրդին վստահութիւն ներշնչելու եւ ապագայից չվախենալու համար, նկատի ունենալով Հայաստանի իրական շահերը, մենք կողմնակից ենք պահպանելու եւ նոյնիսկ նորացնելու մեր բոլոր յարաբերութիւնները եւ՛ Խորհրդային Միութեան, եւ՛ միւս հանրապետութիւնների հետ: Դրանով էր թելադրուած այն որ վերջերս ստորագրեցի Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւնների տնտեսական գործակցման պայմանագիրը: Թէեւ այստեղ կարող են գտնուել մարդիկ որ դա էլ համարեն անկախութեան գաղափարի դաւաճանութիւն:

Հ.- Ժամանակակից մեր պատմութեան նոր շրջանը սկսաւ Ղարաբաղեան շարժումով, որ համախմբումի առանցք մը եղաւ ժողովուրդին համար: Այսօր ան դարձած է լուծումի կարօտ մեր հարցերէն մէկը. անկախութեան գաղափարը կրնա՞յ փոխարինել զայն:

Պ.- Միայն անկախութեան գաղափարը չի կարող, այլ այն միաւորուած՝ անկախութեան հասնելու խաղաղ, ապահով քաղաքական այս գծի գիտակցութեան հետ: Միայն անկախութեան գաղափարը քիչ է. նաեւ անհրաժեշտ էր ժողովրդի վստահութիւնը այսօրուայ իշխանութեան քաղաքական գծի նկատմամբ:

Այստեղ գոհունակութեամբ պէտք է յիշեմ «Յառաջ»ի Հոկտեմբերի 15-ի խմբագրականը ուր շատ ճիշդ էր նշուած թէ այս քուէարկութիւնը ոչ թէ ընտրութիւն է խոստումների միջեւ, այլ կատարածի: Հանրաքուէի ու նախագահական ընտրութեան արդիւնքների միասնութիւնը ինձ թւում է կարող է ապահովել մեր հանրապետութեան հասարակական կեանքի ներքին միասնութիւնը. իսկ մեր պարտքն է չկորցնել ժողովրդի վստահութեան քուէն: Մեր իշխանութիւնները ունենալով մեր ժողովրդին նման զօրաւոր, չեն կարող արկածախնդրութիւնների դիմել:

Հ.- Քաղաքական մարզի գործակիցներէ զատ կրնա՞ք այս ընթացքին մէջ որպէս նեցուկ նկատի ունենալ երկրին մտաւորականութիւնը:

Պ.- Մենք միշտ չհաղորդուած ենք եղել օգտագործելու ազգին առաւելագոյն մտաւոր կարողութիւնները: Այստեղ ամենեւին չպէտք է դեկլարացնել քաղաքական նկատառումներով: Մօտեցումը պէտք է հիմնուի տուեալ անձի մասնագիտական եւ անձնական յատկանիշների վրայ: Ձեզ ուզում նաեւ սահմանափակուել միայն Հայաստանի մտաւոր կարողութեամբ: Ամբողջ հայութեան մտաւոր կարողութիւնները ես պատրաստ եմ այստեղ ընդգրկելու. եւ որպէս անակնկալ ասեմ ձեզ որ այսօր արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ նշանակուած է Րաֆֆի Յովհաննիսեանը:

Հ.- Գաղտնիք չէ որ երկրին ներկայի պատկերին մէջ աւելի ակնյայտ են ժխտական գործօնները, ինչպէս՝ տնտեսական դժուարութիւնները, Արցախի կնճիռը ու անոր հետեւանք գաղթականութեան ծանր հարցը, աղէտի գօտին եւայլն: Ի՞նչ դրական տուեալներ կը նշմարէք զանոնք հաւասարակշռելու համար:

Պ.- Դրականը այն է որ Հայաստանի իշխանութիւնները ժողովրդին ապացուցին թէ վարում են իսկապէս ինքնուրոյն, անկախ քաղաքականութիւն, ինչ որ անկախութեան հասկացութիւնն է: Վարում են քաղաքականութիւն որը ամենեւին չէ թելադրուած արտաքին հանգամանքներից: Եթէ երբեմն անգամ մեր գործողութիւնները համընկնում են Մոսկուայի, Ռուսաստանի կամ այլ հանրապետութիւնների քայլերի հետ, ինչ որ մեր հակառակորդները երբեմն փորձում են բացատրել որպէս հրահանգների կատարում. դա ամենեւին այդ չի նշանակում, այլ մեր ժողովրդի շահերից բխած գործողութիւն. ուրեմն, սա՛ պէտք է լինի մեր ապագայ գործողութիւնների հիմքը. սա է որ մենք պէտք է հակադրենք մեր կեանքի բացասական կողմերին:

Այս առումով ես կարծում եմ որ դեռեւս պատշաճ ձեւով չի գնահատուած հողի սեփականացման գործը որը իսկապէս ժողովրդի մի զգալի մասին - գիւղացիութեանը - մեծ վստահութիւն ներշնչեց ապագայի նկատմամբ: Վերջնականապէս համոզուեցին որ դա ժամանակաւոր երեւոյթ չէ, եւ թէ իրենց սեփականութիւնն է ոչ միայն հողը, այլ նաեւ նրա արդիւնքը: Ուրեմն, պէտք է խորացնել հողի սեփականացումը: Յաջորդ քայլը պէտք է լինի գիւղամթերքների վերամշակող արդիւնաբերութիւնը, առեւտուրը:

Ժխտականներին հակադրելու ազդակներից երկրորդը մեր գործօն արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է լինի. պէտք է կարողանանք օգտուել այդ քաղաքականութեան պտուղներից, վերացնելու համար մեր միակողմանի կախուածութիւնը արտաքին աշխարհից: Այս դէպքում կը յաղթահարուեն նաեւ բազմաթիւ եւ՛ տնտեսական, եւ՛ հոգեբանական դժուարու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ, Հոկ. 24ին, բացումը կատարուած է «ամերիկեան հեռաձայնի եւ հեռագրի» (Ա. Թ. եւ Թ.) միջազգային սիսթէմին, որ թոյլ պիտի տայ Երեւանի որ կապուի արտասահմանի հետ առանց Մոսկուայէն անցնելու: Ամբողջ գործութիւնը արժած է 6 միլիոն տոլար, որու 4,2 միլիոնը ապահոված է Ա. Թ. եւ Թ.ն, մնացեալն ալ Հայաստան պիտի վճարէ:

ՏՈՒՊՐՈՎՆԻՔ, համաշխարհային հարստութեան մաս կազմող եւ առ այդ արձանագրուած ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կողմէ, տեղատարափ ռմբակոծութեան ենթակայ է եւ կը թուի որ ամբողջ պատմական հին քաղաքը վնասուած է: «Ադրիականի գոհարը» փրկելու համար Ֆրանսացի տասը անձնաւորութիւններ –ի շարս որոնց Ժան տ'Օրմէսոն– նաւով փորձած են ցամաք ելլել, բայց դաշնակցային նաւատորմը թոյլ չէ տուած եւ խումբը պարտաւորուած է Պարի (Իտալիա) ապաստանիլ: Հրագունդերը կը շարունակուէին տեղալ Ուրբաթ առտու (Հոկ. 25):

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ նախկին ընդհ. տնօրէն Փրոֆ. Ռու, որ մեղադրանքի տակ առնուելէ ետք սիտա-ի վարակման հարցին մէջ հէմոֆիլներու, հակայարձակման անցած էր, մեղադրելով այն ատենուան վարչապետը եւ երկու նախարներ, աւելի հեռու ալ գնաց ուղղակի ամբաստանելով նախարարապետ՝ Լօրան Ֆապիուսը, որ 1984ին եւ 1985ին առողջապահական պիւտճէէն վերցուցած է գումարներ որոնք «ուրիշ բանի ծառայած են»: Այդ ձեւով, յապաղում կրած են սիտա-ի հետազօտութեան փորձարկումները դրամի չգոյութեան հետեւանքով: Ֆապիուս անուանարկութեան դատ պիտի դիմէր: Փրոֆ. Ռու, որ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի անդամ է, յայտարարած էր ԷՖ-ԷՌ 3-էն որ 1984-ին Ֆապիուս միլիոններ քաշած է Առողջապահութեան սահմանուած հիմնադրամներէն: Չի կրնար ճշդել թէ քանի՞ միլիոնի կը հասնի, բայց գիտէ որ երկու անգամ նման գործողութիւններ եղած են:

«ԼԸ ՄՈՆՏ» (Հոկ. 25) հարցախոյզ մը հրատարակած է, ուրկէ կը յայտնուի թէ Ֆրանսացիներու 32%-ը (14% յաւելում Սեպտեմբերի բաղդատմամբ) համաձայն են Լը Փէնի արտայայտած գաղափարներուն հետ:

ՀՈԿ. 24, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրուան գործադուլն ու ցոյցերը կէս առ կէս ձախողեցան: Ջերմաչափը որ փարիզեան փոխադրական միջոցներն են, աշխատանքի գացող դադարներ չարձանագրեցին: Ցոյցին ալ հազիւ 20 հազար հոգի մասնակցեցաւ: Ըսել չէ թէ դժգոհութիւնը քիչ է, ընդհակառակն, բայց, ընդհանուր անտարբերութիւն կը տիրէ: Միթերան, Ժուռնալ տիւ Սանթրի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին հաղորդեց նպաստաւոր կարգադրութիւններ հողագործներուն համար, ինչ որ բաւական վրդովեց ընդդիմութիւնը: Այն կարծիքը կայ անոր մօտ որ «բացարձակ միապետութեան» վարչակարգ մը կ'ապրի Ֆրանսա եւ Խորհրդարանը՝ արձանագրող ժողովի մը վերածուած է, քանի Պետութեան որոշումներուն, երեսփոխանները մամուլէն կը տեղեկանան:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻՈՅ մէջ (հիւսիսային Վրաստան) չորս Օսէթներ սպաննըւած են Վրացիներու հետ բախումներու ընթացքին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հոկ. 19-ին, իր դաշտին վրայ Արարատ հաւասար –0-0– արդիւնք արձանագրեց Տորպեդոյի հետ:

Այս խաղէն ետք, Արարատ 8-րդ տեղը կը գրաւէ ընդհ. դասաւորման, զոր կը գլխաւորէ ԲԿՄԱ 41 կէտով: Արարատ 27 կէտ ունի:

ՏԻՐԱՆԸ ՏԻՐԱՆԻՆ ՀԵՏ

Քանի՞ ցուցահանդէս տուած ես եւ ո՞ւր :

Ցուցահանդէսներ տուած եմ՝

- 1960-ին՝ Կալըրի Սաւայ :

- 1970-ին՝ Հայ Ակումբի սրահներուն մէջ :

- 1971-ին եւ 1972-ին՝ մասնակցեցայ Կրընիէ Տէ զ'Արթիսթ-*ի ցուցահանդէսներուն :*

- 1974-ին՝ Թեհրան, Հայ Համալսարա-նականներու միութեան հրաւէրով :

Նոյնպէս՝ 1974-ին Նոր Ջուղա :

- 1975-ին՝ Գոմիթէ Տիւ Սանթր Գիւլթիւրէլ Արապի-*ի եւ Սարեան Ակադեմիայի հրաւէրով՝ Հալէպ :*

- 1975-ին Սփիւռքահայութեան Հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի հրաւէրով՝ Երեւան :

- 1978-ին՝ Համազգայինի Պէյրութի մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ՝ Վասպուրական սրահին մէջ, ցուցահանդէսի բացման օրը Տիկին մը հարցուց թէ քանի՞ ցուցահանդէս տուած եմ · կատակով պատասխանեցի՝ 40 տարի շարունակ ամէն օր ցուցադրած եմ 20 թերթերու մէջ :

- Նոյնպէս 1978-ին Յովակիմեան - Մանուկեան եւ Դարուհի Յակոբեան սրահներուն մէջ :

- 1981-ին կրկին հրաւիրուեցայ Երեւան, ցուցադրելու համար նոր գործերս, բայց զանազան պատճառներու բերմամբ յետաձգեցի, կը յուսամ երթալ 1982-ի գարնան, ինշալլահ :

Հիմա շատ փափուկ հարցում մը · Տիրա՛ն : Թերթերէ զատ կրցա՞ծ ես օգտուիլ արուեստէդ · ըսել կ'ուզեմ յաճախորդներ ունեցա՞ծ ես :

Այո, շատ, բայց անախորժ դէպքերու հետեւանքով ի վերջոյ հրաժարեցայ այդ տեսակի գործերէն :

Մէկ օրինակ միայն, բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ ...

Բարեկամի մը յանձնարարութեամբ մէկը եկաւ ինծի՝ իր երգիծանկարին համար · համաձայնեցանք : Քանի մը վայրկեանէն գծեցի : Ան, զարմացած եւ յափշտակութեամբ, կը դիտէր աշխատանքս : Գունաւորեցի եւ քառորդ ժամ չանցած վերջացած էր գործը :

- Գո՞հ ես, հարցուցի :

- Այո՛, շա՛տ ... բայց 15 վայրկեան միայն աշխատեցաք · 250 ոսկին շա՛տ - շատ է ... չեմ վճարեր ...

Սոսկալի ջղայնացայ, եւ երբ ուզեցի պատռել ...

- Ոչ ... ո՛չ ... մի պատռէք, - աղաղակեց · ահա՛ դրամը ... : Եւ հեռացաւ : Շատ անախորժ էր ...

Կեանքի մէջ յաջողելու գաղտնիքը ի՞նչ է :

- Օր մը Թահրա պէյին հարցուցի այդ ...

- Մէկ բան սորվէ, լա՛ւ սորվէ, - ըսաւ, - եւ աշխատէ կըլլեցնել : Եթէ կրցար՝ յաջողած ես :

Իրաւունք ունէր Թահրա պէյը : Արուեստի մէջ ալ պէտք է գիտնալ վաճառական ըլլալ, ճարպիկ ըլլալ : Այո, թերթերը լայնօրէն վարձատրեր են մեր աշխատանքը, բայց անկէ դուրս, մենք երկուքս ալ չենք կրցած օգտագործել մեր տաղանդը · չենք կրցած կըլլեցնել ... - Հաւանաբար այսպէս աւելի լաւ է, աւելի օրինաւոր :

Վերջացնելու համար կ'ուզէի որ երկու խօսքով բացատրես թէ ի՞նչ են երգիծանկարչութիւնը եւ անոր դերը :

- Ոմանք կը կարծեն թէ երգիծանկարչութիւնը նկարչութեան աղքատ մէկ ճիւղն է, որ սահմանափակ կարելիութիւններ ունի միայն : Սխալ է : Երգիծանկարչութիւնը իրայատուկ արուեստ մըն է, որ կը պահանջէ ուրիշ որեւէ արուեստի բոլոր պայմանները : Կարծեմ չափազանցած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ թէ երգիծանկարիչը կը ծնի, ինչպէս կը ծնի բանաստեղծը, ինչպէս կը ծնին դերասանը, արուեստագէտը ...

Երգիծանկարը տեսակ մը դիմանկար է, որուն ներշնչման աղբիւրը հասարակութիւնն է, ուրկէ ան կը քաղէ իր նիւթերը : Արդ չկայ աւելի դժուար ձեռնարկ մը, քան իրականութիւնը նկարելը ... նոյնը ըրած է Մոլիեռը իր դիմայեղի կատակերգութիւններուն մէջ, ուր կը պատկերացնէ ընկերութեան սովորութիւնները եւ մարդոց նկարագիրը ... եւ այդպէս է որ Մոլիեռ արժանացաւ «բոլոր ժամանակներու ամենամեծ երգիծանկարիչը» տիտղոսին :

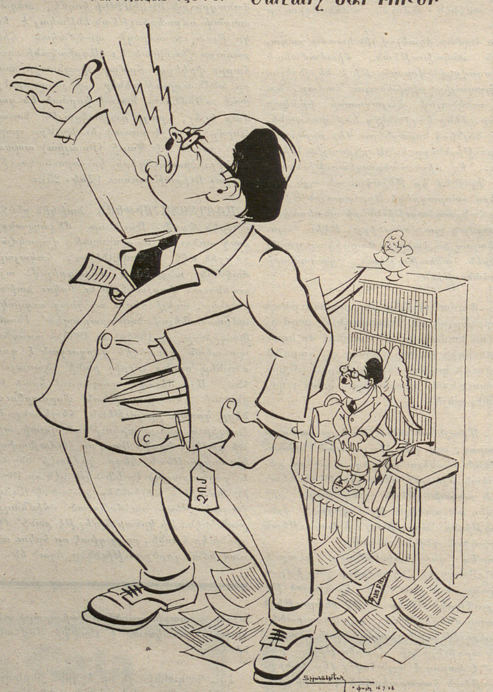
Երգիծանքը ուրիշ բան է : Ան կը պահանջէ մեծ երեւակայութիւն, ստեղծագործութիւն եւ միշտ նոր գաղափարներ · եւ դեռ պէտք է գիտնալ օգտագործել այդ գաղափարները, ան պէտք է ունենայ սեփական ոճ եւ ոչ միայն ոճ եւ ճարտարութիւն, այլ շատ աւելին, տեսնելու յատուկ ձեւ մը, եւ վերջապէս ճիշդ արտայայտելու անհրաժեշտ կարողութիւնը :

Ահա թէ ինչո՞ւ այնքան շատ գծողներ կան եւ քիչ ընտրեալներ ասպարէզի մը մէջ, ուր պէտք է սովորական աշխատանքէ աւելի տալ, աւելի լաւը արտադրել, տափակութիւններէ հեռու մնալու համար :

Երգիծանքը, եթէ նոյնիսկ այդ երգիծանքը կեանքի տարօրինակ իրարանցումներուն մէջ հարուածող է եւ երբեմն անխնայ՝ ունի իր կատարելիք անհրաժեշտ դերը :

Երգիծանկարիչը համոզուած է որ պահելով կամ անտեսելով չէ որ կը սրբագրուին մարդկային սխալները, այլ զանոնք ի յայտ բերելով : Եւ այս պատճառաւ երգիծանկարիչը պէտք է մնայուն յարաբերութեան մէջ ըլլայ հասարակութեան հետ : Մարդ արարածը գիտէ ընդհանրապէս, եւ միշտ կը ջանայ պահել իր թերութիւններն ու պակասութիւնները ... բայց երգիծանկարիչը մէջտեղ կը հանէ զանոնք : Այո, երգիծանկարը կը կատակէ · եւ նուրբ եւ դժուար խնդիր է կատակել կարենալը : Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, այսօրուան իրաւ երգիծանկարիչները վերջ ի վերջոյ կուտան մեր ժամանակին ճշգրիտ պատկերը, եթէ ոչ աւելի հարազատ, ամէն պարագայի՝ աւելի յստակ եւ աւելի

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԻՄՔԵՐ · - Շաւարշ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ինչպէս որ է

հասկնալի կերպով քան այսօրուան այժմէական արուեստի շատ մը նկարիչները :

Եզրակացնելու համար ըսեմ թէ երգիծանկարը, իր պարզ ու չափազանցուած գիծերով, կը կատակէ, կ'ուրախացնէ, կը ծաղրէ, կը հարուածէ տեղին, ան հաճելի կրթութեան ձեւերէն մէկն է, եւ կը զարգացնէ, հետեւաբար փրկարար դեր մը կը կատարէ ընկերային կեանքին մէջ, աւելի ուրախ կը դարձնէ կեանքը, մոռցնել կուտայ մեզի մեր առօրեայ հոգերը, միօրինակութիւններն ու տափակութիւնները · ան կը բժշկէ, որովհետեւ ժպիտը առողջութիւնն իսկ է, մէկ խօսքով՝ ան կը ներկայացնէ կեանքն ու մարդը այնպէս ինչպէս որ են :

Վերջացնելու համար կը պնդեմ թէ սխալ է այն կարծիքը որ երգիծանկարը Ար Մինէօր *է ·* Ար Մաժէօր *եւ* Ար Մինէօր, *այսինքն մեծ ու պզտիկ արուեստ չկայ ... կայ միայն ԱՐՈՒԵՍՏԸ, ԻՐԱՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ, եւ արուեստը, իրաւ արուեստը սահման չունի, կողմ ալ չունի ... բոլորին համար է :*

Ի՞նչ դեր ու տեղ ունեցած է երգիծանկարը հայ իրականութեան եւ մեր մամուլին մէջ :

- Եթէ հայ իրականութեան մէջ երգիծանկարը շատ քիչ տեղ է ունեցած եւ նըկատուած է իբրեւ արուեստներուն անկարեւորը, պատճառն այն է հաւանաբար որ ճարիճաթիւր *բառին հայերէն թարգմանութիւնը եղած է սխալ, ատոր համար ալ սխալ հասկցուած է երգիծանկարչութիւնը եւ հայ երգիծանկարչին գործը, եւ այդ պատճառ եղած է անկասկած որ հայ երգիծանկարիչը իր տաղանդն ու եռանդը դնէ օտար մամուլին մէջ :*

Ես մինչեւ այսօր չեմ հասկցած թէ ինչո՞ւ երգիծանք գրողը երգիծաբան անուանուած են եւ ոչ ծաղրաբան, իսկ երգիծանք գծողը՝ ծաղրանկարիչ եւ ո՛չ՝ երգիծանկարիչ ... շատ տարօրինակ է : Նըկարիչը կրնայ շատ գեղեցիկ ըսել · - «Եկուր նկարեմ քեզ», բայց երգիծանկարիչը չի կրնար ըսել՝ «Եկուր ծաղրեմ քեզ», անընական է եւ նոյնիսկ՝ վիրաւորական :

Բարեբախտաբար, անկէ 40 տարի առաջ Վահան Թէքէեան ու Սարուխանը լուծեցին այդ կնճռոտ խնդիրը եւ ծաղրանկարը ջնջեցին ու տեղը դրին ճիշդ բառը՝ երգիծանկար :

Գալով հայ մամուլին, բազմաթիւ են պատճառներ երգիծանկարի չգոյութեան՝ մեր թերթերուն մէջ : Հաւանաբար պէտք է վերագրել պատասխանատուներու անտարբերութեան եւ ընթերցողին պահանջկոտ չըլլալուն :

Մէկ խօսքով, երգիծանկարը գրեթէ տեղ չունի հայ մամուլին մէջ :

- Պէտք է սիրցնել երգիծանկարը հասարակութեան :

- Երգիծանկարը պէտք է պահանջ մը դառնայ, եւ քաջալերուի երգիծանկարչական արուեստը :

- Մամուլը մեծ դեր ունի կատարելիք :

- Յաջող երգիծանկարով թերթը աւելի հետաքրքրական կը դառնայ, եւ կրնայ խմբագրականի մը դերը կատարել, եւ ընթերցողը անմիջապէս գաղափար մը կ'ունենայ օրուան քաղաքական կացութեան մասին ... կը սկսի սիրել երգիծանկարը, որ ժամանակի ընթացքին կը դառնայ պահանջ մը :

- Քանի որ երգիծաթերթ չունինք ըՍփիւռքի մէջ, եւ այս պայմաններով չենք կրնար յուսալ որ ունենանք օր մը՝ լաւ կ'ըլլայ որ սփիւռքահայ թերթերը, ի շահ իրենց, մտածեն այս ուղղութեամբ, աւելի հետաքրքրական դարձնելու համար ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ :

Վերջին հարցում մը եւս ...

Ի՞նչ է կարծիքդ, ի՞նչպէս ու ե՞րբ պիտի վերջանայ Լիբանանի հարցը ...

Ոչ ոք կրնար երեւակայել թէ օր մը Լիբանանը այսքան կրնար փոխուիլ ...

Ահռելի ռմբակոծումներէն, հրդեհներէն, աւերումներէն, կռիւներէն, թշուառութիւններէն ու ոճիրներէն յետոյ անապահովութիւնը, անորոշութիւնը ու ամէնօրեայ վախը ... ահաւոր են :

Բայց այսօր թնդանօթաձգութիւնները _ ամէնօրեայ խարայէլեան օդանաւերու այցելութիւնները _ ոճիրներն ու գողութիւնները այլեւս սովորական բաներ դարձած են եւ կարծես մեր ամէնօրեայ կեանքին մաս կը կազմեն · յոռետես ըլլանք կամ լաւատես՝ նոյնն է : Աւելի լաւ է լաւատես ձեւանանք, եւ ըսենք · «Այո՛, լաւ պիտի ըլլայ», գիտնալով հանդերձ որ յոյս չկայ :

Երեւան շատ յաճախ կ'ըսեն՝ կը լինի, լաւ կը լինի, ի՞նչ ես ջղայնանում ...

Սայաթ Նովան ալ լաւատես էր · ան երգելով, կը յուսար ...

Օխտը տարի է մաՏ եմ գալիս,
Օխտը տարի էլ մաՏ կուգամ ...

Մենք ալ եօթը տարի տառապեցանք, բայց չենք կրնար եօթը տարի եւս դիմանալ ... քիչ մը շատ կ'ըլլայ ... բայց պէտք չէ յուսահատինք ... որովհետեւ կ'ըսեն թէ ամէն բան վերջ մը ունի ... ուրեմն սպասենք եւ յուսանք, ուրիշ ճար չկայ ...

Այո՝ տոկալու համար լաւատես ձեւանանք, ուրախ ձեւանանք եւ խնդանք ...

Տեղն է յիշել Ֆրանսացի իմաստունին խօսքը · որ կ'ըսէ՝

La plus perdue de toutes les journées est celle où l'on n'a pas RI.

Առանց խնդուքի օրը կորսուած օր մըն է ...

Այս գեղեցիկ ու յուսադրիչ խօսքերուն վրայ հրաժեշտ առի իրմէ :

ՏԻՐԱՆԸ կը խնդար, իսկ ես ՏԽՈՒՐ էի :

ՏԻՐԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

Պէյրութ, 1981

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԲԵԼՈՌՈՒՍԻԱ՝ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

- Շատ դժուարամարս է Ռուսերուն համար : Կորսնցուցինք պատերազմը, բայց հիմա եկ կուգան իրենց օգնելու :

1941-ի վերջերը, Վեռներ Պոհնկ, գերման բանակի զինուոր, կռուելով՝ Բելոռուսիայէն կը յառաջանայ դէպի Մոսկուա :

Կէս դար ետք, իր զաւակը ճարտարապետ Հանս Վիլհելմ, Բելոռուսիա կը դառնայ, որպէսզի հսկէ գերման դրամագլուխով եւ նիւթական յատկացումներով կառուցուող տուներու, - բնակարաններ, - ծրագիրին իրականացումին վրայ : Սահմանուած՝ Նախկին Արեւելեան - Գերմանիայէ հեռացող խորհրդային բանակի սպաներու :

Այս խօսքը կ'ըսէ, ճաշարանի մը մէջ, ուր քանի մը սեղան անդին իշխանավայել շուքով նստած է սպիտակահեր վեթերան մը՝ Կարմիր Բանակի նախկին սպայ : Բաճկոնին լանջամասին վրայ գետեղուած են Համաշխարհային Բ. պատերազմի շողշողուն շքանշաններ :

Գերմանիա սկսած է իրագործել հինգ միլիառ տոլարի արժողութեամբ ծրագիր մը՝ կառուցանել 36.000 յարկաբաժին, նախկին Արեւելեան - Գերմանիոյ խորհրդային սպաներու համար : Արդարեւ, կը նախատեսուի 225.000 զինուորականներու զօրացրում, առանց զինուորական ծառայութեան ապրելու :

Բորիսովի մէջ, 120 քիլոմէթր արեւելք, Մինսկէ, Բելոռուսիոյ մայրաքաղաքը, եւ 325 քիլոմէթր արեւելք Լեհաստանէ, գեղնագոյն կոշիկներ իրենց «գլուխ»ները կը ցցեն սոճիի անտառներու կանաչութեան մէջ, յիշեցնելով անցող - դարձողներուն, թէ հոս շէնքեր կը շինուին առանց դադարի : Արդարեւ, 3.500 Թուրքեր կ'աշխատին հեւ ի հեւ, որպէսզի ձմեռը վրայ չհասած աւարտեն 725 կանխաշէն (փրէֆապրիքէ) տիպար յարկաբաժիններ : (Արդէն առանց շինութեան պայմանաժամը վեց ամիս է) :

Այս թափն ալ «դանդաղ» կը նկատուի,

քանի գերման հանրային կարծիքը ճնշում կը բանեցնէ իշխանութիւններուն վրայ, որպէսզի ժամ առաջ իրենց երկիրէն հեռանան կարմիր բանակայինները: Ծրագրուած «սպաններու գիւղեր»էն 26-ը՝ 34-ի վրայ, Ուկրանիա եւ Բելոռուսիա կը գտնուի:

Անգլիոյ հարց կը ծագի, թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնեն այս երկու Հանրապետութիւնները Կարմիր Բանակի սպաներուն հանդէպ, քանի երկու Հանրապետութիւններն ալ իրենց Անկախութիւնը հռչակած են այս Օգոստոսին (պետական յեղաշրջումի ձախողութենէն ետք): Չէ՞ որ թէ՛ Ուկրանիա, թէ՛ Բոլոռուսիա կը ձգտին իրենց հակակշռին ենթարկել խորհրդային բանակի գործողութիւնները իրենց հողամասերուն վրայ:

Ուկրանիա սկսած է կազմել իր ազգային պահակագունդը եւ, Բելոռուսիա կը մտածէ նոյնը ընել: Ընդհանրական երեւոյթ դարձած ձգտումին հետեւելով՝ երկուքն ալ կ'արգիլեն, որ զօրակոչի ենթակաները իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարեն հայրենիքէն դուրս (եթէ ուզեն՝ կրնան):

Մինսկի մէջ, Բելոռուս Խորհրդարանը, այս Սեպտեմբեր 20-ին օրէնք մը քուէարկեց, որով կ'արգիլէ խորհրդային ուժերու որեւէ տեղաշարժ, առանց Հանրապետութեան համաձայնութեան (արտօնութիւն):

- Սկզբունքով կեցած, կամաց - կամաց կ'ըսենք անոնց, թէ այն ի՛նչ որ կապ ունի զօրագունդերուն հետ եւ կը վերաբերի մեր հայրենիքին, պէտք է մեր արտօնութեամբ կատարուի, կ'ընդգծէ Ստանիսլաւ Շուշկեվիչ, Խորհրդարանի Նախագահը:

Նարժանկարի բեմադիր Ալեքսանդր Լուկաշուկ, աւելի արմատական ոճ կը գործածէ ըսելով, - Խորհրդարանը կը մերժէ ընդունիլ Արեւելեան Եւրոպայէ ժամանող զինուորականները, գունդերը, որովհետեւ, ժողովուրդը այդ կը պահանջէ: Բելոռուսիա գեր - խճողուած է զինուորական կայաններով, զինավարժութեան բանակատեղիներով եւ օդակայաններով:

Այսուհանդերձ, այնքան ալ յստակ չէ, թէ Բոլոռուսիոյ սահմանային վիճակի մէջ գտնուող Կառավարութեան «խօսքը» իր ազդեցութիւնը կ'ունենա՞յ թէ ոչ խորհրդային զօրագունդերուն վրայ:

- Զոյգ նախագահներուն առած որոշումները ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ունին բանակին վրայ, կ'ըսէ Ալեքսանդր Բորիսովիչ, 39 տարեկան, հրասայլերու հրամանատար Ուկրանիա: Իր մականունը ծածկող հրամանատարը կ'աւելցնէ, - բոլոր զօրագունդերը կը հպատակին Կեդրոնին:

Հակառակ ասոր հաւաստիացումին, կը թուի թէ տարակարծութիւն կայ այս կէտին շուրջ:

Անցեալ Սեպտեմբերին, օրինակ, կարմիր բանակի մէկէ աւելի զօրագունդեր Ուկրանիոյ մէջ, կը յայտարարեն, թէ իրենց հրամանները կը ստանան Ուկրանիոյ նախագահէն (Լէոնիդ Մ. Կրաւչուկ):

- Այս երկիրին մէջ ամէն բան այնքան շատ կը փոխուի անակնկալ կերպով, որ չենք կրնար ըսել թէ վաղը ի՛նչ պիտի պատահի, կը ճշդէ հրասայլի այլ հրամանատար մը:

Մինչ այդ բնակարաններու չինութիւնը արագ թափով կը շարունակուի, քանի խորհրդային բանակի վերին հրամանատարութիւնը կ'ուզէ մինչեւ 1994 իր ուժերը քաշել Գերմանիայէ:

Ինքս, թուրք յանձնառու (ճանթրաճթօր) չինարարութեան անհրաժեշտ բոլոր կազմածները, իւղը եւ սարքերը, ինչպէս նաեւ մարդուժը կը ներածէ եւ բերել կուտայ Գերմանիայէ: Իսկ այս վերջինը՝ Գերմանիա, իւրաքանչիւր մէկ ընտանեկան յարկաբաժինի մը շինութեան համար կը յատկացնէ 95.000 տոլար, համապատասխան ասոր արժէքինին (պայմանագիրը ստորագրուած է Գերմանիա): Տեղական, իմա՝ Բելոռուսիա, պայմաններուն հետ համեմատած՝ շատ սուղ:

Ինքս, համոզուած ըլլալով, որ Գերմանները կ'ուզեն ժամ առաջ իրենց երկիրէն դուրս տեսնել կարմիր բանակայինները, իսկ Հանրապետութիւններու տեղական իշխանութիւնները չեն կրնար արգելք հանդիսանալ անոնց տեղաբաշխումին իրենց հողերուն վրայ, յառաջիկայ դարնան համար կը ծրագրէ յաւելեալ 1.452 յարկաբաժիններ կառուցանել Սլոնինի մէջ, բելոռուս քաղաք մը, զօրանոցի դիմացինծով:

Ի դէպ, համալիրներու շինութեան 8 այլ կէտեր կան Բելոռուսիա, 18 Ուկրանիա եւ 8 հատ ալ Ռուսիա:

ԺԻՐԱՅՐ

ՅԻՐԱԶԵԱՆ ՃՊԻՏՆԵՐ

Ես Յովհաննէս Շիրազի հետ տասնեակ հանդիպումներ եմ ունեցել, նրա համաժողովրդական սիրոյ ականատես եմ եղել եւ ուզում եմ մի քանի յիշողութիւն անաղարտ ձեւով ներկայացնել Շիրազի երկրպագուների ուշադրութեանը:

**

1962 թ. Մարտի 26-ին էր. Արհմիութիւնների տան դահլիճում մանկական գրքի շաբաթին նուիրուած հանդիպում էր: Բոլորս կարճ ելոյթներ էինք ունենում: Մի տարեց մանկագիր այնքան կարդաց, ձանձրացրեց: Շիրազը ելոյթ ունեցաւ վերջում (ինքն էր այդպէս ուզում): Կարդաց «Մարգարիտն ու փրփուրը» ամակը ու նստեց: Դահլիճը ծափահարութիւններից որոտաց: Շիրազը ստիպուած նորից կարդաց եւ այդպէս՝ մի քանի անգամ: Երբ հանդիպումն աւարտուեց, այն տարիքով մանկագիրը իբրեւ թէ կշտամբեց Շիրազին.

- Շիրա՛զ, ինչո՞ւ մանկական չէիր կարդում, չէ՞ որ երեխաներ էին:

- Իմ մեծական գործերը աւելի լաւ կը հասկանան, քան քո մանկական կոչուածները: Ինձ ծափ կը տային, որ էլի կարդամ, քեզ էլ ծափ տուեցին, որ էլի չկարդաս:

**

Յիշում եմ մի ուրիշ հանդիպում Պիոնէր պալատում:

Գրողների մի մեծ խումբ էր հրաւիրուած: Բոլորը հերթով բեմ էին ելնում ու խոստովանում, երդւում, որ շատ են սիրում երեխաներին, նրանց են նուիրել իրենց կեանքն ու ստեղծագործութիւնները: Իր սովորութեանը հաւատարիմ՝ վերջում ելոյթ ունեցաւ Շիրազը:

- Ամէնից շատ երեխաներին սիրում են Յովհաննէս Թումանեանն ու Յովհաննէս Շիրազը, - ասաց նա: - Մենք նաեւ գործով ենք ապացուցել. Թումանեանն ունեցել է տասը, ես՝ ութ երեխայ:

Ասաց ու կարդաց «Իմ բալիկին» յայտնի բանաստեղծութիւնը:

Դահլիճը որոտաց ծափերից:

**

Մանկագիր Վիկտոր Վարդանեանը մի օր հանդիպում է Շիրազին:

- Մանուկ գրող, - ասում է Շիրազը - տուն եմ գնում, ինձ ուղեկցիր, սիրտս ծակում է, կարող է բան պատահել, գոնէ դու կ'իմանաս վերջին խօսքս:

Քայլում են: Դիմացից երեխաներ են գալիս: Շիրազը կանգնեցնում է նրանց:

- Ո՞վ է սա, - Շիրազը հարցնում է երեխաներին:

- Վիկտոր Վարդանեանը, - ասում է մէկը:

Շիրազը զարմանում է, որ նրան ճանաչում են ու աւելի վստահ հարցնում է.

- Ես ո՞վ եմ:

Երեխան լռում է:

- Ինձ չե՞ս ճանչնայ: Արարատը չես տեսնի, էս պինձի բլո՞ւրը կը տեսնես: Ես Շիրազն եմ:

**

Շիրազը երբեմն ինքն իր մասին հումորով պատմութիւններ էր յօրինում:

- Շիրազ այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ ե՛ւ դու ես տաղանդաւոր, ե՛ւ Կապուտիկեանը:

- Բաժանուելիս ոչինչ չունէինք. ո՛չ աւտոմեքենայ, ո՛չ դաչնամուր, ո՛չ սառնարան: Դատաւորն էլ իմ տաղանդը հաւասարապէս բաժանեց երկուսիս վրայ. կէսն ընկաւ Սիլվային:

**

Շիրազը գնում է օձերի թագաւորի մօտ:

- Ես Յովհաննէս Շիրազն եմ, - ասում է նա:

- Ճանաչում եմ, Խայամի, Իսահակեանի հօրեղբայրն ես: Ի՞նչ քամի է բերել ինձ մօտ, - հարցնում է օձերի թագաւորը:

- Մի բույր թոյն եմ ուզում... ինքնապաշտպանութեան համար... քննադատներից, չար լեզուներից:

- Է՛, Շիրազ ջան, ուշ ես եկել, էս տարուայ լիմիտը վերջացել է, էդ քեզ հալածողները գիշեր-ցերեկ այստեղ հերթի են, մի կաթիլ թոյն չեն թողել:

ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Տէր - Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբերի սկիզբը, «Լիբանանահայ Թատերախումբը» յաջորդական քանի մը ելոյթներով ներկայացուցած է 19-րդ դարու ռուս թատերագիր Ն. Վ. Գոգոլի «Քննիչը» թատերախաղը, բեմադրութեամբ՝ Վաչէ Տօնէրեանի: Թատերախաղը իր նիւթը կ'առնէ ցարական Ռուսաստանի մէջ գիւղի եւ քաղաքի միտայնութեանց բախումէն ստեղծուած կատակերգական վիճակներէ ու կը սեւեռէ՝ գիւղացիներու միամտութեան չարաշահումի երեւոյթը:

**

ՖՐԵԶՆՈՅԻ «Սահաթճեան» վարժարանին կից, Սեպտեմբեր 23-ին, բացումը կատարուած է հայկական մանկամսուրի բաժնի մը, ի ներկայութեան նուիրատուամոլին՝ Հայկ եւ Ալիս Սահաթճեանի, Վարժարանի ուսուցչական կազմին եւ ծնողներու: Ողջոյնի խօսք արտասանած են գպրոցին տնօրէնը՝ Ասատուր Ասատուրեան, Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ (Էջմիածնական Թեմ) հովիւ՝ Սասուն Վրդ. Զմրուխտեան, Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ (Կիլիկեան Թեմ) հովիւ՝ Հրանդ Քահանայ Սրապեան. եւ հուսկ բարերարը՝ Հայկ Սահաթճեան, որ յայտնած է թէ իրականացած կը սեպէ տարիներու իր նուիրական ցանկութիւնը:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 3-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տոքթոր Գրիգոր Արէշեան, նիւթ ունենալով «Հայոց քաղաքակրթական ժառանգութիւնը եւ անոր արդի նշանակութիւնը»: Ձեռնարկը կազմակերպող Համազգայինի մասնաճիւղին անունով՝ երեկոյթին բացումը կատարած է Վարդգէս Թրթռեան: Հիւր բանախօսը հանրութեան ներկայացուցած է՝ Վարուժան Տէմիրճեան: Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ Հայոց պատմութեան դասախօս եղող տոքթոր Արէշեան՝ լայնօրէն խօսած է հնագիտական աշխարհի գաղտնիքներուն մասին եւ սահիկներով ցուցադրած՝ Հայաստանի մէջ կատարուած պեղումներու արդիւնքները:

**

ՆՇԱՆԹԱՇԻ (Պոլիս) «Հոպի արուեստ»ի ցուցասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 12-ին բացումը կատարուած է նկարիչ Սարգիս Կինեէլլի գործերուն ցուցահանդէսին: Ներկայացուած են շուրջ 30 գործեր, առաւելաբար՝ վերացական ու երազային թեմաներով:

**

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Սահակեան Սանուց Միութիւնը մշակութային ընթացիկ եղանակին բացումը կատարած է երաժշտական երեկոյթով մը (Հոկտեմբեր 14), բեմ բարձրացնելով Կումայրիի «Ջիւանի» գուսանական համոյթէն վեց անդամներ, որոնք գրօսաշրջական այցելութեամբ մը Պոլիս գտնուած են: Բացումը կատարած է Տոքթոր Ժիրայր Կարիպօղլու: Հայրենի մենակատարները, ժողովրդային նուագարաններու ընկերակցութեամբ մեկնաբանած են գուսաններ՝ Շերամի, Հաւասիի, Աշոտի եւ Ջիւանիի յօրինումներէն: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան:

**

ՋԱՄԱՀԱԼԻ Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան «Յ. Թումանեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 3 - 17, յաջորդական քանի մը համերգներ տուած է «Ուրարտու» երգչախումբը, իր հիմնադրութեան 10-ամեակին առթիւ: Իրանահայ անուանի երաժշտագէտ Ռուբէն Գրիգորեանի յիշատակին նուիրուած այս համերգներուն առաջին բաժինը ղեկավարած է Ժասա Մինասեան, իսկ Բ. մասը՝ Էդիկ Թամրազեան: Երգչախումբին դաշնամուրով ընկերակցած է Անդրէ Արզումանեան:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 9 - 15 տեղի ունեցած է Համազգայինի Գանատայի շրջանի 16-րդ մշակութային համախմբումը, մասնակցութեամբ Մոնրէալի, Թորոնթոյի եւ Գէմպրիճի մասնաճիւղերուն: Պատրաստուած յայտագրին համաձայն՝ մշակութային ձեռնարկներու բացումը կատարուած է գեղանկարներու ցուցահանդէսով մը, ուր ներկայացուած են գանատահայ արուեստագէտ Արթօ Իւզպաշեանի գործերը: Զուգահեռաբար, Համազգայինի գրադարանին մէջ յայտարարուած է հայերէն գիրքերու ցուցահանդէս - վաճառք մը: Համախմբումի ծիրին մէջ, Հոկտեմբեր 12-ին, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ «Յովնանեան» սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Մարգար Շարապխանեան, նիւթ ունենալով «Հայաստանի ներկայ մամուլը»: Նոյն օրը, կայացած է նաեւ «Հայը եւ Հայաստանը՝ անկախութենէն ետք» թեմայով կլոր - սեղան մը, մասնակցութեամբ՝ Վաչէ Բրուտեանի (Պոսթըն), Եդուարդ Էլոյեանի (Մոնրէալ), Ռազմիկ Փանոսեանի (Գէմպրիճ) եւ Հուրի Նաճարեանի (Թորոնթօ): Յաջորդ օր, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ կազմակերպուած «Սփիւռքի նոր դերը» թեմայով վիճաբանական սեղանին ներկայ գտնուած են 300 Հայեր: Զրոյց - քննարկումին մասնակցած են բեմադիր Արբի Յովհաննիսեան (Փարիզ), գրագէտ Վահէ Օշական (Սան - Ֆրանսիսքօ), բանաստեղծ Յարութիւն Պէրպէրեան (Մոնրէալ) եւ Աղասան Վարդանեան (Հայաստանէն): Վերջապէս, նոյն երեկոյեան տեղի ունեցած է համախմբումի եզրափակիչ ձեռնարկը՝ Մուշեղ Իշխանի յիշատակին նուիրուած գեղարուեստական հանդէս մը, ուր խօսք առած է Վեհանոյշ Թեքեան (Նիւ - Ճըրզի): «Անի» պարախումբի ելոյթէն ետք՝ փակման խօսքը արտասանած է Համազգայինի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Լեւոն Եաղճեան:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մերձակայ Քինքորա բանակավայրին մէջ, Հոկտեմբեր 12 - 14 տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան եռօրեայ սեմինարը, 90 անդամներու մասնակցութեամբ: Վանգուվըրէն, Գէմպրիճէն, Մոնրէալէն ու Թորոնթոյէն ժամանած մասնակիցներուն համար դասախօսութիւններ տուած են՝ Նիկոլ Շահգալդեան (Հայաստանի դիմագրաւած քաղաքական մարտահրաւէրները), Արա Խանճեան (Հայաստանի տնտեսական հեռանկարները) եւ Ռաֆֆի Շիրինեան (Հայ - Թրքական յարաբերութիւնները): Ներկայացուած դեկուցումներուն արմէթեր՝ տեղի ունեցած են վիճաբանական սակուլիններ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 60-ԱՄԵԱԿ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱՅ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ ՄԸ ՈՐ ԱԽՈՐԺԱԿ ԿԸ ԲԱՆԱՅ...

Ի պատիւ Պ. Վահան Խորասանճեանին Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ 60ամեակի տարեդարձի տօնախմբութեան առթիւ, «Յառաջ»ի միջոցաւ, հաճելի առիթ մըն է հաղորդելու համայն Հայութեան, Կիրակի, Հոկ. 25, 1931-ին Corniche-ի La Réserve սրահին մէջ, այն ատենուան վարչութեան տուած երախտագիտական մեծ հացկերոյթին ճաշացուցակը: Տաղանդաւոր ստեղծագործութիւն մը որ կրնայ այսօրուան մեր հայ ճաշարանապետներուն հետաքրքրութեան թեւեր տալ:

Ս. Պ.

**

Les Aspics de Foie Gras à la Bruxelloise
Les Bouchées Feuilletées d'Ani
Les Soles de la Mer Noire à l'arménienne
Les Artichauts d'Erzeroum à l'orientale
Les Poulardes de Césarée à l'antique
Les Primeurs des Rives du Lac de Van
La Salade Marseillaise
Les Boulets de Neige du Mont Ararat
Les Friandises d'Antranik
Les Douceurs de Hayasdan
Les Fruits des Jardins d'Erevan
L'Hermitage Blanc Clos Saint Gil
Le Coteau de Général en Carafe
Le Grand Vin des Côtes de Beaune
Ayala Demi-sec
Café, Liqueurs.

(Շար.՝ Ա. էջէն)

թիւններ ։ Ու այլեւս հնարաւոր չի լինի բոլոր կողմերից Հայաստանը շրջափակել ։

Հ. - Կարելի՞ է դրական ազդակ մը յիշել նաեւ Արցախի մասին որ մեր ամէնէն զգայուն կէտն է ։

Պ. - Այստեղ, նոյնպէս, ես կարծում եմ ինչ որ հեռանկար կարողացանք տալ. կարողացանք այդ հարցը շարժել մեռած կէտից ։ Իսկապէս, երկու ամիս առաջ երբ Խորհրդային Միութիւնում դեռ իշխում էին յետադիմական տարրերը, թւում էր թէ Արցախի հարցը լրիւ փակուղի է մտել ու ոչ մի դրական տեղաշարժի հնարաւորութիւն չկայ ։ Այսօր, մասնաւորապէս նաեւ մեր ջանքերի շնորհիւ յաջողուեց այս հարցի լուծման մէջ ներքաշել Ելցինին եւ Նազարբայեւին. իսկ դա շատ կարեւոր հանգամանք է ։

Հ. - Հակառակ անոր որ տակաւին ոչ մէկ գործնական արդիւնք չկա՞յ ։

Պ. - Գործնական բան չկայ, քանի դեռ այդ յանձնախումբը չէր սկսել իր աշխատանքը ։ Երբ սկսի, ես կարծում եմ դա անպայման կը նպաստի խաղաղ կայունացմանը ։ Եւ չպիտի մոռանալ որ ժելեզնովոդսկի համաձայնագրին ամենակարեւոր կէտն այն է որ պէտք է վերականգնի մարզի իշխանութիւնը. իսկ կայունութեան զգացումի միակ երաշխիքը սեփական իշխանութիւն ունենալն է ։

Հ. - Ի՞նչեր կ'ըսէիք Միութեան հետ յարաբերութիւններու վերջին փուլին մասին ։

Պ. - Միութեան մէջ երկու զուգահեռ գործընթաց կայ այսօր. մէկը՝ իրականը, հանրապետութիւնների անկախութեան ստիճանական ընդլայնումն է որը անխուսափելի թափով շարունակւում է. դա յետաշրջումից յետոյ աւելի արագացաւ եւ սա կասեցնել հնարաւոր չէ ։

Երկրորդը աւելի շատ գաղափարաբանութեանն է վերաբերում ։ Կան շերտեր որոնք փորձում են աւելի կենտրոնացնել այս պետութիւնը եւ վերականգնել նախկին վիճակը որը ճախողման է դատապարտուած բայց չի կարելի ալ թերագնահատել եւ կարելի է ասել Գորբաչովը նրա մարմնաւորումն է ։ Նա եւ կուսակցական նախկին նոմենկլատուրան պարզ է որ կորցնում են իրենց հողը ։ Գորբաչովը նորից սկսել է խօսել միութենական նոր պայմանագրի մասին, որը ինձ թւում է անաքրոնիզմ է արդէն ։ Կարծէք թէ բոլոր հանրապետութիւններն էլ յանգել են այն գիտակցութեան որ նոր յարաբերութիւններով պէտք է փոխարինել անցեալը եւ թէ ամենաառէջալը տնտեսական համագործակցութիւնն է ։ Կարծում եմ անգամ եթէ այն պայմանագիրը որը ստորագրեցինք, չյաջողուի, համագործակցութեան նոր գաղափարներ պէտք է ծընուեն ։ Ես կարծում եմ տնտեսական համագործակցութիւնը յետագային հնարաւորութիւն կը տայ պարզելու նաեւ քաղաքական հարցերը ։ Եւ կը գայ ժամանակ որ այս հանրապետութիւնները ոչ միայն կը բաւարարուեն տնտեսական համագործակցութեամբ, այլ կարող են դաշինք կնքել նաեւ ռազմա - քաղաքական հարցերում եւայլն, որպէս անկախ պետութիւններ ։ Այս գործընթացը ինձ թւում է օպեէկտիւ գործընթաց է եւ որքան էլ խանգարողներ լինեն, միեւնոյն է, սա պէտք է տեղի ունենայ ։

- Շնորհակալութիւն ։

Տեսակցեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 60-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

պաշտօնական այցելութիւն մը կու տայ Հարաւային Ֆրանսայի հայ գաղութին, Հոկտեմբեր 23-30-ին ։

•

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, ժամը 20.30-ին Պատրիարքը հանդիպում մը կ'ունենայ Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը, գաղութէն ներս գործող կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ ժողովուրդին հետ, եւ կը խօսի՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿ»ին մասին ։

Պատրիարքը կը պատասխանէ ներկաներուն հարցումներուն ։

SOIREE ARMENIENNE

au profit de

l'école tebrotzassère

Le Samed 26 Octobre à 20 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris
avec l'aimable participation d'*EVELYNE ALTOUNIAN*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Պր. Վ. Պանտիկեան 20.000 փրանք, Պր. Ժան Թէրզեան 500, Պր. Ռօպէր Թորլաքեան 200, Պր. Յովհաննէս Գումրուեան 200, Պր. Շառլ Տէօքմէճեան 100, Պր. Աստուր Միքայէլեան 100, Տիկին Անժէլ Պուտուրեան 200, Պր. Ժագ Ակտաեան 100, Տիկին Սիւզան Պօյաճեան 500 Ֆր. Ս. Մ. Երգչախումբին, Տիկին Սօֆի Անտրոմեան 100 Ֆր. Սապունճեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Պուտ ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիսքինեան 200 Ֆր., Տիկին Ջուարթ Պըզաեան 200 Ֆր., Ենովք Գրիգորեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան 3.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 3000 Ֆր., Պր. Յ. Վարուժան Պօզաճեան 700, Տիկին Էլիզ Յակոբեան 2500 Ֆր., Պր. Կարապետ Պատմաճեան 100, Պր. Երուանդ Զաքար 500 Ֆր. ։

ԱՅՑ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Նոյեմբեր 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կու տայ Պանթէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին ։

Սիրով կը հրաւիրէն ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը ։

Ծաղիկի զետեղում, շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ ։

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Աւընիւ Մաքս Տորմուա ։

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի Անահիտ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ընտանեկան ճաշը Սէն - Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 20-ին ։

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի բոլոր խաչուհիները եւ հայրենակիցները ։

Հասոյթը՝ ի նպաստ Սէն - Մօրիսի միօրեայ վարժարանին ։

Գեղարուեստական բաժնի կը մասնակցի Տիւֆ - ժոֆի ։ Ճաշագին 130 Ֆր., իսկ մինչեւ 10 տարեկան պզտիկներուն 50 Ֆր. ։

Տեղերը ապահովելու համար
Հեռաձայնել՝
Ճելոեան. - 78 - 55 - 09 - 28
Փաշանեան. - 78 - 55 - 09 - 73

DINER - DANSANT

ASSOCIATION CULTURELLE
NAREG D'ENGHIEN

Diner dansant organisé au profit de ses élèves
le Samedi 9 Novembre à partir de 20 h.
Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains (Face au Casino)

La soirée sera animée par
Marten Yorgantz
et son orchestre.

Venez nombreux pour nous apporter votre soutien et passer avec nous une soirée arménienne.

Veuillez réserver vos places en téléphonant au :

48. 41. 49. 37 ou 34. 17. 29. 26.

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE GRANDS ET JEUNES SOLISTES

Lundi 4 Novembre à 20h30

VARDAN MAMIKONIAN
1er Prix Debussy 1990
SUSANNA MILDONIAN
SAHAN ARZRUNI

Beethoven — Tchaïkowsky — Babadjanian — Liszt — Galuppi — Debussy — Faure — Roussel — Posse — Hovhaness — Katchatrian

Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

Samedi 23 Novembre à 20 heures

GRAND DINER DANSANT

organisé par

l'U.M.A.F. - PARIS

au profit du projet AMARASS
pour la finition d'une pharmacie
au KARABAGH

animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

dans les salons du Méridien
81, Bld. Gouvion Saint-Cyr — 75017 Paris

Réservation :

43. 68. 42. 04 / 34. 12. 12. 45

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI
29 OCTOBRE
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.656 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.656

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑԻՆ ՁԵՌՆՊԱՀՆԵՐԸ՝ 60%

Լեհաստանի խորհրդարանական առաջին ազատ ընտրութիւնները շատ յատկանշական են եւ կրնան դաս ալ ծառայել արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն, որոնք համայնավարութենէն ժողովրդավարութիւն գացին եւ իր ժողովուրդներն ալ կարծեցին թէ մէկ օրէն միւսը՝ դժոխքէն դրախտ պիտի անցնին :

Նախ, ընդհանրապէս կարելի չեղաւ ընտատիրութենէն ժողովրդավարութիւն անցնիլ, աւելի յաճախ անիշխանութեան գացին եւ այս ընթացքով անկարելի ալ չէ, որ, եթէ դեռ ոչ այսօր, վաղը համայնավարութիւնը փնտռուի :

Ամէնէն խորհրդանշական երեւոյթն է ձեռնպահներու աճաւոր համեմատութիւնը : Հազիւ 40%-ը ժողովուրդին հետաքրքրուած է այս քուէարկութեամբ, ընտրելու համար 460 երեսփոխան (7021 թեկնածու կար) եւ 100 ծերակուտական (613 թեկնածու կար) : Թեկնածուները կը ներկայացնեն մօտ 70 հոսանքներ կամ «կուսակցութիւններ», որոնց մէջ կան նոյնիսկ «գարեջուր խմողներու» խմբակցութիւնը, ազգայնականներ՝ «Լեհաստանը՝ Լեհերուն, Հրեաները՝ Քնէսէթ» (Իսրայէլի Խորհրդարանը), եւայլն, եւայլն :

Հոկտեմբեր 28-ին, առաջին արդիւնքներու համաձայն, Լեհաստան անկառավարելի պատկեր մը կը պարզէ : Գլուխը կը հանդի նախկին վարչապետ՝ Մազովիէցկիի ժողովրդավար Միութիւնը, բայց հազիւ 13,4%-ով. իրեն կը յաջորդէ Համայնավար (մկրտուած՝ Ընկերային-Դեմոկրատ) կուսակցութիւնը՝ 12,9%, ապա՝ Կաթողիկէները 9,4% եւ չորրորդ դիրքի վրայ է միայն Ազատական կուսակցութիւնը (ներկայ վարչապետին կուսակցութիւնն է) որ 8%-ի իսկ չի հասնիր :

Այս արդիւնքները ցոյց կուտան թէ որքան անկայուն է երկիրը եւ որքան անկարելի կը թուի կարենալ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել, կառավարութիւն մը կազմելու համար :

Այս ամբողջը կը հաստատէ նաեւ թէ համայնավար վարչակարգին յուսախաբները երազներ տեսան եւ հրաշքներ ակնկալեցին «դրամատիրական» աշխարհէն :

Լէք Վալեզա կրնայ խորհրդածել, ո՞ւր են Սոլիտարնոսկի խանդավառ օրերը... :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԱԿՈՒՍԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցը երթալով ծաւալ կը ստանայ եւ կը դառնայ քաղաքական ծանրակշիռ դայթակղութիւն մը : Երեք բժիշկներու՝ Նէթէրի, Ռուի եւ Կառեթայի մեղադրանքի տակ առնուիլը պատճառ եղաւ, որ հրապարակուին բաւական աղտոտ պատմութիւններ եւ այս երեք պատասխանատուներն ալ, չուզելով քաւութեան նոխազ ծառայել, իրենց կարգին ամբաստանեցին այն ատենուան կառավարութեան պատասխանատուներ, ընկրելով Նախարարապետէն՝ Լօրան Ֆապիուս, ապա նաեւ Առողջապահութեան Ենթանախարար՝ Է. Հերվէ եւ Ընկերային հարցերու նախարար՝ Ժորժինա Տիֆուա : Ամէնէն ծանր ամբաստանութիւնը կը վերաբերի Լօրան Ֆապիուսի որ այլ նպատակներու գործածած է (Ժ. Ժ. Սերվան-Շրէպէրի էնֆորմաթիքին, ընտրապայքարի եւայլն) այն գումարը, որ յատկացուած էր ՍԻՏԱ-ի հետազօտութեան, յապաղումներու պատճառ ըլլալով այդ հետազօտութեան, ինչ որ ծանր հետեւանքներ ունեցած է : Լօրան Ֆապիուս անմիջապէս Փարիզի դատարանին դիմեց, ստիպողական վճիռի համար (ռեֆէրէ) պահանջելով որ արգիլուին հեռատեսիլի վեց կայաններուն վրայ փրոֆ. Ռուի ամբաստանութիւններու սփռումը իրեն դէմ, ինչ որ դատարանը մերժեց, յանձնարարելով միայն որ արձագանգի պարագային, բառի նաեւ թէ Լօրան Ֆապիուս բողոքած է եւ անուանարկութեան դատի դիմած : Ասկէ դատ, ամբողջ շաբաթավերջին, ամէն մէկը միւսը մեղադրեց : Փրոֆէսէօր Կառեթա չի խուսափիր իր պատասխանատուութենէն, բայց, կը շեշտէ թէ բոլորը պատասխանատու են :

ԲԱՔՈՒԻ մէջ շուրջ հարիւր հազար հոգի ցոյց մը ըրած է, Շաբաթ օր, Հոկտ. 26, պահանջելու համար ազգային ինքնիշխանութեան քաղաքականութեան շարունակուիլը : Ցուցարարները կը մեղադրեն Մութալիբովը, որ միացած է այն Հանրապետութիւններուն, որոնք ստորագրած են Միութեան տնտեսական համաձայնագիրը եւ կոչ կ'ընեն Ուկրանիոյ որ միանայ, մինչ Ատրպէյճան չէր ստորագրած : Ատրպէյճան կը պահանջէ որ «քաղաքական եւ նիւթական» երաշխիքներ ունենայ Ղարաբաղի շուրջ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին ամերիկացի զինուոր մը սպաննուած է իր բեռնակառքին տակ դրուած ռումբի մը պայթումէն : Իշխանութեանց համար, ծայրայեղ-ձախ՝ Տեւ-Սոլի գործն է :

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, որ Պուշի հետ կը հովանաւորէ Մատրիտի միջին-արեւելեան հարցին նուիրուած ժողովը, Չորեքշաբթի օր Ֆրանսա կուգայ, տեսնուելու համար նախագահ Միթերանի հետ, այս վերջինոյն ամառնային ապարանքը՝ Լաչէ : Այս օրերուս լոյս տեսաւ Գորբաչովի գիրքը նուիրուած փուչին : Ան կը պատմէ, օրը օրին պատահածը եւ տեղ մը իր յուսախաբութիւնը կը յայտնէ Միթերանէն, որ չէր հեռաձայնած իրեն : Կը գրէ.- «Խօսակցութիւն ունեցայ Պուշի հետ : Միթերան պիտի հեռաձայնէր ինծի, չըրաւ եւ դեռ այսօր, կը ցաւիմ ատոր համար» :

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ (3-ուկէս միլիոն բնակիչ) իր անկախութիւնը հռչակեց, Հոկտեմբեր 27-ի հանրաքուէին արդիւնքէն ետք : Քուէարկութեան մասնակցողներու 94%-ը անկախութեան ի նպաստ արտայայտուած էր : Կ'ընդունի սակայն միանալու տնտեսական համաձայնագրին :

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ սաստկացուց իր յարձակումները եւ ռմբակոծութիւնները Քիւրտերու զինուորական կայաններուն դէմ, Իրաքեան հողամասի վրայ : Հոկտեմբեր 24-ին, 17 Թուրք զինուորներու մահը պատճառ դարձած է այս նոր յարձակումներուն : Կառավարութեան բանբերը յայտարարած է թէ 400-էն 500-ի կը հասնի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22 / 25)

ԱՐՑԱԽՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵՆ

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահ ընտրութիւնը շնորհաւորող հարիւրաւոր հեռագիրներուն մէջ՝ մեծ է թիւը Արցախէն եկածներուն, տեղական իշխանութիւններէ, հանրային կազմակերպութիւններէ եւ անհատ քաղաքացիներէ : «Մարտակերտի շրջանի աշխատաւորութիւնը կը հաւատայ, որ իսկական ժողովրդավարութիւնը պիտի յաղթանակէ Հայաստանի մէջ : Ձեր ընտրութեամբ՝ Արցախցիներու յոյսի եւ հաւատքի աստղը փայլեց առաւել պայծառ : Ձայն բազմաց՝ ձայն Աստուծոյ...» :

Արցախի Գործադիր Կոմիտէի Նախագահ Լէոնարտ Պետրոսեանի հեռագրին մէջ կ'ըսուի.-

«...Արցախի հայ բնակչութիւնը իր ապահովութիւնն ու բարգաւաճումը չի պատկերացներ առանց ազատ ու անկախ Հայաստանի գոյութեան : Ձեզի կը ցանկամ արցախեան երկարակեցութիւն, արցախեան սկզբունքայնութիւն եւ իմաստութիւն՝ ի շահ Հայաստանի Հանրապետութեան, ի շահ ողջ Հայ ժողովուրդի իղձերու իրականացման» :

ՏԻԿԻՆ ՔՈՔՍԻ ՄԱՄԼՈՅ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Քննական այցելութեամբ մը Ղարաբաղ գտնուող Անգլիոյ Լորտերու Պալատի փոխ-նախագահ՝ Տիկին Քարոլայն Քոքս, Հոկտեմբեր 18-ին մամլոյ ասուլիս մը տուած է շրջանը գտնուող լրագրողներուն : Իր ելոյթին մէջ նշած է, որ անգամ մը եւս ականատես է մարդու իրաւունքներու շարունակուող խախտումներուն, որոնք անպայման պէտք է փոխանցուին արեւմտեան հանրային կարծիքին :

ՄԱՄԼՈՅ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանի հիմնադիր խորհուրդի անդամներ՝ դոկտ. Միհրան Ագպապեան ու Լուիզ Մանուկեան-Սիմոն, Հոկտեմբեր 22-ին մամլոյ ասուլիս մը տուած են Երեւանի մէջ ու անդրադարձած՝ Նորաբաց համալսարանի ծրագիրներուն : Անոնք յայտնած են, որ կրթական բարձրագոյն այս հիմնարկը առաւելաբար պիտի պատրաստէ տնտեսագէտներ ու ճարտարարագէտներ, բժիշկներու, իրաւաբաններու ու դիւանագիտութեան մասնագէտներու կողքին : Շրջանաւարտները կը ստանան Գալիֆորնիոյ Համալսարանի մագիստրոսի տիտղոսին համազօր վկայականներ :

ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՄԸ

Երեւանի մէջ միաժամանակ լոյս տեսած են Հայ Ազգային Միութեան «Տեսակէտ» ամսագրին առաջին երկու թիւերը : Հայ մամուլի ընտանիքին այս նոր անդամը կը հրատարակուի հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով : Ամսագրին խմբագիրն է Հայ Ազգային Միութեան հիմնադիր-նախագահ՝ Սօս Սարգսեան :

ՌԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հոկտեմբեր 18-ին, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամներուն եւ երեսփոխաններուն հետ : Տեսակցութեան ընթացքին ելոյթ ունեցած են ՀՌԱԿ-ի հիմնադիր խորհուրդի նախագահ՝ Ռուբէն Միրզախանեան, ՌԱԿ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամներ՝ Յարութիւն Եղիկաթեանն (Լիբանան) ու Վարդան Ոսկանեան (Լոնտոն) : Երեսփոխաններու հարցումներուն պատասխանած է «Ազգ»ի խմբագիր՝ Յակոբ Աւետիքեան : Աւարտին, հիւրերը ընդունուած են՝ Խորհրդարանի փոխ-նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեանի կողմէ :

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԲԱՑՈՒՄ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՊԵՐՈՒ

Հոկտեմբեր 26 / 27-ի մեր թիւով, լուրը քաղելով «Ֆայնանշիըլ Թայմզ»էն, հակիրճ կերպով արձագանգած էինք Երեւանի եւ Միացեալ-Նահանգներու միջեւ հաստատուած հեռաձայնային ուղղակի կապերու բացումին : Այս մասին, AT et T - France-ի դրասենեակի մամուլի սպասարկութիւնը մեզի ղրկեց հետեւեալ մանրամասնութիւնները (ի դէպ, չհասկըցանք թէ ինչո՞ւ «Արմէնփրէս» չտուաւ լուրը) :

Հոկտեմբեր 24-ին, Երեւանի մէջ, Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ AT et T պաշտօնապէս բացումը կատարեցին հեռաձայնային ուղղակի կապերու հաստատման Հայաստանի եւ արտասահմանի միջեւ : Առաջին հաղորդակցութիւնը կատարուեցաւ կառավարութեան անդամներու եւ զանազան հայ անձնաւորութեանց եւ այլ Հանրապետութեանց ներկայացուցիչներու ներկայութեան : Նիւ-Եորքի մէջ, հաղորդակցութիւնը ստացան AT et T-ի վարիչներ, ամերիկացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ հայ գաղութի անդամներ : Լոս-Անճըլըսի մէջ ալ 60 հայ ուսանողներ գտնուած են մատակարարման կեդրոնը մասնակցելու : Այս պատմական հաղորդակցութեան : Թղթատարի եւ Հաղորդակցութեանց նախարարը՝ Ռ. Աւոյեան յայտարարած է թէ մէկ ոստումով, Հայաստան եօթը տասնամեակ ցատքեց եւ 20-ական թուականներէն անցաւ 90-ականին :

ԵԼԵԿՏՐՈՒԺԻ ԽԻՍՏ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ատրպէյճանի կողմէ կիրարկուած երկաթուղիի շրջափակման հետեւանքով՝ Հայաստան կը դիմագրաւէ վառելանիւթի սուր տագնապ մը : Այս իսկ պատճառով, Նախարարաց Խորհուրդը ստիպուած եղած է ձեռք առնել խնայողութեան խիստ միջոցներ : Այսպէս, Հոկտեմբեր 22-էն սկսեալ ժամանակաւորապէս կրճատուած են հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի հաղորդումներ, սահմանափակուելով՝ ժամը 20 - 23-ի միջեւ : Փողոցներու լուսաւորութեան յատկացուած ելեկտրականութիւնը 70 տոկոսը զեղչուած է, ամբողջովին վերցուած են լուսաւոր հանրագիրները :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՐՖՈՒԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

Գորֆուի մէջ գումարուած (Հոկտեմբեր 9 - 11) յոյն-թրքական ու քրիստոնեայ-իսլամ յարաբերութիւններու նուիրուած միջազգային գիտաժողովին մասնակցած են նաեւ Հայաստանէն երկու հոգի՝ Մուրատ Պօճոլեան եւ Արմէն Կիրակոսեան : Յոնիական կղզիներու համալսարանին կազմակերպած այս գիտաժողովին՝ հայ պատմաբանները զեկուցումներ կարդացած են Հայկական Ցեղասպանութեան եւ Թուրքիոյ տնտեսական այժմու քաղաքականութեան մասին :

ՎԱՌՔԱՐ

ԸՆԿՐԿՈՒՄ ՄԸ

Ուաթըրթաուն լոյս տեսնող «Հայրենիք» օրաթերթի Հոկտեմբեր 12-ի թիւի առաջին էջին մէկ անկիւնը, վարը, երեւութապէս աննշան յայտարարութիւն մը կար.

«Հայրենիք»ի այս համարը, իբրեւ օրաթերթ, վերջինն է։ Յառաջիկայ շաբաթէն սկսեալ, «Հայրենիք» լոյս պիտի տեսնէ իբրեւ շաբաթաթերթ»։

Միայն այսքան։ Ուրիշ ո՛չ մէկ բացատրութիւն։ Այնքան պարզ, եւ սակայն այնքան ողբերգական։

Հայ մամուլի ամէնէն երէց ներկայացուցիչներէն մէկն էր որ իր մէկ դարու կեանքը կը սկսէր կրճատել, հայ տունէն ներս ամէն օր մուտք գործելու փոխարէն՝ շաբաթը անգա՛մ մը միայն հանդիպելու ուրպէս պարզ այցելու։ Երբ միաժամանակ տանտէր էր ե՛ւ մեծարեալ հիւր։ Ամբողջ հարիւր տարի։

Նոյն կսկիծը ունեցած էի 1982 Հոկտեմբերին, երբ ամերիկահայ մամուլի միւս հսկան՝ «Պայքար»ը, օրաթերթ ըլլալէ կը դադրէր։ Հրատարակութեան ծախքերու յարատեւ աճումը, եւ միւս կողմէ ընթերցողներու թիւին անխուսելի նուազումը պատճառներ էին խնայողութեան. իսկ միակ միջոցն էր, անելէն դուրս գալու համար, օրաթերթը շաբաթաթերթի վերածելը։ Մարդոց կը հանդիպիմ յաճախ, որոնք կը մեղադրեն եւ կը դատապարտեն «Պայքար»ի շաբաթաթերթի վերածուիլը։ 1984-ին, երբ Փարիզ էի, «Յառաջ»ի խմբագիր՝ Արփիկ Միսաքեան կ՚այպանէր. - «Դուք ինչպէ՞ս համարձակեցաք այդ քայլը առնել»։ Այդ արտայայտութեան մէջ ես գտած էի իրականութիւն մը որ մինչեւ այն ատեն խուսափած էր ինծմէ. «Պայքար»ը, կուսակցական թերթ մը ըլլալով հանդերձ, հայ թերթ մըն էր, Հայութեա՛ն ծառայող թերթ մըն էր, արտասահմանի հնագոյն, երէց հրատարակութիւններէն մին էր. եւ ուրպէս այդպիսին, իրեն պատահող որեւէ ընկրկում կը նշանակէր տեղատուութիւն ամբողջ հայ մամուլին։

«Հայրենիք» եւս կուսակցութեան մը պաշտօնաթերթն է, որուն հետ միշտ տարակարծութիւններ ունեցած ենք, զոր քննադատած ենք, գտնուելով ընկերային եւ քաղաքական տրամագծօրէն հակադիր դիրքերու վրայ։ Սակայն այս բոլորը որեւէ ազերս չունին անոր ընկրկումին պատճառած ցաւին եւ մտահոգութեան հետ՝ որ դուրս է կուսակցական պայքարի ոլորտէն, եւ որ էապէս կ՚առընչուի արտասահմանի հայութեան գոյութեան հիմնական հարցին։

Ինչո՞ւ «Պայքար» եւ «Հայրենիք» շաբաթաթերթի վերածուեցան. ինչո՞ւ հայերէն լեզուով թերթերը մասնաւորաբար Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու եւ Գանատայի մէջ կ՚ընկրկին, տեղատուութեան ընթացքին մէջ են. Գալիֆորնիոյ հայահոծ գաղութը ինչո՞ւ դժուարութիւն ունի հայալեզու թերթերը ե՛ւ հրատարակութիւնները պահելու։ Եւ, վերջապէս, թերթերուն կողքին, ո՞ւր է հայալեզու գրականութիւնը։ Այսօր ո՞վ կը գնէ Նուպար Ակիշեանի մը բարձրարժէք վէպերը. ան ինչո՞ւ պարտաւորուած է իր վէպերուն օրինակները ձրի բաժնելու՝ յուսալով որ ստացողները գէթ շնորհ կ՚ընեն եւ կը կարդան։

«Պայքար»ի եւ «Հայրենիք»ի շաբաթաթերթի վերածումը նախանշանն է գալիք աղէտներու. կապոյտ երկինքին մէջ պայթելիք կայծակի մը նախազգուշացումն է։ Եթէ իբրեւ համայնք չվերակազմակերպուինք եւ չվերանորոգուինք, նորանոր աղէտներ իրարու պիտի յաջորդեն, խախտելով ուրպէս ուրոյն հաւաքականութիւն մեր գոյութիւնը։

Եւ յապաղում այս գետնին վրայ, աղէտը կանխելու միջոցներ փնտռելու մէջ ծուլութիւն՝ մահացու հետեւանքներ պիտի ունենան ամերիկահայութեան համար։ Մի քանի շաբաթ առաջ Ուստրի մէջ հանդիպումի մը ընթացքին, տարեց անձ մը ինծի կ՚ըսէր. - «Այս օրերուն մանաւանդ, երբ բոլորս Հայաստանէն եւ Արցախէն հրատապ լուրերու կը սպասենք, «Պայքար»ը միայն շաբաթը անգամ մը կուգայ, իսկ մենք համբերութիւն չունինք այդքան սպասելու. «Հայրենիք»ը սկսած ենք կարդալ, որովհետեւ ան ամէն օր կուգայ»։ Ի՜նչ ողբերգութիւն. հիմա «Հայրենիք»ն ալ շաբաթը անգամ մը պիտի այցելէ Հայ տուները։

Եւ այսպէս, մէկ առ մէկ, ազգապահպանումի մեր միջոցները պիտի խախտին, հողը անոնց ոտքերուն տակէն պիտի սահի եւ մեր հաստատութիւնները - մամուլ, դպրոց, մշակութային կեդրոն, ակումբ, եկեղեցի, զանազան կազմակերպութիւններ - պիտի ընկրկին, պիտի փոցուին, պիտի անհետանան։ Իսկ առանց անոնց՝ ի՞նչ Հայութիւն։ Անշուշտ ա՛լ չեմ խօսիր խառն ամուսնութիւններու գործած աւերին մասին։

Երբեմն զիս կը մեղադրեն յոռետեսութեան եւ հաւատքի պակասի մէջ. անոնք կ՚ըսեն. - «Շահան Շահնուրէն սկսեալ նահանջի մասին կը խօսուի, եւ սարսափելի պատկերներ կը գծագրուին՝ հայութեան ձուլումին եւ մահուան մասին։ Բայց չո՛ւրջդ նայէ, տես թէ որքա՛ն եռանդուն, խանդավառ, կենդանի է այդ Հայութիւնը»։

Այո՛, չուրջս կը նայիմ եւ կը տեսնեմ «խանդավառ Հայութիւն»ը - ժողովուրդ մը՝ թափառական եւ միշտ մէկ երկրէն միւսը փոխադրուող, տուն կազմող եւ տունը քանդող, եւ, միջանկեալ, կորսնցնելով իր կապերը, իր արմատները, հովին տալով դարաւոր սովորութիւններ, աւանդութիւններ, լեզու, եկեղեցի։ Այո՛, կը տեսնեմ բազմութիւններ որոնք օրապահիկ հացի համար կը պայքարին եւ կը լքեն ուրիշ ամէն ինչ որ կապ ունի «հոգեւոր»ին հետ։ Կը տեսնեմ հազարաւոր մանուկներ եւ պատանիներ որոնք իրենց աչքը օտար դպրոցներու մէջ կը բանան եւ հո՛ն հասակ կ՚առնեն Փիլիփքայէս, բարոյապէս եւ ուսումով։ Կը տեսնեմ անհիմն խանդավառութիւններ ու լաւատեսութիւններ՝ որոնք կը ծառայեն գմեզ խաբելու, մեր աչքերը փակելու ողբերգական իրականութեան առջեւ։

Այո՛, Շահնուրէն սկսեալ ահազանգը կը հնչէ անդադար։

Ո՞վ մտիկ կ՚ընէ։

Բոլորս - եւ ո՛չ ոք։

Շահնուրէն ի վեր քանի՛ տասնեակ հազարաւորներ հեռացած են հայութենէ. ո՞վ կրնայ համրանքը ընել. ո՞վ ի վիճակի է կորուստին չափը բսել։ Հայապահպանման ամրոցը Միջին - Արեւելքն էր. հիմա ա՛լ չկայ ան։ Բոլորս ցիրուցան ենք, առաւելաբար կուտակուած Ամերիկա՝ հոչակաւոր ձուլարանը փոքրամասնութիւններու։ Ուաթըրթաունի հայաշատ թաղամասերուն մէջ իսկ հինգ - վեց տարեկանները անգլերէն կը խօսին - անգլերէ՛ն կը մտածեն։ Անոնց հաւատարմութիւնը պատկերասփիւռի՛ն է, ոչ թէ մեր գիրքերուն կամ մայրերու պատմութիւններուն կամ պատարագին։ Մեծագոյն Պոսթընի շրջանին մէջ, ուր գոնէ տասնեհինգ կամ քսան հազար Հայ կ՚ապրի, երեք հայ վարժարաններ գոյութիւն ունին. անոնց ուսանողներուն հաւաքական գումարը հազիւ թէ 250-ի հասնի . . . :

Մեր հաւաքական կերուխումներուն եւ պարերուն վարագոյրին ետին ահաւոր ողբերգութիւն մը թաքնուած է, եւ զայն չենք ուզեր տեսնել։ Երբեմն միայն, բացառիկ պարագայի մը, պահ մը կանգ կ՚առնենք, լաւատեսութեան մեր ինքնաստեղծ վիճակէն դուրս կուգանք, մխիթարական բառեր կը մրմնջենք՝ կարծէք դագաղի առջեւ գտնուէինք, ապա աճապարանքով կը վերադառնանք ինքնագոհութեան մեր ապահով պատսպարանին։

«Հայրենիք»ի շաբաթաթերթի վերածուիլը այդպիսի ողբերգական պարագայ մըն է, ամբողջ հայ մամուլին համար խոր մտահոգութեան առիթ մը։

Եւ կայ այս խնդրութեան ետին կեցող ցուրտ իրականութիւնը - հայերէն թերթ կարդացողներու անհամեմատօրէն փոքր թիւը։ Կէս միլիոն հաշուող Ամերիկահայութիւնը - որուն գէթ կէսը հայերէն կը խօսի եւ կը կարդայ - չի՛ կրնար օրաթերթ մը ապրեցնել։

Իսկ վաղը, նոյն այդ Հայութիւնը պիտի չկարենայ պահել նաե՛ւ շաբաթաթերթը, նոյնի՛սկ ամսաթերթը։

Ի՛նչ ողբերգութիւն։

ԱՐԱՅ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

Հոկտեմբեր 19

Փարիզեան երկու ցուցահանդէսներ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե՛Ի ՆԵՐԿԱՅ, Ե՛Ի ԲԱՑԱԿԱՅ

LA FRANCE AUX PORTES DE L'ORIENT

Chypre XIIe - XVe siècles

Սեպտեմբեր 17-էն Նոյեմբեր 3, Փարիզի 5-րդ թաղամասի քաղաքապետարանը կը ներկայացնէ ցուցահանդէս մը՝ նուիրուած Կիպրոսի՝ Լուսինեաններուն իշխանութեան ժամանակ (1191-1489)։ Շատ գնահատելի գաղափար մը, ու հայագիտութեան համար չափազանց հետաքրքրական, չնորհիւ այն բազմաթիւ կապերուն զորս այդ թագաւորութիւնը ունեցաւ մօտակայ Կիլիկեան հայկական թագաւորութեան հետ. ի միջի այլոց, Հայոց երկու թագաւորներ ու երեք թագուհիներ Լուսինեաններ եղած են։

Անկասկած, ցուցահանդէսը ճոխ է։ Երկու յարկի վրայ, կը ներկայացնէ շատ տարբեր առարկաներ. յունական սրբանկարներ (իքոն), կրօնական զարդեր, ամէնօրեայ գործիքներ, գրքեր, ձեռագրեր, քարտէսներ, փաստաթղթեր, քանդակներ, եւայլն, մեծ մասամբ Ֆրանսայէն ու Կիպրոսէն եկած։ Չափազանց թանկարժէք են օրինակ՝ Փիլիպպոս Աւգոստոս ու Սուրբ Լուտովիկոս թագաւորներուն կտակները (թիւ 7 ու 57)։ Քարտէսներուն ընտրութիւնը նուազ հաճոյիչ է։ Իբր ձեռագիր նաւարկութեան քարտէս («portulan»), ցուցադրուած է միայն 1447-ին Վալսէքայի գծած գործը (թիւ 20), որուն վրայ Կիպրոսը որեւէ զարդ չի կրեր, մինչդեռ նոյն Ֆրանսայի Ազգային Մատենադարանը ունի բազմաթիւ աւելի հետաքրքրական գործեր, ուր Կիպրոսը եւ Կիլիկիան չեշտուած են իբր քրիստոնեայ հողեր։ Կայ նաեւ գերմանական Էպսթորֆի քարտէսին (1235) արտատպում մը, առանց յիշատակութեան որ նախնական գործը հրդեհուած է 1943-ին։ Ընդհանրապէս ծանօթութիւնները շատ անբաւարար են, ու ցուցահանդէսը ինքը որեւէ ուսուցանող ոգի չունի. մարդ կը հիանայ բազմաթիւ առարկաներու առջեւ, առանց ըմբռնելու մէկուն կապը միւսին հետ, ու բոլորին կապը Լուսինեան Կիպրոսին հետ։ Օրինակ՝ Mélusine պարիկը յիշուած է, բայց ոչ բացատրուած։ Իսկ մուտքին ցուցադրուած քարտէսը շատ տկար է. ոչ մէկ տեղ ներկայացուած է այն ժամանակուան քաղաքական վիճակը։

Երկրորդ առարկութիւնը աւելի «հայկական» է։ Կիպրոսի եւ Կիլիկիոյ թէ՛ Պետութիւններուն, թէ՛ իշխող տոհմերուն սերտ կապերուն հանդերձ, Հայերուն վերաբերեալ գրեթէ ոչ մէկ հետք կայ։ Շատ շատ՝ մէկ գրքի մէջ ցուցադրուած տոհմածառը հայկական ճիւղը կը ներկայացնէ, կամ ուրիշ գիրք մը բացուած է այն էջին, ուր յիշուած է 1393-ին հայկական թագաւորական տիտղոսի Կիպրոսի տոհմին փոխանցուիլը։ Աւելի հետաքրքրական է Նիկոսիոյ Ս. Խաչ լատին եկեղեցիէն՝ առաջին անգամ ներկայացուած բարտաքանդակ մը (թիւ 1), որ կը ներկայացնէ անդրծովեան Լուսինեաններուն զինանշանը։ Չորս բաժինէ բաղկացած է. Երուսաղէմի խաչը ու երեք առիւծներ, որոնք կը համապատասխանեն Լուսինեանի անունին ու Կիպրոսի եւ Հայաստանի նշաններուն, ամփոփելով «Լուսինեան, թագաւոր Երուսաղէմի, Կիպրոսի ու Հայաստանի» տիտղոսը։ Ուրիշ հետաքրքրական աւելի վաղ (13-րդ դար) քանդակ մը, բարաւոր (linteau) մըն է, ուր առիւծներէն մէկուն տեղը կայ Երուսաղէմի երկրորդ խաչ մը. այդ ժամանակ, Կիպրոսի թագաւորները Հայաստանի տիտղոսը դեռ ժառանգած չէին։

Այս փաստերը որոշ չափով բացատրուած են ցուցահանդէսին ընկերացող գրքին մէջ, էջ 161։ Ճոխ հրատարակութիւն մը, քանի մը համբաւաւոր անուններով (Jean Richard, Rudt - Collenberg, ...), որ նաեւ կը ներկայացնէ (էջ 74) ձեռագրէ մը լուսանկարուած, Կարլոտա թագուհիի զինանշանը, նման վերոյիշեալ առաջին քանդակին. այս թագուհին է որ 1460-ին գահազուրկ եղաւ իր անհարազատ եղբօրը կողմէ, աքսորի մէջ տիտղոսները պահեց ու զանոնք յանձնեց իր ամուսնոյն տոհմին՝ Սաւոյեաններուն, որոնք յետագային պիտի դառնային Իտալիոյ թագաւորները։ Ներկայ ցուցակին մէջ այս պատկերը թիւ 17-ը կը կրէ. բայց հաւանօրէն, ինչպէս յաջորդ նկարին պարագային, հարկ է կարդալ 39, որ կը համապատասխանէ Վատիկանի մատենադարանին մէջ գտնուող Երուսաղէմի կանոնագրքին մէկ ձեռագրին։ Այս ձեռագրին վերաբերեալ մեկնաբանութիւնը կը գտնուի էջ 185-ին վրայ, ու լրիւ անհասկնալի է։ Հոն կը կարդանք. «Այս թանկագին ձեռագիրը, Կիպրոս արտադրուած Պետրոս Ա. Լուսինեան թագաւորին մահուընէ ետք, պատկանեցաւ իր կնոջ՝ Կարլոտա Սաւոյեայի՝ 1368-ին»։ Եթէ մարդ նկատի առնէ որ Պետրոս Ա. 1369-ին մեռաւ, եւ որ Կարլոտան թագաւորեց գրեթէ մէկ դար յետոյ, նախադասութիւնը հանելուկ կը դառնայ . . . ։ Թէեւ այս օրինակը ծայրայեղ է, բայց կը մատնէ գրքին անկատարութիւնը։ Չխօսինք ուղղագրական, տպագրական կամ կէտադրական սխալներուն մասին, բայց ցաւալի է որ այսքան չքեղ արտաքինով ցուցակ մը շատ թերութիւններ պարունակէ, թէ՛ գործնական (օրինակ՝ նկարացանկին մէջ նիւթերուն էջերը չկան), թէ՛ մանաւանդ՝ գիտական։ Մէջբերենք էջ 89-ին վրայ հետեւեալ տողը, որ կը համապատասխանէ 1284 - 1369 ժամանակաշրջանին զարգացող «փոքր թագաւորութիւններ»ուն. Մայորկայի ու Նաւառայի թագաւորութիւններէն զատ, կայ «փոքր Հայքի թագաւորութիւնը, վիճակուած որոշ կովկասեան Պառոններուն, որոնք նոյն թուականին Ատանայի հիւսիսը հաստատուած էին»։ Իսկական գլուխ գործոց մը, որ նախընտրելի է չմեկնաբանել։

Եզրափակենք Փարիզի քաղաքապետաժաք Շիրաքի կողմէ ստորագրուած մէկ էջնոց նախաբանով, ուր երկրորդ եւ երրորդ պարբերութիւնները (ընդամէնը 14 տող) ոչ պակաս քան չորս պատմական սխալներ կը պարփակեն։

Ա.- Լուսինեանները «դէպի Արեւելք գացին Երրորդ Խաչակրութեան առթիւ», այսինքն 1190-ին, մինչդեռ Լուսինեան Գուիտոնը այդ ժամանակ արդէն Երուսաղէմի թագաւոր էր։

Բ.- Այս Գուիտոնը «կղզին (Կիպրոսը) Տաճարի կարգի ասպետներէն գնեց», մինչդեռ իրականութեան մէջ, Ռիչար Առիւծասիրտ թագաւորէն գնեց։

Գ.- Կատարինէ Կորնարօ թագուհին «Կիպրոսը ծախեց Վենետկեցիներուն», մինչդեռ պարզապէս գահաթող եղաւ ի նպաստ Վենետիկին։

Դ.- Այդ ժամանակաշրջանին Կիպրոսը իբր թէ «եւրոպական միջնաբերդ մը (. . .) օսմանեան աշխարհին մէջ» էր։ Յիշենք որ մինչեւ ԺԵ. դարու աւարտը Օսմանցիները դեռ գրեթէ Միջերկրական ծովուն գոյնը չէին տեսած, ու խոստովանինք որ Պ. Քաղաքապետը պէտք է աւելի լաւ ընտրէ իր մշակութային սպասարկութիւնը։

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԿԱՐՊԵՏՆԵՐԸ

Արեւելեան կարպետների (քիլիմների) արուեստը գերում է յօրինուածքային ու գունային իր անկեղծութեամբ, որ հաւանաբար պայմանաւորուած է այդ արուեստի հաւատարմութեամբ ժողովրդական ամենահին աւանդոյթներին։ Դա յատկապէս ճիշդ է անատոլեան կարպետների, այսինքն անխաւ գորգերի, այն ընտիր նմոյշների մասին, որոնք այժմ (եւ մինչեւ Նոյեմբեր 23) ցուցադրւում են Փարիզում՝ Արարական Աշխարհի Հիմնարկում (1)։

Յուցահանդէսն ամբողջութեամբ բերուած է Սան - Ֆրանսիսքոյից, ուր պահւում է հին անատոլեան կարպետների ա-

ժենահարուստ հաւաքածոներից մէկը՝ Մըջ Քոյ ծոնս ամուսինների հաւաքածոն, որի հետ կարող է մրցել միայն Պոլսի Վաքըֆլար Թանգարանինը: Ցատուկ հոգատարութիւն եւ գրաւական գգալի միջոցներ են մատնանշում խնամքով վերանորոգուած քիլիմների հիանալի վիճակը եւ ցուցադրութիւնը դիւրացնող յարմարութիւնները (ճկուն հիմքերը եւ թեթեւ շրջանակները): Նոյնն է վկայում ցուցահանդէսի գեղեցիկ բացատրագիրը (2), որից առանձին հատուածներ վերցուած են իբրեւ ցուցադրուած նմոյշների բացատրութիւններ:

Ներկայացուած են Անատոլուում, այսինքն այսօրուայ Թուրքիայի ամբողջ տարածքում, ԺԹ. դարից առաջ գործուած կարպետներ: Խուսափելով գորգագործութեան մէջ տարածուած մի արատից, հեղինակները չեն փորձում անպայման ամէն մի գործի թուագրութիւնն ու արտադրման վայրը ճշտել: Իրօք, գգուշաւոր եւ իմաստուն կեցուածք է նման հարցերի լուծումը թողնել յետագայ ուսումնասիրութիւնների համար՝ անհրաժեշտ քիմիական վերլուծութիւններից յետոյ: Սակայն բացատրագրքում նշւում է, որ ածխածին տասնըչորսի (C14) վերլուծութեան շնորհիւ հնարաւոր եղաւ մէկ-երկու կտոր թուագրել ԺԵ. դարով: Եւ չնայած հեղինակները մի քանի անգամ յայտնում են իրենց անկարողութիւնը որոշելու, թէ ում կողմից եւ որտեղ են գործերն արտադրուել, այնուամենայնիւ որոշ տեսակներ վերագրում են թուրքական որոշ ցեղերի, որոնցից յիշատակւում է Եիւնճիւ (Yüncü) ցեղը: Գիրքը պարունակում է նաեւ մի քարտէս (էջ 34), ուր հանդէս են գալիս Եիւնճիւ եւ Եէօրիւք (Yörük) ցեղերը, ինչպէս եւ Քրտերը (որոնց մասին սակայն տեքստը լռում է)... իսկ Հայաստանից ու Հայերից ոչ մի հետք:

Հեղինակների եւ կազմակերպիչների մտադրութիւնն է կարպետների՝ որպէս արուեստի գործերի գեղագիտական արժէքը ցոյց տալուց բացի, նաեւ ընդգծել դրանց բացառիկ աւանդականութիւնը, այսինքն դարերի ու հազարամեակի միջով պահպանուած սերտ կապը հնագոյն աւանդութեան եւ հաւատալիքների հետ: Գիրքը վերաբերում է կարպետների երկրաչափական պատկերագրութեանը (iconographie), որի խորհրդանշական գործառութիւնը բոլորի կողմից ընդունուած է, բայց՝ բովանդակութիւնն ու իմաստը անստուգելի, երբեմն տարօրինակ մեկնաբանութիւնների են տեղի տալիս: Եւ ուրեմն կարպետների առեղծուածային երկրաչափական ձեւերի մեկնաբանութեան համար բացատրագրքի հեղինակների միակ մեկնակէտը Անատոլուի նոր-քարէդարեան (néolithique), 5 - 6 հազար տարի Ք. Ա., որմնանկարների եւ խեցեղէնի զարդարանքն է: Ճիշդ է, գրքի առաջին մասում Քաթրին Քութնէրը զգուշացնում է, որ ուղղակի զուգահեռներ անցկացնելը սխալ է, սակայն անընդհատ բերւում են նոյն յղումները՝ Զաթալ Հէօյիւքի եւ Հաճըլարի նոր-քարէդարեան պատկերները, թողնելով այն տպաւորութիւնը, որ Քարէ Դարից մինչեւ ուշ միջնադարը Անատոլուն դատարկ տարածք է եղել, ուր ոչ յոյնա-հռոմէական, ոչ բիւզանդական, ոչ հայկական, ոչ էլ մուսուլմանական մշակոյթներն, արուեստներն ու աւանդութիւնները ոչ մի ներշնչում չեն բերել կարպետները գործած «քոչուոր եւ գիւղացի կանանց» (3):

Նման սահմանափակ (եթէ չասենք՝ պարզամիտ) մօտեցում դժուար թէ կարողանայ բաւարարել այցելուների հետաքրքրութիւնը: Իսկ հայ կամ յոյն այցելուների մօտ, որոնք գիտակցում են իրենց՝ Անատոլու կոչուածի մի զգալի մասի աւանդոյթների ժառանգորդները լինելը, նման մօտեցում՝ Սան Ֆրանսիսքոյից եկող մի ցուցահանդէսում, զարմանք է պատճառում, եթէ ոչ վրդովմունք: Հետաքրքրական է իմանալ հնագէտ Մելլաարթի վարկածը այն մասին, որ կարպետների մէջ վերապրում են նոր-քարէդարեան աստուածուհու կամ կենդանիների վերացական պատկերները: Բայց հարց է ծագում. իսկ յետոյ, վե՞րջ: Դրանից այն կողմ, ուրիշ յղում չկա՞յ: Վեց կամ եօթը հազար տարուայ վիթխարի ժամանակամիջոցում միմիայն ա՞յդ աւանդութիւնն է յարատեւել:

Ո՛չ, ներողութիւն, մի տեղ բերւում են երկու կարպետներ, որոնք կապւում են «Ջերքէզների ցեղային համադաշնակցութեան հետ, որը Կովկասից տեղափոխուել է Անատոլու» (4): Եւ ի՞նչ ենք տեսնում այդ կարպետների վրայ. միջադրոցները յստակօրէն յիշեցնող անկիւնաձեւերի մի մեծ ցանց, որի մէջ նկարուած են անթիւ սպիտակ խաչեր...: Օգտակար նիւթ կարող էր ընծայել բազմաթիւ կարպետների վրայ հանդիպող Տ-աձեւ դարդը, որ ամենատարբեր բացատրութիւններ է ստացել: Բայց երբեք հաշուի չի առնւում նրա հայերէն «օձ» աւանդական անունը, որ կարեւոր բանալի է տալիս նրա խորհրդանշական ակունքներն ըմբռնելու համար (5): Նոյնը կարելի է ասել խաչուող sigma-ձեւ կեռերի զոյգի մասին, որ համեմատւում է հնադարեան ինչ-որ աստուածութեան հետ, մինչդեռ հայ դեղջկուհիները այն աւանդաբար յորջորջել են «խոյեակ, խօչպող, խոյեղջիւր» բովանդակալից անունով (6): Լաւ է յիշատակել եգիպտական, անատոլեան, ասիական հնագոյն գտածոները, բայց դրանց կողքին չեն նշւում ուրարտական կարպետների հնագիտական բեկորները: Լռում են կարպետ բառի հին առկայութեան մասին Հայոց լեզուի մէջ, եւ այն վարկածի մասին, ըստ որի Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ժամանակ այդ բառը հայերէնից անցել է եւրոպական լեզուներ՝ ծնունդ տալով ֆրանսերէն carpetteին: Լռում են վերջապէս պատմական այն բազմաթիւ վկայութիւնների մասին, որոնք հաստատում են հին Հայաստանի գորգագործութեան եւ կարպետագործութեան կարեւորութիւնն ու համբաւը: Զչարունակե՛նք:

Մեծ է մեր՝ հայ արուեստաբաններիս, եւ հայ պատասխանատուների մեղքը՝ ժամանակին մեր գործը արած չլինելով, մեր ժառանգութիւնը պատշաճ կերպով չներկայացնելով, մասնագէտներ չպատրաստելով, եղած մասնագէտներին միջոցներ չտալով...: Այսօր Միացեալ Նահանգներում ունենք հայկական գորգերի հարուստ հաւաքածոներ, օրինակ Գրէգորեան հաւաքածոն, որ անցեալ տարի բերուել է Մարսէյլ (7): Ինչո՞ւ չփորձենք այդ (կամ նման մի) ցուցահանդէսը կազմակերպել Փարիզում, նոյն Արաբական Աշխարհի Հիմնարկում, եւ դրա առթիւ, այդ Հիմնարկի օգնութեամբ, օգտուելով Գերմանիայում վերջերս լոյս տեսած ծաւալուն ուսումնասիրութիւնից (8), չպատրաստենք գիտական բարձր մակարդակի մի բացատրագիրք: Միթէ՞ դա մեր ուժերից վեր է:

ՊԱՏՐԻԿ ԺՕՆԱԳԵՏԵԱՆ

(1) *Kilims d'Anatolie. Un art millénaire.* Institut du Monde Arabe, jusqu'au 23 novembre.

(2) Cathryn M. Cootner, Garry Muse, *Kilims d'Anatolie. La collection C. et H. Mc Coy Jones*, Londres, 1991.

(3) «Քոչուոր եւ գիւղացի» բանաձեւի մշտական օգտագործումը տեքստի մէջ զարմացնում է, քանի որ անհասկանալի է, թէ ինչպէս քոչուորները, որոնք Անատոլուի դէպքում քնիկ չեն, կարող էին ժառանգել նոր-քարէդարեան պատկերագրութիւնը: Այդ բանաձեւն արդարացւում է հետեւեալ ձեւով. «քանի որ այդպիսի քիլիմներ առայսօր Թուրքիայում արտադրւում են քոչուորների եւ գիւղացիների կողմից [...] կարելի է եզրակացնել որ անցեալում էլ այդ քիլիմները գործուել են քոչուոր կամ գիւղացի կանանց կողմից (էջ 33): No comment: Մէկ այլ տեղ (էջ 72) հեղինակը հակադրում է Անատոլուի եւ Անդրկովկասի ռստայնանկներին, չիմանալով (?), որ այսօրուայ սահմանների գծումից առաջ այդ երկու տարածքների վրայ նոյն մարդկային զանգուածն էր ապրում՝ Հայերն իրենց հազարամեայ մշակոյթով:

(4) Նոյն տեղում, էջ 234 - 237:

(5) Ս. Դաւթեան, *Հայկական կարպետ*, Երեւան, 1975, էջ 49:

(6) Նոյն տեղում, նկար թ. 3 եւ տախտակ թ. 3, նկ. թ. 38:

(7) R. Kevorkian, B. Achdjian, *Tapis et textiles arméniens*, Marseille, 1991.

(8) V. Gantzhorn, *Le tapis chrétien oriental*, Cologne, 1991.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԻԷ

ՃԱՓՈՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ ՍԻՊԻՐԵԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻՆ

Ճափոն յայտնած է թէ օգնութեան ձեռք պիտի մեկնէ Խորհրդային Միութեան, քարիւղի ճարտարարուեստին կացութիւնը բարելաւելու համար: Պետական ու սեփական ձեռնարկութիւններէ մասնագէտներ կը պատրաստուին Սիպերիա մեկնիլ ու տեղւոյն վրայ քննել քարիւղի հանքերուն վերակառուցումի կարելիութիւնը: Փոխադարձաբար, խորհրդային թէքնիք տարրեր ալ Ճափոն պիտի հրաւիրուին: Ճափոն պիտի օգնէ նաեւ որ Խորհրդային Միութիւնը կարենայ սեփականացնել հաղորդակցութեան ցանցը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՎ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

Փոխադրելի համակարգիչները պատրաստուած են յաճախ ճամբորդող գործի մարդոց ընծայելու համար այն դիւրութիւնները զորս կը վայելեն իրենց գրասենեակներուն մէջ: Շատ մը պաշտօնատարներ ունին անոնցմէ: Այդ համակարգիչներուն մէջ խտացած է ձեռնարկութեան համար բոլոր կարեւոր տեղեկութիւնները. այս պարագան կրնայ շատ վըտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ եթէ համակարգիչը իյնայ դէշ ձեռքերու մէջ: Այս հաւանականութիւնը մղած է ամերիկեան ձեռնարկութիւն մը որ բարձրագոյն ապահովութեամբ համակարգիչներ հրապարակ հանէ: Այս բարձրագոյն ապահովութիւնը կը կայանայ համակարգիչին ընկերացող «նոթատետր»ի մը մէջ. հոն յատուկ գաղտնապահութեամբ մը արձանագրուած են համակարգիչին պարունակած տեղեկութիւնները, այնպէս որ տիրոջմէն զատ, առանց արտօնութիւն ունենալու ոչ ոք կրնայ թափանցել անոնց գաղտնիքներուն: Համակարգիչին արժէքին (30 հազար Ֆր.) վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ այս յատուկ «նոթատետր»ին գինը (6 հազար ֆրանք): Վաճառքը սկսաւ Հոկտեմբերին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒԼՈՒՆՔԱՇԱՐ

Հեղինակ՝ ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

Պէյրութ, 1991

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ՕՐՏՈՒԻ

19 - 22. - *Շէյխլէր 18 տուն, *Ուզուն Մուսա 18 տուն: *Ուզուն Մահմուտ 46 տուն: Ջավուշլար 115, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Կեփաս Քահանայ Ուստաեան. - Ծնած 1860-ին, բնիկ, աշխարհական անունով Առաքել, ուսած ծննդավայրին Աբրահամեան դպրոցը, 1901 Ապրիլ 20-ին ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թաշճեանէ: Նահատակ:

23 - 24. - Զաքաղ 30 տուն, Եկեղեցին Ս. Կարապետ: Պուլքան 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ներսէս Քահանայ Վարդիկեան. - Ծնած 1877 Մայիս 5-ին Օրտուի Սայաճա գիւղը, աշխարհական անունով Յակոբ, ուսած անդ, 1910 Մարտ 14-ին ձեռնադրուած Գումգափուդ (Պոլիս) Մաղաքիա Եպիսկոպոս Տէրունեանէ: Նահատակ:

25 - 31. - *Պիւպէն 38 տուն: *Պաքամլը 43 տուն: Փազար Սու 46 տուն, Եկեղեցին Ս. Յակոբ: Սայանա 97 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: *Տարգընա 22 տուն: *Օփրամա 25 տուն: Քիրազ Տէրէ 56 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Մկրտիչ Քահանայ Շալճեան. - Ծնած 1857-ին, բնիկ, աշխարհական անունով Յարութիւն, 1881-ին ձեռնադրուած Մատթէոս Եպիսկոպոս Նալբանեանէ: Նահատակ:

32 - 33. - *Սէրայընգ 47 տուն: Տէրէլի 40 տուն, Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Յուսիկ Քահանայ Յակոբեան. - Ծնած 1873 Փետրուար 25-ին Օրտուի Սայաճա գիւղը, աշխարհական անունով Սահակ, ուսած անդ, օծակից Պուլթան գիւղի Տ. Ներսէս Վարդիկեանի: Նահատակ:

34. - Քէօքճէր Պէլի 50 տուն, Եկեղեցին Ս. Ներսէս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Սեդրեստրոս Քահանայ Աւետեան. - Ծընած 1864-ին Օրտուի Գըզըլէն գիւղը, աշխարհական անունով Յովհաննէս, ուսած անդ, 1892 Յուլիս 25-ին ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզճեանէ: Նահատակ:

35. - Զօհրամ 40 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Գրիգոր Քահանայ Ծատուրեան: Նահատակ:

36 - 37. - Սալլար եւ Գարշը Ալըգ 70 տուն, Եկեղեցիները Ս. Լուսաւորիչ եւ Ս. Սարգիս՝ որոնց ծխատէրն էր

Զգօն Քահանայ Տիւտիւքճեան. - Ծնած 1862 Ապրիլ 13-ին Օրտուի Ջավուշլար գիւղը, աշխարհական անունով Սարգիս, ուսած անդ, 1901 Դեկտեմբեր 6-ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Յովակիմեանէ: Քահանայագործած էր նաեւ Ռուսիոյ Սոխում քաղաքի Կորօտ գիւղը:

Աքսորանքի ճամբուն վրայ պարտէզին զանդուած՝ խեղդուած բալով յանկարծամահ կ'ըլլայ:

ՃԱՆԻԿ

Երկրորդ սանճաք, որ Տրապիզոնի եւ Գամիտէմոնիի նահանգներուն մէջ կը գտնուի եւ որուն կառավարական կեդրոնն է Սամսոն, հին անունով Ամիսոս, Սեւ Ծովու եզերք՝ բանուկ նաւահանգիստ քաղաք, 550 տուն Հայ բնակչութեամբ (2100 հոգին Լուսաւորչական, 80-ը Կաթոլիկ եւ 120-ը Բողոքական): Կառավարիչն էր Միւլէյման Նէճմի որ կեդրոնէն բխած կարգախօսը կէտ առ կէտ գործադրեց եւ վեց ամիս վերջ ունեցաւ պաշտօնի բարձրացում, կարգուելով կուսակալ Գաղատիոյ:

1915 Յուլիս 11-ի գիշեր, հազարապետ Նազըմ հարիւրաւոր ժանտարմներով հայանոցները, պաշարելով՝ բանտ կ'առաջնորդէ եկեղեցականներն ու երեւելիները, որոնցմէ ոմանք կը սպաննուին իրենց տան դուռներուն առաջք: Աննկարագրելի անդոհ, Հայուհիներու թափոր մը կառավարչատան չուրջ՝ իրենց սիրելիներուն փրկութիւնն աղերսող:

Ընդհանուր տեղահանութիւնը կը սկսի երեք օր վերջ: Փողոցի պատերուն վրայ փակցուած ազդեր՝ Հայոց անմիջական երթը ծանուցանող: Ոստիկաններ օրական 50 - 60 տունէր ճամբայ կը հանեն այն ամենաբիրտ վարմունքով որ բնատուր ձիրքն է արդէն կառավարական պաշտօնէութեան: Կարաւանները Չամլը Տէրէ հասնելնուն, այրերը մէկդի կ'առնուին ըստ պատուէրի եւ կը սպաննուին նոյնհետայն, մինչ իգական սեռը կը մատնուի կողոպուտի եւ լլկումներու: Անյեղլի բնմադրութիւնը նո՛յն Տամին՝ մօայլամած տեսլավիժակներով (տէքօր), մանաւանդ Ամասիայէն անցք կատարած առեններ: Սամսոնցիներէն առ ահի խլամութիւնը կ'ընդունին 800 հոգի, որոնցմէ 120-ը միայն վերապրող. յիշենք այդ բախտաւորներէն յայտնի առեւտրականներ Վահան Պօղոսեան, Քերոբէ Գամպէրեան, Պէշիրեան: Արու սերունդը մանաւանդ՝ ընչովին բնաջինջ. իսկ սակաւաթիւ կիներ տառապանքէ եւ անսուաղութենէ հիծեւկոծ՝ ինքզինքնին կը նետեն Հալէպ, Համա, Հոմս եւ շրջակաները: Անթիւ որբեր եւ որբուհիներ՝ տաճկընոցներու մէջ վայրավատին: Սամսոնի բանտն ալ դատարկ չի մնար Հայերէ. տոնցմէ ամենադառն ճակատագրականութիւն մը կ'ունենան կուսակցականներ՝ Միհրան Փիրանեան, Ստեփան Փիւսկիւլեան, Խարբերդցի Գէորգ, «Խալիճի» մականունեալ Հայորդի մը եւ կօշկակար Յովհաննէս, բոլորն ալ վերջէն Սեբաստիա փոխադրուած եւ հոն կախաղան բարձրացած:

(Շար. 315)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

ՓՔՔ-ի մարտիկներու թիւը, որոնք մասնակցած են յարձակումներուն, ամէնէն կատաղիները 1984-էն ծայր տուած Թուրք-քիւրտ բախումներէն ի վեր։

ԴՈՒՇԱՄԲԷԻ (Տաճկաստան) մէջ, իր հիմնադիր համագումարը ունեցած է իսլամական կուսակցութիւն մը, օգտուելով Խորհրդարանին արտօնութենէն (վերջ տալու կրօնական կուսակցութեանց արգելքին)։

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, չորս բանտարկեալներ սպաննուած են Ներքին նախարարութեան յատուկ ջոկատներու յարձակման ընթացքին։ Ասոնք կ՚ուզէին զսպել բանտին մէջ ծագած ապստամբութիւնը։ Քսան բանտարկեալ եւ երկու քաղաքապահ ալ վիրաւորուած են։

Ե. ԱՐԱՖԱԹ յայտարարեց Փանսրամա յայտագրին ընթացքին («Ֆիկառօ» եւ «Ռատիօ–Ֆրանս Ինթէրնասիոնալ») որ ուզածը՝ լուսինը չէ, այլ միջազգային օրինականութիւնը։ «Ցորչափ, կ՚ըսէ ՊԱԿ-ի պարագլուխը, Պաղեստինցիները մարդուն, ոչ խաղաղութիւն կ՚ըլլայ, ոչ ալ կայունութիւն։ Ամէն մարդ գիտէ հիմա»։

ՇԻՐԱՔԻ կուսակցութիւնը (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ) կանոնագրային համագումար մը կազմակերպած էր շաբաթավերջին։ Միաձայնութիւն կայ չղաշնակցելու համար Ազգ. Ճակատի հետ, փորձ կայ համաձայնելու ընդդիմադիրներուն հետ, բայց, խոր տարակարծութիւն կայ ընտրական օրէնքի փոփոխութեան շուրջ (համեմատական, մասնակի համեմատական կամ պահպանում ներկայ դրութեան՝ մեծամասնութիւն)։

ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ մէջ, ձերբակալուած է Թուրք մը՝ Աքսոյ, ուրիշ վեց Թուրքերու հետ։ Առաջինը, այլեւս ֆրանսահպատակ, իր «հոգատարութեան» տակ կ՚առնէր գաղտնաբար Ֆրանսա մտած Թուրքերը, ու կեղծ փաստաթուղթեր կը պատրաստէր զանոնք Թուրքիոյ վարչակարգին ընդդիմադիր ներկայացնող եւ քաղաքական ապաստանի դիմումներ կ՚ընէր։ Արձանագրուելէ ետք ՕՖՓՐԱ-ի կողմէ, կը պատրաստէր գործատիրական թղթածրարներ, սորվեցնել կուտար փոխանորդագրեր եւ ձեռք ձգելով ենթականերուն ալ «պարտիկի քարտերու» պատճէն թիւը, ուզած գումարները կը քաշէր։ Դրամաշորթութիւնը միլիոններու կը հասնի։ Աքսոյ, անձնապէս մէկ միլիոն ֆրանք գրպանած է։ Քանի մը հարիւր Թուրքերու կը վերաբերի ամբողջ առաւխանութիւնը, որ ամիսներու քննութեան կարօտած է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէս Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 4, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, place de l'Hôtel de Ville
92600 Asnières

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1989, Նոյեմբեր 1-էն ի վեր, «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակերը, հակառակ կրած յաջորդական յաւելումներուն -թուղթ, աշխատավարձ, ընկերային տուրք, առաքման սպասարկութիւն, թղթատար եւլն. եւլն..։ Դժբախտաբար կարելի չէ շարունակել նոյն պայմաններով եւ Նոյեմբեր 1-էն, պարտաւորուած ենք բարձրացնել բաժնեգիններու սակերը։

Մինչ այդ մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի անյապաղ փակել իրենց առկախ հաշիւները, օգտուելով ներկայ սակերէն։ Նոյեմբեր մէկէն ետք ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի հին սակով։

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն բաժանորդներուն --բարեբախտաբար մեծամասնութիւն-- որոնք իրենց կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով կ՚ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
« Յ Ա Ռ Ա Ջ » Ի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Մարտիկ Տակառեան,
Պր. Վարդգէս Տակառեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան - Տակառեան
հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, իրենց մօր, մեծ - մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Կոստանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ եւ նմանապէս իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՕՀԱՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 25-րդ տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ս. Գարտաշեան, իր սիրելի ամուսնոյն՝ Արտաշէս Գարտաշեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ (29 - 10 - 1989) եւ անոր քաղցր յիշատակին, կը նուիրէ 500 Ֆր. Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցիին, 500 Ֆր. Կեսարիոյ եւ Շրջակայից Հայրենակցական Միութեան, 500 Ֆր. Դպրոցասէր Վարժարանին (տանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, տօն է Ամենայն Սրբոց՝ հնոց եւ նորոց, յայտնից եւ անյայտից։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Սապունճեանի հոգեհանգստեան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները. -

Տիկին Սօֆի Անտոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան 100, Ժաք Սողոմոնեան 500, Քէրքէրեանի թաղման առթիւ՝ Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան 200, Յովհաննէս Խաչիկեան ընտանիք 200 Ֆր., Քէրքէրեան ընտանիք 200 Ֆր., Կապոյտ Խաչ 150 Ֆր., Ժամկոչեան ընտանիք 150, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տէր - Յակոբեան 1500 Ֆր.։

Ներսէսեանի ընտանիքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Խաչիկեան ընտանիք 1000 Ֆր., Ներսէսեան ընտանիք 1000, Պր. Ապըլսէլիմ Շաշուա 500 Ֆր., Պր. Ժան Սէմիրեան քրոջ աղջկան Ս. Պասկի առթիւ 200 Ֆր., Պր. Տէր - Զաքարեան Ս. Մ. Երդչախումբին 200 Ֆր.։

ԱՅՑ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Նոյեմբեր 1-ին ուխտագնացութիւն կազմակերպած է, նաեւ Փառանդեան կամ Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին։

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը։

Ծաղիկի զետեղում, շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ։

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մաքս Տորմուա։

Փորթ տ՚Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը։

RECHERCHE

Recherche famille ou personnes ayant connu Mlle Edda MARCOS, née à ISTAMBUL le 28. 08. 1919 et ayant habité 10, rue Soleillet, Paris 20e (jusqu'en 1976).

Ecrire :
Etude Généalogique MAILLARD
3 bis, rue de l'Alboni, Paris 16e.
Tél. : 42. 24. 97. 64.

Rappeler N° dossier : 91. 226.

DINER-DANSANT

ASSOCIATION CULTURELLE NAREG D'ENGHIEN

Diner dansant organisé au profit de ses élèves

le Samedi 9 Novembre à partir de 20 h.

Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains (Face au Casino)

La soirée sera animée par
Marten Yorgantz
et son orchestre.

Venez nombreux pour nous apporter votre soutien et passer avec nous une soirée arménienne.

Veuillez réserver vos places en téléphonant au :

48. 41. 49. 37 ou 34. 17. 29. 26.

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի Պատիւ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 3, Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին պատարագ, եւ ապա հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսահայ Մշակութային Միութենէն անդարձ բաժնուող բոլոր անդամներուն հոգիներուն ի հանգիստ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հացկերոյթ՝ վարչութեան կողմէ, ի պատիւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Մայր Դիւանի ատենապետ՝

Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զօրաչեան սրահին մէջ։

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւններն ու ժողովուրդը ներկայ գտնուելու գոյգ հանդիսութիւններուն։

— Լ Ի Ո Ն — L Y O N —

ՊԱՐԻ ԵՒ ԵՐԳԻ ԲԱՑԱՌԻԿ
Փ Ա Ռ Ա Տ Օ Ն
մասնակցութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
ՆԱՒԱՍԱՐԴ
Անսամպլին
կազմակերպութեամբ՝ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան

GALA
DE DANSES FOLKLORIQUES ARMENIENNES

avec *L'ENSEMBLE*
NAVASART
de PARIS

son Orchestre
et ses chanteurs :
HAGOP BADOLIAN
ROSINE TACHDJIAN

Dimanche 3 Novembre à 15 h 30
au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola — Villeurbanne

organisé par
la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Billets :

- MCAV : 126, avenue Roger Salengro Villeurbanne — Tél. : 78. 94. 37. 36
- Eglise arménienne : 40, rue d'Arménie Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 47. 18
- SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté, Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 13. 66
- MCAD : 15, rue du 24 Avril 1915, Décines — Tél. : 78. 49. 42. 97.

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE

CYCLE GRANDS ET JEUNES SOLISTES

Lundi 4 Novembre à 20 h 30

VARDAN MAMIKONIAN
1er Prix Debussy 1990
SUSANNA MILDONIAN
SAHAN ARZRUNI

Beethoven — Tchaïkowsky — Babadjanian — Liszt — Galuppi — Debussy — Faure — Roussel — Posse — Hovhaness — Katchatrian

Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն - Մորիսի Անահիտ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ընտանեկան ճաշը Սէն - Մորիսի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 20-ին։

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի բոլոր խաչուհիները եւ հայրենակիցները։

Հասոյթը՝ ի նպաստ Սէն - Մորիսի միօրեայ դպրոցին։

Գեղարուեստական բաժնի կը մասնակցի Տիսf - ժոfի։ Ճաշագին 130 Ֆր., իսկ մինչեւ 10 տարեկան պզտիկներուն 50 Ֆր.։

Տեղերը ապահովելու համար
Հեռաձայնել՝
Ճիլոեան. - 78 - 55 - 09 - 28
Փաշանեան. - 78 - 55 - 09 - 73

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30

MERCREDI
30 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.657 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.657

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ընտրութիւններու արդիւնքները շատ մեծ հարուած մըն են Վալեզայի համար, բայց նաեւ դաս մը (Լեհաստանէն անդին ալ...) որ պէտք է խորհրդածութեան նիւթ դառնայ: Ներկայացուած 70 «կուսակցութիւններուն» մէջ, 19-ը՝ երեսփոխան պիտի ունենան ժողովին մէջ: Ինչպէս գրեցինք երէկ, արձանագրելով ոչ-վերջնական արդիւնքները, գլուխը կը հանի, նախկին վարչապետ Մազովիեցկիի ժողովրդավար միութիւնը 12,4%-ով, ապա՝ նախկին համայնավարները՝ 11,64 (շատ յատկանշական երեւոյթ), կը յաջորդեն.. գիւղացիական (նախապէս համայնավարներու դաշնակից) կուսակցութիւնը 9,23%, կաթողիկէները՝ 9,04, կեդրոնի դաշնակցութիւնը (Վալեզայի մօտ, քրիստոնեայ աջ) 8,48%, անկախ Լեհաստանի մը համադաշնակցութիւն (հակահամայնավար) 7,33, ազատականներու համադումար 7,14, Սոլիտառնիթէ սենտիքան 4,83, Գարեջուր խմողներու կուսակցութիւնը 3,1%...: Ինչպէս կը տեսնուի «անկարելի» ժողով մը, մանաւանդ որ Վալեզա տրամադիր չէ կառավարութեան գլուխը նշանակելու Մազովիեցկին, կը նախընտրէ ներկայ վարչապետը: Բայց երկիրը քաոսի դուռն է:

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ ներարկումի դայթակղութիւնը ալ աւելի վրդովեցուցիչ համեմատութիւններ կ'առնէ, երբ այլեւս շատ յստակ կերպով կը փաստուի որ դրամի հարցի հետ կապուած էր միայն եւ հարկ էր անպայման նախ «տեղաւորել» պաշարը, դրամ չկորսնցնելու եւ ծախքեր չստեղծելու համար: Հոկ. 28-ի իրիկուան Կիյոմ Տիւրանի (5րդ կայան) յայտագիրը՝ նուիրուած այս ահաւոր պատմութեան շատ խօսուն էր եւ կարելի է դիւրաւ հասկնալ զոհերուն (ոմանք մեռած) եւ ընտանիքներուն անզօր կատաղութիւնը: Եղած են բժիշկներ, որոնք ահազանգ հնչեցուցած են ատենին, բայց ձայնակից ընող չէ եղած եւ ուրիշ բժիշկներ են որոնք կեանքէն աւելի դրամը կը սիրեն եւ պէտք է ըսել թէ ամէնէն աւելի Տոքթ. Կառեթան է որ ծանր պատասխանատուութեան տակ կը թուի ըլլալ, մանաւանդ դուռ դրամական նպաստներով: Բայց հարիւրաւորներ են բուն պատասխանատուները եւ մարդ կը շշմի, երբ մինչեւ իսկ Փրոֆ. Ժան Պեռնարի մը անունը կը լսէ: 5-րդ կայանի յայտագրին անունն է «Les absents ont toujours tort» եւ այդ բացականերէն էին՝ Կառեթա, Ժ. Ռու, Ռ. Նեթթէր, Ժորժինա Տիւֆուա, Է. Հերվէ, Լօրան Ֆապիուս: Առաջին երեքը այլ ելոյթներ ունեցած էին հեռատեսիլէն, մինչ այս անգամ դէմ առ դէմ պիտի դառնուէին զոհերուն կամ մեռեալներուն ընտանիքներուն հետ...:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Հասարակապետութիւնը նոր վերջնագիր մը տուաւ Սերպիոյ, որ ցարդ մեծ կարեւորութիւն մը չտուաւ 12 Եւրոպացիներուն: Ասոնք կրկին կը սպառնան տնտեսական պատժամիջոցներ ձեռք առնել եթէ... ութ օրէն Սերպիա չընդունի խաղաղութեան իրենց ծրագիրը: Մինչ այդ, Սերպիա դեռ ժամանակ ունի քարուքանդ ընելու Տուպրովնիքը, որ 28 օր է ցամաքային եւ ծովային շրջափակումի ենթարկուած է եւ ռումբերն ալ կը տեղան:

ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻՆԵՐՈՒ եւ առողջապահութեան նախարարին միջեւ բանակցութիւնները կրկին խզուեցան Երեքշաբթի առտու ժամը 4-ին (Հոկ. 29): Նախարարին նոր առաջարկներն են՝ 35 ժամուան աշխատանքի անցնիլ գիշերը, ամէնէն ուշը՝ 1994 Դեկ. 31-ին, 5500 նոր պաշտօններու ստեղծում երեք տարուան վրայ եւլն.: Ըստ երեւոյթին հիւանդապահուհիները գոհացում չեն ստացած եւ կրկին ցոյցի կը դիմէին նոյն օրը (Հոկ. 29): Նախարարին հետ նոր ժամադրութիւն չըկար:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Հոկ. 28-ին, սպաննուած ամերիկացի զինուորը Տեւ-Սոլի զոհ չէր, ինչպէս իշխանութիւնները կ'են-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22 / 28)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՂԷՏԵԱԼ ՇՐՋԱՆԻՆ

Երկրաշարժէն վնասուածներուն օգնելու առաքելութեամբ՝ Կիւմայրի այցելած են Գանատայէն ու Արժանթինէն ժամանած շուրջ 50 Հայեր: Գանատահայ Շաքէ Պամաճեան «Խրիմեան Հայրիկ» նորակառոյց դպրոցին յանձնած է մէկ միլիոն ռուբլի: Այլ բարերարներ, խոստացած են ամբողջովին ստանձնել 75 ծնողազուրկ երախաներու հոգատարութեան ծախքերը:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիսի մէջ կայացած համավրացական խաղերուն փայլուն արդիւնքներ ձեռք բերած են Հայաստանի ներկայացուցիչները, շահելով 13 մետալներ, 6-ը՝ առաջին կարգի: Ուշագրաւ եղած են սուսերամարտի մրցումները, ուր Հայաստանի հաւաքական զոյգ խումբերը (այրերու եւ աղջկանց) 9 – 4 եւ 9 – 7 արդիւնքով յաղթած են Թիֆլիսի իրենց մրցակիցներուն:

ՀԱՅ ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐԻՉԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալիոյ Անքոնա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած մարզական երգիծանկարներու միջազգային մրցումին՝ արծաթ մետալ շահած է Վլադիմիր Աբրոյեան: Երեւանցի երգիծանկարիչը ծանօթ անուն մըն է իր ստեղծագործութիւններով, որոնք նախապէս ցուցադրուած են Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելժիոյ, Գանատայի եւ Գուպայի ծաղրանկարներու միջազգային մրցոյթներուն:

ՀԱՅ – ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Հոկտեմբեր 23-ին ընդունած է Յունաստանի Արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարին տեղակալը՝ դեսպան Մեքալոկոնոմոս, որուն ընկերակցած է Մոսկուայի մօտ Յունաստանի դեսպանը: Նախագահը ողջունած է հիւրերը եւ անդրադարձած՝ հայ - յունական դարաւոր բարեկամութեան ու կապերուն: Իրենց կարգին, յոյն բարձրաստիճան հիւրերը յայտնած են, որ Յունաստան մօտէն շահագրգռուած է խորհրդային նախկին հանրապետութիւններու իրավիճակով ու կը հաւատայ, որ յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ փոխ շահաւէտ համագործակցութիւն հաստատել անոնց հետ:

Սոյն հանդիպման ներկայ եղած է Հայաստանի Արտաքին նախարարի պաշտօնակատար՝ Րաֆֆի Յովհաննիսեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Իֆիպինէ Տօղրու»ի թղթակիցներէն մին՝ Շ. Փէրինճէք, շաբաթաթերթի Հոկտեմբեր 19-ի թիւին մէջ, կը խօսի կեդրոնական Ասիոյ ու Կովկասի մահմետական հանրապետութիւններ կատարած իր ճամբորդութեան մասին, կուտայ համապարփակ մէկ պատկերը անոնցմէ իւրաքանչիւրին եւ արագ վերլուծման կ'ենթարկէ հոն տիրող կացութիւնը:

Ան նախ դիտել կուտայ, թէ վերջին տարիներուն ընթացքին ու սովորական երեւոյթ դարձած է Թուրքիայէն դէպի կեդրոնական Ասիոյ խորհրդային երկիրները եւ փոխադարձաբար կատարուած ճամբորդութիւնները: Իրարու հետ հաղորդակցութեան ու մերձեցումի պահանջը այնքան զօրացած է, որ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան մէջ խորհրդային - թուրք հանրապետութեանց հարցերով զբաղող յատուկ բաժանմունքի մը հաստատման մասին կը մտածուի:

Խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններուն մէջ, թուրք թղթակցին համար ակներեւ գլխաւոր երեւոյթը՝ ռուսական վարչատիրութեան թօթափումն է: Կացութիւնը սակայն միշտ անորոշ կը մնայ կայսրութեան ամբողջ տարածքին ու գրեթէ բոլոր հանրապետութիւնները կը դիմագրաւեն ներքին ու արտաքին տագնապներու երկար շարք մը:

Տաճիկստանի մէջ, օրինակ, Շ. Փէրինճէք նկատած է մահմետական զօրաւոր հոսանքի մը առկայութիւնը: Երկրին մէջ մեծ է ազդեցութիւնը Սաուտի Արաբիոյ, որ անձ գլուխ 100 ռուբլի նուէր կուտայ կրօնական հաւաքներու մասնակիցներուն: Ամէն ոք մօրուսաւոր է: Մոլլաներէն ու շէյխերէն եկած բոլոր հրահանգները անշեղօրէն կը գործադրուին: Զարգացած դասակարգը սակայն՝ դժգոհ է տիրող վիճակէն ու ակնդէտ կը սպասէ Թուրքիոյ գալուստին...:

Ուզբեկստանի մէջ եւս, կրօնքը արագօրէն տարածում կը գտնէ: Տարուան մը ընթացքին 700 մզկիթներ բացուած են, ուր կրօնական ուսում ալ կը ջամբուի: Ոսկիի հանքերով, բամպակի դաշտերով ու թեթեւ ճարտարարուեստով հարուստ այս երկրին մէջ եւս Սաուտցիք ձեռնածալ չեն: Տաճիկներուն նման, Ուզբեկներն ալ որոշ ակնկալիքներ ունին Թուրքիայէն:

Ղազախստանի մէջ, Ղազախները կը ներկայացնեն բնակչութեան լոկ 45%: Հաւասարակշռուած քաղաքականութիւն մը որդեգրած այս երկիրը՝ մրցակից մըն է Ռուսաստանի համար ու «Թուրքիոյ օրինակը» հիացում կը պատճառէ իրեն: Նախագահ Նազարբայեւ արտաքին իր առաջին ճամբորդութիւնը Թուրքիա կատարեց արդէն:

Ազրպէյճանի մէջ, իշխանութիւնը տակաւին կը գտնուի Մոսկուայի ենթակայ անձերու ձեռքը: «Ղարաբաղի հարցին պատճառով՝ կեդրոնի զինեալ ուժին կարիքը ունին եւ ստիպուած են զիջումներ ընել» կը գրէ Թուրք թղթակիցը ու կ'աւելցնէ՝ թէ կառավարութեան ու «Ժողովրդային Ճակատ»ին միջեւ համախոհութիւն մը նշմարելի է, որուն ցայտուն մէկ օրինակն ալ՝ Ճակատի ղեկավարներէն Մահմէտովի Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի անդամ նշանակումն է, Մութալիբովի կողմէ: Իսկ միւս հանրապետութիւններուն պէս, հոս եւս սովետական կամ իրանեան թեքումով շարժումները հող գտած են, թէեւ աւելի ձեւականօրէն: Ազգայնականութիւնը տիրական է սակայն ու «մեծ ազգութեան մը պատկանած ըլլալու» գիտակցութիւնը ունին Ազրպէյճանցիք: Անոնք սկսած են մշակել սեփական բանակ հիմնելու ծրագիրը, ինչ որ հաշտ աչքով չի դիտուիր Մոսկուայի կողմէ: Աւելին, ապագայ անկախ Ազրպէյճան մը, Ատրպատականի 20 միլիոն Ազերիներն ալ նկատի առած, մտահոգութիւն կը պատճառէ նաեւ Իրանին:

Նոյնիմաստ յօդուած մը ստորագրած է նաեւ Ալի Պիրանտ, «Միլլիյէթ»ի Հոկտեմբեր 27-ի թիւին մէջ, ուր կը շեշտէ խորհրդային մահմետական հանրապետութեանց միակ փափաքը՝ «Թուրքիոյ հետ սերտ յարաբերութիւններու հաստատում ու անոր փորձառութենէն օգտուելու կարելիութեանց ընձայում»: Պիրանտ կը նշէ, թէ շրջանին մէջ երեք հիմնական ուժեր իրենց ներկայութիւնը զգացնել կուտան. Թուրքիա, Իրան եւ Սաուտի Արաբիա: Թէեւ, ցաւ կը յայտնէ որ Թուրքիա գործնական ոչինչ ըրած է ցարդ, մինչ Արեւմուտքը կը ջանայ օգտագործել ընձեռուած կարելիութիւնները եւ արդէն՝ գերմանական, ֆրանսական ու իտալական ընկերութիւններ փոքր ներդրումներ սկսած են կատարել, նախնական կապեր ալ հաստատելով տեղւոյն գործարար շրջանակներուն հետ: Ալի Պիրանտ անբաւարար կը գտնէ նաեւ յառաջիկայ տարի այդ հանրապետութեանց մէջ Թուրքիոյ բանալիք 8 հիւպատոսարանները ու պետութեան ուղղուած «ոսկի առիթը չփախցնելու» յորդորով մը կ'եզրափակէ իր յօդուածը:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ՝ ՀԵՌԱԳԻՐ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ

Առ Մեծայարգ
Պ. ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան
Նախագահ
ԵՐԵՒԱՆ

Անցեալ շաբաթ՝ Լիբանանէն, Հայ Կաթողիկէ Եպիսկոպոսներուն հետ, իսկ այժմ Վենետիկէն կուգանք ջերմօրէն շնորհաւորել, յանուն Հայաստանի Հայ կաթողիկէ Նորակազմ համայնքի, Ձեր արժանաւոր ընտրութիւնը՝ որպէս ազգընտիր առաջին Նախագահ ազատ անկախ Հայաստանի մեր նոր Հանրապետութեան, մաղթելով Մայր Հայրենիքին՝ բարօրութիւն, մշտական յառաջդիմութիւն եւ յարաճուն վերելք, լուսաւոր յաղթանակներու ճանապարհով:

Իսկ Ձեզի համար, անձնապէս, սրտաբուխ աղօթքներով կը հայցենք Ամենակալէն, քաջառողջութիւն եւ անսպառ կորով, իմաստութեամբ առաջնորդելու մեր սիրելի ժողովուրդն Հայոց, բազում դժուարութեանց ընդմէջէն, դէպի պայծառ արշալոյսներ, հաւատարիմ ծառայութեամբ հերոսական մեր Նախնեաց սրբազան գաղափարականին:

Ամենախոր մեծարանքով՝
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ Հայաստանի եւ Վրաստանի
Հայ Կաթողիկէ Համայնքի

Վենետիկ – Ս. Ղազար
Հոկտեմբեր 26

Ո՞Վ ԵՒ Ե՞ՐԲ ՊԷՏՔ Է ՀՐԱՏԱՐԱԿԻ

Ազգերի քաղաքակրթուածութեան աստիճանն ընդունուած է որոշել նրանով, թէ ինչպէս են վերաբերւում իրենց մշակութային ժառանգութեանը, ողջ ու մեռած մեծութիւններին։ Խոստովանենք, որ պարտաւորուած ենք 70-ամեայ դեգերումներից յետոյ, ցաւօք, այսօր կողոպտուած, յողնաբեկ ու մոլոր ենք կանգնել նոր ճամբաբաժանում, որովհետեւ ունեցել ենք նաեւ չափանիշների կորուստ, թմբկահարել ենք անցողիկը, քաղաքական նկատառումներով արգելել ու մոռացութեան տուել մեր գիտական ու մշակութային վիթխարի ժառանգութիւնը։

Ի դժբախտութիւն մեզ, տասնամեակներ շարունակ արգելւում, պահոցներում լռեցւում էին ոչ միայն «անրաբերյոյս» գրքերը, այլեւ քաղաքականութիւնից հեռու, համընդհանուր ճանաչման արժանացած գիտնականների աշխատութիւնները։ Այդ թւում նաեւ Հրաչեայ Աճառեանի, որի անգնահատելի ժառանգութիւնը նոյնիսկ այսօր, նրա մահից չորս չորս տասնամեակ անց դեռեւս ամբողջութեամբ չի հրատարակուած։ Իսկ դրա մէջ կան այնպիսի պատկառելի գրքեր, որոնք պատիւ կը բերէին ցանկացած գիտնականի։

Կարծում եմ միայն վերնագրերի թուարկումն իսկ որոշակի պատկերացում կը տայ այդ անտիպ ժառանգութեան մասին․․

Ա. - «Տեղանունների բառարան», որն ընդգրկում է 1091 տեղանուն։ «Հայաստանի եւ յարակից շրջանների տեղանունների բառարանի» (Երեւան, հ. 1, 1986) հեղինակները յառաջաբանում գրում են. «Մեր ժամանակներում Հրաչեայ Աճառեանը առաջիններից էր, որ զգաց հայկական տեղանունների ամբողջական բառարանի ստեղծման անհրաժեշտութիւնը եւ նոյնիսկ այդ ուղղութեամբ կատարեց նախնական որոշ աշխատանքներ։ Սակայն մեծանուն հայագէտը քաջ գիտակցում էր, որ այդպիսի բառարան ստեղծելու համար անհրաժեշտ է մարդկային ստորաբական կեանքին աւելացնել, իր բառերով ասած, եւս «մի քանի տասնեակ տարի»։

Բ. - «Ժողովածու պոլսահայ անցիր բանահիւսութեան» 307 էջնոց գիրքը պատրաստ էր տպագրութեան դեռեւս 1902 թուականին։ Անցել է 88 տարի, մահացել են բանասացներն ու գրառողը, Պոլսահայութեան գլխով փոթորիկներ են անցել, բայց յայտնի չէ, թէ Վոսփորով ինչքան ջրեր կը հոսեն, մինչեւ գիրքը հրատարակիչներ գտնի։ Աւելացնեմ, որ ժողովածուի մի քանի երգեր նոթագրել է Կոմիտասը։

Գ. - «Քննութիւն Կիլիկիոյ բարբառի»՝ 404 էջ։

Դ. - «Հայ լեզուաբանութեան մատենագիտութիւն»՝ 300 էջ, որով փաստւում է, որ Հրաչեայ Աճառեանը ոչ միայն հայագիտութեան մի շարք ճիւղերի, այլեւ հայ լեզուաբանութեան մատենագիտութեան հիմնադիրն է։ Այդ աշխատութիւնը բացառիկ արժէքհամարելով, մատենագէտ Անահիտ Յարութիւնեանը 1986 թ. «Բանբեր Երեւանի համալսարանի» (N. 3) հանդէսում պահանջ էր ներկայացնում այն հրատարակել, բայց կրկին՝ ո՛չ մի արձագանք։

Հետաքրքրական է, որ Հրաչեայ Աճառեանը կազմել է նաեւ իր մասին ուսանողների եւ մտաւորականների շրջանում ժամանակին տարածուած զուարճալի պատմութիւնների ժողովածու։ Այն պէտք է որ հետաքրքրի մեր այն խմբագիրներին, ովքեր սիրով տպագրում են արտասահմանեան յայտնի ու անյայտ գիտնականների հետ պատահած զուարճալիքները։

Բայց Աճառեանի անտիպ ժառանգութեան մէջ կայ մի գիրք, որի վրայ կը ցանկանայի հրաւիրել մեր պաշտօնական ու հասարակական այն կազմակերպութիւնների ու միութիւնների ուշադրութիւնը, որոնք ծրագրերում ու հռչակագրերում իրենց գործունէութեան կարեւոր ոլորտներից են յայտարարում գաղթաշխարհի հայութեան հետ համագործակցութիւնը, ներքին եւ արտաքին Սփիւռքի ազգապահպանման ջանքերին սատարելը։ Գուցէ նրանք կ'օգնեն հրատարակել Հր. Աճառեանի «Հայ գաղութների պատմութիւն» խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը։

Ինչպէս մեծանուն գիտնականի աղջիկն է վկայում, գիրքը շատ թանկ էր Աճառեանի համար, որն այն քաղաքական ալեբախումների տարիներին բարձի տակ էր պահում։

Փաստօրէն հայ գաղթօջախների ամբողջական պատմութիւնը առաջինը գրել է Հրաչեայ Աճառեանը, Թաւրիզում ուսուցչութեան տարիներին՝ 1908 թուականին։ Այդ մասին իր «Կեանքիս յուշերից» (Երեւան, 1967) գրքում ահա թէ ինչ է պատմում. «Երկրորդ աշխատանքը եղաւ հայ գաղութների պատմութիւնը, որը մրցանակի էր դրուած Լազարեան ճեմարանի կողմից, 2000 ռուբլի վարձատրութեամբ։ Պայմանաժամն էր երկու տարի։ Ես եւ իմ բնակակից, նախկին աշակերտ եւ այժմ ուսուցիչ Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեանը միասին ձեռնարկեցինք նոյն գործին, բայց իւրաքանչիւրս իրեն համար։ Ես սկսեցի հաւաքել այն բոլոր տեղեկութիւնները, որ վերաբերում էին գաղութներին։ Կարդացի պատմագիրները, ճամբորդական յուշերը, լրագրական յօդուածները, ձեռագրական յիշատակարաններ եւայլն։ Այս բոլորից հաւաքելով նիւթերը, որոնք շատ բազմաթիւ էին եւ շատ ցրուած, դասաւորեցի եւ ի վերջոյ մի ամբողջութիւն կազմեցի։ Աշխատում էր նաեւ Սենեքերիմը։ Մենք զգուշանում էինք մեր աշխատութեան արդիւնքը ցոյց տալ միմեանց, վախենալով, որ մէկը միւսից գողանայ։ Ես իմ աշխատանքը միշտ փակի տակ էի պահում։ Յետագայում պիտի տեսնենք որ ես աշխատութիւնը ներկայացրի եւ ստացայ մրցանակը, իսկ Սենեքերիմը ոչինչ չհրատարակեց»։

Թէեւ աշխատութիւնը շատ բարձր գնահատանքի է արժանանում Լազարեան ճեմարանի կողմից, բայց այդպէս էլ անտիպ է մնում։ Աճառեանը շարունակում է գրքի վրայ աշխատել եւ 1912 թուին ամփոփելով, իր համառօտ յառաջաբանում գրում է. - «Զբաւականանալով այս հիմնական աշխատութիւններով, որոնք շատ անգամ պակասաւոր էին հնագոյն ժամանակների համար, հարկ համարեցի նորից կարդալ ամբողջ հին հայ մատենագրութիւնը, հին ձեռագրերի յիշատակարանները, զանազան արձանագրութիւններ եւ տապանաքարերի հաւաքածուներ, հին եւ միջնադարեան հեղինակների գրած բազմաթիւ տաղերը եւ նոր ժամանակի լրագրութիւնը։ Իմ բազմաթիւ ճամբորդութիւնների ժամանակ օգուտ քաղեցի տեղական աւանդութիւններից, լսեցի նոր ժամանակների պատմական դէպքերը, նորագոյն ժամանակներին ինքս ականատես եղայ, եւ այս բոլորի արդիւնքը ամփոփեցի աշխատութեանս մէջ»։ Տարիների ջանքով ծնւում է «Հայ գաղութների պատմութիւն (սկզբից մինչեւ 1912 թ.)» կամ «Լիակատար պատմութիւն հայ գաղութների» ուսումնասիրութիւնը, որը բաղկացած է երկու հատորից՝ առաջինը 765, երկրորդը՝ 250 մեքենագիր էջ։

Գրքում ամփոփ ներկայացուած են Վրաստանի, Աղուանքի, Հիւսիսային Կովկասի, Թաթարստանի, Ղրիմի, Ռուսաստանի, Լեհաստանի, Ռումինիայի, Բեսարաբիայի, Աւստրո - Հունգարիայի, Յունաստանի, Կրետէի, Մակեդոնիայի, Բուլղարիայի, Սերբիայի, Իտալիայի, Իսպանիայի, Ֆրանսիայի, Զուիցերիայի, Բելգիայի, Գերմանիայի, Հոլանդիայի, Շուէտ - Նորվեկիայի, Անգլիայի, Իռլանդիայի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի, ինչպէս նաեւ Ասորեստանի, Պարսկաստանի, Աֆղանստանի, Բելուջիստանի, Հնդկաստանի, Բիրմայի, Չինաստանի, Ճաւայի, Ֆիլիպինների, Աւստրալիայի, նաեւ Միջագետքի, Սուրիքի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Հիւսիսային Աֆրիկայի, Եթովպիայի, Տրանսվաալի եւ բազում այլ երկրների հայ գաղթօջախների պատմութիւնը։

Զարմանալի աշխատասիրութեամբ ու բարեխղճութեամբ ստեղծուած այս կոթողային աշխատութիւնը եթէ ժամանակին տպագրուէր, ապա կ'ունենար գիտական խոշորագոյն նշանակութիւն, մեծապէս կը նպաստէր հայ գաղթօջախների միջեւ քաղաքական, տնտեսական կապերի մերձեցմանը, ազգահաւաքին ու ազգապահպանմանը։ Այն որպէս հիմնարար աշխատութիւն նաեւ մեծապէս զարկ կը տար հայ գաղթօջախների ուսումնասիրմանը։

Թէեւ յետագայ տասնամեակներում հայրենիքում ու սփիւռքում լոյս տեսան հայկական առանձին գաղթօջախներին նուիրուած մի շարք ուսումնասիրութիւններ, այդ թւում ընդհանրացնող աշխատութիւններ՝ Ա. Ալպօյաճեանի «Պատմութիւն հայ գաղթականութեան» (Գահիրէ, 1941 - 61 թթ.) եռհատորեակը, Ա. Աբրահամեանի «Համառօտ ուրուագիծ հայ գաղթավայրերի պատմութեան» (Երեւան, 1961 - 1967 թթ.) երկհատորեակը, այսուհանդերձ Հրաչեայ Աճառեանի աշխատութիւնը որպէս դարասկզբի հայագիտութեան անուրանալի նուաճումներն արտացոլող ուսումնասիրութիւն, այսօր էլ ունի պատմագիտական ու մատենագիտական խոշոր նշանակութիւն։

Կրկին ստիպուած ենք խոստովանել, որ ժամանակի մեր մեծահարուստները, տարբեր ընկերութիւններն ու միութիւնները, կուսակցութիւնները, եթէ ուշադիր եւ սրտացաւ լինէին մեծ հայրենասէրի ու հայագէտի հանդէպ, ապա այսօր ստիպուած չէինք լինի այսքան խօսել մեր քաղաքական, գիտական ու բարոյական կորուստների մասին։

Թող տպաւորութիւն չստեղծուի, որ մեղքը միայն դարասկզբի հայ իրականութեանն է։ Ոչ մի արդարացում չունենք նաեւ մենք՝ մեր գիտական այն այրերը, ովքեր տարիներ, նոյնիսկ տասնամեակներ շարունակ ղեկավարում են գիտահետազօտական ինստիտուտները, կամ ծեւ րն արժանիքներ ունեցող հատորներ գրքեր տպագրող մեր հրատարակիչները, չատերս։ Ազգային զարթօնքի այս օրերին, երբ իրարից առաջ ընկնելով իրենց հայրենասիրական մեծադղորդ ծրագրերն են հռչակում տարբեր կազմակերպութիւններ, միութիւններ ու կուսակցութիւններ, ամօթ կը լինի կրկին մոռացութեան մատնել մեր ժողովրդի հպարտանքը հանդիսացող մեծերին։

Յիշենք, որ ազգերի քաղաքակրթուածութեան աստիճանն ընդունուած է որոշել նրանով, թէ ինչպէս են վերաբերւում իրենց մշակութային ժառանգութեանը, ողջ ու մեռած մեծութիւններին։

ՍԵՐԳԷՅ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԷՆՔԻ ՇՈՒԿԱՆ ՓՈԽՈՒԱԾ ՉԷ

Խորհրդային կայսրութեան քայքայումը անոր լրաքաղ սպասարկութիւններու գործունէութեան վրայ ազդեցութիւն պիտի ունենա՞յ. Իսրայէլը հետաքրքրող ապահովութեան հարցերուն մէջ նուա՞զ կարեւորութիւն պիտի ներկայացնէ Խորհրդային Միութիւնը։ Այս հարցումները կ'ուղղուին յաճախ, Խորհրդային Միութեան օգոստոսեան դէպքերէն ի վեր։

Պատասխանելու համար ասոնց, պէտք է ըսել թէ տեղի պիտի ունենան փոփոխութիւններ, սակայն այսօր կանուխ է տակաւին այս մասին վճռական բաներ ըսելու։ Ներկայիս, գոնէ մինչեւ որ նշմարելի փոփոխութիւններ կատարուին ՔԱ-Կէ-Պէ-ին ու բանակին մէջ, գրեթէ նախկին ձեւով խորհ. տարրերը կը շարունակեն իրենց լրտեսութեան գործը թէ՛ Միջին-Արեւելքի եւ թէ Իսրայէլի մէջ։ Այս երկու կազմակերպութիւններն ալ հըզօրագոյն մեքենաներ են որոնք կը բանին ինքնաբերաբար ու կամուրջներու տակէն շատ ջուրեր պէտք է հոսին, որպէսզի անոնց գործունէութիւնը ուրիշ նպատակներու ուղղուի։ Նոյնիսկ հաւանական փոփոխութեան պարագային պէտք չէ կարծել որ Իսրայէլի համար նպաստաւոր ընթացք մը պիտի ունենան անոնք. որովհետեւ այդ երկիրը միշտ կը հետաքրքրէ Խորհրդային Միութիւնը, թեքնոլոժիք լրտեսութեան տեսակէտէն։

Սակայն լրտեսութիւնը խորհրդային գործունէութեան մէկ երեսակն է միայն. կան նաեւ ուրիշ հարցականներ, ինչպէս Միջին-Ասիոյ խաղաղութեան գործընթացին, զէնքի արտածումի ու հակակշռի հարցերուն մէջ Խորհրդային Միութեան դերը, շրջանի երկիրներէն խորհրդային զինուորական մասնագէտներու ետ քաշուելու պարագան եւ արաբեւիսրայէլ հակադրութեան մէջ խորհրդային հանրապետութիւններու կեցուածքը։

Իսրայէլեան լրաքաղ սպասարկութիւնները ջանացին արժեւորել օգոստոսեան պատահարներուն ազդեցութիւնը շրջանին վրայ։ Պէտք է խոստովանիլ որ իսրայէլեան սպասարկութիւնները խորհրդային պատահարներուն լաւագոյն մեկնաբաններն ու կանխատեսողներն են։ Անոնք Ծոցի պատերազմէն անմիջապէս ետք յաջողած էին հեռատեսութիւնը ունենալ ըսելու թէ իրաքեան պարտութիւնը չէ որ տեղաշարժի պատճառ պիտի ըլլայ. այլ՝ այդ տեղաշարժին բուն ազդակը պիտի հանդիսանար Խորհրդային Միութիւնը ուր հակադրեցութիւններու շղթայ մը պիտի գոյանար։

Խորհրդային Միութիւնը հինգ մեծ յաճախորդ ունի Միջին-Արեւելքի մէջ. Սուրիան, Լիբիան, Իրաքը, Իրանը եւ ՊԱԿ-ը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր դիրքը այսուհետեւ։ Այս մասին կարեւորագոյն խորհրդանիշը կը նկատուի զէնքի վաճառքը։ Հակառակ անոր վրայ հաստատուելիք հակակշռի մը անհրաժեշտութեան մասին փայլուն խօսքերու, խորհրդային հզօր զէնքերու վաճառքը ամենայն թափով կը շարունակուի, յատկապէս Սուրիոյ եւ Իրանի ուղղութեամբ։ Իրանի հետ գոյացած համաձայնութիւնը միլիառաւոր տոլարներու կը հասնի։ Իրան թեկնածու է մանաւանդ զրահակառքերու եւ օդանաւերու։ Սուրիոյ հետ աւելի կարեւոր է վաճառքին տարողութիւնը. սակայն պայմանագրութիւնները տակաւին ստորագրուած չեն, փինանսական խնդիրներու պատճառով։ Տարբեր ըլլալով Իրանէ, Սուրիա արժէքաւոր տարադրամներով չի վճարեր գնածները։ Դամասկոս պիտի ուզէ որ նախկին պայմանները ի զօրու մնան. քիչ մը կանխիկ ու մնացածը՝ ապառիկ։ Սակայն Խորհրդային Միութեան համար այդ շրջանը փակուած է. Սուրիա որ 2 միլիառ տոլարի հասցուցած պարտք ունի է Ծոցի պատերազմին Իրաքի դէմ իր մասնակցութեան համար, պէտք է կանխիկ վճարէ այսուհետեւ եթէ ուզէ արդիական զէնքերու տիրանալ։ Խորհրդային Միութիւնը ճիշդ է որ դրամական աղէտալի կացութեան մը մէջ կը գտնուի, սակայն միւս կողմէ չուզեր կորսնցնել Միջին-Արեւելքի իր մեծագոյն յաճախորդը։ Այնպէս որ հաւանաբար կարգադրութիւն մը գտնուի Մոսկուայի ու Դամասկոսի միջեւ։ Խորհրդային Միութիւն հողէ-հող հրթիռներու նորագոյն տեսակները պիտի տա՞յ Սուրիոյ. յայտնի չէ։ Բայց տրուելիքը արդէն լայնօրէն բաւական է Իսրայէլի մտահոգութիւն պատճառելու համար։

Սուրիացիները ինչ որ չեն կրնար Խորհրդային Միութենէն հայթայթել, կը գնեն Հիւսիսային Քորէայէն, ինչպէս՝ գերարդիական հրթիռներ եւայլն։ Ներկայիս Լիբիոյ մէջ ալ զինուորական խորհրդականներու գործունէութիւնը կը շարունակուի։

Մեծագոյն անծանօթը ներկայիս խորհրդային մահմետական հանրապետութիւններուն դիրքորոշումն է. ոչինչ յայտնի է այս կալուածին մէջ. կանխատեսումներն ալ դիւրին չեն, որովհետեւ նիւթին մասնագէտներու մեծ թիւ մը չունի Իսրայէլ։ Ծանօթ է որ Իրան ազդեցութեան իր գօտին ընդլայնելու համար մեծ ջանք կը թափէ. սակայն մասնագէտներու կարծիքով արաբական գօտին ի նպաստ անակնկալ զարգացում մը շատ հաւանական չէ։

Այս բոլորը կը մղեն եզրակացնելու թէ Խորհրդային Միութեան Միջին-Արեւելքի ռազմավարութեան մէջ մինչեւ այսօր շօշափելի փոփոխութիւններ չեն կատարուած։

Ա. Թ. Թ.

Հ.Բ.Ը.Մ. - Ռ.Ա.Կ. - Ս.Ֆ.Ա. ՏՕՆԵՑԻՆ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի իրիկուն, Հոկտեմբեր 23-ին, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի մշակութային կեդրոնի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, Բարեգործականը, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը եւ Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէնը միասնաբար ձեռնարկած էին տօնելու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը, որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ, քոքթէյլի մը շուրջ:

Սրահին ճակատին ձախ եւ աջ կողմերը տեղ գտած էին ֆրանսական եւ հայկական դրօշակները, մէջտեղը՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մեծադիր նկարը:

Հանդիսութեան ընթացքին կարճ ելոյթներ տեղի ունեցան: Դր. Լեւոն Քէչէճեան առաջին խօսքը տուաւ երեսփոխան եւ Անթոնիի քաղաքապետ՝ Փաթրիք Տէվէճեանի, որ դրուատիքը հիւսեց Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ բախտաւոր նկատեց Հայերը, որոնք նման որակի նախագահ մը ունին, միակը որ արժանաւորն էր թեկնածուներուն մէջ: Անկախ ու ազատ Հայաստանը, այս նոր երկիրը շատ դիւրաբեկ է, պէտք է ապահովել անոր տնտեսական վերապրումը: Շեշտեց Հայաստանը շրջապատող թշնամական դիրք ունեցող երկիրները, ցաւով նկատելով որ միակը՝ Վրաստան ձեռքն է մենատիրոջ մը: Հայաստան միայն իր վրայ կրնայ հաշուել, ոչ՝ Եւրոպա, ոչ Ամերիկա, ոչ իսկ Ֆրանսա կրնան բան մը ընել: Առանձին է, բայց գլուխը ունի շատ իմաստուն մարդ մը: Անդրադարձաւ Ղարաբաղի, որ մեր հողն է, բայց հարկ է համբերատար ըլլալ, ճկուն:

Խօսք առաւ Սէն Արեւշատեանի, Մատենադարանին տնօրէնը, որ ինչպէս գրեցինք, Փարիզ կը գտնուի ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ ընդհանուր ժողովին առթիւ: Ան շնորհաւորելէ ետք գիտական աշխատող Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը, յիշեց իր առաքելութիւնը ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ մօտ ու այն զանազան դիմումները զորս Հայաստան կ'ընէ որպէսզի ընդունուի որպէս անկախ Պետութիւն:

Ժամը ճիշդ 20.30-ին, ինչպէս նախատեսուած էր, կարելի եղաւ լսել նախագահ Տէր-Պետրոսեանը, որ կը հեռաձայնէր Երեւանէն: Փարիզի իր խօսակիցն էր, յանուն ներկաներուն՝ Փաթրիք Տօնապետեան: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան շնորհակալութիւն յայտնեց այն 3 կազմակերպութիւններուն, որոնք ձեռնարկած էին երեկոյթին, նաեւ արտայայտուած բարի զգացումներուն համար: Վստահեցուց թէ պիտի չշեղի այն հետեւողական քաղաքականութենէն զոր կը վարէ: Փաթրիք Տօնապետեան ֆրանսերէն ամփոփումը տուաւ նախագահին խօսքերուն:

17-րդ Թաղամասի (Հ. Բ. Ը. Մ.-ի այս կեդրոնը այդ թաղամասը կը գտնուի) կցորդը՝ Ժան-Փօլ Պուրշէքս յիշեց իր այցելութիւնը Հայաստան 1968-ին եւ կրած տպաւորութիւնները: Ոգեկոչեց յուզիչ հանդիպումը կնոջ մը հետ, որ ներգաղթեր էր Ֆրանսայէն ու կը փափաքէր վերադառնալ:

Իսիի քաղաքապետին՝ Ա. Սանթինիի կցորդը, Պ. Գարակէօզեան, իր եւ անոր անունով արտայայտեց իր ալ ուրախութիւնը ու յուզումը, յիշելով զանազան ճամբորդութիւնները Հայաստան եւ Իսի-լէ-Մուլինօ զուգորդ քաղաքներ ըլլալու հանգամանքը: Որոշ դառնութիւն ալ արտայայտեց Ֆրանսայի նկատմամբ, որ հարկ եղածին չափ չէր գնահատած Հայոց բերած նպաստը եւ յատախոր ըրած Հայերը:

Վրացիներու անունով արտայայտուեցաւ Դր. Նաչքեպաշվիլի, որ ցաւ յայտնեց թէ Վրաստան չունեցաւ Հայաստանի բախտը եւ ձեռքն անցաւ մենատէրի մը, որ մինչեւ իսկ «ինքնաշրջափում» բրած է: Յատկանշական դտաւ արդէն որ միակ երկիրը որ ճանչցած ըլլայ անկախ Վրաստանը՝ Ռումանիան ըլլայ:

Բժ. Խաչատուր Ազատեան անդրադարձաւ այն երկու կարեւոր թուականներուն, որոնք կը յատկանշեն Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը՝ Սեպտեմբեր 23-անկախութեան հռչակում եւ Հոկտեմբեր 16 նախագահի ընտրութիւն: Ջատագովեց հայ ժողովուրդին կենսունակութիւնը եւ բարոյական ուժը, յարգանքով յիշեց զոհերը եւ ծանրացաւ գլխաւորաբար Ֆրանսայի կատարելիք դերին վրայ թէ՛ քաղաքական (ճանաչում) թէ՛ տնտեսական (ուղղակի օգնութիւն) գետնի վրայ:

Լուառի երեսփոխանը՝ Ֆր. Ռոշբլուան (կեդրոն) ծանրացաւ այն հարցերուն վրայ, որոնք կը վերաբերին Ֆրանսայի՝ ճանաչում, Լենինականի ֆրանսական դպրոց եւայլն, եւայլն: Այդ առընչութեամբ հարցում մըն ալ ըրած է կառավարութեան (լոյս տեսած Պաշտօնաթերթին Հոկտեմբեր 21-ի թիւին մէջ):

Վերջին խօսքը տրուեցաւ Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէնի ներկայացուցիչին՝ Ժերար Մալխասեան որ յայտնելէ ետք թէ հաւաքուած են տօնելու համար ինչ որ պատահեցաւ Հայաստան, բաւական մանրամասնութիւններու մէջ մտաւ պարզելու համար ներկայացուած պատկերը, քաղաքական եւ տնտեսական գետիններու վրայ:

Խօսակցութիւնները շարունակուեցան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Ա. Մ.

«ՔԱԹՐԱ»յի վերամուտը

Քաթրա քառամեակի իր տարին սկսաւ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին, որակաւոր նուագահանդէսով մը, նուիրուած պառոք երաժշտութեան:

Քոնչերթօներու երեկոյթ մը, առաջին մասը՝ ջութակ, երկրորդը՝ դաշնակ:

Այսպէս, յայտագիրը բացուեցաւ Վիվալտիի մէկ ջութակի քոնչերթոյով (Աննի Ժոարի), որու յաջորդեցին երկու ջութակի (Տէվի Էոլիս - Աննի Ժոարի), ապա՝ չորս ջութակի (Ռատի - Պլիտար, Տէվի Էոլիս, Աննի Ժոարի, Ժան - Մարք Ֆիլիփս) քոնչերթօները նոյն հեղինակին:

Ընդհանուր առմամբ, յաջող մեկնաբանութիւններ, եթէ նոյնիսկ որոշ տկար պահեր կարելի էր նշմարել:

Երկրորդ մասը շատ աւելի տիրապետող եղաւ եւ Պախի չորս քոնչերթօները (մէկ, երկու, երեք եւ չորս դաշնակի) գտան իրենց լաւագոյն արտայայտիչները յանձինս՝ Րաֆֆի Պետրոսեանի, Անի Պետրոսեանի եւ Յասմիկ Սիւրմէլեանի, ապա Անն - Մարի Լաչափէլի, Անի Պետրոսեանի, Այտա Մուրատեանի, հուսկ՝ Այտա Մուրատեանի, Անն - Մարի Լաչափէլի, Անի Պետրոսեանի եւ Յասմիկ Սիւրմէլեանի: Նուագախումբը կը վարէր Ստեֆան Վէրնէր, որու ղեկավարութեան գլխաւոր առաւելութիւնն այն է որ բնաւ փնտռել չի տար հայրը:

Ինչպէս բսինք, ընդհանուր ձեւով յաջող երեկոյթ մը, սրահի մը մէջ, որ սովորականէն քիչ մը աւելի լեցուն էր:

Քաթրայի յաջորդ երեկոյթը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 4-ին եւ առիթ կու տայ լայն հասարակութեան մը առջեւ լսելու քսանամեայ դաշնակահար՝ Վարդան Մամիկոնեանը, որ անցեալին Փարիզի մէջ միաձայնութեամբ արժանացաւ Իվոնն Լըֆէպիւր միջազգային մրցումին առաջին մրցանակին եւ վերջերս ալ քանի մը ելոյթներ ունեցաւ Իսի, Սէն - Ժերմէն Ան - Լէ եւ Ռատիօ Ֆրանս: Հանոյք մը պիտի ըլլայ կրկին վայելել Սուսաննա Միլտոնեանը, ապա ուրիշ դաշնակահար մը՝ Շահան Արծրունի:

Հակառակ դժուարութիւններուն, Քաթրա յամառօրէն կը շարունակէ իր ճամբան գեղարուեստական ճաշակ տալով գաղութի մը, որ ձգտում ունի գոհանալու պարանցիկ - ճաշերով: Կը մնայ սակայն որ այդ գաղութն ալ գիտակցի եւ գնահատէ:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ
ԲԱՐՁՐ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

1990 - 1991 կրթաշրջանին եւս, նախորդ տարիներուն նման, Մ. Կ. Հ. վերջին երեք կարգերու աշակերտութիւնը առիթը ունեցաւ մասնակցելու արտադպրոցական Ճի - Սի - Իի յառաջացեալ, միջակ եւ սովորական մակարդակներու զանազան քննութեանց, ձեռք բերելով փայլուն յաջողութիւններ:

Արդարեւ, սովորական մակարդակի քննութիւններուն յաջողութեան տոկոսը կազմած է 84,2, միջակ մակարդակի քննութիւններուն յաջողութեան տոկոսը՝ 87,5. իսկ յառաջացեալ մակարդակի քննութիւններուն յաջողութեան տոկոսը՝ 81,8:

Տեղին է նշել, թէ հայերէնի, ուսողութեան, տարրաբանութեան, արդի յունարէնի յառաջացեալ մակարդակի քննութիւններուն յաջողութեան տոկոսը եղած է 100:

Ե. դասարանէն քննութեանց լրիւ յաջողած են. - Շողեր Ազպաչեան, Մելինա Անկելօփուլօ, Կարէն Աւանէսեան, Քաթիա Ազարեան, Մկրտիչ Պաճաքեան, Միհրան Պօտրումեան, Հայրապետ Էքմէքճեան, Հրայր Իփրաճեան, Կարօ Գարապէյքեան, Քարօլ Քէօշկէրեան, Ռոզէթ Մելիքեան, Մարալ Մեսրոպեան, Լեւիկ Միրզայեան, Արամ Նուրիկեան, Սիրուն Յովսէփեան, Ռուզան Սերոբեան, Մովսէս Թիթիզեան, Մայտա Եահնիեան եւ Շահան Եահնիեան:

Զ. դասարանէն քննութեանց լրիւ յաջողած են. - Սեւան - Անի Պալեան, Արլէթ Հարունեան, Գէորգ Դաւիթեան, Թամար Գէորգեան, Թամար Մեսրոպեան եւ Արմիկ Տատուրեան:

Է. դասարանէն քննութեանց լրիւ յաջողած են. - Սեւակ Ահարոնեան, Ալին Էնեզեան, Գրիգոր Կարապետեան, Մանօլիթօ Կիօրկիատիս, Գաբրիէլլա Շիրին, Լարա Թաւուքճեան, Շողեր Գույումճեան, Վահան Մըսրաքեան, Մարսիա Գույումճեան եւ Արլէն Սողոմոնեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂ, ՄԱՐԴ
ԵՒ ԳԻՐ
- Գ. Տպագրութիւն -
Հեղինակ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՃԱՆԻԿ

Քաղաքին Հայ առեւտրական դասուն կը պատկանէին Կարապետ Մըսըրեան, Յովսէփ Պողըրճեան, Մարանեան, Սեդրաք Աբրահամեան, Արշաւիր Պօղոսեան, Հայրիկ Տօնիկեան, Մուրատ Խէրեան, Մաթէոս Կիւլպէնկեան եւայլն, որոնք ոչ եւս են՝ իրենց պարագաներով եւ ոստիկներով: Յիշենք Ա. Մեքինեանն ալ որուն մարմինը Գավազի մօտ երկուքի բաժնուեցաւ, կուսակցական ըլլալուն: Առեւտրական Գէորգ Կիւլեանի երկու գեղանի աղջիկներն ալ յափշտակուեցան Սինոպի երբեմնի կառավարիչ Ջէրքէզ Պէքիր Փաշայի կողմէ, չորս տարի իբր հարճ ծառայելով անոր կանանոցին մէջ (ինչպէս կը վկայէ Եղիա Տ. Պետրոսեան «Նոր Կեանք - Սիսուան»ի մէջ):

Կարելի չէ անյիշատակ անցնիլ անունին վրայէն Բինկեանցի Եղոյի՝ որ, Արհաւիրքի օրերուն ժամէ ի ժամ մահը դիմագրաւելով՝ զանազան տեղեր Մուրատի հետ դոյամարտ մղելէ խելայեղ, ընկերներովը մինչեւ Սամսոն իջած է եւ բռնի ուժով վերցնելով առագաստանաւ մը՝ իջած է բաց ծովը, հուսկ ուրեմն իյնալով գնդակահար:

Սամսոնի աթոռանիստ եկեղեցին էր Ս. Լուսաւորիչ, եւ առաջնորդը՝

Համազասպ Ծ. Վարդապետ Եղիսէեան.- Ծնած 1868 Մարտ 4-ին Եօզղատ: Աշխարհականութեանը եղած է ուսուցիչ եւ ազգային գործիչ, իրեն վիճակուելով բանտ - աքսոր՝ Համիտի շրջանին: Հուրրիէթէն վերջ Պարսկաստանէն Պոլիս գալով՝ առեն մը Արմաշու դպրեվանքը կը մնայ եւ 1910 Յուլիս 4-ին ձեռնադրութեամբ վեղար կ'ընդունի Ստեփանոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեանէ, Պարտասարեան Հըմայեակ եւ Յովսափեան Հրանտ վարդապետներու հետ: Տարի մը Թրքերէնի դասեր կ'աւանդէ հոն, իսկ Պոլիս դարձին՝ կը ստանձնէ քարոզչութիւնը Հասքէօյի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ, այնուհետեւ առաջնորդ կ'ընտրուի Ճանիկի վիճակին, վարելով նոյն պաշտօնը 1912-էն մինչեւ իր եղերաշուք վախճանը՝ զոր կը նկարագրենք ահա:

Համազասպ Վարդապետ Աղէտին ահաւորութեանը դեռ եւս անգիտակ, կարծած էր թէ կառավարութեան հետ հաշտ երթալու քաղաքականութիւնը մշակելով՝ պիտի կրնար մերձեցող վտանգը հեռացընել: Այդ առաջադրութեամբ էր որ կասեցուց դիմադրական ամէն փորձ՝ զոր կ'ողջունէին իր վիճակին սահմաններուն մէջ գտնուող Հայեր, մանաւանդ Պաֆրացիք, երբ Տամին առաջին վարագոյրը կը բացուէր - բռնի զինահաւաքութիւնը: Մթնոլորտը կը ծանրանայ տակաւ եւ փոթորիկը կը պայթի: Լաց են բոլոր անեցիք՝ էրիկմարդոց յանկարծական ձերբակալութեամբը: Զլուսցող գիշերներ. բանտերը կը պարպուին, տուներն ալ միասին: Աքսորն է, դէպի Մահ ուղեւորութիւնն է որ կը սկսի խումբերով: Հայ Սուրբը կ'ընկերացնեն երկսեռ երկրորդ կարաւանին - առաջինէն երեք օր վերջ - որ քաղաքէն վեց ժամ անդին՝ անվտանգ կը հասնի Զաղալը Թուրք գիւղը: Շարունակութիւնը Թողունք պատմեցի Աղ Ալի օղլու Հաճի Մուսթաֆայի, որ բառ առ բառ սապէս պատմած է իր ծննդավայրը տարագրուած Արիֆի (Զարշամպացի յայտնի առեւտրական Գրիգոր Պ. Վարդանեան).-

«Սամսոնցի եւ գավազցի մէկ քանի բարեկիրթ խմբեր որոնք որոշ գիտէին առանց գլխուն գալիքը, կ'ըսեն. «Իսլամացէ՛ք ժամ առաջ, հո՛ն է ձեր միակ փրկութիւնը». բայց Մուրախասա էֆէնտին կ'ընդդիմանայ եւ իր օրինակին կը հետեւի հետի ժողովուրդը: Քանի մը օրէն խումբը նորէն ճամբայ կը հանեն, այս անգամ իրաւցնէ Քէսէմէճէ բազար ... Թօզաթի եւ Ամասիոյ միջեւ, Եէշիլ Ըրմաղի մօտ, Թէքս Ազան կոչուած վայրը դադար կ'առնեն երկու օր, մինչեւ որ Ամասիայէն հոդ կը փութայ հրոսախումբ մը, դերելով ու գերփելով ամբողջ կարաւանը: Այնուհետեւ կիները մէկ կողմ կը քաշեն եւ էրիկ - մարդոց մէջէն ամէնէն առաջ Մուրախասա էֆէնտին բռնելով՝ կը տանին ծառի մը կը կապեն չուանով: Զարգարարներու պետ Քէօր Միւլազիմ հրաման կ'ընէ ոստիկան զինուորի մը՝ որ գործի կը սկսի: Ոտքը - ձեռքը կապուած այդ դիրքին մէջ, Մուրախասա էֆէնտին կը գլխատուի եւ քանի մը դնդակ ալ կուրծքին կ'ուտէ»: Նոյն Աղ Ալի օղլուն ականատես պզգակիցէ մը լսածը հաղորդած է վերոյիշեալ Հայուն, աւելցնելով որ դահիճին ձեռքերը քաշուած են՝ ոճիրը գործելէն 24 ժամ վերջը: Առաջնորդ Հօր նահատակութեան կը յաջորդէ մնացեալ այրերուն, որոնց մէջ էին գաւառական ժողովի անդամք: Գալով կիներուն եւ աղոց, բոլորն ալ կը ձգուին իրենց բախտին, յաջորդաբար ողջունելով առեւանգութեան, սպանդի եւ սովի պատուհասները: Մինչեւ Հալէպ, Տէր Զօր քըշուողներ եղած են անհետ: Սամսոնի բովանդակ Հայ բնակչութենէն՝ հիմա հազիւ 140 տուն մնացած, Քէմալականներու ձեռքը վերատին խաղալիք:

Նոյնքան ահաւոր եւ քամենասարսուռ Գողգոթաներ ունեցած են Սամսոնի միւս հոգեւորականներն ալ՝ զորս կենսագրած ենք ստորեւ:

Գարեգին Ա. Քահանայ Շիրինեան, 52 տարու, տարէնտէցի, 1908-ին ձեռնադրուած Ցակոբ - Աշոտ Եպիսկոպոսէ:

(Շար. 316)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

թադրէին: Արդարեւ, Ամերիկայէն նոք, Եգիպտոսի դեսպանատան վարչական կցորդն է, որ երկու սրունքները կորսնցուցած է, կառքին տակ պայթած ռումբէ մը, իր երկու զաւակներն ալ վիրաւորուած են թեթեւօրէն: Այս զոյգ արարքներուն տէր եղած է իսլամական Ճիհատը, որու ազդարարութիւնն է.- «Թոյլ չենք տար աշխարհակալ Պետութեանց որ իրենք իրենց միջեւ բաժնեն Միջին-Արեւելքը Մադրիտի հաշտութեան ժողովին ընթացքին»:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ զինուորին ընդառաջելով («Յառաջ», Հոկ. 23) Թուրքիա մէկ միլիառ լիրա արժողութեամբ անդամէթերք պիտի ուղարկէ: Երեւանի Նախարարը՝ Ա. Հանէնի յայտնած է, որ 100 թոն անդամթերքը ընթացիկ շաբաթ Իրանի ճամբով կը հասնի Նախիջեւան, «որու բնակչութեան հետ պատմութեան կապեր ունինք...»:

«ԱԿՆԱՐԿ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ» խորագրով, Անրի Քրիկէլ յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկարօ-ի մէջ (Հոկ. 29), ուր նկատի կ՚առնէ Թուրքիան, Յունաստանը, Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան, ընդհանուր անդրադառնալով «պալքանականացնել» բային, որ այլեւս մուտք գործած է քաղաքական բառամթերքին մէջ: Սկսելով Թուրքիայով, յօդուածագիրը կը թուէ երկրին հոգերը (Քիւրտերը աւելի մեծ բեռ նկատելով քան՝ Հայերը) ու անսպասելի կերպով, լրջմնաշուրթն ներքոյ ըր կ՚ըսէ խօսքի՝ «զտնուեցաւ պետական դեկավար մը, բացառիկ կերպով, կոթնելու համար երկրի մը փառաւոր աւանդութիւններուն (արդու) վրայ... եւլն. եւլն.»:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ կարճ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարօ-ի (Հոկ. 29), ուր կ՚անդրադառնայ Լը Փէնի մամուլին անընդունելի արտայայտութեանց եւ կ՚ըսէ որ ժխտական անպայման պէտք է փարատէ ինչ որ երկդիմի է, ակնարկելով Փոնիաթովսկիի խօսքերուն գաղթողներու մասին (ի դէպ Փոնիաթովսկի ծագումով Լեհ է): Փ. Տէվէճեան կապ մը կը տեսնէ ժխտական «արշաւանքին» եւ Փոնիաթովսկիի «գրաւման» միջեւ եւ կ՚ուզէ որ Իի-Փէ-Էֆ-ի բիւրօն յստակ դիրք ճշդէ: Միւս կողմէ, երեսփոխան-քաղաքապետը կը խորհի որ Ալի-Քոթ տ՚Ազիւրի շրջանային ընտրութեանց Շիրաք պէտք է ներկայանայ Լը Փէնի դէմ: Փ. Տէվէճեան կը պատասխանէ նաեւ «Լիպերասիոն»ի օրուան հարցումին (Հոկ. 29) նախագահական եօթնամեայ շրջանին կապակցութեամբ: Շիրաք առջի օր ըսած էր որ հինգ տարուան ըլլայ:

ՀԻՆԳ ԹՈՒՐՔԵՐ որոնք ենթադրեալ անդամ կը նկատուին մարքս-լենինեան Թուրք համայնավար կուսակցութեան ձերբակալուած են Փարիզի դատարանի հարցաքննիչ դատաւորին հրահանգով «չարագործի ընկերակցութեան» եւ զէնքի օրէնսդրութեան դէմ յանցապարտութեան մեղադրանքով: Կասկած կայ որ ռաքէթի կը դիմեն Ֆրանսայի Թուրք գաղութին մօտ, զէնքով եւ սպառնալիքով:

ANTENNE 2

Dimanche 3 Novembre à 9 heures 30 à propos de l'exposition Chypre et la Franc., l'alliance des Francs et des Arméniens.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ISSY-LES-MOULINEAUX

BIBLIOTHEQUE

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la bibliothèque installée à la Maison de la Culture Arménienne, 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux, fonctionne le Samedi de 14h à 16 h.

Vous y trouverez des livres en arménien et en français.

Sont également à votre disposition des livres destinés à la vente.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊՈՄԹԸՆ. - Տէր եւ Տիկին Մինաս Թէօլէօլեան ի յիշատակ իրենց հօրաքրոջ՝ Ազնիւ Մարկոսեանի 275 տոլար կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱՅՑ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Նոյեմբեր 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կու տայ Պանթէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը:

Ծաղիկի զետեղում, շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքոյթ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մաքս Տորմուա:

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը:

— Լ Ի Ո Ն — LYON —

ՊԱՐԻ ԵՒ ԵՐԳԻ ԲԱՑԱՌԻԿ
ՓԱՌԱՏՕՆ
մասնակցութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
ՆԱՒԱՍԱՐԴ
Անսամպլին
կազմակերպութեամբ՝ Վիլէօրպանի
Հայ Մշակոյթի Տան

GALA
DE DANSES FOLKLORIQUES
ARMENIENNES

avec *L'ENSEMBLE*
NAVASART
de PARIS
son Orchestre
et ses chanteurs :
HAGOP BADOLIAN
ROSINE TACHDJIAN

Dimanche 3 Novembre à 15 h 30
au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola — Villeurbanne

organisé par
la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE

Billets :
- MCAV : 126, avenue Roger Salengro Villeurbanne — Tél. : 78. 94. 37. 36
- Eglise arménienne : 40, rue d'Arménie Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 47. 18
- SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté, Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 13. 66
- MCAD : 15, rue du 24 Avril 1915, Décines — Tél. : 78. 49. 42. 97.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Անկունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 4, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, place de l'Hôtel de Ville
92600 Asnières

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, տօն է Ամենայն Սրբոց՝ հնոց եւ նորոց, յայտից եւ անյայտից:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Իսի Տ. Մէրէնկլիւեան մասնաճիւղը իր բոլոր ննջեցեալ անդամ-անդամուհիներու հոգւոյն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Նոյեմբեր 3, Կիրակի առաւօտ, ժամը 10.30-ին Թայիս Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ:

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգող խաչուհիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Ի Պատիւ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 3, Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին պատարագ, եւ ապա հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսահայ Մշակութային Միութենէն անդարձ բաժնուող բոլոր անդամներուն հոգիներուն ի հանգիստ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հացկերոյթ՝ վարչութեան կողմէ, ի պատիւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Մայր Դիւանի ատենապետ՝
Գարեգին վրդ. Պեքճեանի
Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Զօրաչեան սրահին մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւններն ու ժողովուրդը ներկայ գտնուելու զոյգ հանդիսութիւններուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Մարիամ Տակառեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Ասպեան - Նորիկեան 500, Ժ. Տօնէլեան 300, Տէր եւ Տիկին Լ. Մաթոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Խաչեր Պասմաճեան 300, Տիկին Ռոզ Սթաթեան 250, Տիկին Վարդուհի Գարաօղլանեան 500, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Զօրմիսեան 200, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500, Տիկին Ռոզա Տօնիկեան 300, Տիկին Սրապեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէսեան 250, Տէր եւ Տիկին Կի Մուսայեան 200, Օր. Միրէյլ Ակոնայեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 200, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Լոշէ 250, Տիկին Ազատուհի Պօղոսեան 250, Տիկին Կրեկուառ Գըզըրեան 250, Տիկին Մարկրիթ Թեւանեան 250, Պր. Կ. Սելթեկեան 200 Ֆր.:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

Նոյեմբեր 1-էն, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են.

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	900 Ֆր.
Վեցամսեայ	460 Ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Ամէնօրեայ	1200 Ֆր.
Շաբաթական առաքում	1050 Ֆր.

Օդանաւային սպասարկութեանց սակերը կախում ունենալով երկիրներէն, հարկ է դիմել վարչութեան:

Արձանագրուող նոր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ վճարումները կանխիկ են:

Մեր հին բաժանորդներէն ոմանց ալ – բարեբախտաբար փոքրամասնութիւն – կը յիշեցնենք թէ երէ կ՚ուզեն թերթը կանոնաւոր ստանալ, պարտին իրենց վճարումներն ալ կանոնաւոր կատարել:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի Անահիտ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ընտանեկան ճաշը Սէն-Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 20-ին:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի բոլոր խաչուհիները եւ հայրենակիցները:

Հասոյթը՝ ի նպաստ Սէն-Մօրիսի միօրեայ դպրոցին:

Գեղարուեստական բաժնի կը մասնակցի Տիսք-Ժոքի: Ճաշագին 130 Ֆր., իսկ մինչեւ 10 տարեկան պզտիկներուն 50 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար
Հեռաձայնել՝
Ճելոեան. - 78 - 55 - 09 - 28
Փաշանեան. - 78 - 55 - 09 - 73

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդներու Ակումբին պարանցիկ երեկոյթը՝ Նոյեմբեր 9-ին, Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue St. Bazile, 13001 Marseille.

SAISON 91/92
DE LA QUATRA
SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE
CYCLE GRANDS ET JEUNES SOLISTES
Lundi 4 Novembre à 20h30
VARDAN MAMIKONIAN
1er Prix Debussy 1990
SUSANNA MILDONIAN
SAHAN ARZRUNI
Beethoven — Tchaïkowsky — Babadjanian — Liszt — Galuppi — Debussy — Faure — Roussel — Posse — Hovhaness — Katchatrian
Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
JEUDI
31 OCTOBRE
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.658 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.658

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ

9 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԵՒՍ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Միտ լարուած է Նոյեմբերեանի շըրջանի կացութիւնը, ուր Կիրակի օր (Հոկ. 27) Ազերիները առեւանգած են երեք Հայեր, որոնց մէջ 13 տարեկան մանչուկ մը, իր հայրը եւ եղբայրը մը: Հոկ. 30-ի վաղ առաւօտեան, խօսակցութիւնները դեռ որեւէ արդիւնք չէին տուած եւ պարզ է որ 13 տարու տղեկին պարագան մտահոգիչ, բաւական արդար յուզում պատճառած է: Երկու երեսփոխան Հոկ. 30-ին պիտի երթային կրկին բանակցելու համար: Դիմում եղած էր անմիջապէս ռուս-ղազախ խառն յանձնախումբին (Ժելեզնովոդսկի համաձայնագրով հաստատուած) որ երթայ տեղւոյն վրայ, ինչպէս նախատեսուած է այդ համաձայնագրով, բայց օդը շատ դէշ է եւ Ստեփանակերտէն ուր յանձնախումբը մնայուն կայք ունի, որեւէ թռիչք չէր կրցած մեկնիլ: Մը[illegible] ղատ, ցուրտն ալ սկսած է եւ Հոկ. 29-ին մեր առած լուրերու համաձայն, գիշերը արդէն 0-էն վար 10 աստիճան էր Կոտայքի եւ շրջափակումն ալ արգելք էր որ կազ հասնի: Մնացեալը դիւրին է երեւակայել:

– Հոկ. 27-ին, Կիրակի, տեղի ունեցան անգամ մը եւս երեսփոխանական ընտրութիւններ: Ինչպէս ծանօթ է, Հոկ. 16-ին, Գերագոյն Խորհուրդի մնացեալ 20 երեսփոխանները պէտք է ընտրուէին (ընդհ. թիւը 260 է) եւ ոչ ոք ընտրուած էր: Այս Կիրակի ինը երեսփոխան ընտրուած է (5-ը՝ Հայոց Համազգային Շարժումի ցանկ): Դեռ 11 երեսփոխան կը պակսի:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԳԻՐՆԵՐ

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը շնորհաւորած են բազմահարիւր անձնաւորութիւններ, որոնց մէկ մասին հեռագրերու բնագրերը կը հաղորդէ Արմէնփրէս: Ասոնց մէկ քանին կու տանք ստորեւ.

«Խոր ուրախութեամբ իմացանք ձեր ընտրութիւնը որպէս նախագահ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան: Ժողովուրդի յայտնած վստահութիւնը ձեր հանդէպ վկայութիւն մըն է անկախութեան ուղին որդեգրած ձեր կեցուածքին համաժողովրդական տարողութեան: Յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ջերմօրէն կը շնորհաւորենք ձեր բարեբաստիկ ընտրութիւնը:

Սրտանց կ'աղօթենք առ բարձրեալն Աստուած, որ ձեզի շնորհէ առողջութեան, իմաստութեան եւ տոկուն համբերութեան բարիքները, զօրացնէ ձեզ անսահման կորովով, որպէսզի յառաջ տանիք դէպի ամբողջական անկախութիւն ընթացող մեր հայրենիքի ճանապարհը լուսաւոր հորիզոններու հեռանկարով եւ աջակցութեամբ հայ ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն:

Սիրոյ ողջոյնիւ աղօթարար

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ»

**

«Պարոն նախագահ,

Անձամբ իմ անունից եւ Ֆրանսիայի ընկերվարական Կուսակցութեան կողմից ուզում եմ ձեզ շատ ջերմօրէն շնորհաւորել համընդհանուր քուէարկութեամբ Հանրապետութեան նախագահ ձեր նշանակալի ընտրութեան համար:

Ես վստահ եմ, որ Հայաստանի ժողովրդավարացման ուղիով կատարուած այդ նոր քայլը լաւ նշան է ձեր երկրի ապագայի եւ Ֆրանսիայի հետ նրա երկկողմ յարաբերութիւնների համար:

Ֆրանսիայի ընկերվարական Կուսակցութեան առաջին քարտուղար՝
ՓԻԼԻՓ ՄՈՐՈՒԱ

Փարիզ, 21 Հոկտեմբերի 1991 թ.»

**

«Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին ձեր ընտրութեան առթիւ իմ խորին շնորհաւորութիւնները կը յայտնեմ ու լաւագոյնը կը մաղթեմ ձեր այս կարեւոր առաքելութեան մէջ:

ԱՐԱՄ ԱՐՔ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Առեմնայեւ Համաշխարհային Եկեղեցիներու Խորհուրդի»

**

«Անկեղծօրէն շնորհաւորում եմ ձեզ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելու առթիւ: Համոզուած եմ, որ ձեր ողջ գործունէութեամբ կը նպաստէք հայ ժողովրդի հանճարի ծաղկմանը եւ առաջին հերթին նրա ազգային համերաշխութեանը:

Ի սրտէ ցանկանում եմ ձեզ քաղաքական յաջողութիւններ, անձնական երջանկութիւն եւ առողջութիւն:

Կարող էք վստահ լինել, որ միշտ ձեզ հետ եմ Հայոց պետականութեան կերտման գործում:

Յարգանքով՝
ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ»

**

«Ֆրանսիայի ամենամեծ հայկական համայնքի քաղաքապետը լինելով, երջանիկ եմ շնորհաւորելու հանրաքուէով դեմոկրատաբար ընտրուած առաջին նախագահին:

1990 թուականի Օգոստոսին դառնալով Հայաստանի խորհրդարանի նախագահ, դուք մարմնաւորեցիք Հայերի քաջութիւնն ու դիմադրութեան ոգին ֆիզիքական ու բարոյական բոլոր փորձութիւնների դէմ յանդիման: Հայաստանը պատմական պահը ապրեց 1991 թ. Սեպտեմբերի 23-ին իր անկախութեան հռչակումով եւ ձեր ընտրութեամբ:

Լինելով ողջամիտ եւ երկխօսութեան ու փոխզիջումների պատրաստ մարդ, դուք դարձել էք Պետութեան եւ ամբողջ ազգին առաջին դէմքը:

Մարսէյլ քաղաքի եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները երկար պատմութիւն ունեն: Ես յոյսով եմ, որ հիմա դրանք կ'ամրապնդուեն, մասնաւորապէս Լենինականի ֆրանսիական դպրոցի կառուցմանը ցոյց տրուած օգնութեան եւ Մարսէյլում Հայաստանի հետ տնտեսական, գիտական ու մշակութային կապերի առաջին կենտրոնի ստեղծման շնորհիւ:

ՌՈԲԷՐ ՎԻԿՈՒՌՈՒ
Մարսէյլի քաղաքապետ
Պուշ տիւ Ռոնի ծերակուտական»

Նոյնիմաստ հեռագրեր ղրկած են.- Ռիշար Քազընաւ (Իզէռի Էռ-Փէ-Էռ երեսփոխան), Լիտուանիոյ Գ. Խ.ի նախագահ՝ Վ. Լանտըսպերկիս, Խորհ. Միութեան մշակոյթի նախարար Գուբենկօ, ԹԱՍ-ի տնօրէն՝ Իգնատենկօ, Վրաստանի նախագահ՝ Գամսախուրդիա, Բելոռուսիոյ Գ. Խ.ի նախագահ՝ Ուշկեւիչ, Մանշի երեսփոխան եւ «Առանց սահմանագծի ժողովրդավարներ» կազմակերպութեան նախագահ՝ Ժ. Մ. Տայէ եւն. եւն.:

**

Լիպերասիոն (*Հոկ. 30*) *կը հաղորդէ, ԹԱՍ-ը տալով որպէս աղբիւր որ, Հոկտ. 28-ին, երեք հոգի սպաննուած եւ երեք ոստիկաններ ալ վիրաւորուած են Ղարաբաղի հիւսիս-արեւելքը, առանց աւելի մանրամասնութիւն տալու:*

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22 / 28)

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Լեռնային Ղարաբաղի եւ յարակից շըրջաններու արտակարգ իրավիճակի զինուորական նոր հրամանատար նշանակուած է զօրավար Նիկոլայ Ժինգին:

**

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԴԱՏԻ ԿԸ ԴԻՄԵՆ
Ա. ՆՈՒՅԿԻՆԻ ԴԷՄ

Ազրպէյճանի Խորհրդարանը որոշած է դատ բանալ ռուս մտաւորականներու «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամ Անդրէ Նույկինի դէմ, որ «Իզվեստիա» թերթի Հոկտեմբեր 19-ի թիւին մէջ ստորագրուած յօդուածով մը՝ փաստացի տուեալներով վերլուծած էր Արցախի իրավիճակն ու ազերի ՕՄՈՆ-ականներու գազանութիւնները: Ազրպէյճան Նույկինը մեղադրած է ազգամիջեան թշնամութիւններ հրահրելու եւ ազերի ժողովուրդին ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորելու յանձանքով:

Անտրէ Նույկինի զօրակցութիւն յայտնող հեռագրի մը մէջ, ղրկուած Արցախէն, կ'ըսուի.-

«Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչները Անտրէ Նույկինի եւ «*Իզվեստիա*»ի դատապաշտպաններն են ու պատրաստ են բազմահազար փաստեր եւ կենդանի վկաներ ներկայացնել, որոնք կը հաւաստեն հեղինակին ու թերթին արդարացիութիւնը»: *Զայն ստորագրած են երեսփոխաններ՝ Զօրի Բալայեան, Բորիս Դադամեան եւ Հենրիկ Պօղոսեան, Արցախի Գործկոմի նախագահ՝ Լէոնարտ Պետրոսեան, Ստեփանակերտի քաղաքապետ Մաքսիմ Միրզոյեան եւ շրջանային այլ ղեկավարներ:*

**

ՇՐՋԱՓԱԿՄԱՆ
ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

«Գոլոս Արմենի» *ռուսերէն թերթին մէջ հրատարակուած է յօդուած մը, ուր կը նշուի, թէ ընթացիկ տարուան սկիզբէն ցայսօր՝ Ազրպէյճան արգիլած է 665 կառաչարներու մուտքը Հայաստան, մեծ վնասներ հասցնելով երկրին տնտեսութեան:*

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Հոկ. 30-ին, բացուեցաւ վարչապետ Կոնսալէսի կողմէ, Միջին-Արեւելքի հարցերուն նուիրուած վեհաժողովը: Ընտրուած էր սեղանի ձեւ մը (ֆրանսերէն՝ T գիրին նման) որ թոյլ չտայ փափուկ հարցեր ստեղծել: Գլուխը, նախագահութեան տեղը կը գրաւեն

վեց հոգի (Օռտոնէս, Պէյքըր, Պուշ, Գորբաչով, Պանկին, Կոնսալէս), աջ եւ ձախ կողմերը Եգիպտոսի, Իսրայէլի, Լիբանանի, եւրոպական Հասարակապետութեան, Յորդանանապաղեստինեան եւ Սուրիոյ պատուիրակութեանց պետերը եւլն. եւլն.: Ժողովին նախօրեակին, աշխարհիկ ճակատագրերը բազմացան ամէն կողմ, մանաւանդ Իսրայէլ թէ՛ Պաղեստինցիներու եւ թէ իսրայելացի գաղթողներու կողմէ: Քիչ չեն անոնք որոնք դէմ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՀԱ՛ ՎԱՆԱՅ ԴԺԲԱԽՏ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ»

On vous le fait pas dire, պիտի ըսէր Ֆրանսացին ա՛յս պարագային, քանի որ խորագիրը մերը չէ այլ ... թուրք լրագրողի մը՝ Քէրիմ Սալլաճը որ «*Թէրճիման*»ի մէջ ստորագրած է թղթակցութիւն մը դէպի Վան կատարած իր շրջապտոյտին տպաւորութիւնները տալով: Շրջապտոյտը կազմակերպած էր Ս.Հ.Փ. (Հալքճը) Վանի երեսփոխանական թեկնածու՝ Սապրի Տոնաք իր շրջանին հոգերն ու ցաւերը պարզելու նպատակաւ: Ու թուրք լագրողը խորապէս ազդուած է:

**

«Կը գրէ որ մարդ իսկապէս շատ կը յուզուի, երբ կը տեսնէ թէ Թուրքիոյ այս ամէնէն բերրի հողամասերէն մէկը որքա՜ն դժբախտ ճակատագրի մը յքուած է: Այս հողամասը տարուան մէջ 345 օր արեւ կը տեսնէ, գրօսաշրջական ամենալայն հեռապատկերներով օժտուած է, բայց եւ այնպէս շատ անփառունակ վիճակ մը կը պարզէ: Զբօսաշրջական նպատակներով բացուած վարկերէն ո՛չ մէկը տակաւին ներդրումի վերածուած է, ո՛չ մէկ ձեռնարկ կատարուած է: Ժողովուրդը կը սպասէ, որ այստեղ հիմնուին առանց ծխնելոյզի գործարաններ: Գիւղերը տակաւին ջուր չունին եւ գիւղացիները կը յայտնեն թէ իրենց բոլոր քուէները պիտի տան այն կուսակցութեան, որ քիչ մը ջուր պիտի բերէ իրենց: Թէեւ հեռաձայն եւ ելեկտրականութիւն կայ բոլոր գիւղերուն մէջ, բայց գիւղացին գոհ չէ, ընդհակառակն, դժգոհ է, որովհետեւ ո՛չ ելեկտրական որեւէ գործիք կրնայ ապահովել, ո՛չ ալ ելեկտրականութեան ծախքը կրնայ դիմագրաւել:

Վանը, որ զբօսաշրջիկներուն հետաքրքրութիւնը կը հրաւիրէ Աղթամար կըղզիով, Հօշափ եւ Վանայ Բերդերով, որ առեւօք Ուրարտուներու իբր մայրաքաղաք ծառայած է, զբօսաշրջական անբաւարար հիմնարկութիւններ միայն ունի: Զբօսաշրջական Նախարարութիւնը մեծաքանակ վարկ բացած է բազմաթիւ հաստատութիւններու, բայց չի հետապնդեր թէ այդ վարկերը իսկապէս գործածուա՞ծ են, թէ ոչ: Գիւղացիները այլեւս ձանձրացեր են չորս տարին անգամ մը իրենց այցելութեան եկող երեսփոխանական թեկնածուներէն: Անոնք թախանձագին կը խնդրեն, որ քիչ մը խնամք տարուի իրենց նահանգին, ուրկէ հիմա ամէն մարդ կը գաղթէ անգործութեան հետեւանքով»:

**

Ա՛խ Վասպուրական, տխուր Հայաստան:

Դեռ խորհրդածե՞լ: Աւելորդ է, քանի ամէնէն դիպուկ խորհրդածութիւնը մեզի կը հրամցնէ նոյնինքն թուրք լրագրողը իր խորագրով: Եւ՞ ... վերջ:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԽՄԲ.- «Նորք» գրական ամսաթերթի Մարտի թիւին մէջ լոյս տեսած են Աղաւնի Մեսրոպեանի այս շահեկան յուշերը Վարուժանի մասին: Ծանօթութեան մէջ, Ծովակ Համբարձումեան կը ներկայացնէ հեղինակը՝ դաշնակահարուհի, նկարչուհի, յուշագիր, Կոմիտասի սանուհի, ծնած Պոլիս 100 տարի առաջ եւ 1931-էն, ընտանիքով Հայաստան հաստատուած:

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԵՏ

1912 Թ. աշնանային առաւօտ մը, Բերա՝ Լալէ փողոց, Համազգեաց օրիորդաց վարժարանը, դաշնակի դասերով զբաղած էի, երբ աշակերտուհիներէս՝ Շամիրամ Պետրոսեանը դասարան վազելով, ըսաւ. «Խումբ մը պարոններ մեր դասարանը կու գան... բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանը...»: Վարուժանի անունն ալեկոծեց իմ եւ աշակերտուհիներուս սիրտն ու հոգին... Ներս մտան ութ պարոններ, ընկերակցութեամբ՝ Համազգեաց յայտնի երբեմնի հոգաբարձութեան ատենապետ Գրիգոր Ոսկանեանի, տնօրէնուհի Աղաւնի Զաքրեանի եւ հայ լեզուի դասատու Արշակուհի Թէոդիկի: Տնօրէնուհի Զաքրեանը մեզ ներկայացուց հիւրերը՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Վահան Թէքէեան, Հրանտ Նազարեանց, Ռուբէն Զարդարեան, Արտաշէս Յարութիւնեան, Փանոս Թերլէմէզեան եւ Սերովբէ Քիւրքճեան:

Վարուժանը միջահասակ, նուրբ ու վայելչակազմ արտաքին ունէր, անոր քաղցր ու ժպտուն հայեացքը խօսակցին անմիջական մտերմութիւն կը ներշնչէր, իսկ սեւ մազերն ու սրածայր փոքրիկ պեխերը կ՚ամբողջացնէին առնական, երիտասարդ դէմքին հրապոյրը: Հագած էր մոխրագոյն, համեստ կոստիւմ մը, որուն յատկանշական մասը կը կազմէր մութ պորտօ սպիտակ կէտկիտուած, թաւշեայ բաճկոնակը: Ուշագրաւ էր գրպանները մէկզմէկու կապող ժամացոյցի ոսկէ շղթան: Վարուժանի համեստ արտաքինին եւրոպականացեալ նորաձեւութեան մասը կը կազմէին օսլայուած բարձր սպիտակ օձիքն իր փողկապով եւ սեւ «պոմպէ» ֆրանսական գլխարկը:

Հանդիպումը մտերմական բնոյթ ստացաւ: Անոնք յարգանքով դիտեցին դասարանի պատէն կախուած Համազգեաց ընկերութեան հիմնադիրներէն՝ բանաստեղծ՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի մեծադիր դիմանկարը: Ապա, դպրոցի հոգաբարձութեան ատենապետ Գրիգոր Ոսկեանէն Համազգեաց վարժարանի մասին տեղեկութիւններ քաղեցին: Վարուժանը յայտնեց իր գոհունակութիւնը, որ «Ազգային վարժարաններու մէջ առաջին անգամ կը հաստատէր առաւօտեան թարմ ժամերուն արուեստի դասերուն յատկացումը»:

Համազգեացի երաժշտասէր Զաքրեանը, որ երաժշտութեան դասարանի մեծահասակ աշակերտուհիներէն էր, Վարուժանին յայտնեց բարձրագոյն դասարաններու աշակերտուհիներուն բացառիկ սէրն ու նուիրուածութիւնը գրականութեան ու արուեստին: Վարուժանը շնորհաւորելով նորահաս սերունդին այդ սէրն ու ճաշակը ներշնչող ուսուցչուհի Արշակուհի Թէոդիկին ու տողերս գրողին, երաժշտութիւն լսելու փափաքը յայտնեց: Աշակերտուհիներուս ընկերակցութեամբ, չորս ձեռքով նուագուած Շուպերթի եւ Մոցարթի մարշերը ոգեւորեցին հիւրերը, մանաւանդ երբ Վարուժանի խնդրանքով Համազգեացի շնորհալի աշակերտուհի Նոյեմի Պապայեանը երգեց Ռափայէլ Պատկանեանի «Արի իմ սոխակը», Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի «Գարունը» եւ յետոյ իտալական յայտնի ժողովրդական երգ «Լա Փալոմա»: Խանդավառուած Վարուժանը իր եւ ընկերներու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով խոստացաւ Կոմիտաս վարդապետի ձայնագրած իր շատ սիրած մեներգներէն, ինչպէս նաեւ օփերա Մինեոնի յայտնի արիան, որ այնքան սիրելի էր իրեն, - նուիրել Նոյեմի Պապայեանին: Տողերս գրողին խոստացաւ Կոմիտաս վարդապետի միջոցաւ հայթայթել մեր մօտաւոր անցեալի հայրենասիրական քայլերգները, «որոնք մեր պապերու օրերէն ազգային դպրոցներու աշակերտութիւնն են խանդավառած, Բերայի արուարձաններէն սկսեալ արձագանգեր են Համազգեացի այս պատերէն ներս...»: Այդ քայլերգները երգուեր են Պոլսոյ հայաշատ բոլոր կեդրոններու մէջ, ոգեւորեր են ազգային մեծ տօներու առթիւ կազմակերպուած դաշտահանդէսներ, սահմանադրութեան նուիրուած անմոռանալի հանդէսներ: Այդ երգերու հնչիւններուն տակ, հազարաւոր Հայեր ազատատենչ ձգտումներով Եոթ-Գուլէի սահմանադրութեան հանդէսներէն վերջ Վօսփորէն շոգենաւ նստելով ուղեւորուեր են մինչեւ Պէյքոզի անուանի Աբրահամ փաշայի պուրակները...

Այս բոլորէն ետք Եըլտըզի բռնակալ հայակեր Ապտիւլ Համիտ իր աչքին դիմաց Եըլտըզի պարտէզին մէջ տօնանմայի օր մը պոլսահայ մեծահամբաւ երգահան Տիգրան Չուխաճեանի երաժշտական ստեղծագործութիւններուն հետ այրել կու տայ նաեւ մեր ազգային քայլերգներու ձեռքն ինկած օրինակները: Վարուժանն իր ընկերներուն օգնութեամբ թըւեց տասի չափ քայլերգներ, որոնցմէ վեցը Կոմիտասէն սորված ըլլալով ինձ յիշատակ մնաց:

Վարուժանի մտերիմ բարեկամուհի, Համազգեաց դպրոցի հայ եւ եւրոպական գրականութեան ուսուցչուհի Արշակուհի Թէոդիկի առաջարկով իր աշակերտուհիներն՝ Նոյեմի Պապայեան եւ Իսկուհի Ազնաւուր, արտասանեցին «Վարուժնակիս» եւ «Ծարաւը»... Վարուժանի խնդրանքով Շամիրամ Պետրոսեանը արտասանեց Լամարթինի «Վարդը» եւ Վիկտոր Հիւկոյի «Հերոսը»: Ի վերջոյ, ներկաներուն խնդրանքով, «Ցեղին սիրտը» հեղինակը խորին յուզականութեամբ արտասանեց «Ջարդը»: Ի պատիւ հիւրերուն, դպրոցի տնօրէնութիւնը ուսուցչանոցին մէջ մտերմիկ հիւրասիրութիւն մը սարքեց: Ցորեկ էր, երբ Վարուժանն իր մտաւորական ընկերներուն հետ մեզի հրաժեշտ տուաւ եւ բարձրաձայն յայտնեց Համազգեաց վարժարանն այլեւս իր քոյր-դպրոցը կոչելը եւ աւելցուց. «Երջանիկ եմ, որ Համազգեաց քոյր-դպրոցը քանի մը քայլ է լուսաւորչեան եղբայր դպրոցէն»:

Այդ օրէն սկսեալ, Համազգեաց օրիորդաց վարժարանի ուսուցչական կազմն ու բարձրագոյն կարգերու աշակերտութիւնը հոգւով-սրտով կապուեցան Վարուժանի հետ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ ՀԱՄԱԶԳԵԱՑԻ ՄԷՋ

Վարուժանը Համազգեաց օրիորդաց վարժարանին գրական-գեղարուեստական մակարդակի բարձրացման համար հրապարակային ցերեկոյթներ կազմակերպեց: Այս նպատակով յանձնախումբ մը կազմեց Համազգեացի արուեստագէտ նախկին աշակերտուհիներէն եւ դպրոցի արուեստի եւ գրականութեան ուսուցիչներէն: Այս յանձնախումբին նպատակն էր այս գրական - գեղարուեստական ցերեկոյթներէն գոյացած հասոյթով օգնել դպրոցի կարիքաւոր աշակերտներուն:

Բանաստեղծը նկարագրի շեշտուած գծեր ունէր. ոգեւորող յեղափոխականի ոգին միացած էր բարեհամբոյր, անկեղծ ու սիրալիր բնաւորութեան մը հետ: Մեծ հայրենասէրի մը պատկերն էր ան: Իր համեստութեամբ, աշակերտութեան եւ ուսուցչական կազմին հանդէպ ցոյց տուած մտերիմ վերաբերմունքով շուտով գրաւեց Համազգեացի մեծին ու փոքրին սիրտը: Ընկերական, մտերիմ շրջանակներու մէջ սրամիտ կատակաբանի անունը կը վայելէր: Շատեր Վարուժանի արտաքինէն դատելով հանդարտ մարդու մը տպաւորութիւնը կը ստանային, բայց ով որ մօտէն ճանչցաւ զայն, զգաց նաեւ անոր դիւրաբորբոք հոգւոյն խռովայոյզ ալեկոծութիւնները:

Համազգեացի հոգաբարձութեան կողմէ Վարուժանը կը հրաւիրուէր դպրոցի միամսեայ հաւաքոյթներուն դասախօսելու: Ազգային դաստիարակութեան մասին անոր տուած դասախօսութիւնները դպրոցի բարձրագոյն դասարաններու աշակերտուհիներուն ծնողական շրջանակներուն, թէ դպրոցական ուսուցչական կազմին ու շրջապատին կը ներշնչէին հայրենասիրական վառ զգացումներ: Իր դասախօսութեան նպատակներէն էր նաեւ աշակերտուհիներուն մօտէն ծանօթացնել Համազգեաց ընկերութեան հիմնադիրներէն Ալիշանի, Բժշկեանի, Պէշիկթաշլեանի, Ծերենցի եւ ուրիշներու կեանքին ու գործունէութիւնը: Համոզիչ փաստերով ան կ՚ոգեւորէր իր մատղաշ ունկնդիրները հետեւիլ Պէշիկթաշլեանի, Ալիշանի եղբայրական միութեան ոգիին եւ ժառանգել անոնց ազգասիրական, հայրենասիրական աւանդը, սիրել մայրենի լեզուն, սորվիլ գրաբարը եւ կարդալ մեր մատենագիրները:

Երբեմն ալ կը խօսէր Բրգնիկ գիւղի իր մանկութեան եւ պատանեկութեան աննախանձելի օրերէն, հասնելով մինչեւ իր Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը աւարտելը: Վարուժանեան գեղաքանդակ լեզուով նկարչագեղ պատմածները, մանաւանդ Իտալիոյ մասին, ունկնդիրներուն վրայ կը թողնէին հզօր նկարչի մը հմայիչ պաստառներուն ազդեցութիւնը:

Վարուժանը իբրեւ շատ ընթերցասէր կ՚օգտուէր Համազգեացի բազմալեզու ճոխ գրադարանէն: Յաճախ դպրոցի մեծ դասամիջոցներուն աճապարանքով կը հասնէր գրադարան, ուր զայն կը շրջապատէին բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութիւնն ու երիտասարդ ուսուցչուհիները: Բանաստեղծը թէ իրեն եւ թէ անոնց համար գիրքեր կ՚ընտրէր, իր խորհուրդներովը կ՚օգնէր անոնց մտաւոր զարգացմանը եւ այդ պահերուն մտերմօրէն կը ծանրանար բարոյական եւ դաստիարակիչ նիւթերու վրայ: Կը խօսէր հայ կնոջ ազատագրման մասին: Օրինակ կը բերէր այդ ուղղութեամբ մղուած պայքարին մէջ իրենց ձգտումներով հայ գրագիտուհիներ՝ Սրբուհի Տիւսաբի, Սիպիլի, Իսկուհի Մինասի, Էլվին Մանասի եւ դեռ շատերու անունները եւ կ՚առաջարկէր նման հեղինակներու գործերը կարդալ: Վարուժանը հմուտ ըլլալով եւրոպական լեզուներուն, յատկապէս Ֆրանսերէնի եւ իտալերէնի, շատ շուտ ընտելացաւ Համազգեացի գրադարանի ֆրանսերէն, իտալերէն եւ այլ հազարաւոր գիրքերուն հետ: Կը սիրէր Հոմերոսի «Իլիականը», Հոմերոսի, Վիրգիլիոսի իտալերէն բնագիրները, որոնք մեծ գուրգուրանքով կը պահուէին Համազգեացի գրադարանին մէջ, կը համեմատէր Հայր Արսէն Ղազիկեանի հայերէն թարգմանութիւններուն հետ եւ հրճուանքով կը բացագանչէր. «Եթէ Հայր Արսէնը չըլլար մենք որբ կը մնայինք...»:

Իտալերէն լեզուին մասնաւոր սէր մը ունէր: Տանթէն իր «սրբազան հեղինակը» կ՚անուանէր: Մեծ ոգեւորութեամբ կը խօսէր Ֆրանսացի ռոմանտիկ բանաստեղծներու մասին. յաճախ կը յիշատակէր Միւսէն: Վիկտոր Հիւկոյի «Թշուառները» կը նկատէր «ուսանելու անհրաժեշտութիւն մը եւ յաճախ կը կրկնէր հետեւեալը. «Վիկտոր Հիւկոյի բազմածաւալ հատորները ուսանողին մէջ կը կազմաւորեն նկարագրի ազնիւ գծեր, կ՚իմաստաւորեն կեանքը...»:

Մասնաւոր պաշտամունքով կ՚արտայայտուէր Շէյքսփիրի, Պայրընի մասին եւ երանի կու տար տողերս գրողին, որ Անգլիա՝ Սթրեթֆորի մէջ տեսած էի Շէյքսփիրի ծնած տունը, Պարիշ եկեղեցւոյ մէջ անոր մկրտութեան աւազանը, յաճախած դպրոցն ու դամբանը:

ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՓԱՌՔԻ ՕՐԵՐԷՆ

1911 Թուականէն սկսեալ պոլսահայ մամուլը ամէն օր Ռուսաստանէն, Կովկասէն եւ Եւրոպայէն յայտնի հայ մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու Պոլիս ժամանումը կ՚աւետէր: Այդ դէմքերէն էին՝ Կոմիտաս վարդապետը, Աւետիք Իսահակեանը, Սիամանթօն, Վարուժանը, Վահան Թէքէեանը, Ռուբէն Սեւակը, Հրանտ Նազարեանցը, Գարեգին Վրդ. Յովսէփեանը, Տիրայր Վրդ. Յովհաննէսեանը, Եղիշէ Թադէոսեանը, Փանոս Թերլէմէզեանը, Սերովբէ Քիւրքճեանը, Արմենակ Շահ-Մուրատեանը, Վահրամ Փափազեանը, Զարիֆեանը, Սեւումեան ամուսինները եւ տասնեակներով ուրիշներ, մնայուն կամ այցելու հիւրեր, որոնց այդ շրջանին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած երեկոյթներուն ունեցած ելոյթները անջնջելիօրէն դրոշմուեցան պոլսահայութեան յիշողութեան մէջ:

1912 Թուականին պոլսահայութեան գրական - գեղարուեստական կեանքն աւելի եւս աշխուժացաւ եւ աննախընթաց վերելք ապրեցաւ: Բացի Կոմիտասի «Գուսան» երգչախումբի հայ ժողովրդական երգերուն նուիրուած ցուցադրական համերգներէն, բազմաթիւ նուագահանդէսներ եւ գրական - գեղարուեստական երեկոյթներ կազմակերպուեցան, որոնց եռանդուն գլխաւորողներէն էր պոլսահայ երիտասարդութեան սիրելի բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանը:

Այդ նուագահանդէսները եւ գրական - գեղարուեստական երեկոյթները կը կազմակերպուէին յօգուտ ազգային, կրթական եւ բարեսիրական նպատակներու: Հանրածանօթ իրողութիւն էր, որ Վարուժանի բերանացի կամ գրաւոր մէկ հրաւէրը բաւական էր, որ պոլսահայ ամենաքմահաճ արուեստագէտն անգամ այդ հաւաքոյթներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերէ:

1912 Թուականին մեծ շարժ ստացաւ պոլսահայ գրականութիւնը: Տասնեակ գրողներ լոյս ընծայեցին իրենց երկասիրութիւնները: Ճոխացան պոլսահայ գրատուներուն ցուցափեղկերը եւ անընդհատ աւելցաւ ընթերցողներու թիւը: Քանի մը օրուան մէջ սպառեցաւ բանաստեղծ Վարուժանի «Ցեղին սիրտը», պոլսահայ երիտասարդութիւնը ձեռքէ-ձեռք քաշեց անոր «Հեթանոս երգերը»:

Ղալաթիոյ կեդրոնական բարձրագոյն վարժարանի խումբ մը գաւառացի չքաւոր ուսանողներ, որոնք մեր տան կից փանսիոնի մը մէջ կ՚ապրէին, օրերով սպասեցին «Հեթանոս երգեր»ուն լոյս տեսնելուն: Անոնք իրենց օրապահիկէն կտրելով, երկար օրեր մութէն ու լոյսին տպարան կը վազէին: Երբ ստացան «Հեթանոս երգեր»ը՝ գրքի առաջին էջին թուագրեցին իրենց կեանքի երջանկագոյն այդ օրը...

ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ ԵՒ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

1912 Թուականէն սկսեալ Վարուժանի Դպրոցասէր տիկնանց ակումբի մէջ աւանդած դասերուն հետեւանքով, անոր՝ հայ լեզուի եւ գրականութեան բացառիկ դասախօսի համբաւը տարածուեցաւ Պոլսոյ հայ եւ օտար վարժարաններու ուսանողութեան մէջ: 1913-ի դպրոցական վերամուտին, իբրեւ հայ լեզուի այցելու ուսուցիչ, ան փնտռուեցաւ Պոլսոյ բոլոր յայտնի վարժարաններէն. նոյնիսկ քառապատիկ թոշակով հրաւիրուեցաւ Սկիւտարի և Բերայի ամերիկեան եւ անգլիական օրիորդաց վարժարանները դասաւանդելու:

Հակառակ այդ տարիներու իր նիւթական ծանր դրութեան բանաստեղծը մերժեց օտար վարժարաններուն հրաւէրը եւ պատասխանեց՝ «Հայրենասիրական նուիրականութեամբ կապուած եմ Դպրոցասէր տիկնանց վարժարանին: Օտար հարուստ դպրոց յաճախող իմ հայ քոյրերը եթէ կ՚ուզեն օգտուիլ իմ դասերէն, թող բարեհաճին շաբաթը երկու անգամ միանալ դպրոցասէրի մեր քոյրերուն, իբրեւ ազատ ունկնդիրներ»: Մինչեւ 1915-ի Վարուժանի նահատակումը, Սկիւտարի Ամերիկեան գոլէճի բարձրագոյն կարգի հայ ուսանողներ շաբաթը երկու անգամ Սկիւտարէն Գում-Գաբուի Դպրոցասէրի վարժարանը երկու ժամուան ճամբայ կտրելով Վարուժանէն սորվեցան ոչ միայն հայ լեզուի եւ գրականութեան տեսութիւնները, այլեւ անոնք ժառանգեցին մեծ բանաստեղծի հայրենասիրական ոգին: Այս առթիւ արժէ յիշատակել հետեւեալը. 1914-ի գարնանը անխուսափելի պատերազմի մը շշուկները սեղմեցին Դպրոցասէրի արդէն աղքատ պիւտճէն: Վարուժանը մտահոգութեան մէջ էր, թէ ինչպէս իր սիրելի 25 աշակերտուհիները, որոնք քիչ օրէն որպէս ուսուցչուհի գաւառ պիտի ուղարկուէին լուսաւորութիւն սփռելու, պիտի զրկուէին իրենց շրջանաւարտի հանդիսաւոր օրէն: Վարուժանը չէր կրնար ընդունիլ, որ յանուն հայրենասիրութեան իրենց երիտասարդ ուսուցչուհիները վարժարանէն հեռանային առանց վայելելու տարիներու իրենց սրտի փայփայած՝ շրջանաւարտի հանդէսի օրը: Ան շրջանաւարտներու վիզը ծուռ տեսնել չուզեց: Դիմեց «Երիտասարդաց Բարեգործական Միութեան» անդամներուն եւ մեր ատենապետուհի Սիպիլին հովանաւորութիւնը խնդրեց: Կիրակի առաւօտ մը [illegible] վարժարանի սրահը ծաղկավաճառանոցի վերածուեցաւ: Վարուժանի հայրենասիրական խօսքերէն խանդավառուած երկսեռ երիտասարդներ երեք հոգինոց խումբեր կազմելով, ծաղիկներով լեցուն զամբիւղներու եւ գանձանակներով մեկնեցան նշանակուած թաղերը: Ուշ երեկոյ էր, երբ միօրեայ ծաղկավաճառներու դատարկ զամբիւղներով եւ լեցուն գանձանակներով իրար ետեւէ վերադարձան վարժարանի սրահը:

Վարուժանը անսպասելի յաջողութիւններէն երջանկացած, ուրախութեան արցունքներով ողջագուրեց իր «հայրենասէր եղբայրները», իսկ օրուան ծաղկավաճառուհիներուն իր գեղաքանդակ լեզուով մաղթանքներու փունջեր հիւսեց. «Իմ սիրելի քոյրեր, - ըսաւ ան, - ձեր այսօրուան խոնջանքն իբրեւ հայրենասիրական գործ թող անթառամ ծաղիկներով պսակէ ձեր սրտի մուրազը...»:

ԱՂԱՒՆԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

(Շար. 1)

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ՝ ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ա.

Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ 60-ամեակի տօնախմբութիւններու եզրափակիչ նախագահութեան համար, Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը Մարսէյլ հրաւիրեց Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանը։

Պատրիարքը իսրայէլեան «Էլ Ալ» օդային գիծերու օդանաւով ժամանեց Մարսէյլ-Մարինեանի օդանաւակայանը Հոկտեմբեր 23-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին, ընկերակցութեամբ դիւանապետին՝ Սեւան Եպիսկոպոս Ղարիբեանի։

Օդանաւէն էջքին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներ ափսէի մը վրայ ներկայացուցին աղ եւ հաց որ Պատրիարքը օրհնեց եւ ճաշակեց։ Պատրիարքը դիմաւորեցին՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Վաչէ Ծ. Վարդապետ Իգնատիոսեան, Տարօն Ծ. Վարդապետ Ճէրէճեան, Շահան Ա. Խաչակիր Քահանայ Տէօքէեան, Սրբոց Թարգմանչաց եւ այլ եկեղեցիներու վարչութեանց անդամներ։

Թորգոմ Արք. Մանուկեան առաջնորդուեցաւ օդանաւակայանի պատուոյ սրահը, ուր Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան բարի գալուստի ջերմ խօսքեր արտասանեց։ Պատրիարքը իր պատասխանին մէջ յայտնեց իր սրտի ուրախութիւնը երկրորդ անգամ գտնուելուն Մարսէյլ, առաջին անգամը 1955-ին հրաւէրովը [illegible] Վարդան Սարգսեանի։ Ես, հոս ինքզինքս հարազատ կը զգամ, ըսաւ Պատրիարքը, որովհետեւ ամէն հայ համայնք օղակ մըն է այն շղթային զոր կը կազմեն մեր գաղութները, եւ ես եկած եմ այդ օղակները ամրապնդելու նպատակով։

Ապա, Պատրիարքը եւ իր շքախումբը մեկնեցան Մարսէյլ։ Պատրիարքը առաջնորդուեցաւ Բոնփոր - Փրատօ պանդոկը։

Երեկոյեան ժամը 17-ին, Պատրիարքը իր շքախումբով՝ Տիրան Արք. Մարտիկեան, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, Շահան Ա. Խչկր. Քահանայ Տէօքէեան եւ Նշան Խչկր. Քահանայ Գույումճեան, թափօր կազմած հանդիսաւոր կերպով, «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցին ուր արտասանեց Գոհաբանական աղօթք։

Հոն եւս Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան բարի գալուստի խօսքեր ըրաւ, շնորհակալութիւն յայտնեց Պատրիարքին, ընդառաջած ըլլալու իրեն եղած հրաւէրին փառաւոր կերպով կատարելու վերջին հանդիսութիւնը Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ 60-ամեակի տարուան եւ աւելցուց՝ «Ձեր Տանը մէջ էք Պատրիարք Հայր, օրհնեցէք մեր հաւատացեալ ներկաները, եւ ներկաներով բոլոր անոնք որոնք կը բացակային այս պահուն, սակայն սրտով եւ հոգիով մեզի հետ են»։

Թորգոմ Արք. Մանուկեան պատասխանեց՝ «Իմ ուրախութիւնը կ'աւելնայ ձեր ունեցած երջանկութեան վրայ, որովհետեւ ես ինքզինքս մաս կը նկատեմ բոլոր մեր զաւակներուն, որոնք ցրուած են աշխարհի ամէն կողմ։ Մարսէյլ իմ այցելութիւնս առիթ մըն է տեսնելու եւ իմանալու այս շրջանի մեր բոլոր եկեղեցիներու կեանքն ու գործունէութիւնը»։ Յետոյ, Պատրիարքը շեշտեց այդ գործունէութեան կարեւորութիւնը, դիմանալու եւ տոկալու հրամայականը, եւ ամէն բանէ առաջ հոգին առողջ պահելու անհրաժեշտութիւնը։

Այս կարճ արարողութենէն յետոյ Պատրիարքը անցաւ Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի Վարուժան Պօղաճեան սրահը ուր տեղի ունեցաւ աջհամբոյր եւ ջերմ խօսակցութիւն։

⁂

Հոկտեմբեր 24, առաւօտեան ժամը 10.30-ին Պատրիարքը իր շքախումբով այցելեց Համազգայինի դպրոցը։ Դիմաւորուեցաւ տնօրէնի՝ Սեդա Պիպէրեանի ու ուսուցչական կազմին կողմէ։ Դասարան առ դասարան հանդիպեցաւ աշակերտներուն, որոնք, ապա խմբուեցան դպրոցին բակը եւ ունկնդրեցին Պատրիարքին յորդորները, թելադրութիւնները եւ գրուեցին։ Ստեղծուեցաւ փոխանակութիւններու ջերմ մթնոլորտ մը։ Թորգոմ Արք. Մանուկեան մեծապէս գնահատեց կատարուած ջանքերը հայկական դպրոց մը պահելու եւ ծաղկեցնելու, միակ ամրոցը լեզուն պահելու եւ ապագան պատրաստելու։ Բոլոր աշակերտներուն նուիրեց Երուսաղէմի փոքրիկ խաչ մը որպէս յիշատակ եւ յուշարար իրենց ազգային պատկանելիութեան։

Ապա, ժամը 11.30-ին ընդունուեցաւ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր մուտք գործեց «Հրաշափառ»ով եւ արտասանեց Գոհաբանական աղօթք։ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Մովսէս Ա. Խաչակիր Քահանայ Գալէնտէրեան պատշաճ խօսքերով ողջունեց Պատրիարքը որ իր կարգին յայտնեց իր սրտի գոհունակութիւնը այցելելու Մարսէյլի հայ գաղութի եկեղեցիները որպէս խորհրդանիշ գաղութի մը ինքնուրոյն կեանքին։ Կէսօրին ճաշի հիւրը եղաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչութեան, ճաշ, որ սարքուեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.-Արծիւ Մարզական Համաձայնութեան Ակումբը։ Շատ պարզ, բայց համակրելի եւ սրտաբաց ընդունելութիւն մը, որուն ընթացքին արտասանուեցան բաժակաճառեր, եղան մաղթանքներ։ Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ՝ Ալեքսանդր Պապայեանի սեղանապետութեամբ խօսք առին՝ Մովսէս Ա. Խաչակիր Քահանայ Գալէնտէրեանին, Կարպիս Յարութիւնեանին որ ներկայացուց Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ Մարզական Միութիւնը ներկայ հաւաքոյթին իր վարչական կազմով եւ նախկին ղեկավարներով՝ Աշոտ Վարդանեան եւ Րաֆֆի Նազարեան, Կարապետ Սայապալեանին՝ քարտուղար՝ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին, Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանին, Կարօ Յովսէփեանին, Շահան Ա. Խաչակիր Քահանայ Տէօքէեանին։ Հուսկ, խօսք առաւ Թորգոմ Արք. Մանուկեան ըսելով թէ այս ջերմ շրջանակը Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Միութեան Ակումբին մէջ իրեն կը յիշեցնէ իր կեանքին մէկ երեսը։ Եօթը տարեկանին եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտ Պաղտատի մէջ, ապա Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանը, պայմաններուն բերումով, մարզանքի ուսուցիչ։ Մարզիկը, աւելցուց, ինծի համար հայն է։ Հայը մարզիկի մը պէս կարգապահ, պարտաճանաչ, նուիրեալ պէտք է ըլլայ, ունենայ կամեցողութեան եւ զոհողութեան ոգին. այս գնով է որ հաւաքական կեանք կը ստեղծուի, երիտասարդութիւն կը պատրաստուի։ Պատրիարքը մեկնումէն առաջ հետեւեալ արձանագրութիւնը ըրաւ Ակումբի Ոսկէ Մատեանին մէջ՝ «Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սրահին մէջ մտերմիկ սեղանին շուրջ սրտակից խօսակցութիւնը կրկին ի յայտ բերաւ անհրաժեշտութիւնը մարզիկի ներկայութեան անհատական, խմբական եւ ազգային կեանքին մէջ։ Գոհունակութիւն էր տեսնել նուիրեալ մարզիկներ՝ որոնք իրենց կեանքը նուիրեր են որպէսզի մեր երիտասարդները փրանսական ընկերութեան մէջ իրենց հայ մարզիկի նկարագիրը փայլեցնեն, առանց ստորակայութեան ջլատիչ զգացումի։ Շնորհք մըն է այս որուն մէջ աճող մեր զաւակները պատիւ պիտի բերեն իրենց ազգին, իրենց հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգութեանց»։

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 18-ին, Պատրիարքը հանդիպում մը ունեցաւ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդի անդամներուն եւ ներկայացուցչական ժողովի դիւանին հետ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ։ Շօշափուեցան շրջանը յուզող եկեղեցական հարցեր։ Ապա, ժամը 20-ին, Թորգոմ Արք. Մանուկեան ընթրիքի հիւրը եղաւ Շրջանային Խորհուրդին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Այս Հոկտեմբեր 14-ին (*), Պուլկարիա դէպի ժողովրդավարութիւն դիմող նոր դիմագիծ մը ստացաւ։ Ճիշդ է, որ յաղթանակը թերեւս այնքան վճռական, ցայտուն չեղաւ, ինչպէս Լեհաստան, Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, քանի համայնավարութեան կորսնցուցած հողը վերանուաճելու համար անհրաժեշտ էր ամուր ղեկավարուած «ականներ»ու վրայէն անցնիլ (աւելորդ իսկ է ճշդել անոնց «դիմագիծը»)։ Արդարեւ, ինչպէս կ'ըսէ «Լը Մոնտ», Պուլկարները անցեալ տարի ընտրութիւններու ճամբով յաջողեցան սարսռացնել, այն ալ աղուոր ձայնով, բռնատէր իշխանութիւնը, առանց, սակայն, կարենալ յաջողելու տապալել զայն հիմնովին։

Շատեր, այդ թուականին, հակառակ եզրակացութիւններու յանգեցան ըսելով՝ թէ Պուլկարիա հետեւորդի դերին մէջ կը մնայ Պալքանեան շրջագիծին մէջ։ Անոնք անտեսեցին այն իրողութիւնը, թէ երկիրը արդէն անցեալ ամառ կ'ունենար հանրապետութեան նախագահ մը՝ Ժելիու Ժելեւ, ընդդիմադիր ժողովրդավար ճակատէ։ Եւ թէ այս վերջինը կը ձգտէր գործադրութեան դնել տնտեսական բարեփոխումներ։ (Անշուշտ, որոշ դժուարութիւններով, հետեւանք խոչընդոտներու)։

Սոֆիա իր նորաստեղծ դիմագիծը ցոյց կուտար նաեւ արտաքին քաղաքականութեան ճակատին մէջ, երբ կը մերժէր ստորագրել, օրինակ, հանդուցեալ Խորհրդային Միութեան առաջարկած «Բարի - դրացիութեան» եւ «Համագործակցութեան» համաձայնագիրը (իրողութեան մէջ [illegible], նոյնիսկ [illegible] մը նուաստացուցիչ Պուլկարիոյ համար)։

Հեռու Ռումանիոյ արձանագրած յեղացունց վերիվայրումներէն, հեռու Եուկոսլաւիոյ ներքին բախումներէն, հեռու Ալպանիոյ յետամնացութենէն, Պուլկարիա այսուհանդերձ կը մնար փարակուած հնաբոյր ախտէ, - Համայնավար կուսակցութիւնը, վերամկրտուած «ընկերվարական», կը պահէր - պահպանէր Խորհրդարանին ձայնը (մեծամասնութիւն) եւ իշխանութեան սանձերը, հետեւաբար՝ ղեկը։

Վերջին ընտրութեանց (Օրէնսդիր) մասնակցեցաւ քուէարկելու իրաւունք ունեցողներուն 80 առ հարիւրը, ասիկա ցոյց տուաւ, թէ Պուլկարները կ'ուզէին յառաջընթաց քայլով մը իրականացնել վարչակարգի փոփոխութեան սահմանուած գործընթացը։ Ահա առաջին դատողութիւն։ Նոյն ժամանակ, ընդդիմադիր գլխաւոր ճակատը՝ Ժողովրդավար Ուժերու Միութիւնը, որ առաջին տեղը գրաւեց, առանց մեծամասնութեան ձայնը ապահովելու, բացարձակ, կրնայ դիտել տալ, թէ արդիւնքներու հաշուետուութեամբ քուէարկողներուն աւելի քան երեք - քառորդը դէմ քուէարկած է Նախկին Համայնավար Կուսակցութեան։

Նոր օր, նոր դժուարութիւն։ Արդարեւ, նորակազմ կառավարութիւնը պարտի իր ուշադրութեան գլխաւոր առանցքը դարձնել երկրին տնտեսութիւնը։ Չի կրնար անտեսել այն բացայայտ իրողութիւնը, թէ ներկայիս բնակչութեան 60 առ հարիւրը աղքատութեան շեմէն վար կ'ապրի, թէ արտադրութիւնը 20 առ հարիւրի նուազում կ'արձանագրէ, իսկ անգործներու թիւը կրնայ կէս միլիոնի հասնիլ մինչեւ տարեվերջ։

Ասոնք կարեւոր եւ, միաժամանակ, դժուար լուծելի հարցեր են այլոց կարգին։

ՔԱՂՀԱՆ

(*) Ընտրութիւնները տեղի ունեցան Հոկտեմբեր 13-ին։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՃԱՆԻԿ

Տեղահանութենէն շաբաթ մը առաջ, ոստիկաններ օր մը գիշերանց կուգան անկողինէն հանել զինք եւ տանիլ գերեզմանոց, գաղտագողի թաղել տալու համար հայու մը դիակ՝ թեւն ու երեսները կլոտուած։ Տ. Գարեգին մահու չափ կը տագնապի այդ պատահարէն. յետոյ կը խառնուի երկրորդ կարաւանին, նահատակուելով միեւնոյն եղեռնավայրը՝ Թէլլ Ադան, Համազասպ Վարդապետի հետեւէն։

Վահան Քահանայ Ղուկասեան, 47 տարու, Կիրասոնցի, վարած ուսուցչական պաշտօն, 1902-ին ձեռնադրուած նոյն Սըրբազանէն, աթոռակալ։

Աշխարհականաց խումբին հետ կը նետուի բանտ, այնուհետեւ կը խառնուի գաղթականաց խառնիճաղանճին, հասնելով մինչեւ Եդեսիա։ Հոդ նշաւակ կը դառնայ խուժանին չնական քմայքներուն. նախ մէկ երեսը կ'ածիլեն եւ մօրուքին կիսափունջէն բռնած՝ քառորդ ժամ կոնակի վրայ կը քաշկռտեն զինք, յետոյ ձեռքերը ոտքերուն կապած՝ մարմինը կծիկի մը կը վերածեն ու կը սկսին չորս դին հարուածել բիրով եւ Մաւզէրի բունով։ Տ. Վահան [illegible] վիճակի մէջ կը փոխադրուի Եդեսիոյ ջաղացքներուն հետեւ՝ Ջամը Պէյլի ստորոտ, ուր կը նահատակուի 34 աշխարհական ընկերներով։

Կաթոլիկ Հայոց հովիւներն էին

Հ. Յովսէփ Վ. Խաչատուրեան. - Ծնած 1865-ին Մէզրէ (Խարբերդ), ուսած Զըմմառ եւ քահանայ ձեռնադրուած 1883-ին։ Նահատակ։

Հ. Մկրտիչ Վ. Մեղմունի. - Ծնած 1867-ին Մարզուան, ուսած Հռոմ (Բրոպականտա) եւ քահանայ ձեռնադրուած 1894-ին։ Նոյնպէս։

Քաղաքին Վերափոխման Կուսանաց Միաբանութիւնը կը կազմէին հետեւեալ միանձնուհիք.

Մեծաւորուհի վարդուհի Գարտաշեան, Քոյրեր՝ Գայեանէ Ցօղունի, Մարիամ Եաղուպեան եւ Եւգինէ, չորսն ալ զոհ՝ տարագրութեան փորձանաւոր ճանապարհին։

Իսկ Աւետարանական Հայոց հովիւներն էին

Վերապատուելի Կ. Կիւլպէնկեան. - Ծընած 1838-ին, աշակերտած Պոլիս՝ Մր. Համլինի 1859 - 1862, երբ Պէպէքի վարժարանը կը փակուի եւ ինք կ'ուղարկուի Զարշամպա՝ իբր քարոզիչ, 1865-ին ալ Սամսոն՝ չորս տարի, որմէ յետոյ կ'աշակերտի Մարզուանի աստուածաբանութեան ճեմարանին, եւ 1870-ին ընթացաւարտ՝ յաջորդաբար կը վարէ հովուական պաշտօններ Եոզղատ, Ամասիա, Էրպաա, Վէզիր Քէօփրի, Սիս Հաճիքէօյ, Մարզուան, Զօրում, Կիմիւշ, Գափու Գայա, Զարշամպա, հուսկ ուրեմն Սամսոն։ Իր անհետացման պարագաները՝ մեզ անծանօթ։

Պատուելի Մովսէս Տօմպալեան. - 38 տարու, ընթացաւարտ Մարզուանի Գոլէճէն՝ ուր ստացած էր աստուածաբանական ուսումը։ Երբեմնի քարոզիչ Ամասիոյ։

Տեղահանութեան օրերուն, ինք եւս կը խառնուի քաղաքէն քակուող եղկելի կարաւաններէն միոյն, հասնելով մինչեւ Շար Գըշլա։ Հոն այրերը կը զատուին եւ կը սպաննուին չարաչար. անոնց շարքին էր Պատուելի Մովսէս, Յիսուս Փրկիչն օգնութեան կանչած պահուն՝ տապարահար ինկած։ Երիցուհին երեք զաւակներով վերապրող։ Նահատակ այս երէցը պաշտօնին դիտակ՝ ընտիր անձ մըն էր եւ մեծապէս օգտակար հանդիսացած իր համայնքին։

(Շար. 317)

LIVRES REÇUS

IN SEARCH OF SPIRITUAL LIFE
KAREKINE II
Catholicos of Cilicia
Antélias - Liban, 1991.

(Շար․ Ա․ էջէն)

են հաշտարար կարգադրութեան մը այս փորձին։ Այս ժողովը ուզողներն են Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա, երբեք՝ Իսրայէլ կամ Պաղեստինցիք։ Եւ, ի վերջոյ, եթէ այս ժողովը գումարուեցաւ, Պէյքըրի յարատեւ յամառութեան կամ յամառ յարատեւութեան արդիւնքն է։ Ոչ ոք լաւատես է, անշուշտ։ Պուշի համար՝ «Ճամբան երկար է, մարդիկ պէտք չէ շատ մեծ յոյսերով օրօրուին», Գորբաչով կ'ուզէ որ՝ «համարձակ լուծումներ գտնուին», իսկ Շամիր, որմէ կախում ունի ամէն բան, անոյշ-անոյշ կ'ըսէ՝ «եկած ենք հաշտութիւն կնքելու մեր դրացիներուն հետ», ինչ որ շատ բան չի նշանակեր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, ինքնիշխան 12 Հանրապետութիւնները (չկան Պալթերը) միաձայնաբար ստորագրեցին այն փաստաթուղթը, ուր կը ճանչնան «իրենց հաւաքական եւ համախոհ պատասխանատուութիւնը» Խորհ․ Միութեան արտաքին պարտքին (60-էն 70 միլիառ տոլար)։ Եօթը ամէնէն ճարտարարուեստականացած երկիրները (ժէ-7) այս պահանջը դրած էին եւ Մոսկուա գտնուող դէտերն ալ յաջողեցան։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՖԵՌԱՌԻ կառքի տնօրէնութիւնը ճամբու դրաւ Ալէն Փրոսթը, առանց կանխազդի, իր կարգ մը յայտարարութիւններուն իբրեւ հետեւանք։ Ֆրանսացի (մօրմէ՝ հայ) վարորդը իր հետեւողական պարտութիւնները կը վերագրէր Ֆեռառի կառքերու վատորակ շարժիչներուն եւ բառերն ալ չէր ծամծըմեր, ոչ անցեալին, ոչ ալ մանաւա՛նդ, այսօր։ Դեռ վերջերս, Ճափոնի «Մեծ Մրցանակին» առթիւ, յայտարարած էր թէ իր կառքը այնքան դանդաղ է եւ վարելն ալ դժուար, որ բեռնակառքի հետ կը բաղդատուի։ Երեքշաբթի իրիկուն, Հոկ․ 29, ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին, հեռատեսիլի կայաններուն համար կարեւորագոյն լուրն էր, ըստ երեւոյթին, քանի առաջին լուր տրուեցաւ, մէկ բացատրութեամբ, որ խորհած էր թէ Մադրիտի ժողովը, թերեւս, աւելի կարեւոր է․․․։ Ամէն պարագայի մէջ, Փրոսթի ստանալիք հատուցումը այնպիսի գումար մըն է, որ անկասկած քանի մը սերունդի կրնայ բաւել, ցկեանս։ Մինչ այդ, Փրոսթ չի կրնար մասնակցիլ Աւստրալիոյ մրցանակին (ինք հոն է արդէն)։ Ի՞նչ պիտի ընէ։ Ֆիկառօ կը թելադրէ որ սպասէ, թերեւս տարի մը, չունչ առնէ։ Լռութիւն սորվի․․․։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ, ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Երիտասարդ զոյգ մը առանց երախայի փոքր յարկաբաժին մը կը փնտռէ (մէկ սենեակ յարմարութիւններով) նախընտրաբար Ալֆորվիլ։

⁂

Երիտասարդ կին մը աշխատանք կը փնտռէ․ - երախայ նայիլ կամ տարեց անձի մը ընկերութիւն ընել։
Հեռաձայնել՝ Տիկին Աշխէնի․
47 - 99 - 80 - 95

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի Անահիտ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան ընտանեկան ճաշը Սէն-Մօրիսի քաղաքապետարանի սրահին մէջ Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 20-ին։

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի բոլոր խաչուհիները եւ հայրենակիցները։

Հասոյթը՝ ի նպաստ Սէն-Մօրիսի միօրեայ դպրոցին։

Գեղարուեստական բաժնի կը մասնակցի Տիաֆ-ժոֆի։ Ճաշագին 130 Ֆր․, իսկ մինչեւ 10 տարեկան պզտիկներուն 50 Ֆր․։

Տեղերը ապահովելու համար
Հեռաձայնել՝
Ճելոեան․ - 78 - 55 - 09 - 28
Փաշաեան․ - 78 - 55 - 09 - 73

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր․ Մարտին Տակառեան,
Պր․ Վարդգէս Տակառեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան-Տակառեան
Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, իրենց մօր, մեծ-մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Կոստանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ եւ նմանապէս իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՕՀԱՆ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահուան 25-րդ տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս․ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ․ Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը իր բոլոր ննջեցեալ անդամ-անդամուհիներու հոգւոյն հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարել կուտայ Նոյեմբեր 3, Կիրակի առաւօտ, ժամը 10․30-ին Թալիս Ս․ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ։

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգող խաչուհիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ANTENNE 2

Dimanche 3 Novembre à 9 heures 30 à propos de l'exposition Chypre et la Franc., l'alliance des Francs et des Arméniens.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 4, ժամը 20․30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, place de l'Hôtel de Ville
92600 Asnières

— ԼԻՈՆ — LYON —

ՊԱՐԻ ԵՒ ԵՐԳԻ ԲԱՑԱՌԻԿ
ՓԱՌԱՏՕՆ
մասնակցութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
ՆԱՒԱՍԱՐԴ
Անսամպլին
կազմակերպութեամբ՝ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան

GALA
DE DANSES FOLKLORIQUES ARMENIENNES

avec *L'ENSEMBLE*
NAVASART
de PARIS
son Orchestre
et ses chanteurs :
HAGOP BADOLIAN
ROSINE TACHDJIAN
Dimanche 3 Novembre à 15 h 30
au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola — Villeurbanne

organisé par
la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Billets :
- MCAV : 126, avenue Roger Salengro Villeurbanne — Tél. : 78. 94. 37. 36
- Eglise arménienne : 40, rue d'Arménie Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 47. 18
- SEVAN VOYAGES : 48, cours de la Liberté, Lyon 3e — Tél. : 78. 60. 13. 66
- MCAD : 15, rue du 24 Avril 1915, Décines — Tél. : 78. 49. 42. 97.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ․ - Տիկին Անահիտ Սարաճեան կը նուիրէ 300 Ֆր․ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Մարիամ Տակառեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

Նոյնպէս, իր եղբօր Թագւոր Տիլսիզեանի մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ, մահացած Աթէնք, Անահիտ Սարաճեան կը նուիրէ 300 Ֆր․ Սէն-Լուի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ։

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, տօն է Ամենայն Սրբոց՝ հնոց եւ նորոց, յայտնից եւ անյայտից։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս․ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

France - Culture

— Sur *France-Culture*, le Mardi 5 Novembre à 12 heures l'Emission *«Panorama»* sera consacrée au thème :
«EREVAN, VILLE EUROPEENNE ?»

— Sur *France-Culture*, le Samedi 16 Novembre de 11h à 12 h Emission *«Grand Angle»* avec Claude KIEJMAN :
«UNE SEMAINE EN ARMENIE»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՅՑ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, Նոյեմբեր 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կուտայ Պանեէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին։

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը։

Ծաղիկի զետեղում, շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ։

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մաքս Տորմուա։

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ISSY-LES-MOULINEAUX

BIBLIOTHEQUE

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la bibliothèque installée à la Maison de la Culture Arménienne, 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux, fonctionne le Samedi de 14h à 16 h.

Vous y trouverez des livres en arménien et en français.

Sont également à votre disposition des livres destinés à la vente.

SAISON 91/92
DE LA QUATRA
SALLE GAVEAU - 20e ANNÉE
CYCLE GRANDS ET JEUNES SOLISTES
Lundi 4 Novembre à 20 h 30
VARDAN MAMIKONIAN
1er Prix Debussy 1990
SUSANNA MILDONIAN
SAHAN ARZRUNI
Beethoven — Tchaïkowsky — Babadjanian — Liszt — Galuppi — Debussy — Faure — Roussel — Posse — Hovhaness — Katchatrian
Location : QUATRA 3, rue des Saint-Pères — 42. 60. 74. 78
GAVEAU 45, rue La Boétie, Paris 8e — 49. 53. 05. 07

Samedi 23 Novembre à 20 heures
GRAND DINER DANSANT
organisé par
l'U.M.A.F. - PARIS
au profit du projet AMARASS pour la finition d'une pharmacie
au KARABAGH
animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre
dans les salons du Méridien
81, Bld. Gouvion Saint-Cyr — 75017 Paris
Réservation :
43. 68. 42. 04 / 34. 12. 12. 45